Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

LIBRARY
JUN 4 1964
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
BERKELEY

7

XVII. ÉVFOLYAM 1962 JÚLIUS

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelvei — — — — 1
VÁLYI PÉTER: A szocialista nemzetközi munkamegosztás továbbfejlesztéséért — — — — — — — — — — — — — 22
Az országos pártértekezlet ötödik évfordulójára — — — — — — 33
LOMBOS FERENC—CSÁKI ISTVÁN: Számvetés a közös gazdálkodás éveiről — — — — — — — — — — — — — — 42

ESZMECSERE

A termelőszövetkezeti felhalmozás az agrárpolitika lényeges része (DR. PILLIS PÁL) — — — — — — — — — — — — 60

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szovjet filozófia fejlődése és feladatai az SZKP XXII. kongresszusának fényében (KÁRPÁTI SÁNDOR) — — — — — — 65
A spanyolországi sztrájkok okai és következményei (RAFAEL VIDIELLA) — — — — — — — — — — — — — 75

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Nemes Dezső: Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921 (BEREND T. IVÁN) — — — — — — — — — 84
A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének 1961. évi közleményei (MORVA TAMÁS, DR. SIMAI MIHÁLY, DR. KOSZO KÁROLY, FONÁL SÁNDOR, DR. ÉLIÁS ANDRÁS) 92

Szerkesztőség:

Budapest, V. Széchenyi rakpart 19. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI. Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp., V. József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32.— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V. József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1962. június 21.

Felelős kiadó: A Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Megjelent 35 400 példányban

623224/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

Digitized by Google

HX9
T3
v.17:7-12

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVII. ÉVF. 7. SZ. BUDAPEST 1962. JÚLIUS HÓ

A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelvei

JÓVÁHAGYTA A KGST-BEN RÉSZT VEVŐ ORSZÁGOK KOMMUNISTA ÉS MUNKÁSPÁRTJAI KÉPVISELŐINEK 1962. JÚNIUS 6—7-ÉN MOSZKVÁBAN TARTOTT TANÁCSKOZÁSA

1. A szocialista országok baráti közössége és a szocialista nemzetközi munkamegosztás

A szocialista világrendszer a szocializmus és a kommunizmus útján haladó olyan szabad, szuverén népek társadalmi, gazdasági és politikai baráti közössége, amelyeket a közös érdekek és célok egysége, a nemzetközi szocialista szolidaritás eltéphetetlen szálai fűznek össze.

A szocialista országoknak egységes rendszerben való szoros tömörülését a gazdasági és politikai fejlődés objektív törvényei teszik szükségessé.

A szocialista államok baráti közössége az egyes országokban megteremtett egy típusú gazdasági alapra: a termelési eszközök társadalmi tulajdonára; az egytípusú államrendre; a munkásosztály vezette nép hatalmára; az egységes ideológiára, a marxizmus—leninizmusra támaszkodik.

A szocialista közösség népeinek egyesített erőfeszítései a szocializmus és a kommunizmus felépítésére, az egyes országok, és ezzel az egész rendszer gazdaságának hatalmas fellendítésére, a forradalmi vívmányoknak az imperialista reakció merényleteitől való megvédésére, a népek közötti tartós béke biztosítására irányulnak. A szocialista világrendszer fejlődésének új szakaszába lépett.

A szocialista államok tömörülése egységes táborban, a tábor erősödő egysége és szakadatlanul növekvő hatalma biztosítja a

Digitized by Google

szocializmus és a kommunizmus teljes győzelmét az egész rendszerben.

A szocialista országok baráti közössége céljait átfogó, politikai, gazdasági és kulturális együttműködés útján valósítja meg. Emellett valamennyi szocialista ország szigorúan tartja magát a teljes egyenjogúságnak, a függetlenség és a szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartásának, a kölcsönös testvéri segítségnyújtásnak és a kölcsönös előnyöknek az elveihez. A szocialista táborban senkinek sincsenek és nem is lehetnek valamilyen különleges jogai vagy kiváltságai. A marxizmus—leninizmus, a szocialista internacionalizmus elveinek tiszteletben tartása elengedhetetlen feltétele a szocialista világrendszer sikeres fejlődésének.

Mint Lenin előre látta, a győztes szocializmus országai főleg a gazdasági építéssel gyakorolnak befolyást a világ társadalmi fejlődésének menetére. A szocialista országok az új társadalmi rend előnyeire támaszkodva, annak révén, hogy a dolgozó tömegek a kommunista és munkáspártok vezetésével tevékenyen részt vesznek a szocializmus és a kommunizmus építésében, a megbonthatatlan barátság és a testvéri együttműködés alapján, történelmileg rövid idő alatt példátlan alkotó sikereket értek el a termelésben, a tudományban és a technikában, a dolgozók életszínvonalának emelésében.

Az egyes szocialista államok gazdaságuk fejlesztésének nemzeti terveit az ország konkrét feltételeiből, a kommunista és munkáspártok által megállapított politikai és gazdasági feladatokból kiindulva, valamennyi szocialista ország szükségleteinek és lehetőségeinek figyelembevételével dolgozzák ki. Az új társadalmi rend lehetővé teszi, hogy a nemzeti gazdaság fejlesztését szervesen összekapcsolják az egész szocialista világgazdasági rendszer fejlesztésével és erősítésével. Az egész szocialista világrendszer sikerei az egyes országok hozzájárulásától függnek.

A szocialista országok internacionalista kötelességüknek tartják, hogy erőfeszítéseiket a lehetőségekkel összhangban az egyes országok ipari és mezőgazdasági termelése gyors növekedési ütemének biztosítására, a gazdasági fejlődés színvonalának fokozatos kiegyenlítésére, s annak a feladatnak sikeres megoldására irányítsák, hogy túlszárnyalják a kapitalista világrendszert az ipari és a mezőgazdasági termelés abszolút volumene tekintetében, majd pedig túlszárnyalják a gazdaságilag legfejlettebb tőkésországokat az egy főre jutó termelésben és a dolgozók életszínvonalában.

Ezeknek a feladatoknak a megoldása megköveteli az egyes szocialista országok népeiben rejlő alkotóképességek és kezdeményezőkészség maximális kibontakoztatását, valamennyi szocialista ország ipari fejlesztését, a társadalmi munka termelékenységének

Digitized by Google

maximális növelését, a szakadatlan műszaki haladást, a tervgazdálkodás gyakorlatának állandó tökéletesítését, a kollektív tapasztalatok felhasználását, a szocialista országok gazdasági együttműködésének bővítését és erősítését. Az egyes szocialista országok nemzeti gazdaságának fejlesztésére irányuló erőfeszítéseket egyesíteni kell a gazdasági együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás megszilárdítására és bővítésére irányuló közös erőfeszítésekkel — ez a szocialista világgazdaság további fellendítésének fő útja.

A szocialista országok közti kapcsolatokban kialakultak és tökéletesednek a gazdasági együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás különféle formái: a népgazdasági tervek összehangolása, a termelés szakosítása és kooperálása, a nemzetközi szocialista kereskedelem, a hitelnyújtás, a műszaki segítség és a műszaki-tudományos együttműködés, a gazdasági objektumok építésében, a természeti kincsek kiaknázásában való együttműködés stb. Szakadatlan tökéletesednek a szocialista országok gazdasági együttműködésének szervezeti alapjai is; megszilárdult az együttműködés szervezésének kollektív szerve, a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa.

A szocialista országok közti kapcsolatok megszilárdulása és bővülése elő fogja segíteni annak a Lenin által említett objektív tendenciának a fejlődését, amely a győztes dolgozók által egységes terv szerint szabályozott kommunista világgazdaság kialakulása irányában hat.

A szocialista országok gazdasági és műszaki-tudományos együttműködése folyamán kialakul a nemzetközi munkamegosztás új típusa.

Ellentétben a kapitalista nemzetközi munkamegosztással — amelyben a gyengébbnek az erősebb által való kizsákmányolása fejeződik ki, s amely heves konkurrenciaharcban, a kapitalista monopóliumok terjeszkedésének viszonyai közt spontán módon alakul ki, s amely elmélyíti a gazdasági fejlődés színvonalában mutatkozó egyenlőtlenséget, és a gyengén fejlett országok torz, egyoldalú gazdasági szerkezetének kialakulására vezet — a szocialista nemzetközi munkamegosztás tudatosan és tervszerűen valósul meg valamennyi szocialista ország létérdekeivel, valamennyi szocialista ország harmonikus és átfogó fejlesztésének feladataival összhangban, s a részvevő országok egységének megszilárdulására vezet.

A tervszerű szocialista munkamegosztás elősegíti a szocialista világrendszer előnyeinek maximális kihasználását, helyes arányok kialakítását mindegyik ország népgazdaságában, a termelőerők ésszerű elhelyezését a szocialista világrendszer viszonylatában, a munkaerő-tartalékok és az anyagi erőforrások hatékony felhasználását, a szocialista tábor védelmi erejének megszilárdítását. A

Digitized by Google

munkamegosztásnak mindegyik szocialista ország számára megbízhatóan garantálnia kell a szakosított termékfajták értékesítését, valamint a szükséges nyersanyagok, anyagok, berendezések és más áruk beszerzését.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás célja a társadalmi termelés hatékonyságának fokozása, a gazdaság és a népjólét gyors ütemű fejlesztésének előmozdítása mindegyik szocialista országban, annak elősegítése, hogy végrehajtsák az iparosítást, s fokozatosan leküzdjék a szocialista országok gazdasági fejlettségi színvonalában történelmileg kialakult különbségeket, s megteremtsék az anyagi bázist ahhoz, hogy ezek az országok többé-kevésbé egyidejűleg, egyazon történelmi korszakban térjenek át a kommunizmusra.

Emellett a szocialista nemzetközi munkamegosztás minden egyes történelmi szakaszon elősegíti az egyes szocialista országok és az egész szocialista világrendszer előtt álló fő feladatok megoldását.

A szocialista nemzetközi munkamegosztást az egész világra kiterjedő nemzetközi munkamegosztás figyelembevételével szervezzük. A szocialista országok fejlesztik gazdasági kapcsolataikat a világ minden országával, s ezzel erősítik a két társadalmi-gazdasági világrendszer békés egymás mellett élésének anyagi alapját.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjai a szocialista nemzetközi munkamegosztás kezdeményezői és szervezői. A szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlesztése és tökéletesítése szerves alkotó része a szocialista országok kommunista és munkáspártjai tudományosan megalapozott gazdaságpolitikájának.

A szocialista országok jelentékeny haladást értek el a nemzetközi munkamegosztás fejlesztésében. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa ajánlásának megfelelően bővül a termelés nemzetközi szakosítása és kooperálása a gépgyártásban, a vegyiparban, a vas- és színesfém-kohászat egyes termékfajtáinak termelésében, valamint más iparágakban. A szocialista országok közti kölcsönös áruszállítások volumene gyors ütemben növekszik; 1960-ban 1950-hez képest több mint háromszorosra emelkedett. A KGST-tagországokban működő kommunista és munkáspártok képviselőinek 1958 májusi értekezlete után továbbfejlődött a népgazdasági tervek koordinálása, a szocialista országok gazdasági együttműködésének ez a fő formája.

A szocialista világrendszernek emellett kedvező lehetőségei vannak arra, hogy mélyebbre ható munkamegosztást szervezzen meg a részvevő országok között, nevezetesen a termelés szakosítása és kooperálása, valamint a szakosítás és a kooperálás előnyeinek jobb kihasználása végett. Ebben a tekintetben különösen nagy

Digitized by Google

lehetőségek nyílnak a szocialista országok hosszúlejáratú népgazdaságfejlesztési terveinek kidolgozása által.

A szocialista világrendszer aktívan hozzájárul ahhoz, hogy a nemzetközi gazdasági kapcsolatok gyakorlatában meghonosodjanak a szuverenitás és az egyenlőség, a kölcsönös előnyök és a népek közti barátság elvei. A szocialista államok ezeknek az elveknek az alapján fejlesztik gazdasági együttműködésüket az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokkal, s ez az együttműködés fontos tényezője a fiatal nemzeti államok önálló gazdasági és politikai haladásának.

Jelenleg a szocialista világrendszer óriási befolyást gyakorol az egész világ fejlődésére, s az emberi társadalom haladásának döntő tényezőjévé válik.

2. A népgazdasági tervek összehangolása — a szocialista nemzetközi munkamegosztás sikeres fejlesztésének és elmélyítésének fő eszköze

A szocialista világgazdasági rendszer fejlődésének tapasztalatai azt mutatják, hogy a mai szakaszban a szocialista nemzetközi munkamegosztás tervszerű elmélyítésének és az egyes szocialista országok termelési erőfeszítései egyre szorosabb egyesítésének fő eszköze a népgazdasági tervek összehangolása.

A tervek koordinálása a szocialista államok önkéntes, együttes tervező tevékenysége, amely arra irányul, hogy a szocializmus és a kommunizmus mielőbbi győzelmének kivívása céljából a legnagyobb mértékben kihasználják a szocialista rendszer politikai és gazdasági előnyeit. A tervek összehangolása elősegíti, hogy megvalósuljon a kommunista és munkáspártok politikája, amely a marxizmus—leninizmus tudományos elvein, a gazdaságfejlesztés lehetőségeinek és szükségleteinek mélyreható elemzésén alapul.

Mint a KGST-tagországok gazdasági együttműködésének tapasztalatai mutatják, a tervek koordinálásának az a rendeltetése, hogy megvalósítsa a szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlesztésének alábbi, egymással kölcsönösen összefüggő objektív elveit:

— helyesen vegye számításba az egyes országok és az egész szocialista világrendszer gazdasági fejlődésének objektíven szükséges arányait, amelyek elősegítik az egyes országok gazdasági egyensúlyának elérését;

— biztosítsa a szocialista nemzetközi munkameosztás magas fokú gazdasági hatékonyságát, ami abban fejeződik ki, hogy mindegyik országban minimális társadalmi munkaráfor-

Digitized by Google

dítással, gyors ütemben növekszik a termelés, és maximálisan kielégítik a lakosság szükségleteit;

— biztosítsa a termelés nemzetközi szakosításának, és az egyes szocialista országok komplex (sokoldalú) gazdaságfejlesztésének egyesítését abból a célból, hogy mindegyik országban a lehető legteljesebben és legcélszerűbben használják fel a termelés természeti és gazdasági előfeltételeit, beleértve a munkaerő-tartalékokat is;

— fokozatosan küzdje le az egyes országok gazdasági fejlettségi színvonalában történelmileg kialakult különbségeket, elsősorban a viszonylag alacsony gazdasági színvonalon álló országok iparosítása útján, az egyes országok belső lehetőségeinek, valamint a szocialista világrendszer előnyeinek maximális kihasználása alapján.

A népgazdasági tervek koordinálása lehetővé teszi, hogy külön-külön az egyes országokban és az egész szocialista világrendszerben fenntartsák az állandó összhangot a szakadatlanul növekvő és összetételében változó társadalmi szükségletek és az anyagi termelés fejlődése között.

A népgazdasági tervek összehangolásának elsősorban a termelés fő ágait (fajtáit) kell felölelnie, amelyekben a nemzetközi szakosítás és kooperálás az objektív feltételek folytán növekvő szerepet játszik és fog játszani, valamint a közlekedést, amely a nemzetközi árucsere szolgálatában áll.

A tervek összehangolása egyre nagyobb jelentőségre tesz szert abból a szempontból, hogy bővüljenek és erősödjenek a kapcsolatok a szocialista országok nemzeti gazdaságai között, s biztosítsuk a tervszerű bővített újratermelést az egyes országokban, és ezáltal az egész szocialista világrendszerben. Az egyes országok gazdasága közti kölcsönös kapcsolatnak, amely a munkamegosztásból következik, tartósnak és szilárdnak kell lennie, mert ha ezt a kapcsolatot akár csak egyetlen ország is megbontja, ez elkerülhetetlenül megzavarja a többi szocialista ország gazdasági ritmusát is.

A népgazdasági tervek koordinálása során maximálisan számolni kell azzal, hogy a szocialista világrendszer keretei között a főbb termékfajtákat olyan mennyiségben kell termelni, amely elegendő a szocialista országok szükségleteinek kielégítéséhez, a más országokkal folytatott kereskedelmük szakadatlan fejlődésének figyelembevételével is.

A nemzetközi munkamegosztás arányai és irányai, amelyek biztosítják a társadalmi termelés maximális hatékonyságát, mind az egyes szocialista országokban, mind pedig az egész szocialista világrendszerben több tényező, köztük elsősorban a műszaki ha-

Digitized by Google

ladás hatására megváltoznak. Az egyes országok távlati terveinek kidolgozásában és e tervek összehangolásában különösen fontos feladat, hogy számításba vegyék a műszaki fejlődés fő tendenciáit és ezek népgazdasági kihatását.

A népgazdasági tervek koordinálásának, a szocialista országok közti termelési specializálásnak és kooperálásnak fontos módszere az, hogy közösen dolgozzák fel az arra vonatkozó adatokat, hogy az egész szocialista táborban, vagy az érdekelt országok egy csoportjában a fontosabb termékfajtákból mennyit termelnek és fogyasztanak, közösen dolgozzák ki az összefoglaló gazdasági számításokat, elemzéseket és az egyes gazdasági problémák megoldásának változatait. A népgazdaság-fejlesztési tervek összehangolásához figyelembe kell venni azt is, hogy biztosítani kell a fizetési mérleges egyensúlyát.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás sikeres fejlesztése szempontjából nagy jelentőségűek a nemzeti anyagtartalékok. A tartalékok tartósabbakká és szilárdabbakká teszik az egyes országok közti gazdasági kapcsolatokat.

A koordinálás hatásosságának szakadatlan fokozása megköveteli, hogy a koordinálás:

— mind kétoldalú, mind pedig többoldalú viszonylatban megvalósuljon. Emellett számolnunk kell azzal, hogy a jövőben a többoldalú koordinálás jelentősége növekedni fog;

— elsősorban a távlati tervekre terjedjen ki, mert így előirányozhatják a szükséges változtatásokat a termelés struktúrájában, technikájában stb. a szocialista nemzetközi munkamegosztás elmélyítése és tökéletesítése érdekében;

— az egyes országok terveinek kidolgozása során valósuljon meg;

— írjon elő olyan intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy az egyes országok teljesítsék a kölcsönös szállítások volumenére és határidejére, a szállított termékfajták minőségére és műszaki színvonalára stb. vonatkozóan vállalt, összehangolt kötelezettségeiket;

— irányozza elő több ország közös intézkedéseit a nagyobb gazdasági és technikai kérdések megoldásában.

A szocialista országok népgazdasági terveinek mind mélyebbre ható koordinálása elengedhetetlenül szükségessé teszi, hogy megteremtsük a tervmutatók kidolgozásának és a statisztikai nyilvántartásnak az egységes módszertani alapelveit ezekben az országokban, és ezen az alapon biztosítsuk a tervmutatók és a statisztikai indexek összehasonlíthatóságát.

Digitized by Google

3. Az ésszerű munkamegosztás fő irányai a fontosabb termelési ágakban

A szocialista nemzetközi munkamegosztás további tökéletesítése — a tervek egyeztetése alapján — megköveteli, hogy gyorsabb ütemben fejlesszük e munkamegosztás olyan progresszív formáit, mint a termelés szakosítása és kooperálása a szocialista tábor keretei között. Az államok közti szakosítás azt jelenti, hogy az egynemű termékfajták termelését egy vagy néhány szocialista országban összpontosítják az érdekelt országok szükségleteinek kielégítésére, ezzel kapcsolatban emelik a termelés technikájának és szervezetének színvonalát s kialakítják a szilárd gazdasági kapcsolatokat, valamint a termelési kooperációt az országok között. A termelés nemzetközi szakosításának az az eredménye, hogy növekszik a termelés mennyisége, csökken önköltsége, emelkedik a munka termelékenysége, javul a termékek minősége, és tökéletesednek a termékek technikai jellemzői.

A termelés nemzetközi szakosítása és kooperálása, mint a műszaki haladás aktív tényezője, elősegíti valamennyi szocialista ország gyors ipari fejlődését.

A nemzetközi szakosítás és kooperálás nagy jelentőségű valamennyi népgazdasági ágban, különösen a gépgyártásban, a vegyiparban, a vas- és színesfém-kohászat fejlesztésében. A szakosítás alapján gyorsan megszervezhető a műszaki haladás korszerű irányaival összefüggő legújabb termékfajták gyártása.

A szakosítás és a kooperálás további elmélyítésének igen fontos előfeltétele, hogy széles körben kidolgozzuk a normákat, a típusokat és a szabványokat mind az egyes országokban, mind nemzetközi viszonylatban, elsősorban azokra az anyagokra, alkatrészekre, szerkezeti főcsoportokra és késztermékekre vonatkozóan, amelyeknek a gyártását célszerű nagy sorozatú tömegtermelés alapján megszervezni több ország szükségleteinek céljából.

A nyersanyagtermelő, a fűtőanyag-termelő és az energetikai iparágakban a nemzetközi munkamegosztás legésszerűbb irányainak fejlesztése, valamint az említett iparágak gyors ütemű fejlődésének biztosítása szempontjából igen fontos feltétel, hogy:

— bővítsék a saját nyersanyag- és energetikai bázist, elsősorban a geológiai feltáró munkák hatékonyságának fokozásával, ezeket a feltáró munkákat szükség esetén több ország közös erőfeszítéseivel kell végezni az egyes nagyobb perspektivikus területeken:

— messzemenően fejlesszük a szocialista táborban deficites nyersanyagfajták termelését valamennyi országban a természeti és a gazdasági feltételek figyelembevételével;

Digitized by Google

— kicseréljük az élenjáró műszaki tapasztalatokat, amelyeket az egyes országok az egyes nyersanyagfajták termelésében és gazdaságos felhasználásában, a művelés alatt álló lelőhelyek kinyerési koefficiensének növelésében és a hasznos összetevők kinyerési fokának emelésében szereztek;

— kölcsönösen támogassuk egymást a nyersanyag-termelő iparágak bővítésében, a többi között az említett ágak termékeinek megszerzésében érdekelt államok pénzügyi részvétele útján:

— a fűtőanyagok, a nyersanyagok és a szerkezeti anyagok termelésében a technikát olyan irányban fejlesszük, hogy csökkentsük a kiaknázási költségeket, javítsuk a meglevő fűtőanyag- és anyagfajták minőségét, illetve új, különösen szintetikus fűtőanyag- és anvagfajták termelését kezdjük meg;

— komplex módon hasznosítjuk az országok vízierőforrásait az energetika, a vízi közlekedés, valamint az öntözés és a talajjavítás fejlesztése céljából.

A nyersanyag- és energetikai erőforrások hasznosításának hatékonysága jelentős mértékben függ azoktól a költségektől, amelyeket a nyersanyagnak a fogyasztás helyére való elszállítására kell fordítani. Ezeknek a költségeknek csökkentése úgy érhető el, hogy:

— közvetlenül a kitermelés helyén dúsítjuk a nyersanyagokat;

— a nyersanyagokat főleg kitermelési helyük közelében annyira feldolgozzuk, hogy minimális költségeket kelljen fordítani termelésükre és későbbi szállításukra az országok feltételeivel és szükségleteivel összhangban, az érdekelt országok megegyezése alapján;

— fejlesztjük a szállítás leghatékonyabb fajtáit, különösen a villamos távvezetékeket és a csővezetékes szállítást, szakadatlanul emeljük valamennyi szállítási fajta technikai színvonalát és termelékenységét.

A fontosabb népgazdasági ágak fejlesztési terveinek koordinálásakor célszerű még kiindulnunk a következőkből:

a) a szocialista nemzetközi munkamegosztás a *fűtőanyag-termelő és az energetikai iparágakban* mind jobban mélyülni fog és növekvő szerepet fog játszani a szocialista országok energiaszükségletének kielégítésében. Ez megköveteli:

Digitized by Google

— hogy az egész szocialista táborban gyors ütemben, az ipar fejlődési üteménél gyorsabban fejlesszük a villamos energia termelését;

— hogy az energiaigényes iparágakat elsősorban az olcsó energiaforrások közelében fejlesszük, ezzel csökkentsük az energiaveszteségeket és villamostávvezeték-építést takarítsunk meg;

— csökkentsük az energiatermeléshez szükséges szén szállítását annyira, amennyire ezeket a szállításokat rentábilisan helyettesíteni lehet a villamos energiának vezetéken történő közvetlen továbbításával;

— fokozatosan térjünk át országcsoportok egyesített energiarendszereire — a szocialista táborban ez a társadalmi munkamegosztás és a kooperáció egyik fő haladó iránya. A szocialista országok energiarendszerének egyesítése megköveteli az együttműködés bővítését a kölcsönös energiaszállítások terén, valamint a nagy energiatermelő-kapacitások és a villamos távvezetékek építésében.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás irányai ezen a területen megváltozhatnak, ha valamennyi ország számára hozzáférhető új energiafajtákat vagy energiaforrásokat fedeznek fel, illetve ha gyökeresen megváltoznak az úgynevezett klasszikus energiaforrások felhasználásának módszerei.

b) *A kohászatban* a szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlődésének maximálisan elő kell segítenie azt, hogy gyorsan növekedjék a vas, az acél és a színes fémek termelése a szükséges választékban az országok növekvő szükségleteinek kielégítése érdekében, valamint, hogy csökkenjenek a fém termelésére fordítandó költségek.

A kohászatban a munkamegosztást az teszi szükségessé, hogy ezt az iparágat, valamennyi szocialista országban fejleszteni kell, annak figyelembevételével, hogy van-e az illető országnak elegendő nyersanyaga, technológiai fűtőanyaga és energiaforrása, illetve mennyire célszerű behozni a nyersanyagot más országokból. A teljes ciklusú kohászatot elsősorban azokban az országokban célszerű fejleszteni, amelyek teljesen vagy nagymértékben el vannak látva érccel és technológiai fűtőanyaggal, vagy ezek közül legalább az egyik fő nyersanyagfajtával.

A vaskohászati szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlődése eredményeképpen (amely kiterjed a kohászati nyersanyag termelésére is) az optimálisan lehetséges mértékig növekszik a fél-

Digitized by Google

gyártmányok és a késztermékek (nyersvas, hengerelt áru, cső stb.) részaránya a vaskohászati termékek nemzetközi árucseréjében.

A kohóiparban a munkamegosztást oly módon célszerű megvalósítani, hogy elősegítse a kohóipar koncentrációjának fokozását és munkája műszaki-gazdaságossági mutatóinak javulását a szocialista országokban.

Mivel azonban állandóan bővül a vas- és a színesfém-kohászat késztermékeinek választéka, s a modern iparnak nem egyforma mértékben van szüksége a különféle profilú hengerelt árukra, acélfajtákra és a színes fémek egyes fajtáira, célszerű a nagy kohászati kombinátok mellett optimális mértékben olyan közepes és kis kapacitású üzemeket vagy gyárrészlegeket szervezni, amelyek mgefelelnek a korszerű technikai színvonalnak és kis mennyiségben állítanak elő késztermékeket.

Az optimális szérianagyság biztosítása és ezzel a hengerdei berendezések leghatékonyabb kihasználása végett minden országban célszerű végrehajtani a szakosítást a különféle profilú hengerelt áruk termelésére és megszervezni a szükséges profilú hengerelt áruk cseréjét.

Abból a célból, hogy a gépgyártásban és más iparágakban megteremtsük a fémek megtakarításának feltételeit, a nemzetközi szakosítás alapján lényegesen bővíteni kell a minőségi acélok, lemezek, csövek, hajlított és más progresszív profilú hengerelt áruk termelését.

c) *A vegyi cikkek,* különösen a műanyagok és más szintetikus anyagok, valamint a műtrágya gyártását célszerű gyorsított ütemben fejleszteni valamennyi szocialista országban.

Mindegyik ország elsősorban saját nyersanyagára támaszkodva fejleszti a vegyipar termelését. Emellett fejlődik a vegyipar termelése olyan nyersanyag alapján is, amelynek felhasználása akkor is előnyös, ha nagy távolságra kell szállítani, s e nyersanyag feldolgozása biztosítja komplex felhasználását.

A vegyipari termékek választékának bővülése és a nagy termelőegységek kialakításának szükségessége megköveteli, hogy elmélyítsük a nemzetközi szakosítást és a gazdasági együttműködést ebben az iparágban, és elsősorban ama ágazataiban, amelyek nagy beruházásokat és különleges berendezést igényelnek, valamint, hogy megszervezzük a vegyipari cikkek választékának (a festékeknek, a vegyszereknek, a gyógyszereknek stb.) a cseréjét.

d) *A gépgyártás* valamennyi szocialista országban a nemzetközi szakosítás és kooperálás előnyeinek kihasználásával fejlődik. A szakosításkor számolni kell azzal, hogy azokban az or-

Digitized by Google

országokban, amelyekben a gépgyártás viszonylag kevésbé fejlett, ezt az iparágat gyorsított ütemben kell fejleszteni.

Ebben az iparágban szüntelenül mélyíteni kell a nemzetközi szakosítást és kooperálást, mivel növekednek a gépgyártás méretei, egyidejűleg a gépgyártásnak mind újabb ágai és ágazatai keletkeznek, szakadatlanul bővül a választék és emelkedik a gépipari termékek műszaki színvonala. A szakosítás és a kooperálás fontos feltétele annak, hogy a termelésben gyorsan alkalmazzuk az élenjáró technológiát, teljesen gépesítsük és automatizáljuk a termelést, a szocialista táborban meghonosítsuk a technikailag korszerű géptípusok egész nomenklatúrájának gyártását, és biztosítsuk e géptípusok állandó technikai tökéletesítését.

A szocialista országok gépipari szakosítása nem korlátozódhat egyes termékekre vagy típusméretekre. Perspektivikusan a fő figyelmet célszerű arra összpontosítani, hogy a gépgyártás termékeinek (szerkezetileg és technológiailag egynemű) fő csoportjai és fajtái szerint hajtsuk végre a szakosítást, illetve, hogy a szakosítás és a kooperálás eredményeképpen az egyes országok komplex berendezéseket, teljes termelési vonalak kiépítéséhez szükséges berendezéseket gyártsanak. Ez megteremti a legjobb feltételeket a termelés koncentrációjához, a korszerű technika és technológia alkalmazásához, valamint a termelés szervezetének megjavításához, a szabványosítás, a tipizálás és a normalizálás alkalmazásához.

A gépgyártásban a munkamegosztás egyik perspektivikus iránya a szerelvények és az alkatrészek termelésének szakosítása és kooperálása. Nem kötelező azonban, hogy az az ország, amely valamely késztermék előállítására szakosodik, berendezkedjék az összes tartozékalkatrészek gyártására is. Az alkatrészek és gépelemek gyártását célszerű elsősorban szakosított üzemekben megszervezni.

Azok az országok, amelyek a termékfajták szerinti szakosítás eredményeképpen bizonyos termékfajtákat más országok számára gyártanak, kötelesek biztosítani a fogyasztó országok szükségleteinek — a többi között a pótalkatrészekben mutatkozó szükségleteiknek — teljes kielégítését, a szállított gépek és berendezések magas technikai színvonalát, valamint az illető országok ellátását tartalékalkatrészekkel.

Azokban az országokban, amelyekben nem áll rendelkezésre elégséges kohászati bázis, célszerű azoknak a termékfajtáknak a termelését fejleszteni, amelyek kevés fémet és viszonylag sok munkát igényelnek. A fejlett kohóipari bázissal rendelkező országokban célszerű fejleszteni mind a fémigényes, mind a munkaigényes gépgyártási ágakat. Emellett az egyes országok gépgyártásának, s különösen a technológiai berendezés gyártásának szakosítása úgy történik, hogy figyelembe vesszük az országok nép-

Digitized by Google

gazdaságának kialakult ágazati struktúráját és a struktúra tervezett progresszív változásait.

A gépgyártás szakosításakor számolunk azzal, hogy a lehető legnagyobb mértékben igyekeznünk kell alkalmazni az új szerkezeti anyagokat, főleg a vegyipar által termelt anyagokat.

e) *A tömegfogyasztási cikkek* termelésének szakosítása akkor célszerű, amikor egy adott országban az egyes választékokban vagy modellekben fennálló szükségletek teljes volumene alacsonyabb és a közeli években is alacsonyabb marad a technika adott színvonalát tekintve racionális termelés optimumánál.

A fogyasztási cikkek termelésének nemzetközi szakosítását az érdekelt országok közti megegyezés alapján kell végrehajtani az illető országokban élő lakosság szükségleteinek maximális kielégítése céljából, számításba véve azt, hogy növeljék a termelés sorozatszerűségét és messzemenően fokozzák a szükséges cikkek cseréjét a belső piacok választékának gazdagítására.

A szocialista tábor mindegyik országának élelmiszeripara oly módon fejlődik és szakosodik, hogy biztosítsa a helyi mezőgazdasági nyersanyag legteljesebb feldolgozását.

f) A szocialista országokban *a mezőgazdaság* további fejlődését az a szükséglet szabja meg, hogy minden módon növelni kell a mezőgazdasági termékek és a mezőgazdasági nyersanyagok termelését, abból a célból, hogy a dolgozók életszínvonala világviszonylatban a legmagasabb legyen ezekben az országokban.

Mivel a szocialista országokban az egy főre jutó hasznos földterület nem egyforma, és különbözők az éghajlati és a talajviszonyok is, fennmarad és tovább fejlődik a mezőgazdasági termékek cseréje országaink között. Ez szükségessé teszi a tervek koordinálását annak figyelembevételével, hogy milyen lehetőségek kínálkoznak a szocialista országok mezőgazdasági termelésének további szakosítására az egyes országok érdekeiből és lehetőségeiből kiindulva. Emellett a mezőgazdaság szakosításának problémáját annak figyelembevételével kell megoldanunk, hogy mindegyik szocialista országban a lehető legnagyobb mértékben növeljük a gabonafélék és az állati termékek termelését.

A mezőgazdasági termelés növelése és hatékonyságának fokozása azt is megköveteli, hogy a szocialista országok koordinálják terveiket és megvalósítsák a termelés kooperációját a mezőgazdasági gépgyártásban, a mezőgazdasági vegyszerek, a mesterséges takarmányok gyártásában, valamint bővítsék a nemesített vetőmag cseréjét stb.

Digitized by Google

4. A szocialista nemzetközi munkamegosztás magas fokú gazdasági hatékonyságának biztosítása

A szocialista nemzetközi munkamegosztás biztosítja a társadalmi termelés hatékonyságának fokozását, és ezzel elősegíti azoknak a gazdaságpolitikai feladatoknak sikeres megoldását, amelyeket a kommunista és munkáspártok a történelmi fejlődés egyes szakaszain megszabnak.

A szocialista világrendszerben a társadalmi termelés hatékonysága abban nyilvánul meg, hogy a termelés gyors ütemben és töretlenül fejlődik, s ennek alapján mind teljesebben kielégíthetők valamennyi szocialista ország népeinek növekvő szükségletei, és következetesen leküzdhetők az egyes országok gazdasági színvonalában mutatkozó különbségek.

A szocialista világrendszerben megvalósuló nemzetközi munkamegosztás magas fokú gazdasági hatékonyságának az a feltétele, hogy kialakítsuk a termelés ésszerű arányait az országok terveinek koordinálásával, a többi között az egynemű, vagy egymást helyettesítő termékfajták termelésére hivatott termelőkapacitások legcélszerűbb területi elhelyezésével.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás gazdasági hatékonyságának fő kritériuma a társadalmi munka termelékenységének növelése, vagyis annak elérése, hogy minimális mennyiségű anyagot és munkát fordítsunk egy-egy termékfajta előállítására és szállítására.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás elmélyítésével valamennyi országban csökkentik ezeket a ráfordításokat oly módon, hogy szakosítják és optimálisan koncentrálják a termelést, emelik műszaki színvonalát, jobban kihasználják a beruházásokat, a berendezéseket, ésszerűbben használják fel a nyersanyagot, a fűtőanyagot, a munkaerőt és a szakképzett káderekt, ésszerűbben helyezik el a termelőerőket, javítják a gyártmányok minőségét stb.

A társadalmi termelés hatékonyságának a szocialista nemzetközi munkamegosztás tökéletesítése alapján történő fokozása teljesen megfelel a szocialista országok nemzeti és közös érdekeinek egyaránt. A nemzetközi munkamegosztásnak az egész szocialista világrendszer szempontjából hatékony elmélyítésében az egyes szocialista országok érdekeltségét szükség esetén biztosítani fogják az együttműködés megfelelő formáival, illetve a szocialista országok segítségének különféle formáival.

A beruházások és a termelés viszonylagos gazdasági hatékonyságára, valamint a külkereskedelem népgazdasági hatékonyságára vonatkozó számításokat a tervek koordinálásakor felhasználják mint fontos, bár nem egyetlen kritériumot a szocialista nemzetközi

Digitized by Google

munkamegosztás elmélyítéséhez vezető ésszerű módszerek megalapozására.

A termelési szakosítás változatainak értékelésére az egyik fő módszer az, hogy számításokat végeznek mind a szakosított termékfajta termelésére és szállítására szükséges folyó ráfordítások csökkenésére, mindpedig a fajlagos beruházási ráfordítások csökkenésére vonatkozólag, figyelembe véve az időtényezőt és a megtérülés idejét. Emellett az értékmutatókat ki kell egészíteni olyan összehasonlító gazdasági-műszaki számításoknak és naturális indexeknek a rendszerével, amelyek lehetővé teszik, hogy a gazdasági hatékonyság szempontjából minden vonatkozásban jellemezzék a termelés nemzetközi szakosításának különféle változatait.

Tekintettel arra, hogy a termelés szakosítására és kooperálására irányuló intézkedéseket hosszú időszakra dolgozzuk ki, az értékmutatók és a gazdasági-műszaki mutatók összehasonlításakor számolni kell azzal a lehetőséggel, hogy a műszaki haladás hatására ezek a mutatók perspektivikusan változni fognak.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás tökéletesítése során a gazdasági hatékonysági számítások mellett figyelembe veszik annak szükségességét is, hogy biztosítsák a munkaerő teljes foglalkoztatottságát, a fizetési mérleg egyensúlyát, számításba veszik azt a szerepet, amelyet az adott termelési ág az egész népgazdaság viszonylatában a munka társadalmi termelékenységének fokozásában, az országok gazdasági fejlettségi színvonalának kiegyenlítésében, a védelmi képesség megszilárdításában betölt, és számításba vesznek más tényezőket is.

A szocialista táborban a társadalmi termelés gazdasági hatékonyságának szakadatlan fokozását szolgálja a szocialista államok állandóan bővülő *műszaki-tudományos együttműködése*, és különösen:

— az élenjáró tapasztalatok és vívmányok átadása a termelés, a tudomány és a technika minden ágában, valamint a kölcsönös segítségnyújtás a káderképzésben;

— a kutatómunkák és a tervezési-szerkesztési munkák szakosítása és koordinálása, mint a termelés ésszerű szakosításának egyik legfontosabb alkotórésze;

— a közösen végzett kutató- és tervezési-szerkesztési munka, a kollektív munkák szervezeti formáinak tökéletesítése, a műszaki-tudományos erők koncentrálása a munkálatok szakosítása és koordinálása útján a gazdasági fejlődés meggyorsítása szempontjából legfontosabb problémák megoldására;

Digitized by Google

— a termelés megszervezése területén, valamint az üzemekben folyó gazdasági vezetés és az irányítás szerveiben szerzett tapasztalatok kicserélése.

5. A termelés nemzetközi szakosításának és az egyes szocialista országok komplex gazdaságfejlesztésének összekapcsolása

A szocialista gazdasági világrendszerben kedvező feltételek vannak nemcsak az országok közti munkamegosztás következetes és tervszerű elmélyítésére, hanem arra is, hogy mindegyik országban kialakítsák az egymással kölcsönösen összefüggő és egymást kölcsönösen kiegészítő népgazdasági ágak ésszerű komplexumát. Ez azt jelenti, hogy a szocialista országok kialakítják a népgazdaság sok ágazatú struktúráját, amely optimális komplexumban összekapcsolja az ipart és a mezőgazdaságot, a kitermelő- és a feldolgozóágakat, a termelési eszközök termelését, és a fogyasztási cikkek termelését, s elősegíti a szocialista országok gazdasági fejlődése ütemének és hatékonyságának fokozását.

A nemzetközi szakosítás és az egyes szocialista országokban kialakított nemzeti gazdasági komplexumoknak a fejlesztése kölcsönösen feltételezi egymást. Csakis e két tényező harmonikus összekapcsolása alapján biztosítható az egyes szocialista országok és az egész tábor termelőerőinek legteljesebb és leggazdaságosabb kihasználása. Az olyan tendencia, amely zárt népgazdasági komplexum kialakítására irányul, az ésszerű nemzetközi munkamegosztás elmélyítésének rovására, és viszont, a gazdaság egyoldalú nemzetközi szakosítása arra vezethet, hogy csökken mind az egyes szocialista országok, mind az egész szocialista rendszer gazdasági fejlődésének hatékonysága, illetve lelassul a fejlődés üteme.

A népgazdasági komplexumok, éppúgy, mint a termelés nemzetközi szakosítása, fokozatosan alakulnak ki annak alapján, hogy az egyes országok és az egész szocialista rendszer szempontjából a leghatékonyabban használjuk ki a következő főbb tényezőket:

— a meglevő és később üzembe helyezendő termelőkapacitásokat, a munkaerő-tartalékokat, a káderek száma és szakképzettsége növelésének lehetőségeit:

— a nemzeti jövedelem, a népgazdasági felhalmozás és a fogyasztás elért színvonalát, e színvonal emelésének lehetőségeit és ennek megfelelően a belső piac felvevőképességét;

— a természeti kincseket, valamint az éghajlati és talajviszonyokat;

Digitized by Google

— az országoknak más országokhoz viszonyított földrajzi helyzetét, a meglevő nemzetközi közlekedési útvonalakat és ezek további fejlesztésének lehetőségeit;

— a szocialista országokkal és a világ más országaival kialakult gazdasági kapcsolatokat, ezek további bővítésének és új kapcsolatok kiépítésének lehetőségeit.

Emellett nem szabad túlbecsülni a természeti feltételek és a történelmi hagyományok szerepét; ezek leghatékonyabb és legteljesebb felhasználásának együtt kell járnia a szocialista és a kommunista építés feladatainak megfelelő új feltételek és hagyományok kialakításával.

Az egyes országokban a népgazdasági komplexumot oly módon célszerű fejleszteni, hogy gazdasági színvonala szakadatlanul emelkedjék. Ez elsősorban azt követeli meg, hogy mindegyik ország minden lehető módon fejlessze a szocialista ipart mint a népgazdaság vezető ágát, s biztosítsa a termelési eszközök gyártásának elsősorban történő fejlesztését. Az egyes országok optimális népgazdasági komplexumának kialakítása megköveteli:

— a hazai fűtőanyagtermelő, energetikai és nyersanyagipar fejlesztését a helyi erőforrások maximális kihasználása alapján, annak figyelembevételével, hogy ez gazdasági szempontból mennyire hatékony az illető ország és az egész szocialista tábor érdekei szempontjából:

— ama iparágak arányának növelését, amelyek a népgazdaságban a műszaki haladás alapját alkotják, vagyis különösen a gépgyártás és a vegyipar arányának fokozását;

— hazai nyersanyagra támaszkodó és az alapvető belső szükségleteket kielégítő építőanyagipar, könnyű- és élelmiszeripar fejlesztését;

— a korszerű közlekedés és hírközlés fejlesztését;

— a mezőgazdaság olyan arányú fejlesztését, hogy az maximálisan biztosítsa az ország élelmiszer-, takarmány- és iparinyersanyag-szükségleteinek kielégítését; továbbá ebből a célból a főbb mezőgazdasági termelési ágak belterjességének fokozását valamennyi országban és a még nem hasznosított mezőgazdasági területek hasznosítását;

— a munkaképes lakosság teljes foglalkoztatottságát;

— az ország azon vidékeinek gyorsított ütemű ipari fejlesztését, amelyeknek a gazdasági színvonala alacsony;

Digitized by Google

— a szocialista tábor keretei közt megvalósított nemzetközi szakosítás előnyeinek maximális kihasználását, a kapitalista országokkal folytatott kereskedelem bővítésére kínálkozó lehetőségek kiaknázását.

Azokban a termelési ágakban, amelyek valamennyi vagy a legtöbb szocialista országban fejlődnek, célszerű elmélyíteni az egyes termékfajták szerinti államközi szakosítást. A szakosítás fejlesztésekor nemcsak a szocialista országok szükségleteit vesszük figyelembe, hanem a szocialista világrendszer keretein kívülre irányuló export lehetőségeit is.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás az egyes országok népgazdaságának komplex fejlesztése mellett elősegíti olyan termelési komplexumok kialakulását is, amelyekben több szocialista ország vesz részt.

6. A szocialista országok gazdasági fejlettségi színvonalában történelmileg kialakult különbségek leküzdése

A szocialista világrendszer országai a termelőerők fejlettségének különböző színvonalán álltak, amikor hozzáfogtak a szocialista társadalom építéséhez. A szocializmusnak már a természetéből törvényszerűen következik az a szükségszerűség, hogy a szocialista országok gazdasági színvonala kiegyenlítődjék. A szocialista államok valamennyi népe számára a világ legmagasabb életszínvonalát, valamennyi szocialista országnak a kommunizmusba való többé-kevésbé egyidejű átmenetét csak akkor tudjuk biztosítani, ha megteremtjük az ehhez szükséges termelési előfeltételeket. A kommunizmus felépítésének anyagi előfeltételeit az egyes országok népének építőmunkája alapján, annak eredményeképpen teremtjük meg, hogy az egyes népek mind nagyobb mértékben járulnak hozzá a szocialista rendszer erősítésének közös ügyéhez.

A gazdasági fejlettség színvonalában mutatkozó különbségek leküzdése elősegíti a szocialista nemzetközi munkamegosztás előnyeinek jobb kihasználását, s ez ugyanakkor olyan tényező, amely meggyorsítja az egész szocialista rendszer gazdasági fejlődésének ütemét. Elősegíti a bővített újratermelés optimális arányainak kialakulását a szocialista világrendszer keretei között.

A szocializmus és a kommunizmus építése során megszűnnek a nemzeti termelőerők fejlettségi színvonalában fennálló lényeges különbségek, amelyek a kapitalizmus idején végbement gazdasági fejlődés történelmi feltételeivel függnek össze. A szocialista országok közeledni fognak egymáshoz az egy főre jutó nemzeti jövedelem és ipari termelés méretei tekintetében, a mezőgazdasági termelés hatékonysága, a munka termelékenységének színvonala és

Digitized by Google

a lakosság életszínvonalának fontosabb mutatói tekintetében. Ez megköveteli, hogy az alacsonyabb gazdasági színvonalon álló országok végső fokon gyorsabban fejlődjenek, mint a többi szocialista ország.

Ugyanakkor a gazdasági fejlettség színvonalának kiegyenlítése nem jelenti mindazoknak a különbségeknek a kiküszöbölését, amelyek a természeti kincsek, az éjhajlati viszonyok sajátosságaiból, a fogyasztás szerkezetében és a lakosság életmódjában meglevő nemzeti sajátosságokból fakadnak.

A gazdaságilag kevésbé fejlett országokban a gazdaság gyors fellendítésének és az életszínvonal gyors emelésének feltétele a szocialista társadalmi rend és a szocialista világrendszer előnyeinek maximális kihasználása, a testvéri együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás. Ez megköveteli, hogy a gazdaságilag kevésbé fejlett szocialista országok maximálisan mozgósítsák belső erőforrásaikat, biztosítsák a termelő jellegű felhalmozások viszonylag magasabb színvonalát gazdaságukban, szakadatlanul növeljék a népgazdaság technikai felszereltségének fokát, fokozzák a munkaképes lakosság foglalkoztatottságát, biztosítsák a társadalmi munka termelékenységének gyors növekedését.

A kevésbé fejlett országok által nemzeti gazdaságuk gyors fellendítésére tett erőfeszítések hatékonyságának fokozását a többi szocialista ország az alábbi módokon segíti elő:

— átadják a legújabb műszaki-tudományos eredményeket;

— segítséget nyújtanak technikailag korszerű üzemek tervezésében, geológiai kutatások elvégzésében, szakmunkások képzésében;

— ipari berendezést, különösen komplex gyárberendezéseket szállítanak, segítséget nyújtanak e berendezés szerelésében és javításában;

— hitelt és más segítséget nyújtanak.

Ezt a célt szolgálja az ipari objektumok építésében, a természeti kincsek kiaknázásában, valamint a nyersanyag-, fűtőanyag- és villamosenergia-szükségletek kielégítésében megvalósított együttműködés is.

A szocialista iparosítás, amely előirányozza a nehézipar nak, s szívének, a gépgyártásnak a fejlesztését — ez a technikai-gazdasági elmaradás leküzdésének fő útja, amelyet a Szovjetunió és a többi szocialista ország tapasztalatai igazoltak. Az iparosítás megvalósítását nagymértékben meggyorsítja és megkönnyíti az, hogy felhasználjuk a szocialista nemzetközi munkamegosztás előnyeit.

Digitized by Google

A szocialista államok gazdasági és műszaki-tudományos együttműködése, kölcsönös segítségnyújtása, munkamegosztásuk megszervezése arra hivatott, hogy maximálisan előmozdítsa a népgazdasági komplexumok megszilárdulását és a termelés bővítését a kevésbé fejlett országokban. A sokoldalú testvéri együttműködés hasznára válik minden egyes szocialista országnak, s az egész szocialista világrendszernek.

7. A szocialista országok közti munkamegosztás és árucsere

A szocialista nemzetközi munkamegosztás az alapja a szocialista országok közti árucserének, amely az egyenértékűség elvén nyugszik.

A szocialista országok közti munkamegosztás tervszerű elmélyítését hivatott előmozdítani a szocialista világpiacon lebonyolított áruszállítások, illetve az itt kialakított elszámolási viszonyok megfelelő megszervezése. A munkamegosztás fejlődése arányában állandóan tökéletesíteni kell a szocialista országok közti áru- és pénzviszonyok formáit.

Azoknak az ajánlásoknak a gyakorlati végrehajtása, amelyeket az egyes országok illetékes szervei a nemzetközi szakosítással és kooperálással kapcsolatban elfogadtak, megkívánja, hogy az államok hosszú lejáratú, kétoldalú és többoldalú kereskedelmi és más egyezményeket kössenek egymással, amelyekben megállapítják a szakosított termékfajták szállításának volumenét és feltételeit, valamint a felek felelősségét az említett termékfajta szállításával kapcsolatos kötelezettségek teljesítéséért, e termékfajták megfelelő technikai színvonaláért, minőségéért és a szállítási határidők betartásáért. Emellett célszerű fokozatosan bevezetni a többoldalú kereskedelmi és fizetési egyezmények gyakorlatát.

A tervek sokoldalú koordinálásának és az ezen alapuló szakosítási és kooperációs ajánlásoknak biztosítaniuk kell mindegyik szocialista ország fizetési mérlegének egyensúlyba hozását, mégpedig a többi között a többoldalú elszámolások formáinak mind nagyobb mértékű elterjesztése alapján. Emellett figyelembe kell venni, hogy a fizetési mérleg kiegyensúlyozása nem jelenti az egyes árucsoportokra és termékfajtákra vonatkoztatott kölcsönös fizetések egyensúlyban tartását. A kereskedelmi és egyéb egyezményekbe foglalt kötelezettségek teljesítését — különösen az áruszállítás egyeztetett volumenét, az áruk minőségét és a szállítások határidejét — a szocialista államok elsőrendű kötelességének kell tekinteni.

A szocialista világpiacon állandóan tökéletesíteni kell az árképzés rendszerét, azzal a követelménnyel összhangban, hogy terv-

Digitized by Google

szerűen mélyítsük a szocialista nemzetközi munkamegosztást, szakadatlanul bővítsük az árucserét, meggyorsítsuk a szocialista világgazdaság fejlődését, egyidejűleg megteremtve a feltételeket ahhoz, hogy fokozatosan áttérjünk a saját árbázisra.

•

A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelvei a szocialista világrendszer fejlődésének általános törvényszerűségeit fejezik ki. Ezek az alapelvek a szocialista államok közti viszonyok jellegéből, termelőerőik és gazdasági együttműködésük fejlődésének elért színvonalából következnek, s figyelembe veszik az egyes országok és a szocialista világrendszer előtt álló konkrét gazdasági és politikai feladatokat is.

Amilyen mértékben tovább fejlődik és erősödik majd a szocialista országok gazdasági együttműködése, s ezek az országok további tapasztalatokat szereznek a termelés nemzetközi szakosításában és kooperálásában a szocialista nemzetközi munkamegosztás fent kifejtett elvei tökéletesednek, kiegészülnek és pontosabban körvonalazódnak majd.

Digitized by Google

A szocialista nemzetközi munkamegosztás továbbfejlesztéséért

Írta VÁLYI PÉTER

Ez év júniusában immár harmadízben ülésezett a KGST-országok kommunista és munkáspártjainak tanácskozása. Az 1958-as és 1960-as tanácskozáson és ezúttal is olyan fontos kérdések voltak napirenden, amelyek a gazdasági fejlődés fő irányait jelölik ki országaink számára. A mostani tanácskozás a KGST munkájának további tökéletesítéséről, a népgazdasági tervek egyeztetésének fejlesztéséről és a KGST szervezetének bizonyos módosításáról tárgyalt.

A részt vevő pártok küldöttei teljesen egy véleményen voltak abban, hogy javítani kell a nemzetközi gazdasági együttműködést a KGST országai között, hogy a jövőben egységesebbé, szervezettebbé és tervszerűbbé kell tenni a munkát a szocialista nemzetközi munkamegosztás minden területén. A KGST-országok termelőerőinek gyorsabb és ésszerűbb fejlesztéséhez, a szocialista országok védelmi képességének fokozásához, a dolgozók életszínvonalának további emeléséhez múlhatatlanul szükséges, hogy — az egyes országok belső erőinek latbavetése mellett — állandóan szélesedjék a nemzetközi munkamegosztás. A tanácskozás felmérte a KGST-országok gazdasági együttműködésének eddigi eredményeit, megvizsgálta a nemzetközi együttműködés továbbfejlesztésének lehetőségeit, és megbízta a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsát a szükséges teendők részletes kidolgozásával.

I.

Korunk történelmi eseményeinek fő tartalma: a szocializmus és a kapitalizmus világméretű harca. A győzelemnek nem kell szükségszerűen csatamezőn, háborúban eldőlnie. A szocialista országok — és velük együtt a világ minden békeszerető népe, minden becsületes, haladó ember — el akarják kerülni a háborút, és az erőviszonyok ma már olyanok, hogy a béke híveinek anyagi és erkölcsi ereje egyre inkább elégséges a béke megvédéséhez.

A szocializmus és a kapitalizmus közötti küzdelem kimenetelét

Digitized by Google

végső soron a gazdasági verseny alakulása fogja meghatározni, az, hogy melyik rendszer képes több anyagi javat, nagyobb kultúrát, jobb életet nyújtani a dolgozóknak. A két rendszer gazdasági vetélkedésének menete és perspektívája döntően befolyásolja az imperializmus igája alól felszabadult, gazdaságilag elmaradt országok magatartását, állásfoglalását a világpolitika fő kérdéseiben.

A gazdasági verseny jelentőségét a vezető tőkés országok is felismerték. Ez a felismerés támadó gazdasági fellépésre sarkallta őket. Az utóbbi években erősödött a vezető tőkés országokban az az irányzat, amely egyik céljának a szocialista országok gazdasági fejlődésének lefékezését tekinti. A kialakulóban levő nyugati integrációknak — főleg az Európai Gazdasági Közösségnek — ilyen törekvései félreismerhetetlenek.

A szocialista országok tehát gazdasági fejlődésükkel gyakorolják a legnagyobb hatást a nemzetközi eseményekre, a világ fejlődésére. Vitathatatlan tény, hogy e téren már eddig is jól megállták a helyüket. A szocialista országok a gazdasági és társadalmi fejlődésben kimagasló eredményeket értek el, a szocializmus pozíciói mindenütt megerősödtek. Ma már a tábor mezőgazdaságának több mint 90 százaléka tartozik a szocialista szektorhoz. A Szovjetunióban gyors ütemben folyik a kommunista társadalom anyagi alapjainak megteremtése. A szocialista világrendszer az egy főre jutó ipari és mezőgazdasági termelésben már ma is meghaladja a tőkés világ egy főre jutó átlagát. A szocialista országok gazdasági fejlődésének üteme jóval felülmúlja a kapitalista világét általában, de a legfejlettebb tőkésországokét is.

A két rendszer békés gazdasági versenyének döntő szakaszát vívjuk. A szocialista országok azon fáradoznak, hogy a fejlődés jelenlegi periódusában megszerezzék a tőkés világ feletti gazdasági túlsúlyt. Ezt a célt elősegítik a tanácskozás határozatai is.

II.

A szocialista országok mindegyike nagy gazdasági sikereket könyvelhetett el az elmúlt években. A kizsákmányolás megszüntetésével lehetővé vált számukra, hogy azonos nemzeti jövedelem igazságos elosztása révén is javítsák a dolgozók életkörülményeit. Gyors ütemben növelték a lakosság foglalkoztatottságát, lényegében megszüntették a munkanélküliséget, s olyan gazdasági politikát valósítottak meg, amelyet a tömegek messzemenően támogatnak. Bevezették a szocialista tervgazdálkodást és ennek alapján ésszerűbben és előrelátóbban tudják fejleszteni és kihasználni a termelőerőket. A tervgazdálkodás döntő előnye abban van, hogy a nagy gazdasági egység, a népgazdaság

Digitized by Google

fejlesztésének szolgálatába állítják a kisebbeket és erre ösztönzik az egyes dolgozókat is. Tervgazdálkodásban megszüntethetők, illetve a minimálisra csökkenthetők a fő célokkal nem egyező ellenmozgások és lehetővé válik az egyes népgazdaságok gazdasági erőinek és eszközeinek a fő célokra való összpontosítása. A munka termelékenységének gyors növelése végett a legkorszerűbb műszaki eredményeket alkalmazzák és ésszerű munkamegosztást valósítanak meg.

A szocialista világrendszer szuverén szocialista államokból áll, amelyeket azonban ezernyi szál, közös ideológia és közös történelmi célok fűznek össze. Mit jelent a gazdasági fejlődés szempontjából az önállóság az egyik oldalon és a közös célok a másik oldalon? Azt jelenti, hogy az egyes országok szabadon rendelkeznek termelőeszközeikkel és termelésük eredményével, önállóan alakítják gazdasági kapcsolataikat. Emellett gazdasági céljaik azonosak, közös céljuk, hogy emeljék a dolgozók életszínvonalát, hogy szocialista társadalmat alakítsanak ki, illetve felépítsék a kommunista társadalmat.

A történelmi fejlődés, a társadalmi mozgás szükségszerűen egy egységes szocialista világgazdaság felé halad. A szocialista országok társadalmi és gazdasági céljainak azonosságából azonban még nem következik az, hogy automatikusan megvalósul az egyes népgazdaságok keretein túlnövő tervszerűség és arányosság. A tervszerűség és arányosság érvényre juttatása nemzetközi síkon is csak tudatos szervező munkának lehet az eredménye. Ez a társadalmi tudatosságnak új, magasabb fokra emelését feltételezi. Ebben kimagasló szerepet töltenek be a kommunista és munkáspártok, a társadalmi tudatosság hordozói és megvalósítói. Ösztönös módon sohasem alakulhat ki bármilyen jó, bármilyen reális, de országonként egymástól függetlenül kidolgozott fejlesztési irányokból a szocialista országok közös fejlődésének optimális vonala. Ezért volt szükség a tervszerűség elemeinek fokozatos alkalmazására a szocialista országok között, ezért van egyre nagyobb mértékben szükség a tervszerűség fokozottabb érvényesítésére.

A KGST szerepe ebben a szervező munkában kiemelkedő. 13 éves múltja során ez a gazdasági szervezet nagy lépésekkel jutott előre a nemzetközi együttműködés tervszerű alakításában. A KGST egész története olyan folyamat, amelynek során egyre közelebb kerül egymáshoz, egyre jobban összefonódik a részt vevő országok gazdasága, egyre tervszerűbbé válik együttműködésük, a köztük levő munkamegosztás, a kölcsönös áruforgalom. Mindez úgy folyik —, és ez a KGST alapvető, szocialista jellegéből következik —, hogy az egyes országok érdekeit messzemenően és a legdemokratikusabban figyelembe veszik. A műszaki és tudományos együttműködés kiépítése, a kötelező kontingenseken alapuló áru-

Digitized by Google

forgalom, a hosszúlejáratú külkereskedelmi szerződések rendszere és még több más, lényegbevágó, a kapitalista módszerektől eltérő módszer és szervezeti forma megvalósítása volt a feltétele annak, hogy az utolsó hat-hét évben egyre inkább a tervek egyeztetése és az ezeken alapuló szakosítás és kooperáció váljék a KGST tevékenységének fő területévé.

A tervek egyeztetése eddig többnyire csak két-két ország között valósult meg, mégpedig az egyes népgazdaságok érintkezési felületeinek koordinálása útján. A népgazdasági fejlesztési tervek egyes problémáit csak kivételesen tárgyalták meg és egyeztették többoldalúan. Így nem került napirendre egy sor olyan kérdés, amelynek megoldása több ország erőfeszítését tette volna szükségessé. A KGST-országok nem alakították ki még közös távlati tervüket. Egységes terv nélkül nem lehet egy országon belül szocialista gazdaságot irányítani. Ehhez hasonlóan a legfőbb célokat összefoglaló és az egyes országok fejlődését, érdekeit messzemenően figyelembe vevő közös terv kialakításán kell a jövőben munkálkodnia nemzetközi gazdasági szervezetünknek, a KGST-nek is. Ez nem lesz egyik évről a másikra könnyen megvalósítható. A küszöbön álló időszak fő módszere továbbra is a folyó és a távlati tervek összehangolása lesz. De az együttműködés tartalma kibővül, magasabb szintre emelkedik. A marxista filozófiából ismeretes, hogy a forma nem megelőzi, hanem csak követi a tartalom változását. A tanácskozásnak az az útmutatása, hogy a gazdasági tervező munka legyen a KGST szerveinek legfőbb feladata, nagy lépéssel viszi előbbre a harmonikusan kialakított közös fejlesztési irányok megvalósítását.

III.

A nemzetközi munkamegosztás tervszerű alakítása a szocialista országoknak olyan új feladata, melyet most és nekünk, pártjainknak és a gazdasági élet különböző területein dolgozóknak kell elvégeznünk. A tőkés világ elnyomáson és kizsákmányoláson alapuló munkamegosztását nem vehetjük példaképül; valami újat, ennél tökéletesebbet kell fokozatosan kialakítanunk. A tőkés rendszerben megvalósuló gazdasági kényszer, a monopoltőke szervezeti formái és módszerei nálunk nem alkalmazhatók. Ezek a gazdasági fejlődés egyenlőtlenségeihez, válságokhoz, a gazdaságilag elmaradt országok elmaradásának konzerválásához vezetnek. A szocializmusnak saját belső természete szerint való együttműködési formákra, a nemzetközi szocialista munkamegosztás olyan elveire van szüksége, amelyek keretet adnak a szocialista országok gazdasági tömörülésének, gyors, összehangolt fejlődést tesznek lehetővé az egyes szocialista országokban és azok gazdasági közösségében

Digitized by Google

egyaránt. A kommunista és munkáspártok képviselőinek tanácskozása ilyen alapelveket hagyott jóvá. Pártunk központi sajtója teljes terjedelmében közölte, a Társadalmi Szemle jelen száma is közli a „Szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelveit". Ezek az alapelvek a szocialista világrendszer általános gazdasági törvényszerűségeit fejezik ki. Ezért ez az értékes és előremutató dokumentum messzemenően megérdemli, hogy a pártmunkások és a gazdasági szakemberek egyaránt figyelmesen tanulmányozzák és levonják belőle a tanulságot a maguk munkája számára.

A nemzetközi munkamegosztás azt jelenti, hogy az egyes országok szorosan együttműködnek és szakosítják különböző gazdasági ágazataikat. Minél kisebb egy ország és minél jobban előrehaladt a gazdasági fejlődésben, annál nagyobb szüksége van nemzetközi szakosításra és kooperációra. Nagy országok könnyebben építhetnek ki olyan ipart, olyan mezőgazdaságot, amelynek igényeit túlnyomó részben kielégítik az országon belüli gazdasági kapcsolatok. De még ezeknek az országoknak a fejlődését is meggyorsítja a társadalmi munkának a nemzetközi együttműködésből fakadó megtakarítása.

Felszabadult országunk gazdaságának egész története, minden tapasztalatunk azt bizonyítja, hogy a magyar nép alkotó munkájának eredményeit megsokszorozza a baráti szocialista országok gazdasági segítsége, hogy gazdasági fejlődésünknek elengedhetetlen feltétele a nemzetközi gazdasági kapcsolatok szakadatlan növelése.

Magyarországnak, ipara működtetéséhez nagyarányú nyersanyag- és energiabehozatalra, a behozatal kifizetéséhez pedig korszerű és gazdaságos ipari késztermék-kivitelre, mezőgazdasági és élelmiszeripari exportra van szüksége. Nyersanyag-beszerzési gondjai természetesen nemcsak Magyarországnak vannak, hanem más baráti országoknak is. Ezek, és mi is, különösen jól értik és értékelik azt, hogy a Tanácskozáson nagy nyomatékkal vetették fel, hogy a nyersanyagok és energiahordozók termelését optimális mértékben fokozni kell. Az is kézenfekvő, hogy távlati terveink közös erőfeszítéseket követelnek a nyersanyag- és energiahiányok leküzdésére. A közös nyersolaj-vezeték, a villamos energia rendszerek összekapcsolása és további közös létesítmények előrevisznek bennünket ezen az úton. Előre látható azonban, hogy a közös célok és elképzelések nem minden területen valósulhatnak meg egyszerre, egyforma mélységben. Ezért fontos, hogy mindenekelőtt azoknak a területeknek a fejlesztésére dolgozzunk ki közös koncepciókat, amelyeken a fejlődést gátló hiányok felszámolását közös erővel tudjuk a legeredményesebben és leggyorsabban elérni. (Ilyenek pl. a színesfém-, a vaskohászati-, az alumíniumtermelés.) Így a többi között figyelemre méltó a szocialista nemzet-

Digitized by Google

közi munkamegosztás alapelveinek az az iránymutatása, hogy a vaskohászatot azon országokban célszerű teljes vertikalitásában — tehát a nagyolvasztótól kezdve — fejleszteni, amelyek legalább kokszolható szénnel vagy vasérccel rendelkeznek.

A korszerű technika alkalmazásának egyik alapvető kérdése a vegyipar termelésének gyors növelése, s legújabb eredményeinek alkalmazása más népgazdasági ágakban, így a mezőgazdaságban is. A vegyipar termelésében ma még nagyon elmaradunk a fejlett nyugati országoktól. Itt sem lenne helyes autarchikus elképzelésekből kiindulni. A nyersanyagok komplex hasznosítása — ami ebben az iparágban különösen nagy jelentőségű — és a gazdaságos üzemnagyság elérése is azt követeli, hogy fejlesztési programunkat összehangoljuk a szomszédos szocialista országokéval.

A feldolgozó iparágakban a nemzetközi együttműködésnek legsürgetőbb feladata a megoldásra érett szakosítási kérdésekben való megállapodás. Ez különösen a gépiparban nagy jelentőségű. A népi demokratikus országok — köztük mi is — a gépipar nagyarányú fejlesztése ellenére is gyakran kis sorozatokban, és ennek következtében alacsony termelékenységgel, drágán termelnek. Mi sem mutatja ezt jobban, mint az, hogy két olyan fontos iparágban, mint a mezőgazdasági gépgyártás és a gépkocsi-gyártás, a népi demokratikus országokban egyetlen gazdaságos sorozatnagyságban gyártó üzem sincs. Itt, és még sok más gépipari termék előállításában is, párhuzamos gyártás folyik.

A közösen kialakított szakosítási elképzelések végrehajtását nehezítik a meglevő párhuzamos kapacitások. Újabb cikkek termelésére való átállás ugyanis csaknem minden esetben anyagi, műszaki, káder stb. nehézséget okoz a gyártó üzemeknek és ezért ellenállásukba ütközik. Így nemegyszer áll elő az a helyzet, hogy a legmodernebb, nagy termelékenységű gépek, komplett technológiai vonalak gyártásának a megindítása nem halad eléggé előre és hogy az ilyen berendezésekben (pl. a vegyipari gépekben) évek óta hiány van a KGST-országokban. Más részről viszonylagos túlkínálat keletkezik egyes nem korszerűen és drágán gyártott gépipari termékekből. De a szocialista országok internacionalista politikát folytatnak. Közös érdekeik és az egyes országok jól felfogott gazdasági érdekei is azt kívánják, hogy túllépjenek ezeken az objektív és szubjektív nehézségeken, leküzdjék őket. Ezért helyes és örvendetes a tanácskozásnak az az állásfoglalása, hogy ezekben a kérdésekben határozott előrehaladást kell elérni, mégpedig a szakosítás olyan megszervezésével, hogy a nem gazdaságos és több országban gyártott gépek termelését modern technológiai eljárások megvalósítását szolgáló berendezésekkel, jelenleg nem kielégítő mennyiségben gyártott korszerű gépek termelésével

Digitized by Google

váltsák fel. Az alapelvek úgy is irányt adnak a szakosításra, hogy vaskohászati bázissal nem rendelkező országok munkaigényes gépgyártásra rendezkedjenek be.

A KGST-országok kommunista és munkáspártjai képviselőinek 1960. évi tanácskozása igen részletesen foglalkozott a mezőgazdaság területén megvalósítandó nemzetközi együttműködéssel. Azóta a KGST-országok többségében lényegesen előrehaladt, illetve megvalósult a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Ezért ma már sokkal jobb feltételei vannak a mezőgazdasági termelésben való együttműködésnek és szakosításnak, bár az, hogy mi legyen a szakosítás konkrét tartalma, itt még nincs annyira kimunkálva, mint az iparban. Az azonban világos, hogy a természeti viszonyoknak itt nagyobb jelentőségük van, mint az iparban, és hogy a mezőgazdasági termelés szakosítását is a mezőgazdaság termelőerőinek szakadatlan és jelentős fejlesztése alapján kell megvalósítani és elmélyíteni. A KGST-országok a mezőgazdaság terén megvalósítandó nemzetközi együttműködésben azt tartják szem előtt, hogy a mezőgazdaság fejlődésének lépést kell tartania más népgazdasági ágakkal, nem szabad tehát megengedni a mezőgazdaság lemaradását, elhanyagolását. Ha minden ország elsősorban azt termeli, amihez természeti feltételei a legalkalmasabbak és emellett maximálisan biztosítja az alapvető élelmiszerekből saját belső ellátását, akkor nagy léptekkel halad előre ezekben az országokban az élelmiszerbőség megvalósítása. A mai szakaszban ezenkívül olyan kérdések közös megoldására is szükség van, mint a műtrágya- és növényvédőszer-ellátás, valamint a mezőgazdasági gépek legkorszerűbb típusainak szakosított termelése.

A külkereskedelmi forgalom alakulása tükrözi legkézzelfoghatóbban a nemzetközi együttműködésben elért eredményeinket. Az utolsó három évben a KGST-ben részt vevő országok egymás közötti áruforgalma évente több mint 14 százalékkal nőtt, s ez számottevő gyorsulás a megelőző időszakhoz képest. A KGST-országok közötti gazdasági kapcsolatok tervszerűségének fokozása, a szakosítás elmélyítése következtében a jövőben is gyorsan fog nőni a forgalom, s évről évre nagyobb lesz a külkereskedelem jelentősége és súlya országaink gazdasági életében.

A szocialista országok között az évek során elsősorban a külkereskedelem bilaterális formái alakultak ki, kétoldalú, évenként kiegyensúlyozott fizetési forgalommal. A bilateralitásnak nagy volt és ma is nagy a szerepe a forgalom növelésében, az egyes országok külkereskedelmi szerkezetének javításában. A kétoldalú elszámolások módszere arra is alkalmas, hogy segítse a gazdaságilag gyengébb felet a gazdasági fejlődésben. Ma azonban sok jel arra mutat, hogy a kétoldalú elszámolási formán túl kell lépni.

Digitized by Google

Eljött az idő a többoldalúság, a konvertálhatóság elemeinek fokozott alkalmazására. A többoldalú elszámolási és forgalmi módszerek alkalmazása új szervezeti és pénzügyi megoldásokat tesz szükségessé; ezeknek kidolgozása a következő idők fontos feladata.

A KGST-országok egymás közötti forgalmában egyre nagyobb szerepet játszanak a kölcsönös gépszállítások. Ezek az utolsó négy évben 70 százalékkal nőttek. A gépipari szállítások nagy része hosszú gyártási időt igénylő bonyolult berendezésekből és komplett gyárfelszerelésekből áll. Ezért a tanácskozáson megállapodtak abban, hogy a többéves gyártási időt igénylő gépi berendezésekre többéves szerződéseket kötnek az érdekelt külkereskedelmi vállalatok. Ilyen módon a szállítók számára biztosítani lehet a nagy berendezéseket gyártó üzemek egyenletes terhelését, a vevők számára pedig az egyes beruházási objektumok gépi felszerelésének időre való leszállítását. Hosszúlejáratú megállapodásokat tesznek szükségessé az országaink között létrejövő szakosítási egyezmények is. A magánjogi szerződések megkötése azt is jelenti, hogy a kötelezettségek elmulasztása anyagi következményekkel jár.

A külkereskedelmi forgalom növelésében különösen nagy jelentősége van annak, hogy megfelelően fejlődjék a népi demokratikus országok egymás közötti együttműködése. Az tapasztalható ugyanis, hogy a Szovjetunióval való külkereskedelmi forgalom növekedése kielégítően alakul, egyes népi demokratikus országok egymás közötti külkereskedelme azonban csak viszonylag lassan halad előre, és ez a termelés szakosításának alacsony fokára mutat.

A szocialista világgazdasági rendszer és annak minden egyes országa természetesen nem kizárólag a szocialista országok között igyekszik fejleszteni a gazdasági kapcsolatokat. A tanácskozás határozata is síkraszáll a világkereskedelem fejlesztéséért. Helytelen volna, és nem a békés egymás mellett élés elvét szolgálná, ha a szocialista táboron belül autarkiára törekednénk. Magyarország például ötéves tervében jelentősen — mintegy 50 százalékkal — növeli a nem szocialista országokkal való kereskedelmét is. A nem szocialista országokkal való gazdasági kapcsolatok szélesítése persze nemcsak tőlünk függ. Függ azoktól a feltételektől, amelyekkel velük kereskedni tudunk, és függ azoktól a diszkriminációs törekvésektől is, amelyeket az utóbbi időben egyes tőkés körök részéről tapasztaltunk. Ezért is támogatta a tanácskozás egy olyan nemzetközi konferencia összehívását, amelynek célja egy megkülönböztetés nélküli világkereskedelmi szervezet megalakítása lenne.

A szorosabb gazdasági tömörülés feltételei és módszerei évek

Digitized by Google

során érlelődnek meg. Az együttműködés lehetőségeit már a beruházások megtervezésénél figyelembe kell venni. Minden ország számára előnyös és hasznos a beruházások olyan egyeztetése, amely gazdaságos kapacitás-nagyságok építését tűzi ki célul és az egyes beruházási létesítmények tervezésénél — a saját szükségleteken kívül — a többi KGST-ország szükségleteire is figyelemmel van. Ehhez az szükséges, hogy az egyes KGST-országok állandóan megvitassák és egyeztessék a különböző iparágakban létesítendő beruházások legésszerűbb telepítési helyét, nagyságát és megvalósítási idejét.

Korunkban hatalmas, forradalmi jelentőségű változások mennek végbe a technika legfontosabb területein. A tudomány a termelőerők fejlődésének egyre döntőbb tényezőjévé válik. Egyetlen ország, egyetlen gazdasági szervezet sem tekintheti mellékesnek a tudományos munka helyes megszervezését. Nemzetközi síkon a KGST-országok között is tovább kell jutnunk az eddigi módszereken, amelyeknek lényege a tudományos tapasztalatok kölcsönös kicserélése volt. Mélyreható és átgondolt munkamegosztást helyes megvalósítani minden tudományág területén. Ez azért is sürgős, mert a tudományos kutatás eredményeitől az ipari megvalósításig hosszú idő telik el és ehhez hozzá kell még számítani az egyes tudományágak művelőinek kiképzéséhez szükséges időt is. Az előrelátásnak és az erők összpontosításának a tudományok fejlesztésében tehát különösen nagy jelentősége van.

IV.

A gazdaságpolitikai célok kitűzésében és megvalósításában fontos szerepük van az erre alkalmas szervezeti formáknak és munkamódszereknek. A KGST-országok közötti kapcsolatok szorosabbá válása az együttműködés új formáinak (integrációs szervezeteknek) a kialakítását követeli a kutatás és termelés területén és megfelelő szervezeti változtatásokat tesz szükségessé a KGST szerveiben is.

Eddig a KGST-országok meglehetősen kevés nemzetközi intézménnyel rendelkeztek, jóllehet ilyen intézmények működéséről sok jó tapasztalatuk van. Igen hasznos a Dubnai Egyesített Atomkutató Intézet tudományos munkája az atomerő békés alkalmazása módszereinek kidolgozásában és a tudományos kutatók képzésében. Máris jó eredményei vannak a Varga-féle hidrokrakkolási eljárás üzemi alkalmazására alakult Magyar—Német Varga Tanulmányi Társaságnak és a szén meddőhányók kiaknázására alakult, „Haldex" nevű magyar—lengyel vállalatnak is. Számos olyan terület van azonban, ahol a rokon tevékenységet folytató

Digitized by Google

vállalatok és intézmények további egyesítése a felsorolt példáknál sokkal életbevágóbb jelentőségű és lazább vagy szorosabb formában való tömörítésük szükségessége már megérett. Az ilyen közvetlen együttműködés meggyorsítja a műszaki haladást, megjavítja a kapacitások kihasználását. Magyar részről már régebben felvetettük például a közös acélhengerdei programozó szervezet megalakításának gondolatát, és időszerűnek tartjuk egyes közlekedési vállalatok (pl. nemzetközi légiforgalmi társaságok) egyesítését is.

A KGST szervezeti formáinak módosítása is az együttműködés elmélyítését célozza. Országainknak közös törekvésük az, hogy olyan szervezet alakuljon, amely alkalmas új együttműködési javaslatok előkészítésére és az együttműködés problémáinak eddiginél operatívabb és gyorsabb intézésére, amely nagy felelősséggel és tekintéllyel rendelkező szervekből áll, amely — a jelenlegi időszakos bizottsági ülések mellett — a KGST munkájának állandó, folyamatos jellegét biztosítja.

Ezt a célt szolgálja a KGST Végrehajtó Bizottságának megalakítása, a KGST-ben részt vevő országok miniszterelnökhelyetteseiből. A Végrehajtó Bizottság gyakran ül majd össze és megszabja a KGST szervei munkájának irányvonalát, irányítja az operatív munkát, szemmel kíséri a határozatok végrehajtását és eldönti a vitás kérdéseket. A Végrehajtó Bizottság munkáját megnövelt, képzett erőkből álló apparátus segíti majd. A Végrehajtó Bizottság mellett külön irodát hoznak létre, amely a népgazdasági tervek összefoglaló kérdéseinek egyeztetésével foglalkozik.

Tovább kell fejleszteni az állandó bizottságok elemző és koordináló munkáját is a Végrehajtó Bizottság tevékenységének alátámasztása és az egyes gazdasági ágak összehangolt fejlesztési irányainak meghatározása céljából. A műszaki fejlesztő és kutatómunkák terén a munkamegosztást egy új állandó bizottság fogja irányítani, s új állandó bizottságok jönnek létre a közös statisztikai munkák és szabványügyek vitelére is.

* * *

A KGST-országok kommunista és munkáspártjai képviselőinek ez évi tanácskozása új lendületet ad a KGST munkájának. A határozatok eredménye nemcsak a nemzetközi kapcsolatokban fog érződni, hanem áthatja majd országaink egész gazdasági életét. Közvetve vagy közvetlenül ma már az élet minden területén sokan és perspektívában egyre többen vesznek részt a szocialista nemzetközi együttműködés munkájában. Közérdekűségénél és nagy jelentőségénél fogva mindenki érdeklődésére, pártunk és népünk cselekvő támogatására tart igényt a Tanácskozás határozata. A közös, nagy célok érdekében egész gazdasági tevé-

Digitized by Google

kenységünkben túl kell tekintenünk a határokon. Látnunk kell, hogy országunk további gazdasági felemelkedésének döntő feltétele ez.

Amikor a szocialista internacionalizmus szellemét ápoljuk és erősítjük — amely ezt a tanácskozást is annyira áthatotta —, akkor a szocialista országok összeforrottságát, egységét erősítjük és a magyar nép további anyagi, kulturális és társadalmi emelkedésének ügyét is a lehető legjobban szolgáljuk.

Digitized by Google

Az országos pártértekezlet ötödik évfordulójára

Öt esztendővel ezelőtt, 1957 júniusában tartotta országos értekezletét pártunk, a Magyar Szocialista Munkáspárt. Pártéletünk eseményei sorában kiemelkedő helye van ennek a konferenciának. Az 1956-os ellenforradalmi támadás leverése után újjászerveződött párt itt erősítette meg az Ideiglenes Központi Bizottság által kialakított politikai vonalat, itt véglegesítette vezető szerveit és fogadta el szervezeti szabályzatát.

Ma is jó érzés visszatekintenünk erre a pártkonferenciára, lelkesítő és felemelő felidéznünk a párt harcának ezen időszakát, felmérnünk az azóta megtett utat. Tanulságait elemezve azt látjuk, hogy a mai politikai feladatok megoldásában is nagy haszonnal vehetjük számba tapasztalatait.

Válságos napok és hetek után, gonddal és küzdelemmel teli hónapok után itt együtt láttuk mindazt, aminek a kialakulását tapasztaltuk ugyan a mindennapok során személyes munkánkban és körülményeinkben is, de a harcban a kudarcok és nehézségek sokszor elhomályosítják a valódi arányokat: az eredmények és bajok, sikerek és vereségek mérlege nem mindig érzékelhető reálisan.

A pártkonferencián — amely már a gyors politikai fejlődés időszakában ült össze — felszabadultan örülhettünk, mert mintegy fókuszba gyűjtve itt volt minden, amiért addig küzdöttek a kommunisták: erős párt, egységes pártvezetés, helyes politikai vonal, a konszolidáció és a megindult építőmunka első eredményei, a tömegek éledő bizalma, az erősödő megbecsülés és elismerés. Még éltek aggodalmak és kicsit gyanakvó fenntartások, de az emberek alapjában egészséges várakozással fordultak a szocializmus továbbépítésének és fejlődésének programja, a kommunisták építő tevékenysége felé.

A pártkonferencia jelentőségét azok a történelmi körülmények adják meg, amelyek összehívását indokolták, s még inkább munkája, eredményei, hatása a párt és a nép életére, további fejlődésére. Különösen jelentős volt a hatása a pártegységnek és a tömegpolitikai munka elvi alapjainak megerősítésére.

Digitized by Google

Az ellenforradalmi támadás súlyos következményeit az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának vezetésével és a testvéri szocialista országok — mindenekelőtt a Szovjetunió — hathatós segítségével sikerült viszonylag rövid idő alatt leküzdeni. Az ellenforradalmi erők levérése megtörtént, politikai elszigetelésük eredményesen haladt, a gazdasági és állami élet irányítószervei reorganizálódtak, a termelés megindult és egyenletesen emelkedett. Helyreállt a kulturális, a közoktatási, a tudományos élet szerveinek és intézményeinek működése. A forradalmi erők ellentámadása ugyan itt bontakozott ki a legnehezebben, itt jelentkezett a legtöbb ellenállás még ebben az időszakban is, de a konszolidáció első jelei már e területeken is mutatkoztak.

Újjászerveződött és naponta erősödött a párt, a néphatalom helyreállításának legfontosabb tényezője. A nagy történelmi próbát úgy állta meg, hogy szilárdabbá, eszmeileg egységesebbé vált és társadalmi befolyása erőteljesebb lett, mint az ellenforradalmat megelőző években bármikor volt. Taglétszáma a konferencia idején 346 000 volt.

Addigi harci programja — az, hogy helyreállítsa a népi demokratikus rendszert, visszaadja az ellenforradalmi terror és demagógia által megzavart tömegek tisztánlátását, megteremtse a konszolidációt — nagyjából realizálódott. Új, hosszabb távra szóló programot kellett most kidolgoznia, megvitatnia és elfogadnia, amely magában foglalta az ellenforradalom eszmei és egyéb maradványainak végleges leküzdését és az ország további fejlődését biztosító szocialista építés folytatását.

Az addigi politikai és gazdasági eredmények, valamint problémák azt bizonyították, hogy napirendre lehet és kell tűzni a szocializmus építésének továbbfolytatását. Népünk többsége az ellenforradalom idején is a szocializmus híve volt, nem pedig a burzsoá restaurációé, de a katasztrofális körülmények miatt — elsősorban a párt bénultsága következtében — a haladó erők hangja egy ideig nem érvényesülhetett. November 4-e után azonban, a politikai harc normális feltételei között, amikor már volt egységes és határozott pártvezetés, volt világos és helyes harci cél, ezek a pozitív erők gyorsan felülkerekedtek. Ezt a márciusi Köztársaság téri, a csepeli és más nagygyűlések, az április 4-i és a május 1-i tömegdemonstrációk is megmutatták.

Ezen sikerek hatására azonban elbizakodottság jelei is mutatkoztak a párttagok körében. Jelentkezett a türelmetlenség egy fajtája, amely abba az irányba akarta nyomni a pártot és a kormányzati szerveket, hogy hatalmi eszközökkel oldják meg a még előttünk álló — nem csekély — problémákat.

Volt persze ellenkező előjelű törekvés is: békülékenység a még bőségesen meglevő revizionista és nacionalista vagy más,

Digitized by Google

nyíltan polgári nézetek iránt, az állami és termelési fegyelem nagyfokú romlásának elvtelen elnézése, takargatása, azzal az elgondolással: „ne zaklassuk az embereket, nehogy azt higgyék: visszatérnek a régi hibák".

Ezeknek az elhajlásoknak, téves nézeteknek, taktikai különbségeknek, a követendő politikát illetően megoszló véleményeknek a gyökere az ellenforradalmat lehetővé tevő tényezők és kiváltó okok eltérő megítélése volt. Ezért további fejlődésünknek egyre inkább kulcskérdésévé vált: *hogyan, milyen politikai vonalvezetéssel, milyen módszerekkel* lehet az előrehaladás útját sikeresen, gyorsan járni.

A pártkonferencia célja, funkciója tehát az volt, hogy megjelölje az országépítésben soron következő feladatokat, olyan politikai vonalat és módszereket alakítson ki és határozzon meg a következő időszakra, amelyek megnyerik a tömegek támogatását a nép alapvető érdekeit szolgáló programunknak, megerősítse a párt egységét, megszüntesse a párt szervezeti életében beállt ideiglenességet.

Ennek megfelelően a pártértekezlet nyílt és beható vitában tárgyalta és teljesen egységesen fogadta el a pártvezetésnek az Ideiglenes Központi Bizottság 1956 decemberi határozatán alapuló értékelését az ellenforradalom okairól; megerősítette az ellenforradalom leverésében és a konszolidáció megteremtésében érvényesített politikai vonalat; kijelölte a soron következő gazdaságpolitikai és kultúrpolitikai problémák megoldásának fő irányát és jellemző módszereit; a párt egészséges továbbfejlődése érdekében tisztázta a vitatott politikai és módszerbeli kérdéseket, megjelölte a párt további ideológiai, politikai, szervezeti erősítését célzó teendőket, feladatokat. Ugyanígy fogadta el a módosított szervezeti szabályzatot és a pártdemokrácia szabályai szerint megválasztotta a párt vezető szerveit. A Központi Bizottság beszámolója, a határozati javaslat, de a legtöbb küldött felszólalása is nyomatékosan hangsúlyozta a párt ama szándékát, hogy minden tekintetben szakít a régi hibákkal, a tömegekkel szoros kapcsolatot alakít ki és azt minden körülmények között megőrzi.

A pártegység helyreállításának feltétele az a helyes marxista politika volt, amelyet a pártvezetés kialakított és képviselt 1956. november 4-e óta, s amely az SZKP történelmi jelentőségű XX. kongresszusának útmutatásaira támaszkodott és azokat helyesen használta fel. A szocializmusért vívott következetes harc programja és a lenini elvek érvényesítése a pártéletben és a tömegpolitikai munkában képezték a párt újjászerveződésének elvi alapját, azok sorakoztak fel ezen elvek mellé, akik meggyőződéses és ingadozás nélküli hívei voltak. Ennek következtében a párt az

Digitized by Google

összes fő kérdésekben egységes volt. Egysége azóta is szilárd, mert a helyes elvekért vívott harcban kovácsolódott ki.

A kommunisták fölött sem múlt el azonban nyomtalanul az előző évek eszmei bizonytalansága, sok zűrzavara, huzavonája. A revizionista vagy szektás befolyás a különféle napi kérdésekben — és talán leginkább a személyi kérdésekben — ha nem is érvényesült feltétlenül, de jelentkezett és sok vitára adott okot.

Revizionista hatás volt az, hogy egyes elvtársak csak a szektás hibákat látták és tartották számon, a kibontakozás útját engedmények adásában, minden — mégoly szükséges — kemény intézkedés elvetésében látták, megbékélés címén békülékenységet és ennek megfelelően liberális módszereket kívántak érvényesíteni. Az ellenforradalom demagógiájának hatására az országban szélesen elterjedt a revizionista és nacionalista fertőzés. Ez volt az egészséges politikai, de a gazdasági és kulturális fejlődés fő akadálya is, ezért a harcot elsősorban ez ellen kellett irányítani.

Ugyanakkor a párton belül nagy problémát jelentettek a szektás, dogmatikus nézetek. Egyes elvtársak mentegették a régi vezetés hibáit. Sokan nem látták e hibák súlyosságát, nem értették meg e politikai és e módszerek elítélésének mély elvi megalapozottságát, s úgy gondolták, hogy csak taktikai okok indokolják a régi vezetés félreállítását. A vezetés helyes elveit és módszereit — vita, meggyőzés, egyetértés kialakítása — a legfeszültebb helyzet elmúltával készek lettek volna nagyrészt szervezeti eszközökkel felcserélni ott is, ahol nyilván csak hosszú és alapos eszmei nevelőmunka segíthetett bennünket valódi és tartós eredményekhez. „Radikális" nézeteik, mint egyes rétegek — például az értelmiség — általánosító elítélése, a megtévedtek ellenségként való kezelése, az „erő pozíciójából" történő politizálás követelése, tulajdonképpen azt jelentették: nem bíznak a tömegekben és a mi igazságunk erejében. El kellett utasítani az ilyen nézeteket, harcolni kellett a hibás gondolkodás és módszerek minden jelentkezése ellen. A dogmatikus szemlélet és a szektás módszerek elleni elvi harcban kellett megtisztítani a torzításoktól a lenini politikát. Ennek a harcnak jelentős és nagy eredményeket hozó állomása volt a konferencia.

A pártvezetés a tényleges helyzetet vette figyelembe, amikor olyan álláspontot foglalt el, hogy csak a kétfrontos harc módszerével lehet legyőzni a revizionizmust és megszabadulni a szektás, dogmatikus maradványoktól. E kiegyensúlyozott és világos politikát képviselte és realizálta, s ezt a párttagság túlnyomó többsége helyeselte, a közvélemény rokonszenvvel fogadta.

A pártkonferencia elé nagy várakozással nézett az ország egész közvéleménye és a konferencia megfelelt ezeknek a várakozásoknak. Előzőleg egyes körökben volt bizonyos kételkedés a tekintet-

Digitized by Google

ben, hogy megerősödve is kitartunk-e meghirdetett politikánk és módszereink mellett. A konferencia határozatai világossá tették, hogy mi a párt álláspontja a legégetőbb napi kérdésekben és a fejlődés perspektíváit illetően.

Helyesléssel fogadták a tömegek azt, hogy a fő feladat a proletárdiktatúra megerősítése, s hogy ezt a párt és a munkásosztály vezetésével, a munkás-paraszt szövetség megszilárdításával, a szocialista demokrácia elmélyítésével és fejlesztésével, a tömegek megnyerésével kell megoldani. Helyeslést és megnyugvást keltett, hogy a párt olyan határozottan hangsúlyozta a proletárdiktatúra védelmének és megerősítésének elvei közt a törvényesség szigorú betartását, Kádár elvtárs szavai szerint: „annak a fő elvnek maradéktalan érvényesítését, hogy hazánkban jog, szabadság és demokrácia jusson osztályrészül a dolgozó népnek és ne legyen szabadság a nép ellenségeinek".

A párt vezető szerepének helyes értelmezését szolgálták a konferencia elvi állásfoglalásai arról, hogy milyen szerepet töltenek be a proletárdiktatúra rendszerében annak egyes alkotó elemei, hogy milyen az egészséges viszony a párt és a pártonkívüli szervezetek, illetve a hatalmi szervek között. Ezek sorában szerepelt annak az elvnek kimondása is, hogy párttisztség kivételével minden funkciót pártonkívüli is betölthet.

Tovább növelte a bizalmat a párt törekvései iránt az, hogy olyan nagy súlyt helyezett a munkás-paraszt szövetség megerősítésére, valamint tömegkapcsolatainak elmélyítésére. Nagy távlatokat nyitott a konferencia a pártonkívüliek politikai aktivitásának azzal, hogy a népfrontpolitikát — megtisztítva az előző évek torzításaitól — elvi alapokra helyezte, leszögezvén, hogy a Hazafias Népfront a kommunisták és pártonkívüliek együttműködésének formája, a párt és a tömegek közötti kapcsolatok fejlődésének igen fontos területe.

Az akkori körülmények között ezek a politikai problémák nagy jelentőségűek voltak, de nem homályosították el azt, hogy a tömegek helyzetének alakulását meghatározó építő program kidolgozása s különösen a gazdasági és kulturális feladatok jó megoldása az alapvető, s ez egyben a tömegek megnyerésének is elsőrendű tényezője. Ezért volt olyan nagy súlya a konferencia határozatában a gazdasági és kulturális építőmunkának.

A konferencia határozatait és egész anyagát a pártszervezetek széleskörűen megvitatták, a párttagság és sok pártonkívüli is behatóan tanulmányozta. Így ezek a cselekvés vezérfonalává és a kommunista munka jó fegyverévé lettek. Az alapelvek és a módszerek tisztázásával megerősítették a párt egységét, a tömegek

Digitized by Google

megnyeréséért folytatott harcnak pedig világos elvi alapokat és új lendületet adtak.

A konferencián elfogadott gazdaságpolitikai alapelvek érvényesültek a hároméves terv kidolgozásában, majd sikeres végrehajtásában, később pedig az ötéves terv arányos, reális koncepciójának megalkotásában. Hogy mennyire helyeslik a tömegek ezt a programot és ezeket az elveket, azt az évről évre növekvő gazdasági eredmények is megmutatták.

A párt nagyot nőtt abban a harcban, amelyet ezekben az években vívott. A bonyolult feladatok sikeres megoldásában eszmeileg erősödött, munkastílusa fejlődött. Az ország és a dolgozók problémáit megoldó programjának teljesítésével, élet- és emberközelségével nagy társadalmi befolyásra tett szert. Ez jutott kifejezésre az 1958-as országgyűlési és tanácsválasztások eredményében, a párt VII. kongresszusának fogadtatásában és hatásában, a szocialista építés meggyorsulásában. Ez a politika és munkamódszer vezetett oda, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezését olyan gyorsan és zökkenőmentesen oldottuk meg. Az a bizalom és befolyás, amelyet a párt megszerzett, képezte akkor is, képezheti a későbbiekben is a szocializmus sikereinek szilárd alapját hazánkban.

*

A pártkonferencián meghatározott alapelvek azóta is érvényesülnek pártunk politikájában, természetesen a körülmények változásának megfelelően más és más feladatok megoldásában. Ez a politika azóta az idő próbáját is megállta, hiszen népgazdaságunk és egész társadalmunk tartós és egyenletes fejlődését biztosította. Szükséges és hasznos ezért, ha a fő tényezőit kiemeljük.

Politikánk első legjellemzőbb vonása: *a marxista—leninista elviség.* A néphatalom megszerzésének és megszilárdításának, a szocializmus építésének *nemzetközileg érvényes általános* alapelvei érvényesülnek, a mi viszonyainkat és tapasztalatainkat figyelembe vevő *maximális konkrétsággal.* Ebből következik másik jellemző vonása: a *realitáshoz* való igazodás és ragaszkodás, a tények elemzése és józan, voluntarizmustól mentes kezelése a célok és feladatok meghatározásánál. A tömegek helyeslését és egyetértését nagyban előmozdította politikánk mély *humanizmusa.* Ezek a vonások nagy bizalmat és rokonszenvet keltettek pártunk iránt, ezért ragaszkodnak a tömegek ehhez a politikához.

Ez az egyetértés és bizalom azonban nem magától és nem egyszerre született. Kialakulásának fontos feltétele volt a helyes gazdasági és társadalmi program. De a helyes programot meg is kellett értetni, el is kellett fogadtatni ahhoz, hogy megvalósítása általános társadalmi támogatást kapjon.

Digitized by Google

A politikai és társadalmi program egyszerű és világos volt: néphatalmat akarunk, szilárdan a proletár nemzetköziség alapján állunk, építjük a szocializmust, biztosítjuk a törvényességet, gondoskodunk arról, hogy a termelő és alkotó munka gyümölcsei a népnek jussanak.

Közvetlenül az ellenforradalom súlyos megrázkódtatása után, az akkori nehéz körülmények között azonban ez a program még sem volt azonnal kellő hatással azokra a néprétegekre, amelyek pedig később ország-világ előtt megmutatták, hogy nem állnak szemben a szocializmussal. Jó tömegpolitikai munka kellett — párosítva az ellenséges erők maradványai elleni kemény harccal — ahhoz, hogy a megértésnek, a tömegek támogatásának légköre kialakuljon. Bonyolulttá az tette ezt a feladatot, hogy ütni és türelmes felvilágosító munkát végezni egyszerre kellett. Nehéz volt ilyen körülmények közt megtalálni az egyensúlyt, az álradikalizmus nélküli keménység, valamint a liberalizmus és békülékenység nélküli türelem megfelelő szintézisét.

Ez a szintézis érvényesült abban, ahogyan az ellenforradalom erőinek végleges megsemmisítését, a megtévedt emberek leválasztását és ezzel összefüggésben a tömegekhez fűződő kapcsolatunk rendezését megoldottuk. Világos volt, hogy nem juthatunk a megfelelő eredményre akkor, ha azt vesszük alapul, hogy ki mit mondott 1956 októberében-novemberében. A pártvezetés azt mondta: a bűnösöket megbüntetjük — ez az állami szervek dolga; akik hibáztak, azokat kollektívájuk megbírálja; egyébként pedig az az alapvető elv, hogy ismertessük meg az emberekkel a néphatalom megvédésének és a szocializmus építésének követelményeit, adjunk nekik lehetőséget, hogy dolgozzanak és azután *munkájuk mutatja meg*, hogy kicsodák, ott válik el, hogy ki híve a rendszernek, ki nem, ki akar valóban segíteni, ki nem. Persze a munkában és a harcban nemcsak megmutatkoznak az emberek, hanem nőnek is, fejlődnek is, nem alkothatunk tehát egy adott állapot szerint végleges ítéletet róluk, bíznunk kell fejlődésükben.

A konferencia határozata a pártépítésben, a káderek megítélésében is azt a gondolatot adta irányító elvként, hogy az emberek fejlődésének előmozdítója, elbírálásuk fokmérője az a konkrét munka, amelyet a párt helyes politikájának végrehajtásában végeznek.

Ezekben az elvekben az a felismerés tükröződött, hogy a szocializmus építése a legjobb iskola, ebben nevelődhetnek legjobban az egyes emberek, s ez az eszköze egész társadalmi csoportok és rétegek átalakulásának is. A szocializmus csak akkor aratha végleges győzelmet és fejlődhetik gyorsan, ha eszméinek megnyerjük az emberek agyát és szívét. Ilyen célt természetesen nem

Digitized by Google

lehet gyorsan elérni és főleg mechanikus adminisztratív intézkedésekkel előmozdítani. Ilyen cél eléréséhez az segít bennünket, hogy minden kommunista — de pártonkívüliek százezrei is — a maguk környezetében önálló képviselői, lelkes és ötletes harcosai legyenek ennek a politikának, dolgozótársaik vitapartnerei és nevelői, bírálói és segítői. A párt ereje abban van, hogy elérte azt: a szocializmusnak ma százezrével vannak ilyen önálló képviselői és terjesztői — a szocialista brigádok tagjai, a termelőszövetkezetek, az iskolák, a tudományos intézmények, vagy a társadalom más egységeinek élenjáró munkásai. Különösen szembeszökő, hogy az értelmiség és az ifjúság mennyit fejlődött az öt év előtti állapotához képest.

Ilyen politika a módszerek, a munkastílus megújítását, továbbfejlesztését igényelte. Szükség volt az általános elveket tisztázó, a feladatokat megjelölő határozatokra — ilyeneket minden fontos kérdésben hoztak a párt vezető szervei. De ezeket csak önállóan gondolkodva lehetett jól alkalmazni; általános sémák, rendelkezések nem sokat értek volna ilyen jellegű és méretű társadalmi harcban. És valóban tudták is sokan önállóan alkalmazni a helyes elveket, mert a mi politikánk a józan ész politikája, az élet követelményeinek politikája, nem a „beavatottak" külön tudománya.

A pártvezetés — ugyanakkor, amikor biztosította politikánk realitását, állandó életközelségét — *nevelte is a párttagságot*, sőt a pártonkívüliek széles körét is azzal, hogy valahányszor egy-egy társadalmi feladatot napirendre tűzött, sokukat már a megoldás kialakításának periódusában bevonta a tanácskozásba, a vitába. Ezért is vált olyan hamar erőssé és bizalomtelivé a kapcsolat a pártvezetés és a párttagság, kommunisták és pártonkívüliek között.

A lenini elveknek és munkastílusnak az újjáéledése és megerősödése — amelyet az SZKP XX. kongresszusa indított el a nemzetközi munkásmozgalomban — azóta rengeteg értékes eredményt hozott a Szovjetunió fejlődésében, az imperializmus elleni világméretű küzdelemben, s az egyes országok és pártok belső fejlődésében is. Ezek az elvek érvényesültek a mi pártunk politikájában is, és ezek segítettek abban, hogy harcunk eredményes legyen.

Ennek a harcnak friss lendületet adott az SZKP XXII. kongresszusa. Az SZKP új programja a fejlődésnek olyan nagyszerű perspektíváit tárta fel, hogy magával ragadhat minden olyan embert, aki nem elvakult és csökönyös reakciós, vagy korlátolt maradi. Ez a kongresszus határozataival és tárgyalási szellemével utat mutat a nemzetközi munkásmozgalomnak, így a mi pártunk-

Digitized by Google

nak is arra, hogyan kell a változó körülmények között változatlan forradalmisággal, de folyton fejlődő szemlélettel és módszerekkel küzdeni az osztályharc mai követelményei szerint a társadalmi haladásért, a szocializmus világméretű győzelméért.

Ma is kongresszusra készülünk: még ez évben összeül pártunk VIII. kongresszusa. A VII. kongresszus óta eltelt három év olyan időszak volt pártunk életében, amelyben a mezőgazdaság szocialista átszervezésével dolgozó népünk történelmi jelentőségű lépést tett előre a társadalmi felemelkedés útján. A fejlődés mérlegét a kongresszus vonja majd meg, a tapasztalatokat is minden bizonnyal részletesen elemzi. Nem vágunk ennek elébe akkor, ha megállapítjuk: az a politika, a gondolkodásmódnak, a kommunisták magatartásának és munkastílusának azok a vonásai, amelyek az 1957-es pártkonferenciát jellemezték, s amelyeket a pártvezetés azóta is képvisel és serkent, — jónak, a feladatok sikeres megoldására alkalmasnak bizonyultak és minden bizonnyal ezután is ezek érvényesülnek és fejlődnek tovább.

Digitized by Google

Számvetés a közös gazdálkodás éveiről

Alig több mint három év telt el azóta, hogy az ország közvéleménye felfigyelt Győr-Sopron megyére, ahol meggyorsult a mezőgazdaság szocialista átalakítása és néhány hét alatt 90 százalékra emelkedett a szocialista szektor részaránya a megye mezőgazdaságában. A „Győr megyei példa" a parasztcsaládok százezreinek segített abban, hogy a bennük érlelődő elhatározás döntéssé fejlődjön. Rövid idő múlva Szolnok megye is követte az ország első szövetkezeti megyéjét. Az egymástól távoleső és mezőgazdasági termelésük szerkezetét, szokásait tekintve eltérő két megye példája azt bizonyította, hogy helyes volt a Központi Bizottság 1958. évi határozata, és országosan megértek a feltételei annak, hogy meggyorsuljon a mezőgazdaság szocialista átalakítása.

A mezőgazdaság kollektivizálásának forradalmi jelentőségű és hangulatú időszakában még szélesebb körben terjedt el az a felismerés, hogy a termelőszövetkezeteknek többet kell nyújtaniok az országnak is és tagjainak is, mint az egyéni parasztgazdaságoknak. Népünk és barátaink kissé aggódva, ellenségeink pedig csődöt jósolgatva és előlegezett kárörömmel figyelték: megfelel-e a mezőgazdaság ennek a követelménynek.

A Központi Bizottság márciusi ülésén elemezte hazánk fejlődésének e forradalmi időszakát, s megállapította, hogy a tömeges kollektivizálás éveiben (1959—1961-ben) a mezőgazdaság összes termelése 8,5 százalékkal, a felvásárolt mezőgazdasági termékek mennyisége pedig 13,3 százalékkal növekedett. Az országos eredmények jogos örömet keltettek barátainkban, és csalódást, újabb vereséget okoztak ellenségeinknek.

A siker nem jelenti azt, hogy már nincs több gond és nehézség. Ahol százezrek választanak — nem egyszerűen munkahelyet vagy foglalkozást, hanem új életformát, és ahol évszázados gazdálkodási módot és hozzá kapcsolódó szokásokat, gondolkodást vált fel az új, ott az átmeneti nehézségek, gondok is elkerülhetetlenek.

Az országos eredmények és gondok a megyék helyzetéből összegeződnek. A Társadalmi Szemle szerkesztősége felkérte azon két megye pártbizottságának első titkárát, amelyekben legkorábban fejeződött be az átszervezés, s amelyek három évvel

Digitized by Google

ezelőtt a legnagyobb figyelmet vonták magukra, hogy készítsenek számvetést arról: meddig jutottak el feladataik megoldásában megyéjük kollektív gazdaságai?

Mit adott az átszervezés óta Győr—Sopron megye szövetkezeti mozgalma

Irta **LOMBOS FERENC**

Néhány hónappal múlt három esztendeje, hogy Győr-Sopron megyében befejeződött a mezőgazdaság szocialista átalakítása. Időszerű, hogy felmérjük a megtett utat, összegezzük az eredményeket és megvizsgáljuk, sikerült-e a megyében bebizonyítani a nagyüzemi gazdálkodás fölényét a kisüzemivel szemben?

Az átszervezés után figyelmünket egyetlen nagy cél megvalósítására fordítottuk: a létrehozott termelőszövetkezetek megszilárdítására. E feladat megoldására a legfőbb biztosítékunk az volt, ami az átszervezésre; pártunk 1956 utáni helyes agrárpolitikája, amely megteremtette a bizalom légkörét. S ez elég volt ahhoz, hogy munkánkat siker koronázza.

A tömeges átszervezés évében megyénkben 41 355 család, 45 354 tag 366 056 kh összterülettel lépett a szövetkezeti gazdálkodás útjára: szocialista szektorrá vált a megye összterületének 90,8 százaléka, s ez az arány azóta 95,4 százalékra emelkedett.

I.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével a megyénkben is létrejöttek a korszerű mezőgazdasági nagyüzem kialakulásának lehetőségei. A nagyüzemi gazdaságok a legfőbb feltételei annak, hogy olcsóbban, nagy mennyiségben termeljünk mezőgazdasági termékeket. Bár közismert dolog, hogy a lehetőségek nem azonnal válnak valósággá, és bizonyos idő kell ahhoz, hogy a termelőszövetkezetek korszerű mezőgazdasági nagyüzemmé fejlődjenek, a közvélemény már a közös gazdálkodás első éveiben is a termésátlag és a mezőgazdasági termékek mennyiségének növekedését várta.

A megye vezetői, ismerve ezt a várakozást és a lehetőségeket is, nagy erőfeszítést tettek, hogy a nagyüzemi gazdálkodás előnyei már a kollektivizálás első éveiben jelentkezzenek. Ez sikerrel is járt, mert a szövetkezeti tagok lelkes munkája igen számottevő állami támogatással párosult.

Digitized by Google

Növénytermesztésünk fejlődését legjobban a termésátlagok bizonyítják. A fejlődés megítélésénél figyelembe kell azonban venni az időjárás viszontagságait is, amelyek a legjobb agrotechnika ellenére is csökkentik a hozamokat. Ilyen viszontagságos esztendő volt az 1961-es, amikor megyénk gazdaságait súlyos aszály és vihar károsította meg. A következő táblázat szemlélteti a főbb növények termésátlagainak alakulását (kat. holdanként, mázsában):

	1954—58	1959	1960	1961
búza	8,9	10,8	11,0	13,7
őszi árpa	10,8	12,7	10,8	12,3
tavaszi árpa	10,2	9,2	13,8	11,7
zab	9,2	9,2	10,9	11,2
kukorica	13,6	14,3	17,2	11,9
cukorrépa	123,1	96,7	164,8	95,1

Az átszervezés annak a lehetőségét is megteremtette, hogy a nagyobb hozamok elérése végett a rendelkezésünkre álló legjobb fajták vetőmagját alkalmazzuk, s arra is lehetőség nyílt, hogy megszervezzük a korszerű növényvédelmet és az állami gazdaságokon kívül a szövetkezeti gazdaságokra is kiterjesszük azt.

A növénytermesztés fejlődését nemcsak a termésátlagok jelzik, hanem az is, hogy az előbbi évekhez képest jelentős változás következett be a megye növénytermesztésének szerkezetében. Az átszervezés előtt a szemeskukorica vetésterülete viszonylag kicsi volt. 1956-ban 59 400 kh-on termesztettek megyénkben kukoricát, 1959-ben ennek a vetésterülete már meghaladta a 70 ezer holdat és jelenleg is ezen a szinten mozog.

Az előbbi évekhez képest jelentősen megváltozott a szálastakarmányon belül a pillangósok aránya. Az egynyári szálastakarmányok területének az aránya évről évre csökken, az évelő pillangósoké pedig növekszik, jelenleg 10—12 százalék, majdnem kétszerese az átszervezés előttinek. Figyelemre méltó a silókukorica területi arányának növekedése is. Az átszervezés előtti évek silókukorica vetésterülete — mintegy 1000 holdról — a tízszeresére növekedett. Mindez azt eredményezi, hogy kiszélesíthettük a közös állatállomány takarmánybázisát.

A megye mezőgazdaságának fejlődésében igen jelentős az állattenyésztés. Az átalakulás első esztendejében kialakítottuk a közös szarvasmarha-állományt, majd 1960-ban a közös sertés- és baromfi-törzsállományt, s ezzel egyidejűleg jelentősen növeltük az árubaromfi mennyiségét.

Digitized by Google

Az állattenyésztés alakulását az alábbi táblázat mutatja:

	1950		1960		1961	
	összesen	100 kh szántóra	összesen	100 kh szántóra	összesen	100 kh szántóra
szarvasmarha	43 920	15,3	51 245	17,7	52 337	18,0
ebből tehén	15 431	5,3	17 648	6,0	19 191	6,6
sertés	38 628	13,4	80 772	27,9	89 200	30,7
ebből anyakoca	2 250	0,7	10 726	3,7	10 264	3,5
juh	18 135	6,3	23 106	7,9	29,042	10,0
ló és csikó	16 152	5,6	13 567	4,6	11,760	4,0
számosállat	—	18,6	—	21,4	—	21,8

1961-ben már az állomány minőségének javítására is több figyelmet fordíthattunk. Erre annál is inkább szükség volt, mert a termelőszövetkezetekbe belépett parasztok jobb minőségű állataik nagy részét megtartották a háztáji gazdaságuk számára.

A tehenenkénti évi tejtermelés az átszervezés óta lassan bár, de emelkedik. A lassúságnak elsősorban az az oka, hogy közös gazdaságaink tehénállományának minősége még nem elég jó; emellett a helyes takarmányozást sem sikerült még általánossá tenni szövetkezeteinkben. 1959-ben egy tehén évi tejtermelése 1936 liter volt, ez 1960-ban 2144 literre, 1961-ben pedig 2271 literre emelkedett.

A közös gazdaságok borjúszaporulata szépen fejlődik, 100 tehénre 1959-ben 76,1, 1960-ban 82,2, 1961-ben 85,3 borjú jutott.

II.

A termésátlagok emelkedése, az állattenyésztés javuló hozama sokat megmutat a nagyüzemmé fejlődő termelőszövetkezetek helyzetéből. A munkásosztály, amely nagy áldozatot hozott a szocialista mezőgazdaság megteremtéséért, joggal kíváncsi azonban arra is: többet adott-e az ország ellátására a megye kollektív mezőgazdasága, mint azelőtt az egyéni parasztgazdaságok? Erre a kérdésre a megye mezőgazdasági árutermelésének az adatai adják meg a választ.

A termelőszövetkezetek és a háztáji gazdaságok áruértékesítése — a mezőgazdasági termelés egészét átfogó 54 cikket tekintve — azt mutatja, hogy a felvásárolt növényi és állati termékek értéke (változatlan áron számítva) 1957-ben 616,4, 1958-ban 677,1, 1959-ben 715,4, 1960-ban 756,5, 1961-ben pedig 834,3 millió forint volt. A felvásárlás 1961. évi értéke országosan 21,3 százalékkal, megyénkben pedig 35,3 százalékkal haladta meg az 1957. évi eredményt.

Digitized by Google

Részletesebben is érdemes megvizsgálni a felvásárlás alakulását. Az 1954—58-as évek felvásárlását 100-nak véve, a mutatószámok a következők:

	1959—1960 átlaga	1961
kenyérgabona	93,8	120,0
takarmánygabona	45,1	36,9
kukorica	45,2	35,1
burgonya	90,9	97,0
zöldség	120,8	132,1
gyümölcs	162,3	241,7
bor	36,0	45,8
sertés	130,6	165,7
vágómarha	125,1	123,3
baromfi	122,1	173,1
étkezési tojás	112,6	125,8
tej	148,9	161,0

Mit mutatnak ezek a számok? Mindenekelőtt azt, hogy a kötelező beszolgáltatás időszakának túlzásai nélkül, jelenlegi helyes felvásárlási módszereinkkel az alapvető élelmezési cikkek felvásárlása már a szocialista mezőgazdaság első éveiben is megközelítette s a legfontosabb termékekben túl is haladta az előző időszakét. 1961-ben a kukorica, a burgonya és a bor kivételével jelentősen több árut adtunk, mint a beszolgáltatás éveiben. Különösen kiemelkedő az állatok és állati termékek felvásárlása. A termelés és a felvásárlás szervezete, belterjesebb gazdálkodásra mutat és elsősorban ez az oka a takarmánygabona-felvásárlás szembeötlő lemaradásának. Minthogy a takarmánytermelés még nagyon ingadozó, a megnövekedett állatállomány abrakszükséglete a hús-, a tej- és a tojástermelés növekedése érzékenyen érinti az állami takarmányfelvásárlást. Egyik legfontosabb feladatunk tehát az, hogy szilárd és biztonságos takarmánybázist teremtsünk.

Az előző táblázat viszonyszámai jól érzékeltetik a fejlődés mértékét, azonban néhány adatot érdemes megnézni arról is, hogyan növekedett abszolút számokban a felvásárlás mennyisége.

Felvásárolt termékek	1954—58 átlaga	1961
kenyérgabona	4 730 vagon	5 676 vagon
burgonya	1 662 vagon	1 605 vagon
zöldség	1 539 vagon	2 104 vagon
gyümölcs	223 vagon	539 vagon
sertés	48 882 db	80 984 db
vágómarha	23 029 db	23 384 db
baromfi	8 710 q	15 079 q
tojás	22 millió db	27,8 millió db
tej	28,5 millió lit.	46,0 millió lit

Digitized by Google

Ezek a számok biztató képet mutatnak. Világosan látjuk azonban, hogy még sok olyan területe van az árutermelésnek és felvásárlásnak, amelyen sokkal gyorsabb ütemben kell haladnunk.

Megyénkben 1961-ben örvendetesen megnövekedett a termelőszövetkezetek áruhányada. A meghizlalt sertések 98, a felnevelt baromfi 99, a kifejt tej 85, az összes kenyérgabona-termés 54 százalékát a termelőszövetkezetek eladták az államnak, ez 10 százalékos növekedést jelent az előző évhez képest. Az egész felvásárlás 73 százaléka a termelőszövetkezetek közös gazdaságából, 27 százaléka pedig a háztáji és kisegítő gazdaságokból származott. Véleményünk szerint a háztáji gazdaságok árutermelése még jelentősen növelhető, ha több gondot fordítunk a szükséges takarmánybázis megteremtésére.

Növeli a felvásárlás biztonságát az, hogy évről évre növekszik a termelési és értékesítési szerződések kötése. A tavalyi felvásárlásnak 77,1 százaléka szerződéssel volt biztosítva. Az állam iránti felelősségtudat növekedését jelzi, hogy csak egy-két termelőszövetkezetet kellett szerződésszegés miatt megkötbérezni.

A megye mezőgazdaságának termelési irányára utal az, hogy az értékesített áruk 55 százalékát állatok és állati eredetű termékek tették ki. A hústermelésben egy-két járásban biztató eredményeket értek el szövetkezeteink. A csornai járás termelőszövetkezetei minden 100 kh közös szántóról — a háztáji gazdasággal együtt — 84,6 mázsa húst adtak a népgazdaságnak, ebből 29 q sertés, 50,2 q vágómarha volt. Korántsem ilyen jó a helyzet a győri járásban; itt mindössze 56,1 q a 100 kh-ra eső hústermelés.

Az egy tehénre jutó tejértékesítés is lényegesen fejlődött. 1957-ben 610, 1958-ban 767, 1959-ben 844, 1960-ban 927, 1961-ben pedig 1032 liter volt.

Ezek az adatok és példák azt bizonyítják, hogy megyénk szövetkezetei évről évre több árut adnak a népgazdaságnak és minden biztosítékunk megvan arra, hogy a következő évben még nagyobb lesz e tekintetben a fejlődés.

III.

Az ország lakossága elsősorban több, jobb és olcsóbb terméket vár a kollektív mezőgazdaságtól. A termelőszövetkezeti utat választó parasztcsaládok magasabb életszínvonalat, emberségesebb életet akarnak kialakítani általa. De a tartósan biztosított magasabb életszínvonalhoz és szebb élethez a termelés növelésén, a mezőgazdasági munka termelékenységének emelésén keresztül vezet az út — így hát a társadalomnak és a termelőszövetkezeti tagoknak a tényleges érdekei egybeesnek. Sok munka, türelmes,

Digitized by Google

meggyőző szó és bizonyos idő is kell ahhoz, hogy a szövetkezeti gazdák teljesen felismerjék ezt az érdekazonosságot. A mezőgazdasági terméseredmények az árutermelés növekedése és mindezek következtében a termelőszövetkezeti tagság jövedelmének alakulása azonban mind arra mutatnak, hogy terjed már ez a felismerés, mert a közös gazdálkodás első évei nemcsak az országnak, hanem a megye szövetkezeti tagságának is többet adtak.

Ezt bizonyítja a Győr-Sopron megyei termelőszövetkezeti tagság közös gazdaságból származó jövedelmének alakulása.

	1959	1960	1961
Összesen:			
egy családra jut	9090 Ft	10 422 Ft	10 736 Ft
egy tagra jut	8868 Ft	11 216 Ft	11 750 Ft
Földjáradék nélkül:			
egy családra jut	8423 Ft	9 763 Ft	10 094 Ft
egy tagra jut	8217 Ft	10 507 Ft	11 047 Ft

Egy munkaegység átlagos értéke 1959-ben 27,34, 1960-ban 30,52, 1961-ben pedig 31,39 Ft volt. Az emelkedés tehát lényegében nem nagy, de itt figyelembe kell vennünk, hogy a közös jövedelemből való részesedést még kiegészíti a háztáji gazdaság jelentős jövedelme. Gyakorlati értékét tekintve ez a jövedelem nagyobb, mint amilyennek összegszerűen látszik, hiszen szövetkezeti parasztságunk minden szükséges élelmiszert és takarmányt természetben kap meg.

A termelőszövetkezeti tagok jövedelmének vizsgálatánál a szövetkezetbe bevitt felszerelésekért és állatokért kapott összeget is figyelembe kell venni. Ez azért is jelentős, mert akkor egészíti ki a jövedelmet, amikor a közös gazdaság még a kialakulás nehézségeivel küzd. A bevitt állatokért és felszerelésekért 1959-ben 130 millió, 1960-ban 9 millió, 1961-ben pedig 11 millió forintot fizettek ki, 1962-ben további 10 millió forintot térítenek és ezzel a bevitt állatok és felszerelések kiegyenlítését gyakorlatilag teljesítették is.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy a megye szövetkezeti parasztjainak döntő többsége már az eddigi eredmények alapján is megtalálja számítását a közösben, és jobban él, mint egyéni paraszt korában. Ennek bizonyítására megemlítek néhány számot. 1958-ban megyénk parasztsága 8 millió, 1961-ben pedig már 53 millió forintot tartott takarékbetétben, 1959-től 1961 végéig a termelőszövetkezeti tagok 4035 lakást építettek. A földművesszövetkezetek áruforgalma az 1958. évi 593 305 Ft-ról 1961-ben 784 815 Ft-ra emelkedett.

Digitized by Google

A jövedelem növekedésével is összefügg az, hogy termelőszövetkezeteink tagságának nagy része jó kedvvel vesz részt a közös munkában. A munkafegyelmet, a közös munkában való részvételt fokozta az anyagi érdekeltség kellő biztosítása. E tekintetben nagy a fejlődés különösen a múlt évhez képest. A legtöbb szövetkezetünk a munkaegységet kiegészítő jövedelemelosztási formák közül a terven felüli premizálást alkalmazza,, egy kisebb részük — ide elsősorban a gazdaságilag még meg nem erősödött szövetkezetek tartoznak — az össztermésből premizál. A közös munkában való részvételt, a családtagok fokozottabb bekapcsolódását, a parasztfiatalságnak a szövetkezetben való megmaradását serkenti a pénzbeli munkaegység-előleg. Készpénzes munkadíjazást ebben az évben 15 szövetkezetünk alkalmaz. Tavaly két szövetkezet próbálta ki ezt a módszert olyan sikerrel, hogy ez más szövetkezetek vezetőit is és tagságát is felbátorította ennek a módszernek az alkalmazására.

A termelőszövetkezeti tagság jövedelmének alakulása növeli a szövetkezetek vonzó hatását. Ezt bizonyítja, hogy 1961-ben 3990 új tag lépett be a termelőszövetkezetekbe, elsősorban olyan emberek, akik korábban otthagyták a mezőgazdaságot és eddig ipari üzemben, vagy állami gazdaságban dolgoztak. A belépések nagy része a zárszámadások idejére esett, különösen nagyarányú volt a mosonmagyaróvári és a csornai járásban, de az egy munkaegységre jutó részesedés is itt volt a legmagasabb.

IV.

A termésátlagoknak, az árutermelésnek és a szövetkezeti tagság jövedelmének a növekedése a közös gazdaságok megerősödésével függ össze.

Termelőszövetkezeteink fokozódó megszilárdulását, a szövetkezeti közös vagyon alakulása is mutatja.

Közös vagyon	1959	1960	1961
Összesen:	914 363 m. Ft	1 281 487 m. Ft	1 425 299 m. Ft
1 kh összterületre	2 498 Ft	3 418 Ft	3 770 Ft
1 kh szántóterületre	3 189 Ft	4 454 Ft	4 925 Ft
1 tagra	20 160 Ft	26 880 Ft	29 528 Ft

1961-ben a szövetkezetek közös vagyonának 59.2 százaléka volt a tiszta vagyon.

A saját erőből származó beruházás 1959-ben az összes beruházások 23,8 százalékát, 1960-ban 32,6 százalékát, 1961-ben pedig

Digitized by Google

39,2 százalékát adta. A beruházási hitel tehát évről évre csökken, a saját erőből való hozzájárulás aránya pedig növekszik.

Termelőszövetkezeti gazdaságaink épületberuházásai a jelentős beruházások ellenére sem fejeződtek be. Még mindig meglehetősen nagy ugyanis a férőhelyek szóródása, s ezen csak újabb férőhelyek építésével lehet változtatni. Hiba, hogy a legnagyobb férőhelyhiány a gyenge termelőszövetkezetekben van, mert ezekben kevés volt az átalakítási lehetőség, egy részük pedig attól tartott, hogy eladósodik. Ezeket a hiányosságokat azonban nem is hosszú időn belül sikerül majd megszüntetnünk.

A termelőszövetkezetek megerősödésének fontos feltétele a mezőgazdasági munkák gépesítése. A megye gépellátása számára kedvező helyzetet teremtett az, hogy a mezőgazdaság kollektivizálása nálunk fejeződött be legelőször. 1958 végén a megye összes erőgép állománya 759 darab volt, 1959-ben ez 1351 darabra ugrott, s megkaptuk a legszükségesebb munkagépeket is. Erőgépállományunk azóta is tovább növekedett és 1961 végére elérte az 1844 darabot.

Az átalakulás első esztendejében a gépeket a gépállomások kapták meg, s ekkor ez feltétlenül helyes volt. Azóta azonban jelentős változás állt be e tekintetben: ma már közvetlenül a termelőszövetkezetek kapják meg a megye részére biztosított új gépek tekintélyes részét.

Szövetkezeteink saját gépállománya 1961 végére 725 darabra emelkedett, többre, mint ahány gép 1958 végén a gépállomásokon volt. 1961-ben hat termelőszövetkezetet teljesen gépesítettünk, 35 szövetkezetben pedig csak egy-két erőgép hiányzik a teljes gépesítéshez. Eddig jók a tapasztalataink a már teljesen gépesített termelőszövetkezetekkel. A gépi kapacitás kihasználása ezekben nagyobb mint a gépállomásokon, emellett az önköltség alacsonyabb. A saját gépesítésnek az a legfőbb előnye, hogy a gépek mindig kéznél vannak s a szövetkezet azonnal rendelkezhet velük, ahogy az adott időszak megkívánja.

A gépesítés fejlődését az is jellemzi, hogy az egy kh-ra eső gépi normálhold felhasználás az 1959. évi 4,1-ről 1961-ben 6,3-ra növekedett. Az alapvető talajmunka teljesen gépesítve van, s a legnehezebb paraszti munkának, az aratásnak 1959-ben a 23,1 százalékát, 1960-ban a 44,7 százalékát, 1961-ben pedig már 71,2 százalékát géppel végezték el.

A termelőszövetkezetek megerősítésében elért sikerek ellenére, sok még a tennivaló és komolyak a gondjaink. Ezek nagy részét a gyenge termelőszövetkezetek okozzák. A megye 171 termelőszövetkezete közül 18-at tartunk gyengének, ezek a szövetkezeti

Digitized by Google

szántóterület 10,6 százalékán gazdálkodnak. Gyenge termelőszövetkezeteink a kapuvári és a győri járásban vannak, s gyengeségük okai a következők:

a) Rossz természeti adottságok. E szövetkezetek földje legtöbb helyen csekély termőrétegű, túlnyomórészt vizet át nem eresztő talaj. Ezen a földön az egyéni gazdálkodók sem tudtak megfelelően termelni, állatállományuk számszerűleg és minőségileg is alacsony színvonalon állt. Az átszervezés előtt itt, a szántóterület egyharmada parlagon hevert, vagy sűrűn váltogatta gazdáját, így ma a talaj termőképessége nagyon gyenge.

A gyenge termelőszövetkezetek területének nagy része hegyes-dombos vidék. Ezt a területet régebben fogattal művelték. A gépi művelés itt nehezen oldható meg és nagyon költséges.

b) A rossz természeti viszonyokhoz az is hozzájárult, hogy ezekkel a termelőszövetkeztekkel megalakulásuk után nem foglalkoztunk megfelelően, némelyikük a szükséges beruházásokat sem kapta meg.

c) Az első években nem tudtunk érvényt szerezni annak az elvnek, hogy minden termelőszövetkezet az alapszabály szerint gazdálkodjék. Egyes helyeken a megengedettnél nagyobb volt a háztáji föld és több az állat, ilyen helyen a tagok inkább a háztájiban dolgoztak, mint a közösben.

d) A gyenge termelőszövetkezetek nem tudtak jó vezetést kialakítani. Egyes helyeken többször cserélték a vezetőséget és az elnököt. Pl. Écsen jelenleg a harmadik elnök és a negyedik agronómus van. A bajt még tetézte az, hogy az első időben nem a gyenge termelőszövetkezetekbe irányították a legjobb szakembereket, igaz, hogy ezek maguk is az erős szövetkezetekbe igyekeztek, mert ott nagyobb jövedelmet kaptak.

Azt tartjuk a következő években a legfontosabb feladatunknak, hogy megjavítsuk a gazdaságilag meg nem erősödött termelőszövetkezetek helyzetét s két-három év alatt emeljük fel őket a közepesen gazdálkodók színvonalára.

Megyénk szövetkezeti mozgalmát a komoly gondok ellenére a sikerek jellemzik. Sikereinknek az az egyik titka, hogy termelőszövetkezeti pártszervezeteink kitűnően segítették szövetkezetük vezetőségét. A Központi Bizottság útmutatása alapján kezdettől fogva nagy gondot fordítottunk arra, hogy már az első évben minden termelőszövetkezetben legyen pártszervezet. Nem toboroztunk párttagokat, de az átszervezés, a közös munka megindulása még közelebb hozta pártunkhoz a falvak legjobb dolgozóit, s mind többjük kérte felvételét a pártba. 1958-ban megyénk termelőszövetkezeti tagjai közül 792-en voltak tagjai a pártnak, jelenleg 3389 közülük a párttag és 459 a tagjelölt.

Digitized by Google

Szövetkezeti pártszervezeteink azt tartják fő feladatuknak, hogy segítsék a közös munkát, neveljék az embereket. Pártszervezeteinknek igen nagy részük van abban, hogy megyénkben az állattenyésztés ma alapjában véve rendben van. Sikerült ugyanis megértetniök a szövetkezeti tagsággal, hogy nem szabad erre a munkára csupa idős embert tenni, akik már nem tudnak kapálni, kaszálni, hanem olyan emberek kellenek gondozónak, akik szeretik az állatot és értenek is hozzá. Ma már az állattenyésztő brigádokban jócskán vannak egykori középparasztok, sőt a brigádvezetők jelentős része is volt középparaszt. Ez feltétlenül helyes, mert az egyéni gazdálkodás idején is elsősorban a középparasztok foglalkoztak állattenyésztéssel, s ma is szívesen és sikeresen végzik ezt.

A legtöbb szövetkezeti pártszervezetünknek megvan a tekintélye a szövetkezeti tagság szemében. Jelenleg 72 szövetkezetben van függetlenített párttitkárunk. Nemcsak a párttagság adja meg nekik a függetlenítést, hanem a termelőszövetkezeti közgyűlés is, amelynek részvevői többségükben pártonkívüliek. Jó érzés arra gondolnunk, hogy az a paraszt, aki nemrég még egyénileg dolgozott, ma már érzi: szükséges az, hogy a termelőszövetkezetnek meglegyen a függetlenített párttitkára, mert az az ő érdekükben dolgozik.

Az emberek gondolkodásában végbemenő változás lassabb, mint a gazdasági alapok fejlődése, de az elért eredmények e tekintetben is biztatók. A tavalyi zárszámadó közgyűlések hangulatát az jellemezte, hogy nem azon vitatkoztak, hogy kell-e termelőszövetkezet, hanem azon, hogy mit tegyenek 1962-ben az eredmények növeléséért, a hibák megismétlődésének elkerüléséért. Ezeken a közgyűléseken nyílt, őszinte légkör uralkodott és még a gyenge szövetkezetben sem a közöst szidták, hanem a hibák okozóit.

*

A politikai, a gazdasági megszilárdulás következtében termelőszövetkezeteink tagjainak a hangulata jó, a mezőgazdasági munkákat példásan végzik. Ha feladatainkat továbbra is a termelőszövetkezeti tagokkal egyetértésben oldjuk meg, akkor megyénk — úgy mint három éve az átszervezésben — az árutermelésben, a tagság szebb életének a kialakításában is élen jár majd.

Digitized by Google

A népgazdaság is, a parasztság is megtalálta számítását Szolnok megye termelőszövetkezeteiben

Írta CSÁKI ISTVÁN

1959 tavaszán Szolnok megye községeiben néhány hét alatt több mint 40 ezer család lépett a nagyüzemi gazdálkodás útjára, követve azt a 25 ezer családot, akik már előbb kipróbálták és jónak találták a szocialista nagyüzemi formát. Ma a megyében 182 termelőszövetkezet gazdálkodik; 65 967 család 663 235 hold földön dolgozik és ér el évről évre javuló eredményt.

Szolnok megye termelőszövetkezetei három esztendő alatt nagy utat tettek meg. Kialakult és fejlődik a nagyüzemi talajművelés, némi előrehaladás történt a szakosodásban, nagyüzemi állattenyésztő telepek jöttek létre. Növekedett az árutermelés, s vele együtt a szövetkezeti gazdák jövedelme is. A parasztemberek, akik régen egymástól elszigetelten éltek és dolgoztak, mindinkább otthon érzik magukat a közösségben. A nagyüzemi gazdálkodás tapasztalatai azt bizonyítják, hogy az átszervezés befejeztével nyílik meg igazán az út a mezőgazdasági termelés gyors emeléséhez.

A mezőgazdaság teljes szocialista átszervezése előtt az új termelőszövetkezetek hosszú időn keresztül nagy nehézségekkel küzdöttek. Nehezen alakultak ki a belső üzemi arányok, a termelés lassan haladt előre és sok helyen hiányzott a lelkesedés, a fegyelem. A tömeges kollektivizálás éveiben megalakult vagy megnövekedett termelőszövetkezetek viszont gyorsan megerősödtek és legtöbbjük már az átszervezés első esztendejében magasabb termést ért el, mint tagjaik a kisüzemi gazdálkodás idején. Ez annak köszönhető, hogy a mezőgazdaság átszervezésénél pártunk és államunk nemcsak a szövetkezetek létrehozására, hanem gazdálkodásuk megszervezésére, politikai és gazdasági megszilárdításukra is nagy figyelmet fordított.

I.

Az olyan aszályt, amilyen az 1960. és 1961-es esztendőben sújtott, a felszabadulás előtt leírhatatlan nyomorúság követte. Az 1934-es esztendőről szóló alispáni összefoglaló jelentés szerint a Nagykunságban 6 mázsás búzatermést takarítottak be. Azokon a területeken, ahol ma már rendszeresen 10—12 mázsa búza terem, a felszabadulás előtti aszályos években 2—3 mázsa volt a termés. A legutóbbi évek megyei tapasztalatai azt bizo-

Digitized by Google

nyítják, hogy a kollektív gazdálkodás a természeti csapások hatását is képes csökkenteni.

Szolnok megye az ország egyik fontos gabonatermő vidéke. Az őszi kalászosok területe általában 250 ezer kh ebből majdnem 200 ezer kh a kenyérgabonáé. A kenyérgabona termésének emelése a szocialista gazdálkodás egyik legfontosabb kérdése. Eredményeinket kellően bizonyítja a búza termésátlagának alakulása: 1931 és 1940 között 7,8, 1954 és 1958 között 7,7, 1960-ban 10,2, 1961-ben pedig 12 mázsa volt a búza holdankénti megyei termésátlaga. Ez a fejlődés a jobb talajművelésnek, a mélyszántásnak, a műtrágyák kiterjedtebb alkalmazásának, a bőven termő fajták elterjesztésének és a gondos munkának az eredménye.

Nagyarányú a megyében a kukoricatermelés is. A fővetésű kukorica átlagos évi területe 160—170 ezer kh. A nagyüzemi gazdálkodás éveiben — különösen 1960-ban és 1961-ben — tetemesen megnőtt a kukorica vetésterülete és termésátlaga. A közös gazdaságok mindinkább elérik azt, hogy a kukorica mindenütt a nagy terméshez elengedhetetlenül szükséges őszi mélyszántású földbe kerüljön, és hibridkukoricát használjanak vetőmagnak.

Ennek a törekvésnek máris jelentkezik a hatása a kukorica terméseredményeinek alakulásában. A kukorica holdankénti termésátlaga 1931 és 1940 között 9,9, 1954 és 1958 között 12, 1960-ban 14,5, 1961-ben pedig 14,6 mázsa volt.

Az általános előrehaladáson belül egyre több termelőszövetkezet ér el olyan kiváló termelési eredményt, amilyenről a kisüzemi gazdálkodás nem is álmodhatott.

Néhány példa az 1961-es esztendőből:

Tsz neve	Búza		Őszi árpa		Kukorica	
	terület kh	termés q/kh	terület kh	termés q/kh	terület kh	termés q/kh
Szajoli Vörös Csepel	—	—	—	—	410	35,6
Mezőhéki Táncsics	1800	18,7	850	22,5	—	—
Tiszaföldvári Lenin	—	—	—	—	421	29,8
Törkevei Vörös Csillag	323	19,38	895	18,72	900	26,40
Tószegi Dózsa	—	—	—	—	600	32,—
Zagyvarékasi Béke	600	20,7	—	—	—	—

Számunkra az 1961-es esztendő a próba éve volt, mert tavaly a növények fő vegetációs időszakában még a harmada sem hullott a csapadék 40 éves átlagának. A legfontosabb növények termésátlaga mégis magasabb volt, mint 1960-ban, mégpedig a búzáé 17,5, az őszi árpáé 24,8, a kukoricáé 1,4, a napraforgóé 2, a

Digitized by Google

rostkenderé 57,2, a lucernaszénáé pedig 27,1 százalékkal. Néhány növény termésátlaga — a zabé, a tavaszi árpáé, a cukorrépáé stb. — néhány százalékkal alatta maradt ugyan az előző évének, de összességében mezőgazdaságunk 1961-ben többet termelt, mint 1960-ban.

A termésátlagok emelkedése az ország jobb ellátásának egyik legfontosabb feltétele. Az embereket mégis inkább az érdekli, hogy a közös gazdaságok mennyivel adnak többet az ország asztalára, mint az egyéni gazdaságok. A szocialista gazdálkodás éveiben megyénkben is szépen megnőtt az államnak átadott áruk mennyisége. Az áruértékesítés össz-mennyisége 1957-hez képest 34,3 százalékkal emelkedett, ezen belül a kenyérgabona-értékesítés növekedése 45,5, a zöldségféléké 50,6, a vágósertésé 54,4, a baromfié 99,5, a tejé pedig 72,3 százalék volt.

A megyéből származó mezőgazdasági árumennyiség azért növekedhetett ilyen jelentős mértékben, mert emelkedett a termelőszövetkezetek 100 kh-ra jutó áruértékesítése.

A 100 kh szövetkezeti területre eső áruértékesítés a következőképpen alakult: 1957-ben 170 200, 1958-ban 188 900, 1959-ben 204 500, 1960-ban 216 100, 1961-ben pedig 235 300 forint.

Ezek megyei átlagok. Vannak olyan termelőszövetkezetek is, amelyeknek a 100 kh szántóra eső áruértékesítése messze a megyei átlag fölé emelkedett, más szövetkezeteké viszont alatta maradt.

A következő táblázatban az 1956—58-as és az 1959—61-es eredmények összehasonlítása mutatja legjobban, hogyan hat a nagyüzemi gazdálkodás az áruterme lés növekedésére.

	Állami felvásárlás		
	1956—58-ban	1959—61-ben	növekedés %-a
kenyérgabona (v)	25 686	32 375	26,—
cukorrépa (v)	50 788	75 698	49,—
vágósertés (v)	4 676,9	6 085,3	30,—
vágómarha (v)	2 903,2	4 829,—	66,3
baromfi (q)	63 758	103 622	62,3
tojás (millió db)	75,8	91,4	20,5
tej (ezer hl)	1 017	1 460	43,6

Ezek szerint tehát a megye mezőgazdaságának szocialista átalakítása már a közös gazdaságok kialakításának első éveiben is több mezőgazdasági terméket biztosított az országnak, mint a parasztgazdaságok.

Digitized by Google

II.

A falu lakosságának anyagi és kulturális helyzete elválaszthatatlanul összefügg a termelés alakulásával. A közös gazdálkodás eredményei azonnal éreztetik hatásukat a szövetkezeti gazdák életében.

A szövetkezetek termelésével együtt a közösből származó jövedelem is nőtt, s 1961-ben több mint 57 millió forinttal — kb. 10 százalékkal — haladta túl az előző évit. Egy-egy szövetkezeti tag jövedelme 1959-ben átlagosan 10 202, 1960-ban 10 897, 1961-ben pedig 11 418 Ft volt. Ezt még kiegészítette a háztáji terület jövedelme, amely szintén számottevő.

A jövedelem alakulása egymagában nem fejezi ki híven a paraszti élet alakulását. Sok jelenségből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy megyénkben a szövetkezeti átlagjövedelem már nagyobb, mint a kisüzemi gazdálkodás átlagos paraszti jövedelme volt. Erre a következők utalnak:

A megye kereskedelmi forgalma az 1959—61 években 23 százalékkal nagyobb volt, mint az előző három évben. Ezen belül 38 százalékkal nőtt a vegyes iparcikkek forgalma. Nagyon megnőtt az igény falun a tartós fogyasztási cikkek iránt.

A legutóbbi három esztendőben 829 szövetkezeti gazda épített és 127 vásárolt családi házat.

1958 végén megyénkben összesen 100 991 fő részesült társadalombiztosításban, ebből 17 841 volt a szövetkezeti tag. 1961-ben a 165 633 biztosítottból 64 136 ember termelőszövetkezeti dolgozó. Három év alatt 19 675-tel nőtt a rádiótulajdonosok száma. A növekedés nagyobbik része a falura esik. A szövetkezeti gazdák között egyre több a televízió-tulajdonos, s eddig 42 termelőszövetkezeti tag vásárolt személyautót (de sokkal többen igényelnek).

A nagyüzemi gazdálkodás éveiben a legtöbb szövetkezeti család anyagilag megerősödött. Ez tovább javítja a szorgalmas, fegyelmezett munka feltételeit.

A falu lakossága körében végbement politikai előrehaladás nem fejezhető ki számokban. A célok és érdekek közössége, a közös erőfeszítés új emberi kapcsolatokat kezd kialakítani a szövetkezeti gazdák között, és megerősítette azokat a szálakat, amelyek a szocialista rendszerhez fűzik a parasztságot.

Gyorsan növekszik a falusi emberek kulturális igénye, érdeklődési köre. A megye 72 községében a kulturális helyzet alakulását a következő számok is jelzik. A falusi ismeretterjesztő előadások száma az 1959-es 1040-ről 1961-ben 1749-re, részvevőik száma pedig 59 379-ről 115 271-re emelkedett. 1959-ben 70, 1961-ben már 102 szakkör működött a megyében. Ezekben az években a művészeti csoportok száma 162-ről 224-re nőtt. 1959-ben 688 kul-

Digitized by Google

turális rendezvényen 150 604-en vettek részt, 1961-ben a rendezvények száma 1115-re, a részvevők száma pedig 240 129-re emelkedett. Az 1961—62-es oktatási évben — a politikai és szaktanfolyamokon kívül — megyénkben 25 termelőszövetkezeti akadémia működött, s ezeken 1200 szövetkezeti gazda tanult.

A falusi élet alakulása, az ismertetett számok, azt bizonyítják, hogy a dolgozó parasztság — a nehézségek ellenére is megtalálta számítását a nagyüzemi gazdálkodásban s élete évről évre biztonságosabbá, szebbé és boldogabbá válik.

III.

A megyének a mezőgazdasági termelésben elért sikerei, árutermelésének emelkedése, a szövetkezeti családok évről évre növekvő jövedelme — a szövetkezetek politikai és gazdasági erősödésével függ össze. A három év alatt a szövetkezeti gazdaságok életében, gazdálkodásuk egész menetében mélyreható változás ment végbe. E három esztendő alatt megépültek a termelőszövetkezetekben a legfontosabb gazdasági épületek: tízezernél több tehén-férőhely, 19 ezer növendékmarha-férőhely, 6 ezer fiaztató, 60 ezer állatot befogadó juhhodály, mintegy 300 ezer baromfiférőhely és még sok más gazdasági épület létesült.

A szövetkezetek gazdasági erejének növekedését a következő számok is mutatják:

	1959	1960	1961	A növekedés százaléka 1959-hez képest
Beruházott vagyon értéke (millió Ft)	876,6	1367,9	1586,7	81
Forgóeszközök értéke (millió Ft)	545,7	879,2	1052,9	93
Termelésre tartalékolt eszközök értéke (millió Ft)	324,—	489,3	593,6	83

A szövetkezetek beruházott vagyonából jelenleg 3214 Ft, forgóeszközeikből 1958 Ft esik minden kh szántóterületre. Olyan anyagi erő ez, amelyre évről évre biztosan lehet építeni a termelés megtervezésében.

A beruházott vagyon értékén belül igen jelentősek azok az összegek, amelyeket a gépesítés fejlesztésére, az öntözésre, az állattenyésztés gépesítésére használtak fel. 1961 végén például a termelőszövetkezeteknek 919 erőgépük volt. Évről évre több munka- és öntözőgépet, gépkocsit és más szállítási eszközt vásárolnak

Digitized by Google

és használnak fel a termelésben. Ez a folyamat szintén elősegíti a termelés színvonalának emelkedését.

Azelőtt nem tapasztalt ütemben nőtt az állatállomány az utóbbi három esztendőben. A megye szarvasmarha állománya jelenleg 18 ezer, sertésállománya 138 ezer, juh-állománya 81 ezer darabbal több, mint az átszervezés előtti utolsó esztendőben, 1958-ban volt. Különösen gyorsan növekedett a szövetkezetek közös állatállománya. Az összes szarvasmarha 46,6, a tehénállomány 87,3, a kocaállomány 39,6, a juhállomány 64,3 százaléka a szövetkezetek közös tulajdonában van. A háztáji gazdaságok állatállománya sem csökkent azonban ezalatt az idő alatt.

A szövetkezetek túlnyomó többségében megerősödött a vezetés, a közös munka szervezésében kialakultak a szövetkezeti élet legjellemzőbb vonásai. A legtöbb szövetkezet már szervezetten működő, jól vezetett közösség, amelyben a tagok jól érzik magukat.

A termelőszövetkezetek megszilárdulásában fontos szerepük van a pártszervezeteknek. Ma már Szolnok megye minden termelőszövetkezetének van pártszervezete. Ezek a három esztendő alatt taglétszámban is megnövekedtek, s állandóan új, friss erőkkel gazdagodnak. Munkájukat mind nagyobb elismerés és bizalom kíséri. A pártszervezetek élére jelentős számban kerültek politikailag képzett elvtársak, közülük sokan végezték el az öthónapos, vagy az egyéves mezőgazdasági pártiskolát. A párttitkárokat a megyei pártbizottság minden évben kéthetes tanfolyamon készíti fel a termelési, gazdálkodási feladatokkal összefüggő politikai szervező- és nevelőmunkára.

IV.

Szolnok megyében sem mindegyik szövetkezet fejlődött a lehetőségeknek és a követelményeknek megfelelően a mezőgazdaság szocialista átszervezése óta eltelt három esztendő alatt. A 182 termelőszövetkezetből 30—40 kiugró eredményt ért el, 115—120 szövetkezet pedig közepes tempóban haladt előre és szilárd gazdasággá fejlődött. Körülbelül 30 termelőszövetkezet azonban elmaradt, és ma is az átlagosnál gyengébben gazdálkodik; közülük 19 termelőszövetkezet hiánnyal zárta le a múlt gazdasági évet.

A gyengébben gazdálkodó termelőszövetkezetek elmaradásának több oka is van.

1. Néhány helyen rosszul hajtották végre a földterület tagosítását: a gazdálkodás szempontjából aránylag csekély értékű határrész egy, vagy két termelőszövetkezetnek jutott, s ez gátolta gazdasági megerősödésüket.

2. Egyik-másik termelőszövetkezetben aránytalanság alakult

Digitized by Google

ki a termelési ágak között, s ez lefékezte, sőt egyes esetekben vissza is vetette gazdálkodását.

3. A ma gyengén gazdálkodó szövetkezetekben leginkább a rossz vezetés a gyengeség oka. Több példa bizonyítja, hogy több idő kell a rossz vezetés hibáinak a kijavításához, mint amennyi idő alatt elkövették azt.

Tavaly sokat erősödtek ugyan a gyenge termelőszövetkezetek, de nem fejlődtek annyit, mint az élenjárók és így a kettő közti távolság nem csökkent, hanem még növekedett is. A mezőhéki Táncsics Termelőszövetkezet 7345 kh. szántóterületről 1960-ban 20,7 millió forint, 1961-ben pedig 44,8 millió forint árut értékesített. Hasonlóan fejlődött a tiszaföldvári Lenin, a jászboldogházi Aranykalász, a jászteleki Tolbuchin és sok más, jól gazdálkodó szövetkezet is.

A termelőszövetkezetek további politikai és gazdasági megerősítése végett — úgy látjuk — a következők a legfontosabb tennivalóink:

a) Minden eszközzel segítenünk kell a ma még gyengén gazdálkodó szövetkezeteket abban, hogy megerősödjenek, a közepesek színvonalára emelkedjenek és utána továbbfejlődjenek.

b) Nagy erővel kell segítenünk a közepesen gazdálkodó termelőszövetkezeteket (ezek vannak a legtöbben és területük is a legnagyobb), hogy minél szélesebb körben vegyék át és alkalmazzák az élenjárók tapasztalatait s évről évre többen emelkedjenek közülük az élenjárók színvonalára.

c) Támogatnunk kell az élenjárókat, hogy az adottságaikat még jobban használják ki és a kiváló tapasztalatokat minél szélesebb körben terjesszék el.

d) A pártszervező munka sokirányú módszereivel segítenünk kell az új útra lépett dolgozó parasztságot, hogy a nagyüzemi gazdálkodásban rejlő lehetőségeket állítsa a termelés szolgálatába, s minél eredményesebben munkálkodjanak a mezőgazdasági termelés fejlesztésén, egész népgazdaságunk nagy feladatán.

*

Három év rövid idő a mezőgazdaság fejlődésében, hiszen évtizedek vagy talán évszázadok elmaradását kell behoznunk Szolnok megyében is, s még csak kezdetén vagyunk a szocialista termelés emelkedő útjának. De elindultunk rajta s szövetkezeteink tagsága egyre inkább a jó gazda szemével nézi a közös gazdálkodást, vizsgálja: hogyan fejlessze tovább. Termelőszövetkezeteink fejlődése mind több lehetőséget teremt arra, hogy a következő években még gyorsabban emeljék termelésük és gazdálkodásuk színvonalát. Ha az eddigi szorgalom még növekszik és egyre több szaktudással párosul, akkor rövid idő alatt újabb nagy sikerek születnek.

Digitized by Google

ESZMECSERE

A termelőszövetkezeti felhalmozás az agrárpolitika lényeges része

A mezőgazdaság átszervezésének befejezése olyan kérdések rendezését is napirendre tűzi, amelyek eddig fel sem merültek, vagy még nem értek meg a tisztázásra. A korábban részkérdésnek minősített problémák most fő kérdéssé emelkedtek. Így vált a termelőszövetkezeti felhalmozás a közös gazdaságok megszilárdításának egyik fontos feltételévé. Ezért hasznosnak tartom, hogy a Társadalmi Szemle vitát nyitott a termelőszövetkezeti felhalmozás problémáiról. Tóth Antal elvtárs vitaindító cikke.[1] Páles Gyula és Ecsedi József elvtársak hozzászólása[2] is indokolja, hogy a helyes álláspont kialakítása után *már most* szabályozzunk néhány kérdést, más kérdéseket tekintve pedig mérlegeljük, hogy mikor, milyen ütemben válik időszerűvé rendezésük.

A helyes álláspont kialakítását segítő eszmecserében néhány olyan megjegyzéssel kívánok részt venni, amelyek a termelőszövetkezeti felhalmozás leginkább vitatott kérdéseihez kapcsolódnak.

A GAZDÁLKODÁSI EREDMÉNY ÉS A FELHALMOZÁSI HÁNYAD ARÁNYA

A termelőszövetkezeti felhalmozásnak az az egyik legvitatottabb problémája, hogy milyen arányoknak kell fennállniok a gazdálkodási eredmény és a felhalmozási hányad között? Vagy, ahogy Tóth Antal elvtárs megfogalmazta: szükségszerű-e az, hogy a nagyobb gazdálkodási eredményt elérő termelőszövetkezetek felhalmozási rátája nagyobb legyen, mint a kisebb gazdálkodási eredményt elérőké?

Ez a kérdés nemcsak a termelőszövetkezetek gazdálkodási eredményével kapcsolatban, hanem az egész népgazdaság vonatkozásában is fennáll, mint a nemzeti jövedelem felhasználásának kérdése. A nemzeti jövedelemnek fogyasztási és felhalmozási alapra való felosztásánál ugyanis lényegében ugyanaz a probléma, mint a termelőszövetkezetekben létrehozott új érték felosztásánál. Az egyik rész aránya csak a másiknak a rovására növekedhet. Ez a probléma a *mozgásban* oldódik fel: *mindkét résznek növekednie kell azzal, hogy évről évre nő a gazdálkodási eredmény, illetve a nemzeti jövedelem.* A megoldás

[1] Megjelent a Társadalmi Szemle 1962 márciusi számában.
[2] A hozzászólásokat az 1962 júniusi számunkban közöltük.

Digitized by Google

szokásos megfogalmazása: kerülni kell a túl nagy arányú felhalmozást, mert ez az életszínvonal stagnálásával, esetleg csökkenésével járhat, s a túlméretezett fogyasztást is, mert ez lehetetlenné teszi a termelés bővítését. A két szélsőség közt számtalan megoldás lehetséges, de *objektíve* mégsem végtelen a helyes arányok száma. *A felhalmozás és a fogyasztás aránya a gazdaságpolitika egyik alapkérdése.* Ez nem csak gazdasági kérdés — írta Ecsedi elvtárs —, bár az is. De a viszonylag új, kellően még meg nem szilárdult termelőszövetkezetekben *elsőrendű politikai probléma* ez.

A tegnap még egyénileg gazdálkodó parasztság elsősorban azon méri le az új termelési viszony előnyeit, hogy mennyivel nyújt az neki több jövedelmet, emberségesebb munkát, kulturáltabb életet, nagyobb biztonságot. Ennek következtében számos termelőszövetkezetben elterjedt az a gyakorlat, hogy „osszunk ki minél többet!" Minden előrelátóbb termelőszövetkezeti vezetőnek és tagnak az a feladata, hogy okos szóval, meggyőzéssel ellensúlyozza ezt.

Véleményem szerint *általában* helyes az a tétel, hogy a nagyobb gazdálkodási eredményt elérő termelőszövetkezetekben a felhalmozás arányának is nagyobbnak kell lennie. De *mihelyt a felhalmozási ráta konkrét nagyságáról van szó, számos tényező módosíthatja ezt.* Ilyen tényezők például: a) a tagok többségének egyénileg gazdálkodó korában elért életszínvonala; ez nagyjából meghatározza a fogyasztási alapnak azt az alsó határát, amelynél lejjebb lehetőleg ne menjünk; b) az adott termelési szerkezet, ha ezen egyelőre nem akarunk jelentősebb mértékben változtatni; c) az előző eset ellenkezője: ha a termelőszövetkezet számottevő új létesítményt akar létrehozni; ilyenkor átmenetileg megnöveli a felhalmozási hányadot, de — nehogy visszaessék a tagság fogyasztási színvonala — biztonsági tartalékából, azaz az előző évek eredményeiből kiegészíti a tagság jövedelmét; d) rendkívüli beruházási feladatok is előidézhetik a felhalmozási hányad hirtelen emelkedését.

Egyetértek azzal a vitában elhangzott javaslattal, amely szerint *a tagok közt kiosztandó jövedelem meghatározott hányadában szabnánk meg a felhalmozási alapot.* Véleményem szerint azok a termelőszövetkezetek, amelyekben a munkaegység értéke meghaladja a 40—45 forintot, már a következő gazdasági évben bevezethetnék ezt. A felhalmozási hányadot gondos mérlegelés és vizsgálat alapján kellene meghatározni.

A TERMELŐSZÖVETKEZETEK AMORTIZÁCIÓS ALAPJA

A termelőszövetkezeti amortizációs alap problémája több részkérdésre ágazik; közülük csak néhányat érintek.

a) Miért nincs jelenleg amortizációs alap a termelőszövetkezetekben? Az új termelőszövetkezetek elsőnek a legszükségesebb álló és forgóalapokat hozták létre és — ha erejükből már ennél többre is jutott —, a biztonsági tartalékot. *Az amortizációs alap hiányát adott tényként kell tudomásul vennünk.* A tömeges átszervezést megelőző

Digitized by Google

években talán létesíthettünk volna ilyen alapot az erősebb termelőszövetkezetekben, de ma már szükségtelen vitatkoznunk ezen.

b) Milyen ütemben kellene létrehozni az amortizációs alapot a legjobb termelőszövetkezetektől a leggyengébbek felé haladva?

Véleményem szerint *az „átlagosnál jobb" kategóriába sorolt termelőszövetkezetek számára,* ha a szövetkezet az előző években a gazdálkodási eredménynek legalább egyharmadát felhalmozásra fordította, *már a következő évben kötelezővé kellene tenni amortizációs alap létesítését.* Az amortizációs alap létrehozásához módosítani kellene a termelőszövetkezeti alapszabályt. A „közepes" és a „gyenge" kategóriákba sorolt szövetkezetekben egyelőre hiba volna amortizációs alapot létrehozni.

c) Mi lenne az amortizációs kulcsok kialakításának legcélszerűbb módja?

Követni lehetne — némileg leegyszerűsítve és helyenként módosítva — *az állami gazdaságokban meghonosodott gyakorlatot.* Műszakilag megalapozott, egyszerű amortizációs kulcsok segítségével különösebb többletmunka nélkül kiszámítható lenne az amortizációs hányad. Az épületeknél több típust kellene megkülönböztetni az építési technológia szerint. Az erőgépek közül kezdetben csak az új (5 évnél nem régibb) gépekre számítanánk amortizációt. Az ültetvényeknél is gondoskodni kell amortizációs alapról. Itt (eltérve attól az állami gazdaságokban kialakult és — véleményem szerint — elavult gyakorlattól, amely szerint az amortizációs kulcs 2 százalék, felújítási hányad pedig nincs) a telepítési és művelési módtól függően kellene megszabni az évenkénti leírást. Az elhasznált állóeszközök tervszerű és megalapozott pótlása megkövetelné, hogy ne csak annyi érték gyűljön össze az amortizációs alapban, amennyibe az új állóeszköz kerül, hanem ennél annyival több, amennyit az időközben felmerült felújítási ráfordítások kitettek.

A FORGÓESZKÖZÖK NORMALIZÁLÁSA

A forgóeszközök vizsgálatánál rögtön kitűnik, hogy a normalizálásnak jelenleg rendkívül sok az akadálya. A normákat a termelési szerkezettől, üzemi profiltól, természeti és közgazdasági adottságoktól függően lehet csak megállapítani. Túl sok normát kellene tehát kidolgozni. Továbbá: a normalizált forgóeszköz-gazdálkodás azt is megkívánná, hogy változtassunk a termelőszövetkezetek irányításán. Úgy gondolom, hogy *ma még nem időszerű a normalizált forgóeszköz-gazdálkodás bevezetése a termelőszövetkezetekben.* Abban azonban feltétlenül igaza van Tóth elvtársnak, hogy érdemes tanulmányozni a problémát, és megkezdeni a későbbi intézkedések előmunkálatait.

A FELHALMOZÁS ÉS AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁS

A vitaindító cikk és az eddigi hozzászólók sok tanulságos gondolattal gazdagították ezt a problémakört. Meggyőződésem szerint azonban ezek után is említést érdemel a kérdés három vonatkozása:

Digitized by Google

a) Egyesek kérdésesnek tartják azt, hogy a tömeges kollektivizálás után egyrészt szükségszerű-e még a termelőszövetkezetek állami támogatása, s ha igen, meddig? Másrészt hogyan és miben változik ez meg, akkor, ha már nem újonnan alakult termelőszövetkezetekről van szó?

A kérdés első részére egyértelmű a válasz: a termelőszövetkezeteket a szocialista átszervezés *után* is támogatni kell, bár megváltozott módszerekkel. Ez egyrészt a szocialista termelési viszonyokból és a csoporttulajdon sajátosságából fakad, másrészt abból a tényből, hogy a mezőgazdasági termelőfolyamat sokkal lassúbb, mint az ipari.

Az is világos azonban, hogy *a jövőben megváltozik az állami hitelek szerkezete*, mégpedig abban az irányban, hogy a legnagyobb szerepet a beruházásokra, a gépvásárlásra, az öntözőművekre, a telepítésekre szánt hitelek fogják betölteni, az üzemviteli hitelek pedig fokozatosan csökkenni fognak.

b) Számosan vitatják azt is, hogy az állami támogatásnál milyen termelőszövetkezeteket kell előnyben részesíteni. Az erősebbeket-e, amelyeknek magasabb szintű a jövedelmezőségük és ahol biztosan megtérül a ráfordítás, vagy a gyengéket, ahol néha még a hitel törlesztése is bizonytalan?

Az erős termelőszövetkezetek vezetői arra hivatkoznak, hogy a leggyengébb termelőszövetkezeteknek adott hitelnek csak annyi a haszna, hogy a termelőszövetkezet tovább vegetál, ez tehát csak amolyan gyorssegély; ha viszont ők kapják a hitelt, akkor ez sokkal többet hoz a népgazdaságnak. Mások éppen ennek az ellenkezőjét javasolják: azt, hogy a gazdaságilag erős termelőszövetkezetek a jelenleginél kevesebb hitelt kapjanak, a gépeket és a berendezéseket vásárolják készpénzért, s így a gyengébb termelőszövetkezetek jussanak több hitelhez.

Nehéz eldönteni ezt a kérdést. Ehhez *pontos gazdaságossági számításokkal ki kellene válogatnunk az összes hitelnyújtási lehetőség közül az optimálisakat*, mégpedig a mai körülmények közt, vagyis akkor, amikor a termelőszövetkezetek gazdálkodási eredményei mögött rendkívül sok szubjektív tényező és esetlegesség húzódik meg, s amikor a termelőszövetkezetek termelési szerkezete, területe, üzemnagysága stb. jórészt még kiforratlan.

De a kérdés néhány része elől mégsem térhetünk ki arra hivatkozva, hogy a tökéletes megoldás túl sok előmunkálatot igényel. Ilyen kérdés például a tartósan gyengén gazdálkodó termelőszövetkezetek problémája.

c) Ebben a kérdésben — véleményem szerint — figyelemre méltó Páles elvtárs álláspontja (a költségvetésből való támogatás, amely nem térítendő vissza). Szigorúan korlátozni kellene azonban ezt a „tartósan deficites" kategóriára. A jelenleg veszteséggel gazdálkodó termelőszövetkezetek jelentős része ugyanis valójában nem tartozik ebbe a kategóriába. Ha ezeknek a termelőszövetkezeteknek rátermett vezetőik, több szakemberük, szakmunkásuk, beruházásuk és gépük volna, akkor kiderülne, hogy nem mindegyikükben szükségszerű dolog a gyenge gazdálkodás. Néhány termelőszövetkezet valóban mostoha körülmények

Digitized by Google

közt van. Ezekre nézve *termelési és gazdálkodási szintet, normát kellene kidolgozni és ennek megfelelően szubvenciót megállapítani.* Ha a normát túlteljesítenék, akkor progresszív kulcs szerint kapnának szubvenciót. Ha teljesítményük elmaradna a normától, akkor kevesebb volna a szubvenció. E feltételek nélkül azonban a szubvenció csak az élősdi szellem kialakulását segítené.

A megoldásnak egy másik lehetősége a *jól gazdálkodó termelőszövetkezetekkel való egyesülés*, de ezt nem mindig vállalják a szomszédos, jól gazdálkodó termelőszövetkezetek.

A FELHALMOZÁS „RANGSORA"

A Páles elvtárs által javasolt rangsor[3] — nézetem szerint — *több szempontból is variálható.* Jelenleg a jól gazdálkodó termelőszövetkezetek nem ezt a sorrendet követik, nemcsak azért nem, mert nincs amortizációs alapjuk, hanem elsősorban *gyakorlati* megfontolásból. Először a forgóvagyonról gondoskodnak, mert enélkül semmiféle újratermelés nem lehetséges, másodiknak a biztonsági tartalékot növelik, s csak ezután kerítenek sort az amortizációval egybevont felhalmozási alap képzésére. Úgy gondolom, hogy *szükség esetén ez a sorrend is indokolt és elfogadható.*

* * *

A termelőszövetkezeti felhalmozás rendezése sok előnnyel járna. Rendkívül megkönnyítené az önköltségszámítást, amely alapja minden gazdaságossági, jövedelmezőségi stb. számításnak. Tiszta képet kapnánk a termelőszövetkezetek vagyoni helyzetének *tényleges* alakulásáról, s egyben fokozatosan megteremtődnének a felhalmozás valóságos feltételei. Minden gazdaságpolitikai intézkedést a reális helyzet felmérése előzhetne meg, és nagyobb biztonsággal lehetne megállapítani az intézkedés várható hatását. Biztosabb alapokra helyezhetnénk a termelőszövetkezetek hitelellátását, a mezőgazdasági árképzést, s pontosabban mérhetnénk fel az ipar és a mezőgazdaság valóságos arányait, a felhalmozás és a fogyasztás sajátosságait a mezőgazdaságban. A kérdés rendezésének legkedvezőbb hatása pedig a termelőszövetkezetek fokozódó erősödése lenne.

dr. Pillis Pál

[3] 1. Amortizációs alap, 2. a forgóvagyon saját forrásának képzése és növelése, 3. pénzbeni biztonsági tartalék a személyes jövedelmek évenkénti hullámzásának kiegyenlítésére, 4. beruházási, felhalmozási alap.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szovjet filozófia fejlődése és feladatai az SZKP XXII. kongresszusának fényében

Az SZKP XX. kongresszusa óta és még inkább a XXII. kongresszus után a szovjet tudomány minden területén, így a filozófiában is gyors fejlődésnek, pezsgő tudományos életnek és alkotó jellegű vitáknak vagyunk szemtanúi.

Ez az élénk filozófiai élet, a gyors és sokoldalú fejlődés tükröződik a szovjet folyóiratokban is, amelyek az utóbbi hónapokban több összefoglaló jellegű, az elért eredményeket összegező és a megoldásra váró feladatokat felmérő cikket közöltek. Ilyenek — többek között — *A. F. Okulov* cikke: *„A szovjet filozófia fejlődésének néhány kérdése az SZKP XX. kongresszusa után"* (Voproszi Filoszofii, 1962, 1. sz.), *P. N. Fedoszejev* cikke: *„Az SZKP XXII. kongresszusa és a tudományos kutatómunka feladatai a filozófia területén"* (Voproszi Filoszofii, 1962, 3. sz.), a *„V. I. Lenin filozófiai hagyatéka"* és *„A békés egymás mellett élés nem jelenti az ideológiai harc gyengülését"* című szerkesztőségi cikkek (Kommunyiszt, 1962, 5. és 8. sz.) Ezek a cikkek beszámolnak azokról a jelentős változásokról, amelyek az utóbbi években a szovjet filozófiában végbementek, a többi között a dialektikus materializmus időszerű kérdéseinek és a modern természettudomány filozófiai kérdéseinek kidolgozásában.

A fejlődés egyik legfontosabb feltétele az volt, hogy leküzdötték a dogmatizmust, amelyet Sztálin honosított meg a dialektika törvényeinek értelmezésében és alkalmazásában, valamint az ismeretelméletben.

A dogmatizmus elterjedése, Sztálin filozófiai művei szerepének az eltúlzása a múltban arra vezetett, hogy lebecsülték a marxizmus—leninizmus klasszikusainak filozófiai hagyatékát és elsekélyesítették a materialista dialektikát. A materialista dialektikát, ezt a sokoldalú, gazdag tanítást, amely a maga egész bonyolultságában és ellentmondásosságában tükrözi vissza a fejlődést; a dialektikus módszer négy és a materializmus három alapvonására szűkítették le Sztálinnak „A dialektikus és történelmi materializmusról" című műve alapján.

Ezt a művet a filozófia csúcsának tekintették, pedig ez a kis népszerűsítő munka, amely a dialektikus és történelmi materializmus általánosan ismert tételeit fejti röviden ki, nem mutathatott példát a marxista—leninista filozófia továbbfejlesztésére.

A marxizmus klasszikus filozófiai művei — mint pl. az „Anti-Dühring", „A természet dialektikája", a „Materializmus és empiriokriticizmus", a „Filozófiai füzetek" — a korukbeli természettudományos adatok összességére,

Digitized by Google

a társadalmi élet és az emberi gondolkodás történelmi fejlődésének összes tapasztalatára támaszkodtak. Ezzel szemben Sztálin műve — állapítja meg P. N. Fedoszejev — sem az új természettudományos eredményeket, a modern tudomány fejlődése során felmerült új filozófiai problémákat nem vette figyelembe, sem a társadalmi élet új tényeit, köztük a szocialista társadalom keletkezésével és győzelmével összefüggő törvényszerűségeket. Ez rányomta bélyegét a dialektikus materializmus alapvető tételeinek a kifejtésére és magyarázására.

Sztálin az ismeretelmélet problematikáját is leegyszerűsítve értelmezte. Az ismeretelméletet lényegében csak a világ megismerhetőségének kérdésére korlátozta, a dialektika mint ismeretelmélet és logika kiesett látóköréből. Ennek következtében a megismerés, a gondolkodás törvényeinek és a tudományos módszer problémáinak a kidolgozása háttérbe szorult.

A XX. kongresszus után bekövetkezett fejlődést és megélénkülést elemezve A. F. Okulov arról számol be cikkében, hogy *a dialektikus materializmussal* foglalkozó könyvek száma évről évre növekszik. 1959-ben a dialektikus materializmus kérdéseiről a központi és vidéki kiadók mintegy 80 monográfiát, brosúrát és gyűjteményt adtak ki, 1960-ban pedig már több mint 100-at.

Jelentős a haladás a filozófiai tankönyvek kidolgozásában. „A marxista filozófia alapjai" című tankönyvön kívül a dialektikus materializmusnak több más tankönyve is megjelent. Ezekben a művekben a szerzők leküzdötték azt a régebbi hibát, hogy az egyik munka csak a példák és idézetek számában különbözött a másiktól. Az új tankönyvek elevenebbek, sokrétűbbek, szerzőik gyakrabban fordulnak a tényekhez és ezek dialektikus elemzéséhez.

A tankönyvíráson kívül is széleskörű tudományos kutatómunka folyik. Sok jó, új kérdéseket és megoldásokat tartalmazó monográfia jelent meg, mint pl. „Az okság problémái a modern fizikában" (kollektív munka), Kedrov: „Az elem fogalmának fejlődése a vegyészetben", „A tudományok osztályozása" (első kötet), Rozental: „A dialektikus logika elvei", Kopnyin: „A dialektika mint logika", Alekszejev: „Dialektikus logika", Rubinstein: „Lét és tudat".

Sok érdekes munka jelent meg a formális logika és a matematikai logika kérdéseiről is. pl. „Logikai kutatások" (gyűjtemény), „A modern formális logika filozófiai problémái" (gyűjtemény), Zinovjev: „A többjegyű logika filozófiai problémái", Gorszkij: „Az absztrakció és a fogalomalkotás kérdései", Grisin: „A történelmi kutatások logikájának vázlata".

A szovjet folyóiratok cikkei azonban azt is megállapítják, hogy a dialektikus materializmusról és a logikáról szóló művek között még mindig túlsúlyban vannak a népszerűsítő könyvek és cikkgyűjtemények. Más vonatkozásban sem lehet teljesen megelégedni az eddigi eredményekkel. Sok mai, aktuális, fontos probléma kiesik még a filozófusok látóköréből. A következő időkben — ezt követeli meg a párt programja is — ezekre a problémákra kell a figyelmet összpontosítani.

Digitized by Google

A dialektikus materializmus tárgykörébe tartozó feladatokat elemezve P. N. Fedoszejev arra a következtetésre jut, hogy ma az egyik legbonyolultabb és nagyon fontos terület a megismerés elméletének és logikájának kutatása. Ez talán az alapvető láncszeme a materialista dialektika fejlesztésének. Sok éven keresztül folyt a vita a dialektika, a logika és az ismeretelmélet egységéről, de a személyi kultusz idején a gyakorlatban elszakították egymástól ezt a hármat. Az utóbbi években sok minden történt ugyan ennek az elszakadásnak a megszüntetésére, de a munka oroszlánrésze még hátravan. Hogy a dialektika, az ismeretelmélet és a logika valóban egységbe fonódjék, ahhoz össze kell fogniok a különféle területeken dolgozó filozófiai káderekneк, és közös erővel ki kell dolgozniuk a tudományos megismerés elméletét és logikáját, a természet- és társadalomtudományok mai eredményeire támaszkodva. A megismerés elméletének és logikájának kérdéseiről beszélve — hangsúlyozza Fedoszejev —, nemcsak a módszerre gondolunk, hanem a dialektikus materializmus egész világnézetére. Nem lehet egyetérteni azokkal az elvtársakkal, akik azt állítják, hogy a dialektikus materializmus csak módszer, nem pedig világnézet, s akik arra hivatkoznak, hogy a dialektikus materializmus világnézetként való felfogását Sztálin honosította meg. Ez nem felel meg a tényeknek. A marxizmus klasszikusai a dialektikus materializmust mindig világnézetnek tekintették. Sztálin tévedése e tekintetben az volt, hogy a materializmust és a dialektikát szétválasztotta egymástól, az előbbit csak elméletnek, az utóbbit pedig módszernek tekintette.

Az utóbbi időben elég sok mű jelent meg az ismeretelmélet kérdéseiről. Pozitív dolog, hogy ezekben a művekben a filozófiai történeti anyagok mellett kisebb-nagyobb mértékben a modern természettudomány eredményei is helyet kaptak. Ezek a munkák azonban még nem oldják meg azokat a módszertani és logikai problémákat, amelyeket a természet- és társadalomtudományok napirendre tűztek. Általában figyelmen kívül hagyják a tudományos kutatás logikájának kérdéseit, s nem adnak választ a természet- és társadalomtudományok specialistáinak az őket foglalkoztató olyan problémákra, mint a természettudományos és szociológiai fogalmak természete, az empirikus adatok és kísérleti eredmények feldolgozásának logikai módszerei, a tudományos absztrakció, a modellezés, a szimbolizálás problémái, a tudományos elméletek logikai struktúrái stb. Az ismeretelméleti kutatás egyik legfontosabb feladata tehát azoknak az ismeretelméleti, logikai kérdéseknek a tanulmányozása, amelyeket a gyors ütemben fejlődő természettudomány vetett fel eddig és vet fel ezután.

Az említett cikkek megállapítják, hogy a személyi kultusz és a dogmatizmus leküzdésének eredményeként *a természettudományok filozófiai problémáinak vizsgálata is sokat fejlődött.* Növekszik az utóbbi években e kérdésekről megjelent könyvek száma. A szovjet tudósok a dialektikus materializmus alapvető elveiből kiindulva önállóan, eredeti módon tárgyalnak tudományos problémákat, így a többi

Digitized by Google

között a kvantummechanika és a relativitás-elmélet kérdéseit.

A modern természettudomány filozófiai problémáinak tisztázásában és az e téren levő feladatok meghatározásában nagy jelentősége volt az ezzel foglalkozó 1958. évi össz-szövetségi tudományos konferenciának, amelynek az anyaga nemrég magyarul is megjelent.

A szovjet filozófusok azonban nem tartják kielégítőnek az eddigi eredményeket. A. F. Okulov élesen bírálja azokat a könyveket, amelyek nem elég mélyen elemzik a természettudomány sajátos filozófiai problémáit. Egyes szerzők nem annyira filozófiailag általánosítják a természettudomány eredményeit, mint inkább népszerűen ismertetik. A másik súlyos hiba az, hogy sok, a természettudomány filozófiai kérdéseit tárgyaló könyv és cikk főként az évtizedekkel ezelőtti természettudományos elméleteket dolgozza fel.

A feladat az, hogy a hiányosságokat leküzdjék, s ez azt követeli meg, hogy a filozófusok és a természettudósok még jobban fogjanak össze, egyesítsék erőiket és figyelmüket a mai természettudományos problémák felé fordítsák, különösen az olyan tudományágak felé, mint a kibernetika, a fizikai-matematikai tudományok, a biológia stb. A. F. Okulov szükségesnek tartja egy olyan mű kiadását is, amely a dialektikus materializmus álláspontján állva adna korszerű világképet. „Itt az ideje — írja —, hogy olyan általános munkára gondoljunk, mint »A természet dialektikája«, a XX. századi tudomány eredményei alapján. Kétségtelen, hogy ilyen művet csak nagyobb tudós-kollektíva hozhat létre, amelynek tagjai a modern természettudomány és a modern filozófia eredményeinek birtokában vannak."

A dialektikus materializmusnak az az egyik központi feladata, hogy megvizsgálja *a világtörténelem mai szakaszának dialektikáját*, a kapitalista társadalom bukásának és a kommunista társadalom kialakulásának törvényszerűségeit, s feltárja: hogy milyen formák között érvényesülnek a dialektika törvényei a szocializmusban és a kommunizmus építésének idején. Nagy eredmény az, hogy a dialektika területén is sikerült leküzdeni a dogmatizmust, de ez nem elég: tovább kell menni ennél, s fel kell tárni, az új társadalmi viszonyok között hogyan érvényesülnek a dialektika általános törvényei, például az ellentétek egységének és harcának törvénye.

Számolni kell azokkal a sajátosságokkal, amelyek a szocializmus viszonyai között e törvény működését jellemzik. Lenin már a szovjethatalom első éveiben beszélt ezekről a sajátosságokról és hangoztatta, hogy veszélyes dolog volna megfeledkezni róluk. „Az antagonizmus és az ellentmondás nem egy és ugyanaz. Az előbbi megszűnik, az utóbbi megmarad a szocializmusban is" — írta.

Ennek ellenére Sztálin nem elemezte az ellentmondás fogalmát a szocializmus viszonyai között. A kizsákmányoló osztályok felszámolása után alkotta meg azt az elméletét, hogy a szocializmus győzelme után az osztályharc kiéleződik és egyre hevesebbé válik. Ugyanakkor felállította azt a tézist, hogy a Szovjetunióban létrejött a *teljes* összhang a termelőerők és a termelési viszo-

Digitized by Google

nyok között. Az osztályharc kiéleződésének azonban mindig a termelőerőknek és a termelési viszonyoknak (vagy e viszonyok maradványainak) a konfliktusa az alapja. Sztálin tételei tehát mind a termelőerők és termelési viszonyok összhangjának értelmezésében, mind az osztályharc marxista elméletében zavart okoztak.

„Természetesen helytelen volna azt feltételezni — állapítja meg P. N. Fedoszejev —, hogy a mi társadalmunkban, amelyben megszűntek az antagonisztikus osztályok, harc nélkül, az ellentmondások leküzdése nélkül megy végbe a fejlődés. Az ellentmondások a mozgatóerői a haladásnak, így a társadalmi haladásnak is. Mélyrehatóan és konkrétan kell tanulmányozni az élet reális ellentmondásait... Az a feladatunk, hogy feltárjuk és megszüntessük az élet reális ellentmondásait.

Rendszerint antagonisztikus és nem-antagonisztikus ellentmondásokat különböztetünk meg. Itt sem szabad azonban sematizmusba esni. Az antagonizmusok különbözőek és megnyilvánulási formáik mindig konkrétak. A nem-antagonisztikus ellentmondások is változnak, elmosódhatnak, de ki is éleződhetnek, ha nem teszünk semmit az őket életben tartó körülmények ellen.

A szocialista építés tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a nem-antagonisztikus ellentmondások megszüntetésének is megvannak a maga szakaszai, megfelelő formái és eszközei. Így pl. a munkásosztály és a dolgozó parasztság közti ellentmondás már a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején is nem-antagonisztikus jellegű volt. A kisparaszti gazdaságok szocialista átalakítása után pedig ezek az ellentmondások egyre jobban kezdtek elmosódni, a munkásosztály és a parasztság viszonyában minőségi változás történt, erősödött a két osztály szövetsége. Fennmaradtak azonban a köztük levő lényeges különbségek és egyes ellentmondások is. A szocializmus teljes és végleges győzelme után az osztályok további közeledése az osztályhatárok teljes elmosódására és a korábbi ellentmondások minden nyomának eltűnésére vezet."

Dialektikusan kell tehát közeledni az ellentmondások fejlődéséhez és leküzdéséhez, mindig konkrét elemzés alapján, elkerülve a dogmatizmus és a sematizmus minden megnyilvánulását —, fejezi be e probléma tárgyalását P. N. Fedoszejev.

*

A *történelmi materializmus* területén is komoly eredmények születtek a legutóbbi években. Több kitűnő, a kérdéseket új módon felvető és tárgyaló mű készült el, ilyen pl. „A szocialista társadalom kialakulásának és fejlődésének törvényszerűségeiről" című könyv (amelyet P. N. Fedoszejev, A. I. Szoboljev és I. P. Cameirján szerkesztett), „A néptömegek és a személyiség szerepe a történelemben" című kollektív munka, „A szovjet munkásosztály kulturális és technikai színvonalának emelkedése" és „A társadalmi és egyéni" című gyűjtemények. Nagy jelentőségű lesz a „Szocializmus és kommunizmus" című négykötetes mű, amelyet most készítenek elő a Szovjetunió Tudományos Akadémiája gazdasági, filozófiai és jogtudományi osztályának összes intéze-

Digitized by Google

tei. E mű két kötetét: a „Társadalmi viszonyok a szocializmusból a kommunizmusba való átnövés folyamatában", és „A kommunizmus szellemi alapjai létrehozásának törvényszerűségei" című köteteket filozófusok írják.

A filozófusok hozzáfogtak a társadalmi életnek és változásoknak a konkrét elemzéséhez, a szerzett tapasztalatok általánosításához. Ennek eredményeképpen széleskörűen vizsgálják a moszkvai, a gorkiji, a voronyezsi, a szverdlovszki és más városbeli üzemekben folyó munka és mindennapi élet új formáit. E kutatómunkák során sok időszerű kérdést tanulmányoznak, ilyenek pl.: a munkának az ember életszükségletévé alakulása; a kommunista munka és a kommunizmust építők erkölcsi és lelki arculatának megváltozása; a kommunizmus és a személyiség; a kommunista társadalom emberének pszichológiája (a képességek problémái, a tevékenység indítékai, a szükségletek, a munka szerepe az ember lelkivilágának alakulásában, a nevelés pszichológiai alapjai). Különösen nagy gonddal tanulmányozzák az ember szükségleteinek és képességeinek kérdését.

P. N. Fedoszejev cikke a szociológiai kutatások általános problémáit is tárgyalja és állást foglal néhány olyan kérdésben is, amelyről az utóbbi időben marxista filozófusok között is vita volt. Megállapítja, hogy a szovjet filozófusok számára „a konkrét kutatás nem a történelmi materializmus és a szociológia viszonyáról folytatott skolasztikus viták tárgya, hanem az élettel, a gyakorlattal való kapcsolat mindennapi problémája. Lenin kifejezése szerint „a konkrét helyzet konkrét elemzése" — a marxizmusnak a lényege, élő lelke.

Egyesek azonban úgy vélik, hogy a történelmi materializmus mellett külön szociológiának is kell léteznie, és a konkrét kutatás ennek a tudománynak a feladata. Ez természetesen félreértés. A konkrét kutatás nem külön ismeretág, nem külön tudomány, hanem a materialista módszer elengedhetetlen követelménye. Konkrét kutatások egyaránt szükségesek a társadalomtudomány minden területén: a filozófiában, a közgazdaságtanban, az etikában és esztétikában, az etnográfiában és a nyelvtudományban. Konkrét kutatásokra van szükség a történelmi materializmus feladatai közé tartozó széleskörű társadalomtudományi általánosításokhoz is. Hangsúlyozni kell, hogy a konkrét szociológiai kutatásoknak a tudományos megismerés általánosan érvényes módszertani elveiből kell kiindulniok, mert másképpen eleve empirizmusra és szőrszálhasogatásra vannak ítélve."

A konkrét szociológiai kutatás új dolog a szovjet filozófusok számára, ezért ebben a munkában még meglehetősen sok a hiányosság: sokszor nem elég körültekintőek és megalapozottak az összeállított kérdések, a kutatók nem mindig tudják elválasztani az objektív tényeket a tisztán szubjektív momentumoktól stb. Ezeket a hiányosságokat ki kell javítani — állapítja meg P. N. Fedoszejev.

Az etika, az esztétika és a tudományos ateizmus területén is jelentősen megélénkült a munka. Tankönyvek készültek ezekről a tudományágakról; tartalmas művek jelentek meg az etikáról és

Digitized by Google

a kommunista nevelés elméletéről, köztük A. F. Siskin, S. M. Kovaljov, V. P. Tugarinov művei.

Komoly eredmények vannak tehát a történelmi materializmus területén — állapítják meg a folyóiratok cikkei —, nem szabad azonban megelégedni ennyivel, mert a történelmi materializmussal foglalkozók még nem jutottak el a tudományos kutatómunkának arra a színvonalára, amelyet az SZKP új programja, és a benne foglalt elméleti tételek és általánosítások igényelnek. A történelmi materializmussal foglalkozó szovjet filozófusoknak az az elsőrendű feladatuk, hogy a kongresszus által feltárt kerdésekre, a kommunista építés törvényszerűségeinek tanulmányozására és kidolgozására koncentrálják erőfeszítéseiket.

Különösen fontos feladatuk, hogy az eddiginél sokkal konkrétabban elemezzék a társadalom objektív törvényeinek érvényesülési módjait és formáit. „Ha abból indulunk ki — írja P. N. Fedoszejev —, hogy a kommunizmus felé haladással a társadalom a „szükségszerűség birodalmából" a „szabadság birodalmába" lép, akkor komolyan kell elemeznünk, hogy mit jelent ez a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek érvényesülése szempontjából. A „szükségszerűség birodalmából" a „szabadság birodalmába" való átmenet formulája korántsem utasítja el a történelmi szükségszerűséget, nem csökkenti az objektív törvények jelentőségét. A materializmusnak az anyag elsődlegességéről és a tudat másodlagosságáról szóló alaptétele minden korszakra vonatkozik. Mélyrehatóan kell azonban tanulmányoznunk és megmagyaráznunk, hogy milyen az objektív és a szubjektív tényezők viszonya a társadalmi életben, hogyan viszonyulnak egymáshoz az adott társadalmi-gazdasági alakulat objektív törvényei és az emberek társadalmi tevékenysége. A párt új programja fényesen demonstrálja a szubjektív tényező, a társadalmi tevékenység szerepének megnövekedését az osztályantagonizmust megszüntető új társadalomban."

A filozófusok csak akkor tudják megoldani ezeket a feladataikat, ha következetesen harcolnak mind a szubjektivizmus ellen, amely az elméletben és a gyakorlatban egyaránt lebecsüli a társadalmi fejlődés objektív törvényeit, mind az objektivizmus ellen, amely a szubjektív tényező szerepét értékeli alá, s kizár a társadalmi gyakorlatból olyan fontos (és különösen a kommunizmus építése idején fontos) tényezőt, mint az emberek társadalmi aktivitása.

*

A filozófiának fontos része a *hazai és a nemzetközi filozófiatörténet* tudományos kutatása. E munkájukban a szovjet tudósok, leküzdve a filozófiai örökséggel kapcsolatban is megnyilvánuló dogmatizmust, azt a lenini elvet követik, hogy meg kell becsülni a kulturális örökséget s úgy kell tekinteni a múlt századok gondolkodásának értékes eredményeit — ezen belül a filozófiai eredményeket —, mint az összes népek közkincsét és a szocialista kultúra fejlődésének fontos forrását.

A Szovjetunióban a legutóbbi években a filozófiatörténet tárgyköréből többszáz munka jelent meg. Ezen a területen — mint A. F. Okulov írja —, a következő fő irányokban folyt a tudo-

Digitized by Google

mányos munka: 1. A filozófia és a tudomány materialista hagyományainak kutatása, különösen a marxista filozófia történetének tanulmányozása. 2. Azoknak az oroszországi filozófiai és velük kapcsolatos társadalmi és politikai tanoknak a vizsgálata, amelyeket a múltban elfelejtettek, vagy igazságtalanul lebecsültek. 3. Az oroszországi és külföldi filozófia (különösen a materialista filozófia) és a természettudomány történelmi kapcsolatainak feltárása; a filozófiai eszmék történetének kutatása egyes keleti országokban (Közép-Ázsia, Kína, India, Japán stb.). 4. A modern (XX. századbeli) külföldi filozófia haladó irányzatainak elemzése; a háború utáni filozófia és szociológia reakciós irányzatainak tanulmányozása és bírálata. 5. „A filozófia története" című hatkötetes munka megírása. E mű öt kötete már megjelent, a hatodikat most rendezik sajtó alá.

A filozófiatörténet területén nagy tényanyag gyűlt össze és gyakorlott, képzett káderek vannak — mutat rá A. F. Okulov. A filozófiatörténészeknek most már az a feladatuk, hogy tudományágak szerint is dolgozzák fel a filozófiatörténetet (pl. a dialektika, a szociológia, az esztétikai és etikai tanítások, az ateizmus, a logika, a pszichológia történetét). A filozófia alapproblémái szerint is fel kell dolgozniuk a filozófia történetét (pl. a filozófiai kategóriák történelmi fejlődését). Legfontosabb feladat azonban ma az — állapítja meg a Kommunyiszt szerkesztőségi cikke —, hogy mélyrehatóan és sokoldalúan dolgozzák fel a marxista—leninista filozófiai örökséget és a párt filozófiai eszméit.

A személyi kultusz légköre, Sztálin filozófiai műveinek túlbecsülése és dicsőítése a filozófiai örökséghez való viszonyban is nagy károkat okozott. Háttérbe szorították, lebecsülték a marxizmus klasszikusainak alapvető filozófiai műveit, s érdemtelenül Sztálin munkásságát helyezték előtérbe. Maga Sztálin is gyakran helytelenül közelítette meg a marxizmus—leninizmus klasszikusainak hagyatékát. Alaptalanul bírálta Engelsnek „A család, a magántulajdon és az állam eredete" c. könyvét, kétségbe vonta Lenin „Filozófiai füzetek" című munkájának, kisebbítette „Materializmus és empiriokriticizmus" című művének történelmi jelentőségét, lebecsülte Leninnek a machisták és orosz követőik ellen vívott harcát is.

A filozófiai örökséghez való viszonyban és a filozófia-történeti kutatásban nagy kárt okozott Sztálinnak az a tétele is, amelyet nyelvtudományi cikkeiben fejtett ki, s amely szerint a régi alap megszűnésével együtt az egész régi felépítmény is likvidálódik. „Ha ebből a szempontból néznénk a dolgot — mutat rá P. N. Fedoszejev —, akkor olyasmi derülne ki, hogy a forradalom elveti a múlt egész kulturális hagyatékát, mint a régi társadalom felépítményét. Ez azonban nem marxizmus, hanem nihilizmus. Így képzelték el a dolgot annak idején a „proletkultosok", akiket Lenin ezért kérlelhetetlenül megbírált. Ezzel a formulával függött össze a többi között az is, hogy lebecsülték és nihilista módon kezelték a múlt társadalomelméleti eredményeit, így pl. az utópista szocializmust és a német klasszikus filozófiát."

Az utóbbi években — a szovjet folyóiratok megállapítása sze-

Digitized by Google

rint — a marxista örökség feldolgozása sokat haladt előre. Számos mű jelent meg a marxista filozófia történetéről (Mityin, Jovcsuk, Csagin és mások művei), s „A filozófia története" című hatkötetes mű utolsó köteteinek középpontjában is a filozófia lenini szakasza állt. Mindez azonban már korántsem elegendő. Most már olyan alapvető munkákat kell megalkotni — s ennek megvan minden feltétele —, amelyek mélyen, sokoldalúan és rendszerbe foglalva elemzik mindazt, amivel Lenin és az SZKP gazdagította a filozófia kincsestárát. Különösen fontos azoknak a gazdag gondolatoknak az elemzése és feltárása, amelyek Lenin „Filozófiai füzetei"-ben és „A harcos materializmus jelentőségéről" című művében találhatók.

•

A XX. kongresszus óta a mai reakciós burzsoá ideológia és annak különféle filozófiai irányzatai elleni harcban is jelentős a fejlődés A filozófusok már nem elvontan, deklaratív módon bírálnak, hanem áttértek az imperialista világ filozófiai és szociológiai tanításainak és elméleteinek alaposabb, érvekben gazdag bírálatára. Ebben a tárgykörben is sok érdekes munka jelent meg. Figyelemre méltó pl. „A történelmi materializmus és a modern burzsoázia társadalomfilozófiája" című könyv (szerkesztette Ju. P. Francov), s tartalmas munkákban bírálták a burzsoá filozófiát, szociológiát, etikát, és esztétikát K. Sz. Bakradze, M. S. Bahitov, A. G. Jegorov, Ju. A. Zámoskin, I. Sz. Kon, T. A. Kurszanov, E. D. Modrzsinszkaja, I. Sz. Narszkij, Sz. F. Odujev, T. I. Ojzerman, G. V. Oszipov és mások.

A szovjet filozófusok azonban az e területen elért eredményeikkel sincsenek megelégedve. Úgy vélik: emelni kell az ideológiai harc színvonalát, eredményesebbé kell tenni a mai polgári filozófia és szociológia kritikáját. „Nem az a fontos — írja P. N. Fedoszejev —, hogy összegyűjtsük ellenfeleink minden koholmányát és mindegyikükről nyilatkozzunk. Az a fő feladat, hogy a legelterjedtebb és legnagyobb befolyású fő irányzatok ellen összpontosítsuk a tüzet." Következetesen kell harcolni az antikommunizmus, a burzsoá ideológia minden megnyilvánulási formája ellen, nemcsak azok ellen, amelyek nyíltan rágalmazzák a Szovjetuniót és a szocializmust, hanem azok ellen is — s ez még fontosabb és bonyolultabb feladat —, amelyek tudományos köntösbe burkolóznak. Különösen fontos az olyan irányzatok leleplezése, amelyek egyoldalúan, eltorzított formában a marxista filozófia egyik-másik tételét használják fel s így adnak „tudományos" színezetet elméletüknek és a marxizmus elleni harcuknak.

A burzsoá filozófiai irányzatok elleni harcnak fontos alapelve, hogy az ideológiai osztályharcban semmiféle elvi engedményt nem lehet tenni, a békés egymás mellett élés elve nem terjeszthető ki erre a területre. A Kommunyiszt 1962. évi 8. számában közölt szerkesztőségi cikk megállapítja: „A pártnak a békés egymás mellett élésre, a tudományos, kulturális és más kapcsolatok kiszélesítésére irányuló vonalának a megvalósításában mindig figyelembe kell venni azt, hogy az ál-

Digitized by Google

lamok közötti viszonyok területén természetesek a béke érdekében tett ésszerű kölcsönös engedmények, természetellenes azonban az a törekvés, hogy az ideológiai harc területére is kiterjesszék ezt az elvet. „... Burzsoá vagy szocialista ideológia? Itt nincs középút... — írta Lenin. — Ezért a szocialista ideológia *mindennemű* lekicsinylése, *mindennemű mellőzése* egyszersmind a burzsoá ideológia erősbítését jelenti."[1]

A szovjet filozófusok általában aktívan és következetesen harcolnak a burzsoá ideológia minden megnyilvánulása ellen, s tevékenységükben a fenti lenini elvből indulnak ki. De az ideológiai osztályharcban a békülékenység szórványos megnyilvánulásai is megengedhetetlenek. A Kommunyiszt cikke élesen bírálja az ilyen jelenségeket. A Voproszi Filozofii 1961. évi 1. száma közölte A. Ayer „Filozófia és tudomány" című cikkét. Nem új dolog az, hogy szovjet tudományos folyóiratok külföldi tudósok cikkeit közlik, s ez hasznos is akkor, ha ezek a cikkek elősegítik a tudomány és a kultúra fejlődését, a népek közötti jobb megértést és együttműködést, erősítik a békét. Ez a cikk azonban — mint a Kommunyiszt megállapítja — nem ilyen volt, hanem a neopozitivizmus álláspontjáról támadta a marxista filozófiát, kétségbe vonta a materialista dialektika alaptörvényeit és általában a filozófia tudományos voltát. Az a cikk pedig, amelyet a folyóirat szerkesztősége Ayer cikkével egyidőben közölt, csak felszínesen bírálta Ayer nézeteit, s a bírálat élét mindenféle dicsérő jelzőkkel tompította. Nem használta fel a bírálatban a marxista filozófia eredményeit, nem zúzta szét a tudományos filozófia segítségével a cikk hamis kiinduló tételeit, nem mutatta meg Ayer álláspontjának belső ellentmondásosságát és eklekticizmusát, azt, hogy Ayer filozófiai konstrukcióiban semmi új nincs, célja ugyanaz, mint a többi burzsoá ideológusé: a marxizmus „megsemmisítése".

Megengedhetetlen az ilyen békülékenység és megalkuvás, annál is inkább, mert a burzsoázia ideológusai éppen a békés egymás mellett élés jelszavának meghamisításával törekednek arra, hogy ideológiailag lefegyverezzék a kommunistákat. Szemforgató módon azt állítják, hogy az ideológiai harc akadályozza a békés egymás mellett élést. Maguk viszont a békés egymás mellett élés politikáját, a kulturális és tudományos kapcsolatok szélesedését, a turista-utazásokat stb. saját propagandacéljaikra akarják felhasználni, arra, hogy az ideológiai harcot „az ellenség területére" helyezzék át, belülről bomlasszák a szocialista országokat, terjesszék rágalmazó nézeteiket.

Természetes, hogy a burzsoá ideológusok terve már eleve kudarcra van ítélve, mégsem szabad azonban figyelmen kívül hagyni ezeket a törekvéseket. Egy pillanatra sem szabad elfelejtkezni az aktív és hatásos ideológiai harcról. Az ellenséges ideológiával szembeni kérlelhetetlenség a legfontosabb követelménye az ideológiai munka lenini stílusának — állapítja meg a Kommunyiszt cikke.

Kárpáti Sándor

1 Lenin Művei, 5. kötet, 397. oldal.

Digitized by Google

A spanyolországi sztrájkok okai és következményei

Spanyolország két hónapon át heves sztrájkok színhelye volt. Asztúriában kezdődtek el a sztrájkok, s úgy árasztották el egész Spanyolországot rendkívüli szélességben, mint egy nagy folyam, amelyet mellékfolyói felduzzasztottak. A legutolsó adatok szerint a sztrájkolók száma mintegy félmillió volt. Ez még akkor is nagyméretű megmozdulás volna, ha olyan tőkés országban történik, amelyben többé-kevésbé demokratikus körülmények között zajlanak le a társadalmi küzdelmek. De ezek a sztrájkok Franco fasiszta rendszerében folytak le, ahol a sztrájk katonai lázadásnak minősül és halálbüntetés is kiszabható miatta: ez nagyon is érthetővé teszi, hogy mind magában Spanyolországban, mind nemzetközileg nagy hatást keltettek.

A francóista propaganda azt állítja a sztrájkmozgalomról, hogy külföldről irányították, egynémelyik külföldi hírmagyarázó pedig véletlen jelenségnek véli. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a tömegek nagy cselekedetei nem véletlenül születnek meg, hanem úgy törnek a felszínre, ahogyan a robbanó töltettel már régóta megtöltött akna szétrepül egyetlen szikrától is. Ez a szikra ezúttal az úgynevezett „kollektív szerződésekről" folyó vita volt. Ezek a szerződések korántsem azt célozták, hogy javítsák a dolgozók anyagi helyzetét, hanem még súlyosbították volna azt, emelve a dolgozóktól követelt teljesítményeket. Az akna pedig valóban már több mint húsz éve meg van töltve robbanó anyaggal, azóta, hogy uralomra jutott Franco fasiszta diktatúrája, amely azt a jelszót hangoztatta, hogy megteremti „Nagy-Spanyolország"-ot, de csak a monopolisták és nagybirtokosok oligarchiáját tette naggyá a végsőkig kizsákmányolt dolgozók terhére. A sztrájkharcok mélyebb okait csak akkor érthetjük meg, ha ismerjük Spanyolország gazdasági és társadalmi szerkezetét a francoista diktatúrában.

I.

Spanyolország 30 millió lakosából 11,7 millió a kereső, s közülük 4,7 millió a mezőgazdaságból él. De amíg 2 millió mezőgazdasági munkásnak egyáltalán nincs földje és az évnek csak három hónapjában dolgozik, a szegényparasztok száma pedig 1½ millió, addig 51 283 nagybirtokos csaknem 23 millió hektárnak, a megművelhető föld 53,51 százalékának a tulajdonosa. A föld nagy részének ilyen kevés kézben való koncentrálása úgy ment végbe, hogy elűzték birtokaikról azokat a parasztokat, akiket utolsó éveiben a Köztársaság földhöz juttatott.

Az iparban, ahol hasonló ütemben folyik a koncentráció, 3,4 millió ember dolgozik, 623 üzemben, az összes üzemek 0,2 százalékában 783 417 munkás, az ipari munkaerő 21 százaléka dolgozik, több mint háromszázezer kisebb üzem viszont csak ötvennél kevesebb munkaerőt foglalkoztat. A köz- és magánszolgáltatásokban 3,3 millió ember van alkalmazásban. Ez a szám, ha egybevetjük Spanyolország gazdasági fejletlenségével,

Digitized by Google

egymaga is mutatja, mennyire paraziták az ország uralkodó osztályai. Csupán a házkörüli szolgálatban másfél millió az alkalmazott.

Az ipar koncentráltságát tekintve, Spanyolország megelőzi Belgiumot, Svájcot, Svédországot, Angliát, Japánt és Kanadát, de itt sokkal alacsonyabb a nemzeti jövedelem és a termelékenység. A Banco de Vizcaya, e nagy pénzintézet tanulmánya szerint már 1946-ban is az összes részvénytársaságok 2,92 százalékáé volt a befektetett tőkék 36.44 százaléka: 1957-ben e nagyvállalatok száma az összes részvénytársaságok 2,37 százalékára csökkent, tőkéjük aránya azonban az összes részvénytársasági tőke 45.56 százalékára emelkedett, ma pedig már bizonyára meghaladja az 50 százalékot is. Még szemléltetőbb képet adnak az abszolút számok: e néhány monopolszervezet tőkéje 1946-ban 8415 millió, 1957-ben pedig már 56 194 millió pezeta volt. A finánctőke koncentrációja még ennél is nagyobb: 1960-ban a hat legnagyobb spanyol bank ellenőrizte a teljes spanyol vállalati tőke 56.4 százalékát. A gazdagodásból az állami monopóliumok sem maradtak ki: az állami üzemek költségvetése az 1958. évi 33 549 millió pezetáról 1960-ban 40 891 millióra emelkedett.

Egész Európában — Görögországon és Portugálián kívül — a legalacsonyabb az egy főre eső nemzeti jövedelem, de a nagy monopolvállalatok és bankok profitjai olyan nagyok, hogy például az öt legnagyobb spanyolországi bank 1960. évi haszna meghaladta a legfejlettebb tőkés országok közé tartozó Franciaország öt legnagyobb bankjáét is.[1] A spanyol oligarchia ehhez a példátlan gazdagságához a munkásosztálynak, a szegényparasztságnak és a lakosság középrétegeinek legnagyobb fokú kizsákmányolása és egyre növekvő elszegényítése árán jutott. A bérek például a Köztársaság időszaka óta az akkoriaknak csak mintegy 3,7—5-szöresei, a legfontosabb közszükségleti és használati cikkek árai viszont átlag 11.36-szorosukra emelkedtek, a reálbér tehát valójában a felénél is kevesebbre csökkent. A spanyol dolgozók százezrei nem keresnek többet mint évi 7000 pezetát; mikor egy négytagú család havi létminimuma 4000 pezeta. A három utolsó évben 63 százalékkal emelték az adókat is. Legbotrányosabb hasznát az oligarchia a közvetett adókból húzza: ezek az adók — amelyek a legfontosabb használati cikkeken keresztül az egész dolgozó lakosságot sújtják, több mint felét teszik ki az összes állami bevételeknek, s 1959 és 1960 között ezek 53 százalékáról 55.25 százalékára emelkedtek.

Ennek a gazdaságpolitikának a súlya alatt szenved az ipari és kereskedelmi burzsoázia alsó és középrétege is. Ékes példa erre az,

1 Összehasonlításképpen:
A bevallott haszon 1960-ban (pezetában):

Spanyol bankok		Francia bankok	
Banco Hispano Americano	508 251 001	Société Générale	109 408 818
Banco Espanol de Crédito	500 752 020	Crédit Lyonnais	122 449 [illegible]
Banco Central	416 301 284	Banque Nationale pour le Commerce et l'Industrie	62 996 008
Banco de Bilbao	318 896 873	Comptoir National des Comptes	59 618 [illegible]
Banco de Vizcaya	334 207 787	Banque Ottomane	75 516 [illegible]

Digitized by Google

hogy Bilbaóban — amely Madrid és Barcelona után az ország legfontosabb gazdasági központja — 1958-ban 960 kereskedelmi váltót óvatoltak, mintegy 12 millió pezeta értékben, 1959-ben már 2518-at, s értékük 42 millió pezeta volt, 1960-ban pedig a megóvatolt váltók száma 4895-re, értékük pedig 87 millió pezetára emelkedett.

Az értelmiségnek sem jobb a helyzete. A Seminarios c. spanyol lap szerint: „a 23 000 ügyvéd egyharmadának nincs munkája, 45 százalékuk pedig alig talál valamiféle megbízatást; 4000 végzett bölcsésznek és irodalomtanárnak a fele sincs alkalmazásban, a 6497 tudományos dolgozónak egyötöde állásnélküli, az 5311 állatorvosnak 35 százaléka és a 17 000 orvosnak 50 százaléka képtelen elhelyezkedni." A barcelonai Destino c. folyóirat arról számolt be, hogy mindössze havi 1200 pezetát keres a legtöbb praktizáló orvos is. Ugyanakkor a munkások sztrájkokkal küzdenek a napi 140 pezetás, azaz a havi 4000 pezetás minimális bérért, hogy csak valamicskét is kevésbé rosszul élienek.

Az értelmiségiek közül leginkább talán az írók, művészek stb. szenvednek. Üldözi őket a vad és ostoba cenzúra, csökken műveik példányszáma, mind élesebb válság sújtja a színházakat, hiszen a nép annyit sem keres, amennyin mindennapi kenyerét megvehetné, még kevésbé jut hát ahhoz, hogy szellemi táplálékot vásároljon. Sok író a napilapoknál igyekszik dolgozni, újságíróként — itt viszont ki van szolgáltatva a nagy újságtrösztök kényének-kedvének —, vagy külföldi lapok sajtótudósítója; egyesek pedig mecénások megalázó adományaiból tengetik életüket, azoknak a mecénásoknak az adományából, akiknek vezéralakja szinte szimbóluma a Franco-rendszernek: Juan March ez, a csempészkirály, aki a spanyol állam kifosztásával lett sokszoros milliomossá. A nép a „Földközitenger kalóza" gúnynevén ismeri ezt az embert.

Ezek után érthető, hogy szörnyű méreteket öltött a munkaerővándorlás. Tíz év alatt csaknem 2 millió paraszt vándorolt el a falvakból, egy részük az ipari városokba ment, de sokan közülük — és munkások százezrei is — külföldre emigráltak. A Kivándorlási Hivatal igazgatója a francoista sajtónak adott május 11-i nyilatkozatában felszólította azokat a spanyolokat, akik otthon nem találnak kenyeret, vándoroljanak ki Amerikába. Erre kérte az állattenyésztési és mezőgazdasági szakembereket, a bánya- és textilipar technikusait és másokat, „mindenekelőtt azokat a fiatalokat, akik nemrég fejezték be tanulmányaikat és Spanyolországban nehézségekre számíthatnak azonnali elhelyezkedésükben". Ilyen ragyogó jövőt nyújt a fiatalságnak a Franco-rendszer! A barcelonai Vanguardia c. lap április 4-i száma — a valóságnál jóval alacsonyabban — 400 000-re becsüli a Franciaországban és 65 469-re a Nyugat-Németországban élő spanyolok számát.

A munkanélküliség és kivándorlás e szomorú képéhez tartozik az is, hogy megszűntek a túlórák, melyekből eddig a dolgozók kiegészítették jövedelmüket. Ez ismét lényegesen csökkentette a béreket. A Banco de Bilbao szerint 1957-hez képest 9 százalékkal lanyhult a gazdasági tevékenység, s ezt az indította el, hogy Spanyolországnak a Közös Piacba való belépése előkészítéseként

Digitized by Google

1959-ben kidolgozták az ún. gazdasági stabilizációs tervet. De ez a lanyhulás — mint láttuk — nem sújtotta a monopóliumok óriási profitjait, s a termelékenység pedig a munkában levő dolgozók fokozott kizsákmányolása révén jelentősen emelkedett. Így például a Szakszervezeti Gazdasági Tanács statisztikái szerint 1958-hoz, a stabilizációs terv előtti utolsó évhez képest 1961-ben a vegyiparban 9, a textiliparban 19, a fémiparban 22, az elektromosiparban 35, a bányaiparban 48 és a cementiparban 53 százalékkal emelkedett a termelékenység. S a nagytőkések nem a gépek és szerszámok jelentős felújításával érték ezt el, hanem azzal, hogy a munkanélküliség és éhség rémétől fenyegetett munkásokat végső kimerítésig dolgoztatták. De az oligarchia étvágya kielégíthetetlen, s amikor a kizsákmányolók kis csoportja állandóan gazdagodik, a nép széles tömegei egyre jobban elszegényednek, a Franco-diktatúra a dolgozókra az ún. kollektív szerződéseket is rá akarta kényszeríteni, hogy ezzel még szorosabbra húzza a termelékenység növelésének csavarait, olyan módszerekkel, amelyek fizikailag megnyomorítják a dolgozókat. Ez volt az a szikra, amely a sztrájkokat kirobbantotta.

II.

A „kollektív szerződéseket" a francóista vertikális szakszervezetek dolgozták ki. Ezek a korporációs szakszervezetnek bizonyos fajtái, amelyekben egymás mellett ülnek tőkések és munkások, vezető funkcionáriusaikat pedig a Franco-kormány nevezi ki. Elég, ha még annyit mondunk róluk, hogy kongresszusaikon majdnem kizárólag csak tőkések, bankárok, földbirtokosok, kereskedők, magas beosztású szakszervezeti és minisztériumi tisztviselők vesznek részt, sőt még hercegek és más arisztokraták is. A második szakszervezeti kongresszuson például, amelyet márciusban tartottak Madridban, olyan valódi „munkás" és „szakszervezeti" küldöttek voltak jelen, mint Juan Carlos herceg, a trónkövetelő, az utolsó spanyol király unokája, és de la Torre hercege.

Ezek a „munkások" és „szakszervezeti emberek" tehát a dolgozók vállára olyan „kollektív szerződéseket" akartak nyomni, amelyek majdnem kétszeresére emelik a munkásoktól követelt teljesítményt. Csak egy példát emelünk ki, nem is a legsúlyosabbat: a Viscayai Nagyolvasztó kollektív szerződését, amelyet példaképül állítottak a többi vállalat elé. A kazánüzem szénlapátolóinak az eddigi óránkénti 2625 kiló helyett az új norma szerint ennek majdnem a kétszeresét, 4655 kilót kellett volna rakodniuk. Igaz, megígérték nekik, hogy ezért az eddigi 56 pezetáról 75,60-ra emelik fel a napi bérüket. De egyben a szerződés szerint csökkentik a dolgozók számát. Ez a „mintaüzem" meg is kezdte a szerződés végrehajtását. Az eredmény az lett, hogy — Bilbao Kereskedelmi, Ipari és Hajózási Kamarája szerint — a foglalkoztatott munkások száma az 1958. évi 16 873-ról 1960-ban 7378-ra esett, ugyanakkor a tömbvas termelése 71 ezer tonnával, az acéltömbé 30 ezer tonnával és a hengerelt profiloké 22 ezer tonnával emelkedett.

S ez még nem minden. A szerződések a rendelkezések megszegése esetén a munkásokat olyan büntetésekkel sújtják, amelyek a tőkés rendszer kifejlődésének

Digitized by Google

múlt századbeli legsötétebb időszakára emlékeztetnek. Pénzbüntetések, a munkától való felfüggesztés, a bér kifizetésének felfüggesztése, elbocsátás sújtja azokat, akik nem érik el az előírt teljesítményt, vagy engedetlenek feletteseikkel szemben, vagy munkaidő alatt esznek, vagy káromkodnak, vagy több mint háromszor hiányoznak egy hónapban, vagy száz másik „bűn" egyikét elkövetik, például — munka közben nevetnek. A politikai propagandát pedig börtönnel büntetik.

Nem meglepő tehát, hogy a munkások Asztúriától Katalóniáig és Madridig, a baszk földtől Galíciáig és Andalúziáig sztrájkba léptek. Nem ez az első sztrájk Franco uralomra kerülése óta. 1946-tól azóta, hogy elpusztult az a náci Németország és a fasiszta Olaszország, amely Spanyolországra kényszerítette mellékterméket, a Franco-uralmat, a spanyol munkások már sokszor megpróbálták hogy sztrájkkal javítsanak valamit életkörülményeiken. Csupán 1959 szeptembere és 1961 októbere között 325 ilyen küzdelem folyt Spanyolország városaiban és falvaiban. A most lezajlott sztrájkharcok azonban nemcsak hogy sokkal szélesebbek és szervezettebbek voltak az eddigieknél, hanem támadó készségükkel és politikusabb jellegükkel is felülmúltak minden előző megmozdulást. Különösen ez utóbbi szempontból jelentenek *fontos minőségi ugrást:* ez az első eset arra, hogy a spanyol dolgozók, dacolva a Franco-diktatúrával, a magasabb bérért, a gazdasági követeléseikért folytatott harcukat összekötötték a sztrájkjog, a szakszervezeti szabadság, a demokrácia kivívásának politikai követeléseivel. A mostani sztrájkokban a munkásosztály oldalán más társadalmi osztályok és rétegek is megmozdultak, és így megnyílt egy széles Franco-ellenes küzdelem kibontakozásának a perspektívája is.

III.

E harcok irányítója, vezetője Spanyolország Kommunista Pártja. A dolgozók egyetlen igazi osztályszervezete, s mint ilyen az egész országra és különösen a főbb ipari központokra kiterjedő szervezeti hálózatot tudott kiépíteni a Franco-uralom sötét éjszakájában. Összekapcsolta a földalatti módszereket a legálisakkal, segítette a szakszervezeti ellenzék kialakulását amely a legális akció vezetőjévé válhatott. Megerősítette a dolgozóknak a maguk erejébe vetett hitét, megmutatta nekik, hogy legyőzhetetlenek, ha cselekedeteikben egységesek és hogy megnyíltak a Franco-rendszer fölötti győzelemnek és a demokrácia megteremtésének a kilátásai. A párt központi bizottságának tavaly októberi, harmadik teljes ülésén Santiago Carrillo elvtárs, a párt főtitkára, nagyon határozottan rámutatott arra, hogy emelni kell a tömegharc színvonalát, s a gazdasági követeléseket politikai követelésekkel kell összekapcsolni. S a dolgozók megértették és a gyakorlatban megvalósították ezt — nem rettenve meg a Franco által kihirdetett különleges állapottól. Ezzel meggyorsították a haladó nemzeti erők egységének létrehozását is, s megrengették a Franco-rendszer alapjait. Ismét bebizonyosodott, hogy csak a munkásosztály képes arra — ha egységesen harcol —, hogy magával ragadja a társadalom többi osztályát és rétegét. Bi-

Digitized by Google

zonyítja ezt az, hogy amint a sztrájkok szétterjedtek Spanyolországban, úgy csatlakozott számos kiemelkedő személyiség, csoport és politikai párt a hős spanyol munkások követeléseihez.

Az ország legkiválóbb értelmiségei — élükön a Nyelvtudomány Akadémiájának tiszteletre méltó elnökével, Don Ramón Menéndez Pidal-lal, és soraikban a katalán értelmiség kiválóságainak sok képviselőjével — azt követelték, hogy valósuljanak meg olyan változások, amelyek elősegítik Spanyolország demokratizálódását. Bátor asszonyok jelentős csoportja, amelynek többsége művésznőkből, írónőkből, költőnőkből állt — olyan kiváló film- és színművésznők is voltak köztük, mint Aurora Bautista és Nuria Sbert — Madrid utcáin tüntettek. Madrid Barcelona és más városok diáksága szabadságot követelve — a többi között — ezzel a jelszóval tüntetett az utcákon: „Francóra: nem! — Aszturiára: igen!" A politikai ellenzék összes csoportjai és pártjai, az illegális Kommunista Párttól a monarchistákig, egybehangzóan nyilvánították ki mindenütt, hogy helyre kell állítani a demokratikus szabadságjogokat Spanyolországban.

Különösen fontos az, hogy a spanyol sztrájkok megmutatták: a Franco-rendszer két hazai oszlopa — a hadsereg és az egyház — nem is olyan szilárd támasza a diktatúrának, mint amilyennek látszott. Sok pap állott a munkások oldalára, s a rendszer addig jutott, hogy egyeseket közülük — Asztúriában, Bilbaóban, Barcelonában, Madridban, Valenciában és más városokban — be is börtönzött. Különösen az háborította fel Francót, hogy az Ecclesia c. katolikus folyóirat, a legfelsőbb klérus orgánuma, egyik cikkében kifejtette, hogy az egyházi doktrina a sztrájkot mint eszközt jogosnak tartja.

De másik tartópillérében, fegyveres erőiben sem bízhatott meg a Franco-rendszer. A katonákat a kaszárnyákban kellett tartaniuk, az utcára sem engedték őket, mert attól féltek, hogy a sztrájkoló munkásság és a tüntetők oldalára állnak. A rendőri csapatokat pedig kénytelenek voltak állandóan áthelyezni az egyik helyről a másikra, mert két-három napon belül már megindult a barátkozás köztük és a lakosság között: a biztonsági erők jelentős része is együttérzett a dolgozókkal. Nagyrészt ez az oka annak, hogy Franco nem is próbált fegyvert alkalmazni a sztrájk letörésére, hiszen ilyen körülmények között a véres erőszak országos felkeléssé változtathatta volna a sztrájkot.

Arról is hírt adott az egész világ sajtója és rádiója, hogy május elején Münchenben értekezletet tartottak a spanyol emigráció egyes csoportjainak képviselői, s erre a megbeszélésre Spanyolországból is elment néhány ismert katolikus és monarchista személyiség (köztük Gil Robles, aki az 1934—1935. évi katonai diktatúra hadügyminisztere volt, most azonban, mint a kereszténydemokrata jobboldal vezére, nagy visszhangot keltő nyilatkozatban támogatta a sztrájkot, továbbá Satrústegui, a monarchisták egyik vezetője, Alvarez de Miranda, Miralles és mások). Franco Münchenből való visszatérésük után letartóztatta és az elé a választás elé állította őket, hogy vagy külföldi emigrációba mennek vagy a Kanári-szigetcsoporthoz tartozó kietlen Fuerteventura szigetére száműzik őket.

Digitized by Google

Franco, ha nem akar teljesen nevetségessé válni, nem nevezheti kommunistáknak ezeket a politikusokat, ezért „a rendszerrel szembenálló opportunista frakciónak" mondta őket. Ezzel azt is elismerte, hogy a sztrájk az összes Franco-ellenes erők egyesülésének kiindulópontjává vált. Elismerte, hogy Spanyolország hős, sztrájkoló munkásai mellett olyan széles front alakult ki, mely a kommunistáktól Gil Roblesig terjedt és a legkülönbözőbb árnyalatú pártokat és csoportokat is felölelte. Ez azt mutatja, hogy ez a mozgalom nem kizárólag a kommunistáké, hanem olyan nemzeti megmozdulás, amely Spanyolországot nem a Franco és a kommunizmus közötti választás elé állítja, hanem az elé a reális döntés elé: megmarad-e Franco, vagy visszaállítják a demokráciát.

A kommunista párt kitartóan megismételte a többi politikai erőhöz szóló felhívásait arra vonatkozólag, hogy létesítsenek közös frontot, s ez nyújtson a spanyoloknak olyan demokratikus alternatívát, amelyben kellő biztosítékot kapnak a jövőre vonatkozólag a dolgozók, akik a Franco-ellenes harc élvonalában küzdenek és a harc fősúlyát viselik.

A Franco-diktatúra a közelmúltban is többszáz munkást, különböző politikai pártokhoz tartozó embert, katolikusokat és pártonkívülieket börtönzött be, s a legbarbárabb módon megkínozta őket. Franco inkvizíciós börtöneiben ezrek sínylődnek évek óta és százak csaknem egy negyed évszázada, a polgárháború leverése óta. A mérhetetlen szenvedést kiállt hős spanyol dolgozók joggal várják, hogy a demokratikus átalakulás valóban végbemenjen.

A spanyol burzsoázia Francoval szembeforduló képviselői viszont arra törekszenek, hogy visszaállítsák a monarchiát és ezzel elkerüljenek minden olyan változást, amely veszélyeztetné kiváltságaikat. E törekvésükhöz meg akarják nyerni a száműzetésben levő szociáldemokrata és republikánus vezetőket is. A monarchista Satrústegúi például nyíltan kifejtette azt a reményét, hogy „a spanyol szocializmus olyan álláspontot tud majd elfoglalni, amely annyi monarchiában a kormány élére segítette a szocialistákat".

De nemcsak a néptömegektől, a Spanyolországban szükségessé vált demokratikus forradalom igazi motorjától való félelem az, ami ezeket a csoportokat befolyásolja. Sokuk elkötelezte magát az Egyesült Államoknak arra, hogy a végbemenő politikai változás esetén is fenntartják majd Spanyolországban az amerikai katonai támaszpontokat, holott a nép azt kívánja, hogy ezek a bázisok szűnjenek meg és Spanyolország ne tartozzék katonai tömbökhöz.

Az USA kormánya már a Franco-rendszer közeli jövőjében sem igen bízik — mint maga a spanyol oligarchia sem —, s mivel 1963-ban lejár az a jenki—francóista szerződés, amelynek alapján amerikai támaszpontokkal árasztották el Spanyolországot, aggodalmuk egyre növekszik, olyan mértékben, ahogyan a tömegek harci akciói szélesednek és politikai tartalmukban erősödnek. Az amerikai külügyminisztériumhoz közel álló Whitaker professzor egy nemrég megjelent könyvében nagyon világosan tette fel a kérdést: „Egyáltalán, hasz-

Digitized by Google

net lehet-e még valakinek a Franco-rendszer? Fennmaradhat-e még tovább is ez a rendszer?" S Whitaker professzor tagadólag felelt a maga feltette kérdésre. Az Egyesült Államok kormánya számára azonban fontos az, hogy továbbra is fennmaradjanak spanyolországi bázisai. Nem meglepő tehát, ha — annak a megrázkódtatásnak a hatása alatt, amelyet a spanyol munkások és parasztok sztrájkja okozott — megkísérli, hogy népszerűsítse egyes bábjait és segítségükkel felülről készítsen elő egy olyan monarchikus politikai változást, amely a dolgokat lényegében változatlanul hagyná.

A sztrájkmozgalom és a támogatására kibontakozott széles népi mozgalom hatására azonban — e mesterkedések és az emigrációban levő szociáldemokrata és republikánus vezetők antikommunista álláspontja ellenére is — utat tör magának az a felismerés, hogy csak a Franco-ellenes erők együttes harca végezhet a diktatúrával. Hogy azonban milyen rendszer kerül a helyébe, az elsősorban attól függ, hogy milyen a tömegek megmozdulása és harca. Carrillo elvtárs, a Független Spanyolország Rádiójának május 6-i adásában, a kommunista párt nevében sugárzott felhívásában rámutatott arra, hogy a dolgozók egysége egyre erősebb, mind szilárdabb lesz. Együtt harcolnak a kommunisták, szocialisták, katolikusok, nacionalisták és pártonkívüliek. Most tapasztalhatják, hogy kik a barátaik és kik vannak ellenük; kik azok, akik támogatják őket és kik azok, akik hátat fordítanak nekik. Nem a szavak, hanem a tettek döntik el jelenüket éppúgy, mint jövőjüket. „Arra van szükség — mondta —, hogy az összes Franco-ellenes spanyol erők és felelős személyiségek, senkit ki nem rekesztve, késedelem nélkül kapcsolatba lépjünk egymással, s dolgozzunk ki olyan kivezető utat, mely komoly változást és biztosíték a diktatúrával szemben. A jelenlegi körülmények között egyetlen párt sem álmodozhat arról, hogy saját elképzelései keresztülerőszakolásával oldja meg a spanyol problémát. Meg kell keresnünk és meg kell találnunk azt a nemzeti és demokratikus megoldást, amely módot ad arra, hogy a nép szabadon nyilváníthassa véleményét. Ez a megoldás csak nagyon kevés feltételt tartalmazhat, de biztosítékot kell benne találnia és bizalommal kell lennie iránta mindannyiunknak, mindenekelőtt a munkásosztálynak és a spanyol nép széles tömegeinek. Ez a megoldás olyan lehet, és legyen is olyan, amely tiszteletben tart minden tiszteletre méltó eszmét, hitet és érdeket".

Bár a harc folyamán még nem sikerült ezt a nemzeti demokratikus egységprogramot és az ezen alapuló szervezeti kapcsolatot megteremteni, ennek irányában is nagy lépés történt. Május 21-én éjjelén egyidejűleg, bár négy külön dokumentumban közzétették a Franco-ellenes ellenzék összes politikai pártjainak hasonló tartalmú kiáltványát, amely mindenkit felszólít a munkásság küzdelmének támogatására, az egység megteremtésére és a Franco-rendszerrel szembeni ellenállás fokozására. E kiáltványok egyikét a kommunista párt; a másikat hat szervezet: a szocialista párt, a polgári demokratikus mozgalom, a parlamenti monarchisták és más, kisebb csoportok; a harmadikat a szélsőbaloldali népi fel-

Digitized by Google

szabadító front; a negyediket pedig a katalán szocialista mozgalom és szakszervezetek írták alá.

A közelmúlt sztrájkjai, a spanyol dolgozó tömegek megmozdulása nemcsak azért nagy jelentőségű, mert gazdasági téren győzelmet vívott ki, s növelte a munkások és alkalmazottak százezreinek bérét. Távlataiban is fontos hármas politikai győzelem ez. Először is: a dolgozók ténylegesen kivívták maguknak a sztrájkjogot. Másodszor: a szakszervezeti és demokratikus szabadság politikai követeléseinek felvetésével a dolgozók mozgósították maguk mellett a spanyol nemzetnek minden olyan osztályát és társadalmi rétegét, amely kívánja a demokratikus változást. Harmadszor: azzal, hogy megvívták ezt a nemes és bátor csatát a francoizmus ellen, a hitlerizmusnak e még létező szörnyszülöttje ellen, a spanyol dolgozók a béke védelmében az imperializmus agresszív politikájával is szembeszálltak.

Az események bebizonyították, hogy helyes a kommunista párt irányvonala, amely a nemzeti összefogást hirdeti és azt, hogy békés úton, országos általános sztrájkkal is meg lehet dönteni a Franco-diktatúrát. Spanyolországban új helyzet alakult ki, s ebben a helyzetben már nem tekinthető távoli perspektívának a fasiszta rendszer bukása.

Rafael Vidiella

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Nemes Dezső:

Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921

„A magyar történelem egyik legtragikusabb időszakáról, az 1919-es dicsőséges Tanácsköztársaság elfojtásának, az ellenforradalom hatalomra kerülésének és uralma első két esztendejének időszakáról szól ez a könyv." — írja csaknem 500 oldalas új monográfiájának bevezető soraiban Nemes Dezső. Két év története? Valóban, hiszen az 1919 tavaszán a győztes proletárdiktatúra ellen megindult lázas ellenforradalmi szervezkedéstől 1921 tavaszáig, a Bethlen-kormány hatalomra jutásáig kalauzolja végig a szerző az olvasókat. S mégsem csak két év, hanem egy egész korszak krónikája ez a munka. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy Nemes Dezső a feltárt különösen gazdag forrásanyag alapján mély elemzéssel hatolt a tragikus események, az avatatlan szem számára zűrzavarosan kavargó politikai, társadalmi és ideológiai történések mélyére, hogy feltárta a valódi mozgató erőket és összefüggéseket. E két év történetét megörökítve nem csupán a fehérterrort tárja elénk, hanem a születő *ellenforradalmi rendszer* lényegét is sikerült megragadnia és bemutatnia.

A munka sikerének egyik tényezője kétségkívül a megragadóan gazdag *forrásanyag*. A szerző mindenekelőtt bőségesen használta azokat a dokumentumokat, amelyek az „Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919—1945" c. sorozat első kötetében — az ő bevezető tanulmányával és szerkesztésében — már évekkel ezelőtt napvilágot láttak. Bár az említett kötetben közzétett tanulmány és dokumentumok az ellenforradalmi rendszer berendezkedésének eddig legátfogóbb történeti képét rajzolták meg és önmagukban is értékes hozzájárulások történelmünk e sötét negyedszázadának feltárásához, a szerzőt tovább hajtotta kutatási vágya.

A már felkutatott forrásanyagok mellé most újabb, gazdag forráscsoportok sorakoznak fel. Közöttük említhetjük mindenekelőtt az egykorú politikai sajtó anyagát. Az ellenforradalom uszító szócsöveinek, a polgári napilapoknak és a szociáldemokrata Népszavának a cikkei és híradásai, amelyeket a szerző bőségesen használ fel, jól kiegészítik a levéltári forrásokat, sok esetben mindennél jobban bizonyítják pl. az áruló jobboldali szociáldemokrata vezetők tényked-

Digitized by Google

sét, s a kor levegőjét árasztják az olvasó felé.

Nemes Dezső könyvének a napilapokban már megjelent ismertetései egyöntetűen kiemelték az új források közül Prónay naplóját most előkerült és e munkában elsőként idézett többkötetes naplófeljegyzéseinek értékét. Megdöbbentő cinizmus árad Prónay minden sorából. Ezért válik az utókor számára önleleplezésévé, ezért ad a fehérterror vandalizmusáról meggyőzőbb képet, mint minden eddig ismert forrás.

Ismertük — s Nemes Dezső munkája is felhasználja — Hayden Istvánnak, a siófoki fővezérségi börtön megszökött foglárának a Népszavában nyilvánosságra hozott megrázó leleplezéseit, de mindennél többet mutatnak Prónaynak ilyen odavetett mondatai: „Gróf Széchenyi József... kért engem arra, hogy vegyem utamat Enyingnek, mert nagyatyja, az öreg Csekonics Endre kegyelmes ott lakott és... szeretetsége is hálátlanul és gyalázatosan viselkedett. Tehát ezeket és másokat megfenyíteni rándultam ebbe a községbe, mert volt munka elég. A korcsma udvarán az első félórában egy fára máris öt kommunista lett felakasztva." A lepsényi kommunisták sorsáról csak ennyit jegyez fel: „A major melletti öreg tölgyfák ágai többet regélhetnének erről." S hasonló jegyzetek sorakoznak a gróf Somssich, báró Inkey és mások birtokán végrehajtott „rendcsinálási" akciókról is. (Még néhány eredeti felvétel is illusztrálja a fehér terrorlegények „hőstetteit": akasztott parasztember, félrecsuklott fejű idősebb parasztasszony — s körülöttük az elégedetten felsorakozó, mosolygó különítményesek). Nem utolsó sorban ennek az új forrásnak a felhasználása tette lehetővé az uralkodó osztályok kíméletlen bosszúvágyának, megtorló dühének szuggesztív erejű bemutatását. A levéltári források gazdag gyűjteményéből, a vezérkari főnökség és a hadügyminisztérium, a belügy-, a külügy-, a földművelésügyi, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, a miniszterelnökség és a minisztertanács, a megyei levéltárak, az esztergomi primási levéltár felhasznált dokumentumai közül is fontos, újonnan feltárt és a történések mélyebb összefüggéseinek megértését elősegítő iratok kerültek a kötetbe.

A hatalmas forrásanyag feldolgozása lehetővé tette, hogy Nemes Dezső a vizsgált korszak minden fő kérdését bonckés alá vegye. A kötet tizenhat fejezetre tagolódik. Az első a Magyar Tanácsköztársaság megdöntését mutatja be, világosan felvázolva az ellenforradalmi szervezkedés és a jobboldali szociáldemokrata árulás útját. A második fejezet a kapitalista rendszer visszaállításának, a nyílt ellenforradalmi diktatúra bevezetésének történetét tartalmazza. Itt ismerjük meg a „szakszervezeti" Peidl-kormány és a királyi román csapatokra támaszkodó ellenforradalom tevékenységét, Friedrich István kormányát és a gyenge Friedrich-kormányzat idején önállósodó Horthy-féle „fővezérség" szerepét.

Rövid ismertetés keretében természetesen még vázlatosan sem követhetjük végig a kötet egyes fejezeteit, s nem térhetünk ki akár csak legfőbb megállapításaira és tényeire sem. Mégis, külön említést érdemelnek a Horthy budapesti bevonulását és

Digitized by Google

a fehérterrort, valamint az ellenforradalom három központját és a hatalom osztályjellegét elemző, fontos elvi megállapításokat tartalmazó fejezetek. Itt ugyanis a szerző rendkívüli erővel leplezi le a puffogó frázisok hangoztatásában, ígérgetésben és szólamokban oly erős ellenforradalmi vezérkart, s mutatja ki, hogy — a grófok és nagytőkések háttérbe húzódása ellenére — a felszín alatt milyen erők mozgatták az eseményeket, milyen osztályérdekek érvényesültek.

A kötet egyik legfőbb tudományos értéke éppen a kiépített katonai diktatúra osztályjellegének alapos, mély elemzése. Ezt annál is fontosabb hangsúlyoznunk, mert kevés olyan történeti periódust ismerünk, amely annyira bonyolult, mint éppen az ellenforradalom berendezkedésének ideje. Különösen áttekinthetetlenné teszi ezt a felbukkanó és eltűnő hatalmi csoportosulások, kormányok, politikusok kavargása. Az említett, és a további fejezetek is rendkívül gondosan, nagy történeti hűséggel mutatják be a bonyolult pártszervezkedési és hatalmi csoportosulásokat, s az egymást sűrűn váltó kormányok, a kormányokban helyet foglaló személyek, és a mögöttük meghúzódó erők történetét.

A rendszerező és elemző munka lehetővé teszi, hogy az olvasó világosan lássa a Kisgazdapárt a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja, meg a különféle liberális polgári pártalakulások jellegét. Nemes Dezső ugyanis mélyrehatóan elemzi az egyes pártokat, kimutatja a soraikban meghúzódó, és taktikájukat tekintve sokszor ellentétes erőket képviselő csoportosulásokat. A vezető pártok ugyanis számos csoportból tevődtek össze, e csoportok pedig szinte az egész vizsgált periódusban állandóan változtak. A látszólag zűrzavaros politikai csoportosulások mögött azonban az uralkodó osztályok politikai szervezkedése, s nem egyszer ellentétes taktikai elképzelései húzódtak meg. Részletesen kimutatja a szerző a Kisgazdapárt nagybirtokos, tőkés „átnyergelésének" történetét, s helyére teszi a liberálisokat és a „demokratákat" is, szellemesen mutatva rá, hogy a fasiszta jellegű csoportosulásokkal szemben már a konzervatív politikai irány is „liberális", a polgári liberalizmus pedig „demokrata" színben tűnt fel. A pártok és pártcsoportok harci zajából pedig — különösen azokban a fejezetekben, amelyek az ellenforradalom uralmának stabilizálását célzó sikertelen kísérleteket, a Teleki-kormány megalakulását, válságait és végül bukását tárgyalják — egyre határozottabban hallatszik ki a visszatérő alapmotívum: az uralkodó osztályok kísérlete egységes kormánypártjának megszervezésére. E kísérletek eleinte nem jártak sikerrel, s a könyvben tárgyalt periódusban csak a próbálkozásokat, illetve az előkészítést lehetett bemutatni.

De nemcsak a pártok alakulásának történeti bemutatása és elemzése érdemel figyelmet, hanem — elsősorban az 1920. januári választások előkészítését tárgyaló fejezetben — a különféle pártok mögött meghúzódó titkos szervezeteknek a bemutatása is. Aki az ellenforradalmi korszak történetével valaha is alaposabban foglalkozott, mindig érezte és a függöny hirtelen, de

Digitized by Google

csak egy-egy pillanatig tartó fellobbenésekor látta is, hogy a hivatalos pártok mögött nagyobb szervezett erők álltak, s hogy a sokszor különböző pártokban működő vezető ellenforradalmi politikusokat a titkos szövetségek szoros szervezeti kapcsolata kötötte össze. Nemes Dezső elhúzza a függönyt. Bepillantást ad a titkos szervezetek misztikus szertartásaiba, szervezeti felépítésük rendszerébe. Leginkább az Etelközi Szövetség titkos maffiájával ismertet meg, de egyéb titkos szövetségekről, a „tizenkét kapitány" csoportjáról, a Kettőskereszt Vérszövetségéről is beszél. A legértékesebb dokumentumokat ez esetben is elsősorban Prónay naplója szolgáltatja. Ez dokumentálja azt a tényt, hogy a Horthy budapesti bevonulása után megszerveződött Etelközi Szövetség a fővezérség embereinek kezdeményezésére jött létre. A szervezet élén álló Vezéri Tanács „láthatatlan" feje Horthy volt, s Gömbös Gyula és Eckhardt Tibor, gróf Ráday Gedeon, gróf Teleki Pál és gróf Bethlen István, Ostenburg és Prónay egyaránt EKSz-testvérek voltak. Különítményesek és „kisgazda" vezérek, KNEP-vezetők és az egységes kormánypárt gondolatának képviselői együtt tárgyalnak és együtt politizálnak a Gellért-szálló és a MOVE-székház belső termeiben. Ez húzódott meg a kulisszák mögött, s ide pillant most be az olvasó. Vitathatatlanul nagy értéke tehát Nemes Dezső új munkájának, hogy olyan összefüggéseket tud bemutatni, amelyek eddig nem voltak bizonyíthatók s ennek értékét egyáltalán nem csökkentheti az, hogy természetesen még korántsem tudunk mindent a titkos szövetségek tevékenységéről, befolyásáról, s hogy az eddig feltárt tények még csak első megközelítései e fontos problémának.

Az uralkodó osztályok politikai harcainak, a pártok és csoportok történetének bemutatása és a már említett osztályelemzés, amelynek alapján a szerző biztos kézzel teszi helyükre az eseményeket, csak egy kérdésben nem tekinthető még teljesen lezártnak. Nemes Dezső meggyőzően elemzi Horthy és a fővezérség osztályalapját, s megcáfolhatatlan az az álláspontja, hogy Horthy mögött a nagybirtok és a finánctőke állt. Igaza van, amikor bírálja azt a koncepciót, amely szerint „a finánctőke akkor még csak igyekezett megnyerni Horthyt saját magának". Az uralkodó osztályok ellentéteinek elemzésében felmerült vita-kérdést mégsem tekinthetjük teljesen megoldottnak. Az alapvető kérdéseket egyértelműen tisztázza Nemes Dezső könyve, s vitathatatlanul érveket sorakoztat fel a Horthy—Friedrich—Huszár-féle ellenforradalmi diktatúra olyan értékelése ellen is, mintha ez „kispolgári diktatúra", vagy a „középrétegek diktatúrája" lett volna. Nem vizsgálja azonban részletesen az uralkodó osztályok alsó csoportjainak az ún. „keresztény történelmi középosztály"-nak a helyzetét. Úgyszólván ez az egyetlen olyan pont, amelyen még ki lehetett volna egészíteni a rendkívül gazdag forrásanyagot, feldolgozva Kozma Miklósnak, a „kapitányok" egyikének, az ellenforradalmi szervezkedés egyik „szürke eminenciásának", Horthy bi-

Digitized by Google

zalmasának nagyértékű iratait. Ez a forráscsoport betekintést nyújt egy sajátos réteg, a kisebb úri birtokosok, a földjét vesztett dzsentri és a hozzácsapódott egyéb olyan elemek politikai tevékenységébe, amelyek eleinte a fővezérség körül, majd a MOVE, az Ébredők, a Fajvédők szervezeteiben tömörültek.

Az uralkodó osztályok ezen alsó rétegei már a dualizmus évtizedeiben elvesztették valóságos „úri" gazdasági posztjaikat. A föld kicsúszott a lábuk alól. „Úri" mivoltukhoz görcsösen ragaszkodtak, s főként a hadsereg, a miniszteriális és megyei apparátus állásaiba tudták ezt átmenteni. 1919 őszén ezek az erők elérkezettnek látták az időt arra, hogy régi gazdasági és politikai pozícióikat visszahódítsák. Amikor a legelszántabb dühvel és vadállati kegyetlenséggel védték a tőkés-nagybirtokos rendet a proletariátus ellen, amikor valóban a legközvetlenebbül a nagybirtok és finánctőke osztályérdekeit szolgálták, a tűznél egyben a maguk külön kis pecsenyéjét is meg akarták sütni. Ezt — későbbi kifejezést használva — elsősorban a totális fasizmus módszereivel akarták elérni; ettől fontos politikai vezetőszerepet, birtokállományuk felrissítését, sőt bank- és iparvállalati igazgatósági állásokat is reméltek. Ekkor hirdették meg azt az „őrségváltást" amely gyakorlatilag a második világháború éveiben valósult meg. S bár alapjában az uralkodó osztályok legerősebb csoportjainak uralmát szolgálták, ebben az értelemben bizonyos mértékig ellentétbe is kerültek velük. Részben ez az ellentét húzódott meg pl. a „szabad királyválasztó" — legitimista ellentét mögött is, amelyről Nemes Dezső meggyőzően mutatja ki, hogy az ellenforradalom éveiben az uralkodó osztályokon belüli legfőbb ellentétté vált. Munkájának utolsó fejezetében joggal szentel különösen nagy teret ennek. A legitimisták — főként legmerevebb csoportjuk, a nagybirtokosok — a régi, századforduló körüli „agráriusokra", a tíz- és százezer holdak leghatalmasabb uraira emlékeztetnek, s arra az uralmi-berendezkedési koncepcióra is, amelyet akkor ezek a társadalmi- és osztályerők képviseltek.

Aki a „középrétegek önállósodási törekvéséről", a „kispolgárság" valamiféle „diktatúrájáról" beszél olyan értelemben, amilyenre Nemes Dezső polemikusan utal, az természetesen — finoman kifejezve — elvonatkoztat a tényektől. Az említett probléma azonban megérdemli a további részletes tényfeltáró munkát és a nélkülözhetetlenül szükséges alkotó vitákat. Nemes Dezső munkája az alapvető történelmi folyamatok avatott elemzésével ebben a vonatkozásban is biztos támaszt és útmutatást ad.

A könyv azonban korántsem csak az uralkodó osztályok oldaláról rajzolja meg az ellenforradalom történetét. Bár lapjain Horthy és Friedrich, Teleki és Prónay, a magyar uralkodó osztályok politikai vezéralakjai tűnnek fel leggyakrabban, mégsem ők e súlyos történelmi korszak főszereplői. Nemes Dezső külön fejezetet is szentel a munkásosztály hősi ellenállásának, küzdelmes visszavonulása bemutatásának, a kommunisták tántoríthatatlan harcának. De ezen kívül is alig van olyan fejezet,

Digitized by Google

amelyben ne találkoznánk e korszak magyar történelmének legszilárdabb nemzetfenntartó erejével, a munkásosztállyal. A szerző nem elégszik meg az önmagukban is sokat mondó tények felsorakoztatásával, az elkeseredett harc erkölcsi nagyságának bemutatásával. Tényekkel bizonyítja, hogy a levert proletariátus e rendkívül kedvezőtlen feltételek között is történelemformáló erő volt, amikor útját állta sorai megbontásának, amikor megvédte szakszervezeteit, amikor kudarcra ítélte a Csizmadia Sándor-féle renegátokat, azokat, akik az ellenforradalom elképzelése szerint akartak „munkáspártokat" szervezni. Végül ugyanis ez a küzdelem állta útját a legszélsőségesebb fasiszta irányzatok kísérletének, s játszott közre abban, hogy ebben az időben a fasizmus totális rendszere nem diadalmaskodhatott Magyarországon.

Az a tény — állapítja meg Nemes Dezső —, hogy „... sem a Keresztényszocialista Párt, sem a Csizmadia-féle Nemzeti Munkapárt nem tudott számottevő politikai eredményt elérni, ismételten megmutatta, hogy a nyílt ellenforradalmi diktatúra nem tud komoly bázist teremteni a munkásság alapvető tömegeiben. A legújabbkori totális ellenforradalmi diktatúra — későbbi szóhasználattal: a totális fasizmus — rendszerének kiépítéséhez fűzött remények ebben a politikailag igen fontos vonatkozásban nem váltak be." (Ebben az összefüggésben csak mellékesen jegyezzük meg: helyes, hogy a szerző kiemeli: Magyarországon a kispolgári támasz is labilis volt, s az uralkodó osztályok táborában dúló hatalmi harc kimenetele következtében egyik csoport sem szerzett kellő politikai túlsúlyt, „ami egy totális jellegű diktatúra rendszerének szintén feltétele.")

A munkásosztály harcait és politikai helyzetét vizsgálva a szerző igen nagy figyelmet fordít a Szociáldemokrata Párt szerepére, az áruló pártvezetés tevékenységének feltárására. Amikor egyértelműen kimondja, hogy a szociáldemokrácia lényegében a polgári demokrácia programját képviselte, ismételten, a tények erejével bizonyítja, hogy a Peidl-kormány tevékenysége s a szociáldemokrata pártnak a kormányzóválasztás körül és a parlamenti választások idején tanúsított magatartása a nyílt ellenforradalmi diktatúra útját egyengette. A könyv oldalain leplezetlenül jelennek meg előttünk a munkásárulás jelképévé vált pártvezérek: a Somogyi-gyilkosság után Horthyhoz törleszkedő Vanczák, a munkásellenességgel nyíltan kérkedő Peyer. Milyen jellemző pl. utóbbinak a Pesti Naplóban 1919 december 12-én közzétett nyilatkozata! Ezeket a sorokat olvassuk ebben: „...amikor Salgótarjánban letörtem a bolseviki zendülést a Károlyi-kormány alatt és a nép közé lövettem, akkor a Salgótarjáni Haynau címmel tüntettek ki Kun Béláék."

E rövid ismertetésben sem hagyhatjuk említés nélkül a szerző történetírói módszerét. Nemes Dezső ugyanis példamutató módon, a legszélesebb értelemben vallja feladatának az ellenforradalom történetének feldolgozását. Kutatómunkája során a korszak minden fontos összefüggését megvizsgálta. A magyar ellenforradalom történetét a leg-

Digitized by Google

szorosabb összefüggésben szemléli mindenekelőtt a nemzetközi politikai erővisszonyok fejleményeivel, s ezen belül Szovjet-Oroszországnak a polgárháború és az intervenció frontjain vívott élet-halál küzdelmével. S mint a belpolitikai események és a nemzetközi politika alakulása közötti legközvetlenebb összekötő kapocsról, az ellenforradalom külpolitikai koncepciójáról is szó esik. Horthy külpolitikai tervei, a szovjetellenes intervencióra vonatkozó elképzelések már határozottan rávilágítanak a rendszer kalandor külpolitikai módszereire is. Hosszabb részleteket olvashatunk pl. Horthy 1919 október 28-i „Emlékirat"-ából, amelyben a külpolitikai helyzetet elemzi. Ez az „elemzés" azonban a valóságtól teljesen elrugaszkodott, revansista kalandorszemléletet tükröz: „Előzetes becslés alapján — állapítja pl. meg Romániával kapcsolatban — 1921 tavaszán leszünk legjobb esetben azon helyzetben, hogy sikeres támadásra gondolhatunk, ezt is csak akkor, ha az addig elmenő időt céltudatosan és alaposan felhasználjuk az erővisszonyok javítására."

Már 1919 őszén arról szövögettek terveket, hogy „az antant államok közötti viszonyban máris észlelhetők szakadások, melyek idővel bizonyára még mélyebbek is lesznek." Arra számítottak, mint leírták — hogy valamelyik antant-csoport támogatásával könnyűszerrel kijátszhatják majd a várható békeszerződés katonai korlátozásait és egyéb előírásait. Ebben a vonatkozásban az angol orientációt jelölték meg kedvezőnek a francia-kisantant blokk ellen. De ugyanezekben a hónapokban Horthy és munkatársai a Ludendorff-féle német revansistákkal is kapcsolatot találtak.

Komplex vizsgálati módszert követve, Nemes Dezső kitér a korszak legfőbb gazdasági kérdéseire is. A lakosság gazdasági életkörülményei, az infláció és a megfékezésére tett kísérletek, a Hegedüs Lóránd-féle pénzügyi program és a nyugati tőke behatolási törekvései egyaránt fontos helyet kapnak a könyvben. S há eddig a különösen gazdag forrásanyag, az elmélyedt elemző és rendszerező munka értékeit emeltük ki, most a könyv legfőbb értékei sorában a feldolgozásnak erre a komplex módjára kell különösen felhívnunk a figyelmet. Ez ugyanis lényeges szerepet játszott abban, hogy az ellenforradalmi korszak történetét megalapozó mű lássón napvilágot. Nem változtathat ezen az sem, hogy gazdaságtörténeti kérdések tárgyalásánál a szerző természetesen korántsem dolgozik akkora forrás-apparátussal, mint munkája más fejezeteiben, s hogy ezért fejtegetései helyenként nem is lehetnek olyan megalapozottak.

A gazdaságtörténeti fejezetek legértékesebb mozzanatai: a francia—magyar gazdasági tárgyalásoknak és a Hegedüs-féle szanálási program részletes bemutatása. Ez utóbbi kapcsán azonban vitatható az, hogy Hegedüs Lóránd valóban a finánctőke, a bankárok álláspontját képviselve látott-e hozzá szanálási programjának megvalósításához. Igaz, hogy Hegedüs, mint a magyar finánctőke egyik vezető képviselője került a pénzügyminisztéri székbe, de a szanálás tervét osztálya ennek ellenére is ellenkezéssel fogadta.

Digitized by Google

Ennek elsősorban két oka volt: Hegedüs programja — mint a könyvben közölt tényekből is látszik — saját, belső erőforrásokra, vagyis az uralkodó osztályokat is terhelő anyagi áldozatvállalásra épült. A tőkés osztályok viszont nem akartak anyagi áldozatokat vállalni, s később, a külföldi kölcsön révén sikerült is elkerülniök ezt. Másrészt pedig 1921 elején, amikor a béketermelésre való átállást még nem tudták megvalósítani, korainak, időszerűtlennek ítélték a stabilizációt. A többi között éppen az infláció eszközét akarták igénybe venni, hogy tőkehiányukat megszüntessék, valorizálatlan inflációs kölcsönöket vegyenek fel, a béreket radikálisan leszorítsák stb. Később éppen erre a pénzügyi politikára ösztönözték a Bethlen-kormányt, s eredményesen.

Szélesebbkörű tényfeltárással kell kiegészíteni pl. a nyugati részvényvásárlások problémakörét is. Behatolási törekvések valóban voltak, mégpedig — a bemutatottakon kívül — a többi között a német finánctőke részéről is, de ezek valóságos méretei végül is nem voltak jelentősek. A kötetben ezek valóságos jelentőségüknél nagyobb súlyt kapnak, ami eltúlozza a behatolás jelentőségét.

Nemes Dezső e munkájáról az eddig elmondottak alapján is nyilvánvaló, hogy a következetes marxista szemlélet és feldolgozási módszer eredményeként, az ellenforradalom születési periódusát megragadva, a szerzőnek valóban sikerült az ellenforradalmi rendszer lényegét is bemutatnia. Nemes Dezső csak az 1919 és 1921 közötti éveket vizsgálja, de két év történetéből is megvilágosodik, hogy a Horthy-rezsim már születésekor rothadt volt és túlélte önmagát. Ezek alapján sokkal világosabb, hogy agóniája idején milyenné vált azután ez a rendszer. Vajon Horthynak és körének az előbb idézett külpolitikai kalandorprogramja nem jelzi-e már a két évtizeddel később bekövetkező katasztrófát? Vajon a fehérterror rémtettei, a hatalmi szervezkedés és berendezkedés eseményei nem utalnak-e közvetlenül a negyedszázados terrorrendszer későbbi legsötétebb napjaira?

A könyvet olvasva az is érthetővé válik számunkra, hogy két évtized múltán miért fordult szembe az ellenforradalmi rendszerrel még azoknak a politikusoknak és ideológusoknak egy része is, akik a vizsgált időszakban még bábái voltak a születő ellenforradalomnak. Még egy Teleki Pál sem tudta végigjárni a Horthy-rendszer történeti útját. Szekfű Gyula e rendszer politikai ellenfelévé, Bajcsy-Zsilinszky Endre pedig áldozatául esett. Világosabban még nem került napfényre 1919 őszének és 1939 őszének legszorosabb történeti és politikai összefüggése, mint Nemes Dezső könyve alapján.

És ennél a pontnál jutottunk el ahhoz a megállapításhoz, melylyel talán kezdenünk kellett volna ezt az ismertetést: az ellenforradalom történetét tárgyaló félezer oldalas munka a szó legteljesebb értelmében szak-monográfia, de ugyanakkor izgalmas olvasmány, a széles olvasóközönség érdeklődésére méltán számot tartó, népszerű munka is.

(Itt említem meg, hogy nagyon hasznos és érdekes a kötet végén közölt eseménynaptár, valamint a rövid életrajzi ismerte-

Digitized by Google

téseket is tartalmazó névmutató. De emeli a munka értékét a fénykép- és a fényképmásolatban közölt dokumentumanyag is. Általában dicsérhető az Akadémiai Kiadó gondos, szép kivitelezői munkája.)

A szerzőnek tehát kiválóan sikerült egyesíteni a tudományos munkákban ritkán érvényesülő két követelményt. Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy a legszakszerűbb, maximális forrásanyagot mozgató, a vizsgált két év eseményeit úgyszólván hetek, sőt napok szerint nyomon követő feldolgozás, a legobjektívabb forráselemzés — egyben szenvedélyesen vitázó, vádiratként leleplező, az észre, a logikára, de ugyanakkor a szívre és az érzelmekre egyaránt ható olvasmány is.

Nem tudom megállni, hogy ne szubjektív mozzanattal zárjam a Nemes elvtárs könyvéről írottakat. Egy évtizeddel ezelőtt egy gyári előadáson az 1514. évi parasztháborúról, és az azt követő véres megtorlásról esett szó. Az előadás után beálló csendben egy munkásnő, mintegy önmagának ezt mondta: „Csak vissza ne térjenek az urak!..." Most, Nemes Dezső könyvét letéve, ezt a mondatot hallom fülemben visszhangzani: „Vissza ne térjenek...". Nem is térhetnek többé vissza! Ezt sugározza minden lapjáról ez a könyv, ezt mondja anélkül, hogy egyetlen egyszer is kimondaná. Tudományos vádirat ez a könyv. Tudományos értéke, az ellenforradalmi korszak történeti feldolgozásának megalapozása mellett nagy nevelő hatású munka. Marxista történetírásunk tehát Nemes Dezső: „Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921." c. munkájával jelentősen gazdagodott. Legújabbkori történetünk további feltárásához ez a mű nagy segítséget nyújt és bizonnyal újabb olvasótábort is hódít meg fejlődő marxista történettudományunk számára.

Berend T. Iván

A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének 1961. évi Közleményei

Simon György—Kondor György:

Az ágazati kapcsolatok mérlege és a tervezés egyes kérdései

(Iparági és kombinált mérlegek)

A Közgazdaságtudományi Intézet munkatársainak ez a tanulmánya a matematikai módszerek közgazdasági alkalmazásával kapcsolatos kutatásokról tájékoztat. A tanulmány kidolgozása óta eltelt mintegy két évben a kutatások újabb eredményekre vezettek. Különösen a matematikai programozás módszereinek közgazdasági alkalmazásában szembetűnő a fejlődés. A tanulmányban foglalt tapasztalatok még is fontos lépcsőfokok a további kutatás számára, s egyes módszerek gyakorlati alkalmazására is. A gyakorlatban ugyanis még nem túlhaladott fok az ipari mérlegek önálló és a népgazdasági mérlegekkel kom-

Digitized by Google

binált felhasználása, mert (a népgazdasági számítások kezdeti eredményei ellenére) az iparágak vonatkozásában még alig beszélhetünk gyakorlati eredményekről.

A tanulmány három fő részből áll. Az első rész az arányosságnak a népgazdaság tervezésében való érvényesítésével foglalkozik, és e célra az ágazati kapcsolatok mérlegének felhasználását javasolja. A tanulmány viszonylag egyszerűen és néhány elemi példával szemlélteti az ágazati kapcsolatok mérlegének matematikai modelljét. Bemutatja, hogy e mérlegek alapján hogyan számíthatjuk ki a tervezési időszakra a termelési programhoz tartozó végső felhasználást, vagy fordítva: a tervezett végső felhasználáshoz szükséges termelést. A két módszer kombináltan is alkalmazható, úgy is ki lehet tehát számítani a teljes programot, hogy egyes szektorokban a termelést, másokban a végső felhasználást tekintjük adottnak.

A tanulmány részletesen tárgyalja a külkereskedelem kezelésének különböző változatait, és határozottan állást foglal a belföldi és import-eredetű ráfordítások együttes kezelése mellett. Ez az álláspont azonban vitatható. A tervezés szempontjából előnyösebbnek látszik az a változat, amely egyetlen szektorba összevontan kezeli a behozatali ráfordításokat. Kutatási és elemzési célokra pedig előnyösebb az a változat, amely szektoronként részletesen felbontva tartalmazza a belföldi eredetű és az import-ráfordításokat, s egyesíti magában a másik két változat előnyeit.

Érdekes az első résznek a dinamikus modellekkel foglalkozó fejezete. A hazai irodalomban még nincs feldolgozva ez a kérdés, bár külföldön már évek óta viszonylag nagy az érdeklődés iránta. E széles és bonyolult kérdés tárgyalása azonban meglehetősen vázlatos és hiányos.

A tanulmány második része az iparági (rész-) mérlegek kidolgozásának és felhasználásának szükségességét tárgyalja, ismerteti az iparági modellek felépítését, az iparági számítások módszereit és példaként közli a szerzőnek a vaskohászatra vonatkozó számításait. Ezek a számítások érdekesek, megértésükhöz azonban a már kifejtett közgazdasági meggondolások és matematikai eljárások ismerete szükséges. A kohászat alapanyag-ráfordítási koefficiensei és belső termelési kapcsolatai a vizsgálatok szerint igen lassan változnak. Ebből a szerzők azt következtették, hogy a változatlan együtthatókkal való tervezés néhány éves periódusban nem vezet jelentős hibákra. Az energia-ráfordítási koefficiensek a tapasztalat szerint évről évre sokkal jelentősebben változnak ugyan, de a szerzők véleménye szerint — figyelembe véve a kohászat energia-gazdálkodásában még meglévő, viszonylag nagy veszteségeket — változásuk jól tervezhető. Végül érdekes tapasztalat, hogy a hengerdei ráfordítás koefficiensei, termékfajtánként vizsgálva, lényegesen nagyobb ingadozást mutatnak, mint ha összevontan, hengersor-csoportonként vagy az egész hengerdére számítják. A koefficiensek változásának természetét természetesen minden iparágban konkrétan, részletesen meg kell vizsgálni.

Az ágazati kapcsolatok mérlegével végzett számításoknak elvi feltétele, a szektorok homogén belső összetétele, a szektorok számának növelésére ösztönöz. Egyetlen központi mérleg esetén ez a törekvés korlátokba ütközik. De megszünteti ezt a korlátot az iparági (rész) mérlegek alkalmazása. A részmérlegekben a központi mérleg egy-egy szektora önálló mérleggé van felnagyítva. A szerzők minden szoros és szélesköru belső termelési kapcsolatokkal rendelkező iparágban vagy egyéb részterületen célszerűnek tartják részmérlegek alkalmazását. A tanulmány programozási, döntési problémák megoldásával is foglalkozik, egyszerűbb, a lineáris prog-

Digitized by Google

ramozásénál lényegesen kisebb apparátust igénylő matematikai eljárások kapcsán.

A tanulmány harmadik része az előző fejezetekre épül, s az iparági és népgazdasági mérlegek kombinált felhasználásának módszereit tárgyalja. A kombinált alkalmazás mindenekelőtt lehetővé teszi azt, hogy egyes iparágakra részletesebben kidolgozott mérlegekkel viszonylag egyszerűen végezzenek népgazdasági szintű számításokat. Előnye továbbá az is, hogy nem kell túl részletes szektorbontásban kidolgozni a teljes népgazdasági mérleget, ugyanakkor a részletezett iparági mérlegekkel kiküszöbölhetők a népgazdasági mérleg számításainak a szektorok összevonásából eredő hátrányai.

A tanulmány tárgyalásmódja nem feltétlenül követeli meg a modern matematika speciális ágainak behatóbb ismeretét, de több helyütt utal a matematikai programozás közgazdasági alkalmazásának mélyebb problémáira. Feltehető, hogy az e kérdésekben kevésbé jártas olvasókban is kedvet kelt a nagyobb elmélyülésre, az olyan problémák megoldásainak megismerésére, amelyek bővebb matematikai ismeretanyagot követelnek.

Bizonyos, hogy a modern matematikai ismeretek elsajátítása jelentős erőfeszítéseket követel meg a nagyobb képzettségre törekvő közgazdásztól is. De ezek az erőfeszítések hasznosak, mind az egyes közgazdászok fejlődése, mind a közgazdasági munka általános fellendülése szempontjából. Az ismertetett tanulmány is jelentős lépés ezen az úton.

Morva Tamás

Dr. Vasziliu Jorgosz:

Az állam gazdasági beavatkozásának eszközei Angliában

Vasziliu Jorgosz monográfiája hasznos és színvonalas munka. A négy fejezetből álló tanulmány lényegében felöleli az angol állam gazdasági beavatkozásának minden fő eszközét, foglalkozik a közvetlen szabályozási módszerekkel, a költségvetési és adópolitikával, a hitelpolitikával, s végül összefoglalóan értékeli, hogy a második világháború utáni időszakban milyen hatása volt ezen eszközök együttes alkalmazásának Anglia gazdasági helyzetének alakulására, mennyiben érték el vele az angol monopoltőke vezető körei kitűzött céljaikat, vagy mennyiben vallottak kudarcot ebben.

A tanulmány legjobb részei a költségvetési és adópolitikát elemző, valamint a hitelpolitikával foglalkozó fejezetek. Ezekben a szerző igen részletes és alapos áttekintést ad arról, hogyan alkalmazták a monopoltőkés állam gazdasági beavatkozásának fő eszközeit a keynesizmus szülőhazájában, Angliában. Különösen említésre méltó a költségvetés tárgyalásával kapcsolatban annak a bemutatása, hogyan használta fel ezt a nemzeti jövedelem újraelosztásának eszközéül az angol monopoltőke, hogyan hatott ez az egyes osztályok helyzetére.

A hitelpolitika fő eszközeinek bemutatása mellett érdekes és fontos az államadóssággal való manipulációk részletes elemzése, s annak a kidomborítása, hogy milyen szerepet játszik az államadósság a legnagyobb monopóliumok tőkefeleslegeinek lecsapolásában.

A tanulmánynak azonban vannak hiányosságai is. Ezek bizonyára abból fakadnak, hogy a szerző 1959 tavaszán fejezte be a disszertációját s kutatásai lényegében 1958-ig terjednek, ebben az időszakban pedig az állammonopolista kapitalizmusra vonatkozó marxista kutatások korántsem értek el olyan eredményeket, mint éppen az utóbbi két-három évben.

A tanulmánynak az az egyik leglényegesebb hiányossága, hogy nem mutatja meg: mennyiben és milyen területen sajátosak az Angliában alkalmazott állammonopolista eszközök, milyen mértékben és mennyi-

Digitized by Google

ben következnek azok az angol imperializmusnak a második világháború utáni különleges gazdasági problémáiból. Igaz, hogy erre elszórtan több helyütt is van utalás, az összefüggő kifejtés azonban hiányzik.

A tanulmánynak egy további, az előbbivel összefüggő hiányossága az, hogy nincsenek a tárgyalt kérdések szervesen összekapcsolva a gazdasági ciklusnak a második világháború utáni alakulásával. A szerző a záró fejezetben megkísérli ugyan megmutatni az állammonopolista gazdasági beavatkozási eszközök összhatásának érvényesülését, de ez nem kielégítő. Helyesebbnek tartottuk volna, ha akár az egyes kérdések tárgyalásánál, akár pedig a záró fejezetben rámutat arra, hogy az említett intézkedések együttes alkalmazása (más tényezőkkel együtt) hogyan befolyásolta a ciklus alakulását Angliában.

A szerző általában utal ugyan arra, hogy kik húztak hasznot ezekből az intézkedésekből, s egyes esetekben (pl. a nemzeti jövedelem újraelosztásával kapcsolatban) konkrétan is megmutatja, mit jelentett az állami költségvetés felhasználása a legnagyobb monopoltársaságok szempontjából; nem mutatja meg azonban az állammonopolista gazdasági beavatkozással kapcsolatban az egyes monopoltársaságok, finánctőkés csoportok közötti ellentéteket. Nem tárgyalja a tanulmány az állami vállalatok szerepét, az államosítást, illetve a reprivatizálást sem, amely különösen az angol acéliparban volt jelentős

Dr. Simai Mihály

Bódey Aranka:

Az állami belkereskedelem dolgozói anyagi ösztönzésének rendszere

A szerző azt vizsgálja: hogyan lehetne jobban, hatékonyabban felhasználni a kereskedelem legfontosabb feladatainak megoldására s milyen irányban kellene továbbfejleszteni a belkereskedelem anyagi érdekeltségi rendszerét.

Elsőnek a *kiskereskedelemben alkalmazott anyagi ösztönzőkkel:* a jutalékrendszerekkel, az egységvezetők anyagi érdekeltségével foglalkozik. Bő tényanyagra támaszkodva tárgyalja a forgalom növelésére és a forgalmi költségek csökkentésére irányuló ösztönzést.

A bolti dolgozók anyagi érdekeltségének erősítésére a szerző azt javasolja, hogy a dolgozók összkeresetén belül növekedjek a *mozgó bérrész* aránya. Ez a javaslat azonban — szakmánként differenciálva — csak béralap-többlet felhasználásával valósítható meg. Egy másik javaslata: az ún. *tiszta jutalékos rendszer* bátrabb alkalmazása. Bevezetésére az önkiszolgáló boltokat tartja alkalmasnak. Néhány hónapja kísérletképpen 54 nagyforgalmú önkiszolgáló élelmiszer-szaküzletben alkalmaznak is tiszta jutalékos bérezést, és az eddigi tapasztalatok valóban e javaslat helyességét igazolják.

A tanulmány szerint „a hálózati dolgozóknak a forgalom növeléséhez fűződő anyagi érdekeltségé növelésén belül erősebben kellene növelni a *boltvezetők és helyetteseik* ezirányú ösztönzését". A megoldás javasolt módja: meg kellene szüntetni az értékesítési terv túlteljesítéséért járó prémiumot, s helyette differenciált kulcsok alapján külön jutalékot kell megállapítani. (A tanulmány elkészítése óta már megszűnt az említett prémium és ún. jutalékkiegészítést vezettek be.)

A szerző ezután a *nagykereskedelem bérezésében érvényesített anyagi ösztönzést* ismerteti, majd e rendszer működését és hatását elemzi. Úgy véli, hogy a nagykereskedelmi dolgozók munkájának jellege nincs összhangban anyagi ösztönzésük irányával: munkájuk nem a szó szűkebb értelmében vett kereskedelmi tevékenység, hanem „a kereskedelem területére átnyúló terjedelmes munka", anyagi érdekeltségük azonban figyelmen kívül hagyja ezt és az értékesítés növelésére ösztönzi

Digitized by Google

őket. Erre építi a szerző azt a javaslatát — ami egyébként vitatható —, hogy a nagykereskedelmi raktárak, lerakatok és fiókok vezetőit nem a forgalom növelésére, hanem szállítási, raktározási, áruösszeállítási munkájuk jobb elvégzésére és az ezzel kapcsolatos költségek csökkentésére kellene ösztönözni.

A *kis- és nagykereskedelmi vállalatok központjaiban dolgozók premizálási rendszereire* vonatkozó elemzések és következtetések helyességét a gyakorlati tapasztalatok igazolják. E dolgozók anyagi ösztönzésének megjavításához mindenekelőtt a megfelelő tervezési, szervezeti és egyéb gazdasági feltételek tökéletesítését tartja szükségesnek a szerző.

A tanulmány legvitathatóbb részei a *jutalmazási (nyereségrészesedési) rendszerre* vonatkozó fejezetek.

A szerző azt javasolja, hogy a kiskereskedelemben — ahol a kereskedelem sajátosságai a legerősebbek — szüntessék meg a termelő vállalatok nyereségrészesedési rendszeréhez hasonló jutalmazási rendszert. Szükségesnek tartja ugyan, hogy ezek a vállalatok továbbra is képezzenek jutalmazási alapot, de az árbevétel túlteljesítésének arányában. Az így képzett jutalmazási alapnak a vállalati többletnyereség volna a fedezete.

Bár a jutalmazási rendszer nem ér fel a dolgozónak a jutalék, vagy a prémium révén való érdekeltté tételével, mégis, úgy véljük, nem lehet elfogadni:

a) a nagy- és kiskereskedelemben dolgozók munkájának jellege között a szerző által megvont megkülönböztetést és a belőle levont következtetéseket.

b) azt, hogy az éves jutalmazási rendszernek az alapja kizárólag az árbevétel legyen — bár ennek passzív költség-csökkentő hatása nem vitatható — és a közvetlen gazdálkodási követelmények figyelmen kívül maradjanak.

Bár egy ilyen széles területet felölelő munkától nem követelhetünk teljességet, mégis említésre méltó ennek az egyébként értékes munkának az a hiányossága, hogy viszonylag keveset és nem súlyának megfelelően foglalkozik az alapbérek kérdésével.

Rédey Aranka munkája elméleti szempontból is jelentős és a kereskedelemben dolgozó közgazdászok, munkaügyi szakemberek gyakorlati munkájához is értékes segítséget nyújt.

Dr. Koszó Károly

Kacsenyák Ferenc:

A lakásépítés finanszírozásának módszerei és egyes közgazdasági problémái

Napjaink egyik előtérben álló kérdése a lakáskérdés. A szerző hozzáértéssel nyúl a témához. Felvázolja a jelenlegi helyzetet és nemzetközi összehasonlítást is ad. Az elméleti problémák felvetésén túl ismerteti a lakásépítkezés hazai gyakorlatát, előnyös és bírálható oldalait, s bő statisztikai anyaggal segíti a tájékozódást. A feltáró és összesítő munka mellett javaslatokat tesz lakásépítési gyakorlatunk hibáinak megszüntetésére. Sok észrevétele, javaslata helyes és időszerű.

A tanulmány hét fejezetből áll. Az első fejezet áttekintést ad hazánk és a többi szocialista ország lakáshelyzetéről. Bőséges statisztika bizonyítja azt, hogy az utóbbi években a szocialista világ, és különösen a Szovjetunió, „a lakásépítkezés méretét és az ezer lakosra jutó lakások számát tekintve nemcsak Európában, de az egész világon az élre tört."

A második fejezet az állam lakásépítési és lakásgazdálkodási funkcióit ismerteti. Ez a fejezet elvi áttekintést ad a szocialista állam lakásépítési feladatairól. A szerző kifejti, hogy az állam nem veheti magára a lakosság lakásellátásának minden terhét, bár különböző formákban (állami építkezés, hitelnyújtás stb. útján) igen nagy részt vállal belőle. A továbbiakban a lakásépítkezéssel kapcsolatos fogalmakat tisztázza, majd azt vizsgálja

Digitized by Google

meg, hogy milyen elvek és meggondolások szerint osztják el az állami erőből épült lakásokat. Mivel jelenleg igen nagy a lakásigény és viszonylag kevés az elosztandó lakás, szükségesnek tartja, hogy a lakosság mind szélesebb rétegeit vonják be a lakásépítésbe. (Megjegyzendő, hogy a tanulmány megírása óta eltelt rövid időszakban is fokozódott a lakosság anyagi erőforrásainak mozgósítása a lakáshiány leküzdésére és ez a tendencia a következő években még erősebb lesz.) Az állami lakásépítkezés volumenének növelése mellett hosszúlejáratú kölcsön-akcióval is segíteni kell a lakosság lakásépítési kezdeményezését. Számítást közöl az állami hosszúlejáratú lakásépítési hitel hatékonyságáról, s véleménye szerint „a hosszúlejáratú építési kölcsön-akció segítségével meggyorsítható a lakásépítkezések üteme". E megállapítás részigazsága mellett azonban nem szabad elfeledkezni ipari termelésünk naturális összetételéről és import-lehetőségeinkről, amelyek erősen befolyásolják építési célkitűzéseinket.

A harmadik fejezetben a szerző részletesen tájékoztat a hazánkban, a baráti szocialista államokban és a kapitalista országokban folyó szövetkezeti lakásépítkezésekről. Az adatokon kívül megismerjük a szövetkezeti lakásépítés változatos finanszírozási módjait és a különféle pénzügyi források arányait a szövetkezeti lakásépítés kivitelezésében és a társadalmi munka igénybevételének méreteiben országonként mutatkozó sajátosságokat, és a lakás-szövetkezetek gazdálkodását is. A jórészt leíró, ismertető fejezet sok gondolatot ébreszt.

Az ötödik fejezetben a szerző részletesen elemzi a statisztikai adatokat, megmutatja, hogyan alakult a lakosság saját kivitelezésű lakásépítése. Bizonyítja, hogy „a lakosság egyre fokozottabban vállal részt közvetlenül az országos lakásépítő programból". A családi házépítkezés jelentőségét, szerepét, előnyeit, hátrányait úgy vizsgálja, hogy közben a telek-ár, a kivitelezési költség, az építőanyag árának alakulása, az átlagos kölcsön-nagyság elemzésére is kitér, bár egyes megállapításait azóta túlhaladta az idő.

A szerzőnek a vállalati lakásépítkezésekről adott áttekintése és javaslatai is figyelemreméltóak. Jogosnak látszik az a kívánsága, hogy hazánkban is valósuljon meg a más szocialista országokban már bevált vállalati lakásépítkezés gyakorlata, s a lakáshiány megszüntetésére az eddiginél jobban mozgósítsuk vállalataink anyagi erejét. Erre módot adnak a vállalati lakásépítés különféle forrásai: a vállalati alapok, a dolgozók között elosztandó vállalati jövedelem egy része, a terven felüli nyereség meghatározott hányada, a vállalat melléküzemi tevékenységéből származó nyereségek bizonyos része stb.

A hatodik fejezet lakbér-rendszerünket és a lakásgazdálkodás problémáit tárgyalja. A lakbér-színvonal kifejlődésének történeti áttekintésén és a lakbér-problémák megoldási nehézségeinek érzékeltetésén azonban nem megy túl a szerző.

Az utolsó fejezetben adatokkal és számításokkal alátámasztva fejti ki: milyen lehetőségeink vannak arra, hogy a lakosságot jobban bevonjuk a lakásépítésbe. Kifejti álláspontját az öröklakás-építésről, a családiház építkezésről, a szövetkezeti lakás-építésről. Megfontolandónak tartja a céltakarékosság bevezetését. A fejezet utolsó részében a hiteltörlesztés feltételeit elemezve azt fejtegeti a szerző, hogy az állami lakásépítési kölcsön törlesztésének feltételei több baráti országban jóval kedvezőbbek, mint nálunk.

Kacsenyák Ferenc munkája az olvasók széles körét érdekelheti. A téma igényes kidolgozása, a bőséges adatok a szakembernek is segítséget nyújtanak. A felvetett problémák azonban még alaposabb elméleti kimunkálást igényelnek.

Fonál Sándor

Digitized by Google

Szakál Pál:

A magyar mezőgazdasági termelés fejlődése 1950 és 1956 között

Ezt a tanulmányt érdeklődéssel veszi kezébe az olvasó, hiszen a szerző olyan időszakot vizsgál, amelynek tapasztalatait a termelési és termelespolitikai kérdések eldöntésénél nem téveszthetjük szem elől a jövőben sem. A tanulmányban igen sok értékes adatot találunk a mezőgazdasági termelés alakulásáról, a termelés szerkezetének változásairól és szektorális alakulásáról. A szerző részletesen ismerteti a növénytermesztés fejlődését, a termelés szerkezetének és a termésátlagoknak az alakulását, a szőlőtermelés helyzetét, s különös súlyt helyez a gépesítés fokának növekedésére, a vegyi anyagok felhasználásában elért előrehaladásra, a talajjavításban és az öntözésben bekövetkezett változásokra. Az állattenyésztés alakulását is bő tényanyagon tudjuk nyomon követni.

A tanulmány azonban főként számszerűen tükrözi a növénytermesztés fejlődését s szinte meg is elégszik a statisztikai adatok közlésével. Csak kevés elemzést tartalmaz s ezek sem mennek túl a KSH kiadványaiban megtalálható egyébként ugyancsak szűkszavú elemzéseken. Így inkább csak adalékokat szolgáltat az 1950—1956-os évek mezőgazdasági fejlődésének elemzéséhez. Az anyag alig érinti a megvizsgált időszak gazdaságpolitikai intézkedéseinek a termelésre gyakorolt hatását, s nem foglalkozik eléggé alaposan az 1950—56-os időszak beruházási problémáival és a termelés fejlesztésének már abban az időszakban is meglévő tartalékaival.

Valószínűleg a szerző is érzi ezt, mert összefoglalásképpen több olyan, egyébként helyes megállapítást is tesz, amelyek nem következnek a tanulmányában elmondottakból. Így pl. a gyümölcstermesztés beruházásaival egyáltalán nem és a termelési ággal magával is csak keveset foglalkozik a tanulmány, a következtetésekben azonban már felveti ezt a problémát. A tanulmány nem elemzi sokoldalúan, s így az összefoglaló sem teheti eléggé meggyőzővé azt az állítást — még ha az igaz is —, hogy az állatállomány gyors fejlődése és a takarmány termőterületének csökkenése okozta az állattenyésztés fajlagos hozamainak megfigyelt csökkenését.

A tanulmányban közölt bőséges és sokrétű adatok lehetővé teszik mezőgazdaságunk 1950 és 1956 közötti fejlődésének alapos értékelését. Kár, hogy a termelést befolyásoló gazdaságpolitikai kérdések elemzésével adós maradt a szerző, és hogy a tanulmány az 1956. évvel lezáródik; így nem is szólhat azokról a kedvező változásokról, amelyek 1957. óta következtek be mezőgazdaságunk fejlődésében. A tanulmányt elsősorban azok tudják jól felhasználni, akik az elmúlt évek termelési és gazdaságpolitikai kérdéseinek elemzésével akarnak foglalkozni.

Dr. Éliás András

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

AKADÉMIAI

Oldal

Nagy Sándor: Az oktatási folyamatra vonatkozó nézetek történeti alakulása és mai helyzete 296

Szászy István: Az európai népi demokráciák nemzetközi magánjoga 318

Sóky Dezső: A nemzeti jövedelem nemzetközi összemérésének főbb problémái 123

Nemes Dezső: Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921. 503

A modern természettudományok filozófiai problémái 568

Tildi J.—Tóth B.: A szabadtartásos növendékmarha nevelés gazdaságossága 66

Jankó J: A takarmányozási költség csökkentésének lehetőségei és eszközei a tehenészetben 87

GONDOLAT

Ungvári Tamás: Thackeray 188

Irodalmi élet a régi Rómában 262

Perényi József: Lengyelország története 400

A. F. Siskin: Az etikai tanok történetéből 354

Ernst Fischer: A nélkülözhetetlen művészet 235

Emile Mireaux: Mindennapi élet Homérosz korában 262

Ignatyev: A cárné apródja voltam 577

Cserés Miklós: Rádió—televízió színház 207

A görög művészet világa I. II.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Castiglione László: A római császárkor művészete 92

Kampis Antal: A klasszicizmus Nyugat-Európában 48

Oldal

Perczel Erzsébet: Szőttes 37

Koppány — Péczely — Sági: Keszthely 150

Balaton 142

Balogh István: A debreceni Nagytemplom 36

KOSSUTH

Ruffy Péter: Arcképek és történetek 315

Kunyina — Maruskin: Az amerikai békeszeretet legendája 318

Jaques Duclos: A Párizsi Kommün 307

Berényi György: Tünő fehér foltok 187

Vári Rezsőné: Hogyan alakulnak gazdasági kapcsolataink a gyengén fejlett országokkal? 62

Dr. Zinhober Ferenc: Az automatizálás és a népgazdaság arányai 236

Nagy Piroska: Fehér országutak 253

Fenyő Béla: OAS 93

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

Krekó Béla: Lineáris programozás 410

Herczegh Geza: A gyarmati kérdés és a nemzetközi jog 230

Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon 648

Dr. Hencz Aurél: A művelődési intézmények és a művelődés igazgatás fejlődése 514

Király Tibor: A védelem és a védő a büntető ügyekben 296

MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ

Makaruk—Siebenfreud: A munka termelékenysége a mezőgazdaságban 221

Volt Imre: A növénytermesztés gazdaságos gépesítése 221

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

SZÉPIRODALMI

Oldal

Szentiványi Kálmán: Fekete kerítések mögött 674

TANKÖNYVKIADÓ

Agoston György: A kommunista erkölcs, tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai 208

Oldal

Magyarország története 1986–1790-ig 661

TÁNCSICS

Molnár Gábor: A fehér arany vadonában 247

Radó György: Fehér éjszakától a fekete tengerhez 210

V. V. Lisztov: Az új Kuba útjain 1

E SZÁM SZERZŐI

VÁLYI PÉTER: az Országos Tervhivatal első elnökhelyettese, **LOMBOS FERENC:** az MSZMP Győr—Sopron megyei bizottságának első titkára, **CSÁKI ISTVÁN:** az MSZMP Szolnok megyei bizottságának első titkára, **DR. PILLIS PÁL:** kandidátus, a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola tanszékvezető docense, **KÁRPÁTI SÁNDOR:** az MSZMP KB Pártfőiskolájának tanára, **RAFAEL VIDIELLA:** a Spanyolországi Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, **BEREND T. IVÁN:** a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem gazdaságtörténeti tanszékének docense, **MORVA TAMÁS:** az Országos Tervhivatal munkatársa, **DR. SIMAI MIHÁLY:** a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem adjunktusa **DR. KOSZÓ KÁROLY:** a Belkereskedelmi Minisztérium osztályvezetője, **FONÁL SÁNDOR:** az Országos Tervhivatal munkatársa, **DR. ÉLIÁS ANDRÁS:** kandidátus, a Földművelésügyi Minisztérium munkatársa

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

BENKE VALÉRIA (a szerkesztő bizottság vezetője), **FRISS ISTVÁN, HÁY LÁSZLÓ, KOMJÁT IRÉN, LAKOS SÁNDOR, MOLNÁR ERIK, NEMES DEZSŐ, NÉMETH KÁROLY, ÓVÁRI MIKLÓS, SIK ENDRE, SZECSŐDI LÁSZLÓ, SZIGETI JÓZSEF**

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

Основные принципы международного социалистического разделения труда 1

ПЕТЕР ВАИ: За дальнейшее развитие международного социалистического разделения труда 22

К пятой годовщине партийной конференции 33

ФЕРЕНЦ ЛОМБОШ — ИШТВАН ЧАКИ: Итоги коллективного хозяйства 42

ОБМЕН МНЕНИЯМИ

Накопление в коллективных хозяйствах — существенная часть аграрной политики (ПАЛ ПИЛИШ) 60

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Развитие и задачи советской философии в свете XXII-ого съезда КПСС (ШАНДОР КАРПАТИ) 65

Причины и последствия стачек в Испании (РАФАЕЛ ВИДИЕЛА) 75

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Деже Немеш: История контрреволюции в Венгрии 1919—1921 (ИВАН Т. БЕРЕНД) 84

Бюллетень Экономического Института Академии Наук Венгрии 1961 года (ТАМАШ МОРВА, МИХАЙ ШИМАЙ, КАРОЙ КОСО, ШАНДОР ФОНАЛ, АНДРАШ ЭЛИЯШ) 92

Digitized by Google

INHALT

Die Grundsätze der sozialistischen internationalen Arbeitsteilung — 1
PÉTER VÁLYI: Für die Weiterentwicklung der sozialistischen internationalen Arbeitsteilung — — — — — — — — — — — — 22
Zum fünften Jahrestag der Landesparteikonferenz — — — — — 33
FERENC LOMBOS—ISTVÁN CSÁKI: Bilanz der bisherigen Ergebnisse in der Kollektivwirtschaft — — — — — — — — — 42

MEINUNGSAUSTAUSCH

Die kollektivwirtschaftliche Akkumulation als wesentlicher Bestandteil der Agrarpolitik (DR. PÁL PILLIS) — — — — — — — — 60

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Die Entwicklung und die Aufgaben der sowjetischen Philosophie im Lichte des XXII. Parteitags der KPdSU (SÁNDOR KÁRPÁTI) 65
Gründe und Folgen der Streiks in Spanien (RAFAEL VIDIELLA) — 75

BUCHBESPRECHUNGEN

DEZSŐ NEMES: Geschichte der Konterrevolution in Ungarn 1919—1921 (IVÁN T. BEREND) — — — — — — — — — 84
Mitteilungen des Wolkswirtschaftlichen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften für das Jahr 1961. (TAMÁS MORVA, DR. MIHÁLY SIMAI, DR. KÁROLY KOSZÓ, SÁNDOR FONÁL, DR. ANDRÁS ÉLIÁS) — — — — — — 92

Digitized by Google

SOMMAIRE

Principes fondamentaux de la division internationale du travail socialiste — — — — — — — — — — — — — — — 1

PÉTER VÁLYI: Pour le développement de la division internationale du travail socialiste — — — — — — — — — — — — 22

Pour le cinquième anniversaire de la réunion du parti à l'échelle nationale — — — — — — — — — — — — — — — 33

FERENC LOMBOS—ISTVÁN CSÁKI: Bilan des années d'exploitation en commun — — — — — — — — — — — — — — — 42

DISCUSSION

L'accumulation dans les coopératives de production — partie essentielle de la politique agraire (DR. PÁL PILLIS) — — — — — 60

REVUE INTERNATIONALE

Le développement et les tâches de la philosophie soviétique à la lumière du XXIIe Congrès du Parti Communiste Soviétique (SÁNDOR KÁRPÁTI) — — — — — — — — — — — — 55

Causes et conséquences des grèves en Espagne (RAFAEL VIDIELLA) 75

CRITIQUES ET COMPTS-RENDUS

Dezső Nemes: L'histoire de la contre-révolution en Hongrie de 1919 a 1921 (T. IVÁN BEREND) — — — — — — — — — — 84

Communications pour l'année 1961 de l'Institut des Sciences économiques de l'Académie hongroise des Sciences (TAMÁS MORVA, DR. MIHÁLY SIMAI, DR. KÁROLY KOSZÓ, SÁNDOR FONÁL, DR. ANDRÁS ÉLIÁS) — — — — — — — — — — — — 92

Digitized by Google

CONTENTS

Basic Principles of the Socialist International Division of Labour — 1

PÉTER VÁLYI: *For a Further Advance in the Socialist International Division of Labour* — — — — — — — — — — — — — 22

Fifth Anniversary of the National Party Conference — — — — — 33

FERENC LOMBOS—ISTVÁN CSÁKI: *Balance-sheet of the Achievements in Cooperative Farming* — — — — — — — — — 42

FORUM

Accumulation on the Cooperative Farms — an Essential Element of Agricultural Policy (PÁL PILLIS) — — — — — — — — 60

INTERNATIONAL REVIEW

Development and Tasks of Soviet Philosophy in the Light of the 22d Congress of the CPSU (SÁNDOR KÁRPÁTI) — — — — 65

Causes and Consequences of the Strikes in Spain (RAFAEL VIDIELLA) — — — — — — — — — — — 75

BOOK REVIEWS

DEZSŐ NEMES: History of the Counterrevolution in Hungary, 1919—1921 (IVÁN T. BEREND) — — — — — — — — — 84

Publications of the Institute of Economics of the Hungarian Academy of Sciences in 1961 (TAMÁS MORVA, MIHÁLY SIMAI, KÁROLY KOSZÓ, SÁNDOR FONÁL, ANDRÁS ÉLIÁS) — — — — — 92

Digitized by Google

Digitized by Google

Ára: 3.— Ft

MEGJELENT KÖNYVEK!

Molnár Erik:
DIALEKTIKUS MATERIALIZMUS ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNY
506 oldal **Ára: 50,— Ft**

VILÁGTÖRTÉNET I. kötet
748 oldal **Ára: 160,— Ft**

PÁRTDOKUMENTUMOK AZ IDEOLÓGIAI ÉS A KULTURÁLIS MUNKÁRÓL
280 oldal **Ára: 16,— Ft**

Dymphna Cusack:
HŐHULLÁM BERLINBEN
308 oldal **Ára: 28,50 Ft**

Zalka Miklós:
AKNAMEZŐ
Második kötet
396 oldal **Ára: 34,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

8—9

XVII. ÉVF. 1962 AUG.—SZEPT.

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei — — — — — — — — — — — 1
A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának határozata a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértő perek lezárásáról — — — — — — — 43
BOGNÁR JÓZSEF: A nemzetközi békeharc új, fontos állomása — 49
Számok a moszkvai leszerelési és béke-világkongresszusról — — — 56
Két javaslat a leszerelés végrehajtására (K. I.) — — — — — — 58
DARVASI ISTVÁN: A nyugati szövetségi rendszer és az amerikai vezetés — — — — — — — — — — — — — — — 64
K. NAGY SÁNDOR: A termelőszövetkezeti munkadíjazás fejlesztése 73
SZIGETI JÓZSEF: A kultúra szocialista tartalmának és nemzeti formájának kérdéséhez — — — — — — — — — — — 85
KESERŰ JÁNOSNÉ: Javítsuk a lakosság áruellátását — — — — 101

KONZULTÁCIÓ

A szakszervezeti munka társadalmi jellegének erősítése a Szovjetunióban (VAJDA PÉTER) — — — — — — — — — — 113

ANKÉT

a párt vezető szerepének helyes értelmezéséről és érvényesítéséről — 117

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szovjet mezőgazdaság irányításának új vonásai (Dr. VÁGI FERENC) 128

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Egy magyar paraszt-proletár útja (HIDAS ANTAL) — — — — 139
A Moncada ostromától a szocialista forradalomig (SALGÓ LÁSZLÓ) 149

Szerkesztőség:

Budapest, V. Széchenyi rakpart 19. Tel.: 124—475.
Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.
Kiadóhivatal: VI. Révay utca 16. Telefon: 116—660*
Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp., V. József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V. József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1962. augusztus 22.
Felelős kiadó: A Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Megjelent 35 500 példányban

624140/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVII. ÉVF. 8—9. SZ. BUDAPEST 1962. AUG.—SZEPT.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei

A Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusára készülünk.

A kongresszus nagy esemény a párt, a nép életében. A Magyar Népköztársaság, államunk és társadalmi rendünk egészségesen fejlődik, a párt erős, egységes. A szocializmus erői világméretekben szakadatlanul és gyorsan nőnek. A szocialista világrendszer a világ fejlődését meghatározó döntő tényezővé vált. A szocializmus és a béke nemzetközi erői mind szervezetebben küzdenek egy új világháború fenyegető veszélyének elhárításáért. Mindez kedvező feltételeket teremt népünk békés, szocialista építőmunkájához.

A Központi Bizottság a kongresszuson annak tudatában adhat számot tevékenységéről a pártnak, a népnek, hogy híven követte a VII. kongresszuson meghatározott politikát, alapjában végrehajtotta a kijelölt feladatokat. Nagy eredményeket értünk el: megvalósult a mezőgazdaság szocialista átszervezése, fejlődött a gazdaság és a kultúra, a dolgozó nép előteremtette a mezőgazdaság átszervezéséhez és a honvédelem korszerűsítéséhez szükséges anyagi eszközöket, emelkedett az életszínvonal. Előrehaladtunk hazánkban a társadalmi élet minden területén.

Pártunk hat esztendeje töretlenül folytatott politikáját gyakorlatilag igazolták a VII. kongresszus óta eltelt három év eredményei is. Ezért a Központi Bizottság kérni fogja a kongresszustól az eddig követett politika jóváhagyását és megerősítését.

A nagyszerű eredmények mellett a Központi Bizottság látja, hogy a helyes politika megvalósításában, saját munkájában, a párt egész tevékenységében vannak következetlenségek, gyengeségek, és sok nagy feladat még megoldásra vár. Mindenekelőtt: nem tudtuk teljesen kiaknázni a szocialista társadalmi rendszerünk hatalmas erejében, népünk tudatos alkotó tevékenységében, a szocialista országok együttműködésében rejlő nagy és növekvő lehetőségeket. A Központi Bizottság úgy véli, hogy a VIII. kongresszusra készülve

Digitized by Google

a legnagyobb gondossággal kell megvizsgálnunk a párt tevékenységét, hogy tovább erősíthessük a párt- és államvezetést, a politikai, gazdasági és kulturális munka jó elemeit, és leküzdhessük még meglevő gyengeségeit.

A Központi Bizottság a párt és a nép elé tárja a kongresszusra való felkészülés okmányait.

Pártszervezeteink az Irányelveket vegyék alapul mindennapi munkájuk vizsgálatához, a kongresszusra való felkészüléshez és észrevételeikkel, javaslataikkal segítsék a kongresszus jó előkészítését. Bizonyosra vesszük, hogy a végzett munka értékelése és az előttünk álló feladatok elemzése — amiben számítunk pártonkívüli barátaink támogatására is — hozzásegíti a kongresszust feladatának betöltéséhez.

I.

A NEMZETKÖZI HELYZET ÉS KÜLPOLITIKÁNK ALAPELVEI

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt helyesli és tevékenységében érvényre juttatja azokat az elveket, amelyeket a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa meghirdetett, a kommunista és munkáspártok 1957-es és 1960-as moszkvai értekezletein elfogadott dokumentumok megerősítettek, a XXII. kongresszus, a Szovjetunió Kommunista Pártja új programja tovább fejlesztett.

Korunk fő tartalma a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet. A társadalmi harcok fő frontja: a kapitalizmus és a szocializmus küzdelme, amely elsősorban a két világrendszer harcában, békés versenyében fejeződik ki. A jelen és a jövő történelmi folyamatait, a nemzetközi helyzetet ma már mindenekelőtt a szocialista világrendszer léte és fejlődése határozza meg.

Világszerte hódítanak a marxizmus—leninizmus eszméi, megállíthatatlanul növekednek a szocializmus szervezett erői. A szocialista világrendszer ereje, a nemzetközi proletariátus, a néptömegek forradalmi harcai, a nemzeti demokratikus erők, a nemzeti felszabadító küzdelmek, a népek harcos békemozgalma egyetlen hatalmas áradatban egyesül az imperializmus ellen, a társadalmi haladásért, a békéért.

A tőkés rendszer a fejlett kapitalista országok egy részére kiterjedő átmeneti és részleges konjunktúra ellenére hanyatlik, a kapitalizmus általános válsága új szakaszába jutott, gyengülnek gazdasági és politikai pozíciói. A nagy monopóliumok a kapitalista integráció — különösen a Közös Piac — révén kísérletet tesznek a szocializmus elleni agresszív „Szent Szövetség" gazdasági és politikai megerősítésére. A nemzetközi monopóliumok a Közös Piac

Digitized by Google

keretében fokozzák a dolgozók kizsákmányolását, a nemzeti érdekeket alárendelik az imperializmus érdekeinek. A monopóliumok nemzetközi összefogásának új formái a neokolonializmus céljait is szolgálják. Az integrációs kísérletek nem oldják meg a kapitalizmus belső ellentmondásait, kiélezik a munka és a tőke harcát, a nagy monopóliumok és a néptömegek (munkások, parasztok, városi kispolgárok és középrétegek) közötti ellentéteket; az imperialista hatalmak közti ellentétek az új formák között is fennmaradnak és elmélyülnek. A nemzetközi monopoltőke semmilyen erőfeszítése sem képes arra, hogy feltartóztassa a kapitalizmus hanyatlását, a szocializmus előretörését.

Az imperializmus gyarmati rendszere szétesett. A volt gyarmati országok nagy többsége már kivívta politikai függetlenségét és jelentős erővé vált az imperializmus elleni küzdelemben. A nemzetközi monopoltőke a kollektív gyarmatosítás módszereivel próbálja megőrizni gyarmati hadállásait, semmitől sem riad vissza, hogy torlaszt emeljen a felszabadult népek önálló fejlődése, társadalmi haladása elé. A nemzeti felszabadító mozgalmak, a függetlenségüket kivívott népek, a békéért és a demokráciáért küzdő tömegek támaszt találnak a szocialista világrendszer országaiban. Valljuk, hogy minden népnek magának kell eldöntenie, hogy milyen társadalmi rendszerben akar élni. Meggyőződésünk, hogy mind több gyarmati sorból felszabadult nép fogja a nem kapitalista utat választani.

2. A nemzetközi — elsősorban az amerikai — monopoltőke folytatja a fegyverkezési hajszát, amely súlyos háborús veszéllyel terhes. Az Amerikai Egyesült Államok uralkodó körei az emberiségre szabadították az atomháború veszélyét. Elutasítják a Szovjetuniónak az atomfegyverek eltiltására, az általános és teljes leszerelés végrehajtására irányuló javaslatait, kiterjesztették a nukleáris kísérleteket a világűrre is, helyi háborús provokációkat szerveznek, feltámasztották a nyugatnémet imperializmus katonai erejét, és ezzel Európa szívében az egész világ békéjét fenyegető tűzfészket teremtettek. Ilyen körülmények között a Szovjetunió és a szocialista országok kötelessége, hogy állandóan korszerűsítsék fegyveres erőiket és megakadályozzák, hogy az imperialisták katonai fölényre tegyenek szert. Olyan helyzet alakult ki, amikor a béke megőrzése, a háborús veszély elhárítása az emberi haladás nemzetközi erőinek legfőbb feladatává vált.

Az imperialisták háborús előkészületei ellen küzdő erők első vonalában szerte a világon a kommunisták állnak. *A békés egymás mellett élésért vívott harc a szocialista tábor külpolitikájának alapja.* A béke fenntartása a szocialista országok még gyorsabb fejlődésének feltétele, a magyar nép legsajátabb érdeke is. A jelen

Digitized by Google

történelmi helyzetben megvan a lehetősége annak, hogy a népek valamennyi békeszerető erő tömörítésével és összefogásával megakadályozzák a világháború kirobbantását.

A nemzetközi osztályharc új, sajátos formája a békés egymás mellett élés, a két világrendszer gazdasági versenye, amely kedvezőbb körülményeket teremt a kapitalista országok proletárforradalmai és demokratikus mozgalmai, az antiimperialista nemzeti felszabadító forradalmak számára is. Világháború nélkül könnyebben és kevesebb áldozattal győz a szocializmus a kapitalizmus felett.

A magyar nép cselekvő részese a békéért folyó harcnak, a terebélyesedő béke-világmozgalomnak, amelynek szerepe és hatása állandóan növekszik. Ebben a mozgalomban összefog minden erő, amely a háború és a fegyverek nélküli világot óhajtja és ennek megteremtésén fáradozik.

Békét akarunk, de amíg az imperialisták háborúval fenyegetnek, fokozzák a fegyverkezési versenyt, kötelességünk, hogy a Varsói Szerződés keretében a Magyar Népköztársaság is megtegyen minden szükséges intézkedést a szocialista tábor véderejének, s egyben hazánk biztonságának erősítésére, kivegye részét a közös védelmi feladatokból. Pártunk és kormányunk jelentős anyagi áldozattal a korszerű haditechnika magaslatára emelt, ütőképes hadsereget szervezett, amelyet állandóan fejleszt; népünk el van szánva függetlenségünk, békés építőmunkánk, szocialista rendszerünk védelmére.

3. *Minden erőnkkel támogatjuk az általános és teljes leszerelésért folyó harcot.* Csak az általános és teljes leszerelés mentesítené az egész emberiséget egyszer s mindenkorra a háború fenyegetésétől; e cél elérése azonban még hosszú és állhatatos küzdelmet kíván a népektől.

Pártunk, kormányunk és népünk a vitás nemzetközi kérdések békés tárgyalások útján való megoldásának a híve. A béke biztosításáért, az általános és teljes leszerelés kiharcolásáért együttműködünk minden társadalmi erővel, szövetséget kötünk minden mozgalommal. Támogatunk minden józan, akár csak részmegoldáshoz is hozzásegítő egyezményt, amely a nemzetközi feszültség enyhüléséhez vezet. Helyeseljük a Szovjetunió álláspontját a német békeszerződésről, Nyugat-Berlin kérdésének rendezéséről. Támogatjuk az első német munkás-paraszt államot, a Német Demokratikus Köztársaságot. Aggodalommal és éberen figyeljük a militarizmus újraéledését, agresszív törekvéseit. Helyeseljük azokat a javaslatokat, amelyek az Európa és a világ különböző térségeiben létesítendő atommentes övezetek felállítására, a külföldi támaszpontok megszüntetésére, a különböző hadseregeknek a nemzeti

Digitized by Google

határok mögé való visszavonására irányulnak. A leszerelés megvalósulása kiverné az imperialisták kezéből azt a fegyvert is, amelyet a nemzeti felszabadító mozgalmak erőszakos elnyomására használnak.

4. *Külpolitikánk gerince: barátságunk és szövetségünk a Szovjetunióval, a szocialista tábor egységének erősítése, hűségünk a Varsói Szerződéshez.*

A magyar—szovjet barátság ápolása és fejlesztése függetlenségünk, szabadságunk megőrzésének záloga, országunk gazdasági és kulturális fejlődésének rendkívül fontos tényezője. A Moszkvai Nyilatkozat szellemében valljuk, hogy a béke, az emberi haladás biztosítéka, kulcskérdése: a szocialista tábor egysége, összeforrottsága. A Varsói Szerződés védelmi szövetség a NATO-hatalmak háborús tervei és fenyegetései ellen. A Magyar Népköztársaság hű tagja a Varsói Szerződésnek.

5. A magyar nép külpolitikáját a békés egymás mellett élés elve vezérli. Még bensőségesebb viszonyra törekszünk azokkal az országokkal, amelyekkel kapcsolataink barátiak, barátivá akarjuk fejleszteni azokkal az országokkal, amelyekkel kapcsolatunk normális és korrekt, amelyekkel pedig még nem kielégítő vagy rossz a viszonyunk, normális kapcsolatokra törekszünk.

A magyar nép barátságot érez a pozitív semlegesség elvét követő népek és államok iránt, támogatja a függetlenségükért harcoló ázsiai, afrikai és latin-amerikai népeket, s fejleszteni kívánja országaikkal a kereskedelmi és kulturális kapcsolatokat. Pártunk és kormányunk a nemzetközi élet fórumain kiveszi részét a gyarmati rendszer teljes és végleges felszámolásáért vívott harcból. Erőnkhöz képest segítjük a függetlenség útjára lépett országok népeit, hogy politikai függetlenségüket megvédjék, gazdasági függetlenségüket kivívják és biztosítsák.

Népünk helyesli, hogy kormányunk normális diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat kíván fenntartani a NATO katonai tömbjéhez tartozó országokkal, köztük az USA-val is. Az USA kormányával való kapcsolat rendezésének feltétele, hogy az amerikai vezető körök egyszer s mindenkorra tegyenek le arról, hogy beavatkozzanak a Magyar Népköztársaság belügyeibe.

6. A szocialista tábornak hazánkkal határos államaival, szövetségeseinkkel kapcsolataink testvériek, egészségesen fejlődnek.

Fejleszteni kívánjuk jószomszédi kapcsolatainkat a Jugoszláv Szövetségi Népköztársasággal. Jószomszédi viszonyra törekszünk a semleges Ausztriával, a békeszerető osztrák néppel. Azt várjuk, hogy következetesen érvényesítse a semlegesség elvét.

Digitized by Google

Hazánk nemzetközi tekintélye megnőtt. Népünk képviselői a nemzetközi fórumokon: az Egyesült Nemzetek Szervezetében, az UNESCO-ban, az Európai Gazdasági Bizottságban, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetben, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségben és más nemzetközi szervezetekben állhatatos harcot folytatnak a béke megszilárdításáért, a teljes leszerelésért, a békés egymás mellett élés elvének megvalósításáért, a gyarmati rendszer teljes felszámolásáért, a társadalmi haladásért.

A Magyar Népköztársaság a nemzetközi szervezetek egyetemességért küzd. Az Egyesült Nemzetek Szervezete egyetemességének mond ellent, hogy a csaknem 700 milliós Kínai nép, a Kínai Népköztársaság nem gyakorolhatja szabadon az ENSZ-ben és más nemzetközi fórumokon jogait. A Kínai Népköztársaságnak meg kell adni a teljes nemzetközi elismerést.

II.

A SZOCIALISTA FORRADALOM ÚJ GYŐZELME HAZÁNKBAN

7. Népünk legnagyobb történelmi vívmánya a munkáshatalom. A magyar munkásosztály, szövetségben a dolgozó parasztsággal, összefogva a társadalom más haladó erőivel, politikai harcban legyőzte a burzsoáziát, kivívta a hatalmat, megalkotta államát, a Magyar Népköztársaságot. Az 1956-os ellenforradalmi lázadás fő célja a proletárdiktatúra megsemmisítése volt. Az ellenforradalmat levertük, a magyar proletárdiktatúrát megvédelmeztük és megszilárdítottuk.

A társadalmi-gazdasági viszonyok forradalmi átalakításának alapja és feltétele: a politikai hatalom kivívása, megvédése és megerősítése volt. A munkáshatalom uralkodóvá tette a népet a gazdaságban is. Köztulajdonba vette a fő termelőeszközöket: államosította a bányákat, a gyárakat, a bankokat, a közlekedést. Szocialista ipart teremtett. Hazánk másfél évtized alatt elmaradott agrár-ipari országból fejlett nehéziparral rendelkező ipari-agrár országgá lett. Szocialista forradalmi átalakulás megy végbe a kulturális életben.

A szocialista forradalom győzelme csak azzal lesz teljes a társadalmi-gazdasági életben, ha a népgazdaság minden ágában uralkodóvá válnak a szocialista termelési viszonyok. Pártunk VII. kongresszusa azt a feladatot tűzte ki, hogy gyorsítsuk meg a szocializmus építését hazánkban, vezessük a dolgozó parasztságot a második ötéves terv időszakában a szocializmus útjára, fejezzük be a szocializmus alapjainak lerakását. Hála a magyar nép alkotó lendületének, erőfeszítéseinek, a parasztság elhatározásának, a kijelölt célt elértük és jelenthetjük:

Digitized by Google

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását. A magyar nép új történelmi jelentőségű győzelmet aratott, a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett.

8. Hazánkban a mezőgazdaság szocialista átalakítása 1948—49-ben kezdődött, de két ízben is törést szenvedett. A termelőszövetkezetek tömeges szervezését 1959 elején kezdtük el. 1959—1961-ben több mint 900 000 parasztcsalád lépett be a termelőszövetkezetekbe. Ma már az ország szántóterületének 95 és fél százalékán termelőszövetkezetek és állami gazdaságok dolgoznak. Parasztságunk túlnyomó része, több mint 1,1 millió család termelőszövetkezetben dolgozik. A szövetkezetek túlnyomó része, több mint 90 százaléka legfejlettebb típusú mezőgazdasági termelőszövetkezet.

A mezőgazdaság szocialista átszervezését több kedvező tényező együttes hatása segítette. Döntő feltétele a Magyar Szocialista Munkáspárt marxista—leninista politikája volt, amely találkozott dolgozó parasztságunk egyetértésével és támogatásával.

Tapasztalataink igazolták azt a marxista tanítást, hogy a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átalakítása nem lehet spontán folyamat. A parasztságot a szocializmus útjára — az önkéntesség lenini elvének tiszteletben tartásával — a munkásosztálynak kell vezetnie, amelynek politikáját és akaratát a párt testesíti meg.

Pártunk legfőbb feladata és kötelessége az 1956-os ellenforradalom után a munkáshatalom megvédése és megszilárdítása volt; ennek rendeltük alá agrárpolitikánkat is. Mindenekelőtt azokat a korábbi hibás intézkedéseket javítottunk ki, amelyek aláásták a parasztság bizalmát, gyengítették a munkás-paraszt szövetséget. Eltöröltük a kötelező beadást, új felvásárlási és árpolitikát dolgoztunk ki, fejlesztettük a mezőgazdasági tervezés rendszerét, ovosoltuk a tagosítás idején okozott sérelmeket. A párt agrárpolitikája előmozdította a dolgozó parasztság anyagi helyzetének javulását, többtermelésre ösztönözte az egyéni gazdákat is. Ez a politika megnyerte a parasztság bizalmát, helyreállította és megerősítette a munkás-paraszt szövetséget, jelentős mértékben növelte a párt befolyását, tekintélyét a falun.

Pártunk 1957—58-ban kialakított agrárpolitikájának fontos jellemzője volt a szocialista nagyüzemek, különösen a termelőszövetkezetek megerősítése. Termelőszövetkezeteink rövid idő alatt megerősödtek, ez növelte a szövetkezetek vonzó hatását, kedvezően befolyásolta a dolgozó parasztság véleményét a nagyüzemi gazdálkodásról.

1958 végére megérlelődtek a termelőszövetkezetek tömeges szervezésének gazdasági és politikai feltételei. A párt idejében és

Digitized by Google

sikeresen fellépett a mezőgazdaság szocialista átszervezését gátló jobb- és „baloldali" nézetek ellen. Határozottan elutasította a „baloldali" elgondolásokat, amelyek szerint a dolgozó parasztságot gazdasági nyomással, adóemeléssel kell szövetkezetbe kényszeríteni. Leszámolt a jobboldali megalkuvással, amely nem bízott a parasztság politikai érettségében és beláthatatlan időre akarta elhalasztani a mezőgazdaság szocialista átalakítását. Elvetette az ökonomista felfogást, amely a szövetkezetek szervezését a nagyüzemi építkezések és más gazdasági tényezők puszta függvényévé akarta tenni. A párt — a lenini elveknek és gyakorlatnak megfelelően — a politika elsőségét állította szembe ezzel a szemlélettel: abból indult ki, hogy ha a politikai feltételek megértek, s a parasztságban megvan a készség a szövetkezésre, akkor minden erővel — az állam és a parasztság anyagi eszközeinek mozgósításával — a párt, a munkásosztály, az egész társadalom támogatásával elő kell mozdítani a mezőgazdaság szocialista átszervezését. A szövetkezetek tömeges szervezése idején a párt valamennyi fontos kérdésben egységesen lépett fel. A termelőszövetkezetek szervezésében a párt szigorúan betartotta az önkéntesség lenini elvét. Egyes vidékeken egyszerű társulásokat, termelőcsoportokat is szerveztünk, a tömeges szervezés fő formája azonban a mezőgazdasági termelőszövetkezet volt. Hatékonyan segítették az átszervezést a termelőszövetkezetbe lépők személyes anyagi érdekeltségét biztosító intézkedések is: a földjáradék fizetése, a betegségi és a balesetbiztosítás, a nyugdíj és az öregségi járadék bevezetése. Bátorítólag hatott, hogy érvényesült a szövetkezeti demokrácia a vezetők megválasztásában és a gazdálkodás irányításában.

Az eredményes átszervezést hatékony gazdasági intézkedések is támogatták. A szocialista mezőgazdaság anyagi-termelési bázisának megerősítésére módosítottuk terveinket. 1959—1961-ben az eredetileg előirányzottnál lényegesen többet, összesen csaknem 19 milliárd forintot ruháztunk be a mezőgazdaságba. Három év alatt több mint kétszeresére nőtt az 1 kh szántóra jutó gépi munka és műtrágya. 1959—1961-ben a termelőszövetkezetek 550 000 szarvasmarha, 1,5 millió sertés és 6.5 millió baromfi számára építettek elsősorban egyszerű, gyorsan létrehozható épületeket.

A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának gazdag tapasztalatai, a testvéri szocialista országok mezőgazdaságának példája megkönnyítette dolgozó parasztságunk elhatározását. A mezőgazdaság gyors átszervezését nagymértékben előmozdította a béke és a szocializmus világméretekben növekvő ereje, a nemzetközi helyzet kedvező alakulása.

9. A mezőgazdaság szocialista átalakításának nagy eredménye, a párt politikájának fényes igazolása, hogy az átszervezés éveiben sikerült emelnünk a mezőgazdaság termelését és áruter-

Digitized by Google

melését, annak ellenére, hogy meg kellett küzdeni a kedvezőtlen időjárással is.

Az átszervezés éveiben is tovább folytatódott mezőgazdaságunk belterjes fejlődése. Sikerült fejlesztenünk a munkaigényes, nagy befektetéssel járó kultúrákat, a szőlő- és gyümölcstermelést is.

A tömeges átszervezés időszakában 1959—1961 átlagában a mezőgazdaság teljes termelése a megelőző három évhez képest 8 és fél százalékkal, az állam részére felvásárolt árumennyiség pedig az 1958. évihez viszonyítva 13,3 százalékkal nőtt. Növekedett az állatállomány is.

Mindez annak a bizonyítéka, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése a parasztság egyetértésével, helyes módszerekkel, egészségesen ment végbe.

A termelőszövetkezeti rendszer győzelmével nagy lehetőségek nyíltak a mezőgazdasági termelés fellendítése és dolgozó parasztságunk felemelkedése előtt. A magyar mezőgazdaság történetében új fejezet kezdődik: erőnket most már a termelőszövetkezetek korszerű, nagyüzemi gazdálkodásának fejlesztésére és szocialista jellegének erősítésére, a szövetkezeti parasztság szocialista nevelésére, egységének kovácsolására összpontosíthatjuk.

10. A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyszer s mindenkorra megszűnt annak a lehetősége, hogy egyik ember a másikat kizsákmányolja. Megszűnt a kapitalizmus *visszaállításának társadalmi és gazdasági lehetősége. Ha a Magyar Népköztársaság a Szovjetunióval, a szocialista tábor országaival vállvetve halad, akkor népünk szocialista vívmányai véglegesek.* A társadalmi haladás és a béke erőinek nemzetközi túlsúlya, a magyar népnek az épülő szocialista rendhez való hűsége megdönthetetlenné és végérvényessé teszi hazánkban a szocializmus győzelmét.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése dolgozó népünk történelmi jelentőségű győzelme, amely kihat egész társadalmi-gazdasági életünkre, kedvezően befolyásolja jövő fejlődésünket. A szocialista forradalom fő folyamatai — a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális-ideológiai átalakulás — egységet alkotnak, összefonódnak. A szocialista termelési viszonyok általános győzelme lehetővé teszi, hogy gyorsabban fejlesszük a termelőerőket a népgazdaság minden ágában, növeljük a munka termelékenységét, megteremtsük az anyagi javak bőségét, gazdagítsuk a dolgozó emberek életét. A szocializmus alapjainak lerakása után az a feladat, hogy tegyük teljessé a szocializmus győzelmét, építsük fel hazánkban teljesen a szocialista társadalmat.

Tovább fejlődik társadalmi és politikai rendszerünk. Megerősödött népi demokratikus államunk legfőbb politikai alapja, a munkás-paraszt szövetség. Társadalmunk közelebb került ahhoz,

Digitized by Google

hogy a munkásosztálynak, a termelőszövetkezeti parasztságnak és az értelmiségnek, a dolgozó népnek az egységes szocialista társadalmává váljék. A céljaiban, szemléletében és erőfeszítéseiben mindinkább egységessé váló magyar nép küzd a szocializmus teljes győzelméért.

III.

TÁRSADALMI ÉS POLITIKAI RENDÜNK FEJLŐDÉSE

A munkáshatalom megvédése és megszilárdítása, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a társadalom osztályszerkezetében végbement gyökeres változások megerősítették népünk politikai egységét. A további fejlődés most elsősorban azon múlik, hogy a szocializmus teljes felépítésén munkálkodva, valamennyi dolgozó osztály és réteg politikailag és erkölcsileg még jobban összeforrjon.

11. A szocializmus építésének vezetője a munkásosztály, amely társadalmi céljait forradalmi pártja vezetésével valósítja meg. Az 1919-es Tanácsköztársaság vérbe fojtása után a negyedszázados ellenforradalmi rendszer terrorja, a féktelen hacionalista, antikommunista uszítás sem tudta kiölni a magyar munkásosztály forradalmi hitét. A felszabadulás után a munkásosztály elsőként állt talpra, és megszüntetve sorainak megosztottságát, példamutatóan harcolt és dolgozott az ország újjáépítéséért, a népi Magyarország megteremtéséért, a szocialista átalakulásért.

A szocializmus építésében betöltött élenjáró szerepével, áldozatkészségével, lelkesedésével a munkásosztály kivívta valamennyi dolgozó osztály és réteg tiszteletét és elismerését. A mezőgazdaság szocialista átszervezésében a munkásosztály szilárd szövetségese és következetes támogatója volt a parasztság leghaladóbb erőinek, a szövetkezeti gazdálkodás falusi úttörőinek.

Pártunk továbbra is elsősorban a munkásosztály aktivitására, lelkesedésére és öntudatára támaszkodik. A párt és a munkásosztály megbonthatatlan egysége fejlődésünk legfontosabb záloga. A munkásosztály vezető szerepe fennmarad a szocialista társadalomban és a kommunizmus építése idején is. A munkásosztálynak élen kell járnia és példát kell mutatnia a szocialista munkában, a szocialista erkölcs érvényre juttatásában. A szocialista brigádok mozgalma, amelyet a munkásosztály kezdeményezett, több, mint egyszerű termelési mozgalom: kifejezi a munkásosztály szocialista tudatosságát, vezető szerepét a szocialista munka, a szocialista életforma és erkölcs kialakításában. Ahhoz, hogy a munkásosztály eleget tehessen megnövekedett feladatainak, a saját soraiban is harcolnia kell a polgári és kispolgári szemlélet maradványai ellen.

Digitized by Google

12. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelme a legfontosabb lépés az egységes szocialista szövetkezeti parasztság kialakulásának útján. Lerombolta azokat az osztálykorlátokat, amelyeket a magántulajdon és a kisárutermelés emelt a múltban a parasztság különböző rétegei közé, megszüntette a parasztság belső osztálytagozódását. Az egységes szövetkezeti szocialista parasztság kialakulása azonban csak hosszabb fejlődés eredménye lehet.

Az egységes paraszti osztály kialakulását sok türelemmel, a lenini politika helyes alkalmazásával kell segíteni. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelme után a szövetkezeti tagok megítélésének fő mércéje a közösség javára végzett munka. A termelőszövetkezeti tagságnak a korábbi rétegeződés szerint való megosztása csak kárt okoz, mert táplálja a volt szegényparasztok, középparasztok és kulákok, a „régi" és „új" tagok közötti bizalmatlanság maradványait, akadályozza a szövetkezeti parasztság egységbe kovácsolódását. De ugyanolyan helytelen és veszélyes a türelmetlenség, az előreszaladás, a ma még meglevő valóságos különbségek semmibevétele is. Nem engedhetjük meg a háztáji gazdaságok felszámolását, a földjáradék fizetésének önkényes megszüntetését, az álradikális intézkedések semmiféle fajtáját sem, mert ezek megnehezítik a gazdasági, politikai és eszmei egység kialakulását.

Az egység kialakulásában és az átmeneti ellentmondások leküzdésében két, egymással kölcsönhatásban érvényesülő társadalmi tényezőnek van döntő szerepe. A termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megerősödése, a szövetkezeti tagok gazdasági biztonsága növeli a szövetkezeti parasztok szocialista öntudatát, erősíti közösségi szemléletét. A szövetkezeti tagok szocialista öntudata, közösségi szemlélete viszont segíti a szocialista termelési viszonyok fejlődését, a szövetkezeti vagyon gyarapodását, erősíti a közös gazdaságot.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése nemcsak a termelőszövetkezeti tagok egyéni életformájában hozott fordulatot, hanem megteremtette a szocialista falu kialakulásának, a város és a falu közötti lényeges különbségek fokozatos csökkentésének legfontosabb előfeltételeit is.

13. A szocializmus teljes felépítésének időszakában tovább növekszik az értelmiség szerepe a szocialista tervgazdálkodásban, a tudomány fejlesztésében és eredményeinek hasznosításában, a szocialista kultúra fejlesztésében. Ezt tükrözi a szellemi dolgozók számának gyors növekedése is. A szocialista értelmiség kialakulásában nagy szerepet játszik, hogy megváltozott az értelmiség szociális összetétele. Az iskolákból kikerülő fiatal értelmiségiek nagy része munkás és paraszt származású. Sok tehetséges munkás és paraszt került értelmiségi munkakörbe, sok munkás-

Digitized by Google

ember termelőmunkája mellett hősies erőfeszítéssel egyetemi és főiskolai diplomát szerzett.

A VII. kongresszus óta meggyorsult és jelentősen előrehaladt a szocialista értelmiség kialakulása. A műszaki és agrárértelmiségieknek, a tudósoknak, a közgazdászoknak, a pedagógusoknak, az orvosoknak, az alkotó művészeknek és az értelmiség más rétegeinek nagy többsége támogatja a szocialista társadalmi rendet, a munkásosztállyal és a parasztsággal vállvetve munkálkodik a szocializmus építésén. Mind több az olyan pártonkívüli értelmiségi is, aki politikai meggyőződésében, világnézetében szocialista. Az értelmiség számottevő részének gondolkodásában azonban még hatnak a régi világ eszméi. Az a célunk, hogy az egész értelmiség szocialista legyen, hogy elsajátítsa a marxizmus—leninizmust, ezért fáradhatatlanul harcolunk az értelmiség világnézeti fejlődését akadályozó polgári és kispolgári eszmék ellen.

14. Megváltozott a városi kispolgári dolgozó rétegek helyzete is. Az egykori kisiparosoknak mintegy fele a kisipari termelőszövetkezetekbe lépett. A szövetkezeti kisipar jelentős szerepet tölt be a lakosság szükségleteinek kielégítésében, arra hivatott, hogy hozzásegítse a még egyénileg dolgozó kisiparosokat is a szocialista útra téréshez, őrizze és tovább fejlessze a magyar kisipar gyártmányainak jó hírnevét, járuljon hozzá, hogy a lakosság szükségleteinek kielégítését ne használhassák ki spekulációs nyerészkedésre.

15. Társadalmunk fejlődésében a lakosság érdeke még jó ideig megköveteli, hogy a törvények által megszabott keretek között működési lehetőséget biztosítsunk a tisztességes munkát végző magánkisiparnak. A magánkisipar és a magán-kiskereskedelem mindaddig megmarad, amíg az állami és szövetkezeti ipar és kereskedelem nem elégíti ki a lakosság növekvő igényeit minden tekintetben jobban, mint a magánszektor. A magánkisiparosok és kiskereskedők becsületes munkája is segíti társadalmunk fejlődését. A körükben jelentkező kapitalista tendenciákat azonban korlátozni kell. A párt arra törekszik, hogy a magánkisiparosok és kiskereskedők is aktív részesei legyenek a dolgozó nép szocialista összefogásának, fokozatosan — saját elhatározásukból — szocialista útra térjenek.

16. Szocialista fejlődésünk fontos vonása, hogy az egykori kizsákmányoló osztályok tagjainak, még inkább leszármazottaiknak a zöme beleilleszkedett társadalmunk új rendjébe. Szocialista államunk és jogrendünk biztosítja az állampolgári jogok gyakorlását mindazoknak az állampolgároknak, akik törvényeinket betartják, függetlenül attól, hogy korábban a kizsákmányoló osztályokhoz tartoztak. A volt kizsákmányoló osztályok tagjainak

Digitized by Google

többsége dolgozik, megtalálja helyét társadalmunkban. Egy részükre azonban még hat a kapitalista világ politikai és ideológiai befolyása, és ennek következtében politikailag ingadozik. Kisebb részük tevékenyen rendszerellenes.

Az ellenséges erők elszigetelése és az aktív ellenséges tevékenység kíméletlen elnyomása továbbra is az osztályharc fontos feladata; ez a feltétele annak is, hogy zavartalanul folyjék és meggyorsuljon a volt kizsákmányoló osztályok lojálisan viselkedő és becsületesen dolgozó tagjainak végleges beilleszkedése a szocialista társadalomba.

17. A nemzetközi munkásmozgalom tapasztalatai megerősítik a marxizmus—leninizmusnak azt a tanítását, hogy a munkásosztály csak a dolgozó nép élén, széles osztályszövetségben viheti győzelemre a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcot. Az osztályszövetség tartalma, terjedelme és formája a konkrét történelmi helyzet kívánta feladatoktól, valamennyi társadalmi osztály és réteg politikai magatartásától függően változik. A Magyar Szocialista Munkáspárt sikereinek döntő tényezője volt, hogy vezetésével megvalósult a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség és a városi kispolgárság tartós szövetsége. A dolgozó nép összefogott erejére támaszkodva vertük le az ellenforradalmat, erősítettük meg a munkáshatalmat, valósítottuk meg a szocialista konszolidációt, raktuk le a szocializmus alapjait.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével megerősödött és új tartalmat nyert a munkás-paraszt szövetség. Ez a szövetség ma már két szocialista jellegű osztály testvéri összefogásává fejlődött, amelyet az alapvető politikai érdekeken túl a szocialista gazdaság és kultúra fejlesztésében is érvényesülő érdekközösség tesz megbonthatatlanná. Ebben a szövetségben az ellentmondások a termelőerőknek és a szocialista termelési viszonyoknak, valamint a társadalmi tudatnak az eltérő fejlettségéből adódnak. Ezek az ellentmondások a szocialista társadalom fejlődésével fokozatosan csökkennek. A munkás-paraszt szövetség az alapja a társadalom valamennyi osztályát és rétegét felölelő nemzeti egységnek.

A régi kizsákmányoló osztályokat felszámoltuk. Nincsenek olyan osztályok vagy számottevő társadalmi rétegek, amelyeknek az érdekei ellentétesek lennének a szocializmussal. A szocializmus teljes felépítésének napirenden levő feladatai összhangban vannak az egész nép érdekeivel, érthetők, vonzók és lelkesítők számára. A szocialista nemzeti egység kialakulása és megerősödése is harcban megy végbe. Tevékenykednek még, ha elszigetelten és szétszórtan is, reakciós erők, amelyeket a nyugati imperializmus népellenes aknamunkára ösztönöz. Még vannak a régi társadalomnak maradványai, még hatnak a kapitalizmus eszméi az emberek tudatában.

Digitized by Google

A szocializmus alapjainak lerakása után az osztályharc jellege változik, formái és eszközei módosulnak. Az osztályharc fő területei jelenleg: a szocialista gazdaság megerősítése, fejlesztése és a szocialista tudat kialakítása. Ezért az osztályharcban a szervezés, a meggyőzés és az ideológiai harc került előtérbe. Ebben a harcban a munkásosztály a társadalom valamennyi osztályának és rétegének összefogására támaszkodhat és velük együtt munkálkodhat a szocialista nemzeti egység megteremtésén. *A szocialista nemzeti egység politikai tartalma: harc a szocialista rendszer védelméért és fejlesztéséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, a nemzeti függetlenség védelméért, küzdelem a nemzetközi imperializmus és a még meglevő belső ellenséges erők és tendenciák ellen.*

A szocialista nemzeti egység vezető ereje a munkásosztály, annak forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt, az egész magyar nép elismert vezetője. Társadalmunk valamennyi dolgozó osztályának és rétegének szocialista összefogása a Hazafias Népfront-mozgalom alapja. A Hazafias Népfront-mozgalom segítségével, a párt vezetésével a nemzet összes alkotóerőit mozgósítjuk a szocializmus felépítésére.

18. A szocialista foradalom korábbi szakaszában a társadalmi és politikai élet különböző területein szükséges és helyes volt a szociális származás figyelembevétele. A történelmi igazságszolgáltatás is megkövetelte, hogy a volt kizsákmányolt osztályok tagjai, munkások és dolgozó parasztok, előjogot nyerjenek a hatalom gyakorlásában és a művelődésben.

a) Az állami és közélet, a gazdasági és a kulturális munka különböző területein politikailag és szervezetileg is megszilárdult a munkásosztálynak és pártjának a vezető szerepe, a munkásvezetők gazdag vezetési tapasztalatokat és szakmai ismereteket szereztek, a néphez hű kommunista és pártonkívüli vezetők nőttek fel a munkásosztály soraiból és a társadalom más rétegeiből is, az értelmiség zöme őszinte híve a szocialista építésnek. Ilyen körülmények között az emberek megítélésében ma minden tisztség és funkció betöltésénél a szocialista rendszerhez való hűség mellett a hozzáértés és a rátermettség a döntő.

b) Egységes szocialista társadalmunk kialakulása és közoktatásunk szocialista fejlődése lehetővé teszi és egyben megköveteli, hogy az iskolai felvételeknél is a jelöltek felkészültsége, rátermettsége, politikai és erkölcsi magatartása legyen a mérce. Nincs szükség többé tanulóifjúságunk származás szerinti kategorizálására. A tehetséges munkás- és parasztfiatalok továbbtanulását — ami művelődési politikánknak válto-

Digitized by Google

zatlanul fontos része — nem a szociális korlátozások mechanikus alkalmazásával, hanem a szükséges politikai, anyagi, szociális és nevelési feltételek biztosításával, az oktató- és nevelőmunka fejlesztésével kell elérni.

19. Az elmúlt években tovább erősödött állami rendünk. A munkáshatalom szilárd, élvezi a tömegek bizalmát és támogatását, éberen védelmezi a dolgozó nép vívmányait. Országunkban törvényes rend van. Államunk a szocialista törvényesség alapján fejlődik. A személyi kultusszal együttjáró önkény és törvénytelenség súlyosan sértette szocialista államunk demokratizmusát és felbecsülhetetlen károkat okozott a szocializmus ügyének. 1956 után helyreállítottuk a szocialista törvényességet, igazságot szolgáltattunk a személyi kultusz áldozatainak, éberen őriztük a szocialista törvényességet, hogy az önkény okozta törvénytelenségek soha meg ne ismétlődjenek. Népünk tudja és nagyra értékeli, hogy országunkban szabadon, nyugodtan és biztonságban élhet, dolgozhat mindenki, aki nem emel kezet a nép hatalmára.

A szocializmus felépítésének nélkülözhetetlen feltétele a szilárd néphatalom — a proletárdiktatúra állama. A szocialista állam az egész dolgozó nép érdekeit védelmezi, minden dolgozó osztályt és társadalmi réteget bevon a hatalom gyakorlásába. A világ első szocialista államának, a Szovjetuniónak a példája azt mutatja, hogy ha teljesen felépült a szocialista társadalom, és kialakult a szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége, akkor a szocialista állam fejlődésében új szakasz kezdődik: a proletárdiktatúra egyetemes népi állammá alakul át.

A szocializmus építésének előttünk álló időszakában népi demokratikus államunk teljesíti a proletárdiktatúra történelmi hivatását, miközben fokozatosan kifejlődnek benne az egyetemes népi államra jellemző vonások.

Változások mennek végbe államunk funkcióiban. Az állam védelmi funkciója — amíg van imperializmus — megmarad, elnyomó funkciója fokozatosan csökken, a gazdasági-szervező és kulturális nevelő tevékenysége pedig tovább növekszik.

Szocialista államunk továbbfejlesztésének, az egyetemes népi állam kialakulásának kulcskérdése a szocialista demokratizmus mind szélesebb körű kibontakoztatása. Tovább javítjuk a népképviseleti elv szerint választott államhatalmi szervek munkáját az országgyűléstől a községi tanácsokig. A törvényalkotás folyamatában támogatni kell a népi kezdeményezéseket és gyakrabban kell széles körű tanácskozásokat szervezni a néppel. Növeljük a tanácsok, különösen az alsóbb tanácsok hatáskörét. A szocialista demokrácia fejlődésének fontos követelménye, hogy a lakosság minél szélesebb rétegei kapcsolódjanak be közvetlenül is a köz-

Digitized by Google

ügyek intézésébe. Erre alkalmasak a helyi tanácsok, amelyek államhatalmi szervek és egyben a nép legátfogóbb tömegszervezetei is. A tanácsok a lakosságot közvetlenül érintő kérdéseket — a társadalmi érdekek és a szakszerűség betartásával — a lakosság közvetlen részvételével döntsék el. Időszerű a népi ellenőrzés rendszerének és a társadalmi bíráskodásnak a továbbfejlesztése.

Az állami szervek hatásköréből mind több feladat közvetlenül a társadalmi szervek és a tömegszervezetek hatáskörébe kerül. A szocialista demokratizmus fejlődését jelzi, hogy a társadalmi szervezetek mindinkább részt vesznek az állami szervek tevékenységének támogatásában és az állami munka ellenőrzésében.

A proletárdiktatúra és az egyetemes népi állam között nincs merev válaszfal. Amilyen mértékben a proletárdiktatúra betöltötte történelmi hivatását, olyan mértékben alakul át egyetemes népi állammá. Az egyetemes népi államban a proletárdiktatúra demokratikus vonásai fejlődnek tovább, a proletárdiktatúra államának új tartalma teljesedik ki. Fejlődésünk jelenlegi szakaszában azzal segítjük ezt a folyamatot, hogy a társadalom és az állam erejét a gazdasági és a kulturális építőmunka fellendítésére összpontosítjuk.

IV.

GAZDASÁGI ÉPÍTŐMUNKÁNK FELADATAI

20. A VII. kongresszus óta jelentős gazdasági eredményeket értünk el. A nemzeti jövedelem a hároméves tervben előirányzott 13 százalékkal szemben 22 százalékkal nőtt, s az ötéves terv első két évében további 14 százalékkal nő. Szocialista iparunk a három évre tervezett 22 százalékkal szemben 40 százalékkal növelte termelését. A második ötéves terv első évében, 1961-ben az ipari termelés 12 százalékkal növekedett, amit kétharmad részben a termelékenység emelésével értünk el. 1962-ben a szocialista ipar termelése legalább további 8—9 százalékkal nő és 3—5 százalékkal több lesz, mint amit az ötéves tervben 1962-re előirányoztunk. 1958 óta iparfejlődésünk üteme elérte a többi szocialista országét.

Az ipar hozzájárulása a nemzeti jövedelemhez az 1958. évi 55 százalékról 1961-re 60 százalékra növekedett. Az állami iparban megnőtt a nehézipar részaránya, ezen belül a gépiparé és a vegyiparé emelkedett jelentősen. A gépiparon belül az utóbbi években leggyorsabban az erősáramú gépgyártás, a híradástechnika és a műszeripar, a vegyiparban a gyógyszeripar termelése nőtt.

Digitized by Google

Fejlődtek a mezőgazdaság termelőerői is. A hároméves tervben 12 százalékkal emelkedett a termelés. 1961-ben, a súlyos aszály ellenére, a mezőgazdaság termelése összértékben az előző, átlagos időjárású év szintjén volt, a felvásárlás pedig több mint 6 százalékkal meghaladta az előző évit.

1959 és 1961 között hozzávetőleg megkétszereztük a mezőgazdaság traktorállományát. Ugyanebben az időben kétszeresére növeltük az egy hold szántóföldön felhasznált műtrágyamennyiséget.

Jelentősen emelkedett a foglalkoztatottak száma, nőtt a dolgozók szakképzettsége, javult népgazdaságunk szakember-ellátottsága. A dolgozók reáljövedelme a hároméves tervidőszakban több mint 16 százalékkal, a fogyasztás 19 százalékkal nőtt. Nagy mennyiségben vásárolt a lakosság tartós műszaki árukat, televíziót, mosógépet, hűtőszekrényt, motorkerékpárt, autót.

A hároméves lakásépítési tervet is túlteljesítettük. 1961-ben 68 000 lakás épült, 21 százalékkal több, mint 1958-ban. 1957-ben a lakosság 62 százaléka, jelenleg 93 százaléka részesül társadalombiztosításban. Növekedett a nyugdíjban és a családi pótlékban részesülők száma, többet költünk iskoláztatásra, művelődésre és egészségvédelemre.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének beruházási terhei a vártnál hamarabb és nagyobb mértékben jelentkeztek. Növekedtek az ország védelmi kiadásai is. Mindehhez még kedvezőtlen időjárás és aszálykár járult. Népgazdaságunk erejének és helyes vezetésének bizonyítéka, hogy népgazdaságunk egyensúlya ennek ellenére fennmaradt.

Az ötéves terv első két évében az 1957—1960 között megemelkedett életszínvonal megalapozása volt a feladat. Célunkat elértük: a mezőgazdaság átszervezésével korábban jelentkező beruházások és a honvédelem költségei, valamint az aszálykár ellenére a második ötéves terv első két évében még valamelyest emelkedett is az életszínvonal.

21. Gazdaságunk egészségesen fejlődik, népgazdasági terveink reálisak.

A következő években az ország gazdasági tevékenységének középpontjában a második ötéves terv teljesítése és gazdasági céljainkkal összhangban álló túlteljesítése áll. Ez egész népünktől jelentős erőfeszítéseket követel. Küzdenünk kell a szocialista építés sikereivel jelentkező önhittség és önelégültség ellen, mert ezek a fejlődés kerékkötői.

Terveink megfelelő ütemben irányozzák elő az ipar és a mezőgazdaság fejlődését, számba veszik az alapanyagipar és a feldolgozó ipar, a vásárlóerő és az árualap, a külkereskedelem és a devizagazdálkodás egyensúlyát, a beruházások anyagi-műszaki fedezetét.

Digitized by Google

A termelés fejlesztésében, arányaiban, szerkezetének alakításában szem előtt tartjuk hazánk belső adottságait, a szükségleteket, valamint a nemzetközi szocialista munkamegosztásból fakadó előnyöket és kötelezettségeket, a külkereskedelmi igényeket.

Gazdasági tevékenységünk vezérlő elve: a gazdaságosság fokozása, a termelékenység emelése, az önköltség csökkentése. Az a célunk, hogy tovább javítsuk a népgazdaság szerkezetét; magas műszaki színvonalon korszerű gyártmányokat állítsunk elő és növeljük a termelés, az export, a beruházások gazdaságosságát; terveinket az anyagi, pénzügyi és munkaerő-források takarékos felhasználásával hajtsuk végre, hogy minimális ráfordításokkal maximális eredményeket érjünk el. Jó munkával el kell érnünk, hogy a második ötéves tervben az ipari termelést legalább kétharmad részben a munkatermelékenység fokozása útján növeljük. A jövőben a szabad munkaerő-tartalék viszonylagos csökkenésével ezt az arányt tovább kell emelni.

Arra törekszünk, hogy maximálisan növeljük a nemzeti jövedelmet, a felhalmozás és a fogyasztás arányait pedig — az ország mindenkori belső és külső helyzetét figyelembe véve — úgy alakítjuk, hogy rendszeresen emelkedjen az életszínvonal, és megvalósítsuk a termelés bővítéséhez szükséges beruházásokat is.

A következő három évben fokozatosan elérjük az ötéves tervben meghatározott célt, a reáljövedelmek 16—17 százalékos emelését, teljesítjük a népjólét emelésének tervét.

22. Az ipar, az építőipar, a mezőgazdaság, a közlekedés, a szállítás és a kereskedelem fellendítésére nagy figyelmet szentelünk.

Népgazdaságunk fő ágazatában, az iparban úgy kell dolgoznunk, hogy a termelés továbbra is viszonylag gyorsan, az ötéves tervnek megfelelően évente 8—9 százalékkal emelkedjék, és megfelelő arányban bővíthessük az ipari cikkek exportját is. Ily módon tovább növeljük az ipar hozzájárulását a nemzeti jövedelem termeléséhez. A termelőeszközök termelésének elsődlegessége a következő években is érvényesül. A második ötéves terv céljainak megfelelően úgy javítjuk iparunk szerkezetét, hogy növeljük a korszerű műszaki kultúrát képviselő, modern technikán alapuló, hazánk adottságainak és a szocialista nemzetközi munkamegosztás követelményeinek megfelelő iparágak részarányát. A gépiparban különösen a híradástechnika, a műszeripar és a szerszámgépgyártás fejlesztését és műszaki színvonalának emelését kell meggyorsítani.

A vegyiparban elsősorban a műanyagok, a műszálak és a nagy hatású gyógyszerek gyártását fejlesztjük. A tervezettnél gyorsabban növeljük a mezőgazdaságot szolgáló vegyipari ágazatokat.

Digitized by Google

Javítjuk iparunk nyersanyag-ellátását, fokozzuk az anyagtakarékosságot minden területen. Mindent elkövetünk az olyan hazai nyersanyagok kitermelésének meggyorsítására, amelyeknek kiaknázása országunkban gazdaságos, és beleillik a szocialista nemzetközi munkamegosztásba. Ezért jelentősen megnöveljük a bauxitkitermelést. Elsőrendű fontosságú, hogy a szén-, a kőolaj- és a földgáztermelés növelése mellett emeljük a villamos energiát termelő, elosztó és átalakító berendezések műszaki színvonalát, javítsuk működésük hatásfokát. Acélgyártásunk meglevő, vagy még épülőben levő kapacitásait fokozottabban minőségi gyártmányok előállítására használjuk fel.

Az iparfejlesztésben kitűzött célokat csak a munkatermelékenység nagyfokú emelésével érhetjük el, ezért meggyorsítjuk a műszaki fejlesztést, amelynek fő irányát és céljait továbbra is központilag határozzuk meg, figyelembe véve országunk adottságait, a technikai és a tudományos fejlődés eredményeit.

A központi és az üzemi gépipari kutató és gyártmányfejlesztő intézetek kapjanak az eddiginél több anyagi támogatást. A kutatóknak és fejlesztőknek az a fő feladata, hogy elősegítsék a legfontosabb ágazatokban a termelésnek és a gyártmányoknak az élenjáró országok színvonalára való felemelését.

23. Gazdasági előrehaladásunk sarkalatos kérdése a mezőgazdasági termelés gyors ütemű fejlesztése. Különösen fontos a mezőgazdasági tervek teljesítése és túlteljesítése. Legfontosabb tennivalónk: az ország kenyérgabona-szükségletének teljesen hazai termésből való fedezése; a takarmánynövények, a rétek és a legelők hozamainak erőteljes növelése, a fehérjetakarmány-termelés fokozása, a takarmánygazdálkodás fejlesztése; a területegységről nagyobb hozamot adó kultúrák arányának növelésével a termelés szerkezetének még belterjesebbé tétele; az öntözési és a talajjavítási munkálatok és a gyümölcstelepítés meggyorsítása; az állattenyésztés fejlesztése, főként a takarmányozási, tartási és állategészségügyi viszonyok javítása útján.

Azon kell fáradoznunk, hogy a mezőgazdaságban kiépítsük a nagyüzemi termelés korszerű anyagi-technikai bázisát. A terven felüli megtakarításokból jelentős összegeket fordítunk erre. A termelőszövetkezetek gépállományát tovább növeljük és a gépállomásokat fokozatosan gépjavító állomásokká szervezzük át, de a második ötéves terv éveiben még a gépállomások végzik a gépi munkák zömét a termelőszövetkezetekben. Az eddiginél nagyobb figyelmet szentelünk a mezőgazdasági mérnök-, technikus- és szakmunkás-képzésnek, a szakvezetés erősítésének, a szövetkezeti dolgozók szakmai műveltsége emelésének.

Digitized by Google

A mezőgazdaság fellendítésében nagy szerepe van annak, hogy az alapvető termelési eljárásokat valamennyi üzemben alkalmazzák, ott pedig, ahol a feltételeket megteremtették, bevezessék a legfejlettebb termelési és üzemszervezési megoldásokat.

Mezőgazdaságunk szocialista nagyüzemi rendszerének kiépítésében a szántóterület mintegy 14 százalékát művelő állami gazdaságok haladnak az élen. Már a közeli években az ország mezőgazdasági áruszükségletének legalább 24 százalékát adják és mind több anyagi és szakmai segítséget nyújtanak a termelőszövetkezeteknek.

Terveink megvalósításában döntő szerepük van a szántóterület nagyobb részén gazdálkodó termelőszövetkezeteknek. A szövetkezetek megszilárdításában legfontosabb a közös nagyüzem kiépítése, a közös alapok gyors ütemű fejlesztése. Szövetkezeteinkben az adott viszonyoknak megfelelő vezetési, szervezési, díjazási módszereket alkalmazzanak és a feltételek megérlelésével lépjenek fokozatosan előbbre a fejlettebb szocialista mezőgazdaságra jellemző nagyüzemi munkaszervezés, a haladottabb elosztási formák széles körű alkalmazása útján. A közös gazdaság erőteljes fejlesztésével egyidőben továbbra is használjuk ki a háztáji gazdaság lehetőségeit, de küzdjünk a háztájinak a közös rovására történő fejlesztése ellen.

A következő néhány évben a gyengén gazdálkodó termelőszövetkezeteket az átlagosan gazdálkodók színvonalára kell emelnünk. A termelőszövetkezetek támogatására szánt anyagi és egyéb eszközök jelentős részét erre fordítjuk.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk figyelemre méltó új hajtása a termelőszövetkezetek közös vállalkozása. Ezeknek nemcsak a termelőerők fejlesztésében, a termelés növelésében és a szövetkezeti tagok jövedelmének fokozásában van nagy jelentősége, hanem a szocialista termelési viszonyok fejlesztésében és a szövetkezeti tagok szocialista tudatának formálásában is.

24. *A következő években tovább kell fejleszteni a közlekedést, a kül- és belkereskedelmet.*

Fejleszteni kell a közlekedés minden ágát, hogy teljesíteni tudja szállítási feladatait. Korszerű szállítási módszereket kell alkalmazni. Folytatni kell a vasút korszerűsítését, dieselesítését, villamosítását. Szükség van a közúti hálózat bővítésére és a hajópark modernizálására.

A külkereskedelem tervszerűen és gazdaságosan lássa el a népgazdaságot a szükséges nyersanyagokkal, korszerű termelőeszközökkel. Juttassa el termékeinket új meg új piacokra. Ösztönözze a termelő vállalatokat arra, hogy kielégítsék a külföldi megrendelők igényeit, gyártmányaik legyenek minőség és ár tekintetében versenyképesek a világpiacokon.

Digitized by Google

A belkereskedelem úgy befolyásolja a termelést, hogy a lakosság ellátása mind mennyiségben, mind választékban javuljon. A közétkeztetést a kiskereskedelmi áruforgalom növekedését meghaladó ütemben kell fejleszteni. Az üzlethálózat bővítése és korszerűsítése mindenekelőtt az új lakótelepeken és a nagyvárosok munkáslakta kerületeiben szükséges.

25. A hároméves terv időszakában mintegy 40—45 százalékkal túlteljesítettük, az ötéves terv első két évében is teljesítjük a beruházási előirányzatokat. Többet használunk fel arra, hogy meggyorsítsuk a folyamatban levő, a népgazdaság számára nagy fontosságú beruházások kivitelezését és fejlesszük az ország védőerejét.

Népgazdaságunk fejlődése jelentős mértékben attól is függ, hogy milyen hatékonyan használjuk fel a népgazdaság fejlesztéséhez rendelkezésre álló eszközöket. Ezért csak akkor és ott növeljük beruházások révén a termelést, ahol az a régi berendezések jobb kihasználásával, korszerűsítésével gazdaságosan nem lehetséges.

A beruházási eszközöket a népgazdaság fejlődését legjobban szolgáló célok gyors megvalósítására összpontosítjuk. A beruházások fontos követelménye: a kapacitások optimális nagysága, amely lehetővé teszi a legkorszerűbb technológia alkalmazását, a nemzetközi műszaki színvonal elérését.

Az építőiparban az építkezések költségeinek és kivitelezési időtartamának csökkentése a legfontosabb. Mindjobban elterjesztjük az építkezés korszerű módszereit, előmozdítjuk az előre gyártott elemek szélesebb körű alkalmazását, fokozottan gépesítjük az építkezéseket.

26. *A munka termelékenységének emelése, a gazdaságosság fokozása, a termelés növelése ma a fő front, amelyen a küzdelem a szocializmus teljes felépítéséért hazánkban folyik.* Világméretekben is e fronton dől el — a békés egymás mellett élés viszonyai között — a szocializmus csatája a kapitalizmussal. A két világrendszer gazdasági versenyének alakulása a döntő tényező a békéért és a társadalmi haladásért vívott harcban.

Hazánkban a gazdaságos termelés megszervezéséhez, a termelékenység emeléséhez különösen fontos a nemzetközi munkamegosztás, a szakosítás és a kooperáció, a sokoldalú technikai és tudományos együttműködés fejlesztése.

A termelékenység és a termelés emelésének, a gazdaságosság fokozásának fő eszköze a technika és a technológia fejlesztése, a gyártmányok korszerűsítése, az ipar ágazati arányainak további

Digitized by Google

javítása. A gazdaságtalan, elavult termékek előállítása helyett arra kell berendezkedni, hogy korszerű, gazdaságos, a rohamosan fejlődő technika követelményeit kielégítő, a belső és a nemzetközi igényeknek megfelelő árukat termeljünk. A gazdasági munkában az eredményeket a legfejlettebb országok színvonalához kell mérni.

Az anyagi érdekeltség következetes megvalósítása a szocialista gazdaságfejlesztés nagy lendítőereje. Nagy jelentősége van annak, hogy az anyagi ösztönzést a munka szerinti elosztás elvének megfelelően a munka jellege és az elérendő célok szerint alkalmazzák. Az anyagi ösztönzés rendszerét úgy fejlesztjük, hogy csak a népgazdasági érdekek szolgálata lehessen a vállalati jövedelmezőség növelésének útja. Az anyagi ösztönzés kezdeményezésre, műszaki fejlesztésre, gazdaságos termelésre és korszerű termelésszervezésre serkentsen.

A termelésben és a vezetésben kapjon nagyobb teret a dolgozók alkotó kezdeményezése; a gazdasági irányítás rendszere és a vezetők munkamódszere segítse a tömegek alkotóerejének kibontakozását. Ápolni és segíteni kell a dolgozók munkaversenyét, a szocialista munka új, nagyszerű formájának, a szocialista brigádmozgalomnak a fejlődését. A vezetők és az öntudatos dolgozók erősítsék a munkafegyelmet, fokozzák a szervezettséget, következetesen valósítsák meg a munka ellenőrzését és az anyagi felelősség elvét a népgazdaság minden területén.

További előrehaladásunk feltétele a gazdasági vezetés megjavítása. A VII. pártkongresszus óta a vezetés színvonala emelkedett, de elmarad a növekvő követelményektől s a tömegek kezdeményezésétől. A gazdasági vezetés legyen tudományosan megalapozott, előrelátó, döntései vegyék figyelembe a technika és a tudomány állandóan sokasodó vívmányait, és épüljenek gondos számvetésre.

Tegyük a tervezést tudományosabbá. Javítsuk a tervszámítások módszerét, a fontosabb fejlesztési elgondolások kidolgozásába fokozottabban vonjuk be a tudományos intézményeket, a tudósokat és a szakértőket. Népgazdaságfejlesztési terveink kidolgozásánál törekedjünk a termelőerők ésszerű területi elhelyezésére.

Az ipar és az építőipar termelőerőinek jobb kihasználása, a gazdaságosság és a munkatermelékenység emelése végett a vállalatokat, ahol célszerű, össze kell vonni. Az összevonást gondosan előkészítve úgy hajtsuk végre, hogy a gazdaságosság és a termelékenység fokozását, a termelés koncentrálását eredményezze. A vállalatok összevonásával kialakított nagyobb termelőegységek önállóságát növelni kell.

A termelőszövetkezeti mozgalom győzelmével új helyzet alakult ki mezőgazdaságunkban. Lehetővé és szükségessé vált, hogy a VIII. kongresszus után, a következő években a szocialista nagy-

Digitized by Google

üzemi gazdálkodás követelményeivel összhangban tovább fejlesszük a mezőgazdasági termelés irányítását, tervezési rendszerét, vezetési módszereit.

27. Második ötéves tervünk időszakában tovább javulnak dolgozó népünk életkörülményei. Ötéves tervünk előírja, hogy a lakosság fogyasztási alapja 1965-ig 22 százalékkal növekedjék. Ezt a feladatot teljesítjük.

Ötéves tervünk hátralevő három esztendejében a társadalmi termelés növekedése lehetővé teszi, hogy jelentősebb legyen a reálbérek, a reáljövedelmek emelése. A rendelkezésre álló eszközöket részben arra fogjuk felhasználni, hogy az átlagbérek növelése mellett tovább javítsuk a bérarányokat, könnyítsük a kisjövedelmű családok helyzetét. Elsősorban a gyermekek és idősek ellátására költünk majd többet: az elkövetkezendő két-három évben emeljük a családi pótlékot és az alacsony nyugdíjakat.

Az életszínvonal emelkedik, s ezért a lakosság több nagy tápértékű élelmiszert fogyaszt, jobban és szebben ruházkodik, kényelmesebben rendezi be otthonát. Öt év alatt a kiskereskedelmi áruforgalom 23 százalékkal növekszik. A közétkeztetés forgalma 30 százalékkal növekedik, minősége pedig javul. A ruházati cikkek forgalma 15 százalékkal nő. Öt év alatt 1 millió új kerékpárt, 215 000 porszívót, 128 000 hűtőszekrényt, 600 000 mosógépet, 610 000 televíziókészüléket, 240 000 motorkerékpárt, 43 000 személygépkocsit hozunk belföldön forgalomba.

Szükségessé válik a lakosságnak nyújtott különféle szolgáltatások körének és mértékének további bővítése is, mert mind többen akarják igénybe venni a háztartási munkát könnyítő kölcsönző, tisztító és javító szolgálatot.

A lakosság jólétének emelésében mind nagyobb szerepet játszik a szociális, kulturális, egészségügyi szükségletek kielégítése, a mindennapi élet megkönnyítése, a jó munkakörülmények biztosítása. A nemzeti jövedelem tekintélyes részét lakásépítésre, egészségügyi, szociális, kulturális és kommunális intézményeink bővítésére fordítjuk.

A lakáshelyzet megjavítását pártunk nagy fontosságú szociális feladatnak tekinti. El kell érnünk, hogy az ötéves tervben előírt 250 000 helyett legalább 300 000 lakás épüljön.

Második ötéves tervünk előírásainak megfelelően, folytatjuk a munkaidő csökkentését az egészségre ártalmas munkakörökben. A munkavédelem javításával további lényeges eredményeket kell elérni az üzemi balesetek és a foglalkozási megbetegedések csökkentésében.

28. A szocialista világrendszer fejlődésének új szakaszában a szocialista országok ipari termelésének növekedési üteme majdnem háromszorosa a kapitalista országokénak. Részesedésük a

Digitized by Google

világ ipari termeléséből az 1955. évi 27 százalékkal szemben jelenleg 38 százalék. A szocialista országok között a nemzetközi kapcsolatok új típusa alakult ki. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsában tömörült országok gazdasági, tudományos és műszaki együttműködése az utóbbi években jelentősen, de nem a kívánatos mértékben szélesedett. A szocialista országok egységének és internacionalista együttműködésének fejlesztése minden szocialista országnak létérdeke. *A szocialista tábor felemelkedéséhez az út minden egyes ország gazdasági erőforrásainak teljesebb kihasználásán és fejlődésük összehangolásán keresztül vezet. Minél sokoldalúbb és hatékonyabb a szocialista országok gazdasági együttműködése, annál gyorsabban építjük fel a szocializmust és a kommunizmust, annál gyorsabban nyeri meg a szocialista világrendszer a kapitalizmussal folyó gazdasági versenyt.*

A magyar népgazdaság fejlődésében nagy szerepet játszik szoros együttműködésünk a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsában tömörült szocialista országokkal. A magyar nép a felszabadulás napjaitól kezdve élvezi a Szovjetunió önzetlen, testvéri, sokoldalú támogatását.

Helyeseljük és üdvözöljük a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsában részt vevő országok kommunista és munkáspártjai 1962-es moszkvai tanácskozásának határozatait és „A Szocialista Nemzetközi Munkamegosztás Alapelvei" c. dokumentumot. Hazánk és az egész szocialista világrendszer érdekében áll a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa munkájának további fellendítése, szerepének és felelősségének növelése.

Mindazok a szervek, amelyeknek szerepük van a nemzetközi szocialista együttműködésben, tartsák szem előtt az internacionalizmus elveit. Arra van szükség, hogy végleg felszámoljuk a gazdaságvezetés nacionalista vonásait és az autarchiára való törekvést, növeljük a termelési és kooperációs fegyelmet, teljesítsük vállalt kötelezettségeinket.

A szocialista nemzetközi együttműködés fő formája a népgazdasági tervek összeegyeztetése. Az eddiginél gondosabban hangoljuk össze a beruházásokat, hogy elkerüljük párhuzamos kapacitások építését. Különösen fontos a fejlesztési elgondolások összehangolása az anyag- és energiatermelésben, a széles körű szakosítás a vegyiparban, a gépgyártásban és a mezőgazdaságban. Üdvözöljük a Szovjetunió segítőkészségének újabb megnyilvánulásait; a „Barátság" kőolajvezeték megépítését, az energiarendszerek összekapcsolását, amelyek a nemzetközi együttműködés magasabb fokát jelentik. A jövőben fokozottan vegyünk részt különféle közös intézmények, közös vállalatok alapításában.

Magasabb fokra kell emelni és hatékonyabbá kell tenni a szocialista országok közötti tudományos és műszaki együttműködést.

Digitized by Google

29. Az egyenjogúság és a kölcsönös előnyök elve alapján fejlesztjük a gazdasági, műszaki és kulturális együttműködést a gyarmati sorból felszabadult és a nemzeti függetlenségük megszilárdításáért küzdő országokkal. Ezeknek az országoknak erőnkhöz mérten minden támogatást megadunk ahhoz, hogy hazai iparukat felépítsék és gazdaságukat fejlesszék.

A békés egymás mellett élés elvének megfelelően továbbra is készek vagyunk fejleszteni gazdasági kapcsolatainkat a fejlett tőkésországokkal. Támogatjuk a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa 1962-es moszkvai tanácskozásának a kölcsönösen előnyös világkereskedelem kifejlesztésére irányuló javaslatait, és helyeseljük, hogy e kérdést nemzetközi értekezlet vitassa meg.

30. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa keretében együttműködő szocialista országok, köztük a Magyar Népköztársaság is kidolgozza a 20 éves gazdaságfejlesztési tervét.

Az 1960—1980-as időszakban a nemzeti jövedelmet négyszeresére emeljük. Népgazdaságunk szerkezetét — benne az ipari és mezőgazdasági termelés összetételét — úgy alakítjuk, hogy a termelés növekedési üteme gyors legyen. A termelés minden ágában biztosítjuk a legfejlettebb technika széles körű alkalmazását.

Az ipari termelést legalább ötszörösére emeljük. Az ipar termékeiben jussanak túlsúlyra a magas technikai kultúrát képviselő ágazatok, a gyártási technológiában pedig kövessük és a hazai körülményeknek megfelelően alkalmazzuk a világszerte tapasztalható fejlődési irányvonalat.

A mezőgazdasági termelést országunk kedvező adottságainak maximális kihasználásával 20 év alatt két-, két és félszeresére növeljük. A társadalmi termelés gyors növelése lehetővé teszi az életszínvonal nagyfokú emelését. Az egy főre jutó fogyasztás 1980-ban magasabb lesz, mint a fejlett tőkésországokban.

15 éves lakásépítési tervünket jelentősen túlteljesítve, a következő évtizedben elérjük, hogy minden önálló családnak lesz lakása. Gondoskodunk az egész lakosság egészségének megóvásáról, az egészségügyi és kulturális viszonyok lényeges javításáról. 1980-ig létrehozzuk az egész lakosságra kiterjedő ingyenes, magas színvonalú egészségügyi ellátást.

A munka magas termelékenysége révén a következő két évtizedben a munkaidőt jelentősen csökkentjük. Létrejönnek a szellemi és a fizikai munka, valamint a város és a falu közötti lényeges különbségek megszüntetésének feltételei.

Digitized by Google

V.

KULTURÁLIS FEJLŐDÉSÜNK EREDMÉNYEI ÉS FELADATAI

Hazánk társadalmi-gazdasági átalakulásával kölcsönhatásban fejlődött a szocialista kultúra, a tudomány, a köznevelés. Népünk világképét bővítette és szocialista meggyőződését erősítette a szocializmus világméretű előretörése, a kommunista társadalom tudományos programjának kidolgozása, a kommunizmus építése a Szovjetunióban, az űrkutatásban elért nagyszerű eredmények, a kibontakozó tudományos-technikai forradalom.

A szocializmus teljes felépítése új, magasabb igényeket támaszt: a fejlett szocialista népgazdaság művelt, műszakilag képzett, öntudatos dolgozókat követel, akik a termelőmunka mellett társadalmunk irányításának is cselekvő részvevői. A kultúra területén legfontosabb feladatunk: a nép műveltségi színvonalának további emelése, az egyre növekvő szakemberszükséglet kielégítése, az emberek szocialista gondolkodásának, tudatának, erkölcsének formálása és a következetes eszmei harc a polgári-kispolgári ideológia megnyilvánulásai ellen. A következő években is a VII. kongresszuson megfogalmazott feladat teljesítéséért kell küzdenünk: *tanítsuk meg az embereket szocialista módon élni, dolgozni és gondolkodni.*

31. Kulturális fejlődésünkben kiemelkedő szerepe van a köznevelésnek. A VII. kongresszus óta tovább nőtt népünk művelődési igénye, a tanulás kezd népmozgalommá válni hazánkban. Az 1962—63-as tanévben az általános iskolákban csaknem másfél millió, a középiskolák nappali tagozatán több mint 200 000 diák fog tanulni; azaz 47 százalékkal több, mint 1958—59-ben. 1958 óta megháromszorozódott a dolgozók általános és középiskoláiba járók száma.

A VII. kongresszus óta lényeges változások történtek közoktatásunk szervezetében és tartalmában. Széles körű társadalmi vita után törvényerőre emelkedett az új oktatási reform, amelynek fő gondolatai: az iskola és az élet szorosabb kapcsolata, a tanulás és a munka egysége, korszerű tananyagok kidolgozása, a túlterhelés enyhítése, a marxizmus—leninizmus elveinek hatékonyabb érvényesítése. A tankötelezettség korhatárát 16 évre emeltük. Növeltük a gyakorlati foglalkozásban részt vevő általános és középiskolás tanulók számát. Az 1961—62-es tanévben a gimnáziumi tanulók 67 százaléka, az első osztályosoknak pedig már 92,5 százaléka részesült ipari vagy mezőgazdasági jellegű szakmai előképzésben. Megkezdtük az új típusú középiskolák, a szakközépiskolák kiépítését. A felsőoktatási intézményekben jelentősen meghosszabbítottuk és célirányosabbá tettük a szakmai gyakorlatot. Szélesített-

Digitized by Google

tük azokat az oktatási formákat (levelező oktatás, esti iskolák), amelyek lehetővé teszik a dolgozó fiatalok és felnőttek továbbtanulását.

Az oktatási reform egyik legjelentősebb eredménye, hogy a népgazdaság szakemberszükségletének kielégítése és a technikusképzés színvonalának emelése céljából megkezdtük a felsőfokú technikumok rendszerének kiépítését. Emelkedett a pedagógusképzés színvonala: a tanító- és az óvónőképzést középfokról felsőfokra emeltük.

Az oktatási reform megvalósítása azonban jórészt ezután következik, ehhez meg kell teremteni a szükséges anyagi feltételeket.

Kidolgozzuk az oktatási reformnak megfelelő új tananyagokat, tankönyveket; a még meglevő, nem szakosított falusi iskolákat a szakosított általános iskolák szintjére emeljük. Megkezdjük a tanyai iskolások számára a bentlakásos körzeti nevelőintézmények hálózatának kiépítését. Jelentősen növeljük a középiskolások számát. Már ebben a tanévben az általános iskolát végett tanulók közül 66 ezret, az összes általános iskolát végzettek csaknem felét felvettük középiskolákba. A középiskolákba kerülők száma évről évre jelentősen emelkedni fog és messze túlhaladja az ötéves terv eredeti előirányzatait. A következő évtizedben általánossá tesszük a középfokú iskolai tanulást. Tovább fejlesztjük a szak-középiskolákat; új iskolák létesítése mellett a gimnáziumok, a technikumok, valamint a szakmunkás-tanuló iskolák egy részét fokozatosan szak-középiskolává alakítjuk át.

A dolgozók mind szélesebb körének tesszük lehetővé a továbbtanulást: a szakképzettség emelésére és az általános művelődési igények kielégítésére még tovább kell szélesíteni az esti és levelező oktatást. Bővítjük a dolgozók iskoláinak üzemi tagozatait. Az esti és levelező oktatásban eltöröljük az életkori és munkaköri megkötöttségeket.

Tovább fokozzuk a pedagógusok munkájának társadalmi-erkölcsi elismerését és lehetőségeink arányában anyagi megbecsülését is.

32. Az egyetemi és főiskolai hallgatók száma 3 év alatt csaknem megduplázódott, elértük az ötéves terv végére előirányzott 53 ezres létszámot. A hallgatók számát 1965-re legalább 70 000-re emeljük. A következő években tovább szélesítjük azt a rendszert, hogy a főiskolákra kerülő hallgatók előzőleg 1—2 évet dolgozzanak. A felsőoktatásban a legfontosabb feladat az oktatás tartalmának és módszerének korszerűsítése, az új programok és tantervek kidolgozása.

Fejlődésünk megköveteli, hogy megszüntessük a szakemberképzésben meglevő elmaradást, célszerűbben foglalkoztassuk szakembereinket. Intézményeinket úgy fejlesszük, hogy elegendő szám-

Digitized by Google

ban legyenek mérnökeink, szakembereink, kutatóink, a technikai és a kulturális haladás igényeinek kielégítésére. Ezért a jelenleginél lényegesen többet áldozunk a szakemberképzésre, a felsőoktatás fejlesztésére, főiskolai intézményeink bővítésére és a főiskolai hálózat kiterjesztésére. Tovább épül a budapesti, a miskolci és a veszprémi műszaki egyetem. Új műegyetem építése kezdődik meg Győrött. Növeljük a pécsi és a budapesti orvostudományi egyetem és a gödöllői Agrártudományi Egyetem befogadóképességét. 1962 végéig 43 felsőfokú technikum létesül, s így, felsőoktatási intézményeink száma 86-ra emelkedik. Nagy erőfeszítéseket teszünk a kollégiumi ellátottság megjavítására. Fokozatosan rátérünk az ingyenes oktatásra és tovább fejlesztjük a társadalmi ösztöndíjrendszert. Egyetemeinket és főiskoláinkat — a fővárosban és vidéken egyaránt — korszerű laboratóriumokkal, gépekkel, műszerekkel és egyéb eszközökkel szereljük fel. Szervezettebbé tesszük a végzett szakemberek továbbképzését. Gondoskodunk arról, hogy az oktatói kar létszáma és képzettsége megfeleljen azoknak az igényeknek, amelyeket a felsőoktatás fejlesztése támaszt.

A felsőfokú képzésben alkosson egységet az oktató, a tudományos és a nevelőmunka, az egyetemek és főiskolák neveljenek kommunista szakembereket.

33. A szocialista építőmunka előrehaladásával megnő a tudomány szerepe: a tudomány közvetlen termelőerővé válik. Szükséges, hogy évről évre emeljük a nemzeti jövedelemnek a tudományok és a technika műszaki fejlesztésére fordított hányadát.

A tudomány tervszerű fejlesztésében, eredményeinek felhasználásában még csak a kezdeti lépéseket tettük meg. A gyorsabb előrehaladást gátolja a szellemi és anyagi erők szétaprózottsága, gyakran célszerűtlen felhasználása, a konzervativizmus, a szubjektivizmus, a tudomány irányításának hibái és az elavult szervezeti formák. A marxista világnézet tért hódított, de még nem vált minden területen a tudományok művelésének általánosan elfogadott világnézeti és módszertani alapjává.

a) Az országos távlati tudományos kutatási tervben kitűzött kutatási feladatok megjelölik a tudományos munka fő irányait. A legközelebbi feladat most azoknak a legfontosabb kutatási céloknak a kijelölése, amelyeknek elérésére — a hazai feltételeket és szükségleteket, valamint a nemzetközi kooperáció és munkamegosztás lehetőségeit figyelembe véve — tudományos erőinket elsősorban összpontosítjuk. Tudományos életünk nagy fontosságú irányító szerveinek, a Magyar

Digitized by Google

Tudományos Akadémiának, a Tudományos és Felsőoktatási Tanácsnak és a Műszaki Fejlesztési Bizottságnak az a feladata, hogy jobban segítsék a magyar tudomány összehangolt, tervszerű fejlődését, ösztönözzék a matematikai, a fizikai, a kémiai és a biológiai alapkutatásokat, gyorsítsák meg a tudományos kutatás eredményeinek hasznosítását a népgazdaságban és a felsőoktatásban.

b) Az emberek tudatának, gondolkodásának átalakításában, a szocialista társadalom, a gazdasági és az állami élet kérdéseinek tudományos, elméleti kidolgozásában mind nagyobb feladatok hárulnak a társadalomtudományokra. A társadalomtudományok művelői segítsék a szocialista építés tapasztalatainak elméleti általánosítását, a fejlődés távlatainak tudományos megvilágítását, az antimarxista ideológiák elleni harcot, a pártosság lenini eszméinek védelmét és érvényesítését. A társadalomtudományi kutatómunka szervezete segítse elő az elmélet és a gyakorlat egységét, az erők ésszerű összpontosítását és a társadalmi fejlődés időszerű alapkérdéseinek vizsgálatát.

c) A fiatal kutatók képzését és tudományos előrehaladását tervszerűbbé kell tenni és össze kell hangolni a szocialista építés igényeivel. Az idős, tekintélyes tudósok megtisztelő feladata, hogy minél több tehetséges fiatal kutatónak adják át gazdag tapasztalataikat, minél több kiváló tudóst neveljenek a magyar tudomány, a magyar nép számára.

34. A szocializmus építésében elért nagy eredmények kedvező hatással voltak az irodalom és a művészetek fejlődésére. Az alkotók körében is nőtt a bizalom a párt politikája iránt, tovább szélesedett a szocializmus eszméit igenlő, értük meggyőződéssel küzdő írók és művészek tábora, fejlődött a fiatal író- és művésznemzedék alkotó tevékenysége.

1959-ben újjáalakultak művészeti szövetségeink, új lapok és folyóiratok indultak, megnőtt a kiadók, a színházak, a filmgyárak önállósága és felelőssége.

Tartalmi gazdagodás és színvonalemelkedés tapasztalható az alkotók munkásságában. Előtérbe kerültek mai életünk problémái. Sok olyan mű — regény, novella, vers, dráma, film, képzőművészeti, zenei alkotás — készült, amely igyekezett szocialista választ adni változó életünk kérdéseire és segített a nép erkölcsi, világnézeti nevelésében. Figyelemre méltó a régi és az új erkölcs összeütközéseinek pártos ábrázolására való törekvés. Különösen örvendetes, hogy felnövőben van egy fiatal, a szocialista rendszerben nevelkedett tehetséges művésznemzedék, amely ígéretes művekkel gazdagította már eddig is irodalmunkat és művészetünket.

Digitized by Google

Még mindig kevés azonban a társadalmi életünk fő folyamatait igényesen ábrázoló színvonalas alkotás, sok a periferikus témájú, középszerű, szürke munka.

A kritikában kísértenek a revizionista, polgári nézetek és a sematizmus, gyakori a hozzá nem értés, az elvtelenség, az alkalmazkodás a kispolgári tömegízléshez.

Irodalmi-művészeti közéletünk ma még különféle eszmei arculatú csoportokból áll. Minden erővel és eszközzel segítjük, támogatjuk a marxista világnézetű, szocialista-realista irodalmat és művészetet, de teret adunk minden más jó szándékú, nem ellenséges művészi tevékenységnek is. Az a feladatunk, hogy megteremtsük irodalmunknak és művészetünknek a szocialista eszmeiségen alapuló egységét. Következetesebben érvényesítjük a párt eszmei irányítását. A jövőben sem döntünk el rendeletileg, adminisztratív eszközökkel olyan vitákat, amelyek a művészi megformálás, a stílus kérdéseiről folynak; a párt irányító munkájában továbbra is az eszmei meggyőzés módszerét alkalmazzuk, bátorítjuk az alkotó vitákat és következetesen harcolunk az idegen, káros nézetek, eszmék ellen.

A valóságot tükröző, az emberek tudatát formáló szocialista irodalomtól és művészettől idegen a sematizmus, az élet bonyolult problémáinak megkerülése vagy leegyszerűsítése.

A szocialista realizmus magában foglalja a kísérletezés szabadságát, a különböző stílusirányzatok létjogosultságát, a témák és a formák változatosságát. Elutasítjuk azonban a dekadenciát, a formalizmust, a valóságtól elforduló, öncélú modernkedést.

35. Társadalmi nevelésünk rendszerében nagy szerepe van az iskolán kívüli népművelésnek.

Az elmúlt években növekedett az érdeklődés a világnézeti, a természettudományos és a művészeti ismereteket bővítő, valamint a szakismereteket gyarapító műszaki és gazdasági előadások iránt. Mind a világnézeti nevelésben, mind az általános és szakműveltség fejlesztésében nagy haladást hoztak az összefüggő tematikával, meghatározott nevelési céllal, állandó hallgatósággal működő munkás- és tsz-akadémiák. Erősödött, s a közönség ízlésének fejlesztésében jelentős eredményt ért el a műkedvelő művészeti mozgalom.

Többet költöttünk a népművelésre. Bővítjük a népművelési intézmények: a könyvtárak, a mozik, a művelődési otthonok, a múzeumok hálózatát.

A népművelés fontos feladata, hogy az idősebb generációnak az a része, amelynek nincs teljes általános iskolai végzettsége, az iskolán kívüli népművelés segítségével is hozzájuthasson a 8 osztályos iskola ismeretanyagához. A népművelés is terjessze a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus eszméit, segítse

Digitized by Google

elő a szocialista együttélés szabályainak meghonosítását, a tömegek ízlésének formálását, a polgári-kispolgári ideológia, életfelfogás és erkölcs elleni harcot.

36. A VII. kongresszus óta fejlődött a sajtó, a rádió, a televízió, vonzóbb, érdekesebb formában látják el tájékoztató és nevelő feladataikat. A központi és a helyi lapok ma már szinte minden családhoz eljutnak. Csaknem minden családnak van rádiókészüléke, s a televízió műsorát is több mint egymillió ember nézi. 1965-re minden negyedik család otthonában lesz televíziókészülék, és az egész országban vehető lesz a budapesti televízió műsora.

Az egész lakosság politikai-kulturális nevelésében, a nép műveltségének, ízlésének fejlesztésében nagy szerepe van a sajtónak, a televíziónak és a rádiónak. Azt várjuk, hogy a sajtó, a rádió és a televízió dolgozói igényesebben, vonzóbb formában hirdessék a szocializmus igazságait. Legyenek a szocialista ember nevelésének, az egységes szocialista társadalom formálásának élenjáró munkásai, terjesszék a szocialista kultúrát.

VI.

A PÁRT FEJLŐDÉSE

A szocialista forradalom minden győzelme elsősorban annak köszönhető, hogy a magyar munkásosztálynak, a dolgozó népnek egységes, marxista—leninista, internacionalista pártja van, amely megoldotta és megoldja történelmi feladatait.

A Magyar Szocialista Munkáspárt tagjait — munkásokat, parasztokat, értelmiségieket — a kommunizmus eszméje, a közös cél és akarat egyesíti. A párt, amely a munkásosztály forradalmi élcsapata, megnyerte a nép túlnyomó többségének cselekvő támogatását. A szocializmus teljes felépítése, a társadalom szocialista egységének kialakulása s a marxizmus—leninizmus térhódítása azt eredményezi, hogy a munkásosztály élcsapata az egész nép pártjává válik.

37. A Magyar Szocialista Munkáspárt politikája célt és irányt ad a nép egész tevékenységének; tudományos ideológiája az országépítésnek, a társadalmi átalakulásnak, a tudományos és kulturális fejlődésnek az éltető eszméje; szervezete: épülő szocialista társadalmunk egységének és szervezettségének magja. A párt egész tevékenységét a marxizmus—leninizmus elméletére alapozza, politikája a magyar nép érdekeit fejezi ki. A való helyzetből indul ki és mindig szem előtt tartja a kommunista végcélt. A párt egész munkája: a munkásosztálynak, a népnek a szolgálata. A Magyar

Digitized by Google

Szocialista Munkáspárt történelmi hivatásának tekinti, hogy — összhangban a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom harcával és az egész haladó emberiség érdekeivel — a magyar munkásosztályt, az egész népet elvezesse a szocialista forradalom teljes győzelméhez, majd a kommunizmushoz.

A Központi Bizottság döntéseit gondos tanulmányozás és vita előzi meg; a Központi Bizottság a fontosabb párthatározatok meghozatala előtt a párttagok és pártonkívüliek széles rétegeivel tanácskozik. A párt vezető tevékenysége mind tudományosabb és konkrétabb: a párthatározatok a szocialista építés gyakorlati munkáját irányító elveknek és intézkedéseknek a foglalatai. A párt irányítja az állami, a gazdasági és kulturális munkát, de nem az állami és társadalmi szervekre hozott kötelező határozatok útján. A párt határozatai az e szervekben dolgozó kommunistákat kötelezik.

A párt vezető szerepe társadalmunk fejlődésében törvényszerűen növekszik. A mind bonyolultabbá váló gazdasági és kulturális építőmunka mind nagyobb tervszerűséget, tudatosságot és szervezettséget követel. Az elkövetkező időszakban a párt arra törekszik, hogy elősegítse a termelőerők fejlődését, győzelemre vigye a szocializmust az emberek gondolkodásában és érzésvilágában, erősítse a nép szocialista nemzeti egységét, teljessé tegye a szocializmus győzelmét. E feladatok megoldásának feltétele és eszköze: a személyi kultusz terhétől megszabadult párt politikai-eszmei és szervezeti egységének megőrzése és erősítése, az ideológiai munka fejlesztése. Védelmezzük a pártélet lenini normáit, a kollektív vezetést, fejlesztjük a pártdemokráciát, ápoljuk a párt és a tömegek egészséges, a kölcsönös bizalomra épülő kapcsolatait, hűek maradunk a nemzetközi kommunista mozgalom marxista—leninista alapelveihez.

38. A párt az ellenforradalommal vívott harc idején, a szocialista építés menetében leszámolt a személyi kultusszal. A személyi kultusz idegen a marxizmus—leninizmustól, idegen a munkásosztálytól és a szocialista társadalomtól. Nem a szocialista rendszerből vagy annak intézményeiből eredt, és nem is másította meg e rendszer társadalmi jellegét. A szocialista társadalom, a kommunista mozgalom tárta fel és vetette el a személyi kultuszt. A marxizmus történelemfelfogása szemben áll a személyiség történelmi szerepének idealista felfogásával, a párt és a tömegek szerepének lekicsinylésével; a szocialista társadalom lényegével összeegyeztethetetlen egy vezető istenítése, a párt és a tömegek fölé emelése, az önkény, a hatalommal való visszaélés. A Szovjetunió Kommunista Pártja nagy történelmi tette és érdeme, hogy nyíltan elítélte és leküzdötte a személyi kultuszt. E súlyos politikai, ideológiai és morális ballaszt elvetése a kommunista világ-

Digitized by Google

mozgalom életbevágó érdeke, a Szovjetunió, a szocialista világrendszer gyors és egészséges fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele volt.

Pártunkban a Sztálin-kultusz az ennek mintájára meghonosodott Rákosi-kultusszal párosult. 1949-től Rákosi és személyi támogatóinak szűk csoportja a kollektív vezetés fokozatos megszüntetésével, a Központi Bizottság, a párt és a nép fölé helyezte magát, szektás álradikalizmusa eltorzította a párt politikáját, önkényesen semmibe vette a szocialista törvényességet. A személyi kultusz aláásta a párt tekintélyét, a párt és a tömegek közötti bizalmat, törést okozott a szocializmus építésében, gátolta a marxista gondolkodást, a bátor kommunista cselekvést, a nép alkotó tevékenységét, kedvezett a karrierizmusnak, az elvtelenségnek, a szolgalelkűségnek és a maradiságnak.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1956. november 4. után eltávolította a vezetésből, a politikai életből a Rákosi-klikket, amely a hatalommal visszaélve mérhetetlen károkat okozott a magyar népnek, a nemzetközi kommunista mozgalomnak. A párt visszaállította a pártélet lenini normáit, az országban a szocialista törvényességet. A Központi Bizottság 1962. augusztus 14—16-i ülésén teljes összefüggésében és mélységében feltárta a koncepciós perek, a törvénysértések okait; igazságot szolgáltatott azoknak a kommunista harcosoknak, ártatlan embereknek, akik a Rákosi-klikk önkényének áldozatul estek, meghurcoltatást, oktalan büntetést szenvedtek. A Magyar Szocialista Munkáspárt jóvátett minden orvosolható törvénysértést, eljárt a törvénysértésekben vétkes személyek ellen. A Központi Bizottság kizárta a párt soraiból azokat, akik a fő politikai felelősséget viselik a személyi kultusz éveiben elkövetett bűnökért. Határozott intézkedésekkel megteremtette a törvényes, intézményes és személyi garanciáit annak, hogy a törvénysértések többé meg ne ismétlődhessenek.

A Magyar Szocialista Munkáspárt életét a lenini normák szabályozzák. Megvalósult a kollektív vezetés. Minden lényeges elvi, politikai kérdésben a Központi Bizottság dönt. Az egész pártban érvényesül a kollektív vezetés elve; a légkör nyílt, őszinte és elvtársias. A párt leszámolt a személyi kultusszal, újjászületett, visszanyerte a nép bizalmát és támogatását, leleplezte a revizionista árulást, megszilárdította marxista—leninista egységét.

39. A magyar nép megismerte a végső kifejlődésig jutott szektás dogmatizmust és revizionizmust. A dogmatizmus és a revizionizmus csődbe jutott, lelepleződött, a marxista—leninista politikát igazolta az élet. A magyar kommunisták hosszú és nehéz harcban alakították ki a helyes marxista—leninista politikát. A Tanácsköztársaság és a huszonöt éves Horthy-reakcióval foly-

Digitized by Google

tatott harc tapasztalatai, a munkáshatalom kivívásának és a szocialista építésnek a tanulságai, országunk és pártunk története — cáfolhatatlan bizonyíték az alkotó marxizmus igaza mellett. A revizionizmussal és a szektarianizmussal, a személyi kultusszal vívott harc eredménye, hogy pártunk politikájában érvényesülnek a marxizmus—leninizmus elvei; ebben a harcban született pártunk egysége, ebben a harcban forrt össze pártunk a tömegekkel, a magyar néppel, a kommunista világmozgalom testvérpártjaival, a szocialista országok népeivel.

A párt egysége a VII. kongresszus óta eltelt időszakban tovább erősödött. A marxista—leninista politika kidolgozásának és végrehajtásának folyamatában a párt sikerrel küzdött meg a jobb- és „baloldali" nézetekkel. Az eleven, a gyakorlati tevékenységgel összefüggő viták erősítették a pártot. A párttagság a vitákban helyesen foglalt állást, és a vitát követő határozatoknak megfelelően, egységesen cselekedett. A párt eszmei küzdelmet vívott a marxizmustól eltérő irányzatok ellen, de erélyes szervezeti intézkedéseket is foganatosított azokkal szemben, akik frakciós kísérletekkel le akarták téríteni a pártot a marxista—leninista politika útjáról.

A VII. kongresszus joggal állapította meg, hogy a kétfrontos harcban megerősödött párttagság túlnyomó többsége megszabadult a szektarianizmus és a revizionizmus káros befolyásától. Az utóbbi három évben ez a folyamat előrehaladt, de még ma is élnek szektás és revizionista nézetek. Most is érvényes Lenin figyelmeztetése: a társadalmi élet fordulói, nagyobb változásai idején növekedhet az elhajlások, a marxizmustól eltérő irányzatok veszélye.

A párt a VII. kongresszus után is következetes eszmei-politikai harcot folytatott a szektarianizmus és a revizionizmus maradványai és az elhajlások iránti békülékenység ellen. A marxizmustól eltérő irányzatok kölcsönhatásban vannak, táplálják, erősítik egymást, sőt, közös platformon találkozhatnak is. *Tapasztalataink megerősítik a kétfrontos harc nemzetközi érvényű lenini elvét.* A revizionizmusnak és a szektás dogmatizmusnak is kispolgári a gyökere és a jellege. A revizionizmus és a szektás dogmatizmus is ellentétes a marxizmus elméletével és gyakorlatával, a munkásosztály, a szocializmus érdekeivel.

40. A párt elméleti tevékenységében a legfontosabb a marxizmus alkotó alkalmazása, a szocialista építés kérdéseinek megoldása. A párt a lenini eszmék alkalmazásával választ adott olyan bonyolult problémákra, mint az osztályharc és az osztályszövetség összefüggése; az ellenforradalommal vívott harc a szocialista konszolidáció, a szocializmus felépítésének időszakában; a gazdasági és a politikai tényezők kölcsönhatása a mezőgazdaság szocialista átszervezésében; a falu társadalmi viszonyainak

Digitized by Google

átalakítása és egyidejűleg a mezőgazdasági termelés emelése; a középparasztság szerepe és a kulákkérdés megoldása; az egységes szocialista paraszti osztály kialakításának útja. Tapasztalataink alapján indokolt az az elméleti következtetés, hogy a proletárdiktatúra korszakában — helyes politika és kedvező nemzetközi viszonyok mellett — a szocialista forradalom nagyobb fordulatai sem váltják ki okvetlenül és mindig az osztályharc éleződését és a termelés esését. A mezőgazdaság szocialista átszervezése a kispolgári ideológia veresége is; a paraszti tömegek szemében hitelét vesztette az „örök egyéni kisvállalkozó" eszménye. A kispolgári ideológia elvesztette legfőbb hazai társadalmi-gazdasági alapját; a szocialista tudatosság győz a kispolgári ösztönösség felett.

Előbbre jutottunk a párt ideológiai fejlődésében, a tömegek politikai nevelésében. Mindinkább megvalósul az a törekvés, hogy vonzó formában, az élettel szerves kapcsolatban ismertessük pártunk politikáját, terjesszük a marxizmus—leninizmus eszméit. A párt VII. kongresszusán kitűzött feladat megoldása — hogy „társadalmi és kulturális életünk minden területén uralkodóvá tegyük a marxizmus—leninizmus világnézetét" — még hosszú időt igényel. Az ideológiai munka gyakori hibája: a meggyőző erőre támaszkodó offenzív jelleg elégtelensége, az új problémák vizsgálatától és a megoldásuktól való húzódozás, a dogmatizmustól örökölt gondolati bátortalanság.

A marxizmus eszmei offenzívája egész szocialista építőmunkánk szükséglete és követelménye. Fejlődésünk jelenlegi időszakának egyik jellemzője, hogy a politikai harc is gyakran ideológiai formában jelentkezik. A kapitalista múlt eszmei öröksége — az ellenséges erők utolsó mentsvára — fékezi a szocialista építést.

A párt szembefordult az osztályharc állandó és abszolút éleződésének hamis tételével; azokat a rétegeket is a szocialista építés támogatására hívja, amelyek korábban nem rokonszenveztek céljainkkal, részben szemben álltak azokkal.

Nőttön-nő a marxizmus nemzetközi tekintélye és vonzereje. A szocialista világrendszer előrehaladása, különösen a Szovjetunió fejlődése, cáfolhatatlan tanúságtétel a marxi—lenini elmélet igazsága mellett. Az alkotó marxista gondolat korunk uralkodó eszmei áramlata. A marxizmus hazánkban való térhódításának kedvez az ország társadalmi-politikai helyzete. Az elmúlt évek nemzetközi és hazai eseményeinek, a párt politikájának hatására polgári és kispolgári gondolkodású rétegek és emberek közeledtek a népi demokratikus rendszerhez. A párt elősegíti és gyorsítja ezt a közeledést, de vitába száll azzal az elképzeléssel, amely a szocialista nemzeti egység politikájában a polgári és kispolgári ideológia megtartására és igazolására vél lehetőséget felfedezni.

Digitized by Google

A politikai rugalmassággal párosulnia kell az elvi következetességnek; a politikai szövetség és az ideológiai vita egységet alkot. Az antimarxista eszmeáramlatokkal sem a nemzetközi ideológiai küzdőtéren, sem az országon belül nincs békés együttélés. Eszmei harcot kell folytatni a mai polgári filozófia, szociológia és esztétika hazánkban is ható áramlatai ellen, szembeállítva velük az alkotó marxizmus—leninizmus tudományos eszméit. A hazai polgári-kispolgári ideológia elleni harcban a fő feladat a nacionalista maradványok leküzdése.

További előrehaladásunk elsőrendű követelménye, hogy megszüntessük az ideológiai munka viszonylagos elmaradását a társadalmi viszonyok fejlődése mögött, fokozzuk az eszmei harcot a tudományos, kulturális élet minden területén a szocialista módon élő, dolgozó, gondolkodó és érző ember neveléséért.

41. A párt fontos feladatának tekinti, hogy általánossá tegye az emberek közötti kapcsolatok új szabályait, a szocializmus erkölcsi normáit. A kommunista erkölcs szemben áll a kizsákmányolók osztályerkölcsével, és magában foglalja azokat a főbb általános emberi erkölcsi szabályokat is, amelyeket a néptömegek évezredek alatt a társadalmi elnyomással és az erkölcsi fogyatékosságokkal vívott harcban kialakítottak. A kommunistákat jellemző erkölcsi tulajdonságok: a kizsákmányolás elleni harc; mindenféle elnyomás és társadalmi igazságtalanság szenvedélyes gyűlölete; odaadás a szocializmus ügye iránt, a szocialista haza szeretete; testvéri szolidaritás minden ország dolgozóival, minden néppel; harcos internacionalizmus; a társadalom javára végzett lelkiismeretes munka; a közügyek iránti szenvedélyes érdeklődés; kérlelhetetlenség a társadalom és az egyes emberek kárára elkövetett visszaélésekkel, az önzéssel, a becstelenséggel, a karrierizmussal, a hatalommal való visszaéléssel, az önteltséggel és kritikátlansággal szemben; erkölcsi tisztaság, egyszerűség és szerénység a társadalmi és magánéletben. Küzdenünk kell ezeknek az elveknek következetes érvényesítéséért.

42. Pártunk szervezeti élete a VII. kongresszus óta egészségesen fejlődött.

a) A párt taglétszáma ugyan lényegesen kisebb, mint az ellenforradalom előtt volt, de a párt erősebb, mert a harcban megedzett kommunistákat tömöríti, mert marxista—leninista egysége szilárd. Az ipari üzemekben nőtt a párt szervezeti ereje, befolyása, a mezőgazdaság szocialista átszervezése közben új termelőszövetkezeti pártszervezetek alakultak; sok termelőszövetkezeti paraszt kérte és nyerte el felvételét pártunkba. Több az értelmiségi és az alkalmazott is, ami kifejezi a tudományok és a technika növekvő szere-

Digitized by Google

pét társadalmunk fejlődésében. Pártunknak nem célja a párttagság létszámának nagymérvű növelése. A párttagság egészséges utánpótlását elsősorban az új, felnövekvő kommunista nemzedék legjobbjaiból szervezzük meg. Pártépítő munkánkat az a törekvés vezeti, hogy ne legyen olyan párttagunk, aki nem való a pártba, viszont sokasodjék, százezrekkel növekedjék a politikánkat értő és támogató olyan pártonkívüli emberek száma, akiket a párt tagjaiként is becsülnének és tisztelnének.

b) A párt szervezeti életének alapelve: a demokratikus centralizmus. A párt egészséges fejlődésében a demokratizmus kibontakozása együtt jár a központi irányítás, a centralizmus erősödésével. A demokratikusan hozott határozatokat, a vezető szervek utasításait fegyelmezetten végre kell hajtani. A párt nem tűr semmiféle kispolgári, liberális vagy anarchikus felfogást és módszert. Az országos jellegű problémákról a párt központi szervei határoznak. A közép- és alsó pártszervek az általános irányelveket és a központi határozatokat követve, helyi jellegű kérdésekben önállóan és felelősséggel döntenek, intézkednek. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének tapasztalatai, a megyék, a járások kezdeményezései, a pártmunkások megnövekedett tekintélye arról tanúskodnak, hogy a megyei, a járási és a városi pártbizottságok, a községi pártszervezetek helyesen élnek a nagyobb önállósággal.

c) A párttagság növekvő aktivitása lehetőséget ad arra is, hogy mind több társadalmi dolgozó (nem függetlenített) pártmunkás vegyen részt a választott pártszervek és a pártapparátus mindennapi munkájában. Növeljük a Központi Bizottság, a pártbizottságok, illetve ezek osztályai, valamint a pártvezetőségek mellett működő állandó jellegű munkabizottságok szerepét és jelentőségét; erősítsük a pártmunka társadalmi jellegét.

d) A VII. kongresszus óta eltelt időszakban a kádermunkában jobban érvényesültek a lenini elvek. A káderek kiválasztásának elve: a népi demokráciához hű, kellő politikai és szakmai felkészültségű, művelt, tehetséges, szervezőképes és irányítani tudó embereket kell vezető tisztségekbe helyezni. Érvényt szerzünk annak az elvnek is, hogy arra érdemes és rátermett pártonkívüliek betölthessenek minden közfunkciót. Ez az elv és gyakorlat erősíti a párt és a tömegek közti kapcsolatot, egyszersmind védi a párt politikai és erkölcsi tisztaságát. A pártonkívüliek vezető funkcióba helyezésénél is elsőrendű politikai követelmény, hogy elfogad-

Digitized by Google

ják a párt irányítását, odaadóan dolgozzanak a szocializmus felépítésén.

A régi, tapasztalt káderek mellett tervszerűen és bátran léptessünk elő felelős beosztásba fiatal, friss erőket. Az eddiginél nagyobb számban helyezzünk vezető posztokra nőket.

43. A tömegszervezetek és tömegmozgalmak — a szakszervezetek, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, a népfrontmozgalom, a másfél millió tagot egyesítő Szövetkezetek Országos Szövetsége, a Magyar Nők Országos Tanácsa, a Magyar Úttörők Országos Szövetsége, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetsége, az Országos Béketanács, a Magyar—Szovjet Baráti Társaság, a Testnevelési és Sportmozgalom, a Magyar Honvédelmi Sportszövetség, a Magyar Vöröskereszt és más tömegszervezetek és mozgalmak — az utóbbi három évben hatékony munkát végeztek a dolgozók nevelésében és mozgósításában. A szocialista demokrácia továbbfejlesztésével nő a tömegszervezetek és mozgalmak szerepe, hatásköre. A tömegszervezeteknek és mozgalmaknak továbbra is az a fő feladatuk, hogy segítsék és közvetítsék a párt politikáját a tömegekhez, s a tömegek véleményét, javaslatait, kívánságait a párthoz.

A szakszervezetek tevékenyen közreműködnek a népgazdaság fejlesztésében, ösztönzik és szervezik a szocialista munkaversenyt, különösen a szocialista brigádmozgalmat. Növelni kell a szakszervezetek szerepét a gazdasági feladatok megoldásában. Szükséges, hogy — elsősorban a termelési tanácskozásokon — a dolgozók hatékonyabban vegyenek részt a vállalati tervek kidolgozásában és ellenőrzésében, a helyi kérdések eldöntésében.

A szakszervezetek hatáskörébe kell utalni olyan munkajogi, társadalombiztosítási, szociális és kulturális ügyeket is, amelyekkel eddig állami szervek foglalkoztak.

A Kommunista Ifjúsági Szövetségnek jelentős szerepe van abban, hogy a fiatalok többsége a szocializmus eszméit vallja, s megérti, hogy a szocializmus tárja szélesre a nemzeti és az egyéni felemelkedés útját. A Kommunista Ifjúsági Szövetség tagjai legyenek az iparban és a mezőgazdaságban a termelékenység emelésének, az új technika alkalmazásának élharcosai, a kulturális élet fellendítésének tevékeny részesei. A Kommunista Ifjúsági Szövetség terjessze a kommunista eszméket, mozgósítsa tagjait és az egész magyar ifjúságot a szocializmus építésére, legyen a fiatalság életkori sajátosságainak megfelelő vonzó, színes, eleven mozgalom.

Társadalmunkban mindinkább megvalósul a nőknek nemcsak

Digitized by Google

jogi, hanem igazi társadalmi egyenlősége is. A nők kiveszik részüket a politikai, közéleti munkából. Helytállnak a termelésben, a közoktatásban, az egészségvédelemben, kiemelkedő szerepet játszanak az új nemzedék nevelésében. A Nőtanács és helyi bizottságai eredményes nevelő- és szervező munkát végeznek: segítik az asszonyok és lányok fokozottabb részvételét a közéletben, képviselik és hirdetik nagy társadalmi-politikai céljainkat, küzdenek azért, hogy a nők méltó társadalmi megbecsülésben és gondoskodásban részesüljenek.

A párt és a tömegek jó kapcsolatainak alapja a kölcsönös bizalom. A párt állandó felvilágosító munkát végez a tömegek között, nyíltan és őszintén szól a párt politikájáról, a nehézségekről és ezek leküzdésének módjáról, a megoldásra váró problémákról. A dolgozó emberek tapasztalják, hogy a párttal, a kommunistákkal megoszthatják mindennapi örömeiket és gondjaikat, tudják, hogy a párt egész tevékenységét a szocialista humanizmus hatja át, amely az elvhűség, a forradalmi következetesség és erély mellett a szocializmus építésén munkálkodó emberek iránti megbecsülést és figyelmességet, türelmet és gondoskodást is jelent. A párt- és az állami funkcionáriusok tanácskozzanak a tömegekkel, éljenek a tömegek között. Küzdjük le a személyi kultusz hatására kialakult hibás módszerek, a párt tömegkapcsolatait lazító munkastílus maradványait, amelyek akadályozzák a párt politikájának végrehajtását, rontják a párt és a tömegek közötti jó viszonyt.

VII.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ÉS A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOM

44. A Magyar Szocialista Munkáspárt a nemzetközi kommunista mozgalom része, a proletár internacionalizmus eszméje vezérli. A Szovjetunió Kommunista Pártja a nemzetközi kommunista mozgalom legtapasztaltabb pártja, élenjáró osztaga. A Szovjetunió Kommunista pártjának ez a szerepe történelmileg alakult ki a kommunista mozgalomban: a Szovjetunió Kommunista Pártja a történelemben elsőnek vezette győzelemre a szocialista forradalmat és építette fel a szocializmust; kidolgozta a kommunista építés programját és irányítja gyakorlati megvalósítását. A Szovjetunió Kommunista Pártjának ideológiai és politikai munkássága általános orientációt ad a kommunista pártoknak sajátos helyzetük megítélésében is. A Szovjetunióhoz és kommunista pártjához való viszony ma is az internacionalizmus próbaköve.

Digitized by Google

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusán kidolgozott lenini irányvonalat a kommunista és munkáspártok 1957-es és 1960-as nyilatkozatai a nemzetközi kommunista mozgalom irányvonalává emelték. *A XX. kongresszuson kimunkált lenini politikát igazolták a Magyar Szocialista Munkáspárt tapasztalatai is.* A XX. kongresszus elveinek magyarországi alkalmazása tette lehetővé, hogy a párt a néppel összeforrva gyorsan legyőzze a dogmatizmus és a revizionizmus okozta zűrzavart, úrrá legyen az ellenforradalom okozta nehézségeken, irányt adjon a további építőmunkának s a korábbinál jóval eredményesebben folytassa a szocialista építést. A Szovjetunió Kommunista Pártjának a XXII. kongresszuson elfogadott programja: korunk Kommunista Kiáltványa, a marxizmus—leninizmus nemzetközi érvényű továbbfejlesztése. Ez a program alkotó, tudományos választ ad korunk fő kérdéseire, összegezi a Szovjetunió fejlődésének, a kommunizmus építésének útját, a két világrendszer békés egymás mellett éléséért, a kolonializmus teljes megsemmisítéséért és a szocializmus világméretű győzelméért vívott harc feladatait.

A Magyar Szocialista Munkáspárt meggyőződése szerint, ha következetesen megvalósítjuk a lenini politikát, akkor a Szovjetuniót követve hazánk is történelmileg rövid idő múlva a kommunista társadalom építésére tér át.

45. A Magyar Szocialista Munkáspárt internacionalista kötelességének tartja, hogy minden tőle telhetőt megtegyen a nemzetközi kommunista mozgalom egységének erősítéséért és a marxi—lenini egység védelmében állhatatosan harcol a marxizmus—leninizmus revizionista és dogmatikus eltorzítása ellen.

A revizionizmus szervesen kapcsolódik az imperializmus terveihez, a nemzetközi reakció stratégiai elképzeléseihez: fő törekvése a szocialista tábor egységének fellazítása, a szocialista országok, a kommunista pártok, a haladó erők szembefordítása a Szovjetunióval. A revizionisták nacionalista értelmezést adnak a nemzeti sajátosságoknak, a nemzeti „külön út" eszméjét hirdetik. A revizionizmus a társadalmi-politikai helyzet változásával új arcot ölt, gondosabban álcázza magát. Meghamisítja a nemzetközi kommunista mozgalom dokumentumait, a Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. kongresszusának eszméit. Elavultnak nyilvánítja a munkásosztály és a párt vezető szerepét, az osztályharcot. Kiterjeszti a békés egymás mellett élés elvét az ideológiai életre, békét és „megegyezést" szorgalmaz a polgári-kispolgári eszmeáramlatokkal; elmossa a marxista és a polgári ideológia ellentétét, a dogmatizmus elleni harc ürügyén kérdésessé teszi a marxizmus—leninizmus általános érvényű tételeit.

Digitized by Google

A szektások, az álbaloldali nézetek és módszerek képviselői értetlenül fogadják a társadalmunkban végbement változásokat és az új helyzetből fakadó következtetéseket. A szocialista forradalom kezdeti szakaszán szükséges rendszabályokat örökérvényűeknek tekintik, a történelmileg elavult intézkedéseket a jelenlegi új viszonyok között is alkalmazni akarják.

A dogmatikusok nem értik meg, hogy a személyi kultusz elvetése és következményeinek gyakorlati felszámolása szükséges és helyes volt; nem fogadják el a kommunista és munkáspártok 1957-es, 1960-as határozatainak új tételeit, tagadják a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. és XXII. kongresszusának jelentőségét a nemzetközi kommunista mozgalom fellendítésében, kétségbevonják az új világháború elkerülhetőségének nagy fontosságú tételét, a két világrendszer békés egymás mellett élésének elvét.

46. A magyar munkásosztály történelmi útja is bizonyítja, hogy a munkásosztály politikai egységének megvalósítása elengedhetetlen feltétele annak, hogy hatalmát kivívja, megvédje, nemzetét a szocialista fejlődés útjára vezesse. A magyar munkásmozgalom történelmi tapasztalatai, a hatalomért vívott harc és a szocializmus építésének tanulságai azt bizonyítják, hogy a munkásosztály csak a dolgozó nép élén, széles osztályszövetségben győzhet a kapitalizmus felett. A kommunista pártnak a munkásosztály egységét megvalósító, a Szociáldemokrata Párttal való együttműködésre irányuló politikája helyes volt. Hazánkban a két munkáspárt akcióegységétől a két párt marxista—leninista alapon való összeforrásáig terjed az út, s most a két munkáspárt volt tagjai harmonikusan dolgoznak együtt a munkásosztály marxista—leninista pártjában.

47. Az 1956-os ellenforradalom után a szocializmus magyarországi sorsa nagy gondot és sok aggodalmat okozott barátainknak, az imperialisták pedig mesterségesen, provokációs célzattal összetákolták és napirenden tartják az úgynevezett „magyar ügyet". A szocializmus nagy győzelmei, gyarapodó sikerei hazánkban eloszlatták barátaink aggodalmát, az imperialisták mesterkedései pedig visszaütöttek: a felénk irányuló nemzetközi figyelem a marxizmus igazát, a szocializmus fölényét bizonyító fejlődést tapasztal hazánkban.

48. A kommunista pártok együttműködése, kapcsolatai a proletár nemzetköziség elvein alapulnak. A nemzetközi kommunista mozgalom egységet alkot: minden párt a marxizmus—leninizmusból, az egész nemzetközi kommunista mozgalom által elfogadott elméleti és stratégiai programból indul ki, de önállóan alkalmazza azt országa konkrét politikai, társadalmi, gazdasági viszonyaira, önállóan dolgozza ki politikai irányvonalát. A nemzet-

Digitized by Google

közi kommunista mozgalomban nincsenek „vezérpártok", minden párt egyenrangú. Az együttműködés formái a kommunista mozgalom fejlődése során változnak. A Magyar Szocialista Munkáspárt egyetért azzal, hogy a kommunista pártok között két- és többoldalú tárgyalások, eszmecserék folyjanak és szükség esetén nemzetközi tanácskozáson, minden párt részvételével alakítsák ki a kommunista világmozgalom egységes álláspontját.

* * *

A Magyar Szocialista Munkáspárt mélyen átérzi felelősségét a nemzet jövőjéért. Vállalja és betölti történelmi hivatását a szocialista Magyarországért, az emberiség békéjéért és szocialista jövőjéért vívott küzdelemben. A Magyar Szocialista Munkáspárt mély meggyőződése, hogy népünk sikerei a szocializmus építésében segítik testvérpártjainak harcát, az egyetemes emberi haladást, mi pedig bízton számíthatunk a szocialista világ, a nemzetközi kommunista mozgalom támogatására, a világ népeinek rokonszenvére.

A Központi Bizottság köszönti a kongresszusi munkaverseny valamennyi részvevőjét, munkásokat, parasztokat, értelmiségi dolgozókat, akik építő tettekkel, szocialista felajánlásaik teljesítésével juttatják kifejezésre pártunk iránti bizalmukat, megbecsülésüket.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága felhívja a párt minden szervezetét és tagját, hogy az Irányelvek szellemében készüljön a párt és a nép nagy eseményére, a VIII. kongresszusra. Úgy dolgozzunk, hogy a VIII. kongresszus adjon új lendületet a szocialista építésnek hazánkban.

Budapest, 1962. augusztus 16.

Digitized by Google

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának határozata a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértő perek lezárásáról

A VII. kongresszus három évvel ezelőtt joggal állapította meg: a Magyar Szocialista Munkáspárt 1956-ban az ellenforradalom leverésééért, a munkáshatalom megvédéséért indított harccal egyidejűleg teljes határozottsággal szakított a személyi kultusszal, felszámolta annak alapjait és valamennyi megnyilvánulását pártunkban. A magyar dolgozó nép helyeselte, hogy a Központi Bizottság a vezetés és a hatalom szerveiből — az ellenforradalom burzsoá és revizionista elemein kívül — eltávolította a Rákosiklikk tagjait is, akik meghonosították a személyi kultuszt és az azzal kapcsolatos önkényt.

A párt csak a személyi kultusz felszámolásával, a marxista—leninista elmélet erejével, a pártdemokrácia, a kollektív vezetés helyreállításával, a tömegekkel összeforrva tudta győzelemre vezetni az ellenforradalom elleni harcot. Csak így tudta helyreállítani és megszilárdítani a Magyar Népköztársaság törvényes, szocialista rendjét, megnyitni az utat, amelyen népünk a szocialista építőmunka fellendülésének, az általános és gyors fejlődésnek új, nagyszerű korszakába jutott.

A Központi Bizottság a párt soron következő VIII. kongresszusára készülve kötelességszerűen átvizsgálta tevékenységét a párt munkájának minden fő területén. A Központi Bizottság egyik legfontosabb feladatának tekinti a személyi kultusz tapasztalatainak számontartását, hogy ezek az eszméinktől, politikánktól idegen torzulások soha meg ne ismétlődhessenek. Ezért 1961-ben bizottságot küldött ki a személyi kultusz éveiben, 1949 és 1953 között, koholt vádak alapján lefolytatott politikai perek, törvénysértő eljárások teljes összefüggésben való felülvizsgálatára és lezárására. A Központi Bizottság a kiküldött bizottság jelentését meghallgatva és megtárgyalva megállapította:

Az annak idején lefolytatott nagyobb koncepciós perek ügyében 1953 óta volt ugyan több vizsgálat, azonban minden összefüggésre, valamennyi lényeges részletre kiterjedő és a teljes igazságot feltáró eljárás korábban nem volt és nem lehetett. 1953 és 1956 között a felülvizsgálati rehabilitációs eljárásra a perek keletkezéséért felelős személyeknek döntő befolyásuk volt, s hogy saját felelősségüket csökkentsék, megakadályozták a tények teljes feltárását, az igazság kiderítését.

Digitized by Google

Az ellenforradalommal folytatott harc időszakában és azt követően a Központi Bizottságot elsősorban a munkáshatalom újjászervezése, a törvényes rend helyreállítása, a termelőmunka szervezése kötötte le. Jelentős és hosszan tartó munkát igényelt az elsüllyesztett és szétszóródott anyagok, bizonyítékok felkutatása is.

A Központi Bizottság, a kormány igazságot szolgáltatott ugyan a személyi kultusz éveiben ártatlanul elítéltek és meghurcoltak túlnyomó többségének, de a legutóbbi időkig ezt nem nyújthatta mindenkinek.

A Központi Bizottság és az illetékes állami szervek ugyan felkutatták, a vezetés és a hatalom szerveiből eltávolították és felelősségre vonták a koholt vádak alapján lefolytatott perek kezdeményezőit és a végrehajtásban felelősöket, azonban a politikai felelősségre vonás a legutóbbi időkig nem történt meg mindenkivel szemben.

A Központi Bizottság a most lefolytatott vizsgálat anyagának ismeretében hiánytalanul eleget tud tenni történelmi kötelességének, s végleg lezárhatja a koholt vádakra épített ügyeket. A Központi Bizottság minden szükséges intézkedést megtett a személyi kultusz áldozatainak számbavételére, az áldozatok emlékének megörökítésére, a korábbi években elmaradt rehabilitálások végrehajtására. Eszközli az eddig elmaradt politikai felelősségre vonást, rögzíti az elvi jelentőségű tapasztalatokat, további intézményes biztosítékait teremti meg annak, hogy bűn nélkül senkit el ne marasztaljanak.

**

A személyi kultusz éveiben koholt vádak alapján keletkezett, a szocialista törvényességet sértő perek alapvető okai és körülményei:

1. A személyi kultusz, annak káros megnyilvánulásai, következményei a munkásosztály forradalmi pártjának elméletében és gyakorlatában:

a) letérés a marxizmus—leninizmus alapjairól, dogmatizmus az elméletben, szektarianizmus a politikai gyakorlatban;

b) egy személyiség kultusza, istenítése, a tömegek történelemalakító szerepének lebecsülése;

c) a két sztálini dogma, mely szerint a szocializmus építésének előrehaladásával állandóan éleződik az osztályharc, továbbá, hogy az osztályellenség csak a párt sorain belül tud hatékony bomlasztó munkát végezni, ezért elsősorban ott kell keresni;

Digitized by Google

d) a lenini normák háttérbeszorítása a pártéletben, a kollektív vezetés felszámolása, a párton belüli nézeteltérések adminisztratív eszközökkel való megoldása;

e) a szocialista törvényesség megsértése az állami életben.

2. A törvénysértések konkrét magyarországi okai körülményei, következményei:

a) A Rákosi-klikk tagjai már a felszabadulás előtt elhatározták, hogy a párt vezetését kisajátítják. A proletárdiktatúra győzelme után személyi hatalmuk kiépítése volt a céljuk, majd ahhoz elvtelenül, görcsösen ragaszkodtak; a politikai kalandorság útjára léptek, elszakadtak a párttagságtól, a néptömegektől.

b) A hatalom birtokában önkényük leplezésére hirdették a hibás sztálini tételt az osztályharc állandó éleződéséről, valamint azt, hogy az ellenséget elsősorban a pártban kell keresni. Ezt kiegészítették azzal, hogy a hibák mögött mindig az ellenséget kell keresni.

Rákosi személyi hatalma biztosítására agyalta ki azt a rágalmat, hogy a munkásmozgalom azon vezetői és tagjai, akik a felszabadulás előtt itthon éltek és harcoltak, a horthysta politikai rendőrség ügynökei voltak, akik pedig a kapitalista országok testvérpártjaiban, illetve a spanyol polgárháborúban harcoltak, az imperialista hírszerző szervek ügynökei lettek. Ezzel megrágalmazta az egész magyar forradalmi munkásmozgalmat, és az általános gyanakvás légkörét teremtette meg a pártban.

c) A klikk mindezzel megbontotta a párt sorait, szétrombolta a párt tömegkapcsolatát, aláásta a proletárdiktatúra alapjait, kedvező talajt teremtett a nemzetközi imperializmus, a népi demokratikus rendszer belső ellenségei és revizionista támogatóik ellenforradalmi tevékenysége számára.

d) A koholt vádak alapján lefolytatott törvénysértő eljárásokról és perekről a Rákosi-klikk a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének tagjait hamisan tájékoztatta, a megengedhetetlen eljárási módszereket előttük eltitkolta, ezért a törvénysértésekért az akkori Központi Vezetőség tagjait felelősség nem terheli.

Ezzel szemben felelősek a Központi Vezetőség akkori tagjai azért, mert — Rákosi iránti vakhitből, a visszaélések ismeretének hiányában, s részben a gyanúsítástól és megtorlástól félve — nem léptek fel a pártélet lenini normáinak megsértése ellen.

Digitized by Google

e) Meg kell állapítani a Központi Ellenőrző Bizottság akkori tagjainak felelősségét azért, mert tűrték, hogy megsértsék és a fegyelmi eljárások során maguk is megsértették a pártlagok elemi jogait, vizsgálat nélkül zártak ki a pártból olyan elvtársakat, akik ellen törvénytelen büntető eljárás indult, sőt, ezek hozzátartozóit, barátait, ismerőseit, munkatársait is.

II.

A Rákosi-klikk tagjait különleges politikai felelősség terheli a személyi kultusz megnonosításáért, a népnek, a pártnak, a szocializmus ügyének okozott mérhetetlen károkért és a koncepciós perekért is.

A koholt vádakon alapuló ügyek 1949 májusában Rajk László elvtárs és társai elleni eljárással kezdődtek. A Rajk-perben kialakított koncepciót a Rákosi-klikk láncreakciószerűen kiterjesztette Pálffy György, Sólyom László elvtársakra és társaikra, Szakasits Árpád, Marosán György, valamint Kisházi Ödön és más volt szociáldemokrata elvtársakra, szakszervezeti funkcionáriusokra; Kádár János, Kállai Gyula elvtársakra és társaikra, s más kommunistákra.

Már az 1954-ben megindult perújrafelvételi eljárások során megállapítást nyert, hogy az e perekben felhozott vádak teljesen alaptalanok. A most lefolytatott vizsgálat felderítette, hogy a Rákosi-klikk saját felelőssége leplezése céljából a koholt vádak egy részét ennek ellenére fenntartotta, ezért felelősség terheli a rehabilitációs eljárások szabotálásáért is.

A Központi Bizottság a rendelkezésre álló dokumentumok alapján megállapította, hogy a személyi kultusz éveiben lefolytatott perek koncepcióit, és a koholmányok közül nem keveset Rákosi maga agyalt ki. A Rajk-üggyel kapcsolatban 1949-ben a sportcsarnoki aktíván nyilvánosan maga dicsekedett: *„Nem is volt könnyű a felgöngyölítés kidolgozása, és megvallom, hogy sok álmatlan éjszakámba került, amíg a végrehajtás terve alakot öltött."*

Rákosi politikai felelősségét az 1953 júniusi központi vezetőségi ülésen maga elismerte:

„Én vezettem az Államvédelmi Hatóságot. Ezzel kapcsolatban beavatkoztam az ügyek vitelébe, beleszóltam abba, hogy kit tartóztassanak le . . ."

Súlyosbítja Rákosi felelősségét, hogy alaptalan gyanúsításait más testvérpártok tagjaira és vezetőire is kiterjesztette, s ezzel nemzetközi méretekben is mérhetetlen károkat okozott.

A legutóbbi pártvizsgálat során is megállapítást nyert, hogy Rákosi felelősségét felmérni nem akarja, megbánást nem mutat,

Digitized by Google

szemben áll a párt irányvonalával és frakciós tevékenységet folytat.

Súlyos felelősség terheli Gerő Ernőt, aki Rákosi Mátyással és Farkas Mihállyal együtt irányította a koholt vádak alapján indított eljárásokat. Gerő, aki 1953 júniusa után belügyminiszter volt, nagymértékben felelős azért, hogy az ártatlanul börtönbe zárt emberek kiengedése és rehabilitálása elhúzódott, több száz vétlen internált ember rehabilitálása sok éven át nem történt meg.

Felelősség terheli a volt Államvédelmi Hatóság vezetőit és sok beosztottját.

Bár a Rákosi-klikk erős nyomást gyakorolt rájuk, felelősség terheli a koholt vádak alapján megindított peres eljárások lefolytatásáért az igazságügyi szervek, az ügyészség és a bíróság akkori vezetőit is.

III.

A Központi Bizottság a személyi kultusz idején koholt vádak alapján lefolytatott perek felülvizsgálatának anyagát figyelembe véve, a következő intézkedéseket tette, illetve határozza el:

1. A személyi kultusz idején az önkény áldozataiként ártatlanul elítélt és meghurcolt személyek teljes rehabilitálását:

a) intézkedett, hogy az önkény áldozatául esett elvtársaink emlékét a párt mindenkor kegyelettel őrizze, a munkásmozgalom történeti dokumentumaiban forradalmi tetteiket megfelelően méltassák, hátramaradottaik a szükséges és lehetséges erkölcsi és anyagi támogatást mindenkor megkapják;

b) a koncepciós perekben ártatlanul börtönbe zárt, illetve internált emberek közül 190-et a Központi Bizottság intézkedésére most rehabilitáltak, mert ez — mint a vizsgálat felszínre hozta — a szabadonbocsátásuk idején nem történt meg. A koncepciós perekben meghurcoltak rehabilitációja ezzel megtörtént;

c) a Központi Bizottság felhívja a pártszervezetek, társadalmi szervezetek és közületek vezetőit, gondoskodjanak arról, hogy az alaptalanul vádolt és rehabilitált emberek mindenkor kellő figyelemben részesüljenek; segítsék, hogy végleg feledésbe merüljenek azok a sérelmek, amelyeket a rendszerünktől idegen, gyűlöletes személyi kultusz következtében el kellett szenvedniük.

2. A koholt vádak alapján létrejött törvénysértő perekért a legnagyobb mérvű politikai felelősség — az 1956. november 4-e óta pártjogaik gyakorlásában felfüggesztett — Rákosi Mátyást és Gerő Ernőt terheli. Ezért a Központi Bizottság Rákosi Mátyást

Digitized by Google

és Gerő Ernőt kizárja a Magyar Szocialista Munkáspárt tagjai sorából.

3. A Központi Bizottság jóváhagyta 17 olyan személy kizárását a párt tagjai sorából, akik részben politikailag, részben mint volt ügyészek, bírók, államvédelmi beosztottak felelősek a törvénysértő eljárások végrehajtásáért, továbbá 6 olyan személy kizárását, akik Rákosival vagy Gerővel frakcióztak.

4. A Központi Bizottság megállapította, hogy azokat, akiknek a törvénysértő perekben szerepük volt, kevés kivételtől eltekintve, az elmúlt évek során már elbocsátották a rendfenntartó és igazságügyi szervektől. A legutóbbi időkig nem nagy számban és általában csak olyanok maradtak közülük e területeken, akik annak idején megtévesztve és jóhiszeműen jártak el, s hibájukat becsületes munkával igyekeztek jóvátenni.

A Központi Bizottság elvi okokból mégis úgy döntött — és ennek megfelelően intézkedett —, hogy aki a törvénytelen eljárások végrehajtásában részt vett, a jövőben a belügy, az ügyészség, a bíróság területén ne dolgozzék.

5. A Központi Bizottság intézkedett, hogy haladéktalanul vonjanak vissza minden állami kitüntetést, amelyet törvénysértő eljárás során kifejtett ténykedésért adtak.

6. A Központi Bizottság úgy dönt, hogy a Központi Ellenőrző Bizottság volt tagjai és apparátusának azon dolgozói, akik a személyi kultusz idején törvénysértő perekkel kapcsolatos, azokat kiegészítő pártfegyelmi eljárásokat folytattak, a jövőben nem dolgozhatnak pártfegyelmi munkán, belügyi, ügyészi és bírói munkakörben.

* * *

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának ez a határozata legyen fegyver a kommunisták kezében a párt politikai és erkölcsi egységének védelmére, a párt és a nép összeforrottságának, szocialista rendszerünknek az erősítésére.

A Magyar Szocialista Munkáspártnak a magyar nép által elismert történelmi érdeme, hogy véglegesen leszámolt a személyi kultusszal. Jóvátett minden jóvátehető jogos sérelmet, megtisztította a pártot a Rákosi-klikk tagjaitól, akik a nép, a kommunista mozgalom kárára visszaéltek a hatalommal. Felszámolta a klikk által bevezetett káros módszereket — megerősítette a belügyi és az igazságügyi szolgálatot. Megszilárdult a törvényesség, a szocialista rend. A Magyar Népköztársaság minden törvénytisztelő polgára nyugodtan élhet és dolgozhat szocialista hazánkban.

Budapest, 1962. augusztus 16.

Digitized by Google

A nemzetközi békeharc új, fontos állomása

Írta BOGNÁR JÓZSEF

A leszerelési és béke-világkongresszus július 9—14-ig ülésezett Moszkvában. A wroclawi nemzetközi értelmiségi találkozó óta (1948) ez volt a hatodik kongresszus, amely a Béke-Világtanács elnökségének kezdeményezésére és hívására gyűlt egybe. A világkongresszus összehívását Hruscsov elvtárs a tanácskozások középpontját meghatározó, nagyhatású beszédében „korunk egyik legkiemelkedőbb eseményének" nevezte.

Korunk egyik legkiemelkedőbb eseményévé két tényező emelte a kongresszust. Az első az, hogy a békéért vívott harc és ezen belül a nemzetközi békemozgalom az első — viszonylag szerény — kezdet óta mérföldes léptekkel halad előre *egyetemességében, szervezettségében és a világ közvéleményére kifejtett hatásában.* A második pedig az, hogy soha korszak még nem volt tele olyan konkrét reményekkel, félelmetes veszélyekkel és döbbenetes ellentmondásokkal, mint a mienk, a béke és a háború soha nem volt annyira a lét és nemlét kérdése, mint napjainkban.

A nemzetközi békemozgalom tömegbefolyásának óriási növekedése és a békéért vívott harc eredményei — a különböző népek és földrészek erősödő öntudata mellett — elsősorban azokkal az új feltételekkel függenek össze, amelyeket a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. és XXII. kongresszusa a békéért folytatott küzdelem számára kialakított. E kongresszusokon öltött korszerű és átfogó formát a békés *koexisztencia,* a különböző társadalmi rendszerű államok békés együttélésének és versengésének lenini eszméje. E kongresszusok fokozott erővel folytatták a nemzetközi munkásmozgalom egyik legnemesebb hagyományát, amely mindenkor a háború elkerülésére és a béke megvédelmezésére irányult. „A békéért vívott harc a legszebb és legnagyobb minden emberi küzdelmek közül" — írta Jean Jaurés, a háború megakadályozásáért vívott küzdelem felejthetetlen mártírja. Lenin a világháborút a legnagyobb gonosztettnek, a jelenkori civilizációtól és kultúrától való teljes elrugaszkodásnak nevezte. Csodálatos jövőbe látással állapította meg, hogy az összes termelőerők háborús célok szolgálatába való állítása az emberi társadalom létfeltételeit áshatja alá.

Digitized by Google

Korunkban tudományos szempontból a háború *meghaladottá*, politikai szempontból *elkerülhetővé* vált.

Meghaladottá a háborút elsősorban az a körülmény teszi, hogy a tudomány vívmányainak a gazdaságban és a termelésben való alkalmazása ezerszer nagyobb eredményekre vezet, mint amilyeneket bármilyen győztes háború nyújthat a „győztes" hatalom számára. Másrészt a háború mérhetetlen pusztulást okoz és elképzelhetetlen szenvedésekkel sújtja még a „győztes" állam vagy államok lakosságát is, s az egész emberiség jövőjét kockára teszi.

Politikai szempontból viszont a szocializmus eszméinek gyors térhódítása a világban, a szocialista országok gazdasági és politikai megerősödése, az új nemzeti demokratikus államok keletkezése, valamint a népek növekvő öntudata, szervezettsége és elszántsága, amely nagy békemozgalmakban ölt testet, tette *lehetővé* a háború elkerülését.

A ma élő nemzedékek tehát olyan lehetőség birtokába jutottak, amelyhez fogható még nem akadt az emberiség történelmében. Ezzel arányban növekszik — természetesen — az a *felelősség* is, amelyet az emberiség jövendőjének alakulásáért a ma élő nemzedékeknek a történelem ítélőszéke előtt viselnie kell.

Javította a békeharc kilátásait és szélesítette a mozgalom tömegbázisát az a körülmény, hogy a szocialista országok vezetői — különösen Hruscsov elvtárs —, nagy súlyt helyeztek és helyeznek arra, hogy minden nemzetközi fórumon, így az ENSZ-ben is, félreérthetetlenül kifejtsék a szocialista országok álláspontját. Ebből a szempontból igen nagy jelentősége volt Hruscsov elvtárs látogatásainak a különböző nyugati országokban. E látogatások eredménye természetesen nem elsősorban a rádióban, a televízióban, vagy a sajtóban mutatkozik meg, hiszen ezek nem fejezik ki a szóban forgó országok közvéleményét, hanem abban a továbbgyűrűző hatásban, amelyet beszédei, nyilatkozatai és megjegyzései a nagy tömegekre tettek.

A szocialista országok vezetőinek ezen újszerű magatartása elősegítette a békéért folytatott tömegharc erőteljesebb kibontakozását Nyugaton. E tömegharc egyes kiemelkedő személyiségei igen sok kérdésben nem értenek ugyan egyet a szocialista országokkal, nem rokonszenveznek a szocialista rendszerrel, számos nemzetközi kérdésben bírálják is álláspontunkat; de a lefegyverzésért és a béke megőrzéséért folytatott erőteljes küzdelmük mégis pozitív irányban befolyásolja a világ közvéleményét.

Végül hatalmas mértékben segítette elő a leszerelésért és a békéért folytatott küzdelem eredményességét az a messzetekintő, következetes és hajlékony politika, amelyet a szocialista országok — különösen a XX. kongresszus óta — az újonnan függetlenné

Digitized by Google

vált államok vonatkozásában folytatnak. Ez a politika tette lehetővé, hogy számos nemzetközi kérdésben közös álláspontra jussunk a pozitív semlegesség elveit valló új államokkal. Ily módon az új, független államok egyre növekvő szerepet játszanak a nemzetközi politikában és a különböző nemzetközi szervezetekben.

Ez a politika tette lehetővé, hogy a gazdaságilag gyengén fejlett országok — Közép- és Dél-Amerikát is beleértve — olyan nagy szerepet játszottak a kongresszuson. Pozitív tényként kell értékelnünk azt is, hogy számos ázsiai és afrikai ország delegációinak vezető személyiségei hazájuk kormányához nagyon közel álló személyiségek, egyes esetekben miniszterek voltak. Mindnyájunknak, akik különös figyelmet szenteltünk a gazdaságilag gyengén fejlett országok kongresszusi tevékenységének, az volt az érzésünk, hogy jelenlétükkel és munkájukkal a nemzetközi békemozgalom felbecsülhetetlenül sokat nyert.

A szocialista országok következetes politikájának, az új államok növekvő befolyásának, valamint a nemzetközi közvélemény nyomásának köszönhető — és az utóbbiban a békemozgalom döntő szerepet játszott —, hogy az elmúlt években több nemzetközi szervezet, mindenekelőtt az ENSZ, kénytelen volt alaposan megvitatni a béke és a leszerelés kérdéseit.

Így a leszerelés kérdéseivel foglalkozó ENSZ-határozat többi között megállapította, hogy „a nukleáris és thermonukleáris fegyverek használata ellentétes az ENSZ szellemével, betűjével és céljaival és mint ilyen, az alapokmány közvetlen megsértését jelenti". Az idézett határozat leszögezi továbbá, hogy a nukleáris és thermonukleáris fegyverek használata ellenkezik a nemzetközi jog szabályaival és az emberiesség törvényeivel; ezért minden hasonló fegyvereket használó állam bűnt követ el az emberiség és a civilizáció ellen.

Utalni kell arra is, hogy az ENSZ főtitkára szakértőkből álló speciális tanulmányi bizottságot alakított a leszerelés gazdasági következményeinek és hatásainak tanulmányozására. A speciális bizottságban a három nagy államcsoport és különböző vezető országok közgazdászai vettek részt. A bizottság egyhangúan arra a következtetésre jutott, hogy a leszerelés előnyös hatással lenne mind a világgazdaságra, mind a három nagy államcsoport gazdasági fejlődésére. A bizottság jelentését azóta az ENSZ főtitkára nyilvánosságra is hozta. E tanulmánynak azért tulajdonítunk nagy jelentőséget, mert a fegyverkezést nyugaton gyakran gazdasági érvekkel indokolják. A tanulmány tehát nagy szerepet játszhat a nyugati közvélemény meggyőzésében abban, hogy a fegyverkezés dezorganizálja a gazdasági életet.

Igen nagy jelentősége van annak a határozatnak is, melyet — a nyílt vagy burkolt gyarmattartó hatalmak ellenzésével

Digitized by Google

szemben — az ENSZ a gyarmati rendszer felszámolására hozott.

Reálisan természetesen nem lehet számolni azzal, hogy ezeket a határozatokat a háborús körök befolyása alatt álló kormányok vagy a kolonialisták megtartják. Mégis az a tény, hogy e határozatokhoz hozzá kellett járulniuk, illetve hogy ezeket az ENSZ-ben ellenükre is meghozták, arra vall, hogy a szocialista országok helyes külpolitikája, az új nemzeti államok megjelenése és a világközvélemény módszeres, türelmes és következetes felvilágosítása kezdi meghozni első gyümölcseit.

A világ közvéleményének felvilágosításában elért nagy eredmények ellenére azonban továbbra is fennáll az új világháború veszélye, és az emberiség belesodródhat a háborúba, ha nem történnek megfelelő intézkedések. Melyek azok a tényezők, amelyek új világháborúval fenyegetnek?

Mindenekelőtt a háborús készülődés és fegyverkezés óriási méretei. A háborús készülődés (fegyverkezés) évi 120 milliárd dollárjába kerül a világnak, mintegy 100 millió ember (közöttük 20 millió katona) munkáját emészti fel és a tudományos kutatási potenciál 70 százalékát tartja lekötve. A militarizmus Nyugaton elnyeléssel fenyegeti a polgári társadalmat.

Linus Pauling, a nagy morális bátorságával kitűnő amerikai atomtudós, 800 millióra becsüli egy esetleges atomháború áldozatainak számát. Más számítások azt bizonyítják, hogy a föld minden lakosára 80 tonna TNT robbanaóanyag jut. Az ENSZ közgyűlés egyhangú határozatot hozott ugyan az általános, teljes és ellenőrzött leszerelésről, de a genfi tárgyalások azt bizonyítják, hogy belátható időn belül kétséges e célok elérése.

Egyes nyugati „szakértők" és közéleti személyiségek az „atomterror egyensúlyáról" beszélnek. Ez a teória azonban rendkívül veszedelmes, hiszen a fegyverkezési verseny fokozódását jelenti. Alighanem C. D. Snow-nak, a kiváló angol regényírónak van inkább igaza, aki szerint a fegyverkezési verseny folytatása szinte statisztikai bizonyossággal készíti elő a háború kitörését. Megint mások „a taktikai atomfegyverek" alkalmazásához kezdik hozzászoktatni a nyugati közönséget. Ezek hatásfoka ugyanis „alig múlja felül" azokét az atombombákét, amelyeket Hirosima és Nagasaki bombázásánál alkalmaztak. MacNamara amerikai hadügyminiszter —, akinek „elméletét" Hruscsov elvtárs is idézte — arról beszélt: meg lehetne állapodni abban, hogy a *nagyvárosok* ellen nem alkalmaznak atomfegyvereket. Ezek az „elméletek" kétségtelenül arra vallanak, hogy igen befolyásos nyugati körök tudatosan „preparálják" a közvéleményt a háborúra.

Fokozza a világháborús veszélyt az a körülmény, hogy számos nemzetközi kérdés ma is megoldatlan, és a világ tele van olyan veszélyzónákkal, mint Németország, Közel-Kelet, Dél-Viet-

Digitized by Google

nam, Közép- és Dél-Afrika, Karibi-szigetek, hogy csak a legfontosabbakat említsük meg. Az elmúlt években számos esetben tapasztaltuk a gyarmattartó erőszak megdöbbentő példáit is, amely bizonyos körülmények között szintén általános konfliktust okozhat. Ezt az erőszakot láttuk Guatemalában (1954), Egyitomban (1956), Libanonban (1958), Indonéziában és Laoszban (1959), Kongóban (1960), Tuniszban (1961), Algériában, hogy csak a legismertebb esetekre hivatkozzunk. Ezek a körülmények arra vallanak, hogy a háború elkerülhetősége ellenére az új világháború veszélye nagy, és minden rendelkezésünkre álló erőt mozgósítani kell a béke megvédelmezésére.

A moszkvai kongresszus azoknak a tanácskozása volt, akik egyetértenek abban, hogy a teljes, általános és ellenőrzött leszerelést az egész emberiség érdekében meg kell valósítani, s akik tettekkel bizonyították és bizonyítják: e nagy cél megvalósításáért küzdeni is hajlandók, és keresik azokat az utakat és módokat, amelyek révén az általános cél elérhető. Az általános egyetértés mellett azonban a módszerek tekintetében eltérő vélemények jutottak kifejezésre.

A szocialista országok és delegációk álláspontját Hruscsov elvtárs felszólalása tükrözte. Ezek szerint az atomfegyverek betiltását és teljes megsemmisítését kell elérni azzal, hogy a célba juttatási eszközöket mindjárt az első fázisban meg kell semmisíteni. A Szovjetunió ezzel nagy előnyről mondana le, hiszen köztudomású, hogy hatalmas globális és interkontinentális rakétákkal rendelkezik.

Már a leszerelés első fázisában fel kell számolni a külföldi támaszpontokat, hiszen azok nem védelmi célokat szolgálnak, s meg kell kezdeni a hagyományos fegyverek csökkentését. Ugyanakkor a szocialista országok hajlandók kijelenteni, hogy tőlük „idegen az a politika, amely a kommunista ideológia győzelmének biztosítására világháborút robbanthat ki". A szocialista országok békés versengést kívánnak folytatni a kapitalista országokkal, és meg vannak győződve arról, hogy jobb és szebb életet képesek biztosítani népüknek, mint bármely más társadalmi rendszer.

Végül a háború teljes apparátusának felszámolásához vezető úton, a kölcsönös bizalom megszilárdítása végett a szocialista országok támogatnak minden részleges diplomáciai intézkedést (például a Rapacki-tervet, vagy annak esetleges kiterjesztését, atommentes övezetek létesítését a világ egyéb részein stb.). Ellenőrzés tekintetében a szocialista országok mindenféle rendszert hajlandók elfogadni, feltéve, ha a leszerelés módját és ütemét illetően megállapodás történik. Nem hajlandók azonban hozzájárulni olyan „leszereléshez", amely nem tartalmazza az atomfegyverek

Digitized by Google

teljes eltiltását és a készletek megsemmisítését, nem terjed ki a külföldi katonai támaszpontok felszámolására és, amely atomfegyverekkel akar ellátni nemzeközi fegyveres erőket (az ENSZ vezetésének mai struktúrája mellett), és ellenőrzést akar leszerelés nélkül, mint a jelenlegi amerikai javaslatok.

Az új, független államok képviselőit általában a béke, illetve a leszerelés és a nemzeti felszabadulás viszonya foglalkoztatta. Jaramogi A. *Oginga Odinga*, a K. A. N. U. (Kenya African National Union) alelnöke például arról beszélt, hogy a pozitív semlegesség nem jelent semlegességet a jó és a rossz, a béke és a háború, a szabadság és a kolonializmus kérdéseiben. *Lazaro Cardenas* tábornok (Mexico) a kongresszushoz intézett üzenetében szintén azt a véleményét fejezte ki, hogy a tartós világbéke csak a nemzetek függetlenségére épülhet.

Nyilvánvaló, hogy a leszerelés megvalósítása nem jelentheti a világ megdermesztését jelenlegi állapotában. A politikai harc és a politikai eszközök megmaradnak, de a háború nem lesz többé a politika folytatása. Az is nyilvánvaló, hogy a fegyverek eddig és még jelenleg is jórészt a volt gyarmattartó hatalmak kezében vannak, ők rendelkeznek támaszpontokkal a volt gyarmati országokban. A leszerelés megvalósítása és a külföldi katonai támaszpontok felszámolása nagy lépésekkel vinné tehát előre ezen országok függetlenségének megszilárdulását. Egyben nagy anyagi eszközöket szabadítana fel magukban a gazdaságilag gyengén fejlett országokban is (ezek az államok évente 6 milliárd dollárt fordítanak fegyverkezésre) és az egész világon, s ezen eszközök segítségével meg lehetne gyorsítani gazdasági fejlődésüket.

A kongresszuson a nyugati országokból sok küldött, vendég és megfigyelő vett részt. Örvendetes, hogy a felszólalók között korunk olyan szellemi kiválóságait is hallottuk, mint Bertrand Russell-t (aki előrehaladott kora miatt személyesen nem jelenhetett meg, de üzenetét magnetofonszalagról közvetítették), Jean Paul Sartre, L. John Collins kanonok és mások. Valamennyi nyugati felszólaló — a pacifistákat is beleértve — elismerte, hogy a kongresszuson *reális dialógus* alakult ki, senki nem volt korlátozva véleménye elmondásában, a hang tehát nem volt „monolitikus, egyoldalú és öntelt" (amint ezt Sydney Silverman, munkáspárti képviselő kifejezte).

A pacifista felszólalók egyformán elítéltek minden atomkísérletet és nem voltak hajlandók különbséget tenni a kormányok között abból a szempontból, hogy de facto melyik kezdi és melyik kénytelen folytatni a fegyverkezési versenyt. Beérték azzal a kijelentéssel, hogy minden nagyhatalom azt állítja: ő a békét akarja, de a másik fenyegeti őt. A pacifisták több olyan

Digitized by Google

javaslatot tettek, hogy a Szovjetunió egyoldalúan mondjon le az atomfegyverkezésről. Hasonló álláspontot fejtettek ki hazájukban is. Ezeket az indítványokat a kongresszus résztvevőinek óriási többsége elutasította. Szinte egyhangú volt az a vélemény, hogy a kormányok működését *összpolitikájuk* és nem *kijelentéseik*, vagy az egyes cselekedeteik közötti *formai hasonlóság* alapján kell megítélni.

Az elmúlt években a béke és leszerelés kérdéseiben minden számottevő kezdeményezés a szocialista országokból indul ki. Nyugati részről nemcsak hogy nem tettek ilyen tárgyú kezdeményezést, hanem a szocialista és semleges részről kiindult elgondolásokat is hátráltatták, terméketlen vitákba fullasztották. Philipp Noel-Baker, a kiváló leszerelési szakértő és néhány munkatársa a leszerelési értekezletek jegyzőkönyveiből pontosan rekonstruálta a nyugati hatalmak negatív állásfoglalását. Abban viszont teljes egyértés volt, hogy a kongresszuson minden olyan nézetnek helye van, amely nem tér el a békemozgalom végső céljaitól (a leszerelés és a béke céljától), s örülni kell annak, hogy a békéért vívott harc ennyire különböző felfogású embereknek az egyesítésére is képes.

A nézeteltéréseket szabad vitákban, egészséges kompromisszumok útján kell áthidalni. Találóan mondotta Pierre Cot, ez a kiváló, régi békeharcos: a kongresszus által elfogadott határozat legfőbb ereje abban van, hogy senki sem ért vele teljesen egyet; egészében mégis mindenki helyesli őket, mert jobb megegyezni egy mindenki számára elfogadható kompromisszumban, mint folytatni a fegyverkezési versenyt" — mint a kongresszus üzenete mondja.

A békéért folytatott világméretű harc és a békemozgalom — amint azt a moszkvai kongresszus meggyőzően bizonyította — megerősödött, színesebbé, konkrétabbá és céltudatosabbá vált.

Erre a megerősödésre és megizmosodásra mérhetetlenül nagy szükség van. A következő hónapokban és években ezerszer többet kell tenni, mint eddig: a népek világméretű, háborúellenes szövetségét kell megalapozni. Az elszigetelt tiltakozás nem segít; hatalmas ellenállási mozgalmat kell összekovácsolni a háborúra törő erőkkel szemben.

Az idő nem vár, hiszen néhány év múlva még több ország rendelkezik majd atomfegyverekkel. Az általános és teljes leszerelés közelebb került, de a háborús fenyegetés is erősödött. Ilyen körülmények között bátorságra, körültekintésre, aktivitásra és egységre van szükség.

Ezt a gondolatot legtalálóbban a világ népeihez intézett *Üzenet* juttatja kifejezésre. „Ha mindannyian cselekszünk és

Digitized by Google

mindannyian barátságban együtt cselekszünk, megnyitjuk az utat közös célunk: a maradandó béke felé!"

A moszkvai leszerelési és békeértekezlet a cselekvés, a barátságban való együttes cselekvés korlátlan perspektíváit nyitotta meg a boldogabb jövőért küzdő emberiségnek.

Számok a moszkvai leszerelési és béke-világkongresszusról

A moszkvai leszerelési és béke-világkongresszus a békeharcosok legnagyobb, a legszélesebb rétegeket képviselő találkozója volt. Munkájában 2469 ember vett részt: küldöttek, meghívottak, megfigyelők. 322 főnyi technikai személyzet biztosította a kongresszus zavartalan technikai lebonyolítását.

A Sajtóiroda 226 külföldi tudósítót akkreditált, közülük 75 újságíró egyenesen a kongresszus miatt utazott Moszkvába.

A kongresszus részvevői közül *754* volt a *nő*, *1715* a *férfi*. Foglalkozásukat tekintve: *340 tudós és tanár, 105 újságíró, 170 jogász, 123 orvos, 100 író, 88 művész, 142 diák, 57 pap, 166 munkás, 48 paraszt, 76 kereskedő, iparos és földbirtokos, valamint számos technikus, közgazdász, katona, háziasszony stb.*

A kongresszuson 121 ország képviseltette magát, köztük 25 ázsiai, 25 latinamerikai, 29 európai, 37 afrikai ország. Eddig még egyetlen békekongresszuson sem volt ennyi ország képviselve. Jöttek küldöttek Spanyolországból, Portugáliából, a Délafrikai Köztársaságból, Panamából, Guatemalából, a Fülöp-szigetekről, Madagaszkárból és más olyan országokból, amelyek eddig sohasem vettek részt ilyen találkozókon.

Az Egyesült Államok küldöttsége volt a legnépesebb: 190 fő. Nagy küldöttség képviselte Brazíliát (174 személy), Angliát (142), Indiát (130), Franciaországot (118), Olaszországot (105), Japánt (104), a Szovjetuniót (101), Argentínát (75), Kanadát (54), Mexikót (53), a Német Demokratikus Köztársaságot (48), Indonéziát (44), Kubát (41), Magyarországot (41), Svédországot (41), Finnországot (38), Ausztriát (32), Kolumbiát (31), Irakot (29), Görögországot (27), Dániát (27), Ausztráliát (24), Bulgáriát (23), Szenegált (21), Libanont (19), az Egyesült Arab Köztársaságot (16), Belgiumot (15), Venezuelát (15), Norvégiát (15), a Kínai Népköztársaságot (14), Szíriát (13), Hollandiát (12), Malit (12), Uruguayt (11), Svájcot (11), a Vietnami Demokratikus Köztársaságot (11), Mongóliát (10), Marokkót (10), Tuniszt (10) stb.

Több mint 220 parlamenti képviselő vett részt a kongresszus munkájában. Egyetlen békekongresszuson sem jelent még meg ilyen sok parlamenti képviselő.

Digitized by Google

A kongresszuson a következő pártok tagjai vagy vezetői vettek részt: *szocialista, szociáldemokrata, katolikus, liberális, nacionalista, demokratikus-burzsoá, keresztény, kommunista és munkáspártok.*

Egyetlen békekongresszuson sem képviseltette még magát olyan sok szervezet, mint most Moszkvában. Képviseltette magát:

a Béke-Világtanács és valamennyi országos békebizottság;

az Atom- és Hidrogénfegyverek Eltiltásáért Küzdő Japán Tanács;

a Nemzeti Szuverénitásért, a Gazdasági Függetlenségért és a Békéért Küzdő Latinamerikai Konferencia;

a Szakszervezeti Világszövetség;

a Pánafrikai Szakszervezeti Szövetség;

a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség;

a Békéért és a Népek Függetlenségéért és Egyenjogúságáért Küzdő Jugoszláv Liga;

a Chilei Egységes Szakszervezeti Központ;

a Keresztyén Békekonferencia;

az Ázsiai és Afrikai Népek Szolidaritási Tanácsa;

az Indiai Parlamenti Képviselők Békebizottsága;

az Atomleszerelési Mozgalom (vezeti Collins kanonok, Nagy-Britannia);

a Százak Bizottsága (vezette Bertrand Russell, Nagy-Britannia);

a Nemzetközi Vöröskereszt;

az „Atombomba nélküli világot" nemzetközi értekezlet (Accra);

az Egyesült Államok metodista egyháza;

a „Nők harcoljatok a békéért" — mozgalom (Egyesült Államok);

az Afrikai Ügyek Irodája;

a Skót Szakszervezeti Főtanács;

a Norvég Független Csoport;

a Világszövetségért Küzdő Nemzetközi Mozgalom;

a Kibékülésért Küzdő Nemzetközi Testvériség különböző országos szervezetei;

a Tudományos Dolgozók Világszövetsége;

a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség;

a Nemzetközi Diákszövetség;

a kvékerek több országos szervezete;

a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetsége;

a Békéért és Szabadságért Folyó Harc Nemzetközi Női Ligájának több országos szervezete;

a Finnországi Szociáldemokrata Nők Uniója;

a Háború Ellenségeinek Internacionáléjának országos csoportja;

az Ellenállók és a Fasizmus Üldözetteinek Nemzetközi Szövetsége;

az Afrikai Népek Értekezlete;

a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet;

az Európai Írói Közösség;

a Nemzetközi Újságíró Szervezet;

a Nemzetközi Rádiós és Televíziós Szervezet (OIRT);

az Eszperantó Világszövetség;

és még sok más szervezet.

Digitized by Google

Két javaslat a leszerelés végrehajtására

Az általános és teljes leszerelés kérdése már évek óta a nemzetközi tárgyalások középpontjában áll. Jelenleg a tizenhéthatalmi leszerelési értekezlet vitatkozik erről a témáról Genfben. A tanácskozás során három elgondolás látott már napvilágot: a pontosan kidolgozott szovjet terv, az amerikai „leszerelési tételek vázlata", és a semleges országoknak a részletkérdésekre irányuló kompromisszumos javaslata. Hogy a napi hírekben való eligazodást megkönnyítsük, az alábbiakban röviden vázoljuk a szovjet és az amerikai tervet.

A SZOVJETUNIÓ TERVE

A LESZERELÉS ELSŐ SZAKASZÁBAN

Teljesen meg kell semmisíteni a nukleáris fegyverek célba juttatására szolgáló eszközöket — köztük a harci rakétákat, katonai repülőgépeket, tengeralattjárókat, hadihajókat, tüzérségi berendezéseket — és minden egyéb olyan eszközt, amelyek nukleáris fegyverek szállítására használhatók fel. Teljesen meg kell szüntetni minden idegen területen levő külföldi katonai támaszpontot, vissza kell rendelni az összes külföldön állomásozó katonai egységeket. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió fegyveres erőinek létszámát egyaránt 1,7 millió főre kell csökkenteni. Meg kell tiltani minden olyan speciális berendezésnek a kozmikus térségben való elhelyezését, amely tömegpusztító fegyverek hordozására alkalmas. Nem szabad a nukleáris fegyverek ellenőrzését és az e fegyverek gyártásához feltétlenül szükséges adatokat olyan országoknak átadni, amelyeknek nincs ilyen fegyverük. Be kell tiltani minden nukleáris kísérletet. Ezen intézkedések végrehajtásának határideje: *két év*.

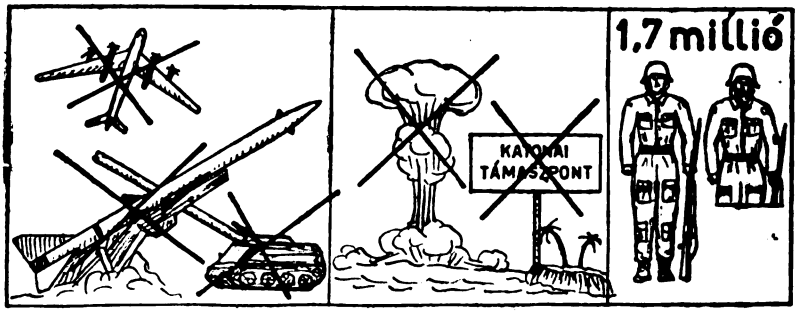

Digitized by Google

A LESZERELÉS MÁSODIK SZAKASZÁBAN:

Teljesen be kell tiltani a nukleáris, kémiai, biológiai és radiológiai fegyvereket, meg kell szüntetni termelésüket és meg

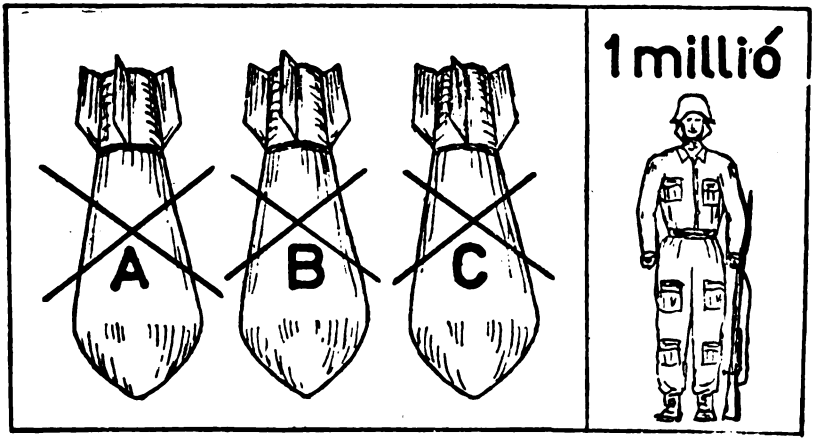

kell semmisíteni a felhalmozott készleteket. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió fegyveres erőinek létszámát egymillió főben határozzák meg. A katonai költségvetéseket és a katonai célokra fordított kiadásokat tovább kell csökkenteni, s az így felszabadult összegeket békés célokra, a gyengén fejlett országok megsegítésére kell fordítani. Ezen intézkedések végrehajtásának határideje: *további 15 hónap.*

A LESZERELÉS HARMADIK SZAKASZÁBAN:

Az egyezményben részvevő országok kötelesek teljesen megszüntetni összes fegyveres erőket és egyben államuk hadigépezetét. Feloszlatják, megsemmisítik a megmaradt harci eszkö-

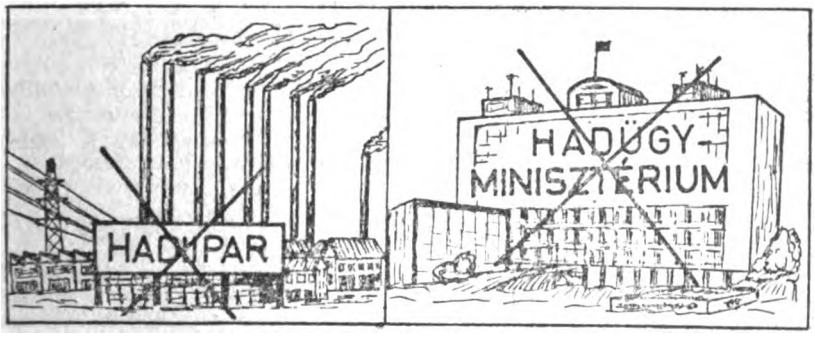

Digitized by Google

zök és katonai készletek minden fajtáját, teljesen megszüntetik a hadiipart, a katonai intézményeket, a hadkötelezettséget és a katonai kiképzést. Megtiltják az anyagi eszközök katonai célokra fordítását. A belső rend megőrzésére szigorúan korlátozott létszámú, könnyű fegyverrel felszerelt rendőr-kontigenseket állítanak fel. A harmadik szakasz végrehajtásának határideje: *további egy év.*

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TERVE

A LESZERELÉS ELSŐ SZAKASZÁBAN:

A nukleáris fegyverek célba juttatására szolgáló eszközöket és a szerződésben külön részletezendő hagyományos nehéz fegyvereket 30 százalékkal csökkenteni kell. E fegyvereket továbbra is szabad ugyan gyártani, de csak olyan mértékben, hogy a tényleges csökkentés az első szakasz végén elérje a 30 százalékot. Egyaránt 2,1 millióra kell csökkenteni az Egyesült Államok és a Szovjetunió fegyveres erőinek létszámát. Be kell szüntetni a katonai rendeltetésű hasadó anyagok gyártását. A Szovjetunió és az Egyesült Államok a háborús célokra előállított hasadó anyagból adja át békés célokra a megállapodás szerinti mennyiséget. Az atomhatalmak nem adhatnak át harmadik államnak háborús célokra használható hasadó anyagot és atomfegyvereket. Hatásos nemzetközi ellenőrzés mellett be kell tiltani az atomfegyver-kísérleteket. Tömegpusztító eszközökkel ellátott fegyvereket nem szabad földkörüli pályára bocsátani. Az első szakasz végrehajtásának határideje: *három év.*

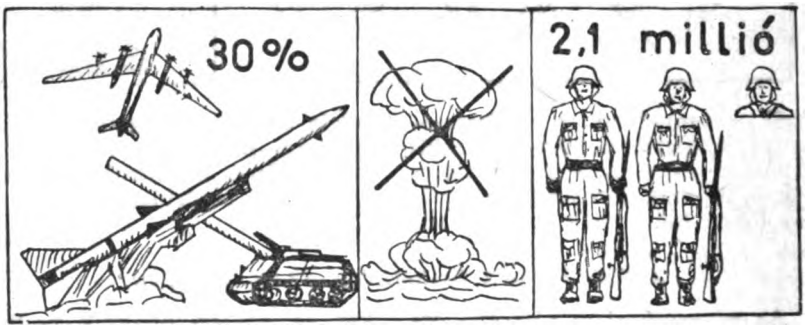

A LESZERELÉS MÁSODIK SZAKASZÁBAN:

A fegyverek összes kategóriáit további 35 százalékkal kell csökkenteni. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió haderőinek létszámát 1 millió 50 ezer főre kell csökkenteni. A megállapodás sze-

Digitized by Google

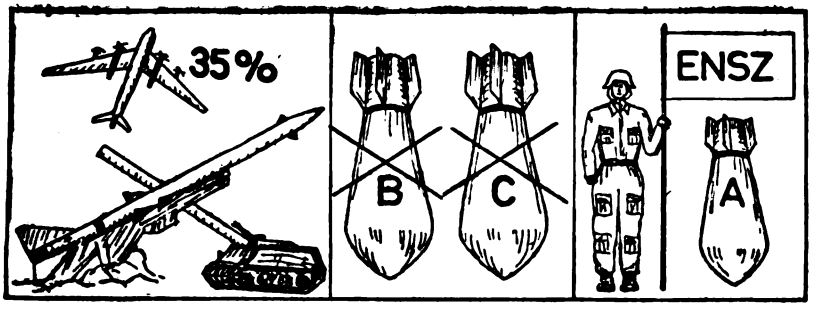

rinti mennyiségre kell csökkenteni az atomfegyvereket és a hasadóanyag-tartalékokat. A vegyi és biológiai fegyvereket meg kell semmisíteni, további gyártásukat be kell szüntetni. Megszüntetendők vagy békés célokra adandók át a *később meghatározandó* katonai támaszpontok és hasonló egyéb berendezések, bárhol is legyenek. Fel kell állítani az ENSZ-békeerőt, amelyet a legmodernebb fegyverekkel, köztük atomfegyverekkel is fel kell szerelni. *Határidő-javaslat nincs.*

A LESZERELÉS HARMADIK SZAKASZÁBAN:

Megállapodás szerint kell csökkenteni a fegyverzetet, a fegyveres erőket és a hadiipar termelését. Meg kell semmisíteni az összes még megmaradt atomfegyvereket. El kell pusztítani vagy békés célokra kell átalakítani az összes katonai támaszpontokat, *kivéve* azokat, amelyekre a belső rendfenntartásra hivatott nemzeti erőknek van szükségük. Az ENSZ-békeerőt fo-

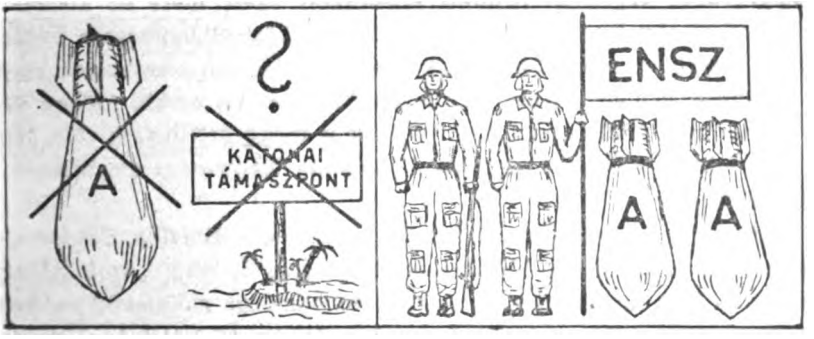

Digitized by Google

kozatosan annyira meg kell erősíteni, hogy haderejével és fegyverzetével egyetlen állam se szállhasson szembe. *Határidő-javaslat nincs.*

•

Az általános és teljes leszerelés két tervéből kitűnik, hogy a szovjet kormányt — ellentétben az amerikai kormánnyal — az a szándék vezeti, hogy viszonylag rövid idő alatt megteremtse a fegyverek nélküli világot. A Szovjetunió már az első szakaszban foganatosítandó intézkedésekkel gyakorlatilag lehetetlenné akarja tenni nukleáris támadás végrehajtását, a külföldön levő támaszpontok felszámolásával pedig lényegesen enyhíteni akarja a háborús feszültséget, és növelni a szemben álló felek egymás iránti bizalmát. A szovjet terv szerint a második szakaszban elérhető lenne, hogy az emberiség mindörökre megszabaduljon a tömegpusztító fegyverek bevetésének veszélyétől.

Az Egyesült Államok viszont a fokozatos csökkentgetéssel, a külföldi támaszpontok fenntartásával, majd az atomfegyvereknek az ENSZ-haderők számára való átmentésével tulajdonképpen nem ad biztosítékot a háború ellen. Az Egyesült Államok a leszerelést a nukleáris fegyvereket célba juttató eszközök és egyes hagyományos fegyverfajták 30 százalékos csökkentésével akarja kezdeni. De ezzel nem csökkennék a háború veszélye, mert — mint arra Nehru indiai kormányfő rámutatott — a nagyhatalmak atomfegyverkészleteinek negyedrésze is elég ahhoz, hogy elpusztítsa az egész világot.

Genfben egyelőre a leszerelés első szakaszáról, s ezen belül is a nukleáris fegyverkísérletek ellenőrzéséről folyik a vita. A Szovjetunió műszerekkel végzendő nemzeti ellenőrzést akar, mert ez kizárja a kémkedést. Az Egyesült Államok a nemzetközi ellenőrzéshez ragaszkodik, mert azt reméli, hogy a különböző ellenőrző bizottságok révén betekintést kaphat a Szovjetunió hadititkaiba. Az utóbbi időben végzett méréseik által az amerikai tudósok is meggyőződhettek róla, hogy a Szovjetunió műszeres ellenőrzési javaslata tökéletesen megbízható és kielégítő.

Az értekezleten részvevő 8 semleges állam — Brazília, Svédország, Burma, Etiopia, India, Mexiko, Nigéria és az Egyesült Arab Köztársaság — 1962 áprilisában a nukleáris robbantások ellenőrzési rendszerére vonatkozó kompromisszumos javaslatot terjesztett be. Javasla-

Digitized by Google

tuknak a lényege az, hogy állítsanak fel tudósokból, esetleg a semleges államok szakértőiből álló nemzetközi bizottságot, s ez a meglevő nemzeti ellenőrzés felhasználásával végezze ellenőrző és felügyelő munkáját. A nyugati országok képviselői a leszerelési bizottságban elutasították a semlegesek javaslatát. A szovjet küldöttség támogatja a kompromisszumos javaslatot és bejelentette: a Szovjetunió kész arra, hogy a semleges országok javaslata alapján egyezményt kössön az atomfegyver-kísérletek beszüntetéséről.

K. L.

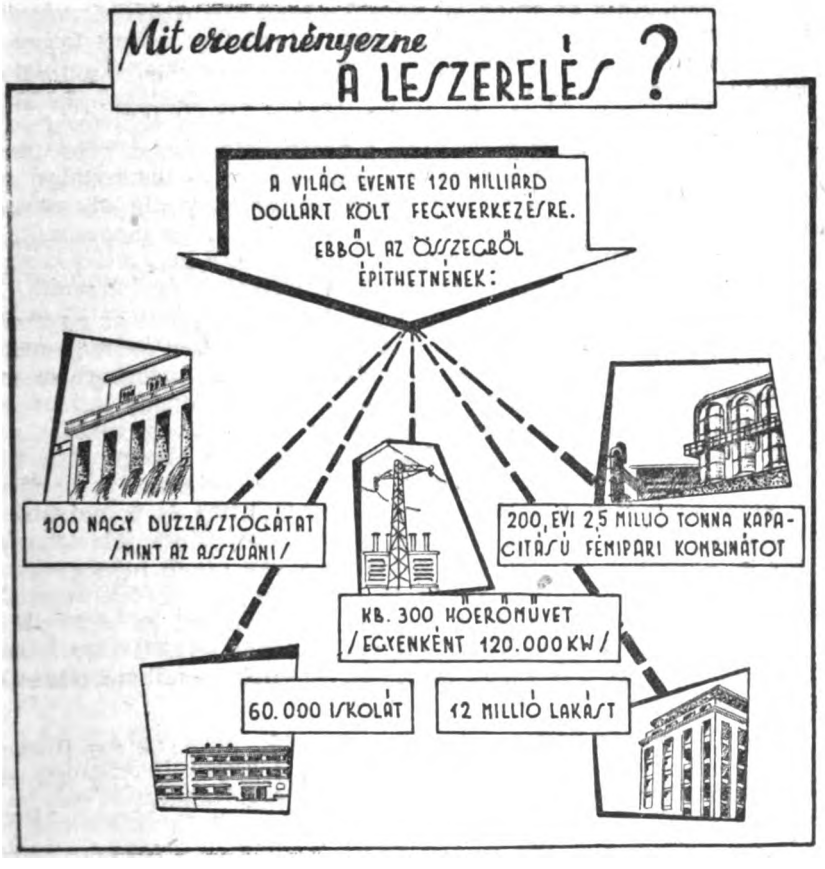

Digitized by Google

A nyugati szövetségi rendszer és az amerikai vezetés

Írta DARVASI ISTVÁN

Manapság gyakorta vonnak párhuzamot a régi, az Eisenhower—Dulles-féle és a mai, a Kennedy—Rusk-féle amerikai kormány között. Akik az amerikai vezető szerep szemszögéből végzik az összehasonlítást úgy látják, hogy a mérleg nyelve a régi kormánynak kedvez. Azt mondják, hogy az Eisenhower-adminisztráció idején határozottabb és szilárdabb volt az amerikai vezetés, jól összefogta a nyugati tábort, teljesebb volt a szövetségesek egyetértése az amerikai politikával a nemzetközi élet minden fontos kérdésében. Ezzel szemben ma határozatlan és bizonytalan az amerikai külpolitika, a nyugati szövetségeseket pedig ellentétek egész sora osztja meg. Egyesek nyíltan megírják és megmondják azt is, hogy az európai szövetségesek — a korábbi helyzettel szemben — ma nem engedelmeskednek az amerikai instrukcióknak.

Valóban, ma az atlanti tábor országainak nézetei az egymás közti kapcsolatok és szövetségi viszony kérdéseiben számos ponton eltérőek. Nincs egyetértés Franciaország mai kormánya és az Egyesült Államok kormánya között a szövetségi viszony mikéntje, az Atlanti Szövetség szerepe, a nukleáris fegyverek birtoklása, az atomtitkok átadása és az atomfegyverek háborús alkalmazása feletti rendelkezési jog tekintetében. Eltérés tapasztalható a Berlinnel kapcsolatban folytatott nyugat-német politika és a mai amerikai elképzelések között, jóllehet voltaképpen nincs jele annak, hogy az amerikai kormányban csakugyan van olyan megegyezési készség, amely engedményekre is hajlandó. Ellentétek vannak Anglia és a Közös Piac országai között, valamint az Amerikai Egyesült Államok és a Közös Piac tagállamai között. Úgy hiszszük elég, ha csak a felsorolt és ma hevenynek mondható ellentéteket említjük.

Mindjárt meg kell azonban mondanunk, hogy ha ma más a viszony — és valóban más — az Amerikai Egyesült Államok és legfőbb európai partnerei között, akkor ez egyáltalán nem magyarázható azzal, hogy Amerikának korábban erős kezű kormánya volt, ma pedig erélytelen. A nyugati tőkés világ vezetése nem azért

Digitized by Google

volt hosszú időn át Amerika kezében, mert annak kormánya erősen fogta a gyeplőt.

Nem ad kielégítő magyarázatot az sem, ha csak általánosságban próbáljuk a változást az imperialista országok ellentéteivel indokolni. Az ellentétek ugyanis mindig megvoltak, találkoztunk azok jeleivel is. Időnként tanúi lehettünk nyílt nézeteltéréseknek is, de az Amerikai Egyesült Államoknak az Atlanti Szövetségben és általában a kapitalista világban betöltött vezető szerepe mindeddig nem volt komolyan kétségbe vonható.

Így tehát egyik magyarázat sem állja meg a helyét. Mégsem lehet azonban azt mondani, hogy a fentiek teljes mértékben elvethetők. Ha ugyanis az összes körülmények figyelembevételével hasonlítjuk össze a korábbi amerikai kormányt a maival, észrevehetünk bizonyos különbségeket. Nem azt, hogy a korábbi erélyes volt, ez pedig határozatlan, hanem azt, hogy a mai kormány helyzete nem azonos a megelőzőével. Már az Eisenhower-adminisztráció utolsó időszakában is voltak a kormány tagjai között olyanok, akik a korábbi külpolitika tarthatatlanságát belátták. A legszembeötlőbb volt e beismerések közül Dulles, volt külügyminiszteré, aki élete végén kénytelen volt elismerni a szocialista világ elleni háború, az úgynevezett felszabadítási politika kudarcát. Amikor a Kennedy-kormány hivatalba lépett, külpolitikai csődtömeget vett át. Bár Kennedy korántsem váltotta be azokat az ígéreteket, amelyeket a választási kampány alatt tett, kétségtelenül van különbség kormányának külpolitikája és az előző kormány külpolitikája között. Ez a különbség abban áll, hogy Kennedyék ma inkább számolnak a világpolitika realitásaival, az erőviszonyokkal, és — még elődeiknek kormányzásuk utolsó időszakában elfoglalt álláspontjánál is észrevehetőbben — kilátástalannak tartanak egy a Szovjetunió, a szocialista tábor ellen indítandó agresszív háborút. Mint említettük, a Kennedy-kormány álláspontja egyes kérdésekben, így például a berlini kérdésben, árnyalatnyilag eltér az Adenauer-kormányétól, anélkül persze, hogy ennek józan engedményekben eddig jelét adta volna. Kennedy nem mondott le a fegyverkezésről, sőt tovább fokozta azt, az atomháború kérdésben pedig még elődeinél is tovább ment: kijelentette, hogy az Egyesült Államok esetleg elsőnek is alkalmaz atomfegyvert. Politikáját azonban mégsem lehet teljesen azonosítani az Eisenhower—Dulles-kormány politikájával, mert egyidejűleg fenntartja az érintkezést a szocialista tábor országaival, tárgyal különböző kérdésekben, és ha a körülmények — mint ez Laosz esetében történt — a realitások elismerésére kényszerítik, megegyezést is aláír.

Indokolatlan lenne azonban, ha ebből azt következtetnénk, hogy az Amerikai Egyesült Államok politikája vesztett agresszi-

Digitized by Google

vitásából, szövetségeseinek politikája pedig változatlan maradt. Az Amerikai Egyesült Államok politikája változatlanul agresszív, imperialista, háborús politika, legfeljebb valamivel jobban igyekszik alkalmazkodni a körülményekhez. Egyes szövetségesei viszont — elsősorban Nyugat-Németország és Franciaország — ma inkább igyekeznek azon, hogy a maguk külön imperialista politikájának útját járják. Ezzel azonban visszaérkeztünk kiinduló pontunkhoz, azaz ahhoz a kérdéshez, hogy ha Amerika és szövetségesei között bizonyos kérdésekben nézeteltérések vannak, miért tudják e szövetségesek ma határozottabban képviselni saját nézeteiket, mint azelőtt.

A magyarázatot végül is az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei közötti ellentétekben kell keresnünk, úgy azonban, hogy ezeket az ellentéteket a mai adott, konkrét helyzetben vizsgáljuk. A helyzet ugyanis az, hogy az egyenlőtlen fejlődés törvényének érvényesülése lényegesen módosította a nyugati világ országainak egymás közötti erőviszonyát a néhány év előttihez és még inkább a háború utánihoz képest. Amerika — mint a svájci rádió newyorki tudósítója nemrég megállapította — „gazdaságilag sokkal kevésbé terjeszkedik, mint a legfontosabb európai ipari országok, például Franciaország és Németország, vagy akár mint a kelet-európai államok". A kommentátor hivatkozott Walter Lippman-re, aki maga is megállapította, hogy „az Egyesült Államok politikai és katonai vezető állását sem őrizheti meg tartósan, ha gazdasági növekedése stagnál". Érdekes egyébként, hogy Walter Lippman, aki — mint látjuk — helyesen tapintott rá az amerikai vezető szerepet fenyegető veszély egyik gyökerére, másutt másként próbálta magyarázni Amerika helyzetének gyöngülését. Néhány héttel azelőtt, hogy az imént idézett megállapítása elhangzott, előadást tartott a washingtoni jogi intézetben és ott kijelentette, hogy nehézségek vannak az Atlanti Szövetségen belül. Ezeket akkor azzal magyarázta, hogy „most már lehetségesnek látszik a nyugati pozíció javulása a kommunista világgal szemben, a nyugat vezető szerepe körüli versengés tehát biztonságosabb lett, ezért lehetségesebb és csábítóbb is". Lippman — nyilván Amerika szövetségeseihez adresszálva — hozzátette azt is, hogy „az USA nem viselheti és nem is fogja viselni a szövetség óriási terhét és nem fog szembenézni a termonukleáris háború katasztrofális veszélyeivel, ha a szövetségen belül elvesztette a kezdeményezést és a végső felelősséget a béke és a háború kérdésében".

Az előbb idézett Lippman-vélemény júniusban, az utóbbi májusban hangzott el. Nyilvánvaló, hogy a júniusinak van igaza. Lippman akkor tévedett, amikor a nyugati pozíció javulásáról beszélt, hiszen nyilvánvaló, hogy az erőviszonyok általános eltolódása rontotta a nyugati, azaz az imperialista pozíciót és javította

Digitized by Google

— ha úgy tetszik — a Kelet, azaz az összes békéért harcolók pozícióit. Nem tévedett azonban akkor, amikor a gazdaságban próbálta megtalálni a helyzet magyarázatát. Lippman, Alsop, Lawrence és több más amerikai újságíró vizsgálódása indította a bécsi rádió kommentátorát arra, hogy megállapítsa: „Érdekes, hogy a Kennedy-kormányhoz közelálló újságírók mennyire elmennek a dolog lényege mellett. Az amerikai hegemóniát ugyanis ma nem azért fenyegeti veszély, mert egyes európai államférfiaknak ez így tetszik, hanem azért, mert az *amerikai hegemónia bizonyos feltételei megszűnőben vannak.* Így mindenekelőtt az Egyesült Államok és a dollár eddigi gazdasági fölénye, továbbá az amerikai szövetségi hűségbe vetett feltétlen bizalom . . ." Igaz, hogy katonai tekintetben Amerikának ma is megvan a nyugati táboron belüli vezető szerepe, de ez még Walter Lippman szerint sem elegendő, ha nem párosul a nagyobb gazdasági erővel.

A lényeg tehát a gazdasági fejlődésben beállott változás. Míg az Amerikai Egyesült Államok gazdasági fejlődése meglassúbbodott, egyes szövetségesei — így elsősorban Nyugat-Németország és Franciaország — gazdaságilag előretörtek. Helyes lesz, ha ezt adatokkal is bizonyítjuk. Kezdjük ismét egy idézettel. A Journal de Genéve írta június 20-án Kennedyről és környezetéről, hogy nem vesznek figyelembe egy igen döntő jelenséget: „Európa kezd ereje tudatára ébredni. A csodálatos termelési eredmények, a pénzügyi stabilitás arra indítja a vezetőket, hogy nagyobb felelősséget követeljenek a maguk számára az Atlanti Szövetségen belül. Úgy vélik, hogy annál is inkább joguk van e szövetség átszervezését kérni, mert a dollár már nem olyan minden vitán felül álló fizetési eszköz, mint azelőtt volt; a demokraták hatalomra kerülése óta az ország gazdasági helyzete nem tulságosan jó."

Nem így volt ez a második világháború után. A háború súlyos pusztításokat okozott az európai imperialista hatalmak gazdasági életében és megnövelte az USA túlsúlyát a tőkés világgazdaságban. Az Egyesült Államok 1929-ben 48 százalékkal, 1937-ben pedig csak 41 százalékkal részesedett a tőkés világ ipari termelésében. 1945—48-ban azonban már 56—60 százalékos volt a részesedése. Ez is szerepet játszott abban, hogy az európai imperialista hatalmak aranytartalékainak 30—50 százaléka a második világháború alatt az USA-ba vándorolt, a nyugat-európai országok külföldi tőkebefektetéseik egy részét eladták az USA-nak, és még ezen túl el is adósodtak az amerikai monopótőkével szemben. Az Egyesült Államok kapitalistáinak háborús meggazdagodása és a többi tőkés ország viszonylagos elszegényedése tehát az egyik legdöntőbb tényező, amely elősegítette az amerikai monopóliumok gazdasági, pénzügyi és katonai hatalmának megnövekedését. Az USA aranykészletei az 1937-es 12,7 milliárd dollárról 1947-re 22,8

Digitized by Google

milliárdra emelkedtek. Az összes többi tőkés ország aranykészletének értéke 1937-ben körülbelül 12 milliárd, 1947-ben pedig körülbelül 7 milliárd dollár volt.[1]

Nyilvánvaló, hogy a gazdasági túlsúly volt és más nem is lehetett az alapja az Amerikai Egyesült Államok politikai vezető szerepének. Egy pillanatra sem feledkezünk meg arról, hogy az imperialista országokat, mint ilyeneket, mindenekelőtt a kommunizmustól való félelem, a szovjetellenesség hajtja egy táborba. Ez az, amiben egységesek voltak és egységesek ma is, jóllehet sohasem tudják félretenni ellentéteiket. Hogy azonban melyik imperialista ország, vagy mely imperialista országok külön érdekei érvényesülnek leginkább e szovjetellenes egységen belül, vagy — más szavakkal — hogy melyiküké a politikai vezető szerep, az a közöttük fennálló erőviszonyoktól függ. Mint láttuk, a második világháború után a gazdasági vezető szerep az Amerikai Egyesült Államoké volt.

Ha azonban azt vizsgáljuk, hogy mi történt az amerikai gazdasággal a második világháború óta, és hogyan alakult a helyzet a többi imperialista országokban, akkor azt látjuk, hogy az európai partnerek lényegesen megerősödtek, és gazdasági tekintetben ma már korántsem függnek olyan mértékben az Amerikai Egyesült Államoktól, mint — mondjuk — egy évtizeddel, vagy akár öt-hat évvel ezelőtt. Lássunk ismét néhány adatot. Az USA 1954-ben 25,2 százalékban részesedett a tőkés világ gyáripari készáru-kivitelében. 1959-re részesedése 21,3 százalékra csökkent. Nyugat-Németország ugyanezen idő alatt 14,8 százalékról 19,1 százalékra növelte részesedését. Némileg növekedett Franciaország és ennél lényegesebb mértékben Japán részesedése. Külön érdemes megemlíteni Nyugat-Németország fejlődését. Az Amerikai Egyesült Államok 1948-ban 53,4 százalékkal részesedett a tőkés világ ipari termelésében, Nyugat-Németország részesedése pedig akkor csak 3,6 százalék volt. Az Egyesült Államok részesedése 1960-ban már csak 44,8 százalék volt, Nyugat-Németországé viszont 8,8 százalékra növekedett. Az Amerikai Egyesült Államok 1950-ben 18,3 százalékkal, Nyugat-Németország pedig 3,6 százalékkal részesedett a tőkés világ kivitelében. 1960-ban az Amerikai Egyesült Államok részesedése 18,1 százalék, Nyugat-Németország részesedése pedig 10,2 százalék volt.

Jelentős tényező, hogy az amerikai ipari termelés lelassulása és az USA fizetési mérlegének megnövekedett deficitje kihatott a dollár nemzetközi helyzetére. 1957-ben az USA fizetési mérlege 0,4 milliárd többletet mutatott, 1958-ban már 3,4 milliárd dolláros, 1959-ben 3,7 milliárd dolláros, 1960-ban pedig 3,8 milliárd

[1] Korunk kapitalizmusa, II. kötet, 50. oldal. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Digitized by Google

dolláros hiányt. Az USA exporttöbblete korábban ellensúlyozta külföldi fizetési kötelezettségeit, 1957 óta azonban csökken a kiviteli többlet és 1959 első és második évnegyedében a behozatal már túlszárnyalta a kivitelt.

Nyugat-Németország és Franciaország fizetési mérlege ugyanezen idő alatt olyan mértékben javult, hogy mindkét országba szinte ömlik a deviza. Ez a két ország nemcsak folyó kötelezettségeinek tett eleget Amerikával szemben, hanem kifizette a 2000-ben esedékes tartozásainak nagy részét is. Mindkét országnak egyre több dollárja van, de Amerika igyekszik megakadályozni őket az arany vásárlásában. Ezért visszafizetik a rövidlejáratú közép- és hosszúlejáratú hiteleket. Ezzel némileg segítik is Amerikát, de ugyanakkor gazdaságilag és ezzel természetesen politikailag is függetlenebbé válnak. E két országnak rövidlejáratú követelései is vannak Amerikával szemben, de nem igyekeznek behajtani ezeket, hanem inkább politikai revolverezésre használják fel.

A fejlett nyugat-európai országoknak mintegy 24 milliárd dollár értékű rövidlejáratú követelésük van az USA-val szemben, s bármikor követelhetik ennek aranyban való visszafizetését. Az Egyesült Államok arany-tartaléka azonban az 1949-es 24,5 milliárdról 16 milliárdra csökkent. Ebből a készletből 11,8 milliárd a dollár aranyfedezete. Számítsuk hozzá ehhez a 7 milliárdos amerikai költségvetési hiányt, az ipari termelés növekedésének csökkenő ütemét, a szűkülő külkereskedelmet, s akkor megkapjuk a magyarázatot arra, honnan erednek a nyugati világban az amerikai vezető szerepet ma már mind határozottabban elvitató, az európai szövetségeseknek nagyobb befolyást követelő hangok.

Az Egyesült Államok szerette volna elérni, hogy tőkekivitele segítségével vezető szerepre tegyen szert a Közös Piac országaiban. Ez a terve nem sikerült. A Közös Piac viszont súlyosan érinti az Amerikai Egyesült Államokat, mert ha megvalósul a teljes nyugat-európai vámunió, ez az amerikai közgazdászok számításai szerint évi egymilliárd dollár veszteséget okoz az amerikai külkereskedelemnek. Ezért tette programjává Kennedy az amerikai behozatali vámok részleges csökkentését, hogy így megmentse a Közös Piac országaival folytatott amerikai külkereskedelmet.

Úgy hisszük, a bizonyítási anyag elegendő. Hadd idézzük még Art Buchwaldot, az ismert amerikai humoristát, aki így karikírozza az Amerika és partnerei között megváltozóban levő viszonyt: „Szörnyű dolog történt a napokban: Franciaország nyolc évvel a lejárat előtt visszafizetett egy 283 400 000 dolláros Marshall-terv adósságot, és hogy még jobban szenvedjünk, további 112 500 000 dollár és némi aprópénz ellenében aranyat vásárolt tőlünk... Anélkül, hogy észrevettük volna, Franciaország meg-

Digitized by Google

kezdte adósságainak visszafizetését... A franciák minden egyes törlesztésnél önállóbb, határozottabb magatartást tanúsítottak..." Eldon Griffiths, a Newsweek munkatársa, Buchwald szatírájára reflektálva hosszasan elmélkedik a helyzetről és a következő rezignált megállapításokat teszi a lap július 30-i számának „Europanitisz — nem Amerika-ellenesség, hanem pusztán közöny" című cikkében: „Tavaly az amerikai pénzügyminisztérium küldöttségei tizenkétszer jártak a nyugat-európai fővárosokban és segítséget kértek a dollár megerősítésére. Az amerikaiakat többek között a Francia Nemzeti Bank elnöke is kioktatta, hogy az Egyesült Államoknak »egészséges pénzügyi politikát kell folytatnia«." Griffiths is hozzáteszi: „Európa megváltozott magatartásának fő oka a földrész gazdasági megújulása, amely amerikai segítséggel kezdődött, s a Közös Piac megalakulásával fokozódott. Az elmúlt négy év alatt az Európai Közös Piac országainak bruttó nemzeti termelése egyötöddel emelkedett (az USA-é 9 százalékkal), az ipari termelésük több mint egyharmaddal növekedett (az USA-é 9 százalékkal). Angliát és a skandináv országokat a hatokhoz számítva, az új Európa már most a világ legnagyobb tőkeberuházója (becslések szerint Európa fejlesztése keretében a jelenlegi időpont és 1970 között összesen 743 milliárd dollár új beruházást eszközölnek). Már most is ő bonyolítja le a legnagyobb kereskedelmi forgalmat (92 milliárd dollár évente), ő a világ legnagyobb acéltermelője (100 millió tonna) és széntermelője (432 millió tonna). Az európaiak szívesen állítják szembe saját gazdasági fellendülésüket Amerika viszonylagos stagnálásával. Francia és német lapok vastagbetűs címek alatt gyakran közölnek ilyen cikkeket: »Remeg a Wall Street...«, »Washington recessziótól tart«."

E cikknek nem volt más célja, mint annak bizonyítása, hogy ma már nem lehet egyértelműen beszélni az Amerikai Egyesült Államoknak a nyugati szövetségi rendszeren belül betöltött vezető szerepéről. Elöljáróban is hangsúlyoztuk azonban és ehelyütt még egyszer hangsúlyozzuk: ez — véleményünk szerint — nem jár együtt azzal, hogy az imperialista világ részéről fenyegető háborús veszély csökken. Amerika egyelőre tartja a nyugati táboron belüli katonai fölényét és — mint a jelek mutatják — igyekszik ezt meg is szilárdítani. Nemrég új amerikai főparancsnok került a NATO európai haderőinek élére. Amerikai, angol és nyugatnémet lapok nyíltan megírták, hogy az új főparancsnok, Lemnitzer tábornok, elődjével ellentétben, teljes mértékben osztja Kennedy elnök katonai nézeteit. Kennedy ugyanis igyekszik Amerika számára fenntartani az atomfegyverek háborús alkalmazásának monopóliumát, szövetségeseit viszont arra igyekszik szorítani, hogy ne szorgalmazzák nukleáris erejük fejlesztését, de növeljék hagyományos fegyverekkel felszerelt haderejüket. Ki-

Digitized by Google

tudódott az is, hogy Nyugat-Németországtól 750 ezer főnyi haderő felszerelését követeli. Amerika ezzel két legyet is szeretne ütni egy csapásra. Nem kell magyarázni, mit ér Amerika vezető szerepe szempontjából az, ha egyedül birtokolja a nukleáris fegyvereket. De nemcsak erről van szó. Amerikának gazdasági céljai is vannak azzal, hogy szövetségeseitől nagyobb katonai hozzájárulást követel. A New York Times augusztus 5-i vezércikke nyíltan megírta, hogy „mivel a nyugat védelmi eszközeinek 80 százalékát már ma is az Egyesült Államok biztosítja, ez a politika megköveteli, hogy a gazdaságilag erős európai szövetségesek növeljék fegyveres erőik létszámát... Kennedy elnök reményét fejezte ki, hogy bizonyos időn belül csökkenteni lehet az Egyesült Államokra nehezedő katonai terheket és ezzel elősegíthető lesz a fizetési mérleg javítása."

Mondanunk sem kell, hogy az új amerikai stratégia egyáltalán nem keltett osztatlan lelkesedést az európai szövetségesek körében. Köztudomású, hogy Franciaországnak és Nyugat-Németországnak egészen mások az elképzelései. Strauss hadügyminiszter a bonni egyetemen július végén tartott előadásában arról beszélt, hogy az atomfegyverkezés terén létrehozandó francia—angol együttműködés megteremtheti egy NATO-n belüli európai atompotenciál alapját. Ennek az európai atomerőnek — ahogyan Strauss mondotta — az Európai Gazdasági Közösségen, illetve a most tervezett európai politikai unión belül kell kialakulnia. A nyugatnémet hadügyminiszter azt is kijelentette, hogy a Bundeswehr létszámának felső határát 500 ezer főben akarják megállapítani és ezt még akkor sem lépik túl, „ha a NATO ennél többet követel". Nem nehéz ebből kiolvasni azt, hogy a nyugatnémet kormány nem ért egyet az atomfegyverek feletti monopolisztikus amerikai rendelkezéssel, és az európai imperialista államok segítségével maga is atomfegyverekhez akar jutni. Ennél is sokkal nyíltabban beszélt az Aktuell című nyugatnémet hetilap, amelyet Strauss kebelbarátja, dr. Kampfinger szerkeszt. „Európában új körvonalak kezdenek kirajzolódni — olvasható a lapban. — Az alapvonal Franciaországot és Nyugat-Németországot köti össze. Amennyiben Lemnitzer tábornok rugalmasság nélkül hajtja majd végre Kennedy elnök parancsait, véleményünk szerint tragikus elszigetelődésbe kergeti ezzel az amerikai csapatokat Nyugat-Európában. A döntő katonai tömböt ebben az esetben rövidesen Franciaország és a Német Szövetségi Köztársaság hadseregei alkotják majd."

Mindaz, amit az Aktuell ír, teljesen egybeesik azzal a de Gaulle és részben Adenauer által képviselt koncepcióval, amely szerint a Közös Piac gazdasági alapján politikai harmadik erőt

Digitized by Google

kell létrehozni Európában az Amerikai Egyesült Államok és a szocialista tábor között.

Nyilvánvalóan erre a koncepcióra adott választ Kennedy elnöknek az amerikai függetlenségi napon elmondott beszéde, amely meghirdette a „kölcsönös függőség deklarálását", hogy az Egyesült Államok „konkrét atlanti partneri viszonyba" kerüljön a Közös Piac által egybefogott tőkés Európával. Amerika úgy akarja megőrizni politikai vezető szerepét, hogy a Kennedy által javasolt, de konkrétabban nem körvonalazott kölcsönös függőség deklarálásával gátat vet az Európai Közös Piac államai, mindenekelőtt Franciaország és Nyugat-Németország függetlenségi törekvései elé. A többi között ebből a szempontból szorgalmazza Anglia felvételét is a Közös Piacba.

Vitathatatlan, hogy *a nyugati szövetségi rendszer és az ezen belül betöltött amerikai vezető szerep már nem az, ami volt.* A nagy világpolitikai kérdések, a békét érintő legfőbb problémák megoldásáért vívott harc azonban azt követeli, hogy a nyugati szövetségesek közötti ellentéteket higgadtan szemléljük és ne becsüljük túl.

Digitized by Google

A termelőszövetkezeti munkadíjazás fejlesztése

Irta K. NAGY SÁNDOR

A termelőszövetkezetekben alkalmazott jövedelemrészesedésről az utóbbi években hazánkban és más szocializmust építő országokban is számos könyv és cikk jelent meg. Ennek az az oka, hogy országaink fokozódó erőfeszítéseket tesznek mezőgazdasági termelésük fejlesztéséért, s egyre világosabban ismerik fel, hogy a jól megválasztott jövedelemelosztási mód a termelőszövetkezetek egyik leghatásosabb eszköze termelési színvonaluk emelésére. De a termelőszövetkezeti jövedelemrészesedés témája a növekvő irodalom ellenére sem veszített újszerűségéből. A gyakorlat napról napra gazdagítja ismereteinket olyan új tapasztalatokkal, amelyek más megvilágításba helyezik, megváltoztatják a régebbi megállapításokat. Ezért hasznosnak tartjuk, hogy legújabb ismereteink alapján elemezzük a hazai tapasztalatokat, s külön kitérjünk a pénzbeli munkadíjazás problémáira, amelyek körül sok vita folyik.

A személyes anyagi érdekeltség sajátosságai a termelőszövetkezetekben

Igen sok tapasztalat bizonyítja azt, hogy társadalmunk fejlettségének mai fokán elkerülhetetlen szükség van a személyes anyagi érdekeltség alkalmazására. A mi viszonyaink között ugyanis elsősorban két tényező befolyásolja az emberek cselekedeteit; az egyik: a személyes érdek — vagyis az embereknek az a törekvése, hogy állandóan jobbá és szebbé tegyék a maguk és családjuk életét —, a másik: a fejlődő kommunista öntudat. A szocializmus építése során ezek a hajtóerők lépnek a kapitalizmusra jellemző hajtóerők helyébe. Ez a két tényező szorosan összefügg egymással. Amíg a termelőerők alacsonyabb színvonalon állnak, addig a személyes anyagi érdekeltségé a nagyobbik szerep, mikor pedig magasabb szintre emelkednek, akkor a kommunista öntudaté.

Gyakorlatilag természetesen a népgazdaság különböző terü-

Digitized by Google

letein más-más módon kell (és másként nem is lehet) érvényesíteni a személyes anyagi érdekeltséget. Az eltérések a különböző népgazdasági ágak eltérő viszonyaiból fakadnak. A legjelentősebb eltérés az ipar és a mezőgazdaság, pontosabban az állami üzem és a termelőszövetkezeti gazdaság között van. Ebben a tekintetben a következő három körülmény befolyásolja leginkább a személyes anyagi érdekeltség érvényesülését:

1. A termelőszövetkezeti gazdaságot alapvetően megkülönbözteti az ipari üzemtől a termelőszövetkezeti csoporttulajdon. A munkadíjazás eltérő jellege is ebből következik. Az ipari üzem dolgozói üzemük jövedelmezőségétől függetlenül kapják meg az elvégzett munkájukért járó bért; a termelőszövetkezeti tag jövedelme viszont a szövetkezeti gazdaság összes jövedelmétől függ, függ az ezt befolyásoló tényezőktől, a természeti feltételektől, a felvásárlási és árpolitikától, a szövetkezet által kapott támogatás mértékétől is. A személyes anyagi érdekeltséget tehát a termelőszövetkezetekben jóval több tényező befolyásolja, mint az ipari üzemekben.

2. A parasztok a családjuk ellátásához szükséges élelmiszer jelentős részét a termelőszövetkezeti gazdálkodás körülményei között is saját maguk állítják elő, mégpedig részben a közös, részben a háztáji gazdaságban termelik meg azt. A háztáji gazdaság a közös gazdaság megerősödésének időszakában a nagyüzem árutermelését is kiegészíti. A nagyüzemben dolgozó szövetkezeti tag egyúttal a háztájiban kisüzemileg termelő parasztember is, és a kettősség más követelményeket támaszt a munkadíjazással szemben, mint a kizárólag pénzjövedelemből élő munkások helyzete.

3. A termelőszövetkezetek nemcsak a „mindenkinek munkája szerint" szocialista elv szerint osztják szét jövedelmüket, hanem fejlettségük kezdeti fokán a termelőszövetkezeti tagok belépés előtti vagyoni helyzete szerint is. A jelenlegi időszakban az olyan részesedési formáknak is nagy jelentőségük van termelőszövetkezeteinkben, mint a földjáradék, a bevitt vagyontárgyak értékének megtérítése stb. A jövedelemelosztásnak ezek a nem szocialista, a munka szerinti részesedéstől elvileg is eltérő formái csak átmenetiek és a közösből származó jövedelem emelkedésével fokozatosan megszűnnek, addig azonban fontos szerepet játszanak.

A termelőszövetkezetek sajátosságaiból az következik, hogy a személyes anyagi érdekeltség elvét itt — a termelőszövetkezet és a tagok fejlettségétől függően — a jövedelemelosztásnak igen változatos módszereivel lehet megvalósítani. Pártunk érdeme az, hogy a termelőszövetkezeti jövedelemelosztás gyakorlatát helyes, a személyes anyagi érdekeltséget érvényre juttató marxista—leninista alapokra helyezte.

Digitized by Google

A termelőszövetkezeti munkadíjazás főbb formái

Az alkalmazott munkadíjazási formák értékét a jelenlegi időszakban főleg az szabja meg, hogy mennyire felelnek meg a szocialista elosztás elvének, mennyire segítik elő a mezőgazdaság feladatainak megoldását. A különféle formák különbözőképpen valósítják meg ezt a célt; fontos tehát felismernünk: mi a szerepük az egyes formák kialakulásában és érvényesülésében a fejlődés körülményeinek, s ennek alapján milyen lehetőségei vannak e formák továbbfejlesztésének. Ebből a szempontból vizsgálva termelőszövetkezeteink ma a következő jövedelemelosztási formákat alkalmazzák:

1. A termelőszövetkezeti jövedelemelosztás fő formája hazánkban — éppúgy, mint a többi szocializmust építő országban — *a munkaegység szerinti elosztás.* Ez a rendszer a Szovjetunió kolhozmozgalmának kezdeti viszonyai között alakult ki; a kolhozok sok-sok próbálkozás eredményeképpen jutottak el hozzá. Mi 1948-ban, a szövetkezeti mozgalom fejlődésének kezdetén, szinte készen vettük át és alkalmaztuk a magunk viszonyaira. Elterjedésének fő okai — megítélésünk szerint — a következők voltak:

A munkaegység-rendszer alapjában véve megfelel a szocialista elosztás elvének, mert elősegíti azt, hogy a jövedelmet az elvégzett munka arányában osszák el a tagok között. Lehetővé teszi, hogy a termelés bármely ágában végzett munkát ugyanazzal a közös egységgel fejezzék ki; ez megnyugtató a tagok számára, mert úgy érzik, hogy akármilyen területen dolgozzanak is, nem kerülhetnek hátrányos helyzetbe. Ez a módszer a munka szakosításának az alapját is megteremtette. Továbbá: a munkaegység jellege megfelel a szövetkezeti gazdálkodás jellegének, segítségével elkerülhető, hogy a tényleges jövedelemnél többet fizessenek ki, mert a munkaegység értéke — éppúgy, mint a gazdálkodás eredményessége — az év végén derül ki. A munkaegység igen alkalmas az elvégzett munka mennyiségének mérésére, s módot ad a szövetkezetnek arra, hogy termelékenyebb eljárásokat keressen és fejlessze a munkaszervezés, a gépesítés, a termelés módszereit. Igen fontos ok végül az is, hogy a munkaegység-rendszert a tagok aránylag könnyen áttekinthetik és így év közben is álandóan figyelemmel kísérhetik.

Ezért terjedt el gyorsan és vált a termelőszövetkezeti jövedelemelosztás alapvető formájává a munkaegység-rendszer. Ez azonban sokakban azt a hiedelmet keltette, hogy a termelőszövekezeti gazdálkodás viszonyai között ez a jövedelemelosztásnak az egyetlen helyes módja, s csak ezzel valósítható meg a munka szerinti elosztás elve. Ezért a Szovjetunióban és a többi népi demokratikus országokban, így nálunk is, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének egy szakaszában mereven alkalmazták a munkaegység szerinti jövedelemelosztás rendszerét, és a szocialista elosztási elv megsértésének minősítettek minden ettől való eltérést.

Digitized by Google

A munkaegység-rendszer megmerevedése azonban károsan hatott a szocialista mezőgazdaság fejlődésére: elzárta a lehetőséget az elől, hogy megszüntessük e rendszer hibáit és olyan új megoldásokat keressünk, amelyekkel tökéletesebben valósíthatjuk meg a szocialista elosztás elvét, hatékonyabban segíthetjük elő a termelés növelését.

A munkaegység szerinti jövedelemelosztásnak az a legfőbb hibája, hogy egészen a zárszámadásig bizonytalan a tag számára a munkaegység értéke. Ezért a tagok általában a fix jövedelmű munkaterületek felé törekszenek, mégpedig annál erősebben, minél alacsonyabb az egy főre jutó szokásos jövedelemrész. A rendszernek ez a hibája főleg a gyengébb szövetkezetekre hat károsan, és növeli a szövetkezetek közti differenciálódást.

Egy másik hibája a munkaegység-rendszernek az, hogy ellepleli a munka minősége és az év végi jövedelem nagysága között meglévő összefüggést. Jövedelmük növelése végett a szövetkezeti tagok arra törekszenek, hogy minél több munkaegységet szerezzenek, még azon az áron is, hogy munkájuk kifogásolható. A gyenge minőségű munka viszont csökkenti a szövetkezet jövedelmét, és így ennek a felosztásra kerülő részét is, ez pedig a munkaegységrendszerrel szemben is elégedetlenséget és bizalmatlanságot kelt a tagokban.

Végül: az is hibája a munkaegység-rendszernek, hogy nem eléggé veszi figyelembe a helyi körülményeket. A mi hazánk kis ország, mégis sok olyan tájegysége van, ahol az évek során már kialakultak a munkadíjazásban bizonyos helyi szokások; a helybeli parasztság — legalábbis az első időben — jobban megbízik ezekben a szokásokban, és ezeknek némelyike megfelelő változtatásokkal a szocialista körülmények között is alkalmazható.

Igen nagy jelentőségű lépés volt tehát az, hogy pártunk feloldotta a munkaegység-rendszer alkalmazásában kialakult merevséget, s az 1960. februári központi bizottsági határozatban kimondta: „A Központi Bizottság ajánlja, hogy a termelőszövetkezetek — helyi adottságaiknak megfelelően — minél szélesebb körben alkalmazzanak a munkaegység-rendszert továbbfejlesztő jövedelemelosztási módszereket, amelyek megfelelnek a szocialista jövedelemelosztás elveinek. A tapasztalatok szerint ez fokozza a tagság egyéni érdekeltségét a munkák jó elvégzésében, a nagyobb terméshozamok elérésében, és arra ösztönöz, hogy a családtagok is minél nagyobb mértékben vegyék ki részüket a közös munkából. A helyi viszonyoknak leginkább megfelelő formák bevezetéséről minden esetben a szövetkezetek közgyűlésének kell dönteni".[1]

2 Termelőszövetkezeteinknek mintegy 75 százalékában a kiosztandó jövedelem zömét a munkaegységek szerint fizetik ki„ de emellett a fennmaradó, meglehetősen tekintélyes részből *prémiumot* is adnak. A munkaegységet kiegészítő premizálásnak két formája terjedt el: *a prémiumot vagy a terven felül elért termelési eredmény vagy az összes termés után adják.*

Az 1961—62. évben a legtöbb termelőszövetkezet (főleg a kapásnövények termesztésében és az állattenyésztésben) *a terven felüli premizálás*

[1] Népszabadság, 1960. február 14.

Digitized by Google

módszerét alkalmazza. Ez a módszer abban az esetben növeli a tagok részesedését, ha a termelőszövetkezetnek a tervezettnél nagyobb a termése, illetve a bevétele a premizált ágazatokban. Akkor van jó hatása, ha a reális termelési tervre van építve. A laza terv ugyanis jogtalan jövedelemhez juttatja a tagokat, magas, teljesíthetetlen terv viszont nem ösztönzi őket jobb munkára.

1961-ben a termelőszövetkezetek 15 százalékában (elsősorban a kukorica-, a cukorrépa- és a burgonyatermesztésben) fizettek a munkaegység kiegészítéseképpen prémiumot *az egész termés bizonyos százalékáért*. A termelőszövetkezeti tagok szívesebben választják ezt a premizálási formát, mint az előbbit, mert így a prémiumuk kevésbé függ rajtuk kívülálló — pl. természeti — okoktól. A fejlődés jelenlegi szakaszán a kapásnövények termesztésében az egyik leghatékonyabb formának bizonyult a munkaegység-rendszert kiegészítő ezen premizálási mód.

Ennek a premizálási formának is több változata van. Az egyik szerint a tagok a megszabott munkaegységeken kívül az egész termés 10—20 százalékát kapják prémiumként. Egy másik változat szerint a megszabott munkaegységeken kívül a tervezett termésmennyiségig ennek 10—20 százlékát, a terven felüli termésmennyiségért pedig ennek 20—50 százalékát kapják prémiumként. Egy harmadik változat szerint a munkaegységeken kívül a termés 10—20 százalékát kapják meg a tagok, de csak akkor, ha teljesítették a tervet. Ha az összes termés bizonyos százalékából premizálnak, akkor (elsősorban a kukoricatermesztésben, de egyéb kultúrákban is) a százalék nagyságától függően csökkenteni kell a munkaegységek számát. Ha ugyanis a szokásos számban és teljes értékükben fizetnék ki a munkaegységeket és ezenkívül még a termés 20—25 százalékában megállapított prémiumot is adnának, akkor ezzel egyes tagok jogtalan keresethez és nagy előnyhöz jutnának az egyéb területen dolgozó tagok és a közös gazdaság rovására.

1961-ben a növénytermesztésben a termelőszövetkezetek 20 százaléka, az állattenyésztésben pedig 8 százalékuk fizetett *célprémiumot*. A növénytermesztésben leginkább a betakarításért fizetett célprémium terjedt el; ezzel a módszerrel tavaly és az idén is sok veszteségtől mentették meg a termelőszövetkezeteket.

A munkaegység-rendszernek ez a prémiummal javított változata a munkaegység szerinti elosztásnak az előnyeit megtartja, számos hiányosságát pedig megszünteti. A tag a munka minőségében is közvetlenül érdekeltté válik, mert személyes érdeke, hogy a gondjára bízott területen jó legyen a terméseredmény. Ez az elosztási mód tehát következetesebben érvényesíti a „mindenkinek munkája szerint" elvét, mint az egyszerű munkaegység-rendszer. Jobban megfelel a fejlődőben levő termelőszövetkezetek tagjai felfogásának is, hiszen elsősorban a maguk munkájától függ az, hogy milyen eredményeket érnek el a rájuk bízott területen. Nagy eredménye ennek a módszernek az is, hogy a szövetkezeti tagokon keresztül családtagjaikat is érdekeltté teszi a közös gazdaság munkáinak elvégzésében.

Digitized by Google

Ez a jövedelemelosztási mód tehát tökéletesebben érvényesíti a személyes anyagi érdekeltség elvét és jobban valósítja meg a szocialista elosztás elvét is, mint a kizárólag munkaegység szerinti elosztás.

3. Tulajdonképpen a prémiumos rendszernek egyik változata, de mégis jelentősen különbözik tőle *az eredményességi munkaegység-rendszer*, amelyet 1961-ben az ország 223 termelőszövetkezetében alkalmaztak, leginkább a kapásnövények és a zöldségfélék termesztése kapcsán, vagyis a még kevésbé gépesített termelési ágakban. Ez a módszer nem az elvégzett munkának a mennyiségéhez, hanem a tag által termelt terménynek a mennyiségéhez vagy a termelési értékéhez köti a munkaegység jóváírását.

Ennek a formának az az előnye, hogy egyszerű, könnyen érthető, és megmutatja a tagoknak, hogy részesedésük a hozam növekedésének arányában növekszik. Ez egyaránt kedvező a termelőszövetkezet és a tagok számára. A nyilvántartás is egyszerűbb, mint a hagyományos munkaegységrendszerben, s kisebb a lehetősége a munkaegység higításának is, mert csak tényleges termelési eredményért lehet jóváírni munkaegységet. Nehézséget okoz és igen körültekintő munkát igényel azonban az egységnyi termékmennyiség vagy termelési érték ellenében jóváírható munkaegységnek a kidolgozása. Az egyes növényfajták termésének alakulása ugyanis nemcsak az élő munkától függ, hanem nagy szerepe van benne annak is, milyen a talaj, mennyi és milyen munkát, szerves- és műtrágyát, gyomirtó- és növényvédőszert alkalmaznak, s ezenkívül az időjárás hatását is számításba kell venni.

4. A termelőszövetkezetek megszilárdításának időszakában *egyszerűbb jövedelemelosztási formák* átmeneti alkalmazására is szükség van. 1961-ben számos szövetkezetünk alkalmazott egy-egy termelési ágban ilyen formákat. A két legelterjedtebb egyszerűbb átmeneti munkadíjazási megoldás: a részes művelés és a százalékos részesedés.

A részes művelés főként azokban a gyenge termelőszövetkezetekben terjedt el, amelyekben már évek óta alacsony, vagy nagyon ingadozó a tagok jövedelme. Elvtelen módon azonban egyes olyan helyeken is bevezették, ahol más részesedési rendszerrel is elvégezték volna a munkákat. Tavaly a termelés egy-egy ágában többszáz termelőszövetkezet (a kukoricatermelésben közel 700, a szénabetakarításban mintegy 1400) alkalmazta ezt a megoldást.

A részes művelés ilyen arányú elterjedését leginkább az magyarázza, hogy a díjazásnak ez a formája a megművelt terület teljes termésének egy előre meghatározott hányadát juttatja a tagoknak, a legtöbb esetben természetben. Ez — ha nem is abszolút nagyságban, de meghatározott arányban — biztosított jövedelem, s ezért igen ösztönző a naturálgazdasághoz szokott tagok számára. Ösztönző hatása mellett azonban hátrányai is vannak. Ilyen pl. az, hogy a tagokat csak a részes munkák elvégzésére ösztönzi, s megnehezíti azt, hogy a közösen végzendő munkákra mozgósítsák

Digitized by Google

őket. Ahol tehát indokolt a részes művelés bevezetése, ott helyes, ha a kukorica, a burgonya részes művelését vagy a széna részes alapon való betakarítását olyan feltételekhez kötik, amelyekkel az egyéb, a közösen végzendő munkák munkaegységért való elvégzését is biztosítják.

A *százalékos részesedés* 1960-ban és 1961-ben a zöldség- és szőlőtermesztésben terjedt el. Ennél a díjazásnál gyakran az anyagi költségek egy részét is a tagok viselik, így a zöldségtermesztésben a melegágy-készítés és a palántanevelés, a szőlőművelésben pedig a trágyázás, a nyitás és a takarás költségeit. Nagyrészt a százalékos részesedés alkalmazásának köszönhető, hogy az utóbbi években nagyobb nehézségek nélkül művelték meg a szórványszőlőket és a zöldségtermesztésben sem volt nagyobb fennakadás.

5. Minthogy a termelőszövetkezetek árutermelése emelkedik, s a parasztságnak az iparcikkek iránti igénye növekszik, a termelőszövetkezeti tagok jövedelmében egyre nagyobb a jelentősége a *készpénz-jövedelemnek.* A termelőszövetkezeti tagok közösből eredő részesedésének 1959-ben 53,1 százaléka, 1960-ban 54,6 százaléka, 1961-ben pedig 57,7 százaléka volt készpénz.

Az árutermelés növekedése, a pénzbevételek folyamatosabbá válása lehetővé tette, hogy a termelőszövetkezetekben kiszélesedjék *a rendszeres előlegezés* és terjedjen *a garantált pénzbeli munkadíjazás.* A rendszeresen fizetett garantált pénzbeli jövedelemrészesedés és előleg munkára serkenti a tagokat és az árutermelés növekedését is elősegíti.

A garantált pénzbeli munkadíjazás, illetve jövedelemrészesedés *a legfejlettebb* az eddig ismert jövedelemelosztási formák közül. 1961-ben kísérletképpen 35 termelőszövetkezet vezette be, általában jó szövetkezetek, amelyekben eddig sem volt gyenge a munkafegyelem. A kísérlet bevált és igen jó tapasztalatokat hozott. A tagok munkakedve tovább javult, elvándorlásuk teljesen megszűnt. Még a fiatalok sem mentek el ezekből a termelőszövetkezetekből, sőt pl. a nagycenki „Széchenyi István", a tiszadobi „Tánesics", a nyíregyházi „Ságvári" termelőszövetkezetbe sok onnan régebben eltávozott fiatal tavaly vissza is tért.

A pénzbeli díjazást adó termelőszövetkezetekben a családtagok is rendszeresen dolgoznak és még a legnagyobb munka idején sincs hiány munkaerőben. Néhol — pl. a tótkomlósi Viharsarok termelőszövetkezetben — egyes időszakokban annyian jelentkeztek munkára, hogy nem is tudták mindnyájukat foglalkoztatni. Minden pénzbeli díjazást adó termelőszövetkezet idejében és jó minőségben végezte el a munkákat. Nagyon növelte a tagok biztonságérzetét, hogy az előre megállapított munkadíjat — két termelőszövetkezet kivételével — minden hónapban ki is fizették. Ez arra serkentette a tagokat, hogy igyekezzenek minden hónapban elérni a maximális munkateljesítményt.

A pénzbeli díjazásnak nagy előnye, hogy lehetővé teszi a munkadíjjal való takarékos gazdálkodást. A pénzzel díjazó termelőszövetkezetek általában megtakarítottak valamennyit az év elején megtervezett munkadíjból,

Digitized by Google

mert vezetőik, de sok helyütt tagjaik is ügyeltek arra, hogy csak azoknak írjanak jóvá és fizessenek ki munkadíjat, akik valóban el is végezték az előírt munkát. Ez a díjazási forma tehát elősegíti a munkaegység-higítás megszüntetését. A pénzbeli munkadíjazás — minthogy havonta közvetlenül pénzben adja ki a végzett munka ellenértékét — azt is lehetővé teszi, hogy gyorsan felismerjék és kijavítsák a keresetek között kialakuló aránytalanságokat. Ha a vezetők ügyelnek erre, akkor nem fordulhat elő — mint néhány más jövedelemrészesedési formánál — az, hogy egyes tagok meg nem érdemelt előnyöket élveznek a más üzemágban dolgozók vagy a közös gazdaság rovására.

6. Hogy mennyire megnövekedett a pénz szerepe a jövedelemrészesedésben, azt leginkább *a rendszeres előlegezés* elterjedése mutatja. Az anyagi ösztönzésnek ez a *legfontosabb* módszere bármelyik jövedelemrészesedési formával összekapcsolható, s ez elősegíti elterjedését. 1960 első felében a termelőszövetkezetek 78 százaléka, 1961-ben pedig 88 százalékuk fizetett rendszeresen munkaegység-előleget, mégpedig a következő összegben:

0— 5 Ft-ig terjedő összeget	707 tsz fizetett, a tsz-ek	16,8%-a
5—10 Ft-ig terjedő összeget	1957 tsz fizetett, a tsz-ek	46,5%-a
10—15 Ft-ig terjedő összeget	752 tsz fizetett, a tsz-ek	17,9%-a
15—20 Ft-ig terjedő összeget	216 tsz fizetett, a tsz-ek	5,2%-a
20 Ft-on felüli összeget	65 tsz fizetett, a tsz-ek	1,5%-a
nem fizetett előleget	510 tsz a tsz-ek	12,1%-a

A munkafegyelem azokban a termelőszövetkezetekben volt a leggyengébb, amelyek nem fizettek előleget. Számos termelőszövetkezet azért nem tudott előleget fizetni, mert termelési színvonalának alacsony volta nem tette lehetővé, hogy megteremtse az előlegezés legfontosabb feltételeit: a szükséges jövedelemszintet és a pénzbevételek folyamatosságát.

Az előlegezésben a legtöbb probléma az őszi betakarítás idején jelentkezik. Egyes termelőszövetkezetek ugyanis nem fogadják meg azt a tanácsot; az év első felében fizessenek a szokásos 60 százaléknál kevesebb előleget, nehogy ősszel nehézségük legyen. A legtöbb szövetkezet azonban már az év elejétől a tervezett részesedés 60 százalékáig terjedő előleget ad. Amikor aztán a cséplés befejeztével kiosztják a természetbeni részesedést, akkor gyakran kiderül, hogy túl sokat fizettek ki, s ezért le kell állítani az előlegezést.

A pénzbeli munkadíjazás néhány problémája

A pénzbeli munkadíjazás jelentősége és várható elterjedése szükségessé teszi, hogy már most megvizsgáljuk néhány elméleti és gyakorlati problémáját.

Az egyik probléma: *hol vezethető be pénzbeli munkadíjazás?* Erről a kérdésről az utóbbi időben a nemzetközi: a szovjet, a bol-

Digitized by Google

gár, a csehszlovák sajtó is sokat írt. Két nézet alakult ki. Az egyik szerint a garantált munkadíj igen alacsony szinten is nagyon ösztönző, és ezért bármely termelőszövetkezetben bevezethető. A másik nézet szerint csak olyan termelőszövetkezetben vezethető be, amelynek a gazdasági alapja szilárd, pénzbevételei folytonosak, és amely társadalmilag is megfelelő színvonalú jövedelmet tud adni tagjainak.

Véleményünk szerint ez az utóbbi nézet a helyes. A garantált munkadíjnak akkor is van ugyan bizonyos ösztönző hatása, ha összege alacsony; általában azonban olyan termelőszövetkezetek szándékoznak bevezetni ezt a munkadíjazást, amelyekben nemcsak alacsony a részesedés, hanem rendkívül ingadozó és bizonytalan is. Ezek a termelőszövetkezetek rendszerint nem képesek arra, hogy saját erejükből minden hónapban előteremtsék a folyamatos munkadíj-fizetéshez szükséges anyagi eszközöket. A már említett 35 termelőszövetkezet között volt pl. a nórápi „Összefogás" termelőszövetkezet; itt garantálták a legalacsonyabb díjazást a pénzbeli díjazást alkalmazó termelőszövetkezetek közül, de még a garantált összeget sem tudták folyamatosan fizetni. Arra kényszerültek, hogy ezt a díjazást előlegezéssel helyettesítsék és gyakorlatilag visszalépjenek a garantált pénzbeli díjazástól. Feltétlenül figyelembe kell venni azt, hogy a mukaegység értéke csak tervezett érték, csak az év végén, zárszámadáskor derül ki, hogy ezt megtermelték-e; pénzbeli díjazásnál viszont év közben, vagy az év végén teljes egészében ki kell fizetni az elvégzett munka pénzben kifejezett ellenértékét. Ezért ezt a módszert továbbra is csak a gazdaságilag szilárd, folyamatos bevételekkel, jó vezetéssel és nyilvántartással rendelkező termelőszövetkezetekben helyes bevezetni.

Egy másik probléma: *az átmenő tartalékalap képzése.* Azok közül a termelőszövetkezetek közül, amelyek ma pénzbeli díjazást alkalmaznak, csak háromnak, négynek volt némi tartalékalapja akkor, amikor áttért az új módszerre, s kettő kivételével mégis mindegyikük egész éven át meg tudta fizetni a garantált munkadíjat. Ennek ellenére is szükségesnek tartjuk az átmenő tartalékalap képzését, egyrészt a garantált munkadíj teljes kifizetése, másrészt a rendszeres havi fizetés biztosítása céljából. Kellő tartalék híján ugyanis az előbb említett termelőszövetkezeteknek csak a munkadíjnak a kívánatosnál alacsonyabban való megszabása és mai hitelrendszerünk tette lehetővé, hogy folyamatosan fizessenek munkadíjat; a rövid lejáratú hitelezés jelenlegi rendszere nélkül többségük nem lett volna képes erre. Ha tehát csak gazdaságilag erős termelőszövetkezetek térnek át a pénzbeli díjazásra, akkor a jelenleg érvényben lévő hitelrendszer mellett nem szükséges kötelezővé tenni, hogy már az induláskor tartalékalapjuk legyen. A pénzbeli díjazásra való áttéréstől függetlenül is arra kell azon-

Digitized by Google

ban minden termelőszövetkezetnek törekednie, hogy folyamatosan megteremtse magának az évi munkadíj 20—25 százalékának megfelelő tartalékalapot.

Egy további probléma: *a különböző munkák díjtételeinek megszabása.* A pénzbeli díjazásra áttérő termelőszövetkezetek gazdaságilag nem egyformák, és ezért ugyanarra a munkára mindegyikükben más és más díjtételt kell megállapítani. A termelőszövetkezetekben megszabott munkadíjaknak — legalább bizonyos mértékig — vissza kell tükrözniük a termelőszövetkezetek közötti különbséget. Ez a gyakorlatban így is van. A pénzbeli díjazást alkalmazó termelőszövetkezetek 20, 25, 30 és 35 forintos munkaegységértékből kiindulva, különböző szinten alakították ki a díjtételeket; ahol pl. 25 forint a munkaegység értéke, ott egy hold kukorica kézi kapálásáért 70—80 forintot, ahol 35 forint a munkaegység, ott 100—120 forintot fizetnek.

Nagy körültekintéssel kell edönteni azt is; *hogyan fizessük ki* az egyes munkáért megállapított munkadíjakat. Az volna a legjobb megoldás, ha az elvégzett munka alapján kiosztható részesedést havonta rendszeresen kifizetnék, s év végén már csak a többletjövedelemből származó kiegészítő díjazást kellene kiosztani. A termelés ingadozása és a tartalékok hiánya miatt azonban ma még csak kevés termelőszövetkezet képes erre; ezért egyelőre azt a megoldást alkalmazzák, hogy a tagok részesedésére betervezett jövedelemrészesedési alapnak 70—80 százalékát garantálják és fizetik ki év közben — természetben és pénzben — munkadíjként; a jövedelemrészesedés fennmaradó 20—30 százalékát pedig az év végén.

A pénzbeli munkadíjazásra való áttérésnél az egyik legnagyobb probléma: *a természetbeniek iránti igény kielégítése.* Természetbeni juttatásra szükség van, mert — jólleket növekszik az igény az iparilag feldolgozott élelmiszerek iránt — a termelőszövetkezeti tagok legfontosabb élelmezési szükségleteinek túlnyomó részét ma még a közös és a háztáji gazdaság, nem pedig a kereskedelmi hálózat elégíti ki.

A természetbeniekkel való ellátást többféleképpen lehet megoldani. A legkézenfekvőbb az, hogy a tagok a közös gazdaságból megvásárolják a számukra szükséges mennyiséget. A pénzbeli díjazást adó termelőszövetkezetekben ma leginkább ez a megoldás terjedt el. Helyes azonban az a megoldás is, hogy a szövetkezet a tagok első félévi keresetéből folyamatosan visszatartja a szükséges természetbeniek ellenértékét. Így egyrészt csökken a munkadíjazáshoz szükséges pénzösszeg, másrészt a tagoknak sem okoz gondot az, hogy a természetbeniek kiosztása idején előteremtsék a szükséges pénzt. Egyes termelőszövetkezetek a garantált munkadíj és a tényleges részesedés közötti különbségből fedezik a természet-

Digitized by Google

beniek ellenértékét. Ez azonban veszélyes dolog, amelynek nem szabad rendszerré válnia. Célszerűnek látszik viszont az a szovjet megoldás, hogy a garantált munkadíj bizonyos hányadát természetben, kenyérgabonában és takarmánygabonában tervezik meg és adják ki. Ez azért is helyes, mert elejét veszi annak, hogy egyes tagok (főleg az idősebbek) értetlenül azt kérdezék: miért kell nekik pénzért megvásárolniuk azt a terményt, amelyet maguk termeltek a saját gazdaságukban?

Ahol pénzbeli munkadíjazást alkalmaznak, ott a kiegészítő jövedelemnek, *a premizálás megvalósításának* a kérdése is új módon merül fel. A kiegészítő díjazást itt nem ágazatonként, hanem — az önelszámolás felhasználásával — brigádonként vagy üzemegységenként adják. A pótlólagos díjazás ilyen formájánál már előre félre kell tenni annak az összegnek egy részét, amely az év során a munka díjazására jut. A tartalékolt összeget az év végén aszerint osztják ki a brigádok vagy üzemegységek között, hogy azok termelési tervük teljesítésével, eredményes gazdálkodásukkal menynyivel járultak hozzá az év során elért jövedelemhez. Helyes, ha megszabják a pótlólagos díjazás felső határát is, mégpedig úgy, hogy az lehetőleg ne legyen több, mint az alapdíjazás 20—25 százaléka.

A jó tapasztalatok alapján 1962-ben mintegy 200 termelőszövetkezet tért át a pénzbeli díjazásra; köztük tizenegy gyengébben gazdálkodó termelőszövetkezet is kipróbálja ezt a módszert. A termelőszövetkezetek többsége azonban a legközelebbi években még nem tud rátérni az egész gazdaságra kiterjedő pénzbeli munkadíjazásra, mert még nem képesek biztosítani ennek anyagi és egyéb feltételeit. Valószínű tehát, hogy számos termelőszövetkezet a pénzbeli díjazást előbb csak egyes munkákra vonatkozóan vezeti be, azokra a munkákra, amelyeknek gyors és jó elvégzését különösen fontosnak tartja és legjobban a pénzbeli díjazással tudja elérni. 1961-ben pl. több termelőszövetkezetben pénzért végezték a zöldségfélék szedését, különösen a korai zöldborsóét és az újburgonyáét. A szedési díjat naponta fizették (a zöldborsó kilójáért pl. 50—70 fillért), s ez elősegítette a gyors betakarítást és arra ösztönözte a családtagokat, hogy ők is vegyenek részt a munkában. A korai és gyors betakarítással a szövetkezeti tagok jóval több bevételhez jutottak, s némelyikük az egész szedési díjat ki tudta fizetni ebből a többletből.

Különösen az állattenyésztésben van nagy jelentősége a rendszeres és garantált pénzdíjazásnak. Az állattenyésztésben dolgozóknak a munkája ugyanis sokkal kötöttebb, mint a növénytermesztésben dolgozóké — az állatokat ünnepnapon is kell etetni és gondozni —, s ezért sokszor nehéz is állandó állatgondozókat találni. A gondozók cserélgetése azonban számottevő kárt okoz a termelő-

Digitized by Google

szövetkezetnek. Ilyen meggondolásból vezette be 1961-ben az állattenyésztésben a garantált pénzbeli díjazást a szegedi „Felszabadulás" termelőszövetkezet. Az új díjazási rendszer eredményeképpen egy év alatt csaknem a kétszeresére emelték a tehenek tejhozamát.

A munkadíjazásnak a termelőszövetkezetekben jelenleg alkalmazott formái nem lépcsőfokok, amelyeket minden termelőszövetkezetnek végig kell járnia ahhoz, hogy eljusson a legfejlettebb jelenlegi formájához, a pénzbeli munkadíjazáshoz. A termelőszövetkezet átmenetileg többféle munkadíjazási formát is alkalmazhat egyidejűleg, az egyes termelési ágak sajátosságainak megfelelően. Elengedhetetlenül fontos azonban az, hogy csak olyan munkadíjazási formákat alkalmazon, amelyeknek bevezetésével a szövetkezet tagsága egyetért.

A munka díjazása a szövetkezeti életnek olyan kérdése, amelynek jó megoldása nagy lépéssel viheti előre a termelőszövetkezetek megszilárdulását. Az e kérdésben elkövetett hibák viszont számottevően akadályozhatják, sőt vissza is vethetik ezt a folyamatot. Nagyon fontos tehát, hogy a munkadíjazás fejlesztésének kérdéseit szigorúan elvi alapon oldjuk meg, nem tévesztve szemünk elől a szocialista munkadíjazás elemeinek erősítését.

Digitized by Google

A kultúra szocialista tartalmának és nemzeti formájának kérdéséhez

Írta SZIGETI JÓZSEF

Kultúránk szocialista tartalmának és nemzeti formájának kérdése már régen felmerült, s fő irányát tekintve helyesen meg is oldódott. Mégsem tekinthető minden vonatkozásában kielégítően tisztázottnak, ezt igen szembeötlően mutatja az a vita, amely a Kortárs hasábjain folyt B. Nagy László és Klaniczay Tibor között (Kortárs, 1961. október, 1962. február), s amelyben a különösebb elméleti tájékozatlansággal nem vádolható vitapartnerek szélsőséges álláspontot foglaltak el. B. Nagy a szocialista, sőt a kommunista kultúrát is örök időkre nemzeti jellegűnek tartja, Klaniczay viszont a nemzeti forma jogosultságát — némi fenntartással — már a mai napra vonatkozóan is tagadja. Juhász Mária vitazáró cikke (Kortárs 1962. április) helyesen bírálja a szélsőséges álláspontokat, de kevés figyelmet fordít a felmerült problémák pozitív kifejtésére. Pedig ezek fontos, érdekes és nagy gyakorlati horderejű kérdések, s túl is vezetnek az irodalom és a művészet határain.

1.

A marxizmus már igen korán feltette azt a kérdést, hogy a népek, nemzetek fejlődésében hogyan viszonylik egymáshoz forma és tartalom, s mi a kettő történelmi dialektikája. Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban megfogalmazta azt az elvet, hogy „ha nem is tartalmilag, de formailag a proletariátus harca a burzsoázia ellen eleinte nemzeti . . .” Ebben az összefüggésben hangzottak el ezek a híres, sokszor félreértett és sokszor tudatosan félre is magyarázott szavak: „A munkásoknak nincs hazájuk. Nem lehet tőlük elvenni azt, amijük nincs” — ezek a forradalmi szavak, amelyek forradalmi tettek ihletői voltak a burzsoá „hazával” szemben.

Hogy Marx és Engels nem a kommunista munkásmozgalom nemzeti hivatását tagadták, ellenkezőleg, a nemzetközi munkás-

Digitized by Google

osztályban egy új nemzet vezető erejét látták, olyan erőt, amely az egész nemzeti életet átformálja és új szocialista tartalmat ad annak, azt plasztikusan mondja ki maga a Kiáltvány: „Minthogy a proletariátusnak elsősorban a politikai hatalmat kell meghódítani, önmagát nemzeti osztállyá (vagy mint Engels 1888-ban a Kiáltvány angol kiadásában írta: »a nemzet vezető osztályává«) kell emelnie, önmagát nemzetté kell szerveznie, azért maga is nemzeti még, bár semmi esetre sem burzsoá értelemben... Ha az osztályok ellentéte a nemzeten belül eltűnt, vele tűnik a nemzetek ellenségeskedése is egymás ellen..." B. Nagy aligha Marx és Engels nézetei alapján véli: az a gondolatuk, hogy a fejlett kapitalista országok egyidejűleg viszik végbe szocialista forradalmukat — amely a klasszikus kapitalizmus körülményei között indokolt volt —, ellentétben állt a nemzeti forma és jelleg számbavételével. Nem Marx és Engels „figyelmén", érdeklődésén, politikai várakozásán múlott, hogy ennek fontosságát kevésbé hangoztatták: hanem a megváltozott történelmi körülmények következménye az, hogy az imperialista kapitalizmus idején — mint Lenin megmutatta —, az egyenlőtlen fejlődés törvénye alapján megnövekedett a nemzeti forma jelentősége. Hogy a megvalósult világkommunizmusban teljesen eltűnnek a nemzeti különbségek miután ez a folyamat több közbülső szakaszon ment át, az a marxizmus—leninizmus olyan tétele, amely egybehangzik a tényekkel, s amelynek megvizsgálása külön tanulmányt igényelne.

A bennünket érdeklő probléma szempontjából világos, hogy az a tartalom, amelyről a Kommunista Kiáltvány beszél, az osztálytartalmat jelenti, dialektikus kölcsönhatásban a nemzeti formával. Tehát azt, hogy a nemzeti keretekben milyen osztályok állanak egymással szemben, illetve egymás oldalán (az osztályszövetség különböző kötelékeivel összefűzve), s az összes osztályoknak ezen egymáshoz való bonyolult viszonyában, viszonyaik totalitásában, melyik osztály törekvése nyomja rá bélyegét az adott társadalomra, nemzetre és ennek további útjára.

Forma és tartalom azonban igen általános filozófiai, módszertani kategóriák, minden társadalmi jelenségre alkalmazzuk őket, sőt a természeti jelenségekre is. A forma-tartalom viszony konkretizálódik pl. a történelmi materializmusnak a termelőerők és a termelési viszonyok dialektikus fejlődéséről szóló tanításában. Ebben az összefüggésben a termelőerőket olyan tartalomnak tekintjük, amely a termelési viszonyok formájában jelenik meg, s meghatározza ezeket, bár a meghatározott maga is visszahat a meghatározóra, a forma is formálja a tartalmat. A népi demokratikus fejlődés nyomán egyre sokoldalúbban vizsgáljuk azt a dialektikát is, amely a proletárdiktatúra (mint törvényszerű tartalom), és különböző megjelenési formái (mint a sajátos történelmi feltételek-

Digitized by Google

ból következő megjelenési formák) között fennáll. A példákat tetszés szerint szaporíthatnánk.

Módszertani szempontból azonban fontosabb számunkra az a tény, hogy az említett társadalmi jelenségek bármelyikét kiemelhetjük abból az összefüggésből, amelyben teljes társadalmi értelme és jelentősége feltárul, s mint viszonylag elszigetelt jelenségre ismét alkalmazhatjuk rá a tartalom és a forma kategóriáit. Így pl. magukat a termelőerőket tekintve is beszélhetünk formáról és tartalomról, abban az értelemben, hogy a termelőerők törvényszerűen összekapcsolt mozzanatai és mozgási törvényei mindig különös, sajátos formában jelentkeznek, nemcsak az egyes társadalmi-gazdasági alakulatokban, hanem az egyes népek fejlődésén belül is.

Mint az elmondottakból kitűnik, a tartalom és a forma fogalmát nemcsak az jellemzi, hogy ezek minden társadalmi jelenségre alkalmazható általános fogalmak. Általánosságuk mellett a másik vonásuk az, hogy viszonylagosak, hogy tehát ugyanaz a jelenség egy összefüggésben tartalomnak, más összefüggésben pedig formának tekinthető. A viszonylagossággal persze dialektikusan kell bánni. Minden viszonylagosban van valami abszolút, s a forma és a tartalom relativitásával semmiféle önkénynek nem nyithatunk utat a tudományos megismerésben, de hétköznapi gondolkodásunkban sem. Meghatározott összefüggésben, egy jól körülhatárolt összesség, egy konkrét totalitás kereteiben mindig egy és ugyanazon mozzanatot kell tartalomnak, s egy másik, a tartalom által meghatározott mozzanatot formának tekintenünk. Tehát abból a meggondolásból kiindulva, hogy a termelőerők fejlődésének is vannak különös és egyedi megjelenési formái, nem azonosíthatom a termelőerőket a termelési viszonyokkal azon az alapon, hogy egy másik vonatkozásban a termelési viszonyokról mint a termelőerők fejlődési formáiról beszéltem. Ez már hamis azonosítás volna, s nem dialektika, hanem szofisztika.

2.

A forma és a tartalom ezen dialektikája alapján kell megközelítenünk a szocialista tartalom és a nemzeti forma problémáját is, az anyagi és a szellemi kultúra vonatkozásában egyaránt. Ismeretelméleti szempontból ez a kérdés csak egyik esete a szociális forma és az osztálytartalom általánosabb dialektikájának. A szociális forma, amelyben az osztálytartalom kifejeződik, a társadalmi-gazdasági formák fejlődésének megfelelően nagyon különböző lehet.

A nemzet, mint az osztálytartalmat burkoló szociális forma a kapitalista fejlődés terméke, még akkor is, ha a nemzet mint

Digitized by Google

szocialista nemzet — megváltozott osztálytartalommal és ennek megfelelő lényeges formai változásokkal — egy ideig a kapitalizmus bukása után, a kommunista fejlődés talaján is fennmarad.

Nem szabad elfeledkezni arról, hogy sok tekintetben alapvető különbség van a kapitalizmus és a kapitalizmus előtti gazdasági-társadalmi formációk között. Marx e különbség forrását mindig abban jelölte meg, hogy a kapitalizmus előtti termelési módokban a termelőerők fejlődése konzervatív jellegű, a kapitalista társadalomban viszont a termelőerők fejlődésének forradalmi periódusa kezdődik el, s ez még fokoztottan érvényesül a kommunizmusban. A feudális társadalom konzervatív termelőerői alapján nem mehetett végbe az a folyamat, amely szélsőséges osztályellentétekre épülő, de nagymértékben koncentrált társadalmat hozott létre, egységes belső piaccal, nemzeti nyelvvel, új életmóddal stb. A modern nemzeteknek a tőkés fejlődés alapján való létrejötte a többi között ledöntötte és meghaladta a feudális korlátokat, amelyek oly korlátolttá tették a népi egységek kialakulását. Mélyreható tehát a különbség a feudális és a kapitalista társadalom talaján létrejövő szociális forma között, s ezért értelmetlen dolog a nemzet fogalmának túlzott általánosítása, azaz történelmietlen túlfeszítése.

B. Nagy cikkének az a legszembetűnőbb hibája, hogy a nemzetet mint szociális formát örökkévalónak tartja, kivetíti a legtávolibb történelmi jövőbe is, és némileg habozva ugyan, de visszavetíti a legtávolibb múltba is. Ez akarva, akaratlanul — nacionalizmus, amint erre Klaniczay Tibor rámutatott. Nem elég azonban B. Nagy felfogását a nemzet fogalmának történelmietlen túlfeszítése miatt bírálni. Ez csak tünete, kifejeződése annak, hogy B. Nagy nem ismeri fel a tartalom elsődleges és meghatározó szerepét a szocialista forma és osztálytartalom dialektikájában.

Az osztálytartalomnak meghatározó szerepe van az összes osztályok viszonyát magában foglaló nemzettel mint szociális formával szemben. Ez legszembetűnőbben abban mutatkozik meg, hogy az a gazdasági-társadalmi mozgás, amelynek egy meghatározott osztály a hajtóereje, csak fejlődésének viszonylag magas színvonalán alakítja át a régi közösségi formát saját formájává, vele adekvát formává. A burzsoázia magas fejlettségi színvonalára volt szükség ahhoz, hogy lerombolja vagy fokozatosan felszámolja a régi osztályviszonyokat, s a népi egységekből modern nemzeteket csináljon. A munkásosztály forradalmi mozgalma már hatalmának létrehozása előtt is nemzeti jelentőségűvé válik, mégis csak a hatalom megragadásával, a szocialista termelési viszonyok kifejlesztésével, a dolgozó nép demokráciájának megvalósításával és mindenekelőtt az osztályellentétek leküzdésével párhuzamosan alakítja át a szocialista élet igényei és szükségletei szerint a polgári

Digitized by Google

társadalomtól örökölt nemzeti formát. Az osztálytartalomnak a nemzeti formával szemben való elsődlegessége világosan megmutatkozik abban az időbeli különbségben, amely az új osztálytartalom fellépése és a neki megfelelő formának, saját nemzeti formájának kialakulása között van.

Az osztálytartalom elsődlegessége a nemzeti formával szemben fontos elv, de nem szabad dialektikátlanul túlfeszíteni, mert akkor a tartalom elsődlegességének elve épp olyan helytelen következményekre vezetne, mint az esztétikában, ahol a dogmatikus felfogás a forma lényegtelen és elhanyagolható szerepére következtetett belőle. A forma végtelenül fontos, mert visszahat a tartalomra, és sokszor igen bonyolult utat és módot szab meg és ír körül a tartalom érvényesítése számára.

Klaniczay Tibor helyes polémiáját a ma nálunk főveszélyt jelentő nacionalista felfogás ellen gyengíti, hogy maga sem veszi tekintetbe a tartalom és forma közötti eleven kölcsönhatást: az egyik oldalon van az osztály, az osztályharc, a másikon a nemzet, a nemzeti mozgalom, a nemzeti jelleg. Még a nemzeti fejlődés polgári szakaszára nézve sem mutatja meg világosan, hogy az első hogyan határozza meg a másodikat, s hogy ez az utóbbi, egy osztály érdekeinek, törekvéseinek nemzetivé válása, visszahat az előbbire, segíti érvényesülését. Innen ered az a tévedés, hogy a nemzeti forma ma már elhanyagolható mennyiség a szocialista fejlődésben. Ez azonban nem internacionalista gondolat, hiszen az internacionalizmus ma — a szocialista tábor vonatkozásában — a *szocialista nemzetek* testvériségét, szövetségét, összeforrását jelenti. Hogy eredményesen tudjunk harcolni a nacionalizmus ellen, el kell tudni határolni magunkat a kozmopolitizmustól is.

Az osztálytartalom elsődlegessége, meghatározó szerepe a valóságos fejlődési folyamatokban nemcsak abban mutatkozik meg, hogy az új tartalom időben, történelmileg előbb lép fel, mint a neki megfelelő szociális forma. Megmutatkozik abban az ontikus, a valóság szerkezeti összefüggését kifejező determinációban is, hogy a törvényszerű, a társadalmi-gazdasági fejlődés irányát jelentő osztálytartalom nagyon különböző, sajátos formákon keresztül tör utat magának.

A fejlődési forma és sajátosságai egyáltalán nem korlátozódnak csupán a nemzetire. A népi demokratikus országoknak a második világháború utáni fejlődése, a szocialista hatalom kivívása és a szocializmus építése olyan társadalmi és történelmi feltételek között ment végbe, amelyek nemcsak nemzeti szempontból voltak különlegesek, sajátosak, hanem a kapitalista fejlődés különböző történelmi típusait fogták át.

Marx és Lenin felvetették azt a problémát, hogy a gazdasági-

Digitized by Google

társadalmi fejlődés általános törvényei különböző tipikus, több nép és egész népcsoportok fejlődésében megmutatkozó történelmi feltételek között érvényesülhetnek.

Maradjunk egy percre a népi demokratikus országok kialakulásának történelmi feltételeinél. Lenin rámutatott arra, hogy az Elbától keletre a kapitalizmus fejlődésének porosz útja uralkodott a mezőgazdaságban (az agrárkapitalizmus másik nagy, tipikus útjával, az amerikaival szemben). A porosz út a feudális maradványok erős konzerválódásának útja, amely azzal jár együtt, hogy az ipari tőke kialakulása a nyugat-európaihoz képest erősen módosul. Magyarországon pl. a textilipar csak a két világháború között kezd kialakulni, nem pedig a fejlődés kezdeti szakaszában, kezdetben a mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipar, a malomipar alakul ki, korán megerősödik a gépgyártó ipar stb. A társadalmi fejlődés kelet-európai típusának alighanem fontos szerepe van abban, hogy az ezen az úton járó népek elkésett vagy felemásan megoldott polgári forradalmainak problémái összefonódtak a szocialista forradalom időközben megérett feladataival, ezért csak úgy volt megoldható osztályellentmondásaik (sőt nemzeti ellentmondásaik) bonyolult képlete, hogy a demokratikus forradalom tovább fejlődött szocialista forradalommá.

S még az egytípusú történelmi úton belül is milyen nagy a különbség az egyes nemzeti fejlődések között! Csehszlovákiában vagy a Német Demokratikus Köztársaság területén a feudális maradványok jóval gyengébbek, az ipar pedig jóval fejlettebb, mint Magyarországon vagy Lengyelországban. Másfelől: Bulgária az agrárfejlődés amerikai útján haladt, de a kapitalizmus általános fejlettsége szempontjából mégis elmaradott ország. Hosszan lehetne még sorolni a különbségeket. S mindezen történeti típusbeli és nemzeti különbségek ellenére a társadalmi fejlődés általános törvényei törnek maguknak utat a második világháború alatti és utáni függetlenségi harcok és osztályharcok folyamatában, olyan világhelyzetben, amelyben az emberiség sorsát eldöntő események során már hatalmas erővel kezdett érvényesülni az egy államban megvalósult szocializmus pozitív világtörténelmi szerepe.

A nemzeti formában és e forma nemzetenkénti különbségeit kiemelő nemzeti sajátosságokban — amint látiuk — semmiféle misztikus, semmiféle megfoghatatlan vagy rejtélyes vonás nincs. Elméletileg éppoly érthetők, megragadhatók, gyakorlatilag éppúgy alkalmazhatók és felhasználhatók ezek a sajátosságok, mint az azonos társadalmi-gazdasági formációk fejlődésének típus-különbségei, amelyeknek napiainkban (gondoljunk Afrikára, vagy Dél-Amerikára) különös jelentőségük van. Általános társadalmi törvényszerűségeket és e törvényszerűségek kombinációit kifejező

Digitized by Google

osztályviszonyok, osztálytartalmak különleges megjelenési formáját értjük rajtuk, a történelem azon időszakában, amelyben polgári, illetve szocialista nemzetről beszélhetünk.

3.

A nemzeti formának és nemzeti sajátosságoknak a marxista—leninista felfogással ellentétes polgári felfogása nem nélkülözi az említett misztikus vonásokat. Ez a misztikusság azzal függ össze, hogy hanyatló szakaszában a polgári filozófia a formát a tartalom elé helyezi, s így maga a forma is érthetetlenné válik számára. Az ilyen szemlélet — tudatosan, vagy öntudatlanul — végeredményben nacionalizmus. Mert nemcsak a más népek elleni állásfoglalás nacionalizmus, nemcsak egy adott népnek mindenek fölé helyezése a „sacro egoismo" jegyében és az uralkodó osztály érdekében. Van a nacionalizmusnak kifinomultabb, „tudományosabb" szemléleti, módszertani formája is, s ez abban áll, hogy az osztálytartalmat eltüntetik, elsikkasztják a nemzeti forma mögött. Ezzel ellentétes előjelű hiba viszont az, hogy az osztálytartalomtól nem látják az osztályok egymás közti viszonyában egy meghatározott osztály vezetése alatt alakuló nemzeti formát. A munkásmozgalomban az előbbi mint a revizionizmus, az utóbbi mint a dogmatizmus szemléleti módja jelentkezik.

A polgári társadalomtudományban rendkívül elterjedt az a felfogás, amely a nemzeti sajátosságokra egy minden osztály fölött álló nemzeti jellegről szóló tant épít: ezt rendszerint nemzetkarakterológiának nevezik. A nemzetkarakterológia különböző színvonalon jöhet létre: lehet filozófiai jellegű, pszichológiai indítású, vagy akár empirikus igényű társadalompszichológiai felfogás; szélsőséges formája — a fajelmélet tudományellenes miszticizmusa. Egyben azonban rendszerint a legkülönbözőbb szinteken is megegyeznek; a bonyolult társadalmi-történeti képződményre az egyén, a személyiség jegyeit próbálják ráaggatni. Elég, ha ennek igazolására az 1960-ban megjelent „National charakter and national stereotypes" (Amsterdam) című kiadványban feldolgozott irodalomra hivatkozunk. Itt az a nemzeti sajátosságok legkézzelfoghatóbb meghatározása, hogy a nemzeti jelleg viszonylag tartós személyi karakterisztikumokra és mintákra utal, amelyek statisztikusan elterjedtek a társadalom felnőtt tagjai között.

A régi történelemfilozófiai és társadalomfilozófiai felfogásnak az volt az uralkodó vonása, hogy az emberi nem fejlődését az egyén fejlődése alapján próbálta megérteni, nem pedig megfordítva: az egyén fejlődését az emberi nem társadalmi fejlettségéből. Már a Marx előtti társadalom- és történetfilozófia — Adam Fergusontól Hegelig — is igyekezett leküzdeni ezt a hamis, a

Digitized by Google

polgári individualizmus által támogatott szemléletet. Korunkban azonban ismét a legkülönbözőbb formában elevenítik ezt fel, ma már jórészt a marxizmussal szemben. Hogy ne kelljen sokat időznünk a technikai részleteknél, mutassuk be egy magyar példán a nálunk annak idején rendkívül elterjedt nemzetkarakterológiai szemléletmódot.

A 30-as évek végén jelent meg Szekfü Gyula szerkesztésében a „Mi a magyar?" c. könyv, amely a magyar nemzeti jelleg meghatározását akarta adni, a nagynevű szerzők egész sorát vonultatva fel Babits Mihálytól Ravasz Lászlón, Viski Károlyon át Kodály Zoltánig. E kötetben a nemzetkarakterológiai felfogás klasszikus példája a magyar „poeta doctus"-nak, Babits Mihálynak a tanulmánya. A magyar nemzeti jellem központi, meghatározó vonását abban látja, hogy a magyar a ráció népe. Az ésszerűségből következtet arra, hogy a magyar a józan mérséklet népe, óvakodik minden szélsőségtől, a forradalmi szélsőségtől is. Kiderül hát, hogy a magyar jellem mélyen konzervatív. A józanság és a konzervativizmus további következménye a misztikus elméletektől való óvakodás. Az utóbbi mozzanat kiemelésével Babits bizonyos kritikát gyakorolt a fasizmus szándékosan misztifikáló ideológiájával szemben. De nem tragikus látvány-e, hogy a fasizmust elutasító gesztusa elutasítja a fasizmus elleni védekezésnek és harcnak az igazi lehetőségét is, mert a magyar népi jellemet úgy igyekszik feltüntetni, mint amely immúnis a tényleges társadalmi forradalmisággal szemben? Az általa megrajzolt nemzeti jellemet nyugodtan azonosíthatjuk a liberalizmus szélsőségektől óvakodó, kompromisszumos „okos emberének" a jellemével, aki „összetéveszti" egymással a politikai baloldalt és jobboldalt, a forradalmat és az ellenforradalmat.

Módszertani szempontból sem meglepő, hogy tucatjával akadtak ebben az időben olyan nemzetkarakterológusok, akik Babitscsal ellentétben éppen a fasiszta Németország és a fasiszta Magyarország sorsközösségét próbálták bizonyítani. Ilyen volt pl. Prohászka Lajos, aki „A vándor és a bujdosó" című könyvében az imperialista „német vándor" mellé az „örök bujdosó magyart" állította oda, mint a vándor szükségszerűen alárendelt, de mégis örökös szövetségesét. Ennek természetesen édeskevés köze van a tudományhoz, de annál több a reakciós politikához.

4.

Híressé vált nemzet-meghatározásában Sztálin is beszélt annakidején a kultúra közösségében megnyilvánuló lelkialkat közösségről. Mindenesetre távol állt attól, hogy a lelkialkatot a társadalmi-történelmi feltételektől elszakított örök, történelemfeletti

Digitized by Google

kategóriának tartsa, amelyből a nemzeti fejlődés egész múltját, jelenét és jövőjét le lehetne vezetni. Felfogása — véleményünk szerint — mégsem fogadható el. Másutt, több vonatkozásban is — pl. a proletárdiktatúra talaján végbemenő osztályharc szakadatlan éleződéséről szóló nézetében — azt a hibát követte el, hogy az ellentétek harcának és egységének lenini elvéből csak az ellentétek harcát vette tekintetbe, az egységet pedig kiküszöbölte. Itt viszont az ellenkező — az előbbit kiegészítő — hibás végletbe esett: az egységet abszolutizálva megfeledkezett az ellentétes mozzanatokról. Pedig, ha a lelkialkatnak és a magatartásmódnak bizonyos közössége, tehát az egység mozzanata megmutatkozik, akkor megmutatkozik az ellentét is, mert ugyanaz a vonás egészen másként jelentkezik fent, mint lent, másként a kizsákmányolóknál és elnyomóknál, mint a kizsákmányoltaknál és elnyomottaknál.

Világítsuk meg talán irodalmi példával ezt a bonyolult kérdést. Az irodalmi példa itt a modell szerepét tölti be: idealizáltan egyszerű és szemléletes vonásai elősegítik, hogy megértsük a valóságot bonyolult, sokrétű összefüggéseiben, kölcsönhatásainak végtelen gazdagságában, s éppen azzal segítik ezt elő, hogy kiemelik a legalapvetőbb összefüggéseket, annak feltételeként, hogy a további bonyolító mozzanatokat is bevonjuk vizsgálódásunk körébe.

Az irodalomban nemegyszer találkozunk olyan művészi általánosítással, amely egy reprezentatív típusban próbálja összefogni valamely nemzeti fejlődés átfogó szakaszát. A nagy orosz forradalmi demokrata kritikus, Dobroljubov annak idején kimutatta, hogy Goncsarov regényének hőse, Oblomov, nem elszigetelt jelenség az orosz irodalom akkori szakaszában, s már Puskin Anyeginje is az oblomovizmus fejlődésének korai szakaszát képviseli. Az oblomovizmus mint társadalmi jelenség az alapja az oblomovizmus irodalmi feltűnésének. Dobroljubov még azt is megérti, hogy ez a társadalmi típus a haladással szimpatizáló, de ténylegesen haladni képtelen, s ezért egyéni tespedésbe züllött típus — valójában a liberális nemes, akit osztályérdekei tartanak vissza az ábrándként kergetett szép gondolatoktól, társadalmi reformoktól. Reprezentatív, bizonyos értelemben nemzeti típus azért lesz belőle, mert ebben az időszakban fontos szerepet játszik az orosz életben. A nemzeti érvényű típus tehát osztálytartalma felől tekintve az uralkodó osztályt jellemző társadalmi-politikai és emberi vonásoknak az összefoglalása, s nemzetinek csak annyiban tekinthető, amennyiben az uralkodó osztályok életformája, tespedése még a kizsákmányolt osztályok életére is rányomja bélyegét.

A kizsákmányoltak oblomovizmusának a problémáját az orosz irodalomban Tolsztoj veti fel, a Háború és béke-ben. A kizsákmányolt, elnyomott és politikai öntudatra még nem ébredt patriarchális orosz paraszt oblomovizmusa áll előttünk Platon Karatajev

Digitized by Google

alakjában. De milyen más a kizsákmányoltak oblomovizmusa, mint a kizsákmányolóké! Oblomov díványon heverő passzivitásával szemben áll a paraszti Oblomov szakadatlan tevékenysége, de ez az oblomovi individualizmussal szemben álló szociális magatartás is ugyanazt a passzivitást, az objektív körülmények, a „sors" előtti térdrehullást fejezi ki.

Természetesen már ebben az időben is megjelentek az orosz fejlődésben a másik nemzet képviselői, a dekabristák, s később a forradalmi demokraták, akiknek forradalmi aktivitása az oblomovizmus teljes tagadását, a reakciós liberalizmus elvetését jelentette. Erejét és pátoszát e magatartás abból merítette, hogy igyekezett a Platon Karatajevek milliós tömegét, a patriarchális parasztot saját, az oblomovizmussal szembenálló érdekeinek tudatára ébreszteni.

Ilyen átfogó társadalmi típusok minden nép irodalmában nagy szerepet játszanak, s mindenütt az osztálytartalom és a nemzeti forma bonyolult dialektikájának művészi megmutatásával lesznek halhatatlanná. Ady Endre még egy rövid lélegzetű lírai versben is érzékeltetni tudja ezt a bonyolult dialektikát, amikor a kizsákmányolt és elnyomott, az uralkodó osztályok által háborúba hajszolt, a saját osztályszempontjából céltalan célokért küzdeni kénytelen magyar paraszt típusát állítja elénk. Mesebeli János alakjában („Bajban van a messze város, Gyürkőzni kell a Halállal: Gyürkőzz, János, s rohanj János". — A Mesebeli János.)

Osztálytartalom és nemzeti forma e bonyolult dialektikája alapvetően megváltozik a szocializmusban, amely megtörve a burzsoázia hatalmát, megszünteti az osztályellentéteket, és a munkásosztály és pártja vezetésével létrehozza a szocialista nép erkölcsi, politikai egységét, amelyben nem az ellentétes mozzanatok, hanem az ellentmondáson szakadatlanul úrrá váló egység mozzanata áll az előtérben. A megvalósult szocialista társadalomban, a kommunizmust építő szovjet nép társadalmában, amelyben nincsenek már ellentétes érdekű osztályok, a szocialista munkásosztály tulajdonságai válnak általános társadalmi tulajdonságokká, a parasztság, az értelmiség egész magatartásában és tevékenységében is megnyilvánuló tulajdonságokká. A művészet számára ebből, többek között, az a mérhetetlen előny származik, hogy bizonyos értelemben könnyebbé válik reprezentatív típusokat alkotnia, mint régen. Az alkotásnak ezt az új, nagyszerű lehetőségét realizálta Solohov rövid remekművében „Az emberi sors"-ban, amelynek hőse már nem a szovjet társadalom egy meghatározott rétegének a kifejezője, hanem annak a szovjet embernek a típusa, aki az élet legkülönbözőbb, legválságosabb, legrettenetesebb helyzeteiben is meg tudja őrizni emberségének új alapját, kommunista huma-

Digitized by Google

nizmusát, s a külső és belső konfliktusokat leküzdve, emberileg is magasabbra tud emelkedni.

A szocialista társadalom létrejöttével a marxizmus számára bizonyos mértékig új helyzet adódik. Az osztályellentétek világának elemzése után a közös érdekű osztályok viszonyait kell elemeznie, s az érdekek összekapcsolódásának konkrét útjait és módjait, valamint a még elválasztó különbségeket kell tekintetbe vennie ahhoz, hogy a szocialista társadalom egységét tovább fejlessze, megmaradt ellenségeit elszigetelje, s a nemzeti forma felhasználásával is a szocialista népek nemzetközi egységét növelje és erősítse. A nemzeti forma mint az osztályok egységének formája most már nem a nacionalizmust szolgálja, mint az osztályellentétekre épült társadalomban, nem a nemzetek elzárkózását, hanem egymáshoz való közeledését, amelynek konkrét útjai és módjai (a gazdasági együttműködéstől, munkamegosztástól és kooperációtól kezdve a politikai egységen át a tervszerű államközi egyezményekben rögzített kulturális együttműködésig) külön tanulmányt érdemelnének.

Modellünk elemzése alapján is megállapíthatjuk most már, hogy Sztálinnak az egységes lelki alkatról szóló formulája az általa adott abszolút formában nem érvényes. Csak az osztályellentétek leküzdése után, a szocialista, illetve a kommunista társadalomban beszélhetünk ilyesmiről, mint a nem-antagonisztikus természetű ellentmondások leküzdésének és a társadalmi tudat és magatartás síkján egyre magasabb színvonalon létrejövő társadalmi egységnek a megvalósulásáról.

Modellünk azt is megmutatta, hogy a nemzeti sajátosságok elsődlegesen éppenséggel nem tekinthetők pusztán személyi, magatartásbeli sajátosságoknak, amelyeknek csak a statisztikai átlagát kell tanulmányoznunk, amint ezt Inkeles és Lewinson gondolják (a cambridgei Handbook of Social Psychology 2. kötetében megjelent, 1954-es tanulmányukban). Mert ha nem tudjuk, mi a társadalmi tartalmuk a személyiség statisztikailag elterjedtnek talált egyéni vonásainak, akkor semmiféle az adott társadalomra vagy osztályra jellemző vonást nem ragadtunk meg. A társadalompszichológia empirikus felmérési technikája és elvei csak akkor válnak valóban használhatóvá ebben a kérdésben — éppúgy, mint az összes többi társadalmi kérdés kutatásában is —, ha a marxizmus, a történelmi materializmus általános kategóriáinak a fényében használjuk fel őket.

5.

A nemzeti sajátosságok egy nép társadalmi-történeti fejlődésének termékei, a modern a kapitalista és a szocialista társadalmi fejlődés alapján. Mint ilyenek, objektív, időben felmerülő és idő-

Digitized by Google

ben elmúló sajátosságok is, amelyek egyáltalán nem élik végig e két társadalmi formációt. Konzerválásuk vagy az erre való törekvés nemegyszer tökéletesen káros és értelmetlen volna.

Az újkori magyar történelemnek egyik sajátossága, hogy bővelkedik az ország függetlenségéért, a polgári fejlődés e fontos feltételének megteremtéséért, majd később a nemzeti szabadságért vívott harcokban. Ha nem látjuk e harcok másik oldalát: osztálytermészetüket — mint ahogyan a revizionisták szándékosan szemet hunytak ez előtt, s a dogmatizmus sem igyekezett elég mélyen és alaposan elemezni ezt az oldalt —, akkor nehéz volna tisztázni e sajátosság valóságos jelentőségét, történelmi horderejét. De ez a sajátosság nem örök, s a fasizmus elleni harcnak, a szocializmus országunkban aratott győzelmének eredményeképpen lényegében ma már a magyar történelem megoldott problémái közé tartozik.

Szellemi kultúránk fejlődésének vonatkozásában az is nemzeti sajátosságnak tekinthető, hogy a magyar irodalomban hosszú időn keresztül a líra, irodalmunknak e legmagasabbra fejlődött műfaja játszotta az uralkodó, reprezentatív szerepet. A progresszív történelmi hagyományok megtermékenyítő szerepéről tanúskodik, hogy szocialista irodalmunk is a lírában érte el a legmagasabb csúcsot még a felszabadulás előtt, s József Attila, ez a Petőfivel és Adyval egyenrangú, nagy kommunista költő, az egész magyar irodalom továbbfejlődésének útját mutatta meg a két világháború között. Tény azonban, hogy líránk e központi, reprezentatív szerepében társadalmi-történelmi fejlődésünk számos ellentmondása tükröződik. Amint ezek az ellentmondások a szocialista fejlődéssel feloldódtak, a regény és a dráma nagyra növésének a társadalmi feltételei is megteremtődtek. Ebből is látjuk, hogy a nemzeti sajátosságok a szellemi kultúra területén sem mindig pozitívumok. A szocialista lírának is igyekeznie kell, hogy megtartsa a nemzeti sajátosságnak azt a részét, hogy a líra magas színvonalra emelkedett, de nem kell megtartania a líra reprezentatív szerepét a szocialista irodalmunk egészében, mert ez egyet jelentene a tárgyas műfajok, az epika, a dráma gyengeségének konzerválásával.

Természetesen sem a függetlenség hosszú ideig fennálló problematikája, sem a líra reprezentatív szerepében testet öltő művészeti problematika nem kizárólagosan magyar vonás; hosszabb-rövidebb ideig más népek fejlődésében is fennáll. Nemzetileg sajátossá végeredményben csak egyedi, szinguláris kombinációként válnak hosszabb-rövidebb fennállásuk esetén ezek a máshol is előforduló vonások.

A nemzeti forma és sajátosság az anyagi és szellemi kultúrában, a termelési-gazdasági, a társadalmi-politikai, az ideológiai-szellemi területen egyaránt érvényesül. Éppoly kevéssé korlátozódik az életmódra, mint a nemzeti nyelvre, mert — mint láttuk

Digitized by Google

— egész társadalmi-politikai, ideológiai-művészeti fejlődési folyamatokat átfog. Lenin ilyen átfogó értelemben, egy nép társadalmi életének egészét szem előtt tartva beszélt arról, hogy a kommunistáknak a nemzeti sajátosságokat, a harc nemzeti feltételeit tekintetbe véve kell megoldaniuk az egyetemes, törvényszerű proletárforradalmi feladatokat, nyilván azért, mert így az általános törvényszerűség érvényre juttatása érdekében a cselekvés konkrét láncszemeit ragadhatjuk meg. Az osztálytartalomnak, a szocialista tartalomnak nemzeti formában való megjelenése a társadalom, a kultúra egészére, illetve egyes részterületeinek egészére vonatkozó helyes tétel.

6.

Osztálytartalom, szocialista tartalom és nemzeti forma viszonya azonban nem esik egybe — különösen a szellemi kultúra tekintetében nem — az egyes területeken érvényesülő *specifikus* forma-tartalom viszonnyal. Éppen ez a Kortárs vitájának elméleti ugrópontja, s ha a vitázó feleknek nem sikerült a helyes megoldásig eljutniuk, ebben egyebek között az a módszertani átgondolatlanság és tisztázatlanság is közrejátszott, amellyel a tartalom és a forma különböző síkokon felmerülő viszonyait kezelik. Ennek következtében nem is vállalkoznak arra, hogy az általában vett, tehát az egész kultúrára vonatkozó tartalom-forma viszonyt összevessék az egyes területek specifikus tartalom-forma viszonyával. Hogy legalábbis érzékeltessük, mennyire nemcsak a művészetről van szó, a továbbiakban a művészet mellett egy másik fontos területre, az iskolarendszerre is kitérünk.

Mit jelent a tartalom és mit jelent a forma a művészetben? Egy adott mű tartalma mindig az élet egy meghatározott darabját ábrázolja. Legegyszerűbb, ha egy regényre vagy egy drámára gondolunk: emberek tesznek-vesznek, különféle konfliktusokba kerülnek, megoldják konfliktusaikat, új konfliktusok születnek stb. A lírai költeményben is megvan ez az eleven tartalom, rendszerint valami szubjektív élményként átélt ellentmondás, amely az ábrázolás során feloldódik. A tartalom tehát valami lényeges társadalmi, pszichológiai jelenség visszatükrözése, végső soron egy meghatározott osztályérdek és az osztályérdeket kifejező világnézet alapján, amelyet a művész hordoz.

A művészi forma ennek a tartalomnak érzéki megjelenítése. E művészi formát nem lehet pusztán a külső forma értelmében felfogni: nem pusztán a nyelvi megmintázás, a vers ritmusa, a költői képalkotás technikája, mint az irodalomban, nem is csupán egy természeti anyag (márvány, fa) megdolgozása és átalakítása abból a célból, hogy az építész, a szobrász mondanivlójának enge-

Digitized by Google

delmes eszközévé váljék. Forma már a belső forma is, a maga két leglényegesebb mozzanatával: a tipizálással és a kompozícióval. S a tipizálás közvetlenül a tartalomból nő ki, az ábrázolt életdarab lényeges vonásait emeli ki. Tartalom és forma egysége és összefüggése éppen a belső formán keresztül realizálódik és nyomja rá bélyegét a külső formára, a nyelvi megmintázásra, az anyag megdolgozására, mindarra, amit összefoglalóan stílusnak nevezünk.

A művészi tartalom és forma egységének konkrét viszonya alapján lehetetlen azt állítani, hogy a művészi formában pusztán vagy elsősorban nemzeti sajátosságok mutatkoznak meg — akár az ábrázolt életdarab megjelenési formáinak, akár pedig a művészeti fejlődésből öröklött formakincsnek a nemzeti sajátosságaira gondolunk is. Gorkij regényei vagy drámái a típusalkotásban, a komponálás módjában — azaz a tipikus helyzetek és emberek elrendezésében — olyan formálási elveket érvényesítenek, amelyekben a szocialista realizmus szemlélete fejeződik ki, s amelyek lényegesen különböznek a polgári nagy realizmus alakítási elveitől. Ugyanezt látjuk a József Attila lírájában. A költő, aki éppen a kommunista szemlélet alapján volt képes pl. arra, hogy poétizálja, költészetté változtassa az emberi élet anyagi alapjait és feltételeit (A város peremén, Bérmunkás ballada stb.), amelyek a polgári társadalom lírájában nemigen kaptak költői kifejezést.

E meggondolások azt mutatják, hogy a művészi formában a művész által ábrázolt élettartalom alapvető osztály-meghatározottsága, szocialista lényege érvényesül. S ha visszagondolunk arra, amit az osztálytartalomnak, a szocialista tartalomnak a nemzeti formával szemben való elsődlegességéről mondottunk, akkor semmi meglepő nincs abban, hogy a szocialista tartalom elsődlegessége, meghatározó szerepe a művészi formálás alapvető mozzanatainak törvényszerű összefüggéseiben is megnyilvánul.

A dogmatizmus jele volt, hogy a szocialista tartalomnak és a nemzeti formának a kultúra egészére, tehát az anyagi és szellemi kultúrára is érvényes formuláját közvetlenül átvitték a művészetre, s a művészi formát a nemzeti formával, a művészi tartalmat az osztálytartalommal, a szocialista tartalommal azonosították a különböző fogalmak puszta egybehangzása, ekvivokációja alapján. Ez rossz helyzetbe hozta az ügyet, amelyet szolgálni és védeni akart (amint ez meglehetősen általános vonása és velejárója a dogmatizmusnak). Hiszen a művészi formát teljes egészében kivonta a szocialista tartalom hatásköréből, és a nemzeti mozzanatra redukálta. E tekintetben jogosulatlanul felnagyította a nemzeti mozzanat jelentőségét. Másfelől viszont — a felnagyítás ellenpólusaként lebecsülte a nemzeti mozzanat szerepét azzal, hogy száműzni igyekezett ezt a művészi ábrázolás tartalmának a köréből.

A szocialista tartalom, nemzeti forma = szocialista művészi

Digitized by Google

tartalom, nemzeti-művészi forma egyenlőségnek a másik tényezője, a tartalmi oldal is éppoly hamis, mint a formai. A műalkotás tartalma: a valóságos élettartalom visszatükröződése. Lehet-e ezt a művészi tartalmat egyszerűen szocialista tartalomnak tekinteni? Hiszen a művészetnek az életet konkrét valóságában kell tükröznie. S az élet konkrét valóságában, a művészet által visszatükrözött életfolyamatokban az alapvető és meghatározó szocialista tartalom nemzeti formában jelenik meg. Következésképpen a művészi tartalomnak együtt kell reprodukálnia a kettőt, oly módon azonban, hogy az ábrázolás tartalmi oldala a szocialista lényeg elsődlegességét éreztesse a nemzeti megjelenési formával szemben. S ez a nemzeti mozzanat — másodlagossága ellenére — nagyon is lényeges. Cáfolhatatlan egyértelműséggel mutatja ezt hogy az ábrázolás csak a nemzeti specifikum megjelenítésével válhatik igazán konkréttá és elevenné, a lényeges tartalom és a couleur local egész gazdaságát felidézővé. Mert így olyan életet ábrázol, amely a szocializmust sajátos nemzeti viszonyai között adja vissza.

Amikor a szocialista művészi ábrázolás tartalmi közegében elismerjük a nemzeti mozzanatokat, ezzel egy szikrányi engedményt sem teszünk semmiféle nacionalizmusnak. Megóv bennünket ettől a szocialista lényeg elsődelgességének, meghatározó szerepének kiemelése. A nemzeti momentumnak mint az ábrázolás elkerülhetetlen tartalmi elemének bevezetése egyúttal megóv bennünket és megóvja a művészetet is a nép konkrét életkörülményeit elhanyagoló dogmatikus, sematikus szemlélettől.

A Kortárs vitájában igen egyoldalúan helyezték a hangsúlyt arra, hogy a nemzeti mozzanat a műalkotás tartalmában is jelentkezik. Ez a valóságos probléma leszűkítése. Vizsgálódásunk eredménye abban foglalható össze, hogy a szocialista tartalom elsődlegessége mind a művészi alkotás tartalmára, mind formájára meghatározóan nyomja rá a maga bélyegét; másrészt viszont a nemzeti forma és sajátosságok nemcsak a művészi alkotás formájában, hanem tartalmában is jelentkeznek, s szocialista életünk teljes, konkrét ábrázolásának követelményét domborítják ki.

Más területek specifikus tartalom-forma viszonyát vizsgálva ugyanerre az eredményre jutunk. Vegyük az ifjúság és a továbbtanuló felnőtt lakosság oktatásának és nevelésének intézményes formáját, az iskolát. Különösebb pedagógiai-elméleti vizsgálódás nélkül is az oktatás és nevelés által átadott kulturális tartalmakat tekinthetjük itt tartalomnak, formának pedig azokat a módszereket és szervezeti keretet, amelyeknek útján az átadásnak ez a folyamata végbemegy. Lehet-e azt állítani, hogy az iskolarendszer formai mozzanatai, a módszerek és szervezeti keretek pusztán nemzetiek? Elemi tények is azt mutatják, hogy nem így van. Az

Digitized by Google

új iskolarendszer kifejlesztésének első szakaszában a népi demokratikus országok mindenekelőtt az alapvető ismereteket átadó oktatást akarták biztosítani mindenki számára, megtörve a volt uralkodó osztályok kulturális monopóliumát, s megalapozva a nép kultúráját, ismereteit, új erkölcsi magatartását. Ezen a szilárd alapon lehetett kiszélesíteni a közép- és felsőfokú oktatást is. Nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi problémája volt ez a szocialista fejlődésnek, amelyben az új szocialista tartalom érvényesül az iskolarendszer formáinak átalakításában. Különféle nemzeti körülményekből jöttek létre viszont az olyan eltérő megoldások, mint az, hogy egyes helyeken az általános és középiskolai oktatás 12 évig, másutt 11 vagy 10 évig tart.

Iskolarendszerünk fejlődésének második etapja e rendszer teljes szocialista-kommunista átalakítása. Közismert tény, hogy a polgári társadalom általában ún. taniskolát hozott létre, olyan iskolát, amely egy meghatározott kulturális anyagot adott át neveltjeinek. A taniskola típusával szemben már az utópikus szocialistákban is felötlött az a felismerés, hogy az iskola nem maradhat elszigetelve az élettől, neveltjei nem lehetnek passzív, kontemplatív átvevői egy bizonyos ismeretanyagnak; olyan szervezeti formákat és módszerbeli eszközöket kell tehát alkalmazni, amelyek a tanulást az élettel és a termelőmunkával közvetlen kapcsolatba hozzák, s a tanuló fizikai és szellemi kibontakozását egyaránt elősegítik. A szocialista munkaiskola — ha szabad ezt a sokszor rosszul értelmezett szót használnom — eszméjének a megvalósítása a Szovjetunió és a szocialista országok népeinek alapvető fejlődési szükségleteiből fakad, s egyáltalán nem tekinthető puszta nemzeti sajátosságnak. Megvalósításának útjai és módjai azonban rendkívül változatosak a különböző szocialista nemzeteknél. Az iskoláztatás formájában tehát ismét csak azt látjuk, hogy a szocialista tartalomé a meghatározó szerep, bár a nemzeti forma is jelentős szerepet játszik. Hogy a tartalomban nemzeti mozzanatok érvényesülnek az olyan nyilvánvaló, hogy nem is érdemes bővebben foglalkoznunk vele; elég, ha a nemzeti irodalom történetének vagy az illető nép történetének mint nemzeti tárgynak az oktatására utalunk.

Véleményem szerint a további vizsgálat a szellemi kultúra minden területén ugyanezt a helyzetet mutatná. A kultúra egészére érvényes definíció, a tartalom és a forma kettős egysége sehol sem esnék egybe az illető terület (mondjuk: a jog) specifikus forma-tartalom viszonyával, mert e specifikus mozzanatok mindegyike reprodukálja a kiindulópontként feltételezett, magában az életben meglevő forma-tartalom viszonyt, a tartalom meghatározó szerepével. A kérdés dialektikusabb felfogása — mint mindenütt — itt is a szocialista gyakorlat érdekeit szolgálja.

Digitized by Google

Javítsuk a lakosság áruellátását

Írta KESERŰ JÁNOSNÉ

Pártunk gazdaságpolitikájában fontos helyet foglal el a lakosság áruellátásának magas színvonalú megszervezése. Ez egyenesen következik abból a szilárd elhatározásból, hogy a szocialista építés során a termelés növekedése alapján évről évre javulniok kell az életkörülményeknek. Az életkörülmények színvonalának a megítélésében pedig igen fontos szerepe van a jó áruellátásnak. A fogyasztók milliói naponta azon mérik a szocializmus építésének sikereit, eredményeit, hogy milyen az áruellátás. Ha nincs összhang a kínálat és a lakosság fizetőképes kereslete között, ha nem lehet, vagy csak sok utánjárással lehet megvásárolni a kívánt árukat, akkor a fogyasztók bosszankodnak, elégedetlenek a gazdasági vezetéssel, nem érzik a szocializmus magasabbrendűségét, és a gazdasági élet egyes területein a párt céljaival ellentétes folyamatok alakulhatnak ki. Megindul a sorbanállás, a spekuláció, a szervezett kereskedelmen kívüli áruforgalomban (a szabadpiacon, a magánkisiparban) emelkedik a rendszeresen nem kapható áruk ára, s az állami és szövetkezeti kereskedelemben is elburjánzik a korrupció. Mindez kihat az egyes rétegek jövedelmének alakulására; terven kívüli jövedelem-átcsoportosulás következik be, mégpedig a bérből élők hátrányára, a kisárutermelők és a spekulánsok javára.

Fontos dolog tehát, hogy tervezési és gazdaságvezetési módszereinkkel biztosítsuk a keresletnek és a kínálatnak a lehetőség szerint legjobb összhangját, hogy gyorsan és jól oldjuk meg a kereslet, vagy a kínálat oldaláról a fejlődés során szükségszerűen fellépő ellentmondásokat.

1957 óta sokat javult a lakosság ellátása, emelkedett a kereskedelmi munka színvonala. Az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem az utóbbi öt évben több mint 21 milliárd forinttal növelte forgalmát; a lakosság egy főre eső vásárlása lényegében változatlan árszínvonalon évi 4876 forintról 6921 forintra emelkedett. A javulást azonban nemcsak a forgalom mennyiségi növekedése jellemzi. Jelentősek a minőségi változások is: 1957-ben a lakosság áruvásárlásainak 80—82 százaléka az állami és szövetkezeti kereskedelemből származott, 1961-ben már 88—90 százaléka. 18—20

Digitized by Google

százalékról 10—12 százalékra csökkent tehát az összes áruvásárlásban a szabadpiac, a magánkisipar, a magánkiskereskedelem súlya. Vagyis: a lakosság egyre több olyan árut fogyaszt, amelynek ára nem a szabadpiaci kereslet és kínálat függvénye, hanem központilag van meghatározva és alacsonyabb, s amelynek minősége is ellenőrizve van.

Az elmúlt években számottevően bővült az áruválaszték. Különösen szembetűnő ez a ruházati cikkek, a konfekció-áruk, a cipő és a tartós fogyasztási cikkek tekintetében. Az állami cipőipar az ötvenes évek elején 2—300 modellt gyártott, 1959-ben 700-at, 1961-ben pedig 1150-et (ebből 840-et a belkereskedelem számára). A gyapjúipar 1956-ban csak 191-féle terméket termelt, ma már csaknem 350-et. Ha pedig e cikkek importját is figyelembe vesszük, akkor még bővebb a választék. Emellett évről évre nő a fésültgyapjú-szövetek élőgyapjú-tartalma és a szintétikus szállal kevert szövetek aránya. A szintétikus műszálból készült ruházati cikkeket még csak 1954—55-ben ismertük meg, ma pedig már a harisnyaféléknek majdnem 40 százaléka szintetikus fonalból készül. Néhány éve tartósabb poliesteres fényezéssel még nem készült bútor, ma már az összes bútorfelület 41 százalékát ezzel vonják be. Számos új cikket, amelyet azelőtt csak kis mennyiségben, vagy egyáltalán nem lehetett kapni, ma tömegesen árusítanak. (Lakosságunk öt év alatt pl. 500 000 mosógépet, 125 000 porszívót, kb. 16 800 személyautót és több mint 210 000 televíziót vásárolt.) Javítja az árukínálatot a növekvő készáru-import: 1961-ben a kereskedelem iparcikk-kínálatának 7,6 százaléka import-eredetű.

A vevők kiszolgálása és az áruk csomagolása is jobb, kultúráltabb ma. Tetemesen megnőtt az előrecsomagolt és palackozott áruk aránya. 1957 óta több mint 4000 üzlettel gyarapodtunk, javultak az eladási módszerek, csökkent a vásárlások átlagos ideje, a boltok nyitvatartása pedig egyre jobban alkalmazkodik a lakosság igényeihez. Ezeket az eredményeket hazánk dolgozói nagyra értékelik és a hazánkba látogató külföldiek is méltányolják. A második ötéves terv a lakosság ellátásának további javulását irányozza elő:

a) A szocialista termelési viszonyok térhódításának eredményeként lehetővé válik, hogy 1965-ben már a lakosság áruvásárlásainak 92—94 százalékát az állami és a szövetkezeti kereskedelem fedezze.

b) A tervezett termelés és import lehetővé teszi, hogy a lakosság egészségesebben táplálkozzék; az élelmiszerfogyasztásban az átlagosnál nagyobb mértékben növekszik az értékesebb állati termékek, a vitamindús, iparilag feldolgozott élelmiszerek (húsfélék, tejtermékek, zöldség, gyümölcs, konzervfélék, mélyhűtött áruk stb.) aránya. A lakosság öltözködése is célszerűbbé válhatik, a

Digitized by Google

ruházati cikkek között nő a konfekció-ruhák, a szintetikus szálból készített ruhák, az egy idényre szóló divatos és olcsó áruk aránya. A lakosság kényelmesebben és kulturáltabban élhet majd, számottevően növekszik a tartós fogyasztási cikkek eladása, a tüzelőé és a bútoré is (az utóbbi iránti keresletet korábban nem tudtuk teljesen fedezni).

c) Továbbfejlesztjük a kereskedelmi hálózatot. Az eddigi korszerűsítése mellett kiépül az új lakótelepek üzlethálózata és új üzletek létesülnek ott, ahol a bolthálózat fejlesztése eddig nagyrészt elmaradt. Jelentősebb raktárfejlesztési program megvalósításához is hozzákezdünk.

Egyszóval: a második ötéves terv előirányzatai érvényesítik pártunk VII. kongreszusának azt a határozatát, hogy „a lakosság növekvő pénzjövedelméből elegendő mennyiségben, megfelelő minőségben és választékban vásárolhassa meg a kívánt árut". De ezt mutatják a terv végrehajtásának eddigi tapasztalatai is. A lakosság áruellátása az elmúlt másfél évben — a burgonya és a zöldség kivételével — az aszály ellenére is tovább javult.

Az ellátást tehát általában javulás jellemzi. Annál bántóbb azonban az, ha egyes cikkek, méretek vagy választékok hosszabb-rövidebb ideig nem kaphatók. Meglehet, hogy a tervszerűség és a népgazdaság egésze szempontjából ezek a hiányosságok nem lényegesek, a fogyasztók szempontjából azonban bosszantóak, és nagy súlyt kell helyeznünk megszüntetésükre. Mi az oka az ellátás ilyen hiányosságainak, hol kell keresnünk megoldásukat?

A kereslet és a kínálat összhangjának javítása a tervezésben

A kereslet és a kínálat összhangját fő arányaiban a népgazdasági terv biztosítja. A terv készítésekor fel kell tehát mérni, hogy az életszínvonal növelésére irányuló intézkedések és a végbemenő társadalmi átalakulások milyen hatást tesznek az árukeresletre, s hogyan biztosíthatjuk az igények kielégítését. A kereslet és a kínálat tendenciájának megítélése és megtervezése bonyolult feladat; vannak már benne gyakorlati tapasztalataink, de az is igaz, hogy tervezésünk még viszonylag kevés tudományos vizsgálatra támaszkodik.

A tapasztalatok szerint több év alatt jelentősen megváltozik a kereslet. Így pl. az elmúlt években — a végbement társadalmi átalakulásokkal összhangban — fokozatosan nőtt a lakosságnak az áruvásárlásból, és csökkent a saját termelésből származó fogyasztása. Ma már a lisztfogyasztásnak csaknem 70, a cukorfogyasztásnak 85, a húsfogyasztásnak 50 százalékát a központi alapokból fedezik. Az életszínvonalat növelő különféle intézkedések nem egyfor-

Digitized by Google

mán befolyásolják a keresletet, hiszen az alacsonyabb és a magasabb keresetűek más-más módon használják fel pénzjövedelmüket. Az előbbiek általában pénzbevételüknek viszonylag nagy hányadát költik élelmiszerre. A parasztság pénzjövedelmének nagyobb hányadát fordítja iparcikkek vásárlására, mint élelmiszerekre. Másként érinti a keresletet az is, ha az életszínvonal nem a bér, hanem a közvetett juttatások révén növekszik. De módosul a kereslet aszerint is, hogy fokozatosan vagy ugrásszerűen növekszenek-e a pénzjövedelmek. A paraszti lakosság kereslete a többi között azért is jelentős átalakulást mutat, mert kezd rendszeresebbé válni a paraszti családok pénzbevétele. A tapasztalatok szerint az a család, amely hónapról-hónapra meghatározott összeggel számolhat, másképpen gazdálkodik a pénzzel, mint az, amely csak időnként jut jövedelemhez, de akkor nagyobb összeget kap.

A tervező szervek természetesen arra törekszenek, hogy következetesen, hűen érvényesítsék a tervben a kereslet változásának követelményeit. Mégis jelentősek az eltérések a kiskereskedelmi értékesítési tervek és a tényleges áruforgalom között. 1959-ben pl. a kereskedelem 1,4, 1960-ban 2,4, 1961-ben 1,3 milliárd forinttal teljesítette túl az élelmiszer-értékesítési előirányzatot. Ezzel szemben a ruházati értékesítés 1961-ben jóval elmaradt a tervezett mögött. Bár az élelmiszerforgalom növekedését és a ruházati forgalom csökkenését előidéző okoknak egy részét — így pl. az 1961. évi aszályt — nem lehetett pontosan előrelátni, mégis kézenfekvő az a következtetés, hogy az ellátási tervek készítése során az eddiginél tervszerűbben, szervezettebben kell felmérni a lakosság keresletének változását, és a lehetőség szerint jobban kell építeni az ezirányú tudományos kutatómunka hazai és nemzetközi eredményeire. A fogyasztói és a népgazdasági érdekek egyaránt megkövetelik ezt. Ha ugyanis a kereskedelem árufedezete nem igazodik a kereslethez, akkor felesleges készletek halmozódnak fel (s ezekben esetleg fontos import-nyersanyag fekszik), vagy feleslegesen kötünk le exportra is alkalmas kapacitást stb.

A várható kereslet összetételének helyes megítélése természetesen egymagában még nem elegendő. A kereslet és a kínálat összhangja az összetétel helyes felmérése esetén is megbomolhat akkor, ha a terv egyéb fejezetei hibásak, ha pl. nem helyesen mérték fel az ipar és a mezőgazdaság termelési lehetőségeit, lazán tervezték a termelékenységet, és ezért a vásárlások nagysága a tervezettől eltérően alakul. Ilyen esetben sok operatív intézkedés kell ahhoz, hogy az előre nem látott keresletet kielégítsék, vagy a felesleges árualapokat elhelyezzék. Természetesen ilyen módon nehezebb biztosítani azt, hogy a többlet-árualapok ne csak mennyiségüket, hanem összetételüket tekintve is megfeleljenek a kívánal-

Digitized by Google

maknak, vagy hogy a felesleges készleteket gazdaságosan exportálják. 1959-ben pl. — részben a mezőgazdaság szocialista átalakítása, részben az ipari munka termelékenységének kedvezőtlen alakulása miatt — a tervezettnél jóval nagyobb vásárlóerő áramlott ki. Ezért év közben növelni kellett az árufedezetet is. A kereskedelem csaknem 3 milliárd forinttal túlteljesítette eladási tervét, de ugyanakkor átmenetileg az áruellátási hiányosságok is növekedtek, mert sok áruból — különösen egyes élelmiszerekből és tartós fogyasztási cikkekből — nem tudtunk a megnövekedett keresletnek megfelelő árualapokat biztosítani. 1961-ben és 1962 első félévében csökkentek a lakosság ruházati vásárlásai és az előző évekhez képest megnőttek a készletek. Ezeknek a készleteknek az exportálása nem könnyű dolog, mert jó részük a belföldi ízlés szerint készült, szétszórtan van tárolva a kis- és a nagykereskedelemben, s olyan veszély is van, hogy egy részük időközben divatjamúlt lesz és így csökkent értékűvé válik stb.

Áruellátási hiányosságokra vezet az is, ha a kínálat nem követi a kereslet változásait. Az ötéves terv készítői is tudták, hogy bizonyos áruk iránt nagyobb a kereslet, mint a kielégítésüket szolgáló árufedezet. Így előrelátható, hogy — változatlan fogyasztói árszínvonalat feltételezve — a második ötéves terv során sem lehet majd pl. a személygépkocsi, a kárpitozott bútor, a hús, a tojás és a tejtermékek iránti igényeket teljesen és folyamatosan kielégíteni az ország egész területén.

Vajon azért terveztük ezt így, mert nem tartjuk fontosnak ezeknek az igényeknek a kielégítését? Korántsem! Igaz, hogy vannak az ellátás szempontjából alapvető fontosságú, minden embert érintő közszükségleti cikkek — mint a kenyér, a zsiradék, a cukor stb. — s az ezek iránti igény kielégítéséről a terv készítői mindenképpen gondoskodtak, de a többi, jelentőségét, közérdekűségét tekintve talán kisebb ellátási problémát is szerették volna kielégítően megoldani. Bizonyos objektív körülmények, a termelés előirányzott növelése, az export és import lehetséges színvonala azonban nem minden esetben tette ezt lehetővé. Az autóhiány megszüntetésére például több autót kellene importálnunk, mint amennyit előirányoztunk. A szocialista tábor országaiból azonban nem tudunk többet vásárolni; a kapitalista országokból származó behozatalt pedig csak akkor növelhetnénk, ha egyidejűleg a kapitalista piacra irányuló gazdaságos exportot is növelni tudnánk. Tervezőink pedig úgy látták, nem volna reális, ha a második ötéves tervben magasabbra irányoznánk elő a kapitalista piacra irányuló export tervszámait. Ezért a tervben azzal számoltak, hogy a személyautóvásárlás kérdését egyelőre nem tudjuk megoldani, s az a néhány tízezer ember, aki személyautót szándékozik vásárolni, pénzét átmenetileg takarékba teszi.

Digitized by Google

Húsból, tojásból, tejtermékekből a terv készítői még inkább szerettek volna belföldi értékesítésre elegendő mennyiséget előirányozni, mivel ezek vásárlásában lényegében minden család érdekelt. Mivel magyarázható ennek ellenére e cikkekből az igények kielégítetlensége, hiszen ezeket a termékeket itthon termeljük?

A nemzeti jövedelem előirányzott növeléséhez, az életszínvonal és a felhalmozás tervezett emeléséhez jelentős mennyiségű nyersanyagot, gépet, fogyasztási cikket kell importálnunk, s ezt az importot megfelelő exporttal kell fedeznünk. A tőkés piacokra irányuló exportunkban pedig ma még különösen az állati termékek kivitele jelentős. Mezőgazdaságunk termelése a terv szerint tetemesen megnő ugyan, de nem annyira, hogy mind a növekvő belföldi keresletet, mind az exportigényeket teljesen kielégítse. A megoldást nyilvánvalóan az általunk gazdaságosan termelhető cikkek termelésének gyorsabb fejlesztésében, illetve gazdaságos exportjuk fokozásában kell keresnünk. Így kell biztosítani a devizát azoknak a termékeknek a behozatalára, amelyeket gazdaságosabb külföldről beszereznünk, mint magunknak megtermelnünk.

Ez természetesen nem megy egyik évről a másikra. Ezért is van nagy jelentőségük a perspektivikus terveknek. Jelentős előrehaladás az is, hogy van reális ötéves tervünk, de azt is látjuk, hogy bizonyos kérdéseknek, így pl. a belföldi és exportigényeket is kielégítő állati termék- és gyümölcstermelés problémáinak a megoldása a következő ötéves terv időszakába nyúlik át.

A jelenleginél tudományosabb tervezés esetén is bekövetkezhetnek előre nem látott változások a keresletben és a kínálatban (pl. aszály esetén) és lehetőleg ezektől is szeretnénk függetlenné tenni a lakosság ellátását. Ezért igen nagy jelentősége van annak, hogy a népgazdaság rendelkezzen a szükséges nyersanyag-, áru-, deviza- stb. tartalékokkal.

Hogy tehát fő arányait tekintve kellőképpen biztosítsuk a kereslet és a kínálat összhangját, ahhoz javítanunk kell a népgazdasági tervezést is, mind annak realitását, mind a keresletnek igazodó kínálat lehetőségének helyes megtervezését és a tartalékok képzését illetően.

Szervezettebb együttműködést a termelő és az értékesítő szervezetek között

A terv a kereslet és a kínálat összhangjának csak fő arányait szabja meg számszerűen. A fogyasztó azonban nem egyszerűen húst, pamut-méterárut vagy konfekciót akar vásárolni — amint ez a tervben részletezve van —, hanem sertéshúst vagy baromfit, kék pettyes kartont vagy piros csíkost, meghatározott színű, méretű,

Digitized by Google

minőségű ruhát szeretne kapni az üzletben. Ez pedig nagyrészt a termelő és az értékesítő szervezetek együttműködésétől függ.

Jelenlegi irányítási rendszerünkben a termelő és az értékesítő szervezetek — ideértve a bel- és külkereskedelmi vállalatokat is — más-más irányító szerv alá tartoznak, egymástól független anyagi érdekeltségi rendszer szerint dolgoznak. A kereskedelemnek érdeke, hogy a fogyasztók mindazt megvásárolhassák a boltokban, amit szeretnének. Az iparnak pedig érdeke, hogy egy-egy gyár minél többet gyártson egy-egy áruból minél kisebb választékban, mert csak így növelheti nagymértékben termelékenységét. Hogyan lehet ezt az ellentmondást feloldani és mindkét jogos igényt kielégíteni?

Mindenekelőtt: a kereskedelemnek tudatosabban, alapos vizsgálatokra támaszkodva kellene kialakítania az igényelt áruválasztékot. Ma ugyanis előfordul — nem is ritkán —, hogy bizonyos cikkekben túl kicsiny a választék, másokban pedig túlságosan is széles, s ez azzal is jár, hogy a megszokott, a legkeresettebb áruk nem kaphatók rendszeresen. Egy piackutatási vizsgálat például felderítette, hogy a forgalomban lévő 20 féle mosóporból a vásárlók mindössze 5—6 félét keresnek. Az indokoltnál jóval bővebb az édesáru-választék is. Ezért a kereskedelemnek — az iparral együttműködve — tudatosan kell felülvizsgálnia egy-egy árucsoport választékát, s folyamatosan kell helyesbítenie az egyes árucsoportok ún. standard-választékát. Ez lehetne az alapja az egyes árucsoportok biztonságos kínálatának.

De az így kialakított választékot sem kell teljes szélességében itthon termelnünk. A fogyasztási cikkek gyártásában is az eddiginél jóval hatékonyabban lehet és kell felhasználnunk a szocialista tábor országai közötti munkamegosztást. Eredményeink itt még nagyon kezdetiek, több kezdeményezésre volna szükség. Különösen a tartós fogyasztási cikkek termelésére vonatkozik ez. A hűtőgép világszínvonalú termelékenységének például az a feltétele, hogy 50—60 ezer darabos sorozatban gyártsák. Egy típusból azonban a jelenlegi élet- és árszínvonalon nincs szükségünk ekkora mennyiségre. A vásárlóközönség ugyanis nem egyfajta, hanem különféle űrméretű hűtőszekrényt igényel. Nyilvánvaló, hogy ha csak belföldi piacra termelünk, akkor négyféle űrméretű hűtőszekrényt nem gyárthatunk gazdaságosan. Ugyanez a helyzet a mosógéppel, a porszívóval, a padlókefélőgéppel és a többi elektromos háztartási cikkel is. Felül kell tehát vizsgálnunk ezen cikkek termelésének gazdaságosságát, és közülük csak azoknak a termelését kívánatos fenntartanunk és fejlesztenünk, amelyeket gazdaságos sorozatnagyságban gyárthatunk. A belföldi igények kielégítésén felüli mennyiség pedig a baráti országokkal való árucsere révén szolgálhatná a választék bővítését. Hasonló a helyzet más

Digitized by Google

fogyasztási cikkek termelésében is. Érdemes volna pl. felülvizsgálni, hogy gazdaságos-e 1149 féle modell alapján cipőt gyártanunk akkor, amikor évi termelésünk mindössze 17—18 millió pár. Ráadásul ebből 1960-ban 734 volt az új modell. Valószínűleg gazdaságosabb volna, ha kevesebb fajtát gyártanánk és esetenként import útján elégítenénk ki a belföldi igényeket. Nem fényűzés ugyanis az, ha a szükséges termékeket importáljuk, de pazarlás az, ha tekintet nélkül a nemzetközi munkamegosztásra, mindent itthon gyártunk. Szükséges tehát, hogy a termelő és értékesítő vállalatok — a külkereskedelmi és belkereskedelmi vállalatok is — a kül- és belföldi kereslet ismeretében együttesen megvizsgálják és javasolják, vagy ahol lehet eldöntik: milyen fogyasztási cikkeket, milyen választékban érdemes itthon termelnünk és melyeket előnyöseb importálnunk.

Jobban, céltudatosabban kell elosztani az állami nagyüzemek és a helyi ipar között a kis és nagy szériákat. Kívánatos, hogy a minisztériumi irányítás alá tartozó nagyipar az optimális szérianagyságra törekedjék, a helyi ipar pedig tudatosan a kis sorozatok termelésével, a választék bővítésével foglalkozzék. Célszerű volna, ezenkívül ha egy-egy cikk termelésének vezető vállalata megbízást kapna arra, hogy állítsa össze az adott cikk országos termelési és értékesítési mérlegét, ez áttekinthetővé tenné az árucikkek termelésének lehetőségeit.

A profilozás és a szakosítás operatív ügyeinek intézésében is az ipar és a kereskedelem szorosabb együttműködésére van szükség. Helyénvalók azok az intézkedések, amelyek a nagyobb sorozatok, a gazdaságosabb termelés érdekében egyes üzemeket megszabadítanak bizonyos profiloktól. De teljesen jogos a kereskedelemnek, illetve a fogyasztóknak az az igénye is, hogy az ilyen profilozás és szakosítás még átmeneti kiesést se okozzon az ellátásban. Ha az átszervezéssel egyidejűleg nem sikerül biztosítani a folyamatos termelést, akkor előzetes készletezéssel vagy importtal kell az átmeneti időszakban pótolni a kieséseket.

A termelők és az értékesítők együttműködésének sokat vitatott kérdése a megrendelési és szállítási határidő. A termelőknek az az érdekük, hogy a kereskedelem a termelés megindulása előtt minél korábban adja fel megrendelését. A kereskedelem viszont — a kereslet gyakori változása és a választékproblémák miatt — azt szeretné, ha minél később, minél pontosabb szállítási határidőkkel adhatná fel rendelését. Hogyan lehet javítani a jelenlegi helyzeten?

Az áruk természete szerint differenciáltabbá kellene tenni az árurendelés és szállítás mechanizmusát. Lehetségesnek tartjuk, hogy azokra a szokványos minőségű iparcikkekre, amelyekben viszonylag állandó a kereslet, a kereskedelem a jelenlegi negyed-

Digitized by Google

éves helyett éves, esetleg többéves szerződést kössön; a változó divatú cikkek rendelése és szállítása közötti időt viszont meg kellene rövidíteni, a tipikus szezoncikkekre vonatkozóan pedig a negyedéven belüli szállítási időt is pontosan ki kellene kötni.

Minthogy a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak termelésének jelentős része (egyes iparágakban 30—35 százalék is) exportra kerül, a szállítási határidők szempontjából is az eddiginél sokkal jobban össze kellene egyeztetni a belföldi és az exportigényeket. Egyes gyárak, iparágak gyakran csak a külkereskedelem, vagy csak a belkereskedelem igényeit veszik figyelembe. Bármelyik igényt részesítjük is azonban egyoldalú előnyben, ez sértheti a népgazdaság érdekeit, mert azzal a következménnyel járhat, hogy nem tudunk idejében megjelenni a külföldi piacon és így csökkennek exportlehetőségeink, vagy azzal, hogy a belkereskedelem csak szezon után kapja meg az árut, sok helyütt pedig csak rosszul tudják a legközelebbi szezonig azokat tárolni és ezért sokat veszítenek értékükből.

E problémák jelentős része abból fakad, hogy a termelő és az értékesítő szervezetek az árutermelés és értékesítés folyamatának csak egy-egy részletét ismerik, anyagilag és erkölcsileg csak e részletek teljesítésében vannak érdekelve, s nincsenek tekintettel a teljes termelési és értékesítési folyamatra. Az operatív együttműködés jelenlegi szervezetének javításán túlmenően tehát az együttműködésnek olyan szervezeti lehetőségeit is keresni kellene, amelyben a termelő és értékesítő szervezetek kényszerülnének teljes keresztmetszetben figyelni a termelés és az értékesítés folyamatát, és amely anyagilag érdekeltté tenné őket abban, hogy a termelés és az értékesítés együttesen is gazdaságos legyen. Erre elsősorban azokon a területeken van szükség, amelyeken az igények gyakran változnak.

A kereskedelmi munka megszervezésének javítása

A kereskedelmi munka kultúráltsága, szervezettsége önmagában is befolyásolja a lakosság ellátásának színvonalát. Áru- és választékhiány a kereskedelmi munka hiányosságaiból is fakadhat. Nagymértékben a kereskedelem (a nagy- és kiskereskedelem) szervezettségétől, színvonalától függ, hogy mekkora árukészlettel tudjuk zavartalanná tenni az ellátást és mekkora költséggel bonyolítjuk le az áruforgalmat. 1953 óta emelkedett a 100 forint forgalomra eső nagy- és kiskereskedelmi ráfordítás. Ebben természetesen az is kifejeződik, hogy növeltük a kereskedelmi hálózat kultúráltságát, gyorsítottuk a kiszolgálást, bővítettük a hálózatot, emeltük a fizetéseket stb. A kereskedelem kultúráltságát a jövő-

Digitized by Google

ben is emelnünk kell, de meg kell keresnünk azokat a tartalékokat is, amelyek lehetővé teszik, hogy kevesebb készlettel, az áru útjának rövidítésével, a meglévő hálózat kapacitásának jobb kihasználásával és korszerűsítésével, a fejlesztésre szánt eszközök ésszerűbb felhasználásával, egyszerűbb szervezettel bonyolítsuk le az áruforgalmat.

A kereskedelem irányításának szervezete és módszerei az államosítás óta sokat fejlődtek, de még mindig nyomát viselik annak, hogy olyan időben alakultak ki, amikor sok áru tekintetében hiányos volt az ellátás, s ezért mind az irányítási módszereket, mind a szervezetet elsősorban a beszerző és elosztó tevékenység szükségletei szabták meg. Az értékesítés akkoriban általában nem volt probléma, hiszen mindent el lehetett adni. Az utóbbi években azonban egyre világosabban tűnnek ki a kereskedelmi munka fogyatékosságai.

Egyes cikkeknek, illetve ezek választékának hiányához a kereskedelmi tervezés gyakorlatának hiányosságai is hozzájárulnak. Nemcsak országosan kell ugyanis jól ismernünk a várható vásárlóerőt, hanem területenként, megyénként, városonként is, hogy a fogyasztók lakóhelyükön vásárolhassák meg a kívánt árukat. Ehhez pedig megalapozottabb területi vásárlóerő-számításra és igényfelmérésre van szükség. A forgalom várható fejlődését, az életszínvonal növekedésének az egyes árucsoportokra való kihatását az irányító szerveknek kell megítélniük, de már a tervezés időszakában sokkal nagyobb gondot kell fordítani arra, hogy szervezetten összegyűjtsék, elemezzék és hasznosítsák a kiskereskedelemnek a fogyasztói igényekre vonatkozó tapasztalatait. Szorosabban össze kell hangolni a kiskereskedelmi és a nagykereskedelmi tervezést. A kiskereskedelmi tapasztalatok lebecsülése és szervezett összegyűjtésük hiánya is hozzájárul ahhoz, hogy az árualapoknak a megyék közötti és egy-egy megyén belüli elosztása nem igazodik eléggé a fogyasztói igényekhez.

Egyes árukat még ma is felülről, nem pedig a boltok megrendelései szerint osztanak el. Ez a módszer azonban csak azoknál az áruknál indokolt, amelyeket nem tudunk elegendő mennyiségben forgalomba hozni, s ezeknek a körét is rendszeresen felül kell vizsgálni és módosítani, mert mihelyt egyes árukból ki tudjuk elégíteni a keresletet, ez a módszer területi ellátási aránytalanságokra vezet.

Hogy a kereskedelmi szervezetek cikkenként és választék szerint is megfelelően rendelhessenek, ahhoz elengedhetetlen, hogy választék szerint ismerjék a készleteket, eszerint tartsák nyilván a beszerzés és az eladás alakulását. Akármilyen jól ismerjük is a lakosság igényeit, mégis zökkenők lesznek a termelés és a fogyasztás összhangjában, a termelő és az értékesítő szerveze-

Digitized by Google

tek együttműködésében akkor, ha a kereskedelem nem tudja, mi van raktáraiban. Jelenleg sem a nagykereskedelmi raktárak jelentős részében, sem a kiskereskedelemben nincs árunkénti, hanem csak érték szerinti nyilvántartás. Ezért a legtöbb kereskedelmi szervezet csak leltározáskor tudja meg pontosan, hogy milyen árui vannak a raktárakban, a boltokban. Amíg azonban a leltárt feldolgozzák, addig hónapok telnek el, s eközben jelentősen megváltoznak a készletek, az operatív megrendelésekhez tehát nem használható a leltár. Minthogy pedig a kereskedelemnek nincs meg a kellő áttekintése készleteinek választékáról, gyakran olyan cikkeket is rendel, amelyekből elegendő mennyisége van, más cikkeket viszont, amelyekből nincs megfelelő készlete, nem igényel vagy szakmai becslésre támaszkodva, szubjetív alapon rendel.

Ellentmondás van kereskedelmi szervezeteink nagysága és technikai felkészültsége között. Pedig ma, az áruválaszték állandó szélesedésének időszakában a nyilvántartás gépesítése nélkül nem működhetnek jól a nagy, több milliárdos forgalmat lebonyolító kereskedelmi szervezetek. A nyilvántartás gépesítésével lényegesen meg lehetne javítani a lakosság igényeinek választék szerinti kielégítését és a készlet-színvonal csökkentésében is számottevő eredményeket érhetnénk el. Ki kellene dolgozni a nyilvántartás gépesítésének tervezetét és lehetőleg még a második ötéves terv időszakában el kellene kezdeni bevezetését, elsősorban a legválasztékigényesebb iparcikkek kereskedelmében. De addig is, amíg a nyilvántartást gépesíteni tudjuk, több gondot kell fordítani arra, hogy megjavítsuk a hagyományos eszközökkel való nyilvántartást, mindenekelőtt a divat változásának és a gyors technikai fejlődésnek kitett cikkek és cikkcsoportok nyilvántartását.

A készletek áttekintését a kereskedelem szétaprózott raktárhálózata is nehezíti. A második ötéves terv e tekintetben ígér bizonyos javulást, de ez nem kielégítő. A raktározási nehézségek szintén arra ösztönöznek, hogy a nyilvántartás gépesítésével is törekedjünk a forgalomhoz szükséges készlet-színvonal csökkentésére.

A kereskedelmi munkában előforduló hiányosságok egy része abból is fakad, hogy nemcsak a tervezésben, hanem az operatív áruforgalmi munkában sincs mindig eléggé összehangolva egymással a nagy- és kiskereskedelmi tevékenység. Gyakran előfordul, hogy a kiskereskedelemben nem kaphatók olyan cikkek, amelyek pedig megfelelő mennyiségben vannak a nagykereskedelemben. Ez annak is következménye, hogy a kiskereskedelem nem tudja, mi van a nagykereskedelem raktáraiban és anyagilag nincs is érdekelve abban, hogy minél előbb értékesítse azt. Nem ritka dolog azonban az sem, hogy a nagykereskedelem nem rendeli meg azokat a cikkeket és választékokat, amelyeket a kiskereskedelem igényel, nem is fordít kellő figyelmet arra, hogy a kelégítetlen

Digitized by Google

igényeket összegyűjtse, vagy csak igen későn és nem eléggé erélyesen közvetíti a termelőkhöz a fogyasztóknak egy-egy cikk minőségére, formájára, korszerűtlenségére vonatkozó észrevételeit.

A lakosság kereslete azonban jó tervezés esetén is területenként jelentősen változó lehet. Ha pl. az ország egyes részein jó, más részein pedig rossz a mezőgazdasági terméseredmény, akkor az egyes áruk, választékok az országnak nem minden területén lesznek egyformán keresettek. Ezért gyakoribbá kell tenni a lakosság keresletéhez igazodó, operatív, rugalmas árumozgatást az egyes kereskedelmi vállalatok között.

A kereskedelemben is sok vita folyik az anyagi érdekeltség kérdéseiről és módszereiről. Sokszor felmerül az a javaslat, hogy tegyük a nagykereskedelmet felelőssé a fogyasztóknak áruval való megfelelő és gazdaságos ellátásáért. Ez viszont azt kívánná meg, hogy a nagykereskedelmi vállalatok anyagi érdekeltségét a kereskedelmi munka végső szakaszához, a fogyasztónak való eladáshoz kapcsoljuk. Erre azonban még nincs megfelelően megalapozott és azonnali bevezetésre alkalmas gyakorlati javaslat, minthogy egy-egy nagykereskedelmi vállalat több, különböző irányító szervhez tartozó kiskereskedelmi vállalattal áll kapcsolatban. A jelenlegi, eltérő anyagi érdekeltség mellett egyébként előfordul, hogy a nagykereskedelem — gyorsan kelendő cikkekhez való árukapcsolással — eladhatatlan áruk átvételét is ráerőszakolja a kiskereskedelemre, hiszen nem érdekli őt az áru további sorsa. De ellenkező előjelű problémák is vannak: a kiskereskedelem pl. gyakran nem vesz át olyan árukat (pl. leértékelt cikkeket), amelyeket a lakosság megvásárolna ugyan, de amelyek nem adhatók el gyorsan, illetve amelyeknek eladása több propagandát igényel, tehát költségesebb.

A fogyasztói igények jobb kielégítése, a kis- és a nagykereskedelem tevékenységének összehangolása, az áruforgalmi munka javítása a gazdasági, mindenekelőtt a kereskedelmi szervek állandó feladata. E feladat megoldására — mint az elmondottakból is kitűnik — sok lehetőség van. Látnunk kell azonban azt is, hogy a jelenlegi elaprózott, soklépcsős, különböző irányító szervek alá tartozó kereskedelmi szervezet bizonyos korlátokat szab ennek. A meglevő szervezet megváltoztatása pedig nagyon bonyolult feladat, sok megfontolást, alapos körültekintést igényel, s nem valósulhat meg egyik évről a másikra. De ez korántsem jelenti azt, hogy ne keressük a jelenleginél jobb kereskedelmi szervezet kialakításának lehetőségeit. Az elmondottakon kívül a munka megjavításának fontos feltétele az, hogy az e kérdésekkel foglalkozó gazdasági vezetők és közgazdászok ne érjék be az elért eredményekkel, az ellátás, az áruforgalom szervezésének jelenlegi színvonalával, hanem keressék meg az ellátás megtervezésének és a meglevőnél jobb, korszerűbb módjait.

Digitized by Google

KONZULTÁCIÓ

A szakszervezeti munka társadalmi jellegének erősítése a Szovjetunióban

Több olvasónk a következő kérdéssel fordult szerkesztőségünkhöz: A napilapok közölték, hogy a szovjet szakszervezetek X. plenáris ülése határozatokat fogadott el a szakszervezeti munka társadalmi jellegének erősítéséről. Mit tartalmaznak ezek a határozatok, és mi a helyzet e téren a szovjet szakszervezetekben?

A szovjet szakszervezetek 1962. július 26—27-én tartott X. plenáris ülésének határozatait széles körben megvitatják a Szovjetunió üzemeiben és hivatalaiban. Ezek a határozatok általánosítják azokat az új vonásokat, amelyek a szakszervezetek munkájában az SZKP XX. kongresszusa után jelentkeztek és a XXII. kongreszus után tovább erősödtek. E döntések egyszersmind igen lényeges lépést jelentenek a XXII. kongresszus határozatainak végrehajtásában. Hruscsov elvtárs a XXII. kongresszuson mondott beszédében rámutatott: *„A szakszervezeteknek tökéletesíteniök kell munkájuk formáit és módszereit. Maga az élet paracsolóan sürgeti, hogy a szakszervezetek minél nagyobb mértékben társadalmi alapon végezzék munkájukat, csökkentsék a fizetett apparátus létszámát. Minél inkább társadalmi alapon folyik a munka, annál tevékenyebben vesznek részt a dolgozók a társadalom életében."*

A X. plénumon A. Bulgakovnak a szakszervezeti vezetés társadalmasodásáról szóló beszámolója és Grisin elvtárs beszéde is nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a XXII. kongresszus óta a szakszervezetek nem keveset tettek ennek az útmutatásnak a megvalósításáért. Nem keveset — de még mindig nem eleget. A szakszervezeteknek ma lépést kell tartaniuk a társadalmi fejlődés egész gyorsütemű folyamatával, a szocializmus államának az össznépi kommunista önigazgatásra való áttérésével, a szovjet demokrácia fejlődésével és szélesedésével. Ebben a szakaszban kialakultak azok a feltételek, amelyek lehetővé teszik, hogy a szakszervezetek révén minden eddiginél nagyobb dolgozó tömegek járják végig a társadalmi és állami munka iskoláját, a vezetés és irányítás iskoláját. Ezért ténylegesen növekszik és bővül a szakszervezetek felelőssége és feladatköre. Ennek betöltéséhez azonban elengedhetetlen, hogy maguknak a szakszervezeteknek az életében és irányításában is megnövekedjék a társadalmi kezdeményezés szerepe.

Ez a folyamat megindult és erősödőben van. Hogy hol tart ma, arról világos képet ad a plénumon ismertetett statisztika, amely plasztikusan mutatja a szakszervezeti *alapszervezetek* helyzetét. Az utóbbi

Digitized by Google

öt esztendőben a szovjet szakszervezetek aktivista-hálózata 5 millió fővel gyarapodott, s az aktíva létszáma ma már elérte a 23 milliót. Ez annyit jelent, hogy minden két-három szakszervezeti tagra jut egy aktivista. Még soha a szakszervezeti mozgalom történetében nem volt ilyen jó a tagok és az aktivisták aránya. Ma 430 ezer szakszervezeti alapszervezet, vagyis a szervezetek óriási többsége működik társadalmi alapon, tehát *mindenféle fizetett alkalmazott nélkül.* A területi (járási, városi stb.) szervezetek 94 százalékának sincs semmiféle fizetett alkalmazottjuk. A köztársasági és egyéb magasabb vezető szervek mellett egész osztályokat hoztak létre kizárólag társadalmi munkásokból, és széles körű, szintén fizetés nélkül működő instruktor-hálózatot teremtettek. Igen sok helyen máris társadalmi vezetők irányítják a szakszervezeti társadalombiztosítást, az üdülőket, a szanatóriumokat és a sportlétesítményeket.

Az éles bírálat légkörében lezajlott plénum azonban arra is rávilágított, hogy az eddig elért eredményeknél most már tovább lehet és kell is lépni, s megmutatta az előrehaladás irányát is. Mindenekelőtt azt kell elérni, hogy a munka tényleges tartalma is fejezze ki a szervezeti változtatásokat, ne csak egyes szakszervezetekben — mint eddig —, hanem kivétel nélkül mindenütt. Amint erre a tanácskozásokon fény derült, egyes vezető szervek bizonyos központi irányelvek és útmutatások alapján megalakítják ugyan a társadalmi bizottságokat vagy osztályokat, de aztán megfeledkeznek róluk. Számos szakszervezeti vezetőségben bizonyos kettősség uralkodik: van ugyan egy társadalmi alapon dolgozó osztály, de ez csak forma szerint működik — a tényleges ügyintézést a még meglevő fizetett apparátus megfelelő részlege intézi.

A másik tipikus hiba az, amikor az újonnan működésbe lépő társadalmi vezető szervek átveszik a korábbi apparátus munkájának bizonyos meggyökeresedett vonásait, elsősorban a vég nélküli ülésezést. A plénum részvevői egyöntetűen hangsúlyozták, hogy a társadalmi vezető szervek megalakulásával feltétlenül együtt kell járnia az *újfajta munkastílus* kialakulásának is. Ezeknek a szerveknek nem ülésezésre és határozatgyártásra kell elsősorban fordítaniuk idejüket, hanem a konkrét kérdésekre kell összpontosítaniuk figyelmüket. Tagjaik, akiknek munkakörülményei semmiben sem különböznek munkás- vagy tisztviselő-társaikétól, ismereteik és mindennapos tapasztalataik alapján fontos és hasznos javaslatokat tehetnek a munka megjavítására, a termelést akadályozó tényezők felszámolására.

A tanácskozás rámutatott arra is, hogy a társadalmi vezető szervek létesítésével tulajdonképpen fokozatosan *megszűnik a határvonal a vezetőség, az aktíva és a tagság között.* Az ezzel kapcsolatos vitában az az álláspont kristályosodott ki, hogy nem kell pontosan megszabni a létesítendő bizottságok és más társadalmi vezető szervek számát. A plénum azoknak a helyi szervezeteknek a kezdeményezéseit bátorította és hagyta jóvá, amelyek sok széles körű, különösebb felső útmutatásra nem váró bizottságot hoztak létre a munkások és tisztviselők soraiból, konkrétan megjelölt és pontosan körülhatárolt feladatokkal. Egyik bizottság a tapasztalatcserével foglalkozik, másik a norma- és

Digitized by Google

bérkérdésekkel, harmadik a termelékenység növelésének tartalékaival, negyedik a lakásviszonyokkal stb. Ez lehetővé teszi a munka jobb megszervezését és elosztását, az egyes szakszervezeti aktivistákra esetleg ránehezedő túlterhelés megszüntetését, és nem utolsósorban azt is, hogy a szakszervezet szava minden egyes dolgozóhoz eljusson.

A plénum vitája igen élénk és sokoldalú volt. Hangulatára jellemző, hogy nem voltak ritkák az olyan felszólalások, mint Oparin elvtársé, a Bratszk-i vízierőmű-építkezés szakszervezeti titkáráé, aki elmondotta: eddig helyettesével együtt ketten voltak függetlenített szakszervezeti funkcionáriusok az egész hatalmas építkezésen. Most azonban elhatározták, hogy a jövő hónaptól kezdve mindketten munkásokként dolgoznak, szakszervezeti funkciójukat pedig társadalmi munkaként látják el. Meg vannak győződve arról, hogy ezzel csak növekszik szavuk hitele, s emelkedik majd a szakszervezeti munka színvonala. A legtöbb felszólaló rámutatott arra, hogy a szakszervezetek széles körű hálózatának növelnie kell szerepét a munkaverseny új formáinak kibontakoztatásában. Érdekes javaslatok hangzottak el arról, hogy delegáljanak szakszervezeti aktivistákat a társadalmi bíróságokba és bízzák meg őket gyermekvédelmi kérdések intézésével, üzemi iskolák patronálásával.

A X. plénum részletekbe menő és elemző tárgyalások után hozta meg határozatait a társadalmi kezdeményezés továbbfejlesztéséről. A határozat kimondja, hogy a legközelebbi időszakban meg kell sokszorozni a szakszervezeti aktivisták létszámát, s egyidejűleg következetesen *tovább kell csökkenteni a vezetés minden területén — a vezetés csúcsain is — a fizetett apparátus létszámát.* Meg kell erősíteni azokat a bizottságokat, amelyek a dolgozók munka- és életkörülményeit vizsgálják. A plénum határozata egyszersmind a szakszervezeti munkának azokra az új formáira is ráirányítja a figyelmet, amelyek a társadalmi kezdeményezés megerősödésével együtt keletkeztek. Ilyenek pl. az úgynevezett gazdasági anilizis bizottságai, amelyek a nyilvánosság előtt elemzik a termelés, az önköltség alakulását. Ilyenek a technikai információs bizottságok, amelyek az iparág, a rokonüzemek műszaki haladását kísérik figyelemmel. Ilyenek a szakszervezeti szabadegyetemek és ilyenek a társadalmi konstrukciós irodák is, amelyeknek mérnök és szakmunkás részvevői szabadidejükben oldanak meg az üzem számára fontos tervezési feladatokat.

A határozatok aláhúzzák: itt az ideje annak, hogy *az egész munkásközvélemény* hathatósan ellenőrizze az üzemek életének, az életviszonyok alakulásának sok fontos területét, a bérrendszertől kezdve a lakásépítési terv teljesítésén és a lakáselosztáson keresztül az étkeztetésig és a kommunális szolgáltatásokig. A szakszervezeteknek az üzemi élet minden területén valóban kezdeményezően lehet és kell is fellépniük, a hibákkal szembeni kérlelhetetlenség szellemében, tekintet nélkül arra, hogy ki követte el a hibát. Az eddiginél határozottabban szembe kell szállniuk minden olyan merev és bürokratikus megnyilvánulással, amely sérti a termelés érdekeit, semmibe veszi a dolgozók jogos kívánságait és panaszait.

Digitized by Google

A X. plénum határozata nem hagy kétséget afelől, hogy a társadalmi irányításra való áttérés zöme még hátra van, s hogy ezt az áttérést, az eddigit méreteiben és mélységében meghaladó nevelő-oktató munkának kell kísérnie. *„A szakszervezeti vezető szervek rendszeres megújítása a társadalmi kezdeményezések fejlesztése, az újabb milliók bevonása a munkába (akik közül sokan életükben először kerülnek kapcsolatba a társadalmi tevékenységgel és nem rendelkeznek elegendő tapasztalattal és a szükséges ismeretekkel), mindezt parancsolóan megköveteli a vezető aktivisták nevelésének és oktatásának további megjavítását"* — állapítja meg a határozat. Napjainkban, amikor előtérbe került a mezőgazdaság gyors fellendítésének programja, különösen nagy a jelentőségük a szovhozok és más mezőgazdasági üzemek szakszervezeti csoportjainak, az itt folyó oktató és nevelő munkának, annak, hogy a vidéki csoportok minél hamarabb vegyék át a városokban működő szakszervezeti csoportok tapasztalatait.

A X. plénum a belső élet és a vezetés problémái mellett még egy másik fontos kérdést is megvitatott: azt, hogy mi a szakszervezetek szerepe és feladata az üzemekben és építkezéseken a terv teljesítéséért folyó harcban. Itt a vita természetesen különösen széles volt, s az egyes gazdasági ágazatok sajátos problémáit is érintette. A plénum részvevői hangsúlyozták, hogy a tervteljesítésért, a gazdaságosabb termelésért és a munka magasabb termelékenységéért vívott harc eredményessége elválaszthatatlanul összefügg a szakszervezetek vezetésében és tömegmunkájában végbemenő mélyreható változásokkal.

Nem kétséges, hogy ezek a határozatok hathatósan előbbre viszik a legnagyobb munkás-tömegszervezet fejlődését. Ebben a szakaszban — mint Grisin elvtárs összegezte — *„a társadalmi kezdeményezés mind mélyebb gyökeret ver a szakszervezetek, az egész társadalom életében. Ez törvényszerű folyamat, amely tükrözi a szovjet nép előrehaladását a kommunizmus felé. Ez annak az eredménye, hogy leküzdöttük a személyi kultusz káros következményeit és az élet minden területén visszaállítottuk a lenini normákat".*

Vajda Péter

Digitized by Google

Ankét

A PÁRT VEZETŐ SZEREPÉNEK HELYES ÉRTELMEZÉSÉRŐL ÉS ÉRVÉNYESÍTÉSÉRŐL

Pártunk VIII. kongresszusára készülve szerkesztőségünk ankétot rendezett arról: hogyan kell helyesen értelmezni és érvényesíteni a párt vezető szerepét.

Az ankét részvevői — mérnökök és tsz-elnökök, pártfunkcionáriusok és gazdasági vezetők, kommunisták és pártonkívüliek — valamennyien egyetértettek abban: a párt vezető szerepe az utóbbi években hatékonyabban, következetesebben érvényesül, mint a múltban. Ennek okát mindenekelőtt abban látták, hogy a párt olyan politikát folytat, amely helyesen fejezi ki a társadalmi és gazdasági fejlődés objektív szükségleteit és népünk érdekeit, hogy a pártnak sikerült egészséges, életerős kapcsolatokat teremtenie a dolgozókkal.

Benke Valéria elvtársnőnek, szerkesztő bizottságunk vezetőjének rövid bevezetője után vita alakult ki arról; miért törvényszerű a párt vezető szerepének érvényesülése a szocializmus építése idején. *Szatmári István* elvtárs, a Budapesti Pártbizottság osztályvezetője hivatkozott arra a lenini tanításra, hogy a párt tudatos eszmei-politikai irányítása és szervező tevékenysége nélkül nem lehet megtartani a proletariátus hatalmát és felépíteni a szocializmust. Foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy mi indokolja a mai viszonyok között a párt vezető szerepének további növekedését. Mindenekelőtt a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezésére utalt, amely lehetővé és szükségessé teszi azt, hogy a párt most közvetlenebbül és hatékonyabban irányítsa a mezőgazdasági termelést, a falu politikai, társadalmi és kulturális életét, a parasztság nevelését. Másrészt hivatkozott arra, hogy előrehaladásunk során mindinkább nőnek a szocialista építés arányai, egyre nagyobbak, bonyolultabbak az ország előtt álló gazdasági és műszaki feladatok, s ez ugyancsak nélkülözhetetlenné teszi a marxizmus—leninizmus elméletével felvértezett párt előrelátó, tervszerű irányító tevékenységét. Végül megállapította: állami és társadalmi életünk demokratizmusának növekedésével és azzal párhuzamosan, hogy egyre nő a tömegek aktivitása, hogy szükségképpen mind többen vesznek közvetlenül részt a közügyek intézésében, egyre nagyobb súlyt kap a politikai, az ideológiai és a kulturális nevelőmunka és vele a párt szerepe.

Némelyek azt hiszik, hogy a párt vezető szerepe csak ott érvényesül, ahol a vezető posztoknak legalábbis a többségét párttagok töltik be. Ez azonban mechanikus értelmezése és leszűkítése a kérdésnek. A párt vezető szerepe érvényesülésének természetesen van személyi feltétele is: az, hogy a vezető posztokon olyan emberek álljanak, akik a

Digitized by Google

párt politikáját szívvel-lélekkel helyeslik és tudásuknál, képességeiknél fogva meg is tudják a maguk területén valósítani. De ez nem azt jelenti, hogy csak párttag tölthet be vezető beosztást. Elvi alapon, rátermettségük szerint, nem pedig statisztikai meggondolások alapján kell párttagokkal vagy pártonkívüliekkel betölteni a tisztségeket. Ezen a személyi feltételen kívül azonban a proletárdiktatúra államán keresztül is, a törvények, rendeletek, állami utasítások révén is érvényesül a párt vezető szerepe. A törvények végrehajtásában, politikánk szellemének érvényre juttatásában természetesen a vezető funkcióban levő párttagoknak kell példát mutatniuk. Nem élhetnek régi érdemeikből, hanem meg kell hogy legyen a tisztségük betöltéséhez szükséges politikai és szakmai tudásuk, vezetői képességük.

A párt vezető szerepe ott érvényesül, ahol megvalósul a párt politikája. Ha a vezetőkből — akár párttagok, akár pártonkívüliek — hiányzik a szakértelem, ha figyelmük nem a fő kérdésekre irányul, akkor bármennyit beszélnek is a pártról, a gyakorlatban elsikkadnak a párt legjobb törekvései. A párt vezető szerepének megvalósításában kiemelkedő szerepe van a pártszervezet politikai irányító tevékenységének, meggyőző, szervező, ellenőrző munkájának. Ezért — mondotta Szatmári elvtárs — arra törekszünk, hogy növeljük a pártszervezetek munkájának hatékonyságát és színvonalát. Végül: a párt vezető szerepe érvényesülésének egyik leglényegesebb tényezője a tömegek aktivitása. A szocializmus építésének céljai a pártonkívüliek nagy többségét is rendszerünk támogatójává teszik, s a budapesti dolgozók köréből ma már sokan teszik szóvá azt, ha a párttag vagy pártonkívüli vezető nem lép fel következetesen a párt politikájának megvalósításáért, ha nem vonja be őket a kérdések megoldásába.

Az ellenforradalmat megelőző időben, amikor a párt politikájában és így munkastílusában is torzulások, a marxizmus—leninizmustól való eltérések következtek be, amikor uralkodóvá lett a személyi kultusz és meglazultak a párt tömegkapcsolatai, akkor a párt vezető szerepe sem érvényesülhetett kellőképpen és helyesen. A parancsolgatás, a bizalmatlanság légköre sem tette lehetővé ezt. Azóta helyreállítottuk a párt vezető szerepe érvényesítésének lenini módszerét: a meggyőzést. Abból indulunk ki, hogy az emberek akkor fogadják el igazán a párt politikáját, a belőle fakadó feladatokat, a párt vezetését, ha meg vannak győződve helyességéről. Ezért elősegítjük az alkotó bírálatot, kiszélesítjük a dolgozókkal folytatott tanácskozásokat — mondotta Szatmári elvtárs. — Minden kommunistának, minden pártszervezetnek meg kell szívlelnie azt az igazságot, amely pártunk VII. kongresszusának egyik vezérlő gondolata volt, s amelyre Kádár elvtárs oly gyakran emlékezteti a kommunistákat, hogy a vezetés felelőssége pártunk számára nem uralkodás, nem valamiféle privilégium, hanem a munkásosztály céljainak, a nép érdekeinek hűséges, odaadó szolgálata. Hasonló értelemben szólt ehhez a kérdéshez *Gosztonyi János* elvtárs, a Vas megyei Pártbizottság első titkára és *Lajtai Vera* elvtársnő, a Pártélet szerkesztője is.

Gosztonyi János elvtárs elemezte azt a kérdést is: nincs-e ellentmondás abban, hogy a szocializmus építésének időszakában — amikor a szocialista demokráciának szükségképpen szélesednie kell — a párt

Digitized by Google

vezető szerepe is növekszik. Az élet, a gyakorlat tapasztalatai azt bizonyítják — mondotta —, hogy ebben nincs ellentmondás; ellenkezőleg: a kettő között szoros az összefüggés. Párt nélkül nem lehet felépíteni a szocializmust, de a párt csak akkor vezetheti sikeresen a szocializmusért vívott harcot, ha a tömegek követik, ha a párt képes arra, hogy befolyásolja a tömegek hangulatát, akaratát, cselekvését. Ennélfogva nyugodtan kimondhatjuk, hogy a párt vezető szerepének érvényesülését nagyrészt azon lehet lemérni, hogy milyen nagy tömegeket tud megmozgatni a szocializmus építésére és a béke védelmére, hogy a tömegek mennyire élnek jogaikkal és lehetőségeikkel, azaz — ha úgy tetszik —, hogy milyen széles a szocialista demokrácia. A szocialista demokrácia követelményei persze csak akkor vannak összhangban a párt vezető szerepével, ha a párt politikája helyes, ha a párt nem hatalmi szóval, hanem mindenekelőtt eszmei-politikai meggyőzés útján juttatja érvényre politikáját.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése idején egyesek így méltatlankodtak: „Minek agitálunk annyit? Mindenkit be kell léptetni a szövetkezetbe és punktum!" Az ilyen elvtársakkal, azt hiszem, nem ártana gyakran és sokat beszélgetni — mondta Gosztonyi elvtárs. — A tömegeket parancsolgatással, utasításokkal, adminisztratív módszerekkel nem lehet vezetni. Elég példa volt rá a múltban, hogy hova vezet ez. Egyébként pártunk szervezeti szabályzata nyomatékosan hangsúlyozza a párttagnak azt a kötelességét, hogy állandóan erősítse a tömegekhez fűződő kapcsolatait, küzdjön a dolgozók jogos igényeinek és szükségleteinek kielégítéséért, világosítsa fel a pártonkívülieket a párt politikájáról, legyen tanácsadójuk és tanuljon is a tömegektől. Hasznos volna a szervezeti szabályzatnak ezt a pontját olykor taggyűléseken, pártcsoport-értekezleteken megvitatni.

Vas megyében a párttagság túlnyomó többsége nemcsak érti, hanem egyéni életében, munkájában érvényre is juttatja azt, amit ezzel kapcsolatban Kádár elvtárs a VII. kongresszuson mondott: hogy a párt nem uralkodik, hanem szolgálja a népet. Mégis egyesek úgy gondolják, hogy a párttagságnak bizonyos előnyökkel, előjogokkal kell járnia. Megmutatkozott ez azokon a zárt taggyűléseken is, amelyeket a VIII. kongresszusra készülve tartottunk pártszervezeteinkben. Ezeken elég sok szó esett arról, hogy miért tölthetnek be pártonkívüliek is vezető posztokat. Voltak, akik úgynevezett „elvi" meggondolásból aggályoskodtak, azt mondván: „ha valaki jó vezetőnek, akkor miért nem lépett már be a pártba?" Egyes elvtársak — főleg falusiak — nem képesek tudomásul venni, hogy olyan emberek, akik valamikor politikai ellenlábasaink voltak, akik annak idején a Barankovics-pártban, a Kisgazdapártban, vagy máshol élesen szembenálltak a kommunistákkal, a párttal, most valamiféle vezető beosztást kaphassanak a szövetkezetben. Ezek az elvtársak alapjában véve nem hisznek abban, hogy az emberek változhatnak, fejlődhetnek. Olyanok is akadnak, akik lényegében karrierista módon ítélik meg a pártonkívüliek funkcióba állításának kérdését: „Mi értelme van belépni a pártba, ha a pártonkívüliek is betölthetnek mindenféle vezető állást?" — mondják.

Ezek a hangok arra intenek, hogy ismételten térjünk vissza arra a

Digitized by Google

kérdésre: mi a párt, mi az egyes kommunisták hivatása. Újból és újból meg kell magyaráznunk, hogy a kommunista párt önkéntes harci szövetség; senkit sem kényszerítünk arra, hogy párttag legyen, de aki méltó akar lenni arra, hogy az élcsapathoz tartozzék, annak vállalnia kell a párttagsággal együttjáró kötelességeket. Külön foglalkozunk a tagjelöltekkel is. Eddig az ő nevelésük csak az alapszervezetek feladata volt. Most ebbe a munkába közvetlenül belekapcsolódnak a járási pártbizottságok is. Kisebb-nagyobb csoportokban rendszeresen összehívják a tagjelölteket, beszélgetnek velük a párt feladatairól, a párttagok jogairól és kötelességeiről, a pártagok iránt támasztott politikai és erkölcsi követelményekről.

Visszatérve az eredeti gondolathoz: a szocialista demokrácia és a párt vezető szerepe szorosan összefügg egymással, a demokrácia légkörének elsősorban magából a pártból kell kisugároznia.

Szabó István elvtárs, a nádudvari Vörös Csillag termelőszövetkezet Kossuth-díjas elnöke, felszólalásában vitatkozott azzal a nézettel, amely szerint a mezőgazdaság szocialista átszervezésével beállott új helyzet teszi szükségessé, hogy felülvizsgáljuk a párt vezető szerepének régebbi értelmezését. Véleményem szerint — mondotta — ez a nézet helytelen. Nem csak arról van szó, hogy a bevált, helyes elveket és gyakorlati megoldásokat most az új követelményekhez kell igazítanunk, hanem arról is, hogy eddig helyesnek tartott elveket és módszereket is kritikusan felül kell bírálnunk az SZKP XXII. kongresszusa határozatainak fényében és saját tapasztalataink alapján.

Szövetkezetünkben — mondotta Szabó elvtárs — mindenki helyesli a pártnak azt az irányvonalát, hogy a legmegfelelőbb emberek kerüljenek a vezető tisztségekbe. Ha azonban arról kell dönteni, hogy ki legyen a brigádvezető vagy a raktáros, akkor rögtön akadnak olyanok, akik — párttagságukra hivatkozva vagy arra, hogy ők már régi tagjai a termelőszövetkezetnek — igényt tartanak ezekre a munkakörökre. Amikor pl. főagronómusnak a pártonkívüli Kacsó Sándor bácsit, egy kiváló, becsületes, tapasztalt szakembert állítottunk be, egy fiatal agronómus azzal jött be hozzám, hogy őt kellett volna erre a tisztségre jelölnünk, mert ő párttag. Ez az elvtárs a szóban forgó funkció betöltéséhez fontosabb követelménynek tekintette a maga tagsági könyvét, mint az azóta elhunyt Kacsó Sándor Kossuth-díjjal méltányolt hozzáértését és helytállását.

Egyes falusi alapszervezetekben is fenyeget az a veszély, hogy egyesek a párt vezető szerepét összetévesztik azzal: sikerül-e mindenáron érvényesíteniük akaratukat, vagy jövedelmező beosztást juttatniuk maguknak és barátaiknak. Hogy az ilyen hibákat elkerüljük — folytatta Szabó elvtárs — elsősorban két dologra kell ügyelnünk: a pártszervezet összetételére és arra, hogy az embereket mindig a tetteik szerint ítéljük meg. Gondosan vigyázunk arra, hogy a politikailag, erkölcsileg legkiválóbb embereket vegyük fel a pártba, olyanokat, akik kitűnően végzik munkájukat, az átlagosnál több munkaegységet teljesítenek, s akiket becsülnek a szövetkezet dolgozói. Rájöttünk arra, hogy egyes emberek kiskirálykodása igen gyakran nem valamiféle „elhajlásból", a párt vezető szerepének helytelen elméleti felfogásából, hanem a legközönsé-

Digitized by Google

gesebb karrierizmusból fakad. Akik párttagságukat arra akarták felhasználni, hogy általa funkcióba kerüljenek, azok aratáskor sohasem a hosszabb kaszát, hanem mindig a hosszabb árnyékot keresték.

Amilyen mértékben félretettük az ilyen embereket, olyan mértékben javult a szövetkezetben a munka és a politikai légkör. Taggyűlésen megbeszéltük, hogy bizonyos munkakörök betöltéséhez milyen adottságokra, milyen ismeretekre van szükség, majd sorra vettük a szövetkezet tagjait, és megvitattuk, hogy kik felelnek meg legjobban ezeknek a követelményeknek. Őszintén beszéltünk a párttagok képességeiről és teljesítményéről is. A vita alapján kialakult javaslatokat pedig megtárgyaltuk a szövetkezet minden dolgozójával. Ma már elmondhatjuk, hogy a legrátermettebb emberek közül kerülnek ki a vezetők. Mindez növelte a pártszervezet tekintélyét a pártonkívüliek szemében.

Gyakran fordul elő — mondta Szabó elvtárs —, hogy a kommunista szövetkezeti elnök magasabb párt- vagy állami szervnek is választott tagja. Én pl. országgyűlési képviselő vagyok és tagja vagyok a megyei pártbizottságnak is. Ilyen esetben előfordulhat, hogy a szövetkezeti elnök azt gondolja: ő úgyis jobban ismeri a dolgokat, mint a pártszervezet, nincs is tehát szüksége ennek a segítségére. A becsületes embert azonban hamar kijózanítják a közös munka hétköznapjai. Egy ember egymagában egyszerűen képtelen arra, hogy százak helyett gondolkodjék és cselekedjék. Én pl. hiába ismerem mint képviselő a múlt évi költségvetés felhasználásáról szóló törvény indokait, ezzel még nem győzöm meg az öntözéstől idegenkedő szövetkezeti tagot arról, hogy nagyobb területen kell öntözéses gazdálkodásra berendezkednünk. Hogy a szövetkezeti tagok ellenállását legyőzzük, ahhoz a párt-alapszervezet tagjainak az öntözéses gazdálkodás kiterjesztésének élharcosaivá kellett válniuk. Az öntözéses kukorica területét csak úgy tudtuk 50 kh-ról 600 kh-ra növelni, hogy előbb taggyűlésen megvitattuk ennek minden előnyét, és az érvekkel felfegyverzett párttagság előkészítette azt a közgyűlés-sorozatot, amelyen a szövetkezet tagjaival megtárgyaltuk az öntözéses gazdálkodás fejlesztésének előnyeit. Sokszor éppen az ilyen egyszerű dolgokban ölt testet a párt vezető szerepének érvényesülése.

Kovács István elvtárs, a Csepel Vas- és Fémművek műszaki igazgatója arról beszélt, hogyan érvényesül a párt vezető szerepe vállalatuk műszaki, gazdasági munkájában. A Budapesti Pártbizottság — mondotta Kovács elvtárs — kb. két évvel ezelőtt több budapesti üzemben megvizsgálta a termelés pártirányításával kapcsolatos problémákat. A vizsgálat megállapította, hogy megjavult a termelés pártirányítása. A pártszervezetek az utóbbi években maguk elé és a gazdasági vezetők elé lényegesen nagyobb politikai és gazdasági követelményeket állítanak, mint régebben. Sok pártszervezetben azonban a termelés pártirányítását a gazdasági vezetők beszámoltatására egyszerűsítik le. Lassú az előrehaladás a gazdasági káderek nevelésében is, különösen a gazdasági vezetők műszaki és politikai továbbképzése nem tart lépést a szükséglettel.

A vizsgálat óta eltelt két év alatt a hibák kijavításában jelentős eredményeket értünk el — folytatta Kovács elvtárs. — Ma az alapszervezetek nem formálisan, hanem a lényegre törve, konkrétan irányítják

Digitized by Google

és ellenőrzik a munkát. Régebben az alapszervezetek a hibákért gyakran a felettes szerveket hibáztatták. Főleg azt vizsgálták, hogy mit nem csinált meg a minisztérium vagy a tröszt. Ma viszont azt kutatják, hogyan oldhatnák meg minél jobban és minél gyorsabban az üzem előtt álló feladatokat. A kommunisták többsége az élen jár az újért való harcban. Pl. az Acélműben fegyelmezetten hajtották végre a gazdaságosabb, folyamatos termelésre való áttérést, amely pedig túlóra-csökkenéssel és a szabadnapok hétköznapra való áthelyezésével járt együtt. Az Acélmű példájára a Csőgyárban és a Fémműben is megvalósították ezt a módszert. Megjavult a gazdasági és politikai vezetés egysége is. A pártbizottságok elemzik és bírálják a gazdasági vezetők tevékenységét, s egyúttal következetesen fellépnek a vezetőket olykor indokolatlanul érő vádaskodásokkal szemben. A pártbizottságok leszoktak a parancsolgató módszerekről, a folyó ügyekbe való kicsinyes beavatkozásról, s tagjaik nemcsak a a politikai, hanem a műszaki képzésben is példát mutatnak. A szakmai hozzáértés tette lehetővé, hogy a pártszervezetek, a pártaktivisták ma operatívabban dolgoznak, konkrétabban foglalkoznak a termelési és műszaki problémákkal.

A Központi Bizottság 1960 júniusi határozata óta nálunk is központi helyet foglal el a műszaki fejlesztés kérdése — mondotta Kovács elvtárs. — A pártszervezet a profil-tisztítási és gyártmányfejlesztési kérdésekben konkrét segítséget ad az üzemvezetésnek. Így pl. a Fémműben célul tűztük ki a finomkohászat fejlesztését, a híradástechnikai alapanyag-gyártás bevezetését. Ennek nagy a jelentősége a gépipari struktúra javítása szempontjából. A rekonstrukció azonban egy sereg megszokott munkamódszer és technológiai eljárás megváltoztatását tette szükségessé, s ezzel szemben a dolgozók, sőt még a pártszervezetek egy része is bizonyos ellenállást tanúsított. A gazdasági-műszaki csata sorsa csak akkor dőlt el véglegesen, amikor a tröszt pártbizottsága is az új mellé állt.

Az eredmények ellenére azonban még sok vezetőt visszahúz a régihez, a megszokotthoz való ragaszkodás. Viszonylag kevés például — különösen középszinten — az olyan gazdasági vezető, aki a pártszervezet ösztönzése nélkül is bátran kezdeményez és önállóan intézkedik. A pártszervezetek buzdítják a gazdasági vezetőket a fejlődés akadályainak elhárítására, és mozgósítják a dolgozókat a feladatok végrehajtására. Jelentősen hozzájárult a pártszervezet ahhoz is, hogy ma már üzemünkben nem az a jelszó, hogy mindenáron túl kell teljesítenünk a tervet, hanem az, hogy a legjobbat a legolcsóbban termeljük és az üzem érdekét hangoljuk össze a népgazdaság érdekével. 1961-ben pl. tervünket úgy teljesítettük túl, hogy nem hágtuk át a tervutasításokat, nem terheltük meg a népgazdaságot felesleges gyártmányokkal, nem maradt eladatlan árukészletünk. Pártszervezetünk konkrétan és behatóan vizsgálja a beruházások hatékonyságát és korszerűségét is.

Javult az együttműködés a pártszervezet és a gazdasági vezetők között a kádermunkában is. Minden személyi kérdést végül is egyetértésben zárnak le, és nem egyszer a pártszervezet eredeti javaslatával szemben a gazdasági vezetők javaslatát fogadják el. A pártszervezet nem csi-

Digitized by Google

nál presztízskérdést abból, hogy mindenáron az ő javaslata valósuljon meg, hanem arra törekszik, hogy mindig a leghelyesebb érvényesüljön. A kádermunka javulását mutatja az is, hogy az utóbbi években azokat az embereket, akik többszöri figyelmeztetés után sem dolgoztak jól, leváltották, függetlenül attól, hogy igazgatóról, főmérnökről, vagy pártmunkásról volt-e szó. Érvényesült a párt vezető szerepe az év elején végrehajtott átszervezés során is, jóllehet ez nem egy párt- és gazdasági funkcionáriusnak csökkentette a munkakörét és a fizetését. A gondos politikai előkészítés eredményeként a kis termelőegységek összeolvasztása mégis jelentősebb zökkenő nélkül ment végbe.

Lajtai Vera elvtársnő a következőket mondotta el felszólalásában: Gosztonyi elvtárs helyesen mutatott rá arra, hogy nincs ellentmondás a párt vezető szerepének növekedése és a demokrácia szélesedése között. Azért is fontos erről beszélni, mert e tekintetben az elmúlt években volt néhány helytelen nézet és módszer. Így pl. sokan azonosították a párt vezető szerepét a proletárdiktatúrával. A gyakorlatban ez úgy jelentkezett, hogy a pártszervezetek átnyúltak az államapparátus és a tömegszervezetek feje felett, nem irányították őket, hanem helyettük akarták elvégezni a munkát. Ez a módszer helytelen, nem célravezető, sőt következetesen nem is valósítható meg. A párt a hatalom magva, de nem maga az államhatalom. A proletárdiktatúra rendszerében az irányító erő a párt, de a párt nem tudja betölteni hivatását, ha nem támaszkodik az állami szervekre, a társadalmi mozgalmakra, a tömegszervezetek széles hálózatára, a dolgozó tömegekre. Lenin arra tanít, hogy a tömegszervezeteket a pártnak kell irányítania, de a párt útmutatásai nem merítik ki a proletárdiktatúra fogalmát: a proletárdiktatúrát alkotó részei a párt vezetése, a párt irányvonalának végrehajtása a tömegszervezetek és a tömegek által.

A párton belüli demokrácia kihat a párt vezető szerepének érvényesülésére. Ha a pártszervezetek kollektívan vezetnek és demokratikusan dolgoznak, ha a pártban érvényesül a kritika és az önkritika, akkor ennek az az eredménye, hogy nő a pártmunka színvonala, s ezzel együtt szélesedik a párt hatóköre, befolyása a tömegekre.

Lajtai elvtársnő rámutatott arra, a gyakorlatban jelentkező problémára, hogy még ma is van bizonyos felesleges ismétlődés egyfelől a pártszervezetek, másfelől az állami szervek és a tömegszervezetek munkája között. Olykor ugyanazt a kérdést megvitatják a pártbizottságon is, a tanácsban is és még egyes tömegszervezetekben is. Ez önmagában még nem is volna baj. A hiba ott van, hogy azonos módon tárgyalják meg, lényegileg egyformán közelítik meg a kérdést. Pedig — mondjuk — a szocialista munkaverseny problémáit másként kell megtárgyalnia a pártbizottságnak, mint a szakszervezeti bizottságnak, hisz mások a pártszervezet és megint mások a szakszervezet feladatai a versenymozgalomban. Egyes pártbizottságok a hatáskörükön kívül eső kérdések egész sorát oldják meg operatívan a tanács vagy egyéb szervek helyett. Helyenként még ma is teljesen megszokott módszer az, hogy egyes emberek vagy akár szervek a tanács hatáskörébe tartozó ügyekben is először a pártbizottsághoz fordulnak, és a pártbizottság utasítja aztán a tanácsi szerveket arra, hogy a szóban forgó dologban intézkedjenek. Ez

Digitized by Google

egészségtelen jelenség. Egyik megyei pártbizottságunk mezőgazdasági osztálya részletesen kidolgozta a kukoricaművelés tervét és az ezzel kapcsolatos összes konkrét teendőket, majd a kész tervet átadta a megyei tanács mezőgazdasági osztályának. Miért volt szükség erre? A tanácsban háromszor annyi ember dolgozik, mint a megyei pártbizottságon. Ezek nagyrészt szakemberek, akik minden bizonnyal képesek lettek volna arra, hogy kidolgozzák a tervet, s a terv vitája során a pártbizottság mezőgazdasági osztályának vezetője is elmondhatta volna észrevételeit, javaslatait.

Eléggé elterjedt az a felfogás, hogy a tanácsok és a tömegszervezetek dolgozói nem állnak feladatuk magaslatán. Egyrészt: ez általában nem is igaz. Másrészt: még ahol így áll a helyzet, ott sem az a pártszervezetnek a feladata, hogy a tanács és a tömegszervezetek helyett dolgozzék, hanem az, hogy megteremtse a jó munka objektív és szubjektív feltételeit. Üzemeinkben is előfordul még, hogy a pártszervezetek csaknem teljesen átveszik az operatív gazdasági vezetést, holott vannak erre felelős gazdasági szervek, egész apparátusok. A pártszervezetnek a kommunisták és pártonkívüliek nevelésével kell foglalkozni és segítenie, ellenőriznie kell a szakvezetést. De ha ő végzi a szakvezetést, akkor éppen a maga sajátos hivatását nem tudja megfelelően betölteni.

A párt vezető szerepével is összefügg az a pártmunkában kialakuló figyelemre méltó folyamat — mondotta Lajtai elvtárnő —, hogy a pártmunka foglalkozás-jellege csökken, és nő a társadalmi munka szerepe. Ez az egészséges, demokratikus folyamat visszatükrözi azt, hogy a párton belül tovább szélesednek a demokratikus módszerek, hogy a pártvezetés széles alapokon nyugszik, hogy nő a párttagok aktivitása és hivatástudata. Ez pedig feltétlenül erősíti és tökéletesíti a párt vezető szerepének érvényesülését is. Ha a pártmunka színvonala nem nőne megfelelően, akkor a lecsökkent apparátusnak ugyanannyi feladatot kellene elvégeznie, mint a korábbi, nagyobb létszámú apparátusnak kellett, és így a helyzet mit sem változna. A fejlődés iránya azonban feltétlenül az, hogy a *pártmunka társadalmasítása törvényszerűen emeli a munka színvonalát is, mert együttjár a legjobb kommunista és pártonkívüli szakemberek széleskörű mozgósításával, tudásuk, tapasztalatuk felhasználásával.* Ma már számos olyan pártszervezetünk van, ahol a függetlenített apparátus a régebbi apparátusnak csak egy kis hányadát teszi ki, és ennek ellenére — vagy talán éppen ezért — nem csökkent, hanem inkább nőtt a párt vezető szerepe, javult a munka eszmei-politikai színvonala és szakszerűsége.

Wallenstein Mihály, a Klement Gottwald gyár főosztályvezetője bírálta azt a múltban kiadott jelszót, hogy „mindenért, ami az országban történik, a kommunisták a felelősek". Ez a jelszó lényegében — bár burkoltan — azt fejezte ki: mindazt, ami ebben az országban történik, a kommunisták csinálják. De hiszen az üzemekben, a földeken, az intézményekben mindenütt óriási munka folyik, ezt a kommunistákkal együtt a pártonkívüliek nagy tömegei végzik, és mindez a munka együttjár az érte vállalt felelősséggel. Tehát mindenért, ami ebben az országban történik, kommunisták és pártonkívüliek együttesen felelősek, kiki a maga posztján. Sokszor azonban a pártonkívüli

Digitized by Google

vezetőnek ma mégsincs olyan súlya — hogy úgy mondjam —, olyan „hátvédelme", mint amilyenre szüksége volna — mondotta Wallenstein Mihály. A párt által kitűzött feladatok végrehajtásában és ezzel a párt vezető szerepének érvényesítésében sokkal nagyobb szerepet kellene juttatni — a párttagságtól függetlenül — annak a kádergarnitúrának (elsősorban a középkáderek nagy tömegének), amely a gazdasági apparátus gerincét alkotja.

Gazdasági életünkben — az örvendetes fejlődés ellenére — még manapság is egy sereg hiba fordul elő, és sok nehézséggel kell megküzdeni. Ezek nem objektív nehézségek, hanem egyes rendeletek bonyolultságának és a felesleges adminisztrációnak a következményei. Az iparban például tapasztalható, hogy még mindig nem érvényesül eléggé az anyagi ösztönzés elve. A gazdasági vezetők kezét viszont túlságosan megkötik a bérezési rendszer finomítása céljából megjelenő rendeletek, mind nagyobb szerepet kapnak az adminisztratív tényezők (képzettség, szolgálati évek száma stb.) és mind kevesebb szerepet játszik a gazdasági vezetőnek a dolgozó munkájáról alkotott ítélete. Ennek az ítéletnek természetesen nem szabad szubjektívnek lennie. Ez a kérdés tehát nem problémamentes, időnként mégis újra napirendre kell tűzni, s egy-egy ilyen felülvizsgálat időszerűségét érzékelni — ez egyik igen fontos feladata a pártlagságnak, a pártszervezeteknek. A határozat alapján létrejövő állami, gazdasági intézkedések végrehajtása viszont — szerintem — elsősorban a gazdasági vezetők feladata.

Wallenstein elvtárs egyetértett Kovács elvtársnak azzal a megállapításával, hogy pl. a normarendezés végrehajtásában a gazdasági vezetésnek, a pártszervezetnek és a szakszervezetnek szorosan együtt kell működnie. Hozzátette azonban: Véleményem szerint az lenne kívánatos, ha egy normarendezés vagy egyéb konkrét gazdasági feladat megoldásához nem volna szükség a pártvezetés operatív gazdasági munkájára. Ha a normarendezés kampányfeladat, akkor szinte nélkülözhetetlen hozzá a gazdasági és a társadalmi szervek együttes akciója. De ha folyamatos e normák karbantartása — s ez a helyes —, akkor ez már nem is lehet más, mint a gazdasági vezető napi feladata, amelynek teljesítéséhez a pártszervezetnek és a szakszervezetnek a megfelelő légkört kell megteremtenie állandó politikai nevelő és felvilágosító munkájával. A párt természetesen felelős azért, hogy olyan emberekre bízza a gazdasági feladatok végrehajtását, akik minden tekintetben megfelelőek erre.

Üzemben dolgozom — mondta a felszólaló —, nyilván azt várják tőlem az elvtársak, hogy a párt vezető szerepének helyes értelmezésére üzemi példákat említek meg. De engedjék meg, hogy más példára is hivatkozzam. Zuglóban lakom, egy olyan utcában, amely nincs rendezve, s inkább „grund"-nak nevezhető. Egy lakó már nem tudta tovább nézni ezt, és megpróbált valamilyen akciót indítani az utca rendbehozatalára. Sok helyre fordult: a Rádióhoz, a Televízióhoz, a Népszabadsághoz és a párthoz. Végül meg is indult az akció azért, hogy az utca lakói társadalmi munkával hozzák rendbe az utcát, füvesítsenek. Egy nap aztán feltűnt az utcában egy tábla: „Fűre lépni tilos! Ez a terület az MSZMP XIV. kerületi szervezetének védnöksége alatt áll!" A táblát

Digitized by Google

néhány nap múlva persze elvitték, mert mindenki megmosolyogta, de mint szimptómára érdemes felfigyelni. Azt a helytelen nézetet tükrözi, amely szerint még egy olyan köznapi, egyszerű kérdés is, mint egy utcának a füvesítése, csak a pártszervezet védnökségével oldható meg. Ez apróság, de ebben is az fejeződik ki, hogy még mindig nem mindenki fogja fel helyesen a párt vezető szerepét.

A pártszervezet gazdasági irányító munkájának problémájához szólt hozzá *Balázs Ottó*, a dányi Magvető termelőszövetkezet elnöke is. Elöljáróban megállapította, hogy a pártszervezet tekintélye — mint mindenhol — a termelőszövetkezetben is olyan, amilyent munkájával kivív magának. Majd így folytatta: Egyes helyeken — így a mi szövetkezetünkben is — felmerült az a probléma: ki a legfontosabb személy a termelőszövetkezetben — a párttitkár, a termelőszövetkezeti elnök, a főagronómus, vagy a főkönyvelő? Ez hamis kérdésfelvetés, amelynek nem lehet más hatása, mint az, hogy éket ver a szövetkezet vezetői közé, s eltereli a figyelmet az alapvető politikai és gazdasági feladatokról. Minden vezetőnek, bármilyen beosztásban van is, fontos szerepe van; munkája — akár jó, akár rossz — feltétlenül kihat az egész szövetkezetre. Jó munkát csak az a vezető gárda tud végezni, amely közös erővel, egységesen dolgozik. Akik arról problémázgatnak, hogy a pártszervezet felette áll-e a gazdasági vezetésnek, vagy sem, azok nem értik, hogy miben áll a pártszervezet feladata és miben a termelőszövetkezet vezetőségéé. Egyesek csak azt látják, hogy a szövetkezet vezetőségét az egész tagság választja meg, a pártvezetőséget pedig csak a párttagság. De ez természetesen nem ok arra, hogy a szövetkezet vezetőségét a pártszervezet fölé helyezzük. Az sem helyes azonban, ha a pártszervezet alárendeltjeinek tekinti a gazdasági vezetőket.

A termelőszövetkezeti vezetőség és a tsz-pártszervezet viszonyában nincs alá- vagy fölérendeltség. A szövetkezet vezetőségének az a feladata, hogy a tagság bizalmából és a felsőbb szervek jóváhagyásával, alapszabályzat szerint irányítsa a szövetkezet gazdálkodását. A pártszervezet pedig elvi irányítást és segítséget kell hogy adjon a gazdasági vezetésnek, jó politikai munkával elő kell hogy mozdítsa a szövetkezet politikai és gazdasági megszilárdulását, a paraszti egység kialakulását a szocializmus alapján. A gazdasági vezetőknek adott segítség módja és mértéke változhat aszerint, hogy milyen a gazdasági vezetők, elsősorban a tsz-elnök politikai és szakmai felkészültsége. Segítség címén azonban nem szabad agyontámogatni a vezetőket, és helyettük dolgozni. Ha a párttitkár a tsz-elnök megkerülésével intézkedik, az éppolyan helytelen, mintha az elnök lépi át illetéktelenül a pártvezetőség hatáskörét.

Hogy a tsz-pártszervezet hatékony segítséget nyújtson a gazdálkodáshoz, ahhoz természetesen elsősorban jó politikai munkát kell végeznie, nevelnie kell a tagságot, igyekeznie kell, hogy eloszlassa a parasztok gondolkodásában és érzéseiben a régi osztályellentétek maradványait, meg kell teremtenie a bizalom légkörét a párttagok és pártonkívüliek között, fel kell vennie a harcot az olykor még kísértő maradisággal, kapzsisággal szemben. De értenie kell a munkaszervezéshez, az eredményes termelési módszerekhez, a jövedelemel-

Digitized by Google

osztás elveihez is, ismernie kell az ötéves terv mezőgazdasági feladatait, a szövetkezet működését szabályozó fontosabb rendeleteket, a termelési tervek mutatóit stb. Persze sem a párttitkár, sem a pártszervezet nem képes egymagában teljesen átfogni a szövetkezet minden gazdálkodási, termelési problémáját. Ehhez a legjobb pártonkívüli szakembereknek és a szövetkezet egész tagságának a segítségére is szükség van. Ha a pártszervezet a tsz-vezetőséggel együttműködve és a szövetkezeti parasztokra támaszkodva eredményeket ér el a politikai munkában, akkor a gazdálkodás színvonala is feltétlenül javul. Ha pedig a tsz-tagok elégedettek a munkaszervezéssel, a termelési eredményekkel és a jövedelmükkel, akkor a politikai munka is könnyebben megy.

•

A Társadalmi Szemle szerkesztőségében lefolyt ankét azt tükrözte, hogy a pártszervezetekben általában egészséges, helyes felfogás uralkodik a párt vezető szerepéről. Ma már párttagok és pártonkívüliek körében egyaránt általános az a gyakorlati tapasztalatok által alátámasztott meggyőződés, hogy a szocialista építés bonyolult feladatainak megoldásában tovább növekszik a párt vezető szerepe, eszmei-politikai irányító és szervező tevékenységének jelentősége. Az ankét részvevői helyesen mutattak rá arra, hogy a párt e vezető tevékenysége nem jelent és nem jelenthet parancsolgatást, adminisztratív utasításgatást, a szocialista demokrácia csorbítását, hanem a párt politikájának következetes érvényesítését, a párt és a tömegek közötti szoros kapcsolatot, a pártszervezetek politikai, eszmei-nevelő és szervező munkájának fokozását.

Az ankét megmutatta azt is, hogy a helyes elvek a gyakorlatban még nem mindenütt érvényesülnek zavartalanul. Sok helyen még tovább élnek a szektás módszerek maradványai, akadnak olyan pártszervezetek is, amelyekben gyenge az eszmei, politikai munka és ennek következtében nem érvényesül, illetve eltorzul a párt vezető szerepe. A felszólalók kivétel nélkül hangsúlyozták, hogy harcolni kell az ilyen negatív jelenségek ellen, a helyes elvek következetes gyakorlati alkalmazásáért. Felszólalásaikban erről sok hasznos gondolatot, gyakorlati tapasztalatokat mondtak el, tanácsaikkal egymást is segítették.

A Társadalmi Szemle azzal a céllal közli az ankét anyagát, hogy az hasonló segítséget adjon a VIII. pártkongresszusra készülő pártszervezeteknek, mozdítsa elő a párt vezető szerepének helyes érvényesítését a munka minden területén.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szovjet mezőgazdaság irányításának új vonásai

A Szovjetunió mezőgazdaságában az utóbbi években fontos változások bontakoztak ki. Ezek joggal keltenek érdeklődést hazánkban, nemcsak a mezőgazdaságban dolgozók között, de azoknak a körében is, akik nincsenek közvetlen kapcsolatban a mezőgazdasági termeléssel. E változások között jelentős helyet foglal el a mezőgazdasági irányítás eszközeinek és rendszerének megváltozása.

A mezőgazdaság irányításának szervezeti átalakítása és az új vezetési módszerek alkalmazása a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának 1953. szeptemberi ülésével kezdődött meg. Ez az ülés rámutatott arra, hogy a szovjet mezőgazdaság nem fejlődött kielégítően, és egyben határozatokat hozott a mezőgazdasági termelés rövid idő alatti fellendítésére. A párt az azóta tartott kongresszusain elemezte a mezőgazdaság fejlesztésére hozott határozatok végrehajtását, s ennek alapján sok fontos intézkedés történt.

A MEZŐGAZDASÁGI BEGYŰJTÉSI ÉS ÁRRENDSZER FEJLŐDÉSE

A szovjet mezőgazdaság irányításának egyik legfőbb eszköze mindenkor a mezőgazdasági termékek állami begyűjtése és az ehhez szervesen kapcsolódó mezőgazdasági árrendszer volt. A tömeges kollektivizálás kezdetétől egészen 1953 szeptemberéig szinte változatlanul a mezőgazdasági termékek begyűjtésének többcsatornás rendszerét (az adó jellegű kötelező beadást, a szerződéses termeltetést, az állami felvásárlást és a gépállomások természetbeni munkadíját) alkalmazták. Ebben az adó jellegű kötelező beadás volt az alapvető, ez adta a begyűjtött mezőgazdasági termékek legnagyobb részét.

A mezőgazdasági termékek többcsatornás begyűjtési rendszerében a szabad felvásárlásnak és a szabadpiaci értékesítésnek kellett biztosítania a mezőgazdasági üzemek anyagi érdekeltségét. De a kötelező beadás olyan mértékben kötötte le a mezőgazdasági termelést, hogy — a legjobb kolhozok kis csoportjától eltekintve — a gazdaságoknak nem volt szabad értékesítési feleslegük. A szerződéses termeltetésben is csak a legjobb kolhozok voltak érdekelve, mert a szerződéses alapárak legtöbbször a termelési költségeket sem fedezték, s csak a legnagyobb hozamokat elérő gazdaságok juthattak többtermelési prémiumhoz és felárhoz.

A többcsatornás begyűjtési rendszer gátolta a mezőgazdasági termelés fellendítését; ezért már az 1953 szeptemberi határozat végrehajtására tett első intézkedések is ennek átalakítására és az adó jellegű kötelező beadás megszüntetésének fokozatos elő-

Digitized by Google

készítésére irányulták. A kötelező beadás jelentősége egyre csökkent; a gabonabegyűjtésben például 1947-ben 37 százalék, 1956-ban pedig már csak 10 százalék volt a kötelező beadás részaránya. A beadási normák csökkentését összekötötték a mezőgazdasági termékek árának és árarányainak rendezésével: felemelték a kötelező beadás körébe vont termékek beadási árát, s egyúttal mérsékelték az ipari növények árkiegészítését és premizálását. Az ipari növények termelése továbbra is előnyös maradt, de emellett jövedelmezőbbé vált a kötelező beadás körébe vont termékek termelése.

A termelés növekedése és a mezőgazdasági tervezés új rendjének 1955-ben történt bevezetése előkészítette a kötelező beadás megszüntetését. A mezőgazdasági tervezés új rendszere szakított azzal a korábbi, bürokratikus gyakorlattal, hogy részletekbe menően előírták a kolhozoknak és a szovhozoknak a termékek vetésterületét, a növényi termésátlagokat, az állatállomány számát, az állati hozamokat stb. Az új rendszerben a kolhozok és a szovhozok csak áruértékesítési feladataikat kapták meg, s ennek alapján maguk készíthették el termelési terveiket. Ennek az volt a célja, hogy a gazdaságok minél jobban kihasználhassák adottságaikat, s ily módon is növeljék 100 ha területre jutó termelésüket és csökkentsék termékeik önköltségét.

1958-ban átszervezték a gépállomásokat, s megszüntették a gépállomások, illetőleg a helyükbe lépő gépjavító állomások munkájának természetbeni díjazását és az ipari növények különálló szerződéses termeltetését is. Ezzel egyidejűleg megszűnt a kötelező beadás és kialakult a mezőgazdasági termékek felvásárlásának egységes rendszere. Ebben a rendszerben az állam körzetenként differenciáltan, egységes árakon (úgynevezett zónaárakon) vásárolta meg a mezőgazdasági termékeket. Az árakat igyekeztek úgy megállapítani, hogy ezzel az adott zóna átlagában megtérítsék a termelési költségeket és fedezzék a termelés tervezett növekedésének felhalmozási szükségleteit is. A zónán belül tehát elvileg azonos gazdasági feltételeket teremtettek a kolhozoknak. Az új, egységes felvásárlási rendszerben a hitelfolyósítás alapja a kolhozok áruátadási terve lett.

1961-ben — a kétéves tapasztalatok alapján — értékelték a mezőgazdasági termékek egységes felvásárlási rendszerét. Hiányosságait az SZKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának 1961 februárjában hozott, „A mezőgazdasági termékek állami felvásárlásának átszervezése és ennek szervezeti megjavítása" című határozata a következőkben foglalta össze: „... A mezőgazdasági termékek felvásárlását a kolhozokban és a szovhozokban sok begyűjtési szervezet végzi, anélkül, hogy munkájukat államilag megfelelően ellenőriznék. Hiányzik továbbá az egység a felvásárlás megszervezésében és irányításában, nincsenek megfelelően összehangolt kapcsolatok egyrészt a kolhozok és a szovhozok, másrészt pedig a mezőgazdasági termékeket átvevő ipari üzemek között. Ezek a begyűjtő szervek nem végeznek szervező munkát a kolhozokban

Digitized by Google

és a szovhozokban a mezőgazdasági termékek termelésének növelésére, s a felvásárlás során nem veszik figyelembe a mezőgazdasági termelés további növelésének távlatait..."[1]

Ez a határozat az egységes felvásárlási rendszer átszervezését és szervezetének megerősítését írta elő. Az átszervezés értelmében az összes mezőgazdasági terméket a kolhozokkal és a szovhozokkal kötött termelési szerződések alapján gyűjtik be. A szerződéseket 2—5 évre kötik, s évente, a várható terméseredmények ismeretében véglegesítik. A perspektivikus és éves termelési szerződések alapját a megfelelő állami felvásárlási tervek, valamint a szovhoz- és kolhoztervek alkotják.

Ezzel tehát új típusú szerződéses termeltetést vezettek be a Szovjetunióban. Ez nemcsak abban különbözik a korábban (és nálunk ma is) alkalmazott szerződéses termeltetéstől, hogy az összes mezőgazdasági termékekre kiterjed, hanem abban is, hogy a kolhozok és a szovhozok kötelesek termelési szerződéseket kötni. E szerződési rendszernek az az alapgondolata, hogy közvetlenül felmérje és szinte állandóan egyeztesse a mezőgazdasági termékek iránti keresletet és ezek kínálatát. Ily módon nagy lehetőség van arra, hogy megszilárdítsák és magasabb színvonalra emeljék a város és a falu gazdasági kapcsolatainak tervszerűségét.

A termeltetési szerződések egységes rendszerének múlt évi bevezetésekor a körzetekben állami felvásárlási felügyelőségeket állítottak fel. Ezeket az SZKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának 1962. március 22-i határozata alapján személyi állományukkal és feladataikkal együtt az újonnan szervezett kolhoz-szovhoz, illetőleg szovhoz-kolhoz igazgatóságok vették át.

A Szovjetunióban a mezőgazdasági termékek állami begyűjtésének változásaihoz, szinte minden esetben árrendezés is társult. Az ez év első felében megtartott mezőgazdasági termelési tanácskozásokon egyre nyilvánvalóbban megmutatkozott az is, hogy az állattenyésztésben a felvásárlási árak alacsonyak, nem fedezik a termelési költségeket, s így akadályozzák a termelés fejlődését. A szarvasmarhatenyésztésben 1 mázsa élősúly önköltsége 1960-ban 91,6, 1961-ben 88 rubel volt, ugyanakkor, amikor a felvásárlási ár 59,1 rubelt tett ki. 1 mázsa sertéshús önköltsége 1960-ban 122,6, 1961-ben 118,0, a felvásárlási ár pedig 82,3 rubel volt. Hasonló volt a helyzet a baromfitenyésztésben is. 1 mázsa baromfihús előállítása 1960-ban 141,5, 1961-ben 133,5 rubelbe került — a felvásárlási ár pedig 82,2 rubel.[2] A szovhozok és a kolhozok erőfeszítéseket tettek, hogy állattenyésztésüket fejlesszék, ez azonban csökkentette jövedelmüket. Ezért országosan 35 százalékkal felemelték az állattenyésztési termékek árát. Az áremelés termelési zónánként, és ezeken belül termékenként különböző mértékű volt, s egyúttal a zónák és a termékek közti ararányok megjavítására is szolgált.

[1] Pravda, 1961. február 26. 57. sz. 1—2. oldal.

[2] „Nyeobhogyimoje resenyije" Ekonomicseszkaja Gazeta 1962. 24. sz. 2. oldal.

Digitized by Google

A felvásárlási árak felemelésével egyidejűleg az állattenyésztési termékek kiskereskedelmi árának országosan 30 százalékos felemelése is elkerülhetetlenné vált. Ezt elsősorban a mezőgazdasági termékek felvásárlási és kiskereskedelmi ára közötti helyes arányok kialakítása tette szükségessé. Ha a kiskereskedelmi árak változatlanok maradtak volna, akkor ez előbb-utóbb spekulációs törekvéseket indított volna meg, arra késztetve egyes szovhoz- és kolhoz-vezetőket, hogy a kiskereskedelemben vásároljanak húst és ezt adják el az állami felvásárlás keretében. A húsfélék kiskereskedelmi árának felemelésével együtt csökkentették a cukor, egyes szövetek, és a belőlük készített ruházati cikkek árát.

Az SZKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának a lakossághoz intézett felhívása azonban nyíltan feltárta, hogy a húsfélék árának emelését nem ellensúlyozza a vele egyidőben végrehajtott árcsökkentés. Az állattenyésztési termékek felvásárlási árának felemelése halaszthatatlanná vált, de a jelenlegi nemzetközi helyzetben nem lehetett csökkenteni az állami költségvetésnek a népgazdaság fellendítésére és az ország védelmének fejlesztésére szánt kiadásait. Ezért első pillantásra úgy látszik, mintha ezeken az árintézkedéseken a parasztság nyerne, a munkások és az alkalmazottak pedig veszítenének. Valójában azonban ezek az intézkedések az egész nép érdekeit szolgálják. Hruscsov elvtárs ezt tömören így fogalmazta meg: „Felemelve a felvásárlási árakat, az állam megteremtette a feltételeket a hústermelés gyors növelésére. Ezzel fontos lépést tett a szovjet emberek növekvő élelmiszer-szükségleteinek teljes kielégítésében. Következésképp ez a szükséges és fontos intézkedés megfelel az egész nép érdekeinek."[3]

A MEZŐGAZDASÁGI MINISZTÉRIUM ÚJ FELADATAI

Bár az egyéni kisárutermelő gazdaságoknak a szocialista útra való átvezetésével létrejött a Szovjetunióban a mezőgazdaság szocialista rendszere, a Mezőgazdasági Minisztérium a szovjethatalom évei alatt is megmaradt régi rendszerű központi irányító szervnek. A legfontosabb feladata a mezőgazdaság anyagi és műszaki ellátásának, pénzügyi finanszírozásának a szervezése és a mezőgazdaságot irányító állami apparátus kialakítása volt. Ezenkívül a minisztérium és helyi szervei, a kerületi és a körzeti szovjetek mellett működő mezőgazdasági felügyelőségek felhívásokat, körleveleket adtak ki a mezőgazdasági termelés megszervezéséről, de a mezőgazdasági üzemek termelésének közvetlen irányításával a gyakorlatban alig foglalkoztak. A minisztérium szervezeti felépítése miatt sem tehetett eleget az irányítás azon követelményeinek, amelyek a mezőgazdasági termelés fellendítéséből fakadnak.

A Mezőgazdasági Minisztériumnak — miután korábbi feladatait más szervek vették át — most a fő feladata a mezőgazdasági tudományok szervezése, a tudományos vívmányok és a legjobb termelési eljárások elterjesztése

[3] Pravda, 1962. június 30.

Digitized by Google

lett. Ugyanakkor irányítja a növénynemesítő munkát, biztosítja az új, nagyobb hozamú növényfajták nemesítését, gondoskodik arról, hogy legyen elegendő mennyiségű kiváló minőségű vetőmag a gazdaságok számára. Irányítása alatt folyik a jobb állatfajták előállítására irányuló tenyésztő munka; a tudományos intézeteknek tovább kell fejleszteniük a mezőgazdasági termelés kemizálásának tudományos alapjait, az öntözéses gazdálkodás kiterjesztésével együtt fejleszteni kell az öntözéses földművelés módszereit. A minisztériumnak fontos feladata továbbá a mezőgazdaság szakemberképzésének a szervezése, a mezőgazdasági oktatási intézmények irányítása.

A Mezőgazdasági Minisztérium a gazdaságilag elmaradt kolhozok termelésének fejlesztéséhez is nagy segítséget nyújt. Ebben a munkájában a körzeti kísérleti és bemutató gazdaságok hálózatára támaszkodik. Tavaly kiválasztották azokat a legjobb kolhozokat és szovhozokat, amelyek körzetükben mintául szolgálhatnak a termelés megszervezésében, mert körzetükben a legjobb eredményeket érik el az egységnyi területre jutó termelést és a termékek önköltségét illetően, s alkalmasak arra, hogy továbbfejlesszék a mezőgazdasági termelés módszereit. A kísérleti és bemutató gazdaságok feladata, hogy a körzet összes gazdaságaiban általánossá tegyék a tudomány vívmányait és a legjobb termelési tapasztalatokat. E gazdaságok tevékenysége most van kibontakozóban, s így munkájuk eredménye csak a következő években lesz lemérhető.

A MEZŐGAZDASÁG IRÁNYÍTÁSÁNAK ÚJ SZERVEI

1953 után gyors ütemben nőtt a szovjet mezőgazdaság termelése és a felvásárolt termékek mennyisége. 1959-ben azonban ez a gyors ütemű fejlődés megtorpant. Amíg az ipar évről évre túlteljesítette a hétéves terv előirányzatait, addig a szemestermények termelése 1961-ben mintegy 12, a tejé 25, a húsé pedig 35 százalékkal elmaradt a terv évi előirányzatától. Mi okozta ezt az elmaradást?

1952 után többször is bírálták ugyan a földművelés füves vetésforgós rendszerét, de sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem szakítottak vele. A földművelésnek ez a rendszere döntően a több éves fűfélék vetésére alapozza és végső fokon a föld pihentetésével oldja meg a talaj termékenységének helyreállítását. Ez tehát külterjes formája a gazdálkodásnak, s a mezőgazdaság fejlődésének egy bizonyos fokán túl már csak szűk határok között teszi lehetővé a termelés növelését. A Szovjetunióban a több éves füvek vetése a vetésterületnek igen nagy hányadát tette ki, s ez akadályozta az értékesebb gabona- és takarmánynövény-kultúrák kiterjesztését, az állattenyésztési termékek termelésének további fellendítését.

Az is hozzájárult a mezőgazdasági termelés fejlődésének megtorpanásához, hogy az állami és pártszervek kevesebb figyelmet fordítottak a mezőgazdasági termelésre. Egyrészt a gyors fejlődés láttán már nem tartották szükségesnek, hogy behatóbban foglalkozzanak vele. másrészt nem vonták le a következtetést

Digitized by Google

abból, hogy a gépállomások több-kevésbé termelésszervező szerepet is betöltöttek a kolhozokban. A mezőgazdaság irányításának akkori szervei nem is voltak alkalmasak arra, hogy hatékonyan segítsék a mezőgazdasági termelés fejlődését: elsősorban közigazgatási teendőket láttak el, s általában körlevelekkel és utasításokkal irányítottak.

Azonos termelési adottságok között levő kolhozok és szovhozok nagyon különböző termelési eredményeket értek el. A gazdaságok jelentős része vetésterületének 50—60 százalékán, más része pedig csak 10 százalékán termelt füveket. Az intenzív termelési szerkezetű gazdaságok a terület egységére számítva magas, a többiek viszont alacsony termelési értéket értek el. Bár ezek a hiányosságok szembetűnőek voltak, egyetlen irányító szerv sem gondoskodott arról, hogy a gazdaságok változtassák meg az extenzív termelési struktúrát és alkalmazzanak élenjáró termelési módszereket. A vezető szervek szeme előtt általában csak a felvásárlási tervek százalékos teljesítése lebegett, azt azonban nem vizsgálták, hogy a százalékos teljesítés mellett abszolút mennyiségben mennyi terméket adtak el a gazdaságok az államnak.

A kommunizmus kibontakozó építésének körülményei között különösen megmutatkoztak a mezőgazdaság irányításának fogyatékosságai és ezek gazdasági következményei. Minthogy a Szovjetunió lakosságának vásárlóképessége gyorsan növekszik, a mezőgazdasági termelés az 1953 utáni nagyarányú növekedés ellenére sem elégítette ki az összes szükségleteket; főleg az állattenyésztési termékek, a zöldség- és gyümölcsfélék termelése maradt el az igények mögött. A kommunizmus építésében új módon merül fel a mezőgazdaság fejlesztésének igénye. A termelés növekedésének meg kell előznie a termékek iránti kereslet növekedését, s az állami tartalékokat is növelni kell. A kommunizmus sikeres építésének ma döntő feltétele a mezőgazdasági termelés további fellendítése és a viszonylagos elmaradás mielőbbi megszüntetése. Ez tette szükségessé a mezőgazdaság irányításának átszervezését is.

Az SZKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának 1962. március 22-i határozata elrendelte a kolhoz-szovhoz, illetve a szovhoz-kolhoz termelési igazgatóságok felállítását.[5] Ennek szükségességét március 27-i beszédében Hruscsov elvtárs így indokolta: „... Ez a vezetési forma lehetővé teszi, hogy a mezőgazdasági termelés fő kérdéseire összpontosítsuk a pártszervezetek erőfeszítéseit."[6] A határozat szerint az új igazgatóságok — a gazdaságok számától és a termelés volumenétől függően — általában több, azonos termelési adottságú körzetet fognak át; ha azonban a termelés sajátosságai indokolttá teszik ezt, akkor kivételesen egy körzetben is létesíthető termelési igazgatóság. Az igazgatóságok területi jellegű szervek, és nem igazodnak a meglevő közigazgatási beosztáshoz; nevük aszerint kolhoz-szovhoz vagy szovhoz-kolhoz termelési igazgatóság, hogy az illető terü-

[5] Pravda, 1962. március 24.
[6] Pravda, 1962. március 28.

Digitized by Google

leten a kolhozok vagy a szovhozok vannak-e többségben.

Az igazgatóságok tevékenységének középpontjában a termelés növelésének és ezzel a felvásárlási tervek megalapozásának kell állnia. E célból közvetlenül kell irányítaniuk a kolhozokban és a szovhozokban az egész termelést, a mezőgazdasági termékek termelésére és felvásárlására vonatkozó párt- és kormányhatározatok teljesítését és ellenőrzésének megszervezését. A termelési igazgatóságoknak fontos feladatuk a szerződéses termeltetés irányítása, a szerződések megkötése és teljesítésük ellenőrzése.

A termelési igazgatóságoknak úgy kell irányítaniuk a gazdaságokat, hogy ezek gazdaságilag és szervezetileg állandóan erősödjenek, s nagy árutermelőképességű és rentábilis üzemekké váljanak. Közvetlenül a gazdaságokban kell irányítaniuk a termelés helyes szervezését úgy, hogy a dolgozók minél inkább érdekelve legyenek a termelés növelésében. A termelési igazgatóságok feladata az is, hogy a gazdaságok szakember-állománya számban és szakmai képzettségben fejlődjön és megfeleljen a termelés szervezéséből fakadó új követelményeknek. Az élenjáró kolhozok továbbfejlesztése és a gyenge kolhozok elmaradásának megszüntetése jelenleg legfőképpen a szakemberek kiválasztásától és helyes elosztásától függ. Az igazgatóságoknak arra is figyelmet kell fordítaniuk, hogy a kolhozokban betartsák a mintaalapszabályzatot, következetesen érvényesüljön a vezetés demokratizmusa, és helyesen egyeztessék össze a kolhoztagok egyéni érdekeit a társadalom érdekeivel.

A határozat szerint a termelési igazgatóságoknak nem bürokratikus, hanem operatív irányító szerveknek kell lenniük, ott kell dolgozniuk, ahol szükség van rá, s a helyszínen kell segíteniük a gazdaságok termelőmunkáját.[7] Az igazgatóságok felügyelők útján segítik a gazdaságokat. Minden felügyelőhöz több kolhoz vagy szovhoz tartozik, s ők a kolhoz-vezetőség vagy a szovhozigazgatóság közvetítésével végzik termelés- és felvásárlás-szervező munkájukat. Tanulmányozzák a gazdaságok termelésének színvonalát és a továbbfejlesztés perspektíváit, s az élenjáró gazdaságok termelési módszerei alapján javaslatokat tesznek a munka megjavítására. Nem vehetik ki az irányítást a gazdaság vezetőségének kezéből; ha tehát ez nem fogadja el javaslatukat, akkor csak a termelési igazgatóság adhat a gazdaságnak kötelező erejű termelési utasítást. A gazdaság a felügyelő közreműködésével köti meg az értékesítési szerződéseket, s a felügyelő ellenőrzi azt is, hogy a felvásárló vállalatok, valamint a kolhozok és szovhozok teljesítik-e a szerződésben vállalt kötelezettségeiket. Biztosítaniuk kell, hogy a termékek felvásárlásában sem a gazdaságok, sem a begyűjtési vállalatok jogai ne szenvedjenek sérel-

[7] A termelési igazgatóságok új munkastílusát mutatja az, amit a legutóbb Szovjetunióban járt mezőgazdasági pártküldöttség tagjai a marienszkajai járásban tapasztaltak. Itt a területi igazgatóságon 45 szakember dolgozik, de az igazgatóságnak csak egy gépírónője és két írógépe van (az egyik tartalék), nehogy a gazdaságok helyszíni segítése helyett újra körlevél-gyártás és levelezgetés alakuljon ki.

Digitized by Google

met. A termelési igazgatóságok felügyelőinek munkaidejük nagyobb részét a gazdaságokban kell tölteniük.

A kolhoz-szovhoz és a szovhoz-kolhoz termelési igazgatóságok, valamint munkatársaik közvetlenül részt vesznek tehát a gazdaságok termelési kérdéseinek megoldásában. Ezért egyesek ellenezték is az új szervezet felállítását, mondván, hogy a kolhozok gazdálkodásába semmiféle beavatkozás nem engedhető meg. Ez a beavatkozás azonban a gazdaságok megszilárdulását, termelési lehetőségeik kiaknázását segíti elő; ez pedig előnyös mind a népgazdaság, mind az egyes gazdaságok számára; nemcsak megengedhető tehát, de egyenesen szükséges is.

A termelési igazgatóságoknak párt- és komszomol-szervezőjük is van, ezek (néhány instruktorral) a gazdaságok párt- és komszomol-alapszervezeteit irányítják, szervező munkájukat segítik. Az a fő feladatuk, hogy az alapszervezetek révén kibontakoztassák a kolhozparasztság kezdeményező készségét és a gazdaságok termelési feladatainak megoldására mozgósítsák a dolgozókat.

A termelési igazgatóság munkáját az igazgatósági tanács irányítja. A tanács elnöke a termelési igazgatóság vezetője, tagjai: az igazgatóságon dolgozó párt- és komszomol-szervezők, a Szojuzselhoztechnika-egyesülés[8] elnöke a terület legjobb kolhozainak elnökei és szovhozainak igazgatói. Az igazgatósági tanács általában háromhónaponként ülésezik, azon megvitatja a mezőgazdasági termelés és felvásárlás problémáit, s a vita alapján kijelöli a gazdaságok konkrét teendőit a termelés és a felvásárlás területén.

A szovhoz-kolhoz és a kolhoz-szovhoz termelési igazgatóságok létrehozásával egyidőben megszűntek a szövetségi köztársaságok begyűjtési és szovhozügyi minisztériumai, ezeknek helyi szervei, a kerületi és a körzeti begyűjtési bizottságok és a szovhoz-trösztök. A begyűjtési apparátus keretében működő felvásárlási felügyelőségeket feladataikkal együtt beolvasztották a termelési igazgatóságokba. Ez utóbbiak vették át a szovhozügyi minisztérium hatásköréből a szovhozokat, a kerületi állatgyógyászati, vetőmag-ellenőrzési, növényvédelmi és mesterséges megtermékenyítő állomásokat is. A volt begyűjtési és szovhozügyi minisztérium helyébe szövetségi köztársasági szinten létrehozták a mezőgazdasági termékek termelésének és felvásárlásának minisztériumát, amelynek vezetője a szövetségi köztársaság miniszter-tanácsának első elnökhelyettese. Ennek a minisztériumnak lesznek alárendelve a kerületekben és a körzetekben a mezőgazdasági termékek termelésének és felvásárlásának igazgatóságai. Ennek az apparátusnak a fő feladata a mezőgazdasági termékek begyűjtésének szervezése, a mezőgazdasági termékeknek a termelőktől való átvétele, szállítása és raktározása. Ez vette továbbá át a Mezőgazdasági Minisztériumtól a vetőmag-termelés egy részének, az állategészségügynek, a talajtermékenység megőrzésének és javításának, a földhasználatnak, a törzskönyvezésnek az irányításá-

[8] Anyagi és Műszaki Ellátási Egyesülés.

Digitized by Google

val és szervezésével kapcsolatos feladatokat is.

Mint a mezőgazdaság irányításának új szerveit, össz-szövetségi, szövetségi köztársasági, autonóm köztársasági, kerületi és körzeti szinten mezőgazdasági bizottságokat hoztak létre. A mezőgazdasági bizottságok a szovjet mezőgazdaság irányításának legfőbb szervei, ők fogják össze, koordinálják és ellenőrzik az összes többi mezőgazdasági irányító szerv munkáját. A mezőgazdasági bizottság a közigazgatás minden fokán a mezőgazdasági irányító szervek vezetőiből áll. A kerületi mezőgazdasági bizottság vezetője a kerületi párttitkár, tagjai: a helyi szovjet végrehajtó bizottságának a mezőgazdasággal foglalkozó elnökhelyettese, a szovhoz-kolhoz vagy kolhoz-szovhoz termelési igazgatóság elnöke, a mezőgazdasági termékek termelési és felvásárlási igazgatóságának vezetője, a párt mezőgazdasági osztályának vezetője, a Szojuszszelhoztehnika-egyesülés elnöke, a kísérleti és a bemutató gazdaságok igazgatója és a területi öntözéses gazdálkodás vezetője. Ezzel értelemszerűen teljesen azonos a szövetségi köztársaság mezőgazdasági bizottságának összetétele is. Az össz-szövetségi mezőgazdasági bizottság elnöke a Minisztertanács első elnökhelyettese. Tagjai: a párt Központi Bizottsága mezőgazdasági osztályának vezetője, az Állami Tervbizottság mezőgazdasági elnökhelyettese, az állami felvásárlási bizottság elnöke, a mezőgazdasági miniszter, a Szojuszszelhoztehnika-egyesülés elnöke és az állami gazdasági bizottság egyik elnökhelyettese.

A mezőgazdasági bizottságok feladata a mezőgazdaságra vonatkozó párt- és állami határozatok végrehajtásának és ellenőrzésének szervezése; ők felelősek a mezőgazdasági termelés és felvásárlás fejlődéséért. Kiterjedtebb a feladata az össz-szövetségi mezőgazdasági bizottságnak. Hatáskörébe tartozik a mezőgazdasági termékek termelési és felvásárlási terveinek, valamint a mezőgazdaság anyagi és műszaki ellátása és a beruházások közti összefüggésnek a tanulmányozása is. Foglalkozik a mezőgazdasági termelés és felvásárlás perspektivikus terveivel, a kolhozépítés, a munkaszervezés és a munkadíjazás kérdéseivel, a kolhoztermelés alapszabályának fejlesztésével és gyakorlati alkalmazásának problémáival, irányítja a mezőgazdasági szakemberek felső- és középfokú képzését, s kiterjed hatásköre a mezőgazdaságot szolgáló iparágak terveinek a megvizsgálására is. A bizottság beszámoltathatja munkájukról a mezőgazdasági irányító szervek vezetőit.

A mezőgazdasági bizottságok mellett az össz-szövetségi, a köztársasági és a kerületi pártszervezetek mezőgazdasági osztályai is részt vesznek a mezőgazdasági irányító szervek munkájának ellenőrzésében. Ezeket az osztályokat ezért megerősítik, személyi állományukat elméletileg képzett, nagy gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szakemberekkel frissítik fel.

A mezőgazdasági irányítás hatékonyságának megalapozottabb ellenőrzésére új mutatókat dolgoznak ki. Itt a munkatermelékenységi mutatók állnak előtérben; így például a termésátlagok és hozamok növekedésének, az

Digitized by Google

egységnyi termőterületre jutó termelési értéknek, a mezőgazdasági termékek termelésére fordított élő- és holtmunka alakulásának a mutatója. A mezőgazdasági irányító szervek munkájának hatékonyságát az általuk irányított gazdaságok alapvető gazdasági mutatói alapján értékelik.

Az új irányító szerveket az eddigiekből hozták létre. A fizetéseket úgy állapították meg, hogy az ott dolgozók anyagilag érdekelve legyenek a mezőgazdasági termelés és felvásárlás növelésében. Egy-két év múlva az apparátus dolgozói (biztosított alapfizetésük mellett) a gazdaságok termelési és felvásárlási terveinek teljesítésétől függően kapják meg fizetésüknek a kisebbik részét.

AZ ELSŐ TAPASZTALATOK

Alig néhány hónap telt el azóta, hogy a mezőgazdaság irányításának átszervezéséről szóló határozat megszületett. E rövid idő alatt — amint ez Hruscsov elvtársnak abból a beszédéből kitűnik, amelyet az Orosz Föderáció központi körzeteinek termelési igazgatóságain dolgozók tanácskozásán mondott[9] — már kiépült az irányítás új szervezete, s benne a termelési igazgatóságok országos hálózata. Az irányítás átszervezésével egyidejűleg a kolhozok és a szovhozok jól végezték el a tavaszi mezőgazdasági munkákat, jobban, mint az előző években. Ez nem utolsó sorban annak köszönhető, hogy az SZKP XXII. kongresszusán és a Központi Bizottság márciusi plénumán hozott határozatok eredményeképpen konkrétabbá és hatékonyabbá vált a mezőgazdaság irányítása, s ez biztató jele annak, hogy a Szovjetunió viszonylag rövid idő alatt jelentős eredményeket ér el a mezőgazdasági termelés fellendítésében.

A gyors és jó eredmények ellenére sem megy minden harc nélkül az új szervek hatékony munkastílusának kialakítása. A körzeti termelési igazgatóságok munkatársai jelentős részben a régi mezőgazdasági irányításból kerültek át ide, közülük többen egyelőre nem tudnak szakítani a régi, megszokott, bürokratikus módszerekkel és továbbra is körlevelek kiadásával akarnak irányítani. A körzeti pártbizottságok és szovjetek, valamint az új termelési igazgatóságok közt sem alakult még ki az új követelményeknek megfelelő kapcsolat. Előfordul, hogy egyes szervek továbbra is meg akarják tartani a mezőgazdaság irányításában korábban betöltött szerepüket, és a mezőgazdasági munkák állásának megvitatására tanácskozásokat hívnak össze, üléseikre berendelik a kolhozok és a szovhozok vezetőit, és általános határozatokat hoznak a mezőgazdasági munkák szervezéséről.

Hruscsov elvtárs az említett beszédben rámutatott arra, hogy ezentúl már nem lehet a régi módszerekkel irányítani a mezőgazdaságot. Véget kell vetni annak, hogy bárki beleszólhat a mezőgazdaság irányításába, aki a termelés szakértőjének tartja magát. Sok ilyen mezőgazdasági „szakértő" van. „Aki egyszer már evett krumplit, úgy képzeli, hogy ért a termeléséhez is" — mon-

[9] Pravda, 1962. június 30.

Digitized by Google

dotta.[10] Az iparban ilyesmi fel sem merülhet. Pedig a mezőgazdaság termelési technológiája sem kevésbé bonyolult, mint az iparé. A mezőgazdaság irányítása tehát a termelési technikának, a technológiai folyamatoknak magasfokú ismeretét követeli meg. Az újonnan szervezett termelési igazgatóságokban megvannak ennek a feltételei. A Szovjetunióban jelenleg arra törekednek, hogy a termelési igazgatóságok még jobban legyenek ellátva szakemberekkel és szerepük egyre inkább erősödjék.

*

A szovjet mezőgazdasági irányítás átszervezésének több jellemző sajátossága van. Mindenekelőtt: az új rendszer megteremti a szervezeti kereteit annak, hogy a társadalom erői a mezőgazdasági feladatok megoldására irányuljanak, s nagyobb teret nyit a helyi termelési adottságok feltárásának és kihasználásának. A gazdaságok termelésük és felvásárlásuk tervezésében maguk is jobban igazodhatnak termelési feltételeikhez, s ezeknek a feltételeknek a feltárásához és hasznosításához nagy segítséget is kapnak az újonnan létrehozott kolhoz-szovhoz és szovhoz-kolhoz termelési igazgatóságoktól. A mezőgazdaság irányításának szinte minden területén ugyanazok a szervek irányítják a kolhozokat, mint a szovhozokat, s ezek a szervek azonos módszereket alkalmaznak a kolhozok és a szovhozok termelésének és felvásárlásának tervezésében. Ez is azt fejezi ki, hogy a kommunizmus építésének útján a két tulajdonforma fokozatosan közeledik egymáshoz.

A mezőgazdasági irányítás átszervezése az irányítás centralizmusával együtt demokratizmusát is erősíti. A mezőgazdasági irányítás helyi szervei mellett álló tanácsokban az állami tisztviselőkön kívül a körzet legjobb gazdaságainak vezetői és szakemberei is részt vesznek, akik társadalmi megbízatásként végzik munkájukat. Ez a termelés kommunista önigazgatásának kialakulása felé mutat.

A szovjet mezőgazdaság irányításának átszervezése a magyar mezőgazdaság számára is tanulságos. Természetes, hogy nem lehet sablonosan lemásolnunk és átvennünk ezeket az intézkedéseket és szervezeti formákat. Gondoljunk azonban arra, hogy a mi termelőszövetkezeteink és állami gazdaságaink sem tudják még megfelelően kihasználni termelési adottságaikat, s az állami irányítástól sem kapnak ehhez elég segítséget. Nyilván nekünk is célszerű tanulmányoznunk azt, hogy a mezőgazdaság állami irányítása miként segítheti közvetlenebbül a termelés megszervezését.

Dr. Vági Ferenc

[10] Pravda, 1962. június 30.

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Egy magyar paraszt-proletár útja*

1.

„Édesapám szegény paraszt volt és apjához hasonlóan ő is napszámozott. Édesanyám szintén ebből a fajtából született erre az életre... Szegényparaszt-, munkás és napszámos életre születtem én is..."

Ezekkel a szép, származásához méltó, tárgyilagos mondatokkal indítja Dobi István a „Vallomás és történelem" című kétkötetes könyvét.

Évektől és olvasástól megkopott figyelmünk már az első oldalak után élénkülni kezd; az eseményeknek egyre inkább részvevőivé alakulunk át. Ötven oldal: a szerző már jó ismerős; még ötven oldal: rokon, aztán már ez sem elegendő, korunk legnagyobb rangjában részesül: elvtárs!

Bánkódik — vele bánkódunk, örül — vele örvendünk, elszántan állunk mellé a hátrazuhant, ólomnehéz időben; ütni szeretnénk azokra, akik őt — hányszor! — véresre verték a magyar néphez való hűségéért.

Az utolsó évek egyik figyelemre legméltóbb könyve került asztalunkra.

Mi, szépírók — ha nem is mindannyian —, olykor elégedetlenül pillantunk körbe. A magunk és írótársaink munkáit olvasva azt érezzük, hogy a század bonyolultabb, nagyobb, mint amennyit ki tudtunk fejezni belőle. Hőseinknél sugarasabb emberek jártak és járnak a földön.

De hát mi az, ami Dobi István könyve olvasásakor a fenti gondolatokat váltja ki; mi az benne, ami megragad és nem enged el? A valóság. A hűség. A munka. A plebejus. A népben való fenntartás nélküli feloldódás, amely — végső fokon — megszázszorozza az igazi egyéniséget, undorodva hajítja félre az önmaga körül forgó „nagyembert".

Új országgal terhes az ország. Benne az eszme — először még — párás, mint napfelkelte előtt a hajnali mező. Mint az újszülött.

Előttünk nő, erősödik, fog torkon — Herkulesként — kígyót. Sok a baj, fájdalom, betegség, bánat, tévelygés. Ám nem kevés az egészség, az erő.

És végül, ahogy Ady Endre mondta: a proletariátus visszaadja a népet a népnek.

Erről szól ez a könyv.

2.

Szilveszter éjszakáján született Dobi István. A szülők töprengenek: 1898. december 31-ét, vagy 1899. január 1-ét jelentsék-e be a születés dátumaként.

* Dobi István: Vallomás és történelem I—II. kötet. Kossuth Könyvkiadó. 1962.

Digitized by Google

Van ezen töprengeni való? Van! Az, hogy a fiú, ha 98-ban született, egy évvel hamarább kerül sorozómérce alá, következésképpen hamarább telik le az a három esztendő, amely csupán a nóta szerint „nem a világ". Legmunkabíróbb legény-férfi idejéből nyernek egy évet, ami — figyelembe véve az akkori alacsony átlagos életkort — nem mellékes.

Gondosan számítgatják, hogy annak, aki az első porció levegőt mindössze néhány órával előbb szívta tüdejébe, akinek még keresztneve sincsen, annak mikor lesz előnyösebb, ha bevonul katonának.

A falu neve Szőny. „Átöleli" a Gyürki grófok nagybirtoka, amely éppen akkora földterület, mint amekkora Szőny szegény- és földnélküli parasztságának hiányzik.

Az egyház „jóvoltából" katolikusok, reformátusok acsarkodnak egymásra. Nagy igyekezettel szítják a vallási, nemzetiségi gyűlölködést, nehogy a szegény a gazdag parasztra, a parasztok közösen a grófra haragudjanak. Egyszóval: a falu kitűnő miniatürképe az országnak.

Az apa — remek munkás-paraszt ember. Hívják, viszik mindenfelé. Híre van: még ha akarna, sem képes rosszul dolgozni. Szánt, vet, kapál, részes arató, csépel... persze először a gazda, vagy az uradalom gabonáját, és addig, amíg avval ő és társai el nem készültek, „árván álltak mezőn a részes kepék. Madarak, hörcsögök, egerek garázdálkodtak bennük eső verte... kicsíráztak, nekizöldelltek..." Pedig a cséplők igyekeztek, hogy hamarább meglegyenek a mások gabonájával. Kora hajnalban — még sötét volt — keltek, „s már elhúzták az esteli harangszót, amikor az utolsó (aznapi) kéve leszalad a gépen. Könnyű, üres járat után hördül egy furcsát és elhallgat a motor. Mire rendbehozunk mindent s porosan, fáradtan hazaindulunk, teljes az esti sötétség; az apró házak konyháiból, a nyitott ajtókon keresztül csak az udvarok egy-egy darabkájára vetődik fény: az asszonyok vacsorát főznek."

Vacsorát... A szegény ember szalonnáját sütik — a tököt; főzik a répát.

Az apa idő előtt roppan meg. Tüdejét a napi 16 órai munka, a por, a pelyva, a mezítláb tapodott őszi latyak, a nedves szoba elroncsolja. Még igyekszik, még dolgozik gyerekfiával az uradalmi répaföldeken, de már „fújtat, meg-megáll. Már kevesebbet tud elvégezni, mint a tizenkét esztendős fia. Már nem beszél a csillagokról, mint egy esztendeje, pedig hát a csillagos égről még sok minden lett volna a mondanivalója." Aztán: „... egy este... barátai ültek az ágya körül... ő semmit se szólt, csak tekintetét emelte rám, de olyan szomorúan, hogy kimentem a szobából... Kis idő múlva Julcsa utánam jött és mondta: meghalt az édesapánk."

Mennyi idős volt? Negyvenegynéhány.

Nincs hiba itt, kérem: elérte, túl is haladta a századeleji szegényparaszt átlagos életkorát.

Az iskola. Külön padsor, melyet szamárpadnak neveztek, a cseléd-ember gyerekei számára. Így ült a szülő is, rangsor szerint, az istenházában, legyen katolikus, református vagy zsidó... Aztán még csodálkoztak, hogy a nép „szökik, fogy a templomokból, hogy elistentelenedett".

Az otthon. Felügyelet nélkül hagyott kisgyerekekre borul fazék-

Digitized by Google

ból a forró víz. „Egyszer gyufával, másszor késsel volt a baj; kotlóstyúk alatt törtek össze a tojások", a kismalacokat szalasztották el a Dobi-gyerekek. A legöregebb hétéves. Zokogással futják be a falut. Tudják: „egy egész évre való reménység vész el, ha nem kerülnek elő a malacok".

Hány éves korában kezdte el a munkát a Pista gyerek? Ki tudná azt megmondani? Talán ő sem. Kilencéves korától cséplésnél „lóhajtó". Reggel négy óra. Már ott van. Harsog „torokszakadtáig és azon túl is a »Julcsa! Madár! Csinos! Linda! Ne!«" Először tör ki belőle cselekvően a harag: megveri a gazda fiát, aki néhány percre sem hajlandó átvenni a lóhajtást, amíg Dobi Pista — gyötri a szomjúság — vizet menne inni; ráadásul a gazda fia épp akkor jött vissza a konyhából, szája szélén fehér csíkot húzott a tejföl...

A verés jól sikerült, de a lóhajtás elveszett. Mit szólnak majd ehhez otthon? Hogy mit? A Pista gyereknek adnak igazat.

Kiváltja munkakönyvét. Gyárba megy. Lánytestvére — a Julcsa — viszi magával a még kamasszá nem érett fiút. „Hajnali öt óra előtt el kellett menni otthonról, hogy idejébe beérjünk... Reggel hat órától este félhétig... hihetetlen porban, fűtetlen hideg és huzatos teremben dolgoztunk... Titokban sírtam..."

Fűrésztelepre kerül. Ott találkozik először munkáshalállal. „Egy tizenkét éves gyereket üt agyon a cirkula-fűrész, a gyerek testvére egy héttel előtte ütközök közé került, azok nyomták agyon..."

Ott találkozik először május elsejével. Arról beszélnek, hogy „május elsején jönnek a szocialisták, szétverik a gyárat és akkor — uramisten! — nem lesz hol dolgozni..." Az utcán tizenöt szocialista vonul fel. Piros nyakkendője van a legtöbbnek... A gyárat nem törik össze, de a fűrésztelepnek a felvonulásban részt vevő egyetlen munkását, Laci bácsit május elseje után elbocsátják a munkából.

Ezek és ehhez hasonlók a gyerekkor emlékei. Lehet-e feledni, szabad-e valaha is elfeledni őket?

3.

Azon a szilveszter éjszakán az apa nem számíthatott arra, hogy világháború lesz és az általa 1898-as évre beiratott fiú éppencsak hogy 17 éves, amikor sorozási értesítőt kap.

Alkalmas. Néhány hét múlva bevonulás. „Édesanyám ül a kofferen, úgy kell leemelni róla." A fiúk énekelve mennek a kaszárnyába. De már másnap „még civilruhában, ingujjban álltunk a tűző napon... a főhadnagy végigvágott rajtam kutyakorbáccsal... hátamból kiserkedt a vér, pirosra festette fehér ingemet..."

Megkezdődött „a szép katonaélet"!

De megtörténik a véletlenül sem véletlen találkozás is. Egy Sebestyén nevezetű losonci tizedes, civilben kőműves-segéd, tanítja a fiút. „Puskát adtak a kezedbe... maholnap kint leszel a fronton... lőni fogsz azokra, akik éppen ilyen szegény gyerekek..."

A fiú megkérdezi: „Losoncon is piros nyakkendőjük van a kőműveseknek?"

Mindenütt megkülönböztetés. Más a baka, más az altiszt, más a tiszt, de más a német is. Viszik front felé a gyorsan kiképzett magyar katonákat. És a front mögötti állomásokon — Dobi országában

Digitized by Google

— a németek megrohanják a konyhát, ők kapnak először ebédet, vacsorát, a magyar katonák csak akkor, ha marad. A német katonáknak pedig — istennek hála — csuda jó étvágyuk van.

Ám német is sokféle van. „Egy alkalommal mellettem sebesült meg egy német... Gondozásba vettem. Hálából konzervét, csokoládéját, minden élelmiszerkészletét nekem adta..." Örült neki a fiú, de elgondolkodott. „A németekhez képest koldus módra, gyalázatosan láttak el bennünket... Elhordanak tőlünk mindent... Valaki elbeszélte, hogy még a termőföldet is vonatszámra viszik tőlünk Németországba. Hihetetlenül hangzik, de tanúk bizonyítják, hogy ez nem szóbeszéd..."

Orosz front, 1917. „Valami változás van odaát... csend, ami áthúzódik egyik napról a másikra." És egyszer csak „írott üzenetek szólítanak fel, hogy ne lőjünk. Kiáltást hallunk, hogy le a háborúval." Barátkozás kezdődik... „És egy napon, hallani, Lenin nevét emlegetik... Legyen béke!"

Béke nem lett. A háború folyik tovább. A tüzér-üteget, ahol Dobi szolgál, az olasz frontra terelik át. A Montinellóhoz. „Olyan szép, hogy fájdalmasan esik feléje irányítani az ágyút."

És néhány nap múlva százezer magyar holtteste úszik a megáradt Piave folyóban.

4.

A front összeomlott. A katonaság hazajött. Akinek módja volt: megtartotta fegyverét. Érezte: jó szolgálatot tehet még vele.

A könyv egyik legmegrázóbb része annak a keserűségnek, kavarodásnak, keresésnek leírása, ami azután, a régi Magyarország összeomlásakor következett. Dobi őszintén elénk tárja az úri Magyarország nemzetiségi politikáját. „... Kizsákmányolásban és elnyomatásban fokozatok voltak s nem mi éltünk a pokol legmélyebb fenekén... — hanem — a nemzetiségi szegények... Ha nálunk komisz volt a főszolgabíró... a csendőr... ott ezerszer komiszabb..."

Az új kormány pedig nemcsak a nemzetiségeknek, a magyar népnek is csak ígért, de keveset csinált, a polgári radikálisoktól kezdve a szociáldemokrata Garamiig. „Annál nagyobb tisztelettel kell megemlékezni a kommunistákról... a kommunista pártról..." A nép fölfigyelt, nem elégítette ki az, hogy nincs király, ha megmaradtak az urak. A nép mást akart!

Mikor „elterjedt a híre Kun Béla hazaérkezésének... sok szó esik nálunk is (Szőny-Komárom) arról, hogy az ő nyomában kellene megcsinálni a szegénység igazi forradalmát" — írja Dobi István és folytatja: „... Mikor megtudjuk Kun Béla bebörtönzését, megveretését — lázadoznak az emberek. Az én kényelmes sógorom annyira felindul, hogy ott helyben agyon tudna ütni bárkit, aki ellensége lehet Kun Bélának; de azokba is beleköt, akik nem akarják megérteni, hogy itt a szegények dolgáról van szó, hogy... harcolni kell..."

„Olyan kommunista mozgás indult meg — írja Dobi —, amelynek hatása elől senki sem vonhatta ki magát... Barát vagy ellenség módján állást kellett foglalni a kommunisták által felvetett kérdésekben."

Jött a proletárdiktatúra. Az agrárproletár Dobi — érthető — el-

Digitized by Google

sősorban a nagybirtok elmulasztott felosztásával, illetve az átmenet nélküli termelőszövetkezettel foglalkozik. Visszautasítja azt a lényegében szociáldemokrata felfogást, amely szerint, ha a nagybirtokot felosztják, a városok élelmiszerrel való ellátása lehetetlenné válik. De a földnemosztás későbbi hatásával is foglalkozik: „Ha a proletárdiktatúra felosztotta volna a nagybirtokot... Horthyék élete avval kezdődik, hogy semmisnek nyilvánítják. A később sokat emlegetett hárommillió koldus még nagyobb gyűlölettel fordult volna szembe Horthyval..."

Ám Dobi István a komoly politikus őszinteségével hozzáteszi: „Természetesen senki ne gondolja azt, hogy ezeket a dolgokat 1919-ben, a maguk idején végig tudtam gondolni..." És azt sem hallgatja el, hogy a Magyar Tanácskormány idején még így is alaposan javult az agrárproletár élete. „... Gyere haza, fiam — üzente édesanyám —, jól keresnek az emberek, hetedik keresztért aratnak..."

Hetedik kereszt... Ez kevés híján kétszerese volt annak, amit az előző években kaptak az aratók a birtokosoktól.

5.

Dobi a Vörös Hadsereg katonája. Részt vesz az északi hadjáratban, amikor Tanács-Magyarország valóban szocialista nemzetiségi politikája értelmében létrejött a Szlovák Tanácsköztársaság; részt vesz a keleti hadjáratban. Megemlékezik a szocialista Magyarország vonzóerejéről. „A cseh hadsereg egyes katonái rendszeresen átjártak a fronton... nem szívesen harcoltak..." Keserűen szól a magyar Vörös Hadsereg egyes, a császári hadseregből átvett tisztjeinek titkos aknamunkájáról: „Egész rövid ideig tartó tüzelés után három lövegnél történt csőrobbanás...", holott a tüzér Dobi kétesztendei előbbi szolgálata alatt csak egyetlenegyszer tapasztalt ilyet. „A magyar nagyurak szót értettek korábbi esküdt ellenségeikkel" — állapítja meg a keleti hadjárat során. Részt vesz a tragikus, utolsó szolnoki csatában, ahol a Tisza hídján „nagy csoport közepén egy civil férfi áll, karabély nyakába vetve... rendet akar csinálni... Kun Béla..." „Minket akkor már Julier, a vezérkar főnöke régen elárult..."

A Magyar Tanácsköztársaság elbukott. Tudjuk, hogy ezután az országban mi következett, de eddig alig írták meg, hogy mi történt azokkal a vöröskatonákkal, akik fogságba estek.

„...Puskatussal leütöttek, rúgtak-tapostak, amíg eszméletem el nem vesztettem... nem románok bántottak, de magyarok... Nem tudtam akkor megérteni... Az élet hamarosan megtanított rá, hogy az ilyesmi egyáltalán nem lehetetlen..."

Hiába a szenvedés, halál, ezek a derék vöröskatonák képtelenek voltak elhinni, hogy a forradalom elveszett... „Augusztus volt, ilyenkor gyakori az éjszakai villámlás... Az Alföldön messzire látszanak a fények... Esténként ezer meg ezer ember figyelte, hogy villódzik az ég kelet felől és szájról szájra adták, hogy a szovjet csapatok ágyúinak villódzását látják..."

Még egy feledhetetlen jelenet a sok közül: „...a bihari 4-ik vörös ezred is velünk raboskodott.

Digitized by Google

Ezek a foglyok szervezettek, ezért igen bátrak voltak. Kezükbe vették az igazságszolgáltatást. Megtámadták azt a külön épületet, ahol a román tisztekkel paktáló magyarok voltak... Megindult a szigorú vizsgálat. A bihariak közül huszonvalahány embert fejenként 25 botütésre ítélték... Alacsony termetű, csupa izom szakaszvezető volt a támadás kezdeményezője. Szólították. Tisztelgett. Szabályosan jelentette, milyen célból állt elő. Meztelen fenekére megkapta a 25 botot. Meg se nyikkant, pedig kegyetlenül verték. A 25. bot után felhúzta nadrágját, a parancsnok elé állt és ellépett előtte... A következő irgalmatlanul üvöltött fájdalmában... 19 ütés után kegyelmet kapott. Ezután ki-ki ahogyan ordítással bírta, aszerint kapott sokat vagy kevesebbet... Azt hittük, végére értünk ennek a kegyetlen ítéletvégrehajtásnak, de tévedtünk. Megint előparancsolták a szakaszvezetőt.

Jelentkezett. Letolta nadrágját, ráfeküdt a deresre és most pihent ember új bottal kezdte verni... Már nem is kék, hanem fekete volt a feneke. Mozdulataiból látszott, hogy irtózatosan szenved. De most sem adott egyetlen hangot sem... 13 botütés után a parancsnok láthatta, hogy ez az ember inkább agyonveretteti magát, akkor sem fog jajgatni. Beszüntette a veretést. A bihari ember felhúzta a nadrágját, tisztelgett. Csak elfordulásán lehetett látni, hogy nehezen áll a lábán..."

Nem hisszük, hogy a magyar irodalomban valaki is ennél egyszerűbben, s éppen ezért lélegzetelállítóbban tudta volna érzékeltetni ezt a büszke bihari agrárproletárt, ezt a Spartakuszba oltott forradalmár Krisztust.

... Hajmáskéri internálótábor, 1920. Dobit elengedik.

— Megjöttél kicsi fiam? — kérdezi az anyja.

Dobi Istvánnak, a mi népi Magyarországunk elnökének általános iskolai nevelése ezzel befejeződött.

Jöttek az egyetemi évek.

6.

25 évig tartottak.

Horthy Miklós volt a rektor, a dékáni tisztet Bethlen, Gömbös. Imrédy és mások töltötték be; Hetényi, Hain Péter, Schweinitzer és társaik voltak az egyetemi tanárok; szolgabírák, jegyzők a tanársegédek; csendőrök, rendőrök a pedellusok. Német nyelvet a Gestapo ügynökei tanítottak.

Folyt a szemléltető előadás: akasztottak, agyonlőttek. Börtönben sínylődők, munkanélküliek tízezrei demonstrálták ezen az országos „egyetemen" azt, hogy „a távolság még nagyobb lett a jómódúak és szegények között, mint azelőtt". A legkevesebb, amit a gondolkodó szegényembernek juttattak, az a rendőri felügyelet volt.

Dobinak szerencséje van. Fűtőházban kap munkát. Nyáron aratni jár. És eléri az életnek azt a színvonalát, „ami az ilyen magamfajta proletár számára elérhető... van alsó és felső ruhája, és csak úgy menetközben, még a szomszédok is alig vették észre, megházasodtam..." — írja Esze Tamás elpusztíthatatlan kedélyű ivadéka.

Ám az ilyen ivadéknak még házasságot kötnie sem olyan egyszerű dolog. Beállít menyasszonyával a községházára. Viszi a tanúkat is. „Jöjjön holnap!" „Jöjjön holnapután!" — veti oda

Digitized by Google

a szőnyi jegyző. Érthető: Dobinak nagy a bűne. A magyar Vörös Hadseregben védte az országot. Az ilyen embernek az esküvője napját is meg kell keseríteni.

Világra kívánkozik az első gyerek. A szülésznő kijelenti, hogy baj van. Az ő tudománya nem elegendő, orvost kell hívni. „Alszik az egész falu, amikor végigrohanok az utcán. Alszik az orvos is, a pokolba kerget... csendőrökkel fenyeget... Komáromba megyek kocsival... az első orvoshoz bekopogok. Rendes ember... alsóruhája fölé semmit sem vesz, bundát húz..."

Az asszony megmaradt, a gyerek meghalt.

Jött a második gyerek. Néhány esztendős, s beteg lesz. Ahhoz sem akart kijönni este az orvos, csak reggel. A kicsi nem várta meg, éjféltájt meghalt.

A Horthy-időre jellemző képek, jelenetek csakúgy zúdulnak az olvasóra, köztük olyanok is, mint a „patkányveszedelem", amely ha valaki filmet készítene belőle, egyedül is elegendő lenne, hogy milliók emlékezzenek a „régi jó világra".

Vagy az anya figurája.

Régi világ dőltekor, új világ születésekor szinte törvényszerűen jelentkezik a nő, a megújító. Korunkban — az anya. Olvassák el hogyan beszél a szerző édesanyjáról: „A fiúi szeretet... elenyészően kevés és szegényes volt a tőle kapott jósághoz, érzelmeinek gazdagságához képest... mire biztosítani tudtam volna számára a csendes öregséget, ő már régen a szőnyi temetőben feküdt..." Az 50 esztendőt éppencsak hogy túllépte. „Megváltás volt számára a halál".

Jött a földreform. Akárhogy is, de Dobi István két esztendeig volt a fronton. Károly-csapatkeresztje van. Adni kell neki. És miért ne adnának — jó pénzért? Azt a két kis magyar holdat, amit kapott, egyenként 7 aranykoronára értékelte az egykori földkóstoló.

Dobi tagja a Szociáldemokrata Pártnak. Elégedetlen vele. Jogosan. A komáromi pártszervezet bejelenti a központnak, hogy a megye jelentősebb falvaiban szervezni szeretne. A válasz amely pedig általában két hónapig is eltartott, most postafordultával megérkezik. Sürgősen közlik, hogy semmi támogatást nem nyújtanak.

A győri vasmunkás-otthonban megtartott nagygyűlésen Dobi szót kér. „Azt mondtam a párt falusi politikájáról, hogy az majdnem a semmivel egyenlő... Nincs sajtótermék, nincs a kapcsolatnak más formája, amelyen keresztül a Szociáldemokrata Párt eljutna a falvak és puszták szegény népe közé..."

Felszólalása után a jobboldali vezetők keményen lehordják.

Azonban alulról olyan nagy a nyomás, hogy a Szociáldemokrata Párt kénytelen elkészíteni agrárpolitikai tervezetét. Ennél nagyobb csalódás nem érhette volna a szegényparasztokat. Ugyanis: „a párt 500 holdakig meg akarja hagyni a földeket, s amit ezen felül kisajátítana, azért kártérítést kell fizetni. Kivel és miből? — kérdezi Dobi. — Az agrárproletárok nyomorúságából?"

Mégis, kettős érzés gyötri Dobiékat. Hiszen már a Népszava olvasásáért is kiteszik őket a munkából. Hátmég ha falujá-

Digitized by Google

ban vagy Komáromban — vagy pláne, ha máshová utazik, legális szociáldemokrata helyi csoportokhoz — szervezni akar! Csendőrök kapják nyakon, hagyják helybe. Általában az, hogy „megvertek... összetörték csontjaim, elagyabugyáltak... napokig nem tudtam lábraállni...", olyan szomorú természetességgel hangzik nála, mintha Horthyék országgyűlése törvénybe iktatta volna: „A magyar agrárproletárt háromhavonként egyszer hatóságilag meg kell verni!"

Féltek, nagyon féltek a magyar uralkodó osztályok ettől a hatalmas rétegtől. Volt rá okuk. Nemcsak 1919 emléke élt a magyar szegénységben, de ott voltak az Oroszországban járt hadifoglyok is. Többszázezer, „akikből semmiféle politikai agymosással nem lehetett teljesen kiirtani a magukkal hozott forradalmi élményeket".

7

Világkrízis. 1930. szeptember 1. Komáromban is, Szőnyben is leállt a munka. „Munkát, kenyeret", követeltek. Követték a Magyar Kommunista Párt jelszavait.

De Dobi még valamit elmond, ami már a jövőt mutatja, a legszélesebb munkás-paraszt szövetség lehetőségét:

„... Egy szőnyi kisgazda a határban szántott szeptember 1-én. Mikor elérkezett a felvonulás ideje, kijött a dűlő szélére, valamit vetett a lovai elé, ő maga ráült az eke szarvára és addig az ideig, amíg számítása szerint a tüntetés tartott, ő sem dolgozott... Híre ment... Megkérdezték tőle, hogyan telt el nála a munkabeszüntetés ideje. Komolyan azt felelte: istenhez fohászkodott, segítse meg munkás barátait, hogy minden szándékuk jól sikerüljön..."

Ehhez a korai népfront-jelenethez még Sallai és Fürst halálra ítélése idején a magyar értelmiség legkitűnőbb képviselőinek széles frontba való tömörülése is odatartozik, akik bátran kiálltak az emberi jogok mellé, a szabadság zászlaja alá. József Attila, a költő fogalmazta meg a felhívást.

Múlnak az évek. Komárom, Szőnyben megjelennek az első nyilasok. Szervezkedni akarnak, Dobiék meg akarják akadályozni, de a szociáldemokrata párt országos központja leinti őket.

Most már a becsületes, baloldali gondolkodású komáromi kovácsműhely-tulajdonosban, Horváth Jóskában, aki Dobinak régi harcostársa és aki elégedetlenül kilépett a Szociáldemokrata Pártból, „jobban megbízott az ember, mint Malasics Gézában".

Mindez nem maradhatott következmények nélkül.

8.

Dobi választásra került.

A magyar agrárproletariátus, a szegényparasztság olyan mozgalmat óhajtott, amely elsősorban az ő helyzetén segít.

A szociáldemokrata párt akkori vezetői nem látták, *nem akarták látni*, a falu szegény népét. A kommunista párt *látta* a falut, az agrárproletariátust, az elnyomorodó középparasztságot. Illegális sajtójában foglalkozott is velük, de ezek az írások — hát még a szerzőik — a vad terror következtében nem jutottak el, vagy alig, a címzettekhez. Olyik faluban titkos szervezet is akadt,

Digitized by Google

de nem volt módjában megerősödni.

Kavarodik a világ. A feszültség mind nagyobb. Németországban már jónéhány esztendeje Hitler vette át az uralmat. Hogyan induljon el a magyar szegényparasztság, hová, merre, kivel? Melyik pártban tehet Dobi legnagyobb szolgálatot a szegénységnek?

Ő „a kiegyenlített élet" hirdetője. Helyes törekvés. Csupán a hozzá vezető út okoz gondot, s nem is keveset, Dobinak is, társainak is, azoknak, akiket a hatalom már annyira ismer, számontart, üldöz, hogy szinte még arra is engedélyt kell kérniük, hogy levegőt szívjanak.

A töprengő Dobi régi harcostársát, a már említett Horváth Józsefet kérdezi: mit csináljon? A válasz: „... nagyon fontos, hogy minél többet légy emberek között... Az a lényeg, amit csinálsz... Tudom, hogy elveinkhez, bárhova vigyenek, hűséges maradsz".

Dobi belép a Kisgazda Pártba. Igen jól tudja, „hogy ez a párt egészében hűséges a Horthy-rendszer iránt", de azt is tudja, „hogy a parasztság elégedetlensége hozta létre, hogy ez az elégedetlenség volt a kovász". És ebben a kovászban a legnagyobb erjesztő éppen a Dobi vezette csoport lesz. Az a Dobi, aki — mint azt ösztönösen, de találóan kifejezte — „balra lépett ki".

Dobi tudja, hogy a Kisgazda Párt sokrétű és ha „egyik-más'k réteg elképzelése győzne, bizony aligha lett volna különb ellenfeleinél a hatalom gyakorlásában". De „... balszárnya feltétlenül antikapitalista...", mint egyes népi írók is. Dobi elismerően emlékezik meg róluk, de hozzáteszi: „a végső következtetést ők se merték levonni".

Ma már ismeretes, hogy az akkori helyzetben Dobinak volt igaza. És ő „arról az útról, amit maga elé tűzött, soha nem tért le..." „a jelenlegi viszonyok között a Kisgazda Pártban hatásosabban tudja szolgálni a szegénység érdekeit..." „akkor léptem ki a szociáldemokrata pártból, amikor azt Peyer Károly, Kéthly Anna, Mónus Illés személyesítette meg".

Dobi, a Kisgazda Pártban óriási szolgálatot tett a magyar népnek, mind a felszabadulás előtt, mind azután.

9.

Nem, nem azt szeretnénk ezek után ismertetni, hogyan írja meg Dobi azt, amikor a poklok minden kapuja kitárult: Újvidéket, kétszázezer magyar voronyezsi pusztulását, az 1944-es halálmenetet. Hanem azt, hogy milyen nagy erővel rajzolja meg az utolsó csöpp vérükig hazájukhoz, népükhöz hűséges embereket. Akik életük kockáztatásával — mint maga Dobi István is — mindent elkövettek, hogy az ország el ne pusztuljon.

Rájuk kell emlékezni. A kommunisták kezdeményezte Magyar Történelmi Emlékbizottságra, amely 1942. március 15-én képes volt a legnagyobb terrorban kivinni a népet a Petőfi-szoborhoz. És emlékezni kell a német megszállás olyan nehéz idejére, amikor a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére sikerült megalakítani a Szociáldemokrata Párt, a Kisgazda Párt, a Nemzeti Parasztpárt részvételével a Magyar Frontot.

Digitized by Google

Emlékezni kell arra a Szolnok megyei parasztra, Guba Mátéra, arra a Komáromi Jóskára, akik amikor már dübörögtek Magyarországon a német tankok, társaikkal együtt összeültek és énekelni kezdték: „Fel, fel, ti rabjai a földnek ...!" Elénekelték, ölelgették, csókolták egymást, és ahogy Dobi megjegyzi, könnyekig elérzékenyültek és ittak a szovjet csapatok várva várt győzelmére.

Ez a győzelem eljött. Dobi István akkor így kiáltott fel: „Hej! Nagy isten! ez volt a felszabadulás!"

Milyen szívhezszólón jellemzi Dobi — hogy még csak ezt említsük — a kisgazdapárti Bajcsy Zsilinszky Endrét, aki a kommunisták áldozatkész szövetségese lett, tanúvallomást tett Schönherz Zoltán mellett, s aki fegyveresen védekezett, amikor a Gestapo emberei betörtek lakásába, akit sebesülten hurcoltak el és végeztek ki — a magyar ellenállás és függetlenség hősét — Sopron-Kőhidán.

Hány kiváló munkás, paraszt, értelmiségi ember, kommunista, szociáldemokrata, parasztpárti, pártonkívüli vonul fel ebben a könyvben, dolgozik, hazát akar építeni!

És mindezt elgondolva, milyen igaz és jogos Dobi könyvében a személyi kultusz mocsarába zuhant Rákosi jellemzése:

„Rákosi a maga csalhatatlansága hitében, dogmáiban és elméleteibe való elzárkózása hihetetlen arányokat öltött. Az emberek és főleg a birtokos parasztok elleni bizalmatlansága, érthetetlen és számomra ... elviselhetetlen volt... Erőszakkal, bűnös és egyszerűen zaklatásokkal, törvénytelen rendészeti, igazgatási és termelési intézkedésekkel tömérdek fájdalmat okozott a falusi népnek, s ez a politika természetesen ... késleltette a mezőgazdaság szocialista átalakulását, károkat okozott a termelésben ..."

„Kádár János az ellenforradalom után egyszer valahol elmondta egy igen figyelemre méltó gondolatát: A kommunista számára az első nagy próbatétel, amikor egyedül áll szemben az ellenséggel, a második nagy próba pedig a hatalom átvétele után jelentkezik."

„Rákosi teljhatalmának éveiben — folytatja Dobi István — nemcsak a faluban, hanem szerte az országban általában megdöbbentő törvénytelenségek tették nyugtalanná az életet, zavarták a jószándékú dolgozó emberek békés építőmunkáját... A törvénytelen erőszak egyformán sújtott a pártonkívüliekre, s a munkásmozgalom sok-sok nagyszerű harcosa esett áldozatul Rákosi zsarnokságának. Ő nem ezt a jövőt ígérte nekem 1945-ben" — írja Dobi István.

„Kezdettől fogva a legszélesebb alapokon képzeltem el a munkás és parasztszövetséget... Kádár János és barátai hasonlóképpen gondolkoztak ezekről a dolgokról..."

Mennyire idevág annak az okos nagykőrösi parasztnak a szava, aki saját pártjának vezetőségében így fordult a türelmetlenekhez: „... Nekünk, parasztoknak, nehezebb és fáradságosabb az út, mint másoknak. De tanuljuk az életet, próbálunk nyitott szemmel járni a világban. Kérjük barátainkat, legyenek türelmesek hozzánk, meg fogják lát-

Digitized by Google

ni, mi is elballagunk a szocializmusig..."

•

A népfront győzelméről, Magyarországról szól ez a könyv.

A „vallomás" szívhez, a „történelem" szívhez és észhez szól.

Ezt a könyvet el kell olvasnia minden igényes munkásnak, értelmes parasztnak, még inkább el kell olvasniuk a történelemtudománnyal foglalkozóknak, kandidátusoknak, doktoroknak, s el kell olvasniuk a mérnököknek, orvosoknak, agronómusoknak, pártfunkcionáriusoknak is.

És el kell olvasniuk a fiataloknak azért, hogy képet kapjanak a múltról, hogy becsüljék a nagy jelent, a jövőt. És el kell olvasniuk az öregeknek is, hogy a „messzeség" — mint olykor előfordul — ne szépítse meg hazugul azt a múltat, amely a sötétnél is sötétebb volt, a nehéznél is nehezebb. De amelyben harcoltak, százféle módon, hogy megteremtődjön az új Magyarország.

Dobi István, aki magát mindig kommunistának érezte és 1959-ben úgy lépett be a Magyar Szocialista Munkáspártba, hogy azt mondta: „hazaértem", sok derék dolgot tett életében. A sok között nem volt utolsó cselekedet ennek a kétkötetes, kiváló könyvnek a megírása.

Hidas Antal

A Moncada ostromától a szocialista forradalomig*

A „forradalom" szó értelmét egyetlen földrészen sem hamisították meg olyan sokszor és olyan hosszú időn át, mint Latin-Amerikában. Mintegy ötven katonai lázadás, felkelés, államcsíny zajlott le a legutóbbi negyedszázadban a kontinensen. A népforradalom ellen irányuló látványos palotaforradalmak és a mélyreható társadalmi változások megakadályozását szolgáló úgynevezett forradalmi juntáik cseréi szinte megszokottá váltak.

A kubai forradalom azonban bebizonyította, hogy a népforradalom győzelmét — ha annak objektív és szubjektív feltételei létrejöttek — Latin-Amerikában sem lehet bábpolitikusok palotaforradalmával és operett-tisztek „forradalmi" juntáival helyettesíteni. Kubában a felhalmozódott politikai és társadalmi ellentmondások gordiuszi csomóját *a felkelő nép* vágta ketté. Ezzel olyan függetlenségi harc bontakozott ki, amely a forradalom nemzeti, felszabadító és agrárszakaszának teljes befejezése után azonnal tovább indult a szocialista forradalom útján.

Hogyan történhetett ez?

A magyar közvéleménynek most a legilletékesebb, Fidel Castro, a kubai forradalom vezetője ad sokoldalú választ erre a bonyolult kérdésre a Kossuth Könyvkiadónál megjelent válogatott beszédeiben.

Fidel Castro válogatott beszédeinek kiadásával a Kossuth

* Fidel Castro: Válogatott Beszédek. Kossuth Könyvkiadó 1962.

Digitized by Google

Könyvkiadó elsősorban az 1959. január 1-e, a forradalmi fegyveres harc győzelme utáni három esztendő fejlődésének megértését akarja elősegíteni. E történelmileg viszonylag rövid periódusnak viharos gyorsaságú menete azonban nehezen érthető meg az *előzmények* ismerete nélkül. Ezért helyes, hogy a kötet „A történelem fel fog menteni" címmel közzéteszi Fidel Castrónak a santiagói rögtönítélő bíróság előtt 1953-ban mondott védőbeszédét is.

Amikor 1953. július 26-án Kuba keleti tartományának székhelyén, Santiago de Cubában, 175 főnyi fegyveres csoport megtámadta a Batista-zsarnokság fellegvárát, a hírhedt Moncada laktanyát — az ország határain túl még kevesen figyeltek fel az elszánt fiatalok bátor cselekedetére. A Moncada laktanya elleni sikertelen támadás vezetőjének, Fidel Castrónak perét zárt tárgyaláson folytatták le, de a szigorú sajtócenzura már sejteni engedte, hogy a kubai város utcáin ezúttal új erők, új célok jelentkeztek.

A kórházi szobában rendezett zárt tárgyaláson a védelem jogán Fidel Castro személyében olyan férfi emelkedett szólásra, aki szenvedélyes szavait a jenki monopóliumok és hazai bérencük elleni vádbeszédnek és az elnyomott népet harcba hívó üzenetnek szánta. „A forradalmároknak — mondotta — bátran kell hirdetniök eszméiket és úgy kell megfogalmazniok elveiket és kinyilatkoztatniok szándékukat, hogy se barát, se ellenség ne csalatkozzék benne."

Az ötórás védő- és egyben vádbeszéd — amely egy bátor újságíró gyorsírt jegyzete alapján brosúra formájában a szigetország legtávolabbi vidékeire is eljutott — világosan szólt a forradalmi harc *céljáról*, arról, hogy a Moncada laktanya ostromát a fennálló hatalom elleni általános támadás első lépcsőjének szánták. A Batista-diktatúra puccs útján való megdöntése azonban a kubai polgári politikusok programjában is szerepelt. Ezért Fidel Castrónak további alapvető kérdésekre is világos választ kellett adnia. Először is arra, hogy a mozgalom milyen *osztályerőkre* akar támaszkodni az adott harci szakaszban. „Amikor harcról van szó és a népről beszélünk — mondotta Castro —, mi arra a 600 ezer kubaira gondolunk, akinek nincs munkája. Arra az 500 ezer mezőgazdasági munkásra gondolunk, aki nyomorúságos viskókban lakik, a nádvágási idényben mindössze négy hónapig dolgozik és az év hátralevő részében éhezik... Arra a 400 ezer ipari munkásra és napszámosra gondolunk, akinek nincs jövője és megfosztották kivívott jogaitól, aki szörnyű nyomortanyákon él."

A védőbeszéd — amely egyben politikai hitvallás is volt — egy következetes *antifeudális és antiimperialista forradalom* programját adta. Egymással szorosan összefüggő feladatnak tekintette a latifundiumok, a hazai nagybirtokrendszer felszámolását és az amerikai monopoltőke nyomasztó uralmának megszüntetését.

Az a mondás, hogy a vert seregek tanulékonyak, helytállónak bizonyult a kubai forradalmárok esetében is. Fidel Castro és a Moncada elleni támadás tör-

Digitized by Google

ténelmi napjáról elnevezett „Július 26-a mozgalom" gondosan elemezte az elkövetett hibákat, a vereség okait.

Fidel Castro *„A forradalom szervezetei"* című konferencián, 1961. december 1-én nagy őszinteséggel beszélt a santiagói támadás terveinek hibáiról, naiv, romantikus vonásairól. Rámutatott arra, hogy puccsista taktikával akarták megvalósítani az antiimperialista-antifeudális népforradalom alapvetően helyes stratégiai célkitűzését. „Az a terv, hogy hadsereget szervezünk, amellyel elfoglaljuk a laktanyát és 24 óra alatt leverjük Batistát, később már abszurdumnak tűnt. Rájöttünk arra, hogy a civilek, akiket mi az utcára hívtunk, hogy harcoljanak a hadsereg ellen, könnyen szétverhetők. Ez a felkelés tehát nem járhatott olyan eredménnyel, mint az erős, hatalmas tömegmozgalom. Nem voltak meg az objektív, de még a szubjektív feltételei sem annak, hogy általános sztrájkot hirdessünk. Ez tehát mai szemmel nézve kalandor jellegű vállalkozás volt részünkről... Akkor határoztuk el, hogy *újfajta harcot folytatunk.*" Sajnálatos, hogy Fidel Castro e nagy jelentőségű beszédéből a kötet szerkesztése során — az egyébként többször és több helyen ismétlődő gondolatok indokolt elhagyása mellett — az újfajta harc kibontakozásának körülményeit megvilágító beszéd egy része is kimaradt.

Fidel Castro éppen e kihagyott fejezetben világítja meg, hogy minek köszönhető a Gramma-expedícióval* kezdődő és az 1959. január 1-i győzelemmel végződő új történelmi szakasz befejezésének sikere. Ekkor már nem néhány tucat ember akcióját szervezték, hanem valóban a tömegeket mozgósították. Ezt azonban a városokban, Santiagóban vagy Havannában nem lehetett volna elérni. Előbb el kellett jutni annak felismeréséhez — éppen az 1953-as tanulságok alapján —, hogy az iparilag teljesen fejletlen ország városaiban a fegyveres ellenforradalom van túlsúlyban, a falun, a vidéken azonban a kizsákmányolt paraszti, agrárproletár tömegre támaszkodva, a forradalom óriási tömegerővel rendelkezik.

Más szóval: Kuba sajátos körülményei között nem a városból kell eljutni a falura, hanem fordítva, a vidéken kibontakozó forradalom csak a harc utolsó szakaszában szabadíthatja fel a városokat. Így a fegyver — amelyet a Moncada laktanya sikertelen ostrománál nem sikerült megszerezni — most a *gerillaharc, a partizán hadviselés* eredményeként hónapról hónapra nagyobb mennyiségben állott a forradalmárok rendelkezésére. A fegyver azonban egymagában nem biztosíthatta volna a győzelmet, ha nincs hozzá elegendő fegyverforgató kéz. A Sierra Maestra hegyi falvaiban azonban sok kéz is volt, amelyet az amerikai monopóliumok, a hazai

* Miután 1953-as bebörtönzése után Fidel Castro az általános tömegnyomás eredményeképpen 1955-ben amnesztiával kiszabadul, Mexicoban új támadást készít elő. A Gramma nevű kis motoroshajó 1956 december elsején ért el a kubai vizeket. A partraszálló 82 harcosból az egyenlőtlen küzdelem következtében mindössze 12 jut el a Sierra Maestra erdőibe.

Digitized by Google

nagybirtokosok az év nagy részében megfosztottak a munkától. Az egész ország olyan volt, mint a vágás előtt álló sárguló, száraz levelű cukornád. Minden pillanatban meggyulladhatott. Csak lángra kellett lobbantani.

A fiatal kubai forradalmárok, akik 1956-ban a Grammával partraszálltak, új vállalkozásuk tervének kidolgozásánál éppen ezt vették alapul. Ez már önmagában is mutatta, hogy a haditudamányokban való jártasságuk tovább bővült a társadalomtudományok győzelmet érlelő ismeretével. A vezérkar a partraszálláskor egyetlen sierrai parasztot, sőt a vidék pontos földrajzát sem ismerte, de feltételezése helytállónak bizonyult, mert a társadalmi, politikai tényezők, az osztályviszonyok tudományos elemzésén alapult.

A tucatnyi forradalmár kis csapata 1957-ben a hegyekben kóborló parasztok ezreivel találkozott. A „szakállas sereg" — amelynek sokszor hetekig ivóvize sem volt — előnyomulása során új paraszti erőkkel gyarapszik. „Teljesen logikus — összegezi Fidel Castro az új tapasztalatokat —, hogy a Sierra Maestrában meglevő *objektív körülmények* között a forradalmi munka ki tudott fejlődni és végül gyakorlatilag megszerezték a Sierra Maestra parasztjainak teljes támogatását... A nép, az egész nép volt a szereplője a harcnak, a tömegek döntötték el a harc kimenetelét."

•

„Hogyan haladjunk tovább?" Erre a kérdésre várt feleletet a harcoló nép 1959. január 1-e, a független Kubai Köztársaság megszületése után. Vajon Ázsia és Afrika sok fiatal, önálló államához hasonlóan a kubai forradalom is megáll-e a nemzeti burzsoázia osztályuralmát szolgáló politikai függetlenségnél? Vagy pedig tovább megy és — ígéretéhez híven — kielégíti a munkások, a parasztok, a városi kisemberek jogos szociális, gazdasági követeléseit is?

A válasz nem késett sokáig. Miután az előbbi megoldásra törekvő polgári politikusokat (Miro Cardona miniszterelnököt és híveit) a tényleges hatalmat gyakorló felfegyverzett nép fokozatosan kiszorította a politikai hatalmi szervekből, az új kormányelnök, Fidel Castro székfoglaló beszédében nem hagyott kétséget afelől, hogy a forradalom tovább megy az 1953-ban ígért úton: „Miniszterelnöki beiktatásom alkalmát felhasználva szeretném megmondani a jelenlevő munkásoknak és parasztoknak, hogy nem feledkeztünk meg róluk, gondjaikat szem előtt tartjuk. Földreformot hajtunk végre, nagyobb arányú földreformot, mint amilyent a Sierra Maestrában terveztünk."

Az 1959. május 17-én törvényerőre emelkedő kubai földreform a feudális maradványok felszámolását szolgálta, így szükségszerűen a megművelt földnek csaknem felét kezükben tartó amerikai monopóliumok ellen is irányult. Az agrárreform Kuba sajátos viszonyai következtében (a földterületnek csak 22 százaléka volt megművelve) 400 hektárban állapította meg a földmagántulajdon maximális nagyságát. Ezt azonban az amerikai monopóliumok — amelyek közül némelyiknek 200 000 hektárja is volt — nem fogadták el

Digitized by Google

A földreformra és a kubai forradalmi kormány további lépéseire (a lakbérek, a villanyáram és telefondíjak leszállítására, az exportált ásványi anyagok adójának felemelésére stb.), amelyek szintén a dolgozó nép érdekeit szolgálták, az amerikai monopóliumok és az amerikai kormány válasza a gazdasági blokád és az intervenció volt.

Az ENSZ-közgyűlés XV. ülésszakán mondott beszédében Fidel Castro a világközvélemény előtt leplezte le az Eisenhower-kormány agresszív politikájának egyes fázisait. Ebben a beszédben már arra is figyelmezteti a világot, hogy az egyik különösen hangos amerikai szenátor nem elégszik meg a gazdasági szankciókkal, a cukorkvóta csökkentésével, hanem felszólítja az Eisenhower-kormányt: „támogatnunk és segítenünk kell azokat az erőket, amelyek szaműzetésben és a kubai hegyekben harcolnak a szabadságért... nem nyugszunk, amíg vissza nem állítjuk a demokráciát Kubában." Ez a szenátor, aki a kubai hegyekben harcoló erőkkel akarja visszaállítani a monopóliumok és latifundiumok demokráciáját — nem más, mint John Kennedy.

Minthogy ez a fenyegetés akkor az Egyesült Államok leendő elnökének szájából hangzott el, Castro az ENSZ szószékéről figyelmeztet e tervek várható kudarcára: „Ha Kennedy nem volna tudatlan és műveletlen millomos, meg kellene értenie, hogy a hegyekben nem lehet forradalmat kirobbantani a parasztok ellen, a földesurakra támaszkodva. Tudomásul kell vennie, hogy valahányszor az imperializmus aktivizálni próbálta az ellenforradalmi csapatokat, a paraszt milícia néhány nap alatt meghiúsította ezeket a kísérleteket. De úgy látszik, hogy valamilyen regényben, vagy valamelyik hollywoodi filmben találkozott valamiféle partizánhistóriával és azt hiszi, hogy Kubában ma partizánháborút lehet szervezni."

Néhány hónappal később, 1961. április 17-én, a Kennedy-kormányzat a figyelmeztetés ellenére hozzálátott, hogy a Disznóöbölben megkezdje a Kuba elleni fegyveres intervenciót. A kubai nép viszont — a figyelmeztetés alapján — teljes felkészültséggel látott hozzá az agresszorok megsemmisítéséhez.

Fidel Castro a Népegyetemen nagy beszédben számolt be a Playa Giron-i 72 órás drámai küzdelem rendkívül izgalmas eseményeiről, és összegezte ennek legfőbb tanulságait: „Mint egykor Hitler és társai nyilatkoztatták ki elhatározásukat valamelyik szomszéd kis állam eltörlésére, ma ugyanilyen arcátlansággal és közömbösséggel nyilatkoztatják ki az Egyesült Államok kormányzó urai tervüket egy kis állam lerohanására. Csakhogy a világ ma már egészen más időket él: hatalmas haladó erőkkel rendelkezik, *lenyűgözőek azok az erők, amelyek napjainkban világszerte a béke oldalán állnak.*"

Beszédeiben Fidel Castro ismételten szól a kubai forradalom győzelmét elősegítő *külső feltételről:* a gyökeresen megváltozott nemzetközi helyzetről, elsősorban a szocialista tábor jelentőségéről.

A Mikojan elvtárs kubai látogatása alkalmából adott televí-

Digitized by Google

zós interjúban, az ENSZ-ben mondott nagy beszédében, a Népegyetemen tartott előadásaiban kirajzolódik az olvasó előtt annak a rendkívül sokoldalú baráti segítségnek a mérete és jellege, amelyet a szocialista tábor és elsősorban a Szovjetunió nyújt a harcoló Kubának. „Valahányszor egy szovjet olajtartályhajót látunk kikötőnkben — Leninre gondolunk. Bármi érkezik a Szovjetunióból, Lenin iránt érzünk hálát" — fejezi ki Castro a kubai nép őszinte érzéseit és politikai tudatosulását.

Castro a külső feltételekkel párhuzamosan, azokkal szoros összefüggésben vizsgálja a forradalom fejlődését és gyors ütemét meghatározó *belső tényezők, objektív feltételek* szerepét.

A kubai forradalom vezetője már az első Havannai Nyilatkozatban (1960 szeptember) „elítéli az embernek ember által való kizsákmányolását" és már ekkor sem hagy kétséget afelől, hogy Kuba „nem-kapitalista úton" halad tovább. Hogy a szocialista jellegű feladatok gyorsabban kerültek napirendre, hogy a végrehajtás egy sor területen nem tűrt halasztást, ahhoz természetesen mind a külső agresszió, mind a hazai kizsákmányoló osztályok támadása is jelentős mértékben hozzájárult. A kubai burzsoázia, amely megrémült a forradalom kibontakozásától és biztosra vette, hogy a kubai népi hatalom nem tarthatja sokáig magát, a kritikus helyzetben szembefordult a forradalommal. Ilyen helyzetben egyik intézkedés maga után vonta a másikat, lépés lépést követett. Ha a kubai kormány nem tette volna meg az élet diktálta gyors intézkedéseket, veszélyre ítélte volna a forradalmat.

Azzal visszont, hogy április 16-án, a Playa Giron-i intervenció előestéjén hivatalosan is proklamálta a szocialista forradalomra való áttérést, világos harci célt tűzött a frontokra induló milicisták, munkások, parasztok, értelmiségiek elé: „A kubai forradalom — mondotta ekkor Castro — olyan forradalom, amely elsősorban a függetlenségért és a nemzeti szuverenitásért harcolt, ám a földreform és más demokratikus átalakulások végrehajtásával nem ért véget, hanem továbbment, hogy megszüntesse az ember ember általi kizsákmányolását: *elindult a szocializmus útján.*"

Fidel Castro beszédei segítenek abban, hogy megértsük azokat a rendkívüli nehézségeket, melyek a szocializmus építése során megoldásra várnak Kubában: tervgazdálkodást kell folytatni, amikor még statisztika sincs, iparosítási programot végrehajtani, amikor hiányzik a műszaki tapasztalat, szakemberekről gondoskodni, amikor még éppen csak hogy befejeződött az analfabétizmus felszámolása, a lakosság élelmiszerellátását biztosítani, amikor blokád fojtogatja az országot, s amikor az új fegyveres intervenció veszélye Damoklesz kardjaként függ az ország fölött.

*

Ilyen súlyos helyzetben a szocialista forradalom eddigi vívmányainak megőrzése és továbbfejlesztése csak az egész nép, az összes forradalmi erők egységével, *a forradalom élcsapatának megteremtésével* lehetséges.

A kubai forradalmárok már a

Digitized by Google

fegyveres harc során szerzett tapasztalataikkal igazolták a lenini tétel helyességét, azt, hogy a forradalom csak akkor győzhet, ha az objektív feltételek mellett megvannak ennek a *szubjektív feltételei* is. A Moncada laktanya elleni sikertelen akció — vereségével és tanulságaival együtt — minőségi változást indított meg a kubai helyzetben. „Fidel Castrónak — Blas Roca elvtárs szavai szerint — nagy történelmi érdeme annak felismerése, hogy lehetséges fegyveres harc útján megdönteni a zsarnokságot és megnyitni az utat a forradalom előtt..." mégpedig azért, mert „ezzel az ország politikai színterére lépett egy *vezető csoport*, amely a forradalmi cselekvés és a forradalmi ideológia elszánt, fiatal híveiből állott".

Az 1961. december 1-én tartott előadói beszédből („Feltétlenül hiszek a marxizmusban") világosan kitűnik: Fidel Castro teljes mértékben tisztában van azzal, hogy a Moncada-ostrommal kezdődő minőségi változás, a fegyveres harc csak akkor fejeződhet be a forradalom teljes győzelmével, ha a szocializmusért lelkesedő népet egységes marxista—leninista párt vezeti tovább.

Ezért e nagy jelentőségű előadásban fő feladatként jelöli meg a forradalomért harcoló három politikai erőnek: a Július 26-a Mozgalomnak, a Népi Szocialista Pártnak és a „Március 13-i Forradalmi Direktóriumnak" (a hazafias érzelmű diákság mozgalmának) fokozatos egyesítését, az egységes forradalmi párt megteremtését. „A legnagyobb hiba az első időszakban az volt — hangoztatja a múlt elemzése során —, hogy a különböző erők közötti együttműködés nem volt megfelelő. Mindannyian különkülön tevékenykedtünk. Csak a forradalmi harc hozott egyre közelebb egymáshoz bennünket."

Az Egyesült Forradalmi Szervezetekben (ORI) egymásra talált mozgalmak tagjait — a további előkészületek eredményeként ebből a szervezetből jön létre a Szocialista Forradalom Egységpártja — mindenekelőtt az összeforrás, az egység fontosságára figyelmezteti Castro. Ez rendkívül fontos, hiszen a megvert, de teljesen még meg nem semmisített kubai reakció és az amerikai imperializmus — hogy a szabad Kubát eltiporhassa — most elsősorban azon fáradozik, hogy éket verjen a forradalmi erők közé. Ez azonban csak akkor sikerülhet, ha a forradalmárok rést hagynak az ék számára, ha egyesek múltbeli érdemek alapján széthúzásra okot adó előjogokat akarnak biztosítani maguknak az új, egységes pártban. Ezért hangsúlyozza Castro: „Mindezt: *»én ott voltam a Sierra Maestrán«*, mind pedig azt, *»én 15 éve kommunista vagyok«*, gyökeresen ki kell irtanunk az igazi forradalmár szótárából és magatartási normái közül... Bármilyen érdemekkel rendelkezik is bárki, mindezeknél van még sokkal nagyobb érdem: *az előttünk álló feladatokban való érdemszerzés.*"

És Castro ezt a magatartási normát a maga számára is kötelezőnek tartja. Határozott fellépést követel mind a párt és a tömeg kapcsolatát veszélyeztető szektásság ellen, mind a forradalmi párt kollektív vezető szerepét helyettesítő egyszemélyi

Digitized by Google

vezetés ellen: „Meg kell szervezni a népet, éspedig összhangban a marxista—leninista normákkal, a kollektív felelősség és irányítás elvei szerint... mert a forradalmat nem egyetlen ember esze, nem egyetlen személy ereje hozza létre; *a forradalom ezrek és ezrek intelligenciájából, ezrek és ezrek véráldozatából, ezer és ezer ember önfeláldozásából születik meg.*"

A beszédeket olvasva, szinte nyomon követhetjük azt az utat, amelyet megjárva Fidel Castro, a Moncadát rohamozó hős ifjúból Kuba új típusú marxista—leninista pártjának érett, tapasztalt vezetőjévé lett.

Fidel Castro életútja meggyőzően bizonyítja a sokszor ismételt, mély értelmű megállapítás igazságát: a nemzeti felszabadító forradalomnak — ha következetesen végrehajtja feladatait — szocialista forradalomba kell torkollnia; a forradalmárnak — ha állhatatosan kitart a nép ügye mellett és rendíthetetlenül keresi az igazságot — el kell jutnia a szocializmus igazságához. Ez természetesen nem történhet egyik napról a másikra. „Amikor mi megkezdtük a harcot — írja — már voltak bizonyos ismereteink, de még nem nevezhettük magunkat képzett forradalmároknak. A zeneiskolai tanuló, aki csupán néhány órát hallgatott, még nem tekintheti magát zenésznek. Mi is tanuló forradalmárok voltunk, de mivel ehhez meg volt a hajlamunk és elhivatottságot éreztünk, megtanultuk az első hangjegyeket, majd a forradalomtól, a nagy tanítómestertől elméleti és gyakorlati képzést is kaptunk."

A kötetben közölt — többségükben megrövidített beszédeket — a valóságban 5—6 órán át hallgatják az emberek a napsütötte havannai Plaza Civica átforrósodott betonján, a Népegyetem padjaiban és a TV-készülékek képernyője előtt. Fidel Castro, a latin-amerikai temperamentumú néptribun, a művelt forradalmár, a messzelátó pólitikus és a mindennapi gondokkal küzdő kubai ember beszédeiből a kubai munkások, parasztok és értelmiségiek, de a külföldi olvasók is megérzik és megértik azt, amit egy alkalommal Castro maga mondott: „Az én logikám a nép logikája." Aki hallotta valaha a kubai forradalom vezetőjét beszélni, az egyetért Jean Paul Sartre-al, aki személyes kubai tapasztalatai alapján állapította meg: „Ez a nép, amely a múltban torkig volt a beszédekkel és megvetette a szavakat, amióta Fidel beszél, egyetlen alkalmat sem szalaszt el, hogy meghallgassa. A részedett kubaiakra azelőtt már semmilyen hatással sem voltak a parlamentben elhangzó szép szavak: emberi hangra volt szükségük. S most Fidel beszédének minden szava szinte egy-egy lépés, amely feltartóztathatatlanul viszi előre a népet."

Ezt az emberi hangot hallja meg most a magyar közönség is a latin-amerikai kontinens kimagasló forradalmára, Fidel Castro válogatott beszédeinek olvasásakor. A Kossuth Könyvkiadó jó szolgálatot tett a külpolitikai kérdések iránt érdeklődőknek, mert e beszédek közreadása — kisebb szerkesztési hibák ellenére — nagy segítséget ad a kubai forradalmi mozgalom megértéséhez.

Salgó László

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕЗИСЫ ЦК ВСРП к VIII съезду Венгерской социалистической рабочей партии — — — — — — — — — — — — — 1
РЕШЕНИЕ ЦК ВСРП «О закрытии противозаконных дел, начатых против деятелей движения в годы культа личности» — — — — — 43
ЙОЖЕФ БОГНАР: Новый, важный этап международной борьбы за мир 49
Данные о московском всемирном конгрессе за разоружение и мир — — 56
Два проекта осуществления разоружения — — — — — — — — 58
ИШТВАН ДАРВАШИ: Союзническая система Запада и американская гегемония — — — — — — — — — — — — — — 64
ШАНДОР К'НАДЬ: Развитие форм оплаты труда в производственных кооперативах — — — — — — — — — — — — — 73
ЙОЖЕФ СИГЕТИ: К вопросу о социалистическом содержании и национальной форме культуры — — — — — — — — — — 85
ЯНОШНЕ КЕШЕРЮ: За лучшее снабжение населения товарами — 101

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Укрепление общественного характера профсоюзной работы в СССР (ПЕТЕР ВАЙДА) — — — — — — — — — — — — 113

АНКЕТА

О правильном понимании руководящей роли партии — — — — — 117

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Новые черти управления сельским хозяйством в СССР (ФЕРЕНЦ ВАГИ) — — — — — — — — — — — — 128

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Путь венгерского крестьянина — бедняка (АНТАЛ ГИДАШ) — — 139
От штурма Монкады до социалистической революции (ЛАСЛО ШАЛГО) — — — — — — — — — — — — 149

Digitized by Google

INHALT

RICHTLINIEN des Zentralkomitees zum Parteitag der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei — — — — — — — — — — 1

BESCHLUSS des Zentralkomitees der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei über den Abschluss der in den Jahren des Personenkults gegen Teilnehmer der Arbeiterbewegung geführten gesetzwidrigen Prozesse — — — — — — — — — — — 43

JOZSEF BOGNAR: Eine neue, wichtige Station im internationalen Friedenskampf — — — — — — — — — — — — 49

ZAHLEN über den Weltkongress für Abrüstung und Frieden — — 56

ZWEI Abrüstungsvorschläge — — — — — — — — — — 58

ISTVAN DARVASI: Das westliche Bündnissystem und die amerikanische Führung — — — — — — — — — — — — 54

SANDOR K. NAGY: Die Entwicklung der Arbeitsentlohnung in den Produktionsgenossenschaften — — — — — — — — — 73

JOZSEF SZIGETI: Zur Frage des sozialistischen Inhalts und der nationalen Form der Kultur — — — — — — — — — 85

FRAU JÁNOS KESERŰ: Für eine bessere Warenversorgung der Bevölkerung — — — — — — — — — — — — — 101

KONSULTATION

Die Stärkung des gesellschaftlichen Charakters der Gewerkschaftsarbeit in der Sowjetunion (PÉTER VAJDA) — — — — — 113

ENQUETE

Über die richtige Deutung und Verwirklichung der führenden Rolle der Partei — — — — — — — — — — — — — 117

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Neue Züge der Leitung der sowjetischen Landwirtschaft (FERENC VÁGI) — — — — — — — — — — — — 128

BUCHBESPRECHUNGEN

Der Weg eines ungarischen Bauern-Proletariers (ANTAL HIDAS) — 139

Von der Belagerung der Moncada bis zur sozialistischen Revolution (LÁSZLÓ SALGÓ) — — — — — — — — — — — 149

Digitized by Google

SOMMAIRE

DIRECTIVES du Comité Central du Parti Socialiste Ouvrier Hongrois pour le VIII-ème Congrès du Parti — — — — — — — 1

UNE RESOLUTION du Comité Central du Parti Socialiste Ouvrier Hongrois concernant la clôture des procès intentés, en violation de la légalité, contre des militants du mouvement ouvrier, dans les années du culte de la personnalité — — — — — — — 43

JOZSEF BOGNAR: Une nouvelle et importante étape de la lutte internationale pour la paix — — — — — — — — — 49

DES CHIFFRES sur le Congrès mondial de Moscou pour le Désarmement général et la Paix — — — — — — — — — — 56

DEUX PROPOSITIONS concernant la réalisation du désarmement (I. K.) — — — — — — — — — — — — — — 58

ISTVAN DARVASI: Le système d'alliance occidentale et la direction américaine — — — — — — — — — — — — — 64

SÁNDOR K. NAGY: Développement de la rétribution du travail dans les coopératives de production — — — — — — — — — 73

JOZSEF SZIGETI: A propos du contenu socialiste et de la forme nationale de la culture — — — — — — — — — — — 85

MME JANOS KESERÜ: Améliorons l'approvisionnement de la population en marchandises — — — — — — — — — — 101

CONSULTATION

L'affirmation du caractère social du travail syndical en U. R. S. S. (PÉTER VAJDA) — — — — — — — — — — — — 113

DISCUSSION

sur la juste interprétation et l'affirmation du rôle dirigeant du Parti 117

REVUE INTERNATIONALE

Les traits nouveaux de la direction de l'agriculture soviétique (FERENC VÁGI) — — — — — — — — — — — — — 128

CRITIQUES ET COMPTS RENDUS

La voie d'un paysan prolétaire hongrois (ANTAL HIDAS) — — 139

Du siège de la Moncada à la révolution socialiste (LÁSZLÓ SALGÓ) 149

Digitized by Google

CONTENTS

CONGRESS DIRECTIVES of the Central Committee of the Hungarian Socialist Workers' Party — — — — — — — — — — — 1

RESOLUTION of the Central Committee of the H. S. W. P. on Putting a Term to the Prosecutions in Violation of the Law Initiated Against Members of the Labour Movement During the Years of the Personality Cult — — — — — — — — — — — — — — 43

JOZSEF BOGNAR: A New and Important Milestone in the International Struggle for Peace — — — — — — — — — — 49

The World Congress for General Disarmament and Peace as Reflected in Figures — — — — — — — — — — — — — — — 56

Two Proposals for Carrying out Disarmament (I. K.) — — — — 58

ISTVAN DARVASI: The Western System of Alliances and American Leadership — — — — — — — — — — — — — — 64

SANDOR K. NAGY: Development of Labour Indemnification on the Cooperative Farms — — — — — — — — — — — — — 73

JOZSEF SZIGETI: On the Problem of the Socialist Content and National Form of Culture — — — — — — — — — — — 85

MRS. JANOS KESERU: For an Improvement in the Supply of Consumers' Goods — — — — — — — — — — — — — 101

CONSULTATION

Strengthening of the Social Character of Trade Union Work in the Soviet Union (PETER VAJDA) — — — — — — — — — 113

STUDY

On the Correct Interpretation and Realization of the Party's Leading Role — — — — — — — — — — — — — — — — 117

INTERNATIONAL REVIEW

New Trends in Directing Soviet Agriculture (FERENC VÁGI) — — — 128

BOOK REVIEWS

The Path of a Hungarian Peasant Proletarian (ANTAL HIDAS) — 139

From the Moncada Siege to the Socialist Revolution (LASZLÓ SALGÓ) — — — — — — — — — — — — 149

Digitized by Google

E SZÁM SZERZŐI:

BOGNÁR JÓZSEF: egyetemi tanár, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének az elnöke, **DARVASI ISTVÁN:** az MSZMP K. B. agit. prop osztályának helyettes vezetője, **K. NAGY SÁNDOR:** az MSZMP Központi Bizottságának tagja, a Földművelésügyi Minisztérium pártbizottságának titkára, **SZIGETI JÓZSEF:** a MTA Filozófiai Intézetének igazgatója, **KESERŰ JÁNOSNÉ:** az MSZMP K. B. Államgazdasági osztályának munkatársa, **VAJDA PÉTER:** újságíró, **Dr. VÁGI FERENC:** kandidátus, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem agrárgazdaságtani tanszékének vezetője, **HIDAS ANTAL:** író, **SALGÓ LÁSZLÓ:** újságíró

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

BENKE VALÉRIA (a szerkesztő bizottság vezetője), **FRISS ISTVÁN, HÁY LÁSZLÓ, KOMJÁT IRÉN, LAKOS SÁNDOR, MOLNÁR ERIK, NEMES DEZSŐ, NÉMETH KÁROLY, ÓVÁRI MIKLÓS, SÍK ENDRE, SZECSŐDI LÁSZLÓ, SZIGETI JÓZSEF**

Digitized by Google

Ára 6,— Ft

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

10

XVII. ÉVFOLYAM 1962 OKTÓBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

A VIII. pártkongresszus irányelveihez (RAPAI GYULA, BESNYŐ KÁROLY, KEREK GÁBOR, FORGÁCS ISTVÁN) — — — — 1
MOLNÁR ENDRE: A szocializmus felépítésének útján — — — — 16
SÁNTA ILONA: Pártéletünk lenini elveiről — — — — — — 27
IZINGER PÁL: A munkatermelékenység növelésének útja a mezőgazdaságban — — — — — — — — — — — — — 39

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

KÁDÁR JÁNOS: A szocializmus teljes győzelméért (HÁY LÁSZLÓ) 48

ESZMECSERE A TERMELŐSZÖVETKEZETI FELHALMOZÁS PROBLÉMÁIRÓL

A termelőszövetkezeti alapok képzésének néhány kérdése (DR. PETHŐ GYÖRGY) — — 58
A termelőszövetkezeti felhalmozás és az anyagi érdekeltség (ZOVÁNYI ISTVÁN) — — 62
A vita tanulságai — — — — — — — — — — — — — — 66

NEMZETKÖZI SZEMLE

A független Algéria problémái (PÁLFY JÓZSEF) — — — — — 72
A lengyel ipar fejlődése (KONCSEK LÁSZLÓ) — — — — — — 81

KONZULTÁCIÓ

Mi a peronizmus szerepe ma Argentínában? (ÁRKUS ISTVÁN) — — 88

Szerkesztőség:
Budapest, V. Széchenyi rakpart 19. Tel.: 124—475.
Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.
Kiadóhivatal: VI. Révay utca 16. Telefon: 116-660*
Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003 a Posta Központi Hirlap Irodánál (Bp., V. József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hirlapiroda újságboltjában: Budapest, V. József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1962. szeptember 20.
Felelős kiadó: A Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Megjelent 35 000 példányban

624684/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVII. ÉVF. 10. SZ. BUDAPEST 1962. OKTÓBER HÓ

A VIII. Pártkongresszus irányelveihez

Falvaink kommunistái a kongresszus előtt

Írta *RAPAI GYULA*
az MSZMP Baranya megyei bizottságának első titkára

A kongresszusi irányelvekben az egyik legfontosabb helyet az a rész foglalja el, amely a falu szocialista fejlődését elemzi és méltatja. Ez indokolt is, hiszen a VII. kongresszus óta a mezőgazdaság szocialista átszervezése volt az a történelmi jelentőségű lépés, amelynek eredményeképpen a szocialista termelési viszonyok uralkodóvá váltak hazánkban.

A mezőgazdaság átszervezése a párt tudatos szervező munkájának alapján, a munkásosztály és az egész társadalom segítségével valósult meg. Azt is megállapíthatjuk, hogy a dolgozó parasztok meggyőzésében falusi pártszervezeteink jelesen vizsgáztak. Paraszt párttagjaink példamutatása, a helyi viszonyokat és az embereket jól ismerő, aktív munkája elősegítette az átszervezés gyors végrehajtását.

Falusi pártszervezeteink munkáját gyakran bírálják. Nem is könnyű dolog lépést tartaniuk követelményekkel, különösen most, amikor a falu dolgozóit gazdaságilag is egy szervezet fogja össze. De munkájuk az átszervezéskor és most a termelőszövetkezetek megszilárdításának idején is kovász, mely nélkül nem érlelődhetne be nagy célunk.

Az elmúlt három évben nagyot nőttek falusi pártszervezeteink. Segítettek a szövetkezetek vezetésének megerősítésében és sokat tettek a nagyüzemi munkaszervezet kialakításáért. Legtöbbjük gyorsan megértette, hogy nagy hiba, ha a termelőszövetkezetben a régebbi osztályrétegződés alapján ítélik meg az embereket. Harcolnak azért, hogy a szövetkezet erősítéséért végzett munka alapján döntse el a közösség, ki mit ér. Ennek a szemléletnek az elterjesztéséhez azonban nem elég három év. A régi faluban kialakult nézet, magatartás és megítélés felszámolásához hosszabb idő kell. Aki kulákcseléd volt, az nehezen tudja megérteni, hogy miért kell most együtt dolgoznia volt gazdájával. Fordítva méginkább ez a helyzet.

Digitized by Google

A falusi pártszervezeteknek más problémákkal is meg kell küzdeniük. Tagjaik között vannak régi szövetkezeti tagok, mások többször is kiléptek és beléptek, a többség pedig az utolsó három évben választotta a termelőszövetkezeti utat. Mindez talaja annak, hogy egyesek ne a munka alapján ítéljenek meg embereket, hanem aszerint, hogy mikor lépett be a szövetkezetbe. Helyenként sok gondot okoz az ilyen nézet. Örvendetes, hogy falusi párttagjainknak egyre nagyobb része ezekben a kérdésekben is helyesen gondolkodik és cselekszik.

Megyénkben tekintélyes számú német és délszláv él. Pártszervezeteink nagy gondot fordítanak arra, hogy biztosítsák nemzetiségi politikánk megvalósulását. Több termelőszövetkezeti elnök és sok egyéb vezető került ki a más nemzetiségűek közül. Országosan ismert a délszláv származású Kaszapovics András, a kátolyi termelőszövetkezet elnöke. Kiváló eredményeivel hívta fel magára a figyelmet a véménd termelőszövetkezet elnöke, a német származású Róth elvtárs is.

Pártszervezeteink arra is gondot fordítanak, hogy a megye cigány lakosságát bevonják a szövetkezeti munkába. Pedig ennek megvalósításáért nagyon sok előítéletet kell leküzdeniük. Több termelőszövetkezet már bebizonyította, hogy a cigányokat példamutató, dolgos emberekké lehet nevelni, ha a pártszervezet és a termelőszövetkezet vezetősége törődik ezzel. A sajtó is többször foglalkozott a rózsafai termelőszövetkezettel; itt a vezetőség nagy bizalmat előlegezett a cigányoknak. Amikor beléptek a termelőszövetkezetbe — a munka megkezdése előtt — a vezetőség előre megadta nekik az évi kenyérfejadagot és pár ezer forint előleget is kifizetett. Ennek az lett az eredménye, hogy néhány év alatt a cigányok nagy része a legjobban dolgozó tagok közé emelkedett.

Ezek a problémák nemcsak a tömeges kollektivizálás időszakában jelentkeztek, hanem — bár kisebb mértékben — már azelőtt is gondot okoztak a falusi pártszervezeteknek. Így tehát a megnövekedett feladatok megoldásánál a pártszervezetek a régebbi tapasztalataikat is hasznosíthatják. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének a befejezése azonban olyan tartalmi és szervezeti tennivalókat is szült, amelyek az új helyzetből erednek. A kongresszusra készülés azt is szükségessé teszi, hogy a falusi kommunisták, az új helyzetet elemezve, megkeressék azokat a megoldási módokat, amelyek a legeredményesebbek pártunk céljainak eléréséhez.

Az átszervezésben az az elv érvényesült, hogy „egy falu — egy termelőszövetkezet". Baranyában 323 község van. Ezeknek jelentős része egészen kicsiny, párszáz lakosú. Már az első évek megmutatták azonban, hogy párszáz holdas termelőszövetkezetben nem lehet korszerű nagyüzemi gazdaságot szervezni. Pártszervezeteink látva ezt, a termelőszövetkezetek egyesítését kezdeményezték. Néhány szövetkezetünkben három, négy, sőt öt kis falu is egyesült. Az egyesített termelőszövetkezetek területe azonban még így is csak kevés helyen haladja meg a 3000 holdat. A szövetkezetek egyesítésével tehát nem mammut-szövetkezetek szerveződtek megyénkben, hanem csak az életképes, gazdaságilag megalapozott nagyüzemi gazdálkodás egyik lényeges feltétele jött létre. Az egyesítés ott volt sikeres, ahol a tagság valóban akarta azt, és ahol vezetőkül tapasztalt, hozzáértő embereket választott.

Az egyesült, több községből álló szövetkezetben a pártszervezetnek

Digitized by Google

is idomulnia kellett a gazdasági szervezethez. Ezért ezekben a termelőszövetkezetekben egy alapszervezetet szerveztek. A vezetőség általában abban a községben székel, amelyben a termelőszövetkezet szakmai vezetősége, illetve irodája van. A többi községben pártcsoportok működnek. Ezek lényegében ugyanazt a munkát végzik, mint azelőtt a párt-alapszervezetek, csak határozathozatali joguk szállt át az egységes teggyűlésekre és vezetőségére. Az egyesült pártszervezetek vigyázznak arra, hogy szervezeti életükben ne legyen semmiféle olyan körülmény, amely gyengítené egységüket. Pl. a kátolyi termelőszövetkezet pártszervezete három község tagságából tevődik össze. Ezért felváltva, hol az egyik, hol a másik községben tartják a taggyűléseket. Így a párttagság világosan látja, hogy nincs alá- vagy fölérendelt község a termelőszövetkezeten belül, és ezt a pártélet is dokumentálja.

A párthelyiségek minden községben megmaradtak. Ezekre továbbra is szükség van: itt tartják a pártcsoport-megbeszéléseket, a pártnapokat és egyéb tanácskozásokat. Azért is szükség van a párthelyiségekre, mert az ifjúsági szervezet és egyéb tömegszervezetek általában nem egyesültek a pártszervezet mintájára, hanem megtartották régi szervezetüket. A pártcsoportokra hárul tehát a tömegszervezetek irányításának feladata. Van azonban olyan egyesült szövetkezetünk is, amelyben a tömegszervezetek is követték a pártszervezet szervezeti átalakulását. Szerintünk mind a két forma jól szolgálhatja a szövetkezet megerősödését. A leglényegesebb az, hogy a vezetők aktívak, jó szervezők legyenek, és a pártcsoport helyesen irányítsa a munkát. A pártszervezetek nem tarthatták meg községi elkülönülésüket, mert nekik egységesen kell segíteniük, irányítaniuk, ellenőrizniük az egész szövetkezet vezetőségét és tagságát.

Az átszervezés idején falusi pártszervezeteink nagy segítséget kaptak az ipari üzemek pártszervezeteitől. Ezt a segítséget most is igénylik. Az üzemi pártszervezetekben több az olyan elvtárs, aki jól meg tud magyarázni egy-egy fontos párthatározatot, akinek nagy tapasztalatai vannak a munka megszervezésében, aki jártas a propagandamunkában stb. A Központi Bizottság augusztusi határozatának megértéséhez üzemi pártszervezeteink sok segítséget adnak a falusiaknak. Az üzemek és a szövetkezetek kapcsolatának fenntartásával és erősítésével konkrétabbá tesszük a munkásság és a parasztság összefogását, és erősítjük a két osztály barátságát.

A szocialista mezőgazdasági nagyüzem megteremtése nagy feladatok megoldását követeli meg szövetkezeti pártszervezeteinktől. Hogy politikailag helyesen irányítsák a termelőszövetkezeteket, ahhoz vezetőiknek ismerniök kell a nagyüzemi irányítás, tervezés, termelés, gépesítés stb. problémáit. Ezt a célt szolgálja a termelőszövetkezeti pártitkárok részére indított egyéves politikai és szakmai pártiskola. A télen több termelőszövetkezetben tartunk téli falusi tanfolyamokat, termelőszövetkezeti akadémiákat. Ezeken politikai és szakmai kérdésekről lesz szó. Növeljük a kihelyezett technikumok számát is. Erőfeszítéseket teszünk tehát arra, hogy a politikai és szakmai képzettség növelésével is segítsük falusi pártszervezeteink munkáját.

Az élet azt bizonyítja, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése után sem pihenhetnek meg a falusi alapszervezetek, sőt felelősségük

Digitized by Google

szélesedik, a velük szemben támasztott követelmények jelentősen megnőttek. A kollektív gazdálkodás útjára lépett parasztok joggal várják el a falusi kommunistáktól, hogy miután megmutatták az anyagi jóléthez, a felemelkedéshez vezető utat, most már ennek az útnak a végigjárásához is adjanak nekik segítséget. E feladat elvégzésében felbecsülhetetlen értékű támaszt nyújtanak pártszervezeteinknek a kongresszusi irányelvek és a kongresszusra való készülődés során végzett számvetések.

A tanácsok tömegkapcsolatainak további fejlődése

Írta *BESNYŐ KÁROLY*
az Elnöki Tanács Titkárságának osztályvezetője

Hazánkban, mint minden szocialista államban, a fejlődés fő iránya: a szocialista demokratizmus általános kibontakozása, minden állampolgár bekapcsolódása a gazdasági és kulturális építés munkájába. Pártunk kongresszusi irányelvei kimondják: „A szocialista állam az egész dolgozó nép érdekeit védelmezi, minden dolgozó osztályt és társadalmi réteget bevon a hatalom gyakorlásába". Hogyan segíti ezt elő a tanácsok tömegkapcsolatainak és tömegszervező munkájának továbbfejlesztése? Ehhez a kérdéshez kívánok felvetni néhány gondolatot.

Már pártunk VII. kongresszusa is a szocialista demokratizmus erősítését jelölte meg államhatalmi szerveink fejlesztésének fő feladataként. Az elmúlt három év alatt állami szerveink jelentős eredményeket értek el e feladat megvalósításában. Javult a választott szervek munkája, megszűntek az önkényességek és törvénytelenségek, nőtt a tanácstagok részvétele a közös munkában, megsokszorozódott az állami és helyi feladatok végrehajtásában közreműködők száma, csökkent — ha még nem is a kívánt mértékben — az eredményesebb munkát akadályozó bürokratizmus. Tanácsaink túljutottak az útkeresés időszakán, tömegszervező munkájukat azonban még számottevően javítaniuk kell, különösen falun.

A tanácsok tömegkapcsolatainak megjavításához mindenekelőtt az szükséges, hogy a tanácstagok mindennapos munkájukkal teremtsenek szoros viszonyt választóikkal, területük lakosságával. Jó formái ennek a tanácstagi beszámolók és fogadóórák. A törvényes előírás szerint minden tanácstagnak évente legalább két beszámolót kell tartania, de a jól dolgozó tanácstag ennél többször is beszámol választóinak. S ha valóban részt vesz a helyi problémák megoldásában, akkor van is miről beszámolnia. Az ilyen tanácstag beszámolói érdekesek és látogatottak, nemcsak a lakosság tájékozódik itt a tanács és a tanácstag tevékenységéről, hanem a tanácstag is megismeri választóinak véleményét és javaslatait, összegyűjti ezeket, s a legközelebbi tanácsülésen tájékoz-

Digitized by Google

tatja róluk a tanácsot. Ez a kölcsönösség jelzi a tanács jó tömegkapcsolatát.

A tanácstagok és a választók közötti kapcsolat elevenségét mutatja az, hogy a tanácstagok mennyire élnek kérdezési, interpellációs jogukkal. Ebben igen nagy a különbség a megyék között. 1961-ben Bács, Pest, Szolnok és Tolna megyében a tanácsüléseken harmincnál több interpelláló is volt, Fejér, Győr és Szabolcs megyében pedig csak kettő—három.

A tanácsok akkor visszhangozzák határozataikban legtisztábban a lakosság véleményét, ha a széles rétegeket érintő kérdéseket már a döntésre való előterjesztés előtt megtárgyalják a lakossággal. A jászberényi járás községeiben például falragaszokon közlik a lakossággal a tanácsülés napirendjét és felkérik a dolgozókat, hogy az ülés előtt közöljék javaslataikat, észrevételeiket a végrehajtó bizottság vezetőivel. Ez a módszer igen helyesnek bizonyult és példát mutat a tanácsok határozathozó szerepének demokratizálódása felé.

A tanácstagi beszámolókon kívül igen jó alkalmat adnak a tanács és a lakosság viszonya szorosabbra fűzésének a falugyűlések és a falusi lakossággal folytatott más széleskörű tanácskozások. Ha a tanács már a határozat meghozatala előtt meghallgatja a lakosságot, s az ő véleménye, észrevételei alapján dönt, akkor a döntést az egész falu a magáénak érzi, és vigyáz arra, hogy mindenki megtartsa.

Tanácsaink azonban nem használhatják mechanikusan a szocialista demokratikmus szélesítésének ezeket az eszközeit. A helyi szerveknek talán éppen az az egyik legfontosabb és legnehezebb feladatuk, hogy mindig a helyi sajátosságoknak legjobban megfelelő módon, a lakosság véleményével összhangban szervezzék meg mind a határozathozatalt, mind a végrehajtást és az ellenőrzést.

Különösen jól dolgoznak e tekintetben a Szolnok megyében megválasztott tanácsok. Itt a tanácsok tagjainak szervezését a tanácsülésen testületi munka formájában végzik. A felsőbb tanácsok napirendre tűzik a falusi és városi tanácsok és szervek munkáját, határozataik útján irányítják és segítik ezek tevékenységét. Bátran megbíznak tanácstagokat és ideiglenes bizottságokat államigazgatási feladatok elvégzésével, a szakigazgatási szervek döntéseik meghozatala előtt kikérik javaslataikat és ezzel a módszerrel megteremtik a társadalmi önigazgatás csíráit. Szolnok megyében a Hazafias Népfront is számottevő és folyamatos segítséget nyújt a tanácsok tömegkapcsolatának bővítéséhez.

A lakosság rétegeit a tanácsi bizottságok, albizottságok és aktívák révén is be lehet vonni az állami feladatok megoldásába. Ezen a területen is van fejlődés, de mégsem lehetünk megelégedve az eddigi eredményekkel. Jelenleg a 107 000 tanácstagnak nem sokkal több mint a fele vesz részt az állandó bizottságok munkájában, s még ezeknek 20—25 százaléka sem állandóan tevékenykedik.

Az idén, és különösen most, a kongresszusra való felkészülés időszakában e tekintetben is fejlődés tapasztalható. Az állandó és az ideiglenes bizottságok ma már tervszerűbben végzik feladataikat, egyre több szakigazgatási feladat megoldásában működnek közre, mindinkább hallatják szavukat a tanácsülések egyes napirendi pontjaival kapcsolatban.

Digitized by Google

A legtöbb vizsgálatot tavaly Veszprém megyében végezték a tanácsok állandó bizottságai (4809 vizsgálatot folytattak és 2286 javaslatot tettek), a legkevesebbet pedig Szabolcs megyében (938, illetve 839). Ezek a számok a többszörösei az előző éveknek. Ma már nem ritka dolog, hogy a bizottságok előzetesen a helyszínen megvizsgálják a napirendre kerülő kérdéseket, megtárgyalják a dolgozókkal az előterjesztéseket, s szóban vagy írásban a tanács elé terjesztik az ő véleményüket, így hasznosan segítik elő a tanács érdemi munkáját. Egyre gyakoribb, hogy a tanácsok és a végrehajtó bizottságok a lakosságnak az állandó bizottságok által összegyűjtött javaslatait határozattá emelik.

A kongresszus tézisei a tömegkapcsolatok kiszélesítésének ezt a módját is bátorítják. A jövőben a tanácsoknak még bátrabban kell támaszkodniok az aktivistákra, még rendszeresebben kell igénybe venniük a szakemberek munkáját.

A szakemberek ma már új formában is részt vesznek a tanácsok munkájában: bekapcsolódnak a végrehajtó bizottságok és az egyes szakigazgatási szervek mellett működő társadalmi bizottságok tevékenységébe. A tanácsok tömegkapcsolatainak bővülését mutatja, hogy ezek a bizottságok az elmúlt években alulról jövő kezdeményezés alapján alakultak meg és széles körben épültek ki. Ma mintegy hatszáz megyei és járási társadalmi bizottságról tudunk. E bizottságok munkájában részt vesznek a pártbizottságok és a tanácsapparátus munkatársai, a tudományos intézmények dolgozói és más szakemberek. Munkaterületük rendkívül változatos. Ifjúságvédelmi bizottságtól kezdve járványügyi bizottságon keresztül politechnikai tanácsig igen sokféle bizottság alakult. Ezek az élet minden területével foglalkoznak és sok aktivistával dolgoznak; így tehát tömegszervezet-jellegűek. A szocialista jogtudományra, illetőleg a felsőbb szervekre vár az a feladat, hogy általánosítva a gyakorlati tapasztalatokat, jogszabályba öntsék a társadalmi bizottságok feladatkörét és a tanácshoz való kapcsolatát.

A legközelebbi idők fontos és nehéz feladata, hogy a tanácsok és a tömegek kapcsolatát állandóvá, nem kampányjellegűvé tegyék. Már ma is mindig sikeres a tanácstagoknak és aktivistáknak egy-egy nagyobb feladat lebonyolítására való mozgósítása; nehezebb dolog azonban folyamatosan foglalkoztatni az aktivisták egyre szélesedő hálózatát, rendszeressé és állandóvá tenni munkájukat, s ezzel erősíteni a tanács tömegszervezeti jellegét. E tekintetben is mutatkoznak azonban eredmények, különösen az albizottságokba szervezett aktivistáknál. A Hazafias Népfront helyi bizottságai is hasznos segítséget nyújtanak ehhez a munkához.

Az elmondottakat összegezve megállapíthatjuk tehát, hogy államhatalmunk helyi szervei, a tanácsok alkalmassá váltak arra a feladatra, amelyet a szocialista állam belső funkcióinak végrehajtása rájuk hárít.

Javul a tanácsok tömegszervező munkája, s bővülnek annak lehetőségei, hogy a lakosságot bevonják az állami feladatok végrehajtásába. Tovább kell azonban fejleszteni az eddigi eredményeket: nagyobb teret kell engedni a népi kezdeményezések kibontakozásának, gyakrabban kell széleskörű tanácskozásokat folytatni a néppel. Ezért helyes volna, ha intézményesítenénk a Hazafias Népfront által szervezett falu-

Digitized by Google

gyűléseket és jelentősen növelnénk látogatottságukat. A lakosságnak mielőbb módot kellene adnunk arra, hogy a tanácsok mellett felállítandó társadalmi bíróságok keretei között kisebb helyi ügyekben aktív részt vegyen az igazságszolgáltatásban. Már a legközelebbi időben felállíthatjuk a régóta tervezett szabálysértési bizottságokat és városainkban élő szervezetté tehetjük a lakóbizottságok hálózatát.

Szívós politikai szervező munkát igényel az, hogy a dolgozók széles körét bevonjuk a tanácsok munkájába. De mindenütt megvan ennek a legfontosabb alapja: a lakosság nagy tömegeinek az állami munka iránti érdeklődése. Pártunk kongresszusa minden bizonnyal újabb ösztönzést ad majd ahhoz, hogy tanácsaink további nagy fejlődést érjenek el tömegszervező munkájukban.

Történelmi igazságszolgáltatás

Írta KEREK GÁBOR
a Petőfi Gimnázium igazgatója

Ezzel a fogalommal jelölik az Irányelvek azt a folyamatot, amelynek az eredménye az, hogy ma hazánkban a középiskolai tanulóknak 53,2 százaléka, a főiskolai és egyetemi hallgatóknak pedig 50,4 százaléka munkás- és parasztszármazású. Ez a két adat is félreérthetetlenül jelzi, hogyan szüntettük meg az uralkodó osztályok művelődési monopóliumát. Külön érdeme népi demokratikus rendünknek, hogy közoktatásunk rohamos fejlődésével nemcsak a munkás- és parasztszármazású tanulók számának és arányának megváltoztatására nyílt lehetőség, hanem az egyéb származású tanulók száma is emelkedett. Így például az értelmiségi családból származó tanulók száma az elmúlt tíz évben a középiskolák nappali tagozatain majdnem két és félszeresére (8737-ről 21 051-re), a főiskolák és egyetemek nappali tagozatain pedig 5014-ről 6977-re emelkedett.

Az igazságszolgáltatás tehát nem más dolgozó rétegek rovására történt. Ez a tény, bár itt-ott hangoztattuk, elkerülte közvéleményünk figyelmét, s ez az egyik oka annak, hogy egyesek a származás szerinti nyilvántartás megszüntetését — tévesen — úgy értelmezik, mintha ezzel valamiféle jóvátétel kezdődnék más dolgozó rétegek irányában. De találkozunk ellenkező irányú helytelen nézettel is: azzal, hogy a kategorizálás megszüntetése a munkásosztály jogainak valamiféle csorbításával, illetőleg — az oktatásügy területén — teljes feladásával jár.

Mind a két vélemény kiragadja összefüggéseiből és önkényesen értelmezi az Irányelveknek azt a mondatát, amely szerint nincs szükség többé tanulóifjúságunk származás szerinti kategorizálására. Pedig ennek a mondatnak a jelentősége csak akkor ítélhető meg helyesen, ha az Irányelvek egész mondanivalójával, a szocialista forradalom hazai

Digitized by Google

új győzelmével, gazdasági és kulturális építőmunkánk feladataival, pártunk további fejlődésével szoros összefüggésben vizsgáljuk.

A hivatkozott pont — többek között — leszögezi: „Egységes szocialista társadalmunk kialakulása és közoktatásunk szocialista fejlődése lehetővé teszi és egyben megköveteli, hogy az iskolai felvételeknél is a jelöltek felkészültsége, rátermettsége, politikai és erkölcsi magatartása legyen a mérce." Ha ennek a megfogalmazásnak a tömörségét — az okok világosabbá tétele érdekében — feloldjuk, akkor azt mondhatjuk: ennek a bizonyos vonatkozásában új mércének a felállítását társadalmunk, közoktatásunk fejlődésének eddigi eredményei teszik lehetővé, szükségességét pedig társadalmunk, közoktatásunk további fejlődése indokolja.

Bármennyire helyes és szükséges intézkedés volt is fejlődésünk korábbi szakaszában a származás szerinti kategorizálás, fenntartása a jelenlegi körülmények között anakronizmus volna. A származás az általános iskolai felvételeknél — az iskolatípus kötelező volta miatt — eddig sem játszott szerepet. Az utóbbi időben minimálisra csökkent a szerepe a középiskolai beiskolázásnál is, a tanulók számának rohamos emelkedése folytán. Ma hazánkban az általános iskolát végzettek fele már középiskolában tanul tovább. Budapesti viszonylatban még kedvezőbb (64 százalékos) az arány, egyes kerületekben pedig eléri a 84 százalékot. Ezeknek az adatoknak a birtokában és annak a perspektívának a tudatában, hogy a következő évtizedben kötelező lesz nálunk a középfokú oktatás, az alapvető társadalmi, politikai okoktól függetlenül is fölösleges lenne a tanulók származás szerinti kategorizálása De csökkent a jelentősége a főiskolai és egyetemi felvételeknél is.

Kétségtelen, hogy a származás figyelembevételével, a munkás- és parasztszármazású tanulók segítésével kapcsolatos eddigi rendelkezéseknek óriási eredményeik vannak. Végrehajtásuk során azonban káros jelenségek is mutatkoztak (például a kivételezettség érzésének felkeltése). Alkalmazásuk — még ha éltünk is a rendeletekben biztosított lehetőségekkel és körültekintően jártunk is el — olykor az ellenkezőjét eredményezte annak, amit célul tűztünk ki. (Például azt a tanulót, akinek édesapja kalauzként dolgozott, mint munkásszármazásút bizonyos jogok illették meg, de ezek nem illették meg annak az özvegyasszonynak a fiát, aki hivatalsegéd férjét korán elveszítvén, a szomszédokhoz járt takarítani, mert több gyermeke miatt nem vállalhatott kötött idejű elfoglaltságot.) A legutóbbi rendelkezés — helyesen — a származás megállapításánál alapvető szempontként a szülő (az eltartó) felszabadulás előtti (1938. évi) és az államosítás előtti (1947. évi) vagyoni és foglalkozási helyzetét jelölte meg. A mai tanulók szüleinek jelentős része azonban ebben az időben még nem volt kereső.

De hogyan egyeztethető össze a munkásosztály vezető szerepe, meg az, hogy a tehetséges munkás- és parasztfiatalok továbbtanulását művelődéspolitikánk változatlanul fontos feladatának tartja — a kategorizálás eltörlésével? Talán nem járunk messze az igazságtól, ha a választ a következőkben adjuk meg: még nem ért véget az a folyamat, melynek eredményeként munkás- és parasztfiatalok egyre inkább a két osztály jelentőségének és számának megfelelően vannak képviselve

Digitized by Google

oktatási intézményeinkben, ennek a folyamatnak csupán adminisztratív szakasza záródott le, s a jövőben „a szükséges politikai, anyagi, szociális és nevelési feltételek biztosításával, az oktató és nevelő munka fejlesztésével kell" biztosítani a tehetséges munkás- és parasztfiatalok továbbtanulását.

E feltételek között jelentős helyet foglal el az iskola. Oda kell hatnia, hogy tehetséges munkás- és parasztszármazású tanulói ne találtassanak könnyűnek, ha egyetemi felvételük, az életben való elhelyezkedésük vagy a káderek kiválasztása alkalmával megméretnek a módosított mérce hármas követelményével (felkészültség, rátermettség, politikai és erkölcsi magatartás).

Hogyan érheti el ezt az iskola? Ennek eléréséért a legtöbbet az iskolareform következetes végrehajtásával tehet. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az iskola és az élet szorosabb kapcsolatának, a tanulás és a munka egységének megteremtése, a túlterhelés enyhítése, a világnézeti nevelés hatékonyságának emelése — az össznemzeti érdekeken belül — elsősorban a munkás- és parasztfiatalok számára teremt kedvező bázist. De módja van az iskolának — s lesz a jövőben is — arra, hogy egyénenként is nyújtson segítséget az erre szoruló munkás- és parasztszármazású tanulóknak. Igaz, nem vezetünk róluk nyilvántartást. De a pedagógusnak ismernie kell tanítványait. Erkölcsi kötelessége odahatni, hogy tanítványai egyenlő feltételekkel versenyezhessenek, hozzásegíteni — függetlenül származásuktól — mindazokat, akik önhibájukon kívül hátrányos helyzetben vannak, ahhoz, hogy elmaradásukat minél előbb behozzák. Ehhez viszont az szükséges, hogy a pedagógus eddig lekötött energiájából, idejéből szabadítsunk fel valamennyit ennek a feladatnak az elvégzésére. (A tanév eleji utasítás jelentős előrelépés ebben a tekintetben: az adminisztráció csökkentésével — számításaink szerint — egy-egy pedagógus számára tanévenként 60 órát szabadít fel. Ezt a tartalmi kérdések megoldására fordíthatná a nevelő, ha egy másik, pénzügyi vonatkozású, a tanerők jobb felhasználását célzó rendelkezés végrehajtása el nem venné tőle. Ugyanis körülbelül ugyanennyivel nő meg egy-egy pedagógus munkaideje, ha kötelező heti óraszámán felül kell ellátnia a tanulószobai felügyeletet, az üzemi kísérést, a szakkörök vezetését. Igaz, ezért külön díjazzák. De az is igaz, hogy nem a más területeken szokásos túlóradíjjal, hanem egységesen, 11 forinttal.)

De az iskola önmagában nem elég arra, hogy meglegyenek a munkás- és parasztfiatalok továbbtanulásának kedvező feltételei. Társadalmunk minden szervének vállalnia kell ebből a feladatból a maga részét. Sokszor egészen apró, egy-egy vállalat vagy üzem szempontjából jelentéktelen ügyön, máskor egy kicsivel nagyobb figyelmességen múlik, hogy több vagy kevesebb munkás- és parasztfiatal tanul-e iskoláinkban.

Állami szerveinknek külön rendelkezésekkel is biztosítaniuk kell, hogy munkás- és parasztfiatalok ne kerülhessenek hátrányos helyzetbe. Valóban nincs szükség „elitképzés"-re. Csak káros volna, ha a tehetséges munkás- és parasztfiatalokat kiemelnénk környezetükből, elszigetelnénk a többi dolgozó réteg gyerekeitől. De oda kellene hatni, hogy a kollégiumok az eddiginél nagyobb számban vegyenek fel tehet-

Digitized by Google

séges munkás- és parasztfiatalokat, olyanokat, akik számára a kollégium adná meg, illetve pótolná (könyvtár, korrepetálás, szakköri foglalkozások stb. útján) azt, amihez az értelmiségi származású tanulók többsége a jól felszerelt és (például szakos nevelőkkel) jól ellátott iskolákban hozzájut, illetve amit otthon megkap. Sokat lehet tenni ezen a téren az ösztöndíj-rendszer megjavításával, a szociális juttatások tervszerűbb felhasználásával is. De még többet várhatunk az Irányelvekben felvetett javaslatok megvalósításától, a még nem szakosított falusi iskoláknak a szakosított általános iskolák szintjére emelésétől, a bentlakásos körzeti nevelőintézmények hálózatának kiépítésétől. Hangsúlyoznunk kell: nem bábusgatásról, nem gyámolításról van tehát szó. Nincs is erre szükség. Semmivel sincs kevesebb tehetséges tanuló a munkás- és parasztfiatalok között, mint a más kategóriabeliek között. De igenis törekszünk arra, hogy egyre kedvezőbb feltételeket teremtsünk továbbtanulásuk számára.

Súlyos következményei lehetnek a származás figyelmen kívül hagyásának akkor, ha a főiskolai és egyetemi felvételeknél a jelenlegi gyakorlat marad érvényben. Tapasztalataink szerint a felvételt eddig alapvetően a felkészültség döntötte el, a pályázók megítélésében csak minimális szerepe volt a rátermettségnek, a magatartásnak. Az Irányelvek alapján ez nem engedhető meg. A mérce mindhárom tényezőjét egyenlő mértékben kell figyelembe venni. (Természetesen tekintettel kell lennünk a mérce alkalmazásánál arra, hogy fejlődésben levő fiatalokról döntünk.) Nem könnyű feladatot ró ez a felvételi bizottságokra. A felkészültséget — az írásbeli és szóbeli vizsga alapján — többé-kevésbé helyesen lehet megállapítani. A rátermettség, a magatartás megítéléséhez azonban nem elegendő a pályázóval való egyszeri-kétszeri találkozás. Ebben a két kérdésben a középiskolák és az üzemek véleményét kell mérvadónak tekinteni. Szükséges tehát, hogy a jövőben az egyetemek fokozottabban igényeljék ezt a segítséget, a középiskolák és az üzemek pedig nagyobb felelősséggel készítsék el javaslataikat.

Megnyugtató módon jelölik ki az Irányelvek kulturális forradalmunk következő szakaszát. A színvonal emelése, az ingyenes középfokú oktatás megvalósítása, az oktatási rendszer további demokratizálása, új egyetem létesítése, a művelődési igények fokozottabb kielégítése jelzi e szakasz fontosabb állomásait. Lelkesítő, de egyben nagy erőfeszítéseket igénylő feladatok ezek. Közülük nem egy olyan, hogy megvalósítását egyetlen kapitalista ország sem tűzhetné napirendre — társadalmi, de még anyagi szempontok miatt sem. Szükséges tehát, hogy megvalósításukat minden esetben gondos tervező és szervező munka előzze meg. Ne kelljen például gyakran kicserélni a tankönyveket. A gyakori változás megingatja tanulóinkban a közölt ismeretek iránti hitet. A tananyag stabilitása nem mond ellent annak az elvnek, hogy az iskolának életközelségben, az élettel összeforrva kell dolgoznia. Ez az összeforrottság azonban nem jelentheti azt, amire a közelmúltban is volt példa, hogy egy író néhány hónapig tartó megingása miatt változtassunk a tananyagon. Az iskola nem reagálhat az élet minden rezdülésére, hanem a valóság alakulásának fő vonalát kell követnie.

Digitized by Google

A személyi kultusz káros következményekkel járt kulturális életünkben is. Olyan „tudományos" művek és tankönyvek is megjelenhettek ebben az időben, melyeknek szerzői nem a valóság ábrázolását, hanem egyes vezetők kinyilatkoztatásainak igazolását tekintették fő feladatuknak. Iskoláinktól aztán várták, hogy vak tekintélytiszteletre, egyes vezetők imádatára neveljenek. S mikor az oltár ledőlt, a csalódott ifjúságnak egy része — eszményképeitől megfosztva — könnyű prédájává lett a revizionista demagógiának, az ellenforradalmi uszításnak.

A káros következmények felszámolása az iskolai életben is megtörtént. Ifjúságunkat a dolgozó tömegek történelemformáló erejének meglátására, a benne való bizakodásra neveljük, arra, hogy ennek az erőnek a sodrában haladva munkálkodjék a maga és embertársai boldogulásán.

Hasznosítható tartalékok — elkerülhető hibák

Írta *FORGÁCS ISTVÁN*
a sarkadi Lenin Tsz elnöke

A kongresszusi irányelvek olvasása közben a termelőszövetkezetek vezetői akarva, akaratlanul is számvetést végeznek: jól sáfárkodtak-e azzal a bizalommal, amely a termelőszövetkezeti kollektíva élére állította őket, kihasználták-e mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a mezőgazdaság szocialista átszervezése nyitott meg?

A mi termelőszövetkezetünkben különösen indokolt az ilyen számvetés. A sarkad-feketeéri Lenin Termelőszövetkezet az ország legrégibb szövetkezete. 1945-ben alakult meg, már túl volt tehát másfél évtizedes jubileumán akkor, amikor az országban befejeződött a mezőgazdaság kollektivizálása. Ez a csaknem két évtized sok sikert és átmeneti kudarcot hozott szövetkezetünknek, de egyértelműen bebizonyította a nagyüzemi gazdálkodás fölényét. Ha azonban összevetjük a nagyüzem lehetőségeit ezeknek a megvalósításával, akkor rögtön kiderül, hogy milyen sokrétűek még a mezőgazdaságban azok a kiaknázatlan tartalékaink, amelyeknek megismerésével és felhasználásával hathatósan elősegíthetnénk a termelés fellendülését.

A termelőszövetkezetek az utóbbi években a rendkívül szeszélyes időjárás ellenére is sokat erősödtek és számos növény termésátlagával messze túlszárnyalták az egyéniek átlagát. Ma már nem az okoz problémát, hogy megértessük a termelőszövetkezeti tagokkal: haladásunknak az az alapvető feltétele, hogy derekasan vegyék ki részüket a közös munkából. Ezt viszonylag könnyen elérhetjük, ha felhasználjuk az anyagi érdekeltség különböző eszközeit, ha jó a kapcsolat a tagság és a vezetők között, ha a pártszervezet erős és jól dolgozik. A termelőszövetkezetek megerősödésének folyamata megoldja a régi problémákat, de újakat, más jellegűeket is szül. A termelőszövetkezetek egyre világosab-

Digitized by Google

ban felismerik, hogy *mit* kell tenniük, s ahhoz szeretnének több segítséget kapni, hogy *hogyan* oldják meg feladataikat. Ma már nem az a problémájuk, hogyan utasítsák vissza a nekik felajánlott szakembereket, hanem az, hogy miképpen kaphatnának még többet és még hozzáértőbbeket, s hogyan állandósítsák őket.

Mind országosan, mind helyileg egyre nagyobb figyelmet fordítunk a termelés növelésének legfőbb feltételeire. Ma és még néhány évig ezeknek a termelést növelő legfontosabb eszközöknek a biztosítása a legfőbb feladatunk. De mind nagyobb szerepük lesz a termelést növelő olyan tartalékoknak is, amelyekre ma még nem fordítunk elegendő figyelmet.

Ezeknek a tartalékoknak egyike: a természeti adottságok jobb kihasználása. A mezőgazdasági termelés emelésének sok tartaléka rejlik például a talajban. Az egyéni gazdák annakidején 15—20 centiméter mélyen művelték a talajt, tehát csak a felső rétegét használták ki. De a terméshozamot a művelhető rész alsó rétegébe leszivárgott tápanyagok felhasználásával is emelhetjük. Ez azért is fontos, mert a szántóterület nagyságát nem növelhetjük, de a talaj művelhető részét igen. Szövetkezetünkben az idén azt kívánta meg a vetési sorrend, hogy egy nem istállótrágyázott, 40 holdas, 50 centiméter mélyen szántott táblába cukorrépát vessünk. Ezen a területen a cukorrépa az aszály ellenére is 230 mázsás termést adott holdanként. Hasonló mélyen művelt talajban szeptember elején is haragoszöldek voltak a kukoricavetések, és öntözés nélkül is holdanként 45—50 mázsa csőtermést adnak. Ez letagadhatatlanul igazolja a mélyművelés előnyét.

Takarmánygondjainkat is a mélyműveléssel akarjuk megoldani. Régebben nem termeltünk elegendő zöldtakarmányt, s a széna jó részét ideje előtt etettük fel az állatokkal. A zöld futószalag — amelyet csak mélyműveléssel és öntözéssel tudtunk bevezetni — lehetővé tette, hogy istállóátlagunk sem tavaly, sem az idén nem csökkent 10 liter alá.

A mélyművelés tehát igen számottevő tartaléka a termelés növelésének. De alkalmazása attól függ: milyen a talaj termőrétegének a vastagsága, nincsenek-e káros sók a talaj alsóbb rétegeiben. Nem mindenhol alkalmazhatjuk tehát, s bevezetése előtt talajvizsgálatokat kell végeztetnünk. Vannak azonban olyan tartalékaink is, amelyeknek feltárásához és hasznosításához nincs szükség különösebb vizsgálatokra, s amelyeknek alkalmazási körét a talajviszonyok sem korlátozzák. Ilyen az állattenyésztés és állattartás egészségügyi, takarmányozási viszonyainak a javítása. Egy-egy szövetkezetben rövid idő alatt százezres, járási méretekben pedig milliós eredményjavulást érhetünk el ezzel. A termelőszövetkezetekben ugyanis igen sok állat hullik el felnevelési betegségekben. A sarkadi járásban például az első félévben a süldőállománynak 19 százaléka elhullott. A tartási és takarmányozási viszonyok megjavításával a minimálisra csökkenthetjük ezt a veszteséget. Táptakarmányok etetésével, lelkiismeretes gondozással, a higiénia fokozásával, falkásítással gyökeres változásokat érhetünk el. Szövetkezetünkben 1958-ban a malacok 25 százaléka hullott el felnevelési betegségben, az idén pedig mindössze 3.5 százaléka. A süldő-elhullást is sikerült 1.5

Digitized by Google

százalékra csökkentenünk. Ezeket az eredményeket az állategészségügyi szabályok betartásának, a jó takarmányozásnak, a szakvezetők és a dolgozók lelkiismeretes munkájának köszönhetjük.

Ezekben az eredményekben része van annak is, hogy nálunk a főállattenyésztői teendőket egy fiatal állatorvos végzi. Mivel nem külső ember, az állatgondozók jobban megfogadják a szavát és pontosabban betartják utasításait. Ezért sajnálattal hallottam, hogy az Állatorvostudományi Egyetemen az előző évekhez képest csökkentették a hallgatók számát. Véleményem szerint helyes volna, ha minél több nagy termelőszövetkezet alkalmazna állatorvost. Ez a Szovjetunióban is jól bevált. Ezért inkább növelni kellene az állatorvos-jelöltek létszámát, nem pedig csökkenteni.

A mezőgazdasági termelés itt megemlített tartalékainak felhasználása nagy jelentőségű, de csak akkor, ha ezenkívül a közismert legfőbb tennivalókat is rendben elvégezzük. Megítélésem szerint már most is sok és a jövőben egyre több termelőszövetkezetben előtérbe kerül a tartalékok hasznosítása, mert az alapvető tennivalók már rendben valósulnak meg.

A kongresszusi irányelvek is azt bizonyítják, hogy pártunk jó úton halad, a célok lelkesítők, és megteremtik a sikeres munka feltételeit. Ha a nagy feladatokat helyesen oldjuk meg, akkor a kisebb jelentőségű kérdésekben meglévő hibák látszanak a legnagyobbaknak. Így vagyunk most a mezőgazdaságban is.

Ezért nem hagyhatjuk szó nélkül azt, hogy a mezőgazdasági termelés gyors fejlődését olyan körülmények is akadályozzák, amelyek külön-külön nem nagy jelentőségűek, de amelyeknek az elhárításával szintén feltárhatunk tartalékokat, nem is nagyon rejtetteket, s ezzel beruházási vagy más anyagi igény nélkül meggyorsíthatjuk a fejlődést.

Ilyen akadály például a Magyar Nemzeti Bank pénzgazdálkodási rendszere, amely kezdi már gátolni a szövetkezetek fejlődését. A merev, bürokratikus bankintézkedések tetemes károkat okozhatnak a szövetkezetek gazdálkodásában. Gyakran a bank előadójának a belátására van bízva a szövetkezet sorsa, s ennek az embernek a személyes rokonszenve vagy ellenszenve jelentősen befolyásolhatja a kollektív gazdaság életét. Hadd mondjak két példát erre. Termelőszövetkezetünknek 1960-ban és 1961-ben is az őszi betakarítás idején 70 000 Ft-ra lett volna szüksége a munkaegység-előleg kifizetéséhez. A Nemzeti Bank hitelügyi előadója azonban úgy ítélte meg a dolgot, hogy ez mérleghiányt okozhat, s ezért nem javasolta az összeg kifizetését. Ennek az intézkedésnek a következtében szövetkezetünk 3 millió forint értékű veszteséget szenvedett. Hasonló helyzetbe kerültünk akkor is, amikor a tervezettnél több takarmányunk termett és úgy határoztunk, hogy ennek felhasználásával meghizlalunk 20 marhát. Ezt az elgondolásunkat nem valósíthattuk meg, mert a Nemzeti Bank illetékes előadói másképpen ítélték meg ennek hasznosságát, mint a termelőszövetkezet.

Forradalmi időszakot élünk. Ledőltek a mezőgazdaság fejlődését gátló évszázados korlátok. A forradalmi idő pedig forradalmi munkastílust követel. Sajnálatos jelenség, hogy ennek ellenére a felügyeleti vagy irányító szervek egyes munkatársai hivatalnokokká válnak, s csak

Digitized by Google

annyira törődnek a szövetkezet sorsával, amennyire állásuk megtartásához ez feltétlenül szükséges. A feladatokat kiosztják ugyan, de a végrehajtást már nem eléggé támogatják és ellenőrzik. A törvényességre hivatkozva, valójában azonban kényelemszeretetből, gyakran kitérnek a jogos igények elől, pedig könnyen találhatnának megoldást. Néha úgy érezzük, hogy egyes hivatalok tele vannak olyan emberekkel, akik íróasztaluk féltése miatt nem mernek a helyes törekvésekért felelősséget vállalni, inkább megbújnak a törvényesség látszatának biztonságot nyújtó palástja alatt.

Egy példa erre: A tervezettnél jobb termelési eredményeink lehetővé tették, hogy növeljük baromfitenyésztésünket. 5000 naposcsibét akartunk beszerezni. Ez elé azok állítottak akadályokat, akiknek pedig éppen az akadályok elhárítása volna a feladatuk, azon a címen, hogy igényünket már egy évvel előbb kellett volna megterveznünk. Csak bürokratizmussal magyarázhatom azt is, hogy a termelőszövetkezet irányításáért felelős járási tanács dolgozói egy félév alatt csak háromszor voltak a szövetkezetünkben, s akkor is alig volt több mondanivalójuk, mint az, hogy „na, hogy vagytok, mi újság?"

A felvásárló szervek is jelentősen meggyorsíthatnák a mezőgazdasági termelés növekedését és a termelőszövetkezetek megszilárdulását, ha erélyesebben küzdenének a maguk hibái ellen. Ideje volna, hogy a MÉK megváltoztassa jelenlegi szerződési rendszerét, mert e szerint hátrányos helyzetbe kerül az a termelőszövetkezet, amely jobban gazdálkodik és így túlteljesíti termelési tervét. Helyes volna, ha a zöldségfelvásárlásban is azt a módszert alkalmaznák, amelyet a Mezőmag az aprómagvak átvételénél, azaz, ha a teljes termést átvennék, nemcsak annyit, amennyire szerződés van. Nemcsak a termelőszövetkezeteknek, hanem az egész országnak érdeke, hogy a jelenlegi helyzet megváltozzék, hiszen az idén is az ország több városában zöldborsó-hiány volt, holott a termelőszövetkezetek egy része az állatokkal volt kénytelen megetetni azt a borsót, amit a MÉK mint terven felüli mennyiséget nem volt hajlandó átvenni.

Gyorsabban megerősödhetnének a termelőszövetkezetek akkor is, ha az elnökök idejüknek nagyobb részét a szövetkezet belső problémáinak megoldásával tölthetnék. Sokan joggal kérdezhetik: hát mit csinálnak az elnökök, ha nem ezt? Megmondom: az elnökök idejüknek nagy részét értekezleteken töltik, vagy a termelőszövetkezetbe látogató külső szervek képviselőit fogadják. Nem is az a nagyobbik baj, hogy egy-egy szerv sok értekezletet szervez, vagy sokszor keresi fel a szövetkezetet, hanem az, hogy túl sok az ilyen szerv. Rám, mint a Lenin termelőszövetkezet elnökére 1962 első felében átlag havi 15 értekezlet és napi másfél tucat látogató jutott. Ha ez csak a felére is lecsökkenne, ezzel tekintélyes mértékben megnövekednének az eredményeinket kifejező mázsák és forintok.

Végül meg kell mondanom, hogy járási pártbizottságunknak is többet kellene foglalkoznia velünk. Tavaly novemberben termelőszövetkezetünk pártszervezete új vezetőséget, a pártvezetőség pedig új párttitkárt választott. Ugyanabban az időben szövetkezetünk is gondokkal küzdött a nagy felfejlődés miatt. A járási pártbizottság mégis csak ki-

Digitized by Google

lenc hónap múltán ért el hozzánk, hogy segítse a problémák megoldásában a még tapasztalatlan, új vezetőséget.

Ezek a hibák külön-külön nem nagyon jelentősek, de együttesen már komoly gondot okoznak, s ha megszünnének, ezzel újabb lehetőségeink nyílnának a mezőgazdaság feladatainak megoldására. Nem anarchiát akarunk mi a tervszerűség helyett, hanem csak azt, hogy *állami és gazdasági irányító szerveink többet és rugalmasabban foglalkozzanak problémáinkkal, hogy a pénzgazdálkodás, a hitel és a felvásárlás rendszere a jelenleginél gyorsabban kövesse a termelésben feltáruló új lehetőségeket, s ne akadályozza, hanem segítse ezeknek hasznosítását.*

Termelőszövetkezetünk tagsága sokat vár a közeledő VIII. pártkongresszustól. Reméljük, hogy a pártkongresszus határozata alapján gyorsabb ütemben növelhetjük tartalékaink felhasználását és termelőszövetkezetünk eredményeit.

Digitized by Google

A szocializmus felépítésének útján

Írta **MOLNÁR ENDRE**

A szocialista forradalom és a szocialista építés fő törvényei minden országra nézve közösek, általános érvényűek. Ismeretük azonban nem menti fel az egyes országok kommunista pártjait az alól, hogy elemezzék a szocialista forradalom konkrét feltételeit, mert az általános érvényű törvények mindig csak a fejlődés különös útján valósulnak meg. Csak a marxizmus—leninizmus elméletével felvértezett, a forradalmi harcok általános törvényeinek ismeretét a konkrét helyzet alkotó elemzésével párosító, a tömegekkel összeforrt párt képes arra, hogy sikerrel vezesse a dolgozó nép küzdelmeit a szocializmusért. A Magyar Szocialista Munkáspárt kongresszusi irányelvei megállapítják: „A szocialista forradalom minden győzelme elsősorban annak köszönhető, hogy a magyar munkásosztálynak, a dolgozó népnek egységes, marxista—leninista, internacionalista pártja van, amely megoldotta és megoldja történelmi feladatait".

Az Irányelvek marxista—leninista módon elemzik azt az utat, amelyet a magyar dolgozó nép a szocialista forradalomban a szocializmus alapjainak lerakásáig megtett, világos értékelést adnak a jelenlegi helyzetről és megszabják a programját annak a munkának, amelyet elvégezve népünk eljut a szocializmus teljes felépítéséhez.

* * *

A szocialista forradalom, a szocialista társadalom felépítése sokrétű, bonyolult folyamat, amely a társadalmi élet minden területére kiterjed. Az Irányelvek a megtett út elemzésében és a feladatok meghatározásában abból indulnak ki, hogy a szocialista forradalom fő összetevői: a politikai, a társadalmi-gazdasági és a kulturális-ideológiai átalakulások egymással való bonyolult kölcsönhatásban fejlődnek. A munkásosztály győzelme politikai síkon, a proletárdiktatúra létrehozása — a szocialista forradalom kiin-

Digitized by Google

dulópontja és győzelmének feltétele. A proletárdiktatúra eszköz a munkásosztály, a dolgozók kezében az ipar és a közlekedés fő termelőeszközeinek, továbbá a bankrendszernek, a külkereskedelemnek és a nagykereskedelemnek az államosítására, a termelési viszonyok szocialista átalakítására. A munkásosztály csak akkor válhat uralkodóvá a gazdaságban, ha előbb már uralkodóvá vált a politikában.

A munkásosztály politikai hegemóniáját, a proletárdiktatúra államát viszont csak akkor lehet megszilárdítani, a szocialista építés állami vezetése, a munkásosztály hatalma csak akkor erősödhet, ha a szocialista termelési viszonyok az egész népgazdaságban uralkodóvá válnak. A népgazdaság szocialista rendszerének a termelőeszközök társadalmi tulajdona alapján való kiépítése feltétele annak, hogy növekedjék a társadalom anyagi gazdagsága, emelkedjék a dolgozók életszínvonala. A szocialista termelési viszonyok pedig csak akkor fejlődhetnek ki teljesen és szilárdulhatnak meg, ha a modern technika vívmányait hasznosító gépi nagyiparra épülnek. Mint Lenin mondotta, a szocializmus adekvát anyagi bázisa nem lehet más, mint a modern gépi nagyipar és ennek elterjedése a mezőgazdaságban.

A politikai, gazdasági, társadalmi átalakulások osztályharcban mennek végbe. Ennek a harcnak a sikeres megvívása feltételezi azt, hogy a munkásosztály, a dolgozó nép politikailag aktív törzse, zöme kiszabaduljon a burzsoázia politikai-eszmei befolyása alól, ráébredjen objektív osztályérdekeire és az osztályharcok döntő csatáiban a munkásosztály marxista—leninista pártja, a kommunista párt mögé sorakozzék fel. A szocialista forradalom és a szocialista építés sikerei a dolgozók életszínvonalának megjavulására vezetnek s ez kedvező alapot teremt a kommunista párt nevelő, a tömegek világnézetét formáló tevékenységéhez. A kulturális-ideológiai forradalom kibontakozása a burzsoázia hatalmának megdöntése után, együtt a társadalmi-gazdasági viszonyok szocialista átalakításával, elősegíti, hogy kifejlődjék és megerősödjék az egész dolgozó nép szocialista erkölcsi-politikai egysége.

A népek rendkívül változatos úton jutnak el a szocialista forradalomig. A tapasztalatok azt mutatják, hogy olyan elmaradott országokban, amelyekben tömegméretű a nyomor, amelyekben a brutális belső elnyomás a nemzetközi imperializmus kíméletlen kizsákmányolásával párosul, és amelyekben a munkásosztály, a kommunista párt vezetésével a legszélesebb tömegek aktívan részt vesznek a proletárhatalom kivívásában, az idegen elnyomás lerázásában, a szocialista forradalom kibontakozásában, — könnyebben halad a termelési viszonyok szocialista átalakítása, a forradalmi energiák átkapcsolása a szocialista építőmunka feladataira. Ezekben az országokban azonban késlelteti a szocialista

Digitized by Google

termelési viszonyok teljes kiépülését és megszilárdulását az, hogy hosszú időt vesz igénybe annak a szükséges anyagi-termelési bázisnak a kiépítése, amely nélkül nem lehet lényegesen emelni a munka termelékenységét, kialakítani a szocialista munkaszervezetet, radikálisan megjavítani a dolgozók életviszonyait. Az elmaradott országokban a kultúrforradalom is nehezebben halad előre: a néptömegek forradalmi lelkesedése, szocialista meggyőződése csak lassan párosulhat a közművelődés fejlődésével, az emberi kultúra kincseinek általánossá válásával, a szakképzett káderek tömeges felnevelésével. Az ilyen országokról szól Leninnek az a megállapítása, hogy könnyebb bennük elkezdeni a forradalmat, de nehezebb végigvinni. Az elmaradott, főleg paraszti népességű országokban nagy a tömegek kispolgári ingadozása, s a kispolgári spontaneitásnak véglegesen csak a fejlett termelőerőkre támaszkodó szocialista nagyüzem, az ország gazdasági-társadalmi struktúrájának a modern termelőerők alapján való szocialista átalakítása állhatja útját.

A Magyar Népköztársaságra — mint a legtöbb szocialista országra — az volt a jellemző, hogy feudális maradványokkal átszőtt, közepesen fejlett népgazdaságot, agrár-ipari országot örökölt a kapitalizmustól. Ilyen körülmények között a szocialista forradalomnak kellett menetközben pótolnia a népgazdaság sok évtizedes elmaradását, s végrehajtania az ország iparosítását. S minthogy a szocialista forradalom elsőnek a Szovjetunióban és később is főleg olyan országokban győzött, amelyek gazdaságilag elmaradottak vagy csak közepesen fejlettek voltak, ebből a szocialista országok világközösségére kiterjedő érvénnyel az a követelmény adódott, hogy gazdasági tekintetben utól kell érni és túl kell szárnyalni a legfejlettebb kapitalista országokat. Ez a történelmi helyzet bonyolulttá tette a szocialista építés belső és nemzetközi feltételeit. A népgazdaság fejlesztésének üteme a szocialista országok számára mind a szocializmus belső megszilárdulása, mind a két világrendszer harca szemszögéből nézve döntő fontosságúvá vált.

Korunkban az imperializmus világrendszerével szemben kialakult a szocializmus világrendszere, s egyre nagyobb mértékben válik a nemzetközi fejlődésnek, korunk folyamatainak meghatározójává. Hazánkban a szocializmus teljes felépítése csak a szocialista világrendszer keretében, a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal szorosan együttműködve valósítható meg. Ez az együttműködés feltétele annak, hogy korszerű színvonalon, magas fokú gazdaságossággal hasznosítsuk az egyes szocialista országok erőforrásait. Csak a szocialista világrendszer növekvő erejével kényszeríthetjük rá a nemzetközi imperializmusra a békés egymás mellett élés feltételeit és állhatjuk útját az egész emberiség létét fenyegető új világháborúnak. Ebből következik, hogy a szocialista forradalom fejlődése hazánkban csak az egész szocialista világrend-

Digitized by Google

szer fejlődésével összefüggésben értékelhető. A szocialista világrendszer egységének, a nemzetközi kommunista mozgalom összeforrottságának állandó erősítése létérdeke minden haladó erőnek, s elsőrendű feltétele a magyar nép békés, szocializmust építő munkájának is.

* * *

A kongresszusi irányelvek a szocialista forradalomban eddig megtett utat jellemezve megállapítják, hogy „... egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását". Ezek a szavak egyrészt összegezik azokat a nagy történelmi jelentőségű győzelmeket, amelyeket a magyar munkásosztály, a magyar dolgozó nép a szocializmus építésének útján eddig elért, másrészt azt is kifejezik, hogy a szocializmus felépítésének folyamata még nem fejeződött be, még nem jutott el kiteljesedéséhez, ahhoz a határhoz, amelyet nem is lehet mereven megvonni, de amelyen túl ez a folyamat mégis átmegy már a kommunizmus építésének folyamatába, összemosódik azzal.

A szocializmus alapjai lerakásának feltétele „népünk legnagyobb történelmi vívmánya", a munkáshatalomnak, a proletárdiktatúrának a kivívása volt. A magyar népi demokratikus forradalom antifasiszta, háborúellenes népi összefogással kezdte meg útját, s fokozatosan fejlődött át szocialista forradalommá. A magyar népi demokrácia fejlődésében fokozatosan ment végbe a burzsoázia politikai erőinek szétverése és elszigetelése, a munkásosztály és más dolgozó osztályok egységének kikovácsolása. Ezt a folyamatot a munkásosztály két pártjának a marxizmus—leninizmus alapján való egyesülése tetőzte be, s ez egyúttal a szocialista forradalom útjára fordította a népi demokrácia fejlődését.

Hazánkban megvolt a lehetősége annak, hogy a proletárdiktatúráért folytatott harcokban kialakult széles népi egység fennmaradjon, erősödjék és szocialista tartalmúvá váljék. A személyi kultusz kifejlődése, a politika dogmatikus-szektás torzulásai azonban oda vezettek, hogy meggyengültek a párt tömegkapcsolatai, összeszűkült a proletárdiktatúra tömegbázisa. 1956-ig a fejlődésnek az a sajátos, paradox és súlyos következményekkel terhes vonala alakult ki, hogy társadalmunk gazdasági viszonyai fokozatosan szocialista viszonyokká formálódtak át, az osztályok jellege és a társadalom osztályszerkezete is megváltozott, s így az objektív viszonyokat tekintve előrehaladtunk a társadalom szocialista egységének kialakulása felé, de ez mégsem járt együtt társadalmunk szocialista erkölcsi-politikai egységének megerősödésével. Azok a hibák és torzulások, amelyeket a személyi kultusz idézett elő, a párt

Digitized by Google

és a proletárállam tevékenységében, a gazdaságpolitikában, a szocializmust építő nép életviszonyaiban, sokak szemében elhomályosították a szocialista forradalom hatalmas vívmányainak maradandó és meghatározó jelentőségét, s még a dolgozók egy részét is elszakították a párttól, és védtelenné tették őket a revizionista — ellenforradalmi erők népellenes demagógiájával szemben.

A Magyar Szocialista Munkáspártnak történelmi érdeme, hogy soraiban leküzdötte a tévelygést és az árulást, marxista-leninista alapokon megszilárdította egységét, s visszatért a nemzetközi kommunista mozgalom kipróbált, lenini útjára. A forradalmi erőknek a marxizmus—leninizmus alapján való tömörítése tette lehetővé az ellenforradalom leverését, a proletárdiktatúra megvédését és megerősítését. A Magyar Szocialista Munkáspárt az ellenforradalom ellen, a szocialista konszolidációért, a szocialista építés meggyorsításáért folytatott harcok közepette is mindig szeme előtt tartotta a kommunista végcélt, és gondosan mérlegelve az osztályerők elhelyezkedését, a tömegek érettségét, olyan feladatokat tudott kitűzni, amelyeknek megvalósítása előrevitte a szocializmus építését, gazdagította a tömegek tapasztalatait, erősítette szocialista meggyőződésüket, szorosabbra fűzte a párt és a tömegek kapcsolatát.

A termelési viszonyok szocialista átalakítása az államosításokkal kezdődött, majd a szövetkezetek szervezésével folytatódott, de csak pártunk VII. kongresszusát követő időszakban jutott el arra a fokra, amikor a mezőgazdaság szocialista átalakításának befejezésével a népgazdaság minden ágában a szocialista termelési viszonyok váltak uralkodóvá. 1958-ban, amikor a Központi Bizottság napirendre tűzte a mezőgazdaság szocialista átszervezésének végigvitelét és ezzel egyidejűleg a mezőgazdasági termelés emelését, a szántóterület 73 százaléka még egyéni gazdálkodók birtokában volt, az állami szektor a szántóterület 13,6 százalékát, a szövetkezeti szektor pedig 13 százalékát foglalta el. 1961-ben azonban már az ország szántóterületének 95,6 százaléka tartozott a szocialista szektorhoz. A szántóterület 13,3 százalékán állami gazdaságok, 79,5 százalékán termelőszövetkezetek* gazdálkodtak. A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyidejűleg a mezőgazdaság termelőerői is fejlődtek, s nőtt a mezőgazdasági termelés, emelkedett a felvásárlás színvonala is. Mindez megcáfolhatatlanul bizonyítja, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése a paraszti tömegek egyetértésével, a lenini elvek érvényesítésével ment végbe.

Már a munkáshatalom kivívása után meggyorsult hazánkban a termelőerők fejlődése, s kibontakozott az ország iparosításának

* A termelőszövetkezetek szántóterületére vonatkozó adat magában foglalja a mezőgazdasági termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok közös és háztáji gazdaságainak, valamint az alacsonyabb típusú szövetkezeteknek a szántóterületét is.

Digitized by Google

folyamata. A kongresszusi irányelvek, mint a szocializmus építésének nagy eredményét szögezték le: „Hazánk másfél évtized alatt elmaradott agrár-ipari országból fejlett nehéziparral rendelkező ipari-agrár országgá vált." Hogy milyen nagy erőfeszítéseket tett a magyar nép gazdaságának fejlesztésére, azt az is mutatja, hogy 1950 és 1961 között évente a nemzeti jövedelemnek átlag mintegy negyed részét fordították beruházásokra, holott a háború előtt tiz év átlagában Magyarországon a nemzeti jövedelemnek csupán mintegy 4 százalékát használták fel állótőke képzésére.

Az ellenforradalom után népgazdaságunk hamar talpraállt, 1958-tól kezdve pedig gyorsan és egyenletesen fejlődött. A beruházások és a felújítások összege 1959 és 1961 között csaknem kétszer akkora volt, mint az 1955—1958-as években. 1959 és 1961 között, három év alatt, 103 milliárd forint jutott népgazdasági beruházásokra, s ezen kívül még 31 milliárd forintot költöttünk az állóalapok felújítására. Az ipar ebben az időszakban csaknem 40 százalékkal növelte termelését, az átlagos évi növekedés pedig 12 százalék körül volt. Az utóbbi években a munka termelékenységének növekedése is helyes irányban halad. 1950 és 1959 között az ipari termelésnek a háromszorosára való növekedését még 63 százalékban a létszámnak és csak 37 százalékban a munka termelékenységének a növelésével értük el, 1960-ban viszont a termelés növekedésének 48 százaléka, 1961-ben pedig már 62 százaléka származott a munkatermelékenység növekedéséből. A munka termelékenységének növekedését tekintve Magyarország az utolsó három évben megközelítette a szocialista országok átlagos fejlődési színvonalát. A munkatermelékenység növelésének fő útja a termelőberendezések korszerűsítése, a műszaki fejlesztés. Ipari berendezéseink korszerűsítésének, felújításának folyamatát megközelítően jelzi az állami ipar bruttó állóalapjainak kor szerinti megoszlása 1960 elején: ebben az időben az ipari állóalapok 33 százaléka 5 évnél fiatalabb, 30 százaléka 5—10 éves, és 37 százaléka 10 évesnél régibb volt.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek a szocialista állam segítségével és saját erőforrásaik felhasználásával erőteljesen fejlesztették közös gazdaságukat. A mezőgazdaság termelőerőinek fejlődését mutatja, hogy 1958-ban az egy traktoregységre jutó szántóterület 339 hold volt, s ez 1961-ben már 172 holdra csökkent. Az egy kat. hold szántóra jutó műtrágya-felhasználás az 1958. évi 49,3 kg-ról 1961-ben 103,3 kg-ra nőtt. A termelőszövetkezetek gazdaságának kiépülését, fokozatos anyagi megalapozását jelzi az is, hogy a termelőszövetkezetek szántóterületének ugrásszerű megnövekedésével párhuzamosan 1959-től 1962-ig a termelőszövetkezetek egy kat. hold közös szántóra jutó állóeszköz-állományának értéke 1847 Ft-ról 2830 Ft-ra nőtt (tervadat). A termelőszövetkezetek anyagi termelőalapjainak gyarapodásához a szocialista állam rend-

Digitized by Google

kívül nagy mértékben járul hozzá. A mezőgazdaság részesedése az összes beruházásokban az 1958-as 12,3 százalékról 1960-ban 20,8 százalékra emelkedett.

A termelőerők fejlődése együttjárt az életszínvonal jelentős emelkedésével. Semmi sem bizonyítja jobban az ellenforradalom utáni gazdaságpolitikánk helyességét, mint az, hogy népgazdaságunk, amelynek fejlődése meggyorsult és egyenletes ütemben haladt, elő tudja teremteni a mezőgazdaság szocialista átalakításának megalapozásához szükséges anyagi eszközöket, s emellett elbírta azokat a terheket is, amelyeket a hadsereg korszerűsítése rótt rá, s mindezt anélkül, hogy a dolgozók életszínvonala visszaesett volna, anélkül, hogy a népgazdaság egyensúlya megrendült volna.

Népgazdaságunk szerkezeti átalakulását jelzi az ország népességének termelési ágak szerinti átrétegeződése is. 1949-ben és 1962-ben a keresők száma a fő népgazdasági ágakban a következőképpen alakult:

	A keresők			
	száma (1000 fő)	megoszlása (százalék)	száma (1000 fő)	megoszlása (százalék)
	1949-ben		1962-ben	
ipar	750	19,2	1372	29,6
építőipar	70	1,8	255	5,5
mezőgazdaság	2138	54,7	1633	35,2
közlekedés	161	4,1	296	6,4
kereskedelem	206	5,3	330	7,1
egyéb	585	14,9	752	16,2

Mint ez a táblázat mutatja, az építőiparban, a közlekedésben és a kereskedelemben foglalkoztatottak száma erősen nőtt (az iparban pl. 1962-ben 83 százalékkal volt nagyobb, mint 1949-ben), a mezőgazdaságban viszont erőteljesen csökkent a keresők száma (1949-hez képest 1962-ben 33 százalékkal volt kisebb).

Ez a táblázat közvetett módon, a népgazdaság szerkezeti átalakulásának és termelőerőinek fejlődésére vet fényt. A népgazdaság strukturális átalakulása, a termelőerők fejlődése a termelési viszonyok szocialista átalakulásával párhuzamosan ment végbe, s azt eredményezte, hogy megváltozott társadalmunk osztályszerkezete és az osztályok jellege is. 1962-ben az állami szektorban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma a keresők 65,1 szá-

Digitized by Google

zaléka volt, a szövetkezeti tagok és segítő családtagjaik száma a kereső népesség 30 százalékát tette ki, az önállók és segítő családtagjaik kategóriájába pedig a keresők 4,9 százaléka tartozott. A kereső népességnek több mint 95 százaléka, tehát a népgazdaság szocialista szektorában dolgozott. A munkások és alkalmazottak részaránya az ország népességében az 1949-es 45,7 százalékról 69 százalékra nőtt, a dolgozó parasztok részaránya viszont 42,2 százalékról 27,9 százalékra csökkent. Eltűnt a tőkések, a kizsákmányolók osztálya, visszaesett az önálló kisiparosok és kiskereskedők létszáma, (ez utóbbiak százalékos részaránya az ország népességében 1962-ben 2,3 százalék volt, az 1949-es 8 százalékkal szemben). Ezek az adatok meggyőzően bizonyítják, hogy társadalmunk messze előrehaladt azon az úton, amely a szocialista munkásosztály, a szocialista parasztság és a szocialista értelmiség kialakulásával elvezet a szocialista népi-nemzeti egység létrejöttéhez és megerősödéséhez.

A gazdasági és társadalmi átalakulások időszakában népünk műveltségi színvonala is emelkedett. Tizenhat évre emeltük a kötelező oktatás korhatárát és elértük, hogy az iskolaköteles korú gyermekeknek több mint 99 százaléka általános iskolába jár. A középiskolai tanulók száma az 1937—38-as tanévben 52 349, 1961—62-ben pedig 283 747 volt. Ma már minden második általános iskolát végzett tanuló középiskolában folytatja tanulmányait. Az egyetemi és főiskolai hallgatók száma az 1937—38-as 11 747-ről 1962—62-ben 53 302-re nőtt. A tanulás kezd népmozgalommá válni hazánkban. 1958 óta több mint háromszorosára emelkedett a dolgozók általános és középiskoláiba járók száma. S ezek a számok nem fejezik ki azt a változást, amely a tanulók szociális összetételében, politikai arculatában végbement. Ma már közép- és főiskoláinkon is tömegesen tanulnak a munkásosztály, a parasztság, a szocialistává formálódó értelmiség gyermekei. Mindinkább a szocializmus, a marxizmus—leninizmus eszméi válnak uralkodóvá közművelődésünk minden területén.

A proletárdiktatúra kivívása, megvédése és megerősítése, a szocialista termelési viszonyok uralkodóvá tétele az egész népgazdaságban, a termelőerők erőteljes, gyors fejlesztése — aminek eredményeképpen hazánk fejlett nehézipari rendelkező, közepes színvonalon álló ipari-agrár országgá változott —, a kulturális-ideológiai forradalom kibontakozása és mindezen folyamatok eredményeképpen társadalmunk osztálystruktúrájának, az osztályok jellegének átalakulása, a szocialista népi-nemzeti egység kialakulásának előrehaladása adja a tartalmát, annak a történelmi jelentőségű megállapításnak, hogy leraktuk a szocializmus alapjait hazánkban. Mint a VIII. kongresszus munkájának alapját alkotó Irányelvek megállapítják: hazánkban „megszűnt a kapitalizmus

Digitized by Google

visszaállításának társadalmi és gazdasági lehetősége. Ha a Magyar Népköztársaság a Szovjetunióval, a szocialista tábor országaival vállvetve halad, akkor népünk szocialista vívmányai véglegesek."

Ugyanaz az elemzés, amely elvezet ahhoz a megállapításhoz, hogy népünk a szocializmus építésének útján történelmi határkőhöz, a szocializmus alapjai lerakásának befejezéséhez érkezett el, azt is megmutatja, hogy még jelentős előrehaladást kell tennünk ahhoz, hogy a szocializmus teljesen felépüljön hazánkban.

A szocializmus teljes felépítése magas követelményeket támaszt a gazdasági építőmunkában; a termelőerők további jelentős fejlődését és a szocialista termelési viszonyok tökéletesedését feltételezi. A szocialista népgazdaság összefüggő, szerves egységet alkot. Szocialista iparunk termelésének növelése, a munkatermelékenység fokozása — amit csak a nemzetközi szocialista együttműködés határozott megjavításával, a műszaki színvonal emelésével, a munkaszervezés tökéletesítésével érhetünk el — szükséges ahhoz is, hogy szocialista mezőgazdaságunkat ellássuk korszerű termelőeszközökkel, gépekkel, vegyszerekkel, a nagyüzemi állattartáshoz szükséges istállókkal. Csak a termelőerők fejlesztése alapozhatja meg népünk életszínvonalának további emelését is. Az ipar és a mezőgazdaság termelőerőinek fejlesztése nélkül nem lehet megszilárdítani és teljesen kifejleszteni a szocialista termelési viszonyokat a mezőgazdaságban. A kongresszusi irányelvek a szocializmus teljes felépítésének központi láncszemét ragadják meg akkor, amikor hangsúlyozzák: „A munka termelékenységének emelése, a gazdaságosság fokozása, a termelés növelése ma a fő front, amelyen a küzdelem a szocializmus teljes felépítéséért hazánkban folyik." Feladataink nagyságára utal, hogy a Magyar Népköztársaság termelőerőinek fejlettsége nemcsak a legfejlettebb kapitalista országok színvonalától marad el, hanem a fejlettebb szocialista országokétól is. A csehszlovák iparban a munka termelékenysége 1958-ban több mint másfélszerese volt a magyar ipar termelékenységének.

Mezőgazdasági termelőszövetkezeteink még csak az elejét járják annak az útnak, amely a korszerű, fejlett nagyüzemi gazdasághoz vezet. Mint mondottuk, 1962-ben a termelőszövetkezetekben az egy kat. hold közös szántóra jutó állóeszköz-állomány értéke a terv szerint 2830 forint lesz, de ugyanakkor az állami gazdaságokban ez a mutató előreláthatóan eléri a 9654 forintot. Ha csak ezt a két számot vetjük össze, akkor is látjuk: milyen nagy erőfeszítéseket kell még tennünk ahhoz, hogy termelőszövetkezeteink valóban fejlett mezőgazdasági nagyüzemekké váljanak. Szövetkezeti mezőgazdaságunkban ma — és még hosszú időn keresztül — jelentős szerepe van a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságának is. 1962 elején a szarvasmarha-állomány 39,9 százaléka, a sertésállomány 43 százaléka volt a termelőszövetkezeti tagok háztáji

Digitized by Google

gazdaságában. (A fennmaradó részt az állami szektor, a szövetkezeti közös gazdaságok meg a kisegítő és egyéni gazdaságok állatállománya együttesen teszi ki.) Ezek a számok is mutatják, hogy a háztáji gazdaságok még hosszú időn át nélkülözhetetlenül járulnak hozzá az ország és a termelőszövetkezeti tagok ellátásához és jelzik, hogy a nagyüzemi, korszerű állattartás általánossá válása még sok munkát és költséget igényel. A termelőszövetkezetek gépesítettségének viszonylag alacsony foka, a műtrágyák és vegyszerek alkalmazásának alacsony színvonala, a nagyüzemi szocialista munkaszervezetnek és a termelőszövetkezeti tagok munkafegyelmének gyengeségei még nem teszik lehetővé, hogy a szocializmus elvei minden tekintetben következetesen érvényesüljenek.

Társadalmunk osztályai objektíve, társadalmi és gazdasági jellegüket tekintve szocialista osztályok. A társadalmi és gazdasági viszonyok szocialista átalakítása után azonban az osztályok még sokáig hordozzák magukban azokat a szokásokat és nézeteket, amelyek régebbi létfeltételeik között alakultak ki bennük. A szocialista tudat átalakulása elmarad a társadalmi és gazdasági viszonyok szocialista átformálódásának ütemétől. Országunk 10 millió főnyi lakosságából 7 millió a munkások és az alkalmazottak népességéhez tartozik (vagyis a „keresők és eltartottjaik" kategóriájába tartozó); a lakosságnak mintegy 50 százaléka azonban nagy részben kispolgári, ezen belül főleg kis- és középparaszti eredetű, kisebb részben pedig polgári származású. Ezeket a rétegeket — mint Lenin megállapította — előbbi társadalmi létfeltételeik, múltjuk „a burzsoáziához kötik, a jövő a proletariátushoz". S ehhez a megállapításhoz Lenin a következőt fűzte hozzá: „Amikor a jövő fejlődés iránya véglegesen eldőlt, a múlt szálai egyre vékonyabbak és a jövőhöz fűződő kötelékek egyre erősebbek lesznek." Hazánkban a nép véglegesen és visszafordíthatatlanul a szocializmus útját választotta.

Pártunk a szocialista népi-nemzeti egység erősítésére irányuló politikáját azoknak a változásoknak a figyelembevételére alapozza, amelyek társadalmunk osztályszerkezetében és az osztályok jellegében végbemennek. Továbbá abból indul ki, hogy a szocializmus teljes felépítésének feladatai az egész dolgozó nép számára érthetők és vonzók. Ezt a politikát csak akkor érvényesíthetjük következetesen, ha a nemzeti egység opportunista, liberális értelmezését is és azokat az akadályokat is leküzdjük, amelyek szűkkeblűen, szektás módon megnehezítik a dolgozó tömegek összefogását a szocializmus építésének platformján. A szocialista népi-nemzeti egység erősítésének politikája egyúttal a párt vezető szerepének következetesebb érvényesítését is jelenti. Minél inkább kiteljesednek és megszilárdulnak népgazdaságunkban a szocialista termelési viszonyok, minél jobban megerősödik népünk szocialista meggyőződése, minél inkább uralkodóvá válnak az emberek gondolko-

Digitized by Google

dásában a marxizmus—leninizmus eszméi, annál erősebbé, valóságosabbá válik a szocialista népi-nemzeti egység hazánkban. Ezt a célt csak a szocializmus teljes felépítéséért folytatott harcban, a szocializmus építésének minden frontján kivívott előnyomulásban, eszmei-ideológiai küzdelemben érhetjük el. Semmiképpen sem segíti elő tehát, hanem éppen megnehezíti e cél elérését az a tendencia, amely a kispolgári törekvésekkel az antimarxista eszmei irányzatokkal való megbékélés révén akarja kitágítani a népi egység kereteit.

A kongresszusi irányelvek hangsúlyozzák: „A szocialista nemzeti egység kialakulása és megerősödése is harcban megy végbe." A szocializmus teljes győzelméért vívott küzdelem fő frontjai ma egyúttal az osztályharc fő területei is. A szocializmus alapjainak lerakása után az osztályharc tartalma: „Harc a szocialista rendszer védelméért és fejlesztéséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, a nemzeti függetlenség védelméért, küzdelem a nemzetközi imperializmus és a még meglevő belső ellenséges erők és tendenciák ellen." Ennek a periódusnak a forradalmi feladatai és az osztályharc fő kérdései: a munka termelékenységének felemelése az élenjáró kapitalista országok színvonalára, a szocialista tudatosság, a tervszerű irányítás következetes érvényesítése népgazdaságunk minden szektorában, a szocialista munkafegyelem és munkaerkölcs kifejlesztése, az egész nép gondolkodásmódjának és magatartásának szocialista átformálása, társadalmunk erkölcsi-politikai egységének megszilárdítása a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével, a szocializmus építésének platformján.

A szocializmus teljes felépítéséhez, a szocialista forradalom útján elért győzelmek megszilárdításához és kiteljesítéséhez megbízható iránytűt adnak pártunk Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei. A szocializmus teljes felépítésének egységbe fonódó folyamatai: a termelőerők és a termelési viszonyok fejlesztése, a kulturális-ideológiai forradalom további kibontatkoztatása, társadalmi-politikai rendszerünknek, a szocialista demokráciának az erősítése, az egyetemes népi állam kialakulásának segítése. Ez a sokrétű munka összekapcsolódik, egybehangolódik a szocialista világrendszer többi országának tevékenységével és a népeknek a békéért és a haladásért folyó harcával.

Digitized by Google

Pártéletünk lenini elveiről

Írta SÁNTA ILONA

Pártunk Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei és a személyi kultusz éveiben indított törvénysértő perek lezárásáról szóló határozata joggal állapítják meg, hogy pártunk életét ma a lenini normák szabályozzák, hogy az MSZMP az ellenforradalom leveréséért, a munkáshatalom megszilárdításáért vívott harccal egyidejűleg határozottan szakított a személyi kultusszal, felszámolta annak alapjait és minden megnyilvánulását pártunkban.

Az MSZMP 1956 óta a helyes marxista—leninista politika talaján állva szívós, következetes harcot folytatott a lenini normák érvényrejuttatásáért, mert világosan látta: csak a személyi kultusszal való gyökeres leszámolás, a pártdemokrácia és a kollektív vezetés helyreállítása, a párt és a tömegek közötti kapcsolat megjavítása teszi lehetővé, hogy a népi hatalom győztesen kerüljön ki az ellenforradalommal vívott harcból, hogy népünk tovább haladhasson előre a szocialista építés útján.

Az MSZMP-t azonban nem valamiféle taktikai meggondolás és nem külső nyomás késztette arra, hogy visszahelyezze a lenini normákat a párt életében az őket megillető helyre. Az ellenforradalom, a népi hatalmat fenyegető életveszély csak növelte a párt egészséges forradalmi erőinek azt az eltökéltségét — amelyet az SZKP nagyszerű példája és saját tapasztalatai érleltek meg bennük —, hogy mélyen fekvő *elvi* okokból vessenek mindörökre véget a lenini normákat megsértő gyakorlatnak. A lenini normák semmibevétele ugyanis mélységesen idegen a munkásosztály nemes törekvéseitől, amelyek a marxizmus—leninizmus ideológiájában, a kommunista pártok forradalmi politikájában és szervezeti elveiben, dicső múltjukban és nagy vívmányaikban öltenek testet. És mélységesen idegen a szocialista társadalom legbensőbb lényegétől is, a társadalom irányító erejének kollektivitást és demokratizmust igénylő jellegétől is.

Az MSZMP abból indult ki, hogy a marxista—leninista párt számára a lenini normák nem olyan szervezeti elvek, amelyek esetlegesek és büntetlenül válthatók fel másokkal, hanem egyete-

Digitized by Google

mes érvényűek, — amelyeknek alkalmazása mindenkor objektíve szükségszerű és kötelező.

•

Pártunk figyelembe vette, hogy a pártélet lenini normái és a párt politikája dialektikus egységben és kölcsönhatásban állnak egymással. A marxizmus—leninizmusról való letérés óhatatlanul a lenini normák megsértéséhez vezet és viszont: a lenini normák megsértése a marxizmus—leninizmustól való elhajlások táptalaja. A párt ezért bizonyos szervezeti rendszabályokkal is biztosította a személyi kultusszal való gyökeres szakítást. Már az ellenforradalommal szembeni fegyveres harc idején, amikor egyszersmind éles harcban állott a revizionista árulással, kirekesztette a Rákosi-féle szektás csoportot a vezetésből. Ez alapvető feltétele volt annak, hogy a párt helyes politikai irányvonalat kövessen, hogy helyreálljanak a pártban a szervezeti élet lenini törvényei és az állami, gazdasági és társadalmi életben is kijavíthatók legyenek azok a hibák, amelyek a lenini normák megsértéséből fakadtak.

Az MSZMP megtisztította a pártot a vezetők kultuszának minden maradványától. Leszámolt azzal az egyesek hatalmi törekvéseinek igazolására szánt, a tömegek mélységes lebecsüléséből fakadó koncepcióval, hogy egyetlen ember eszményített, szimbolikussá emelt alakja teheti érthetővé és vonzóvá a párt eszméit. A tapasztalat mutatta meg, hogy ez távolról sem így van. Éppen fordítva: csak a párt tudományos, marxista—leninista politikája lehet az alapja a pártvezetők valóságos tekintélyének. Nem véletlen, hogy azok a vezetők, akik 1956-ban egy történelmileg különlegesen bonyolult helyzetben kerültek pártunk élére, rövid idő alatt nagyrabecsült emberekké váltak nemcsak a párt, hanem népünk szemében is. Pártunk nem tagadja a kiváló vezetők szerepét, jól tudja, hogy a munkásosztály, a nép nem nélkülözheti azokat a személyiségeket, akik a társadalom előtt álló feladatokat helyesen és gyorsan képesek felismerni, akik alkalmasak a mozgalom szervezésére és irányítására.

A párt felszámolta az egyszemélyi döntések káros gyakorlatát. Az egyszemélyi döntések ugyanis a szubjektivizmus veszélyét hordják magukban, a szubjektivizmus pedig mélységesen tudománytalan. „Szemellenzősség és egyoldalúság, ... szubjektivizmus és szubjektív vakság — tanítja Lenin —, ezek az idealizmus ismeretelméleti gyökerei."[1] A személyi kultusz és a szubjektivizmus a pártot illúziók csapdájába vezetheti, s megnehezíti, hogy politikája a társadalom megérett szükségleteinek megfelelően, helyesen jelölje ki a feladatokat. Ha az igazságot azonosítják egyes

[1] Lenin Művei. 36. kötet, 366. oldal.

Digitized by Google

vezetők kinyilatkoztatásaival, ha az elméleti tevékenységet másolássá torzítják, ha a bátor véleménynyilvánítás gyanús tulajdonsággá válik, akkor minden vonatkozásban mérhetetlenül megnő a hibák és tévedések lehetősége. Nem kétséges, hogy azok a súlyos hibák, amelyek az 50-es években az állami és társadalmi életben, a gazdaságpolitikában, az ideológia és a kultúra frontján a fejlődést lelassították, szorosan összefüggtek a személyi kultusszal, a belőle fakadó, vele szoros kölcsönhatásban levő szubjektivizmussal.

Gondoljunk például arra, hogy milyen súlyos károkat okozott és végső kihatásában mennyire lassította a szocialista iparosítás ütemét az a tény, hogy az első ötéves terv előirányzatainak felemelésénél és végrehajtásánál nem számoltak kellőképpen az ország reális adottságaival, hogy a párt politikája nem volt eléggé tudományos. A kollektív vezetés hiánya pedig megakadályozta, hogy a hibákat gyorsan feltárják, és idejében, még mielőtt súlyosabb károkat okoztak volna, kijavítsák.

Az MSZMP érvényt szerzett a kollektív vezetés elvének. Elérte, hogy a választott szervek — a Központi Bizottságtól az alsó pártszervekig — kollektíve döntenek. Minden alapvető kérdésben két kongresszus között a Központi Bizottság hoz határozatot. A Központi Bizottság minden fontos döntés kidolgozásában messzemenően épít a kommunisták és pártonkívüliek, az adott kérdésben illetékes legjobb szakemberek tanácsaira, javaslataira. Ez a munkastílus, amely alsóbb szinten is egyre inkább meghonosodik, a legjobb ellenszere a szubjektivizmusnak. Ez az egyik legfőbb forrása annak, hogy — mint a Központi Bizottság tézisei megállapítják — „A párt vezető tevékenysége mind tudományosabb és konkrétabb."[2] Másrészt döntően ennek köszönhető, hogy a párt vezető szerepe a gyakorlatban ma jobban érvényesül, mint a múltban. Ez annál nagyobb eredmény, mivel a párt ma olymódon irányítja az állami, gazdasági és kulturális életet, hogy határozatai e szervekre nem bírnak kötelező erővel, csupán a bennük dolgozó kommunistákat kötelezik.

A párt helyes politikájának és leninista munkastílusának köszönhető az is, hogy népköztársaságunk a szocializmus alapjainak lerakásával fejlődésének új, jelentős állomásához juthatott el, hogy az ipar és a mezőgazdaság termelőerői egyenletesebben és szervesebben fejlődnek, mint a múltban, hogy az emberek nyugodt légkörben élnek és dolgoznak. Ez az egyik legfőbb garancia arra is, hogy a párt a ma még meglevő hibákon és nehézségeken is úrrá lesz, s hogy azokat a feladatokat is, amelyek a szocialista társadalom építésének előrehaladásával nem kisebbek, hanem egyre nagyobbak lesznek, képes lesz megoldani.

[2] Az MSZMP KB kongresszusi irányelvei. Kossuth, 1962. 40. old.

Digitized by Google

Az MSZMP véget vetett annak a túlhajtott centralizmusnak, amelyet a Rákosi-csoport honosított meg a pártban. Mint tarthatatlant, elvetette azt a koncepciót, amelyet Rákosiék hivatalosan nem fejtettek ki ugyan, de amelyet kimondatlanul is sugalltak a pártszervezeteknek, hogy csak ez a túlzott centralizmus biztosítja a párt egységét és fegyelmét. Az élet azonban ennek az ellenkezőjét mutatta: a pártdemokrácia megsértése — a párt politikájában meglevő hibákkal együtt és velük szoros kölcsönhatásban — aláásta a párt fegyelmét, egységét, megnyitotta az utat a revizionisták aknamunkájához, és a teljes anarchia veszélyét idézte fel a párt soraiban. Az MSZMP abból az elvből indult ki, hogy a kommunista pártnak a legsúlyosabb viszonyok közepette is, még illegális, polgárháborús vagy háborús körülmények között is meg kell őriznie a demokratizmusnak az adott időszakban, az adott feltételek között lehetséges maximumát, mert centralizmus és demokrácia szervesen egészítik ki egymást. És hogy ezt a párt mennyire komolyan vette, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az ellenforradalommal szemben és a konszolidációért vívott kemény harc közepette is — olyan viszonyok között, amikor a proletárdiktatúra számára létkérdés volt az, hogy a pártban szilárd elvi alapokon nyugvó egység és vasfegyelem uralkodjék — betartotta a pártélet törvényes rendjét, a kollektív vezetés és demokratikus centralizmus elvét, és tervszerűen, egyre jobban fejlesztette azt.

Az MSZMP a legnehezebb helyzetekben sem riadt vissza, mint ahogy nem riad vissza ma sem a pártszerű, nyílt vitáktól. A pártegységet eleve másként értelmezi, mint a múltban. Jól tudja, hogy egyrészt az egység deklarációja még nem maga az egység, másrészt tudatában van annak, hogy a párton belüli nézeteltérések adminisztratív úton való erőszakos elfojtása csak látszat-egységet teremthet, hogy valóságos egység csak a helyes nézetek eszmei győzelméből fakadhat. Szervezeti rendszabályokat ezért ma is csak azokkal szemben alkalmaz, akik alapvető ideológiai és politikai kérdésekben helyezkednek szembe a párt irányvonalával, akik frakcióznak, és akiket olyan súlyos politikai felelősség terhel a múlt hibáiért, amely lehetetlenné teszi, hogy pártunk soraihoz tartozzanak.

A pártban persze ma is akadnak még olyan emberek, akik nem tudtak maradéktalanul megszabadulni a szektarianizmus vagy a revizionizmus befolyásától. A párt többek között ezért is — mint a kongresszusi tézisek megállapítják — tovább folytatja az eszmei harcot a marxizmus—leninizmus tisztaságáért és kérlelhetetlenül fellép mindenfajta frakciós kísérlet ellen. A párt egysége ma szilárdabb, mint a múltban, a párttagság alapvető tömegei valóban megszabadultak az elhajlások utóhatásától és szilárdan tömörül-

Digitized by Google

nek a Központi Bizottság köré. És ez óriási eredmény, ha figyelembe vesszük, hogy az új helyzetek, a fejlődés új állomásai mindig törvényszerűen jobban próbára teszik a párt egységét, mint azok az útszakaszok, amikor a fejlődés a megszokott vágányokon halad.

A párt ma nem hivalkodik azzal, hogy a kommunisták egytől egyig tökéletesek, nem követel meg felesleges aszkétizmust tagjaitól, de nem is nyújt számukra semmiféle privilégiumot, és nem törekszik a párt mértéktelen felduzzasztására. És mégis — vagy inkább éppen ezért — a követelmények a párttagokkal szemben nem kisebbek, hanem nagyobbak, mint a múltban voltak, s a párt ma a tagság összetételét tekintve is jobban megfelel az élcsapat követelményeinek, mint azelőtt.

A párt ma érvényt szerez annak az elvnek, hogy minden párttag egyenlő jogokkal rendelkezik és hogy a párt és az állami kötelességek is egyformán kötelezők minden párttagra — funkcióra, tisztségre való tekintet nélkül. Küzd azért, hogy a pártban mind következetesebben érvényesüljön a bírálat és önbírálat, hogy a kritika és önkritika a munka szerves részévé váljék, hogy végérvényesen és minden szinten száműzze a párt életéből a hajbókolás, a hibák iránti elnézés szellemét.

Pártunk a réginél demokratikusabb alapokra helyezte az egész pártmunkát.

A múltban a viszonylag nagy létszámú apparátus alkalmazása és a választott szervek fölé helyezése egyebek között a személyi kultusszal is összefüggött. Most a párt, anélkül, hogy lebecsülné az apparátus jelentőségét, bízva a kommunistákban és a pártonkívüli tömegekben, jelentős lépéseket tesz előre a pártmunka társadalmasításának útján. És ez, mint a gyakorlat mutatja, nem csökkenti, hanem ellenkezőleg, növeli a pártmunka becsületét, színvonalát és hatékonyságát.

A párt ma nem ad a munka minden apró részletére vonatkozó, sok megkötöttséget tartalmazó bürokratikus utasításokat. Ez persze bizonyos tekintetben nehezebb feladat elé állítja az embereket. A gyengébbeket, az önállótlanabbakat olykor kísérti is az a vágy, hogy mindenre kapjanak kész recepteket, hisz most többet kell törniük a fejüket, nagyobb felelősséget kell viselniük. De ez ad egyszersmind szárnyakat a kezdeményezésnek is, ez teszi lehetővé a párt politikájának rugalmas, önálló alkalmazását a helyi viszonyokra. És minthogy a nagyobb igények törvényszerűen nagyobb teljesítményekre is sarkallnak, az emberek — a fejlődésre képtelenek elenyésző kisebbségét kivéve — együtt nőnek a feladatokkal.

Digitized by Google

Az MSZMP döntő lépést tett a lenini normák helyreállításában azzal, hogy a párt szemléletét megtisztította a tömegek mindennemű lebecsülésének a személyi kultusz idejéből megmaradt eszmei hagyatékától.

Hogy a párt helyes politikai irányt tudjon mutatni, hogy a különlegesen bonyolult történelmi helyzet magaslatára emelkedhessék, ahhoz nélkülözhetetlen volt, hogy eszmeileg, politikailag tisztázza a forradalmi párt és a tömegek viszonyának alapproblémáit, kötelező normáit.

Az MSZMP Központi Bizottsága világosan látta, hogy a forradalmi erőszak alkalmazása, amely a fegyveres ellenforradalommal szemben elkerülhetetlen volt, és amely maga is csak azért lehetett hatékony, mert a tömegek meggyőzésén alapult, — nem tette feleslegessé, ellenkezőleg megkövetelte a párt és a tömegek közötti kapcsolat normalizálását, a nép politikai támogatásának megnyerését. A párttól távol állt az a koncepció, hogy a tömegeket akaratuk ellenére is lehet „boldogítani", abból indult ki, hogy a legbonyolultabb történelmi helyzetben sem szabad lemondani arról, hogy a forradalmi párt a maguk valóságos érdekeinek tudatára ébressze a tömegeket.

A párt őszinte volt a tömegekhez, nem tekintette őket kiskorúnak, hanem bátran színük elé tárta a legsúlyosabb nehézségeket és problémákat. Keserű igazságokat is kimondott előttük és vállalta a felelősséget olyan feladatokért is, amelyek olykor átmenetileg népszerűtlenek voltak. De egyszersmind azt a tanulságot is leszűrte a múlt tapasztalataiból, hogy nem szabad elhanyagolni a tömegek mindennapi érdekeit, hogy nem lehet a szocializmus építését elszakítani az anyagi érdekeltségtől, és pusztán vagy túlnyomórészt a forradalmi lelkesedésre alapozni, hogy megengedhetetlen dolog, a szükségesnél nagyobb és olykor meddő áldozatok vállalására késztetni a népet.

Az MSZMP a tömegek támogatásának megnyerését nem valamiféle átmeneti taktikai feladatnak tekintette. Ellenkezőleg: voltaképpen csak a hatalom megszilárdulása után jutott hozzá, hogy minden részletre kiterjedően, tudományosan felmérje az egyes osztályok és rétegek gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális helyzetét, s hogy helyzetük javítására intézkedések egész rendszerét javasolja a kormánynak. És bár az ellenforradalommal szembeni harc alapvető osztályerejét a munkásosztály adta, az MSZMP mégis világosan felismerte, hogy a személyi kultusz éveiben még a proletárdiktatúra vezető osztályával, a munkásosztállyal szemben is komoly hibákat követtek el, amelyek gyengítették a párt és a munkásosztály kapcsolatát, és lehetővé tették, hogy az ellenforradalom a munkások egy részét is megtévessze. Amikor a személyi kultusz eluralkodott, sem a politika kidolgozásában,

Digitized by Google

sem végrehajtásában nem támaszkodtak eléggé a munkásosztályra; történelmi szerepét bizonyos fokig termelő tevékenységére szűkítették le és nem fordítottak elég gondot anyagi érdekeire. De — nem utolsósorban éppen ezért — a termelésben sem tudták megfelelően kiaknázni a munkásosztály energiáiban rejlő hatalmas tartalékokat. Igaz, a munkásosztály a dolgozó nép élén haladva óriási értékeket hozott létre ezekben az években is, nagy felelősséget és áldozatot vállalt a szocialista építés érdekében. De ha a párt politikájában nem lettek volna súlyos hibák, ha a munkások életszínvonala a lehetőségeknek megfelelően emelkedett volna, ha az üzemi demokrácia eleven lett volna, akkor a munkásosztály tehetségéből, szorgalmából, alkotó kedvéből még nagyobb teljesítmények születtek volna és a proletárdiktatúra jobban fel lett volna vértezve az ellenforradalom támadásával szemben.

Az MSZMP széleskörű, tudományos felmérés alapján javasolt a kormánynak számos olyan intézkedést, amelyek javították a munkásosztály gazdasági helyzetét, amelyek az üzemi demokrácia elmélyítését, a munkások politikai aktivitásának, szocialista tudatának fejlesztését szolgálták. És ha semmi mást nem veszünk figyelembe, mint iparunk fejlődésének adatait, azt, hogy az utolsó három évben mintegy 280 000 dolgozó kapcsolódott be a szocialista brigádmozgalomba, abba a nagy társadalmi mozgalomba, amely a Szovjetunió kommunista brigádmozgalmának hatására alulról, a tömegek mélyéről csírázott ki, — ha csak azt nézzük is, hogy a termelési tanácskozásokon és egyéb fórumokon milyen aktivitást fejtenek ki a munkások —, akkor is képet kaphatunk arról, milyen sikert ért el a párt politikája a munkásosztály körében. És bár ma kevesebb a látványosság, ma nem törekszünk arra, hogy egyes munkások irreálisan magasra srófolt teljesítményével hivalkodjunk, az alkotó munka pátosza nem kisebb, sőt nagyobb és őszintébb, mint a múltban volt.

A párt ma nem táplál a munkásokban semmiféle osztálygőgöt, és a munkásosztály vezető szerepének érvényesülését nem mechanikusan, nem pusztán a munkásfunkcionáriusok számával méri. Mégis a munkásosztály vezető szerepe ma következetesebben érvényesül, mint az ötvenes években, mert a párt politikája ma hívebben fejezi ki a munkásosztály, a dolgozó nép érdekeit, a munkásosztály történelmi célját, mert a proletárdiktatúra, a magyar népköztársaság állama ma erősebb, mint a múltban volt.

A párt kijavította a parasztpolitika hibáit is. Nem folytatott uszálypolitikát, amelyre egyes jobboldaliak szerették volna késztetni, és amivel egyes, az élettől elszakadt szektás dogmatikusok vádolták. Ezért nem véletlen, hogy a falu termelési viszonyainak szocialista átalakítása éppen annak a Központi Bizottságnak a ve-

Digitized by Google

zetésével ment végbe, amely nem becsülte le az egyéni parasztság közvetlen anyagi, termelési érdekeit, amely nem kapkodott, hanem józan türelemmel készítette elő a szocialista átszervezés feltételeit, amely nem adminisztratív nyomással, hanem az önkéntesség lenini elve alapján, a dolgozó parasztok meggyőzése útján, velük együtt, nem pedig az ő akaratuk ellenére hajtotta végre ezt a történelmi jelentőségű feladatot. A párt helyes politikája alapján a szövetkezeti mozgalom nemcsak egészségesebb alapokon és eredményesebben fejlődött, de lényegesen gyorsabb ütemben is, mint akkor, amikor azt mindenáron hajszolták és erőltették.

Köztudomású, hogy 1948 és 1953 között, a termelőszövetkezeti szektor a szántóterületnek mintegy 30 százalékát tette ki. És bár az ellenforradalom következtében 1957-re 10 százalékra csökkent ez az arány, körülbelül 5 év alatt (amelyből maga az átszervezés voltaképpen alig három évet tett ki), elérte a párt, hogy a szántóterület mintegy 80 százalékán szövetkezetek működjenek. És mindezt oly módon, hogy erősödött a munkás-paraszt szövetség, hogy az átszervezéssel együtt emelkedett a mezőgazdaság termelése és árutermelése is.

Hasonló szempontból vizsgálta felül a párt az értelmiségi politikát és a városi kispolgári rétegekhez való viszonyt is. Nem adta magát át annak a kényelmes illúziónak, hogy e rétegeknek a munkásosztályhoz, a párthoz való viszonya a hatalom megszilárdulásával automatikusan megjavul. Ellenkezőleg: abból indult ki, hogy a néphatalom ereje nem utolsósorban attól is függ, hogyan sikerül beilleszteni ezeket a rétegeket szocialista rendszerünkbe, a népi-nemzeti egységfrontba. A nagyobb figyelem e rétegek problémái iránt, a nagyobb megbecsülés, a meggyőzésnek mint alapvető módszernek az alkalmazása, az a tény, hogy a bizalom jegyében vitatkozott a helytelen nézetekkel, itt is gyümölcsözőnek bizonyult. A Központi Bizottság kongresszusi irányelvei joggal állapítják meg: „A Magyar Szocialista Munkáspárt sikereinek döntő tényezője volt, hogy vezetésével megvalósult a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség és a városi kispolgárság tartós szövetsége."[3] Az MSZMP-től azonban távol áll az önáltató elbizakodottság. Jól tudja, hogy a népi egységfrontot tovább kell erősítenie, hogy a párt és a tömegek közötti kapcsolatokat még szilárdabbá és bensőségesebbé kell tennie, hogy irányító tevékenységét tovább kell fejlesztenie, még jobban ki kell bontakoztatnia a nép alkotó erőiben és tevékenységében rejlő egyre növekvő és úgyszólván korlátlan lehetőségeket.

*

[3] A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei. Kossuth, 1962. 17. oldal.

Digitized by Google

A lenini normák háttérbeszorításának, a személyi kultusznak egyik legsúlyosabb következménye volt a szocialista törvényesség megsértése. Pártunk a lenini normák helyreállításával egyben megteremtette az alapvető feltételét annak, hogy az állami és társadalmi életben végérvényesen biztosítsuk a szocialista törvényesség sérthetetlenségét, maradéktalan betartását.

A múltban elkövetett törvénytelenségeket egyesek azzal a teóriával próbálják igazolni, hogy ez kizárólag a sztálini személyi kultuszból fakadt, annak elkerülhetetlen, automatikus következménye volt. De ez nem áll. A Rákosi-csoport kezdeményező, aktív és önálló szerepet játszott a személyi kultusz hazai elterjedésében és a törvénytelenségek elkövetésében. A Rákosi-klikk ugyanis a maga személyes hatalmának kiépítésére tört, monopolhelyzetet akart teremteni a maga számára a pártban, hitbizományként ki akarta sajátítani magának a vezetést. Az a koncepció, hogy a szocializmus előrehaladásával szükségképpen éleződik az osztályharc, hogy az ellenséget a mi viszonyaink között elsősorban a pártban kell keresni, hogy a hibák mögött *mindig keresni kell és meg is kell találni* az ellenség kezét, nem egyszerűen ideológiai *oka*, hanem egyszersmind *ürügye* is volt a törvénysértéseknek (bár az ideológiai megokolás sem adhat politikai felmentést). Ezekre az elméletekre lehetett hivatkozni a mélységesen káros, szubjektivista, önkényes gyakorlatban, a Rákosi-frakciónak személyi hatalma biztosítására irányuló tevékenységében.

Pártunknak szilárd meggyőződése, hogy a forradalmi törvényesség megsértése homlokegyenest ellentétes a szocialista erkölcs elemi normáival. Pártunk szerint a szocializmushoz, a kommunista párthoz erkölcsileg méltatlan eszköz, nem szolgálhat szocialista célokat sem. A személyi kultusz és a belőle fakadó törvénytelenségek nem a szocializmust, hanem egy szűk klikk személyes hatalmi törekvéseit szolgálták. A személyi kultusz és a belőle fakadó önkény pártunk szerint mindenekelőtt azért áll ellentétben a szocialista erkölccsel, mert miközben az egyes ember személyi méltóságába és törvényes jogaiba gázol bele, egyszersmind törvényszerűen ellene hat a munkásosztály, a dolgozó nép alapvető érdekeinek, az osztályharc valóságos szükségleteinek, a szocialista demokratizmusnak, amely a proletárállam, az újtípusú állam lényeges vonása. A Rákosi-klikk önkénye fájdalmas a párt számára azért, mert igen nagy károkat okozott a szocializmus ügyének, lassította, gátolta a szocialista építést, aláásta a proletárhatalom erejét — mert mélységesen kompromittálta a kommunista mozgalmat, nemzetközileg is. De nem kevésbé fájdalmas azért, mert sok igaz elvtárs, sok derék harcos esett áldozatául, vagy szenvedett súlyos bántalmakat általa. Egész pártunk és népünk

Digitized by Google

egyetért a Központi Bizottsággal abban, hogy megtisztította ezeknek az elvtársaknak a becsületét a rágalmak minden szennyétől, és radikális intézkedésekkel megakadályozza, hogy ehhez hasonló bármikor előfordulhasson. És nem véletlen, hogy éppen az a pártvezetés, amely a tömegek érdekeinek szolgálatát tekinti alapvető feladatának, tartja olyan nagy becsben az egyes emberek érdekeit, jogait és személyes méltóságát, s ítéli el azt a magatartást, amely a tömegek érdekeire hivatkozva, az egyes embert a társadalom tengerének jelentéktelen, elhanyagolható cseppjeként tekinti.

Itt mindjárt meg kell jegyeznünk, hogy akadnak egyesek, akik valóban súlyosan vétettek a nép ellen, de az ártatlanul elítélt elvtársak rehabilitását kihasználva, a törvénysértések áldozataiul igyekeznek feltüntetni magukat. Ez hiábavaló próbálkozás. A nép tényleges ellenségeire, azokra, akik a népi hatalom ellen szervezkedtek, joggal sújtott le az igazságszolgáltatás keze. Államunk sem ma, sem a jövőben nem értelmezi liberálisan a szocialista törvényességet. A szocialista törvényességnek egyik oldala, hogy hazánkban minden becsületes ember biztonságban dolgozhat, hogy senki ártatlant nem érhet bántódás, a másik oldala pedig az, hogy aki népköztársaságunk törvényes rendjére támad, azzal szemben a népi hatalom a törvény erejével jár el.

•

A pártélet lenini normáinak helyreállítása, a gyökeres szakítás a személyi kultusszal természetesen nem jelenti azt, hogy pártunknak az élet minden területén, minden ember magatartásából és tudatának legmélyebb rétegeiből sikerült már kigyomlálni a személyi kultusz hatásának maradványait. Ma is van még szubjektivizmus és bürokrácia, kisebb-nagyobb posztokon akadnak olyan emberek, akik kiskirályok szeretnének lenni a maguk szűkebb környezetében, akik ügyeskedő módszerekkel igyekeznek elfojtani az egyre erősödő kritikai szellemet, akik képtelenek belátni hibáikat, vagy akik a maguk személyes érdekeit a közösség érdekei fölé igyekeznek helyezni. *Ma* azonban mindez homlokegyenest *ellentétes* a párt központi irányvonalával, a párt ma ösztönzi, szervezi, vezeti a harcot az ilyen jelenségekkel szemben, s ahol ilyenekre bukkan, élesen és határozottan fellép ellenük. De a személyi kultusz maradványait csak a tömegek aktív közreműködésével lehet eltakaritani, oly módon, hogy minden egyes ember szembeszáll a maga szükebb környezetében tapasztalható hibákkal.

És itt jutnuk el ahhoz a kérdéshez, amely egyes embereket ma is foglalkoztat: mi a garancia arra, hogy a személyi kultusz nem támad fel többé.

Digitized by Google

A legfőbb biztosíték mindenekelőtt az, hogy a személyi kultuszt és a belőle fakadó törvénytelenségeket, mint a szocializmus, a kommunizmus természetétől, lényegétől idegen, torz jelenséget maga a kommunista mozgalom tárta fel, ítélte el és tette a lehetőségek szerint jóvá. A kezdeményezés, a nagy történelmi érdem a Szovjetunió Kommunista Pártjáé, annak Hruscsov elvtárs által vezetett Központi Bizottságáé. Az az ideológiai és politikai harc, amelyet a Szovjetunió Kommunista Pártjának Hruscsov elvtárs vezette Központi Bizottsága 1953 óta folytat a pártélet leninI szabályainak helyreállításáért, a kollektív vezetés érvényre juttatásáért, a szocialista törvényesség biztosításáért, és amelyet az SZKP XX. és XXII. kongresszusa törvényerőre emelt és továbbfejlesztett — ahogy a nemzetközi munkásmozgalomban, úgy a mi pártunk életében is új fejezetet nyitott meg. E harc óriási politikai, ideológiai és morális ösztönzést és segítséget nyújtott pártunknak ahhoz, hogy a forradalmi leninista erők felülkerekedjenek a visszahúzó erőkön, hogy győzzön a minden elhajlástól, torzításától mentes marxista—leninista irányvonal, hogy érvényrejussanak a pártélet lenini alapelvei.

Pártunknak az utóbbi években folytatott egész tevékenységét, határozatait, politikai programját, amely a most megjelent tézisekben nyer kifejezést, áthatja a személyi kultusz elleni elszánt harc szelleme, a lenini normák érvényesítésének törekvése. Ez a törekvés ölt testet az MSZMP Szervezeti Szabályzatában és azokban az új javaslatokban, amelyeket a Központi Bizottság terjeszt a kongresszus elé — a Szervezeti Szabályzat módosítására — a párt szervezeti életének továbbfejlesztése érdekében. Ez hatja át a Központi Bizottságnak a személyi kultusz éveiben indított törvénysértő perek lezárásáról hozott határozatát is, amely nem a begyógyult sebeket tépi fel, hanem olyan szert ad kezünkbe — amely együtt a párt irányelveivel és Szervezeti Szabályzatával, behegeszti a gyógyítható sebeket és hatásos ellenmérge új fekélyek keletkezésének is. Az MSZMP maga teremti meg a személyi kultusz elleni harc politikai és morális biztosítékait, amikor arra neveli a párttagságot és a pártonkívülieket, az egyes embereket és a társadalmi, állami szerveket, hogy ki-ki a maga erejével, a maga környezetében és hatáskörében lépjen fel a személyi kultusz maradványainak eltakarításáért.

A másik garancia: a párt és a nép szoros kapcsolata, népünk érettsége, az a tény, hogy népünk is fontos tanulságokat érlelt ki magának a személyi kultusz időszakából. A párt és a nép közös eltökéltsége — ez együtt a legfontosabb tényezője a személyi kultusz elleni harc teljes sikerének, és ezzel együtt annak, hogy biztosan, nagyobb kitérők és buktatók nélkül haladhatunk előre új sikerek felé.

Digitized by Google

A munkatermelékenység növelésének útja a mezőgazdaságban

Irta IZINGER PÁL

„A mezőgazdaság fellendítésében nagy szerepe van annak, hogy az alapvető termelési eljárásokat valamennyi üzemben alkalmazzák, ott pedig, ahol a feltételeket megteremtették, bevezessék a legfejlettebb termelési és üzemszervezési megoldásokat." *(A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei.)*

Az MSZMP VIII. korgresszusára készül az ország. A felkészülés során a mezőgazdaságnak minden szinten és poszton álló vezetői felmérik: milyen eszközeink vannak a kongresszusi irányelvekben kitűzött célok eléréséhez, a gazdálkodásnak mely mozzanataira kell erőinket összpontosítanunk, hogy a feladatokat megoldjuk.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése olyan új helyzetet teremtett hazánkban is, amelyben létrejöttek a mezőgazdasági termelés gyors ütemű növelésének a legfontosabb feltételei. Az új helyzet és a kongresszusi számvetés indokolttá teszi, hogy összegezzük azokat a tényezőket, amelyek elősegítik a mezőgazdasági munka termelékenységének növelését, köztük olyan tényezőket is, amelyek évtizedek óta jól ismertek ugyan, de amelyeknek országos méretű alkalmazásához eddig hiányoztak a tárgyi, az üzemi és a személyi feltételek.

Az alapvető termeléstechnikai módszerek szerepe

Csak akkor növelhetjük a munka termelékenységét és csökkenthetjük számottevően az önköltséget, ha pontosan végrehajtjuk az alapvetően fontos termelési eljárásokat és tennivalókat. Ez ugyanúgy nélkülözhetetlen a fejlődésnek magasabb fokán álló gazdaságokban (állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben), mint a megszilárdulás szakaszában levő, nemrég alakult fiatal termelőszövetkezetekben.

Digitized by Google

1. A mezőgazdasági tudományok legkiválóbb képviselői évszázadok óta tanítják és minden tankönyv részletesen ismerteti az *őszi mélyszántás* nagy jelentőségét. Ennek ellenére tavaszi vetésű növényeink talaját még a legutóbbi években sem tudtuk ősszel idejében felszántani. A kukorica nagy területeken tavaszi szántásba került, így pl. 1961-ben az állami gazdaságok kukorica-vetésterületének 35 százalékán. A tavaszi szántásba vetett kukorica pedig az igen szélsőséges, aszályos időjárás következtében holdankint legalább 5 mázsával kevesebb termést adott mint az őszi szántásba vetett, de egyes üzemekben az eltérés 8—10 mázsára is rúgott.

Az őszi szántás elmulasztása tehát — egyébként azonos ráfordítási költségek mellett — 25—30 százalékkal csökkenti a kukoricatermést. Ez a hozamkiesés viszont nagyon megnöveli a kukorica mázsánkénti termelési költségét. Országosan mintegy 2,5 millió holdon termelünk kukoricát, s voltak már olyan évek is, amikor 1,5 millió holdon vetették tavaszi szántásba a magot. Bár az aszály nem minden esztendőben okoz akkora kárt, mint tavaly vagy az idén, de átlagosan ezzel mégis évente 50—55 ezer vagon termés veszett el. Ekkora veszteséget pedig sem gondos munkaszervezéssel, sem jobb minőségű vetőmagvak alkalmazásával, sem gondos növényápolással, betakarítással, tárolással, nem tud...k ellensúlyozni.

2. Egy másik fontos, alapvető követelmény: *az optimális munkavégzési idő megtartása.* Minden mezőgazdasági szakember tudja, hogy az idejében végzett munka a legolcsóbb és a legeredményesebb. A növények biológiai igényeihez igazodó munkától várhatjuk a *legmagasabb hozamot.* Mégis lépten-nyomon megsértjük ezt a fontos törvényt.

Az állami gazdaságokban öt éven át táblákig menő részletességgel vizsgáltuk meg, hogy mi az idejében végzett vetésnek a hatása a termésátlagra. A vizsgálat is azt igazolta, nogy hazánkban az őszi búza vetésének optimális ideje októberben van; a tájtól és a termesztett fajtától függően a hónap első vagy második felében. Már a november elején vetett búzánál is jelentős terméscsökkenéssel kell számolnunk. A kései vetés *holdanként mintegy 2 mázsa terméskiesést okoz.* Ha ezt a veszteséget az országos átlagra vetítjük, 10 mázsás termést számolva, akkor a hozamkiesés 20 százalék. Az országban (1951—60. évek átlagában) több mint 2 millió holdon termeltünk búzát, s ebből majdnem 1 millió holdon novemberben vetettük el a magot. A kései vetéshez rendszerint gyenge talajmunka is párosult, s így végeredményben *évente mintegy 1,5—2 millió mázsa búzától fosztottuk meg magunkat.*

3. Az alapvetően fontos agrotechnikai tennivalók sorában jelentős helyet foglal el a *talajtermékenység fenntartása és növelése.* Az utóbbi években örvendetesen növekedett a műtrágya-igény és

Digitized by Google

felhasználás. Egyes szövetkezeteink azonban — különösen a fiatal szövetkezetek közül — elhanyagolják az istállótrágya kezelését és felhasználását. Az ország állatállománya évente kb. 240 millió mázsa trágyát termel, de helytelen kezelés következtében ennek jelentős részét — műtrágyára átszámítva, mintegy 24 ezer vagon műtrágya nitrogén-hatóanyagát — elveszítjük.

Amíg nem gondoskodunk az alapvetően fontos agrotechnikai munkák maradéktalan végrehajtásáról, addig nehezen tudjuk a gazdaságos termelés szolgálatába állítani azokat az előnyöket, amelyek a korszerű termelőeszközök, üzem- és munkaszervezési módszerek bevezetéséből származnak.

A munkatermelékenység növelésének új tényezői

A nagyüzemi keretek között nemcsak az alapvető termelés-technikai tennivalók végrehajtását lehet országos méretekben biztosítani, hanem *lehetőség nyílik a korszerű termelőeszközök, termelési és üzemszervezési módszerek alkalmazására is.* A modern termelőeszközök hatékonyabb üzem- és munkaszervezési módszerek kidolgozását és bevezetését kívánják meg. A technika rohamos fejlődése és térhódítása a mezőgazdaságban alapvetően megváltoztatja a termelés hagyományos formáit.

A szocialista mezőgazdasági nagyüzemek a legutóbbi évekig a felszabadulás előtti uradalmak üzemtani tudományából táplálkoztak; ennek következményeként ellentmondások keletkeztek a termelőerők és az üzemek szervezete között.

1. A termelőerők fejlettségének megfelelő üzem- és munkaszervezet kialakításához előbb néhány elméleti kérdést kellett tisztázni. Csak ezután lehetett elindulni a termelékenyebb munkát, jövedelmezőbb gazdálkodást biztosító termelési rendszerek felé.

a) Először is *a talaj tápanyaggazdálkodásának* kérdéseit kellett elemezni. Régebben ebben a kérdésben mind a nagybirtokok, mind a parasztgazdaságok autarchikus felfogást képviseltek: a talaj tápanyag-visszapótlását saját állatállományuk trágyatermelésére alapozták. Ezt az állatállományt a gazdaságban termelt takarmányon tartották. A szállítás túlnyomó részét is saját igaállományukkal végezték el. Műtrágyát, ipari takarmányt alig vásároltak, bérfuvart szinte egyáltalán nem igényeltek. Trágyára — mint a talajtermékenység biztosításának legfőbb eszközére — az üzem egész területén szükség volt, de a trágyát csak kis távolságokat átfogó, lassú mozgású fogatokkal szállították. Ezért a gazdaságok az üzem egész területén egyenletesen helyezték el állatállományukat. A takarmányszállítás költségei is az állattartó telepek egyenletes elosztását tették indokolttá. Az ilyen elvek alapján épített állattartó telepek kis méretűek voltak.

Digitized by Google

A műtrágya felhasználása azonban erősen növekszik. Az állami gazdaságok 1962-ben szántó-, kert- és szőlőterületükön holdankint 350 kg vegyes műtrágyát használnak fel. A tervidőszak végére az e területekre jutó vegyes műtrágya mennyisége meghaladja a 400 kg-ot. Kérdés az: ilyen műtrágyázási színvonal mellett a talaj termékenységének biztosításához mindenhol szükség van-e istállótrágyára? Megítélésünk szerint lehetőség nyílik arra, hogy *egyes helyeken istállótrágyának, más helyeken műtrágyának megint más helyeken pedig a kettő kombinált alkalmazása* biztosítsa a leggazdaságosabban a talaj termőképességének a fenntartását és fokozását.

A rendelkezésünkre álló trágyát jól kell kezelnünk, hogy a benne levő tápanyagokat megtarthassuk. Felhasználásánál azonban a gazdaságosság kérdését is meg kell vizsgálnunk. Ha kémiai szerekkel olcsóbban tarthatjuk fenn a talaj termőképességét, akkor nem kell egész vetésterületünkre trágyát terítenünk. Ebből következik az is, hogy az állatállomány egyenletes elosztásáról áttérhetünk *a koncentrált állattartásra:* nagyüzemi állattartó telepeinket oda telepíthetjük, ahol leggazdaságosabban tudjuk ellátni, kiszolgálni őket.

b) Termelési rendszerünk korszerűsítése végett a *vetésforgó* kérdéseit is tisztázni kellett.

Ma is nagy hibát követ el az a gazda, aki nem számol egyes növények jó elővetemény-értékével. De abban az időszakban, amikor a gazdaságok kizárólag a maguk belső erőforrásaira támaszkodtak, még sokkal nagyobb jelentőségű volt az egyes növényeknek a talajra és az egymás fejlődésére gyakorolt biológiai hatása. Másképpen áll ez a kérdés a termelés korszerű anyagi és műszaki feltételeivel rendelkező, fejlettebb gazdaságokban. Minél magasabb színvonalon áll a gazdaság, annál nagyobb szerephez jutnak a közgazdasági elgondolások. Bár a növényi sorrend biológiai jelentősége nem csökkent, a vetésforgó merev alkalmazása *egyre kisebb területre szorítkozik.*

Amíg nem voltak hatásos vegyszereink, egyes növényeket csak bizonyos idő múltán termelhettünk ugyanazon a területen, mert különben nagyon elszaporodtak volna a kártevők. Ma már kémiai anyagokkal eredményesen küzdhetünk a kártevők és a gyomok ellen. Csaknem minden növényhez megvan a szelektív gyomirtószerünk. Egyebek között a kémiai növényvédelem tette lehetővé azt, hogy ma már a kukorica — a régi nagybirtokokon elfoglalt 6—8 százalékos területi részesedésével szemben — az állami gazdaságok szántóterületének mintegy 30 százalékát foglalja el. A kukoricatermelés növekedése az elővetemény hatással kapcsolatos felfogást is befolyásolja. A vetésváltás korszerűbb értelmezése alapján

Digitized by Google

lehetséges, hogy egyes növényeket huzamosabb időn keresztül is termesszünk ugyanazon a területen.

Régebben jóformán csak kapával tudtunk védekezni a gyomok ellen. Ma már a vegyszerek kapálás nélkül is biztosítják a gyomtalanságot. Kapálás csak ott kell, ahol még nincs vegyszer, ott viszont nélkülözhetetlen. Ez a körülmény új alapokra helyezi növényvédelmi munkánkat, de hatást gyakorol a gazdaságok termelési rendszerére is.

A legfejlettebb agrotechnikai és növényvédelmi módszereket alkalmazó korszerű nagyüzemben *a kukorica már nem munkaigényes kapáskultúra, s ez a tény a munkaerő-gazdálkodást, a termelési szerkezetet, sőt még a gépgyártást is befolyásolja.* Csökken a termékegységre eső kézi munkaóra-felhasználás, kevesebb fajtá gépre van szükség a termelési folyamat gépesítésében. A munkatermelékenység növekedését és az önköltség csökkentését *a termelési technika modernizálásával biztosíthatjuk.*

2. A régi viszonyok között kialakult nézetek felülvizsgálatán kívül a termelékenység növelésének új szükségleteit és lehetőségeit is fel kellett tárni. Így vált a *fajta kérdése* országos jelentőségű problémává. A termelési feltételek olyan mértékben változnak, hogy a régi fajták ezt már nem tudják hozamtöbblettel követni. Köztermesztésben levő régi gabonafajtáink a fogatos gazdálkodás, az alacsony műtrágya-felhasználás időszakában születtek, az intenzív művelés körülményei között azonban megdőlnek, gépi betakarításra alkalmatlanná válnak. Ezek a fajták az alacsony hozam és a nagy betakarítási veszteség miatt a korszerű üzemekben kiszorulnak a termelésből.

A fajtakérdés a növénytermelésben eddig főleg *a búzánál és a kukoricánál* jelentkezett, lassanként azonban *minden* területen beleütközünk. A búza fajtakérdésének rendezésére — addig is, amíg nincsenek megfelelő intenzív hazai fajtáink — bevezettük a bőven termő szovjet és olasz eredetű búzák termesztését. Ezek — megfelelő fetlételek mellett — nagyüzemeinkben 35—55 százalékkal magasabb termésátlagokat adnak, mint a régiek. A kukorica vonatkozásában jobb a helyzetünk, hiszen vannak Európa-szerte elismert magyar hibridfajtáink. Hibridüzemeink már annyi kiváló minőségű, nagy csírázási erélyű vetőmagot készítenek, amennyi az ország kukorica-vetésterületének kétharmad részére elegendő.

3. Nemcsak a növénytermelésben van igény a hozamok tetemes növelésére, és lehetőség az új, intenzív fajták bevezetésére. A technika térhódításával, a tartási körülmények javításával párhuzamosan az *állattartó telepeken is új fajtákra van szükség.*

Amíg a föld megművelése nehéz fizikai munkát kívánt, addig népünk igen sok zsiradékot, szalonnát fogyasztott. A gépesítés fejlődésével és a fizikai munka iránti igény csökkenésével a fogyasz-

Digitized by Google

tási igény az ízletesebb, koncentráltabb, fehérjében dúsabb élelmiszerek felé fordul. A vásárlóerő növekedése is lehetővé teszi ezt. Érthető, hogy erősen meg kell növelnünk a változó igényeknek megfelelő állatállomány létszámát, az állati termékek termelését.

Napjainkban az állattenyésztésben leginkább *a nagyüzemi baromfi- és sertéstenyésztés* vonatkozásában jelentkezik a fajtakérdés. A zárt baromfitartási mód gyökeresen eltér a régi, tanyás baromfitartástól. A modern tartás igényei szerint nemesített fajtákat akkor serkenthetjük nagy termelésre, ha pontos recept alapján készített takarmányokban megadjuk nekik azokat a tápanyagokat (vitaminokat, ásványi anyagokat stb), amelyeket szabadtartás mellett maguk szedtek, kapartak össze. A tartás és takarmányozás magasfokú gépesítése a munkatermelékenység növelését, a hozamok emelkedése pedig a *termelési költségek további csökkentését* teszi lehetővé. A sertéstenyésztésben a tartási körülmények megjavítása mellett a fehér hússertés és Cornwall-fajták tenyésztésbe vétele jelenti a legnagyobb lépést. Ezeknek az igényes fajtáknak a növekedési energiája lényegesen felülmúlja a mangalicákét; szaporaságuk 25—30 százalékkal nagyobb, mint a régieké. A sertésállomány hasznosítási irány szerinti koncentrálása, a zárt intenzív tartási módszerek alkalmazása, a hústermelés fázisokra bontása termelékenyebbé teszi a munkát, csökkenti a költségeket.

4. *A szarvasmarhaállomány,* és ezen belül elsősorban a növendékállatok részére *a természetszerű tartási rendszert* tartjuk a legmegfelelőbbnek. Ez a legjárhatóbb út a nagyüzemek számára. Az állami gazdaságokban a kötött rendszerű növendékistállókban egy-egy dolgozó 18—20 állatot gondoz. A szabadtartásos rendszerben viszont minden dolgozó 100—200 növendékállatot gondoz 8 órás műszakban, anélkül, hogy nehéz fizikai munkát kellene végeznie. (Megjegyezzük, hogy szabadtartáson nem a primitív rideg marhatartást, hanem a kötött, istállózott tartásnál fejlettebb rendszert értjük.) Ennek a bevezetése csak ott gazdaságos, ahol a hozzá szükséges feltételeket már megteremtették. Melyek ezek a feltételek? Nagy szakértelemmel rendelkező dolgozókra van szükség, gondoskodni kell a takarmányellátás folyamatosságáról és zavartalanságáról és nagy mennyiségű száraz alomról, s a takarmányozás gépesítése, az etetés és itatás automatizálását elősegítő műszaki berendezések is e feltételek közé tartoznak. Ha ezek hiányoznak, akkor a szabadtartásos rendszer bevezetése veszteséget okoz.

A borjak és az üszők szabadtartásában szerzett tapasztalatok egyértelműen jók, még nem tisztázódott azonban teljesen az, hogy a tehenészetben melyek a hazánkban legjobban alkalmazható rendszerek.

5. Az állattartásnak és az állati termékek előállításának gazdaságosságát erősen befolyásolják *a takarmányozási költségek.* Ezek

Digitized by Google

az állati termékek termelési költségeinek csaknem 70 százalékát teszik ki. Világos tehát, hogy ezen a területen már néhány százalékos javulás is tízmilliós nagyságrendű költségcsökkenést eredményezhet.

Az abrak-, a szálas- és a tömegtakarmány termelésének emelkedését segítik *a korszerű gépek, a modern vegyszerek.* A termelési technika megjavításával — úgy, mint a búza- és kukoricatermelésben — minden takarmánytermő területünk hozamát jelentős mértékben megnövelhetjük, s csak így teremthetjük meg az egész országban az abrakellátás szilárd alapjait.

Hazánkban a szélsőséges időjárás júliusban, augusztusban és szeptemberben gyakran okoz takarmányozási zavarokat. E zavarok leküzdése és a takarmánytermelés gazdaságosabbá tétele céljából jobban ki kell aknázni az *öntözés* lehetőségét. A második ötéves terv széles lehetőségeket nyit meg az öntözéses gazdálkodás előtt, s nagy jelentősége van annak, hogy ezeket a lehetőségeket hol és hogyan hasznosítjuk. Különösen *a koncentrált állattartó telepek közelében levő öntözővíz szakszerű felhasználása* nyújt nagy termelési biztonságot és gazdasági előnyt. Az öntözőberendezéseket tehát azokra a területekre kell telepítenünk, ahol nagy szarvasmarha-tartó üzemek működnek, vagy ahova ilyen telepek létesítését tervezzük.

Az állatállomány összetételének minőségi változása, az intenzív fajták arányának növekedése szükségessé teszi, hogy ne csak a takarmánytermelést emeljük, hanem a fehérjeellátást is jelentős mértékben növeljük. Az állati eredetű fehérje a világpiacon is keresett cikk. Nekünk nincsenek nagy állati fehérje-forrásaink, ezt a hiányt tehát *a növényi eredetű fehérje termelésének fokozásával* kell csökkentenünk. Legfontosabb fehérje-forrásunk ma: a lucerna. A termelési technika javításával, a betakarítási és tartósítási munkák korszerűsítésével egyik évről a másikra mintegy 50 százalékkal növelhetjük a lucernából készített takarmány tápértékét.

A takarmányozást a különféle *koncentrátumok és tápok* használatával helyezhetjük modern alapokra. Régen az uradalmak magtáranként, istállónként, kezdetleges eszközökkel készítették elő a feletetésre szánt abraktakarmányt. Az állatok mindig aztették, ami az üzemben éppen kéznél volt. Igényesebb fajtáknál azonban már nem gazdaságos ez a módszer. Gondoskodnunk kell tehát arról, hogy az állatállomány egész éven át azonos minőségű és összetételű takarmánnyal legyen ellátva. Ezért fejleszti népgazdaságunk a keveréktakarmány-gyártást. Különösen azokban az üzemekben nagy jelentőségű a keveréktakarmány használata, a szakszerű keverés, amelyekben zárt rendszerben tartják a baromfi- és sertésállományt. Csak ilyen módon gondoskodhatunk arról, hogy az állatok a megfelelő arányban megkapják a termelőképességük kifej-

Digitized by Google

téséhez szükséges biológiai hatóanyagokat, vitaminokat, nyomelemeket.

6. A felszabadulás előtt alacsony volt a technikai színvonal, sok volt az olcsó kézi munkaerő, s ez arra késztette az üzemszervezőket, hogy *sokoldalú termelési szerkezetet* alakítsanak ki. Így teremthettek termelési biztonságot, így biztosíthatták a munkaerő egyenletes foglalkoztatását. Az uradalmak szántóterületük 30—35 százalékán kalászosokat termeltek s ezek aratásához sok munkaerőre volt szükségük. Minthogy pedig a munkaerő nagy részét az aratás előtt is és az után is foglalkoztatniok kellett, olyan vetésszerkezetet állítottak össze, amely lehetővé tette ezt.

A kombájnok azonban mind nagyobb mértékben veszik át az embertől az aratással járó fárasztó fizikai munkát. Az állami gazdaságok például 1961-ben összes gabonatermésük 94,8 százalékát, 1962-ben 96,2 százalékát kombájnnal takarították be. Ma már nem kell, de nem is tudnánk nagyszámú kézierőt szerződtetni az aratásra. Az aratást megelőző és követő növényápolási, betakarítási munkák gépesítése is halaszthatatlanná vált tehát.

Ha egy gazdaság sokféle növényt termel, akkor sokfajta gépet kell vásárolnia, hiszen a mezőgazdaságban alkalmazott mechanizmusok zöme csak meghatározott feladatok végrehajtására alkalmas. A sok gép beszerzése és üzembentartása pedig költséges dolog, nem szólva arról, hogy teljesítőképességük gazdaságos kihasználására megfelelő munkaterületet is kell biztosítani. Ezért jogos az az igény, hogy az egyes gazdaságok viszonylag kevés géppel, s ennek megfelelően kevés emberrel és költséggel oldják meg feladataikat. A gépesítésnek tehát igen nagy a hatása a gazdaságok termelési rendszerére; arra ösztönzi őket, hogy kevesebb fajta növényt termeljenek, de mindegyiket nagyobb területen. Ez a folyamat nem áll meg a szántóföldi növények termelésénél, hanem ésszerűen átterjed az állattenyésztésre és az állattartásra is.

A gépesítés fejlődése, a szakosítás és a termelés koncentrálása a gazdaságok termelésének belső szerkezetére és bizonyos mértékben méreteire is kihat. Az egyszerűbb termelési szerkezettel dolgozó gazdaságok — amelyek néhány növény termelésére szakosodtak, állatállományuk kevesebb helyre van koncentrálva, már nagyhatású gépcsoportokat, géprendszereket is ki tudnak használni. A szakosításnak és a koncentrációnak ez a folyamata az állami gazdaságokban már néhány év óta tervszerűen halad. A termelőszövetkezetekben általában még nincsenek meg az ilyen méretű koncentráció és specializáció lehetőségei; hiányoznak ennek a személyi és műszaki feltételei is. Ez az állapot azonban csak átmeneti jellegű, s a feltételek kialakulásával a szövetkezeti gazdaságok is megindulnak majd a termelésszervezésnek és a gazdálkodásnak e formái

Digitized by Google

felé. Így tehetjük az egész mezőgazdaságban termelékenyebbé a munkát, gazdaságosabbá a termelést.

Felmerülhet az a kérdés, hogy a szakosítással, a termelési szerkezet egyszerűsítésével nem szűnik-e meg teljesen egyes termékek termelése. Az állami gazdaságok tapasztalatai azt bizonyítják, hogy ez az aggodalom alaptalan. Az üzemek természeti és közgazdasági adottságaiknak megfelelően szakosodnak. Vannak és lesznek olyan gazdaságok, amelyekben például kiválók a burgonya termesztésének a lehetőségei; ezek nagy területen termesztenek burgonyát és mentesítik e feladat alól azokat a társaikat, amelyeknek nem olyan jók a feltételei. Más gazdaságok arra rendezkednek be, hogy nagy területen ipari növényeket, gyógynövényeket, vagy gazdasági vetőmagvakat termesszenek. Így minden kultúrának meg lehet találni a maga legalkalmasabb termőhelyét, s egyúttal a tömeges termelést is ki lehet bontakoztatni.

A termelési szerkezet egyszerűsítésénél azonban nem szabad végletekben gondolkoznunk. Az állami gazdaságok tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a gyakorlatban a helyes elvek is visszájára fordulhatnak akkor, ha túlzásokra ragadtatjuk magunkat, vagy ha a szükséges feltételek megteremtése nélkül alkalmazzuk a termelés új technológiai vagy szervezési módszereit.

7. A termelés méreteinek növekedésével, a nagy hatásfokú termelőeszközök munkába állításával nemcsak a gazdálkodás hagyományos elveit, hanem a munkaszervezés és vezetés régi formáit is meg kell változtatnunk. Amíg az egyes üzemrészek kis méretekben, de mindennel foglalkoztak, addig egy kézben összpontosult a vezetés. Az összes termelési ágak gondja az üzemegység-vezető vállára nehezedett, ő tervezett, ő irányította és ellenőrizte a munkát, ő határozta meg a feladatokat és ő osztotta be naponta munkára az embereket.

Ma már mind kevésbé lehet a régi módszerekkel vezetni.* A mezőgazdasági nagyüzemben a termelés szervezésének és vezetésének módszerei mind hasonlóbbá válnak az ipari termelés vezetésének és szervezésének módszereihez. A korszerű termelési rendszer kialakításának azonban megvannak a maga feltételei. Ez a rendszer egyik napról a másikra nem terjedhet el a mezőgazdaságban, hiszen még az állami gazdaságoknak is csak egy kisebbik részében értek meg a feltételei.

A modern üzemi szervezet kialakítása körültekintő előkészítő munkának, felkészülési folyamatnak a befejező része. *A korszerű munkaszervezet és irányítási rendszer kialakítása nem öncél, hanem a termelékenység növelésének, a gazdaságosság fokozásának*

* Tóth Jenő elvtársnak „A korszerű állami mezőgazdasági nagyüzem vezetése" című cikke, amelyet májusi számunkban közöltünk, részletesen tárgyalja a vezetés legfőbb elméleti és gyakorlati kérdéseit.

Digitized by Google

és az árubőség megteremtésének az eszköze. Ezt figyelembe véve, termelőszövetkezeti gazdaságainkat először is *a nagyüzemi gazdálkodás alapvető feltételeinek a megtartására, a termelési fegyelem szilárdítására* kell ösztönöznünk. A korszerű termeléstechnikai, üzem- és munkaszervezési módszerek bevezetése csak ez után következhet.

* * *

Közismert dolog, hogy hazánk hosszú ideig Európa egyik legelaprózottabb birtokszerkezetű és legelmaradottabb mezőgazdasági országa volt. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelmével kibontakoztak nálunk a korszerű mezőgazdaság felépítésének a lehetőségei. Ezeket a lehetőségeket okosan kell hasznosítanunk, mert egy-egy elhibázott lépés hosszú időre lefékezheti fejlődésünket.

A perspektívák ismeretében bátrabban, kisebb hibalehetőséggel léphetünk a termelékenység növelésének az útjára. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a termelés fejlesztése nem kizárólag beruházás kérdése. Nagyon sokat tehetünk a hozamok növeléséért, a termelékenyebb termelési eljárások elterjesztéséért azzal is, hogy ésszerűbben használjuk fel meglevő eszközeinket. De ehhez is ismernünk kell a fejlődés törvényeit és irányát. A munkatermelékenység növelése és az önköltségek számottevő csökkentése végett nemcsak az alapvető termeléstechnikai módszereket kell megvalósítanunk, hanem a munkatermelékenység növelésének új tényezőit is alkalmaznunk kell.

A mindennapi munka során messzemenően figyelembe kell vennünk az egyes gazdaságok közötti különbségeket. Egészen más például a feladatuk a bajai, a bólyi, a héki, a dalmandi, a hidasháti állami gazdaság vezetőinek, mint a Nógrád vagy Borsod megyei hegyvidéki gazdaságok irányítóinak. Más feladatokat kell megoldaniuk a vezetőknek és a tagoknak a nádudvari Vörös Csillag vagy a héki Táncsics termelőszövetkezetben, mint az új, fiatal szövetkezetekben. A fejlődés alacsonyabb fokán álló gazdaságokban *először a hagyományos gazdálkodási formák tökéletesítésével, a szakmai színvonal emelésével kell mélyrehatóan foglalkozni.*

A hozamok emelése, a termelékenyebb munka és a jövedelmezőbb gazdálkodás megteremtése nagy munkát igényel. E munka során alakul, formálódik a szocialista falu új arculata is. Ennek a folyamatnak az eredményeként jutunk majd el arra a szintre, amelyen már nem az időjárás, hanem a céltudatos emberi munka dönti el az eredményeket. Ez a folyamat teszi a mezőgazdaság fejlődését az iparéhoz hasonlóvá és teremt a mezőgazdasági dolgozók számára az ipari dolgozókéhoz hasonló élet- és munkakörülményeket.

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Kádár János: A szocializmus teljes győzelméért

Százezrek olvassák ezekben a hetekben a Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusának irányelveit és elgondolkodnak azokon a feladatokon, amelyeknek közös célja a szocializmus teljes felépítése hazánkban, népünk életszínvonalának további emelése. Amikor így a jövőt mérlegeljük, nagyon hasznos, ha egy kicsit visszafelé is tekintünk, s megnézzük, honnan indultunk és hova jutottunk; arra emlékezünk, hogy mi volt az országban 1956 novemberében, amikor a Magyar Szocialista Munkáspárt megalakult és mi van most. Hat esztendő viszonylag rövid idő, de az az út, amelyet ezalatt megtettünk, nagyon hosszú.

E hatesztendős időszak kezdetén az ellenforradalom leverése, elszigetelése, a népi hatalom megszilárdítása és az ország függetlenségének biztosítása és további gazdasági felemelkedésünk megalapozása volt a központi probléma. Erről szólnak Kádár elvtársnak négy évvel ezelőtt „Szilárd népi hatalom: független Magyarország" címen kötetbe foglalt beszédei és írásai. Miután megérlelődtek a politikai, gazdasági és morális feltételek, a mezőgazdaság szocialista átszervezése vált a fő feladattá, mert ez volt az előfeltétele annak, hogy befejezzük a szocializmus alapjainak lerakását és ezzel előkészítsük a szocializmus teljes felépítését. Erről az időről számol be Kádár elvtárs beszédeinek és írásainak most megjelent, második kötete, amelynek *„A szocializmus teljes győzelméért"* a címe. Ebben a gyűjteményben elvonul előttünk hat év, de különösen a legutóbbi négy esztendő története és ugyanakkor kibontakoznak a jövő feladatai. Ez a gyűjteményes kötet — amely elméleti elgondolások és gyakorlati tapasztalatok gazdag tárháza — történelem is, meg program is. Összeköti a múltat a jövővel és így eléri azt a célt, amire éppen a kongresszus előtt szükségünk van: most következő feladatainkat fejlődésükben, kialakulásuk folyamatában világítja meg.

Sokan olvasták már ezeket a beszédeket és írásokat, amikor először megjelentek. De más dolog külön-külön, és megint más összegyűjtve, úgy olvasni őket, hogy feltárulnak az összefüggések és kibontakozik a szerző egységes gondolatmenete. Aki figyelmesen olvassa ezt a gyűjteményt, az látja, hogy már jóval előbb felmerültek azok az elgondolások, amelyek az Irányelvekben most mint javaslatok szerepelnek és amelyek előkészítik a VIII. kong-

Digitized by Google

resszus határozatait. Vagyis a kötetben világosan megmutatkozik az az előrelátás, amely az elvileg szilárd vezetésnek fontos feltétele.

A kötet az 1958 októberében, az angyalföldi választási nagygyűlésen tartott beszéddel kezdődik. Azóta nagy változások mentek végbe hazánkban, társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális téren egyaránt. Akkor még a hároméves terv megvalósításával voltunk elfoglalva, még előttünk állt a mezőgazdaság szocialista átalakításának feladata, a munkás-paraszt szövetség még nem két szocialista osztály szövetsége volt, a Hazafias Népfront feladata a szocialista építésben még nem bontakozott ki teljes jelentőségében és hazánk nemzetközi tekintélye nem állt olyan magasan, mint ma. A könyvben lejátszódik előttünk az a hatalmas átalakulás, amely ebben az aránylag rövid időszakban — mindössze három és fél-négy esztendő alatt — hazánkban végbement.

A kötet tartalmazza a VII. kongresszus beszámolóját és zárószavát. tartalmazza azokat az útmutató beszédeket és cikkeket, amelyek a mezőgazdaság szocialista átalakításáról szólnak, azt a nagyszerű beszédet, amelyet Kádár elvtárs az ENSZ közgyűlésén mondott, amelyen a szocialista országok vezetői is részt vettek, tartalmazza a kommunista és munkáspártok 1960 őszi Moszkvai Értekezletére vonatkozó anyagot, Kádár elvtársnak a Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. kongresszusán elmondott felszólalását. Történelmi jelentőségű eseményekben gazdag időszak volt ez, és hazánk szempontjából, de nem egy esetben nemzetközi szempontból is jelentős állásfoglalás a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkárának vélemény-nyilvánítása.

Más fontos alkalmak is megkívánták Kádár János elvtárs állásfoglalását: az országgyűlés ülései, a Hazafias Népfront második országos kongresszusa, a KISZ első kongresszusa, a szocialista brigádvezetők országos tanácskozása. Külön említést érdemel a Központi Bizottság 1962. május 29-i ülésén elhangzott nagy jelentőségű felszólalás. Az említett felszólalásokon kívül tartalmaz a kötet néhány cikket: „A magyarországi osztályharc tapasztalatai"; „A lenini eszmék hatása és megvalósítása Magyarországon"; „A marxizmus—leninizmus világítja meg előrehaladásunk útját"; „Lenin eszméi győzedelmeskednek". A marxizmus—leninizmus elmélete és annak hazai alkalmazása szempontjából igen jelentős dokumentumok ezek az írások.

Kádár elvtárs könyve ad nagyon világos történeti elemzéseket is. Ilyen például: a Magyar Kommunista Párt fejlődése megalakulásától a Tanácsköztársaságon és az illegalitás harcain át a felszabadulást követő időkig; az ellenforradalom gyökereinek, támadásának és leküzdésének feltárása; a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről adott történeti kép; a párt agrárpolitikájának alakulása. Ezeknek az áttekintéseknek mindig a történeti tanulságok értékesítése a céljuk.

Rengeteg megfigyelést és tapasztalatot, sok vita leszűrt eredményét, a néppel való szoros kapcsolat minden tanulságát tartalmazza tömörítve ez a kötet.

Digitized by Google

Kádár János mindezt egységbe foglalja, és a maga egyéni módján formába önti a Magyar Szocialista Munkáspárt politikájának tételeit. Ezért az egész munka magán viseli a nyugalomnak, a megfontoltságnak, a realitáshoz való ragaszkodásnak vonásait és az előadási módnak egyéni ízét.

A könyv tartalmi ismertetése nem könnyű feladat, nemcsak azért nem, mert nagyon sokrétű kérdésekről van szó benne, hanem azért sem, mert Kádár elvtárs kifejezési módja annyira szabatos, annyira találó, hogy minden más fogalmazás csak hosszabb és kevésbé helytálló volna. Ezért sokhelyütt maguknak az írásoknak a kifejezéseit kell szóról szóra felhasználnunk.

Abban az időszakban, amelyről a kötet szól, pártunk igen komoly sikereket ért el. Ezek a sikerek azért születhettek meg, mert pártunk politikájának alapja a nép iránti bizalom és a nép bizalmának megszerzése. A régi vezetés eljátszotta a tömegek bizalmát, s ebből óriási politikai és gazdasági károk származtak. Éppen ezért tér vissza Kádár elvtárs újból és újból a párt és a tömegek kölcsönös bizalmának kérdésére. Ezért figyeli pártunk állandóan, hogy a népnek mi az igénye, mi a kívánsága, mik a vágyai, mik a panaszai. Fontos döntések előtt a párt mindig széles rétegekkel tanácskozik, őszintén szól hozzájuk, akkor is, ha a mondanivaló — Kádár elvtárs szavaival élve — nem tapsvihart kelt, hanem fejcsóválást. Mindenben, mindig a tömegekkel együtt politizálunk. Ezt a szándékot juttatják kifejezésre a könyv következő, nagyon kemény szavai is: „Mi nem fogjuk megtűrni a pártban azt az embert, aki a párt egész tevékenységét nem úgy fogja fel, hogy az a tömegekbe vetett bizalomra épül. Mi csak a tömegekkel együtt tudunk előrehaladni." (330. oldal.)

A bizalomért meg kellett és meg kell dolgozni, azt ki kell érdemelni. Ennek első feltétele a párt határozott célkitűzése, amelyhez következetesen ragaszkodik. A vezetés szilárdságából és biztonságából következik, hogy a párt a feladatokat kemény kézzel hajtja végre ott, ahol ez szükséges, de engedékeny ott, ahol ez kívánatos és megengedhető. „Pártunk Központi Bizottsága nem kaptafára dolgozik, hanem figyelembe veszi az élet bonyolultságát, a körülmények különbözőségét." (57. oldal.) A pártvezetés következetessége győzte meg a dolgozókat arról, hogy amit a párt és a kormány mond, amire ígéretet tesz, az meg is valósul. Ilyen módon sikerült a bizalmat megszerezni. „A tömegek azt a pártot követik, mely a munkásosztály, a nép objektív érdekeit képviseli, mely nem hagyja magát sem jobbra húzni, sem „balra" tolni, mely egyértelmű, következetes elveket vall és azokhoz hű marad." (184. oldal.) Minthogy a párt vonalában nincsenek ingadozások, mindenki láthatja a fejlődés irányát, és így erősödik az emberekben az az érzés, hogy a kitűzött célért érdemes dolgozni.

Csak a tömegek bizalmára támaszkodva tölthet be a párt vezető szerepet. Márpedig a párt vezető szerepe a munkásosztály szilárd hatalmának, az egészséges

Digitized by Google

munkás-paraszt szövetségnek, a munkás-paraszt állam helyes vezetésének, a szocialista kultúrának, a szocialista társadalom teljes felépítésének elengedhetetlen feltétele. Ez a tétel nagyon hangsúlyozottan, többször ismétlődik a könyvben. Minél szélesebb tömeget mozgósítunk, annál nagyobb körültekintéssel kell biztosítanunk a párt vezető szerepét.

A vezető szerepet csak egységes párt tudja betölteni. A párt csak akkor cselekvőképes, ha egységes, akkor tudja egységes cselekvésre mozgósítani a dolgozók millióit. Azokat a párttagokat, akik elhajlanak a párt vonalától, türelemmel, vitában kell a helyes irányba téríteni. A párt tagja azonban csak az maradhat, aki minden tekintetben követi az MSZMP politikáját. Ezt Kádár elvtárs nagyon egyenesen, nagyon határozottan kifejezésre juttatja, mert a párt cselekvőképességét biztosítani kell.

A párt és a nép viszonyáról szólva Kádár elvtárs nagyon erőteljesen kiemeli, hogy a párt „nem uralkodik, hanem szolgálja a népet! ... mi arra vagyunk büszkék, hogy munkásosztályunkat és népünket szolgáljuk." (162. oldal.) A nép szolgálatával homlokegyenest ellenkezik a személyi kultusz, mert önkényeskedéshez vezet a pártban és az állami életben, a szocialista törvényesség megsértését okozza, és így rontja a párt és a tömegek kapcsolatát. Pártunk következetesen harcot indított a személyi kultusz ellen, megtett mindent gyökereinek kiirtására. ..Mi felszámoltuk a személyi kultuszt, s mindig is meg fogjuk gátolni annak visszatérését!" (329. oldal.) A párt nem tűri a törvények megsértését: „A törvényesség a nép számára a legfontosabb dolgok egyike." A törvényességhez természetesen az is hozzátartozik, hogy aki bűnös, az megkapja büntetését.

A személyi kultusz túlértékeli az egyes vezetőket és lebecsüli a tömegeket; egyes személyek csalhatatlanságára épít, következésképpen elfojtja a bírálatot. Pártunk mostani vezetése nemcsak szavakban hirdeti a bírálat szükségességét, hanem lehetővé is teszi azt, s őrködik azon, hogy a közélet minden szintjén szabad legyen a vélemény-nyilvánítás. Ezért ha összeülünk tanácskozni, akkor ne arról beszéljünk, ami rendben van, hanem inkább mindig azzal foglalkozzunk, ami nincs rendben.

A párt egyes tagjainak magatartása dönti el azt, hogy a népnek mi a véleménye a kommunistákról. A nép bizalmát a párt akkor szerzi meg, ha tagjai önzetlenül tevékenykednek, nem várnak maguk számára előnyöket, a közérdeket képviselik, mindig a szocialista törvényesség talaján állnak, erkölcsi bátorságról tesznek tanúságot. „A kommunista csak úgy tud boldog lenni, ha minden dolgozó emberrel együtt lesz boldog." (163. oldal.) A kommunista legyen elvhű, elveit nyugodtan és megfontoltan hirdesse és érvényesítse, de legyen türelmetlen, ha hibával találkozik és legyen haragos, ha ellenséggel vagy bűntettel áll szemben. Ezt sugározza a szóbanforgó kötet, mert ezek a tulajdonságok a szerző egyéniségének vonásai.

A szocialista példamutatás nagy jelentőségét a szocialista brigád-

Digitized by Google

mozgalom tükrözi. Az elhatározás az öntudatos szovjet dolgozók példájára született meg, de a mozgalmat magát a magyar munkásosztály hozta létre. Ezt a mozgalmat azért lehetett megteremteni és gyorsan kifejleszteni, mert a magyar munkásosztály nem kis részének tudatában már megérett erre a lehetőség. A jelenség azért rendkívül fontos, mert ezt a mozgalmat — amelyben „már nem arról van szó, hogy teljesítménybérben dolgozunk-e vagy sem, hanem arról, hogy szocialista módon dolgozzunk, éljünk és tanuljunk" (372. oldal) — a magyar munkásosztály saját kezdeményezésével hozta világra. Ez a mozgalom a kommunista tömegbefolyás fejlődésének rendkívül fontos állomása.

Amint az elmondottakból kitűnik, Kádár elvtárs következetesen képviseli azt a leninI útmutatást, hogy a pártnak a dolgozók minél szélesebb tömegeit kell maga köré tömöríteníe. A szocialista társadalom megvalósítása csak az egész nép közös műve lehet, ezért népünk nemzeti egységének megvalósítása a szocializmus eszméi alapján a helyes politika. Erre irányul a népfrontpolitika, amely számunkra sohasem napi taktikai kérdés volt, hanem egy egész nagy történelmi korszakra szóló politika. A Hazafias Népfront a kommunisták mellett azokat a pártonkívülieket tömöríti, akik közéleti szerepet vállalnak, akik vállalják, hogy munkájukkal valamilyen formában részt vesznek a szocializmus építésében. A népfrontmozgalomban a vezető erő a munkásosztály; az az osztály, amely maga dolgozik és nem zsákmányol ki senkit. „Az az osztály, amelynek zászlajára a szocializmus, a proletár internacionalizmus, az igaz hazafiság, a népek barátsága, a béke van írva." (194. oldal.) A népfrontmozgalom lelke és ereje a kölcsönös bizalom a különböző dolgozó osztályok között, a kommunisták és a pártonkívüliek között. A pártonkívüliek becsüljék meg a kommunistákat, akik önként többletmunkát vállalnak a közösségért, az egész nép érdekében. A kommunisták pedig úgy tekintsenek a pártonkívüliekre, mint bajtársaikra, küzdőtársaikra, munkatársaikra. Ennek a politikának megvan az eredménye: a párttagok és a pártonkívüliek együttműködése szélesedik, a népfrontmozgalom jelentősége növekszik, népünk szocialista nemzeti egysége erősödik és országépítő munkánk alapjául szolgál.

A köteten végigvonul a szocialista forradalom betetőzésének, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének problémája: ennek a nagyarányú társadalmi átalakulásnak előkészítése, végrehajtása, befejezése. „Az 1956-os ellenforradalom leverését követően, a munkáshatalom megerősítése mellett kétségtelenül ez (a mezőgazdaság szocialista átszervezése) a legnagyobb horderejű társadalmi esemény Magyarországon." (261. oldal.)

Nehéz feladatot oldott meg ezzel a párt. A feladat elvégzéséhez legelőször is meg kellett győzni — nemcsak szavakkal, hanem tettekkel — a parasztságot arról, hogy a párt parasztpolitikája az ő javát szolgálja. A felvilágosítás erejével, az önkéntesség biztosításával, a szervezésben és a szövetkezetek anyagi megszilárdításában nyújtott segítséggel

Digitized by Google

kellett átvezetni az egyénileg dolgozó parasztokat a közös gazdálkodás útjára. El kellett érni azt, hogy az átszervezés az egész társadalom ügyévé váljék.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének végrehajtása során sokféle aggodalmaskodással és ellenállással szemben kellett győzelemre vinni a párt politikáját. A Kádár elvtárs által bátran és következetesen képviselt politikának helyességét legfényesebben a következő tények igazolják: a feladatot sikerült megoldanunk az osztályharc lényeges kiéleződése nélkül; közben a mezőgazdaság termelése nem csökkent, hanem emelkedett és az állatállomány sem szenvedett károsodást; a nagyon bonyolult folyamat rövidebb idő alatt ment végbe, mint azt bárki is gondolta volna.

„A mezőgazdaság szocialista átszervezése Magyarországon" című cikkében Kádár elvtárs kifejti, mit kell tenni a szocialista termelési viszonyok megszilárdításáért a mezőgazdaságban: 1. Fel kell számolni a termelőszövetkezetekben a kisparaszti gazdálkodás maradványait, 2. folytatni kell a szövetkezeti tagok szocialista nevelését, ki kell fejleszteni az igazi szocialista együttélés szellemét, 3. növelni kell a tagság képzettségét, tapasztalatát, hogy hozzáértő módon szóljon bele a közös gazdaság irányításába, így kell kibontakoztatni a termelőszövetkezeti demokráciát.

A szövetkezetek megszilárdítása és a termelés növelése egybefonódó folyamat. A mezőgazdasági termelés fellendítését megkönnyíti az a tény, hogy e tekintetben egybeesnek az érdekek: az egyes termelőszövetkezeti tagok érdeke, a termelőszövetkezetnek mint közösségnek az érdeke és az egész ország érdeke.

A termelőszövetkezeti mozgalom győzelmével megértek a feltételek az egységes parasztság kialakulására. Három réteg alkotta a parasztságot: a falusi földmunkások, a középparasztok és a kulákok. Most nagyon fontos feladat segítenünk azt, hogy teljesen szünjenek meg az e három réteg közötti régebbi ellentétek maradványai, s az egész parasztság egységbe forrjon.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése elsősorban a munkás-paraszt szövetség politikájának helyes alkalmazásától függött. A párt abból indult ki, hogy a munkás-paraszt szövetség politikai tartalma nem mindig ugyanaz, hanem a konkrét feltételeknek megfelelően változik. Tehát mindenkor kereste, hogy az adott időpontban melyek a munkás-paraszt szövetség meghatározott elemei és ezért tudott a teendőket illetően helyes következtetéseket levonni.

Hasonlóan járt el a párt a kispolgársággal és az értelmiséggel kapcsolatos osztálypolitikája tekintetében is. A munkáshatalom megerősödése, valamint a gazdasági és kulturális építésben elért gyakorlati sikereink eredményezték azt, hogy ezek a rétegek, amelyeket az ellenforradalom megkísérelt maga mellé állítani, szilárdan a munkásosztály, a szocializmus oldalára álltak. Így aztán fokozatosan a városi kispolgársággal is sikerült kialakítani a szövetségi viszonyt.

A mezőgazdaság szocialista átalakulásával megváltozott a munkás-paraszt szövetség tartalma. Régebben a munkás-pa-

Digitized by Google

raszt szövetség a népi hatalom védelmére létrejött szövetség volt, most már azonban a szocializmus építésére kötött szövetséggé vált. A szocializmus építése előbb is érdeke volt a parasztságnak, de ebben a tekintetben a két osztály véleménye nem volt azonos. Most már nemcsak alapvető érdekazonosság áll fenn, hanem véleményazonosság is a szocializmust illetően. Most is különböznek a két osztály napi érdekei bizonyos tekintetben — mindenekelőtt a mezőgazdasági termékek árait tekintve —, de ezt az ellentétet át lehet hidalni mindkét osztály közös érdekei alapján.

Az osztályharc feltételei az utóbbi években gyorsan változtak, és az MSZMP igen rugalmasan alkalmazkodott a változott helyzethez. Az ellenforradalom napjaiban és az azt követő hónapokban rendkívül éles volt az osztályharc. A fegyveres harc befejezése után az ellenforradalom politikai elszigetelése és a munkásosztály szövetségeseinek tömörítése volt a feladat. A munkáshatalom ellenségeinek elnyomása és a dolgozó osztályok szövetségének megszilárdítása volt ebben az időben az osztályharc alapvető problémája. A párt és a munkás-paraszt kormány nem az osztályharc élezését tervezte, mert „az a jó, ha az osztályharc hevessége csökken, formái kevésbé élesek", de természetesen készen kell állnia arra, hogy mindenféle támadást keményen visszaverjen.

Kádár János beszédei és írásai azt hirdetik, hogy a szövetségesek sorának bővítése az osztályharc egyik döntő eszköze a munkásosztály kezében, és ez a törekvés annál sikeresebb, minél jelentősebb eredményeket érünk el a gazdasági fronton és ideológiai téren. Tehát a gazdasági építés és az ideológiai küzdelem is osztályharc.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezésével az osztályharc új szakaszába lépett, „amely az eddiginél kevésbé éles formákat ölthet, mert eltűntek a fő ellentmondások gazdasági alapjai" (274. old.). Az osztályharc súlypontja jelenleg mindinkább gazdasági és ideológiai síkra terelődik, de ez természetesen nem jelenti azt, hogy a népi demokratikus állam csökkentheti éberségét az ellenséggel szemben.

A gazdasági arcvonalon erőteljes előnyomulás indult meg. Minden feltétele megvan annak, hogy gyorsabb léptekkel haladjunk a szocializmus teljes felépítésének útján — ezzel a gazdaságpolitikai tétellel kezdődik az az időszak, amelyről a könyv szól. 1958. végén a párt mozgósított a mezőgazdaság szocialista átszervezésére, 1959. tavaszán pedig felhívta a dolgozókat, elsősorban az ipari munkásokat a szocializmus építésének meggyorsítására. Nagy sikert értünk el minden területen. Az ipar minden évben jelentősen túlteljesítette termelési tervét. Ez a fejlődés hozzájárult ahhoz, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakítása olyan ütemet vett, amely legszebb reményeinket is meghaladta. A mezőgazdaság szocialista átszervezését végrehajtottuk, és ezzel befejeztük a szocialista társadalom alapjainak lerakását. Népgazdaságunk fejlesztése együttjárt a dolgozó nép anyagi és kulturális színvonalának emel-

Digitized by Google

kedésével. Az osztályharc gazdasági területén igen komoly győzelmet arattunk, gazdasági eszközökkel mértünk csapást az ellenségre.

E sikereink alapját a szocialista rendszer, a párt és a nép összeforrottsága, a helyes gazdaságpolitika, valamint a tömegek öntudata, tettvágya alkotja. A további gazdasági fellendülés feltételei tehát adva vannak, és miután befejeztük a szocialista társadalom megalapozását, a második ötéves terv további éveiben teljes lendülettel áttérünk a fejlett szocialista társadalom felépítésére. „Ez a mi jelenlegi feladatunk lényege." Támaszkodhatunk és támaszkodnunk kell a szocialista országok népeinek testvéri együttműködésére, de csak akkor, ha egyben saját erőinket teljes mértékben latba vetjük. Ennek megfelelően továbbra is reálisan kell terveznünk; annyit szabad csak tervezni, amennyit meg is tudunk valósítani. Nagyon fontos intelem ez, amely összhangban van a Kádár elvtárs által hirdetett politikai elgondolással, amely a maga egészében a valóság, a realitás talajára épül.

Bőven foglalkozik a könyv a szocialista építés idején folyó osztályharc másik fontos szakaszával: az ideológiai harccal, amelynek feladata az, hogy a revizionizmus és dogmatizmus ellen folytatott kétfrontos harcban megőrizzük és fejlesszük pártunk egységét, leküzdjük a kispolgári ideológiát, felszámoljuk a nacionalizmus ideológiai hatását, társadalmi és szellemi életünkben egyeduralkodóvá tegyük a marxizmus—leninizmus világnézetét.

Az ideológiai harc fegyvertárát nagyszerű gondolatokkal gyarapította az SZKP XX. és XXII. kongresszusa. Az elvi vitának, amely a két kongresszus anyaga körül felmerül, azt kell céloznia és eredményeznie, hogy a szocialista tábor egysége és összeforrottsága, a szocializmus és a béke erőinek egysége és összeforrottsága még szilárdabbá váljék.

Az ideológiai harcra alaposan fel kell készülni, mert ezt a harcot eszmei fegyverekkel, nem pedig adminisztratív eszközök alkalmazásával folytatjuk. De fel kell készülni rá azért is, mert minél jobban szélesedik tömegkapcsolatunk, annál nagyobb szükség van az ideológiai tisztánlátásra. A legszélesebb összefogásra törekszünk, de nem kötünk elvtelen kompromisszumokat. Arra figyelmeztetnek ezek az írások, hogy a tömegkapcsolat és az ideológiai harc elválaszthatatlan egymástól.

Ideológiánknak szerves részét alkotják a nemzetközi kommunista mozgalomról vallott nézetek, amelyeket nagyon határozottan és világosan szögez le Kádár elvtárs.

„Véleményünk szerint — írja — a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusával kezdődött és az 1957-es nyilatkozattal erősödött meg a nemzetközi kommunista mozgalomban az a megújhodás, amely oly sok értékes eredményt hozott a világ munkásosztálya ügyének." (252. old.) A XX. kongresszus szabadította meg a nemzetközi kommunista mozgalmat a dogmatizmus béklyóitól. A kommunista és munkáspártok 1960. évi tanácskozása magasabb színvonalra emelte annak a fejlődésnek a folyamatát, amely a

Digitized by Google

XX. kongresszussal kezdődött, erősítette a kommunista pártok egységét: a Szovjetunió Kommunista Pártjának irányvonalából a világ kommunista mozgalmának fő irányvonala lett. Tisztázódott, hogy „a nemzetközi kommunista mozgalomban nincs sem fölé, sem alárendelt párt, s nincs is szükség külön vezető pártra, sem egyre, sem többre... minden kommunista párt felel saját népe és a nemzetközi munkásmozgalom előtt." (331. oldal.) Az SZKP azonban a nemzetközi kommunista mozgalom legnagyobb tapasztalattal rendelkező pártja és büszkék vagyunk, hogy tőle tanultunk, tanulunk és tanulni fogunk.

A mély hazafiság és a proletár internacionalizmus eszméinek egysége testesül meg Kádár János politikai megnyilatkozásaiban. Ebből következik, hogy harcol a szocialista tábor egységéért, hogy örökre megbonthatatlanná kívánja tenni a magyar—szovjet barátságot párt- és állami kapcsolatainkban, az élet minden területén.

Az itt ismertetett elvekre épül külpolitikánk, amelynek alaptételei: szocialista hazánk függetlenségének védelme, magyar—szovjet barátság, hűség a szocialista táborhoz, imperialista-ellenesség, békés egymás mellett élés minden országgal, testvéri barátság minden néppel. „Nem tűrünk beavatkozást belügyeinkbe és a Magyar Népköztársaság függetlenségének mindenkor rendíthetetlen őrei leszünk." (78. oldal.) Belügyeinkbe az ENSZ sem avatkozhat bele, az ország kérdéseiről a pártkongresszuson az országgyűlésben, a Központi Bizottságban a magyar dolgozó nép képviselői döntenek. Szolidárisak vagyunk a gyarmati sorból való felszabadulásért most küzdő népekkel. Harcolunk a békés egymás mellett élésért, békés versenyben kívánjuk megmutatni a szocialista rendszer magasabbrendűségét a kapitalizmussal szemben. „Ez a verseny osztályharc is egyben, a két társadalmi rendszer harca, amely az emberi tevékenység legfontosabb területén, a munka területén dől el." (242. oldal.) Bízunk abban, hogy az erőviszonyok eltolódása folytán a békés egymás mellett élés elve győzedelmeskedik. Harcolunk az általános és teljes leszerelésért, hiszen a dolgozók számára mindennél fontosabb a béke megvédése, de amíg a teljes leszerelést ki nem vívjuk, kellő színvonalon kell tartani honvédségünket.

A kötet tartalmának tömör összefoglalásával csak fel akarjuk hívni a figyelmet arra, hogy milyen gazdag tájékoztatást kap a közelmúlt évek történetéről, a megoldásra váró problémákról, az MSZMP politikájáról a legilletékesebb forrásból — pártunk Központi Bizottságának első titkárától — az, aki Kádár elvtárs munkáinak gyűjteményét elolvassa. A közel 400 oldalas könyv tartalmának néhány lapra összesűrített előadása természetesen nem tudja kifejezésre juttatni azt, hogy a benne foglalt anyag nemcsak nagyon tanulságos, hanem egyszersmind igen élvezetes olvasmány is. A szerző nehéz problémákat gyakran egy-egy könnyed fordulattal világít meg és tesz közérthetővé; stílusát a szemléletesség, frissesség jellemzi és a szilárd meggyőződésből fakadó erő.

Digitized by Google

„Úgy érzem — mondotta az ENSZ közgyűlésén —, igaz ügyet szolgálok és büszke vagyok rá, hogy a történelem egy súlyos órájában hű társaimmal együtt munkásosztályomért és sokat szenvedett magyar népemért kiállva ott voltam, ahol lennem kellett és azt tettem, amit tennem kellett." (216. oldal.) Amikor ez a kijelentés elhangzott, a közgyűlés termében felcsattant a taps. De nemcsak ottlevő barátaink tapsoltak, hanem lelkes örömmel fogadta ezeket a szavakat a magyar nép, mert büszke Kádár Jánosnak és társainak erre a cselekedetére.

Háy László

Digitized by Google

ESZMECSERE

A termelőszövetkezeti felhalmozás problémáiról

A TERMELŐSZÖVETKEZETI ALAPOK KÉPZÉSÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

A termelőszövetkezeti felhalmozásról most folyó vita is azt mutatja: eljött az ideje, hogy kidolgozzuk a szövetkezeti felhalmozás elméleti és gyakorlati kérdéseit. Ez elősegíti a termelőszövetkezetek megszilárdítását és egyszerűbbé teszi gazdálkodásuk eredményességének számbavételét. E feladat megoldása csak az elméleti és a gyakorlati szakemberek együttes tevékenységével képzelhető el.

Hozzászólásomban a szövetkezeti alapok szerepével és a tiszta jövedelem elosztásának egyes kérdéseivel kívánok foglalkozni.

A szövetkezeti gazdálkodás termelési alapjának fejlesztését és a parasztság kulturális színvonalának emelését elsősorban a szövetkezeti alapok növelésével lehet elérni. Az alapok növekedése és szerkezeti változása visszatükrözi a termelőszövetkezetek gazdagságát, a termelés társadalmasításának színvonalát és a szövetkezeti tagság jólétének emelkedését. A szövetkezeti alapok növelése nemcsak a termelőerők fejlődését segíti elő, hanem a szocialista termelési viszonyok megszilárdulásához is nagy mértékben hozzájárul.

Egyetértek a vita azon részvevőivel, akik a közös alapok jelentőségét hangsúlyozzák. Páles elvtárs a közös alapok szerepéről a többi között azt írta (a júliusi számban), hogy „a létrehozott tiszta jövedelem egy részének állami központosítását is helyettesítheti". Ez véleményem szerint helyes, de ezt azzal egészíteném ki, hogy a szövetkezetekben létrehozott többlettermék meghatározott részét — sajátos szociális és gazdasági természete miatt — szükségszerűen az állami központosítás nélkül kell felhasználni a szövetkezetekben. Ez ugyanis olyan többlettermék, amelyet szövetkezeti csoporttulajdon kereteiben gazdálkodó tagok hoztak létre, s ezért teljesen indokolt, hogy bizonyos hányadát maguk a tulajdonosok használják fel. A szövetkezeteknek saját erejükből kell létrehozniuk olyan alapokat is, amelyek csak a szövetkezeti gazdálkodásra jellemzők. A többlettermék meghatározott hányadának a szövetkezeti alapok képzésére való felhasználása a csoportérdek és az össznépi érdek összekapcsolásának egyik legjárhatóbb útja.

Tóth elvtárs írt arról (a márciusi számban), hogy felül kell vizsgálni a termelőszövetkezeti alapok képzésének jelenlegi előírásait, elsősorban azért, mert a gazdaságilag erősebb szövetkezeteket nem ösztönzik felhalmozásra. Véleményem szerint ez az észrevétel helyt-

Digitized by Google

álló és helyes az a javaslat is, hogy az amortizációt és a felhalmozási alapot egymástól elkülönítve kell képezni. Páles elvtárs ezt a gondolatot kiegészítve, az alapok képzésének sorrendjére is tett javaslatot. Erről Pillis elvtárs azt mondja (a júliusi számban), hogy a „javasolt rangsor... több szempontból is variálható". Ez igaz, de szerintem a sorrendet mindenekelőtt a szövetkezeti alapok egyes elemeinek a termelésben betöltött szerepe határozza meg és az a törekvés, hogy áttekinthetővé tegyük a szövetkezetek gazdálkodását. Ezek alapján Páles elvtárs elgondolásával értek egyet, mert ez szem előtt tartja a zavartalan újratermelést — hosszabb távlatra előrevetítetve is —, s ugyanakkor a jövedelmek szilárdságának biztosításáról sem feledkezik meg.

Azt hiszem, ebben a kérdésben nemcsak az alapok jelenlegi előírásának korrekciójáról van szó, hanem annak a munkának a megszervezéséről is, amelynek a feladata az egyes szövetkezeti alapok fogalmi és tartalmi meghatározása. A sok tisztázandó kérdés közül csak néhányat említek meg. Megoldatlan az álló- és forgóalapok egyes elemeinek a besorolása így pl. a szerves- és műtrágyáé. Ezek ugyanis több éven keresztül hatnak, valójában tehát az állóalapokhoz tartoznak, ma mégis a forgóalapokhoz sorolják őket. A tartalék-alkatrészek hovatartozása is problematikus, pedig a saját gépesítés előrehaladásával ezeknek a szerepe is egyre nagyobb. A gazdasági elemző munka megköveteli, hogy a szövetkezeti alapok különböző elemeit lényegük szerint osztályozzuk. A helyes kategorizálás megkönnyíti az alapok hatékonyságának feltárását és annak eldöntését, hogy a szövetkezetek erőforrásait milyen területre kell összpontosítani.

Az amortizációs alap hiányával kapcsolatban Pillis elvtárs megállapítja, hogy „az új termelőszövetkezetek elsőnek a legszükségesebb álló- és forgóalapokat hozták létre". Ez tény, de javaslatát véleményem szerint ki kell egészíteni. Ki kell dolgozni a megfelelő normákat és meg kell oldani a termelőeszközök újraértékelését. Ha ezt megtettük, akkor minden szövetkezetben kötelezővé lehet tenni az amortizációs alap képzését. És mikorra teremthetjük meg az amortizációs alap bevezetésének két fő feltételét? Ez sok időt vesz igénybe. A termelőszövetkezetek egy részében kísérletképpen be kellene ezt vezetni, ez a kísérlet azonban ne csak az átlagosnál jobb termelőszövetkezetekre terjedjen ki. Az amortizációs normák kialakításánál az állami gazdaságok gyakorlatából lehetne kiindulni, nagy gondot fordítva a szövetkezetek állóalapjainak minőségi eltéréseire.

A forgóeszköz-szükséglet normáinak fontosságát a mezőgazdasági újratermelés néhány sajátossága is bizonyítja: *a)* A szövetkezeti szektorban a termelőeszközök szövetkezeti tulajdona alapján folyik a termelés, s így a szövetkezetek lényegében maguk tervezik meg belső termelési arányaikat, a felhalmozás méreteit, és bár igen jelentős az állam segítsége, a bővített újratermelés legfőbb problémáit is maguk oldják meg. *b)* Közismert tény a természeti tényezőknek a termelésre gyakorolt hatása és ez sokszor a gazdaságilag erős szövetkezeteket is próbára teszi. *c)* Az idényszerű termelés kedvezőtlen hatása részletesebb okfejtés nélkül is világos.

Digitized by Google

Mindezeknek az egybevetése is azt igazolja, hogy a szövetkezetek feltétlenül segítségre szorulnak gazdaságuk vezetésében. A szakemberek a többi között a forgóeszközök normáinak kidolgozásával is figyelemre méltó támogatást adhatnak nekik. A forgóeszköz-szükséglet a mezőgazdaságban az év folyamán erősen ingadozik; a kiadások és költségek nagyon egyenlőtlenül oszlanak meg az egyes időszakokban. Ebből az következik, hogy a forgóeszközök tervezése nélkül nehezebb helyesen vezetni a gazdaságokat. A normákon alapuló helyes tervezés viszont lehetővé teszi, hogy megnövekedjék a termelés rentabilitása. Sajnos, napjainkban nemcsak a forgóeszközökkel való tervszerű gazdálkodás, de a forgóalapok képzésének szabályozása sincs még megoldva.

A forgóeszközök szerepének jelentőségét hangsúlyozza Tóth elvtárs, amikor azt mondja: „A forgóvagyon... képzésének a jelenleginél konkrétabb szabályozása, egészének vagy egy részének a fel nem osztható szövetkezeti alaphoz hasonló kezelése további tanulmányozást igényel." A forgóeszközöket jelenleg nem sorolják a fel nem osztható alapba, márpedig a forgóeszközök egy részének kirekesztése az oszthatatlan alapból, elméletileg és gyakorlatilag is indokolatlan. A társadalmasítás az álló- és a forgóeszközökre egyaránt kiterjed. Tehát a forgóeszközök jelentős hányadát; a vetőmagot, a takarmányt, az anyagi tartalékokat és mindazokat a pénzeszközöket, amelyek az újratermelésben a forgóeszköz szükséglet biztosítását szolgálják, nem lehet a tagok között felosztani. (Szükséges megjegyezni, hogy az el nem oszthatóság nem egyedüli ismérve az oszthatatlan alap fogalmának.) Ha ezeket a fel nem osztható szövetkezeti alaphoz hasonlóan kezelnék, akkor ez elősegítené a szövetkezeti gazdálkodás megszilárdulását.

A forgóeszközök jelentőségét a vita minden részvevője hangsúlyozta, de a normákon alapuló tervszerű gazdálkodás bevezetését illetően már eltérnek egymástól a vélemények. Pillis elvtárs arra hivatkozott, hogy „túl sok normát kellene kidolgozni". Ez igaz, de szeretném megjegyezni, hogy a forgóeszközökön belül a forgó termelési alapok a legfontosabbak, ezek között pedig a vetőmag, a takarmány és — főleg az állattartásban — a befejezetlen termelés a meghatározó. Kezdetben ennek a három alapvető elemnek a normázása is elegendő volna.

A szövetkezeti gazdálkodás egyik legnehezebb kérdése a fogyasztási és felhalmozási alap arányának a megállapítása. Nem az a probléma, hogy pótolni kell az elhasznált eszközöket, hanem az, hogy helyesen osszuk el az újonnan létrehozott értéket, a szövetkezetek teljes jövedelmét. A vita is bebizonyította, hogy az úgynevezett gazdálkodási eredmény mutatóval sem az új értéket, sem pedig a tiszta jövedelmet nem lehet kiszámítani. Olyan nyilvántartási rendszert és mutatókat kell tehát kidolgozni, amelyek a többlettermék megközelítő pontosságú kiszámítását is lehetővé teszik. Miért kell a mezőgazdaságban létrehozott többletterméket és ennek felhasználását a szövetkezeti alapok képzésével együtt vizsgálnunk?

A többlettermék tömege az állami és a szövetkezeti szektorban

Digitized by Google

egyaránt magában foglalja a többletterméknek azt a részét is, amelyet az átlagos, a társadalmilag szükséges költségekkel és ráfordításokkal hoztak létre, és azt a részét is, amely a jobb termelési feltételek közötti ráfordítások eredménye. Az a hányad, amely meghaladja az átlagos többletterméket — a továbbiakban ezt *különbözeti járadéknak* nevezzük — elsősorban az éghajlati és talajviszonyoktól függ. Nagy hibát követnénk el, ha nem vennénk figyelembe, hogy e viszonyok egyenlőtlensége a pótlólagos befektetés útján elért többlettermékben is kifejeződik. Igaz, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésével a különbözeti járadék csökkenő tendenciát mutat, de ez a tendencia korántsem olyan mértékű, hogy a különbözeti járadék nagyságának a megállapítását másodrangú kérdésként kezelhetnénk. A különbözeti járadékot magában foglaló többlettermék kiszámítását számottevően megkönnyíthetnénk, ha szövetkezeteinket természeti adottságaik szerint néhány kategóriába sorolnánk.

A termelőszövetkezeti gazdálkodás jelenlegi gyakorlatában a többletterméknek nemcsak a kiszámítása, hanem a felhasználása is problémát okoz. A többlettermék központosított hányadának a megállapítása nagyon nehéz és sokrétű mérlegelést igényel. Szem előtt kell tartani a tagság csoporttulajdonosi érdekeltségét, de ugyanakkor az állami érdek sem szenvedhet csorbát. Véleményem szerint a gyenge szövetkezetekben, amelyekben nincsen különbözeti járadék, átmenetileg az egész többletterméket a szövetkezet rendelkezésére kellene bocsátani. Az I. számú különbözeti földjáradéknak több mint a felét célszerű központosítani. Azokban a szövetkezetekben pedig, amelyekben II. számú járadék is keletkezik, az összjáradék felénél kevesebbet kellene központosítani.

Nyilvánvaló, hogy ez az elosztás is sok hibalehetőséget tartalmaz. De ha arra gondolunk, hogy a többlettermék legnagyobb hányada a szövetkezeti alapok képzésére irányul, akkor a kérdés lényegesen leegyszerűsödik. A szövetkezeti alapok képzésének elméleti és gyakorlati jelentősége éppen abban van, hogy lehetővé teszi a csoportérdeket és az állami érdeket is figyelembe vevő elosztást. Az alapok képzése tehát elválaszthatatlan a mezőgazdaságban létrehozott többlettermék felhasználásától.

Tóth elvtárs helyesen elemezte a fogyasztási alap nagyságának alakulását és ennek összetevő elemeit. A fogyasztási alap nagysága az évek folyamán ingadozik, de ezt az ingadozást csökkenteni lehet, a mezőgazdasági termelés sajátosságai ellenére is. Erre sokféle lehetőség van. A gyenge szövetkezetekben átmenetileg az is megengedhető, hogy a fogyasztási alapot a felhalmozásra szánt eszközök egy részének az igénybevételével növeljék. Az erős szövetkezetekben azonban hiba volna, ha — akár csak átmenetileg is — ehhez a módszerhez nyulnának.

Tóth és Páles elvtársak szerint a felhalmozási alapot a tagok között felosztandó jövedelem meghatározott hányadában, esetleg progresszív kulcs alkalmazásával kellene megállapítani. Ez a javaslat a tényleges helyzetet tükrözi, ezért gyakorlatilag alkalmazható. Vitásnak tartom azonban a 45 forintos munkaegység alapul vételét, mert

Digitized by Google

ezzel csak a kiemelkedő eredményt elért szövetkezeteket lehetne fokozottabb felhalmozásra ösztönözni.

Indokolt Ecsedi elvtárs észrevétele is (a júniusi számban): a felhalmozási hányad megállapításánál politikai vonatkozásokat is figyelembe kell venni. Alapjában azonban a tagság szorgalma, a szövetkezeti gazdálkodás színvonala határozza meg a tagok jövedelmének a nagyságát, s ennyiben ez gazdasági kérdés.

A vitában érintett kérdések kidolgozását és gyakorlati alkalmazását nem lehet gyorsan megoldani. Egy részükben azonban már most is hozható döntés, más részük megoldásának előkészítő munkáit pedig haladéktalanul meg kellene kezdeni.

Dr. Pethő György

A TERMELŐSZÖVETKEZETI FELHALMOZÁS ÉS AZ ANYAGI ÉRDEKELTSÉG

A szövetkezeti felhalmozással kapcsolatos anyagi érdekeltségnek két lényeges oldala van. Az egyik a szocialista állam és a szövetkezeti gazdaságok, a kollektívák viszonyában érvényesül; a másik a szövetkezet és a tagok viszonyában, tehát a tagság közös és egyéni érdekeinek összehangolásában.

A szocialista állam és a szövetkezetek sokrétű gazdasági kapcsolatainak olyannak kell lenniük, hogy azok — egyebek között — mozdítsák elő a termelőszövetkezetek felhalmozási tevékenységét, a szövetkezeti gazdaságok bővítését. Az állam ezt elsősorban a termelőszövetkezetek anyagi és gazdasági támogatásának nagyságával és formáival biztosítja. A szövetkezeti beruházások előmozdítását célzó gazdasági kedvezmények jelzik leginkább, hogy a szocialista állam tervszerűen ösztönzi anyagilag a szövetkezeti felhalmozást. A szövetkezeti beruházások anyagi ösztönzésének, finanszírozásának a szocialista országokban ma már jól kialakult gyakorlata és gazdag szakirodalma van. A szövetkezeti felhalmozás és az anyagi érdekeltség kapcsolatának ezt az oldalát tehát viszonylag megalapozottnak és kellő körültekintéssel kezelt problémának tekinthetjük.

Az anyagi érdekeltség és a szövetkezeti felhalmozás kapcsolatának másik oldala azonban — véleményem szerint — eddig meglehetősen ritkán szerepelt a szövetkezetek közgazdasági és üzemgazdasági kérdéseinek feldolgozásaiban. Az elméleti munkákban és a gyakorlatban is igen gyakran megfeledkeznek arról, hogy a szövetkezeti tagok közös és egyéni érdekei összeegyeztetésének van egy olyan oldala is, amely a felhalmozásban való anyagi érdekeltséggel kapcsolatos.

A saját erőből származó szövetkezeti beruházások növelésénél az az egyik legfontosabb megoldandó feladat, hogy a szövetkezeti tagokat az eddiginél fokozottabban tegyük érdekeltté a közös termelés bővítésében, a szövetkezet termelőeszközeinek gyarapításában.

A munka szerinti elosztás és a helyesen alkalmazott premizálás

Digitized by Google

különböző formái hatékony eszközöknek bizonyultak a szövetkezeti tagok anyagi érdekeltségének megteremtésére. Ez az érdekeltség azonban elsősorban az egyes munkafolyamatok jó elvégzésére, a munka mennyiségének növelésére és minőségének javítására irányul. Kétségtelen, hogy a szövetkezeti kollektíva *általában* érdekelve van a közös vagyon rendszeres és tervszerű növelésében. A termelőszövetkezeti gazdálkodás számos jelenségének értékelése alapján azonban az a véleményem alakult ki, hogy ezen az általános anyagi érdekeltségen túlmenően, *közvetlenebb és kézzelfoghatóbb kapcsolatokat kellene teremteni az egyes termelőszövetkezeti tagok személyes anyagi érdekeltsége és a szövetkezeti vagyon gyarapítása között.* E feladat megoldását elősegíti az, hogy — amint ezt a szövetkezeti gazdálkodás gyakorlata egyértelműen bizonyítja — a közös gazdaság bővítése, a fel nem osztható szövetkezeti vagyon hozzáértő gyarapítása növeli és biztosabbá teszi a tagok jövedelmét.

A szövetkezeti tagok jövedelmének és a fel nem osztható szövetkezeti alap nagyságának összefüggésére hívják fel a figyelmet a következő táblázat adatai (1961-es adatok):

	Egy termelőszövetkezeti tagra jutó					
	fel nem osztható szövetkezeti alap		szövetkezeti felhalmozás		személyi jövedelem	
	Ft	%	Ft	%	Ft	%
Országos szövetkezeti átlag:	5 641	100,0	4 353	100,0	8 898	100,0
A Minisztertanács vándorzászlójáért folyó versenyben élenjáró 9 szövetkezet átlaga	29 410	521,3	13 743	317,5	18 691	210,0
1. Ráksi „Új élet"	10 906	175,6	4 658	107,0	13 055	147,8
2. Nyíregyházi „Ságvári"	13 365	236,9	7 052	162,0	15 510	173,9
3. Zalavári „Új idők"	24 337	431,4	13 569	311,5	20 134	258,7
4. Székesfehérvári „Szabad élet"	34 950	619,6	16 362	375,8	28 847	323,0

Ezekből az adatokból világosan kitűnik, hogy a fel nem osztható szövetkezeti alapnak, a szövetkezeti felhalmozás egyik legfontosabb mutatójának a növekedése összefügg a közös jövedelem gyarapodásával, a tagok anyagi jólétének emelkedésével. Ennek az összefüggésnek a felhasználásával tovább kell erősíteni azokat a módszereket, amelyek a népgazdaság és a szövetkezeti tagság érdekeinek összeegyeztetésével, a kollektív gazdaságokat a saját erejükből történő felhalmozás fokozására ösztönzik.

A nyilvánvaló összefüggések ellenére a termelőszövetkezeti tagok jelenleg *közvetlenül* kevésbé vannak érdekelve a szövetkezeti felhalmozás kellő színvonalának biztosításában. Gyakran indokolatlanul nagy különbségek vannak egyes tagok között abban a tekintetben,

Digitized by Google

hogy mennyivel járulnak hozzá a szövetkezeti felhalmozáshoz. Ennek az az oka, hogy a tagok igen különböző mennyiségű munkát végeznek a közös gazdaságban. Egyikük pl. évente 200 munkaegységet teljesít, a másik pedig kétszer annyit; az utóbbi tag tehát kétszeresen járul hozzá a felhalmozáshoz, a szövetkezet termelőeszközeinek gyarapításához, mint az előbbi. Látszólag ebből nem is következik semmiféle ellentmondás, hiszen a munka szerinti díjazásban kifejezésre jut a közös munkában való részvétel eltérése. Ha azonban a felhalmozás szempontjából vizsgáljuk a kérdést, akkor már aránytalanságok és ellentmondások mutatkoznak.

Meg kell tehát találni azokat a módszereket, amelyek elősegítik, hogy a termelőszövetkezeti tagok *közvetlenül* legyenek érdekelve a közös gazdaság fejlesztésében. Szerintem helyes irányban keresik a megoldást azok a jól gazdálkodó termelőszövetkezetek, amelyek azt az elvet érvényesítik: aki nagyobb részt vállal a termelőszövetkezeti közös munkában, az közvetlenül is lásson hasznot abból, hogy nagyobb mértékben járult hozzá a szövetkezeti közös vagyon gyarapításához.

Az országos hírű kisbér—battyánpusztai „Virágzó" termelőszövetkezetben öt év óta, a tagság megelégedésére és a közös gazdaság érdekeinek is megfelelően, helyesen valósítják meg ezt az elvet.[1] A közgyűlés az 1957. évi termelési terv elkészítésekor határozatot fogadott el arról, hogy a kiosztandó jövedelmet két részre bontják: az egyik részt alapjövedelemként, a másikat pedig prémiumként fizetik ki. Elhatározták, hogy az év végén csak azok a tagok kaphatják meg az egy munkaegységre betervezett jövedelemnek — ennek összege évek óta 50 Ft — a 40 százalékát, akik 350 (a nők 200) munkaegységet teljesítettek. A határozat azt is kimondotta, hogy az a szövetkezeti tag, aki saját hibájából nem teljesíti a megállapított munkaegységet, csak tanácskozási joggal vehet részt a szövetkezet közös ügyeinek vitájában. Ugyanakkor kötelességévé tették a vezetőségnek ,hogy minden munkára jelentkező szövetkezeti tagnak adjon munkaalkalmat. Ha mégis előfordul, hogy a közös gazdaságban nem tudnak munkát adni, akkor ezekre a munkanapokra érték nélkül a tag javára írnak egy-egy munkaegységet. Az 1957-es határozat alapján a munkaegységenkénti 30 Ft-os keresetet minden tag havonként felveheti. A betegek és öregek akkor is megkapják a munkaegységenkénti 50 Ft-os részesedést, ha nem teljesítették a kötelező munkaegységet. Ennek a határozatnak az lett az eredménye, hogy az 1957. évi zárszámadó közgyűlés óta még egyetlen olyan tag vagy rendszeresen dolgozó családtag sem volt, aki saját hibája folytán ne teljesítette volna az előírt munkaegységet.

Ebben a szövetkezetben 1961-ben már a garantált pénzbeli munkadíjazást alkalmazták. Az egy munkaegységnyi munkáért 35 Ft-ot írtak jóvá a tagoknak, s ezt az összeget havonként rendszeresen ki is fizették. Az év végén az alapmunkadíjon felül további 15 Ft prémiumot fizettek azoknak a férfiaknak, akik legalább 12 000 Ft, és azoknak a nőknek, akik legalább 7000 Ft „keresetet" értek el. Így lényegében

1. A kisbér—battyánpusztai „Virágzó" termelőszövetkezetben alkalmazott jövedelemelosztási módszerről, 1961. márciusi számunkban „Mi így csináljuk" címmel közöltük Hodek József termelőszövetkezeti elnök írását.

Digitized by Google

megtartották a munkaegységenkénti 50 Ft-os személyi jövedelemszintet, azzal a különbséggel, hogy a személyi jövedelemnek most már nem 60, hanem 70 százalékát adták alapjövedelemként.

Az öt éve alkalmazott módszer megnövelte a tagok egyéni érdekeltségét nemcsak a közös munkában, hanem a felhalmozásban is. Ezt az összefüggést a következő táblázat szemlélteti:

	A gazdaságban összesen	300-nál kevesebb	300—400 közötti	400—500 közötti	500-nál több
		munkaegységet teljesítő tagokra jutó rész			
Munkaegységek száma	23 785	2110	3518	7440	10 717
Teljesített munkaegység %-ban	100	8,9	14,8	31,3	45,0
Munkaegységet teljesítő tagok száma	52	9	10	17	16
Az egy tagra eső munkaegység átlaga	457	234	352	438	670
Az egy tagra eső felhalmozás (forintban)	12 805	6564	9850	12 254	18 747
Az egy tagra jutó prémium (forintban)	6 859	3516	5277	6565	10 043

Az adatokból megállapítható, hogy az egyes tagok az általuk végzett munka mennyiségével egyenes arányban járultak hozzá a felhalmozáshoz és ugyanolyan mértékben részesedtek prémiumban is.

A kisbéri „Virágzó" termelőszövetkezetet az élet által felvetett problémák vitték rá arra, hogy hozzáértően kezdjék megteremteni a tagság közvetlen anyagi érdekeltségét a szövetkezeti felhalmozásban, és ezzel a tudománynak is támogatást nyújtsanak a probléma megoldásához. Sok tekintetben ehhez hasonló módon alkalmazzák az anyagi ösztönzést a kővágóőrsi „Béke", a rózsafai „Kossuth" termelőszövetkezetben is. De számos más, jól gazdálkodó termelőszövetkezetben is helyesen alkalmazzák az anyagi ösztönzésnek azokat a formáit, amelyek a felhalmozásban is közvetlenül érdekeltté teszik a tagságot.

*

Az anyagi érdekeltség és a szövetkezeti felhalmozás kapcsolatának sokrétű összefüggéséből az ismertetett problémák alapján a következőket tartom ma a legfontosabbaknak, s egyúttal további vizsgálatra és megvalósításra érdemeseknek:

A termelőszövetkezeti jövedelem elosztásakor azt is mérlegelni kell, hogy a közös munkában való részvétel nagysága és minősége a szövetkezeti felhalmozáshoz való hozzájárulásnak is mutatója.

Az alap- és kiegészítő munkadíjak helyes kialakításával, elsősorban a premizálás körültekintő alkalmazásával arra kell törekedni, hogy

Digitized by Google

az azonos munkaképességű szövetkezeti tagok között ne legyenek indokolatlanul nagyok a különbségek a közös munkában való részvételük tekintetében.

A különféle juttatások mértékének kialakításánál is figyelembe kell venni a közös gazdaságban végzett munka mennyiségét és eredményességét.

Az anyagi érdekeltség és a szövetkezeti felhalmozás kapcsolatának mindkét oldalát tanulmányozni kell, népszerűsítve és elterjesztve az előremutató példákat.

Zoványi István

A TERMELŐSZÖVETKEZETI FELHALMOZÁS PROBLÉMÁIRÓL FOLYTATOTT VITA TANULSÁGAI

Márciusi számunkban közzétettük Tóth Antal elvtársnak „A termelőszövetkezeti felhalmozás problémái" című cikkét, s egyúttal közöltük olvasóinkkal, hogy a problémák tisztázása céljából szívesen teret adnánk a közgazdák és mezőgazdasági szakemberek állásfoglalásainak. Felhívásunk visszhangra talált és élénk eszmecserét indított meg. A téma fontosságát is jelzi, hogy a vitába igen különböző munkakörben: egyetemen, minisztériumban, a pártapparátusban, a termelőszövetkezeti mozgalomban, tudományos kutatóintézetben dolgozó szakemberek kapcsolódtak be.

A vitaindító cikk és az eszmecsere közlésekor szerkesztőségünket az a cél vezette, hogy most, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejeztével a termelőszövetkezeti gazdaságok megszilárdításának problémáira kell fordítani a figyelmet. A tömeges kollektivizálással kialakult új helyzet olyan feladatokat is időszerűvé tesz, amelyek a szocialista mezőgazdaság létrehozásáért folyó harc idején még nem érettek meg a megoldásra, vagy amelyeknek rendezésére akkor még nem volt elegendő erőnk.

Az eszmecsere olyan problémát igyekezett tisztázni, amelynek megoldására még nincs párt- vagy kormányhatározat, s amelyet még nem szabályoz a megváltozott körülményeken alapuló rendelkezés; így tehát minden vitatkozót tudományos meggyőződése vagy gyakorlati tapasztalata vezette véleményének megalkotásában. Folyóiratunkban közölt vélemények közül egyik-másik szembenállt más, előzőleg közölt álláspontokkal vagy lényegesen eltért szerkesztőségünk véleményétől. Úgy gondoltuk, hogy a vélemények eltérése természetszerűen

Digitized by Google

együttjár a vitával, és ha tompítani igyekeznénk ezt az eltérést, akkor ezzel a helyes álláspontok kialakulását akadályoznánk.

A jelen számunkban közölt hozzászólásokkal szerkesztőségünk befejezi a vitát, de nem akarja kategórikus megállapításokkal lezárni. Ehhez még további vizsgálatok és javaslatok, s a javaslatok megvalósítására illetékes szervek tanácskozásai és döntései szükségesek. A vita összefoglalásaként csupán az egymással szembenálló álláspontokról mondunk véleményt, s „igazságosztás" helyett inkább az eszmecsere tapasztalatait és tanulságait összegezzük.

* * *

Az eszmecsere során képviselt vélemények egy része kiegészíti Tóth Antal elvtárs vitaindító cikkét. Közülük azokat a kiegészítéseket tartjuk a legfontosabbaknak, amelyeknek figyelmen kívül hagyása hibákhoz vezethet, illetve amelyek nagyon fontosak, de Tóth elvtárs tanulmányában nem szerepelnek. Ilyen jellegű volt Ecsedi József elvtárs észrevétele. Ecsedi elvtársnak igaza van, amikor arra figyelmeztet, hogy a felhalmozási hányadot nem szabad kizárólag gazdasági megfontolások alapján megállapítani. Nagyon fontos figyelembe venni azt, hogy milyen volt a belépés előtt a termelőszövetkezet tagságának az életszínvonala és milyen jövedelemátlagok alakultak ki a szövetkezet közvetlen környezetében. A Minisztertanács szeptember 6-i ülése, amely a 3004/5/1962. sz. rendelettel meghatározza a mezőgazdasági termelőszövetkezetek 1963. évi pénzügyi támogatását, a gyenge termelőszövetkezetek támogatásánál ezeket a körülményeket is figyelembe vette.

Véleményünk szerint Zoványi István elvtárs hasonló jellegű javaslata is helyes. Indokolt, hogy olyan fontos feladat megoldásánál, mint a szövetkezeti közös vagyon növelése, a termelőszövetkezeti tagok egyéni anyagi érdekeltségének a megteremtésével is törődjünk. Ennek a feladatnak a megoldása mind az agrárközgazdasági tudomány művelőitől, mind az illetékes állami és gazdasági szervek dolgozóitól a jelenleginél nagyobb figyelmet érdemelne. A Zoványi elvtárs által ismertetett példák is azt jelzik, hogy a szövetkezeti élet tanulmányozása szinte minden probléma megoldásához nagy segítséget nyújt.

A vitában a nagyobb teret a vitaindító cikk egyes tételeinek, a termelőszövetkezetek jelenlegi számviteli rendszerének, gazdaságpolitikánk egyes módszereinek, a vitában képviselt egyes véleményeknek és javaslatoknak a bírálata kapta. Leginkább a következő kérdésekben tértek el a vélemények.

a) A termelőszövetkezeti amortizációs alap képzését a vita több részvevője (Tóth Antal elvtárs a cikkében, Páles Gyula, Pillis Pál és Pethő György elvtársak hozzászólásukban) fontosnak és időszerűnek tartotta. De hogy hol kezdődjék ez meg, abban már eltért a véleményük. Pillis elvtárs például hibának tartaná, ha a „közepes" és a „gyenge" kategóriába sorolt termelőszövetkezetekben is létrehoznának amortizációs alapot.

Digitized by Google

Az amortizációs alap kialakítása véleményünk szerint nem a termelőszövetkezetek jelenlegi kategorizálásához, azaz nem csupán a szövetkezet erősségéhez kapcsolódó probléma, hanem megoldásának lehetősége elsősorban a termelőszövetkezetek számviteli rendszerének fejlettségével függ össze. Az idén már minden termelőszövetkezet a kettős könyvvitelt alkalmazza ugyan, de a számvitel fejlettségi foka tekintetében mégis számottevők a különbségek a szövetkezetek között. Ezek a különbségek nem mindig esnek egybe a szövetkezetek kategóriába sorolásával. Nem tartjuk tehát károsnak azt, ha „közepes" vagy „gyenge" kategóriába sorolt termelőszövetkezetek is képeznek külön amortizációs alapot, feltéve, hogy számvitelük példásan fejlett.

Az amortizációs alap képzésének egyik feltétele, hogy a termelőszövetkezet állóeszközeinek értékbeli nyilvántartása reális legyen. Ez pedig megkívánja az állóeszközök újraértékelését. Itt nemcsak az a probléma, hogy a termelőszövetkezet állóeszközeinek értékét ma is az első felértékeléskor, vagy a beruházás megvalósulásakor meghatározott összeggel tartják nyilván, hanem az is, hogy az állóeszközök felértékelésekor még a kisparaszti gazdálkodás által kialakított értékítélet volt a meghatározó. A kollektivizálás időszakában még helyes volt az értékelésnek ez a módja, de amikor újraértékelik az állóeszközöket, akkor már a nagyüzemi gazdálkodás újratermelési folyamatában játszott szerepüknek kell a meghatározónak lenni. Ennek következtében az állóeszközöknek, — s főleg az épületeknek és felszereléseknek — egy része morálisan is jelentős mértékben amortizálódik. Számítani lehet tehát arra, hogy az eddig nyilvántartott szövetkezeti vagyon értéke — nemcsak a fizikai, hanem a morális amortizáció következtében is — átmenetileg csökkenhet.

b) A saját alapok képzésének sorrendjét illetően is eltértek a vélemények. Páles és Pethő elvtárs az amortizációs alap képzését tartja a legfontosabbnak, ezt tette az első helyre. Pillis elvtárs viszont bírálta ezt az álláspontot, és a harmadik helyre sorolta az amortizációs alapot.

Véleményünk szerint a termelőszövetkezetek megszilárdulásának folyamata indokolttá teszi, hogy a termelőszövetkezetek a maguk erejéből gondoskodjanak az egyszerű újratermelés feltételei közé tartozó amortizációs alapról. Nemcsak azért indokolt ez, hogy tisztán láthassák a tényleges helyzetet, hanem azért is, mert a termelőszövetkezetet is serkenti az, ha tudja, hogy valóban növelték-e a közös vagyont az erre szánt eszközök, vagy pedig csak az előző termelési folyamatban elhasznált részt pótolták.

c) Páles elvtárs a forgóeszközök normalizálását javasolta; Pillis elvtárs véleménye szerint ez még nem időszerű; Pethő elvtárs pedig Pillis elvtárs véleményét bírálva, a vetőmag-alap, a takarmány-alap, és a befejezetlen termelés normalizálását javasolta.

Véleményünk szerint a probléma lényegét Pethő elvtárs javaslatának a megvalósítása sem oldaná meg. A lényeges rendezés nagy munkát, megelőző vizsgálatokat igényel.

d) A központosított tiszta jövedelem képzésére az eszmecserében részvevők különböző módszereket javasoltak. Véleményünk szerint ma

Digitized by Google

és még néhány évig az az álláspont a reális, amelyet Tóth és Páles elvtárs képvisel.

e) A vita során tett javaslatoknak egy része időközben már meg is valósult. (Pl. Páles és Pillis elvtársak a gyenge termelőszövetkezetek anyagi támogatására vonatkozó javaslatai.) Ez azt mutatja, hogy az illetékes állami szervek jól ismerték ezeket a problémákat és már a javaslattétel előtt dolgoztak megoldásukon.

Nem tudunk azonban minden javaslatról véleményt mondani, ezeknek nagy száma miatt, egy részüknél pedig a megítélésükhöz szükséges előzetes vizsgálatok hiányában. Ennél is fontosabbnak tartjuk azt, hogy összegezzük az eszmecsere tapasztalatait, és hogy a helyes javaslatok a problémák rendezésekor felhasználásra kerüljenek.

1. A Központi Bizottság márciusi határozata megállapítja, hogy lezárult a mezőgazdaság fejlődésének egy forradalmi jelentőségű szakasza, és most minden erőnket a mezőgazdasági termelés gyorsütemű fejlesztésére kell fordítanunk. A kongresszusi irányelvek így összegezik ezt a feladatot: „A magyar mezőgazdaság történetében új fejezet kezdődik: erőnket most már a termelőszövetkezetek korszerű, nagyüzemi gazdálkodásának fejlesztésére és szocialista jellegének erősítésére, a szövetkezeti parasztság szocialista nevelésére, egységének kovácsolására összpontosíthatjuk."

A korszerű nagyüzemi gazdálkodás fejlesztése érdekében sok részfeladatot kell megoldani, s ezeknek konkrét megoldása nemcsak agronómiai, műszaki teendőket igényel, hanem hitelpolitikai, pénzgazdálkodási, számviteli és más közgazdasági kérdések rendezését is megköveteli. Az eddiginél nagyobb figyelmet kell tehát fordítani a termelőszövetkezeti gazdálkodás közgazdasági jellegű problémáinak a feltárására és a megoldására.

2. A szocialista népgazdaság vezetése szükségessé teszi, hogy a soronlévő feladatok maradéktalan megoldása mellett jobban készítsük elő azoknak a tennivalóknak az elvégzését is, amelyek csak néhány év múlva válnak majd konkrét napi feladatokká. Ez a követelmény az egész népgazdaság területére érvényes, de különösen fontos ez a mezőgazdaságban, ahol — az újratermelés sajátosságaiból következően — egy-egy termelési folyamat évekig is eltart (mint pl. az állattenyésztésben, az ültetvény-telepítésben stb.).

Ez a körülmény már az üzemi szintű vezetőket is arra kényszeríti, hogy hozzáértően kapcsolják össze a jelen tennivalóit a jövő igényeivel. A mezőgazdasági vezetés magasabb szintjein ez a követelmény még azzal az igénnyel is kiegészül, hogy a vezetés — miközben milliókat hoz mozgásba a helyesen kitűzött napi célok elérésére — tudományos előrelátással már azokat a tennivalókat is készítse elő, amelyek csak néhány év múlva válnak majd gazdaságpolitikai jelszóvá.

Az elmúlt években azért folytattunk harcot, hogy a kisárutermelő gazdálkodás helyébe nagyüzemű szocialista mezőgazdaságot hozzunk létre, s ezzel végleg legyőzzük a társadalmi, gazdasági elmaradottságot, a mások kizsákmányolásának lehetőségét. Ebben a harcban népünk történelmi jelentőségű győzelmet ért el. A győzelem kivívásának sajátosságai — az, hogy az átszervezés jó politikai légkörben, a munkás-

Digitized by Google

osztály és a parasztság szövetségének erősödése közepette, a parasztság egyetértésével, gyors, de mégis reális lehetőségeken alapuló ütemben valósult meg — a fejlődés következő szakaszára való felkészülésnek több lehetőségét tartalmazták, mint amennyit közülük eddig megvalósítottunk.

A jelenlegi történelmi körülmények között a vezetéssel szemben ugrásszerűen megnőttek a követelmények. A szocialista világrendszer fejlődésének mai szakaszában már nemcsak a kollektív gazdálkodás útjára lépett százezrek közös tevékenységét kell megszerveznünk — pedig sokszor már ez maga is nehezebb dolog, mint a termelőszövetkezet létrehozása volt —, hanem a többi szocialista ország céljaival is össze kell hangolnunk céljainkat. Következésképpen: százmillók igényeinek kielégítését is szemünk előtt tartva kell meghatároznunk a jelen és a jövő teendőit.

Ha a mezőgazdasági vezetés minden szintjén sikerülne előbbre lépnünk abban a tekintetben, hogy a napi tennivalók maradéktalan elvégzése mellett a holnap teendőit is hozzáértőbben, tudományos előrelátással készítsük elő, akkor sokkal kevesebb lenne a kapkodás, a társadalmunk erejének a pazarlása, s meggyorsulna szocialista mezőgazdaságunk megszilárdulásának folyamata.

3. A vita során tett javaslatoknak egy része sürgető problémák megoldását segíti elő és máris megvalósítható. Más részük olyan javaslat, amelynek megvalósítására ma még nincsenek meg a szükséges feltételek, de ezeknek megteremtéséhez hozzá kell látni. Hogy a különböző megoldási javaslatok és lehetőségek közül melyek a legjobbak, azt csak előzetes vizsgálatok és a kérdés gondos tanulmányozása alapján lehet eldönteni. A szükséges vizsgálatok megkezdése felől azonban az illetékes vezetőknek már most intézkedniük kellene, mert enélkül sehol sem kezdhetik meg a megoldás előkészítését, önmaguktól pedig a problémák nem szűnnek meg.

4. A mezőgazdasági állami vezetés különböző területein dolgozók idejét — bár eltérő mértékben — az időszerű napi tennivalók kötik le. Ismereteik, hozzáértésük körét is nagyrészt ez a lekötöttségük szabja meg. Az országos vezetés legmagasabb szintjén állóknak sem feladatuk az, hogy kidolgozzák a különböző megoldási lehetőségek minőségi és mennyiségi összefüggéseit. Ez a munka jelentős részben a tudományos intézetek, egyetemi tanszékek vezetőire és dolgozóira hárul. Az agrárközgazdasági tudomány további megerősödését szolgálná, ha az erre alkalmas intézetek, tanszékek és személyek az eddiginél szélesebb körben kapnának megbízatást a termelőszövetkezeti felhalmozással összefüggő tudományos vonatkozású tennivalók elvégzésére. Bizonyos mértékben az állami vezetéstől is függ az, hogy a tudomány mennyire képes a gyakorlati szükségletek előtt járni, s felkészül-e arra, hogy válaszoljon a fejlődés különböző fázisaiban felbukkanó kérdésekre. A termelőszövetkezeti gazdálkodás megszilárdításáért folytatott harc eddigi tapasztalatai már azt jelzik, hogy a mezőgazdaság fellendítése tekintetében a közgazdasági, üzemszervezési jellegű tudományok jelentősége kezd felzárkózni az agrár- és műszaki tudományoké mellé.

Digitized by Google

A hasznosnak bizonyult eszmecsere Tóth Antal elvtárs cikkével indult. Érthető tehát, hogy az eszmecserében részvevők a vitaindító cikket is bírálták. A szerző közölte velünk, hogy egyetért a kiegészítő jellegű véleményekkel; az övétől eltérő álláspontok indokolásai azonban nem győzték meg, s ezért nem érzi szükségesnek, hogy eredeti tételeit megváltoztassa.

A Társadalmi Szemle szerkesztősége azzal fejezi be a termelőszövetkezeti felhalmozásról folytatott eszmecserét, hogy megköszöni a beküldött hozzászólásokat és azt javasolja a problémák megoldására illetékes állami szerveknek: vegyék figyelembe az elhangzott javaslatokat és a vita tanulságait.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A független Algéria problémái

A magyar közvélemény is aggodalommal és keserűséggel fogadta a legutóbbi hónapokban azokat az Algériából érkező híreket, amelyek a függetlenséget megpecsételő népszavazás örömteli napjai után máris súlyos politikai válságról szóltak. Azt reméltük, hogy a gyarmati iga lerázásáért folyt több mint hétesztendős, véres háború végén a sokat szenvedett algériai nép végre békében, a szabadságharc alatt kikovácsolódott egységben láthat hozzá állama építéséhez, s a politikai függetlenség kivívása után a teljes, a gazdasági függetlenség megszerzésének hosszabb lélegzetű, további erőfeszítéseket igénylő feladatához. Az FLN, az algériai Nemzeti Felszabadítási Front soraiban tömörült erők különböző eredete és eltérő osztályérdeke miatt számítani lehetett ugyan arra, hogy előbb-utóbb viták indulnak meg a fő kérdésben: abban, hogy milyen irányban induljon el a független Algéria. Az azonban az egész világot meglepte, hogy már a függetlenség első napjaiban kirobbant a hatalomért folyó harc az algériai szabadságharc vezetői között, mégpedig könyörtelen nyíltsággal.

*

Foglaljuk röviden össze a független Algéria első két és fél hónapjának viharos eseményeit.

Még a népszavazás napjának előestéjén váratlan döntést hoz az akkor Tuniszban székelő ideiglenes kormány: katonai diktatúrára való törekvés vádjával elmozdítja Bumedien ezredest, az ALN, a Nemzeti Felszabadító Hadsereg vezérkari főnökét. Nyomban utána megszólal Ben Bella miniszterelnökhelyettes, a szabadságharc népszerű alakja: elítéli Ben Khedda kormányának határozatát, szolidaritást vállal Bumedien ezredessel, s hátat fordít a kormánynak. Elhagyja Tuniszt, s míg az ideiglenes kormány a függetlenség kikiáltása után bevonul Algírba, Ben Bella előbb Tlemcenben, majd Oránban rendezi be főhadiszállását.

Kirajzolódnak a hatalomért versengő két tábor vonalai: Ben Bella mögött áll az ALN nagyobb része, és több ismert algériai politikus — még Ferhat Abbasz, a volt miniszterelnök is —, az ellentáborban van Belkaszem Krim miniszterelnökhelyettes és a kormány néhány minisztere (Ben Khedda miniszterelnöknek fokozatosan elhalványul a szerepe, csökken a tekintélye). Katonai erőként az utóbbi csoport a kabilföldi III. vilaja (katonai körzet) egységeire támaszkodik. A szembenállás mögött valamelyest fel lehet ismerni a régi arab—kabil ellentétet is, amelyet a gyarmatosító franciák 130 éven át mesterségesen szítottak a maguk javára.

Digitized by Google

Folyik a kommüniké-harc, a vádaskodás a két tábor között, de folynak alkudozások is. Július végén a kibontakozás jelei mutatkoznak: félig-meddig kompromisszum készül, s ennek értelmében a Ben Bella javasolta „politikai bizottságba" — amely az ideiglenes kormány helyett venné át az ország ügyeinek intézését — az ellentábor emberei is bekerülnének. Augusztus 2-án létrejön a megállapodás — az FLN politikai bizottsága papíron átveszi a hatalmat, de megbízatása ideiglenes, csak az alkotmányozó nemzetgyűlés megválasztásáig terjed. A hatalmi harc első menetében — ha tett is engedményeket — Ben Bella és csoportja győzött.

A megegyezés azonban ingatagnak látszik. Belkaszem Krim és tábora visszavágásra készül. Az újabb válság — amely az előbbinek folytatása, politikairól katonai térre siklása — úgy robban ki, hogy a IV. vilaja katonái megszállják a fővárost, Algírt, a politikai bizottság székhelyét. Parancsnokai cenzúrát vezetnek be, ellenőrzik a rádió adásait, nem adnak teret a politikai bizottság állásfoglalásainak. Közben már hetek óta folyik a vita az ALN, a hadsereg jövőbeli szerepéről. Ben Bella nem rejti véka alá azt a véleményét, hogy a katonák vonuljanak vissza a kaszárnyákba, s ne játsszanak politikai szerepet az ország életében. Hiába van 71 katona és tiszt a szeptember 2-re kitűzött választások 196 nevet tartalmazó képviselőjelölt-listáján, a politikai bizottsággal szembeforduló vilajáknak parancsnokainak ez kevés. Algírban tarthatatlanná válik a helyzet a politikai bizottság számára; Ben Bella is, a politikai bizottság tagjai is kénytelenek elhagyni a fővárost. A miniszterelnökhelyettes Oranból szervezi újra táborát, a politikai bizottsághoz hű csapatok pedig augusztus végén megindulnak Algír ellen, hogy ha kell, fegyverrel törjék le a IV. vilaja lázadását. Kisebb fegyveres összetűzések után újra kompromisszumos megállapodás jön létre: a IV. vilaja kiüríti Algírt, bevonul oda Ben Bella és a politikai bizottságot támogató csapatok élén Bumedien ezredes is. Ismét kitűzik a választásokat, most már szeptember 20-ra. A hatalmi harc második menete is látszólag Ben Bella felülkerekedésével ér véget.

Közben azonban a háborúban mérhetetlenül sokat szenvedett algériai nép már egyre nyíltabban ítéli el a viszálykodást. „Baraket!" („Elegünk van már ebből!") — harsogják a tüntető tömegek Algír utcáin. Az országutakon a kétfelől vonuló katonai egységek elé nők, férfiak feküsznek, hogy megakadályozzák a testvérharcot. A népi bölcsesség, a józan ész hangja szólal meg az Algériai Kommunista Párt ismételt felhívásaiban is. A párt a polgárháború veszélyének elhárítását követeli, azt, hogy a hatalomért versengő csoportok helyett demokratikus módon a nép dönthesse el, kinek a kezébe teszi le Algéria sorsát. Az algériai kommunisták az FLN politikai bizottságát támogatják a rend helyreállításában, a normális állami élet megindítására irányuló erőfeszítéseiben.

*

Digitized by Google

A politikai bizottságnak, hogy megteremtse és megszilárdítsa az államhatalmat, el kellett jutnia a hadsereg problémájának megoldásáig. Az algériai válság — mint láttuk — éppen a hadsereg körül robbant ki. Ennek magyarázata a következő: a szabadságharc esztendeiben az országot katonai körzetekre, vilajákra osztották, s az ellenállást a vilajék parancsnokai szervezték meg. Ahol a franciák nem tudták megvetni lábukat, a gyéren lakott, nehezen járható hegyvidékeken vagy a nagyvárosok alig ellenőrizhető arab negyedeiben, ott a katonai körzet tisztjei közigazgatási feladatokat is végeztek. A függetlenségi harc idején a vilajék rendszere jónak, eredményesnek bizonyult. A békeállapotokra való áttéréskor azonban nyomban jelentkezett a veszély: a katonai parancsnokoknak nem volt ínyükre, hogy megváljanak addigi hatalmuktól. Júliusban és augusztusban egymást érték önkényeskedéseik, a központi hatalom utasításaitól eltérő intézkedéseik, a rekvirálások, az emberek elhurcolása. (A katonaság nem egy helyen kommunistákat tartóztatott le; elvitt lakásukról olyan franciákat is, akik az algériai nép ügye mellett állottak ki, s emiatt a francia börtönöket is megjárták.) A vilaja-rendszer fenntartásának óhatatlanul egyes parancsnokok kiskirályoskodása a következménye, ez pedig anarchiát teremt — ezt a júliusi és augusztusi algériai események is bizonyították.

Az ALN, a felszabadító hadsereg fenntartása más módon is gondot, méghozzá súlyos anyagi gondot okoz Algériának. Ben Bella szeptember elején megállapította, hogy az ALN-nek 130 000 katonája van, márpedig a szomszédos Marokkó példája azt mutatja, hogy egyetlen katona fegyverben tartása évente 850 000 régi francia frankjába kerül az államnak. Az algériai állam nem engedheti meg magának ezt a luxust — mondotta Ben Bella —, az ALN-t tehát át kell szervezni.

S éppen ez az átszervezés ad alkalmat egyes demagóg katonai parancsnokoknak, hogy általában a polgári hatalom, közelebbről pedig a politikai bizottság vagy Ben Bella ellen hangolják a „dzsunud"-okat, a közkatonákat. Ezek a fiatalok többnyire a nincstelen parasztság soraiból kerültek ki. Amíg a hadseregben szolgálnak, addig egyenruhát, ellátást, zsoldot kapnak, ha viszont leszerelnek, akkor esetleg csak a munkanélküliek „hadseregének" számát gyarapíthatják.

A hadsereg és a polgári hatalom közti ellentéten kívül meglehetősen éles elválasztó vonal húzódik az ALN-en belül is, az úgynevezett belső és külső hadsereg között. Emlékezetes, hogy a francia hadvezetés még 1958 elején határzárat létesített Algériának Marokkó és Tunézia felé eső határain: aknamezővel, tüzérségi és géppuska-állásokkal, nagyfeszültségű árammal telt szögesdrót-hálózattal akadályozta meg, hogy marokkói vagy tunéziai területről ember- és hadianyag-utánpótláshoz jussanak a szabadságharcosok. Tunéziai és marokkói földön a határ mentén évekig állomásoztak erős, jól képzett, jól felfegyverzett algériai egységek, de bevetésre nem kerültek, csak szó szerint kísérelték meg, hogy átjussanak a

Digitized by Google

szinte áthatolhatatlan határzáron. Ez volt a külső hadsereg. A belső hadsereg pedig az Atlasz-hegység fennsíkjain táborozott, s onnan kiindulva folytatta gerillaharcát a francia expedíciós sereg ellen. Érthető, hogy a belső hadsereg azzal érvel: az ő katonái véreztek, a külső hadsereg pedig lábhoz tett fegyverrel várta a jószerencsét. Az ALN-nek ilyen értelmű megoszlása nagyjában és egészében párhuzamos a politikai viszályban kialakult elválasztó vonal irányával: a külső hadsereg általában Ben Bellához húz, a belső hadsereg egységeinek parancsnokai pedig többségükben a politikai bizottsággal szemben foglalnak állást.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy rendkívül nehéz megítélni a hadsereg belső megoszlásából adódó erőviszonyokat, és csak nagy vonalakban lehet olyasfajta „skatulyázásba" bocsátkozni, hogy az Aures-hegységre kiterjedő I., az Oran megyét magában foglaló V., a dél-algériai VI. vilaja Ben Bellát és a politikai bizottságot támogatja; a kabilföldi III., az Algír-környéki IV. vilaja viszont szemben áll a politikai bizottsággal; a Constantine megyét felölelő II. katonai körzet pedig megoszlik a két irányzat között Hozzátehetjük még, hogy az FLN franciaországi szervezete (köztudomású, hogy 400 000 algériai él a francia városokban), amely katonailag a „franciaországi vilajában" tömörült, vezetői révén szintén a politikai bizottság ellenfelei közé sorolható, míg a Tunéziában és Marokkóban volt menekültek tömegei — akárcsak az ott állomásozott katonai egységek — Ben Bella pártján állanak.

Ez az osztályozás főleg azért bizonytalan, mert csak a vilaják és az FLN-szervezetek vezetőinek, parancsnokainak személyes állásfoglalásán alapszik; ezek azonban időnként megváltoztatják álláspontjukat, s a tömegek: a katonák, az egyszerű FLN-tagok korántsem osztják mindig az ő nézeteiket. Kabilföldön, amely pedig Belkaszem Krim fellegvára, szép számmal vannak hívei Ben Bellának is, s fordítva: a politikai bizottságot támogató vilajákban is hallani néha hangokat Ben Bella ellen.

*

Nehéz dolog ideológiájuk, programjuk szerint különválasztani egymástól a hatalomért folyó harcban versengő feleket. A szembenálló táborok mindegyike nagyjából azonos szólamokat hangoztat. Kölcsönösen vádolják például a másikat azzal, hogy az a neokolonializmus szekerét tolja, felváltva követelik azt, amit az ellentábor hetekkel azelőtt sürgetett ugyan, de azóta elvetett (pl. az Algériai Forradalom Nemzeti Tanácsának vagy az FLN első kongresszusának összehívását).

Van-e egyáltalán valamilyen program az új Algériában? Van, legalább is papíron.

Az Algériai Forradalom Nemzeti Tanácsának a Tripoliban, június végén tartott ülésén elfogadott programtervezete s annak is *„a népi demokratikus forradalom gazdasági és szociális feladatairól"* szóló fejezete beható tanulmányozást és nagy figyelmet érdemel. Alapvető fontosságú ez a dokumentum akkor is, ha ma már nincs meg a vezetők között az az egyhangú állásfog-

Digitized by Google

lalás, amely a tanács ülésén a programtervezet egységes elfogadására vezetett. Nyomban kiviláglik e dokumentum jelentősége, ha megemlítjük, hogy a programtervezetet megszerkesztő bizottság elnöke nem más volt, mint Ben Bella. S mivel sűrű megnyilatkozásai nagyjában-egészében egybevágnak a program téziseivel, feltehetjük, hogy az új Algéria legdinamikusabb és egyben legnépszerűbb politikusa ma is ragaszkodik a vezetésével kidolgozott irányelvekhez. Többé-kevésbé tehát a tripoli program is választ adhat arra a kérdésre, amelyet világszerte feltesznek államférfiak és hírmagyarázók: mit akar hát Ben Bella?

A tripoli programtervezetet hivatalosan még sohasem hozták egészében nyilvánosságra; nyilván azért nem, mert a körülötte kialakult egységet rövid idő alatt elsöpörte a hatalomért folyó harc vihara. Szeptember elején az Alger Républicain című algériai haladó lap (főszerkesztője: Henri Alleg) közölte teljes egészében a történelmi horderejű dokumentum szövegét; ezzel a meddő hatalmi viszálykodás közepette ismét az országépítés feladataira irányította az algériai tömegek figyelmét, s emlékezetükbe idézte a forradalom céljaitól eltávolodó politikusoknak, hogy miért is harcolt és vérzett több mint hét éven át Algéria népe.

A program megállapítja, hogy Algéria gazdasága gyarmati gazdaság, s ezt Franciaország uralta. Két szektora van, s ezeket fejletlen kereskedelmi hálózat köti össze. Az egyik szektor — a kapitalista típusú — modern és dinamikus; a másik, a hagyományos szektor, megőrizte a múltból örökölt struktúrát. Ebben a tradicionális szektorban él az algériai lakosság nagyobbik része, öt és negyed millió ember. Az algériában élő franciák évi átlagjövedelme 350 000 régi frank személyenként, de az algériaiak átlagjövedelme az évi 50 000 régi frankot sem éri el, a nagy tömegeknek pedig még ennél is kevesebből, személyenként alig 20 000 régi frankból kell megélniük. (Forintban kifejezve: az európaiak évente és fejenként átlag — a nem keresőket is beleértve — kb. 17 000 forintot, az algériaiak 2500 forintnál, a ninostelenek millióri pedig még 1000 forintnál is kevesebbet keresnek.)

Az FLN programja rámutat arra, hogy Algériában két és fél millió munkanélküli élt, ebből másfél millió a falvakban. Ennek a szörnyű helyzetnek megvannak a társadalmi, kulturális és egészségügyi következményei: a vidék elnéptelenedett, a munkások, hogy munkaalkalmat találjanak, Franciaországba emigráltak, az analfabétizmus nagy méreteket öltött (a 6 éven felüli lakosság négyötöde írástudatlan), a lakásviszonyok és az egészségügyi szervezet hiányosságai égbekiáltók.

A program kimondja, hogy e helyzet orvoslása végett el kell tüntetni a monopóliumok uralmát, oly módon, hogy új formába öntik a külfölddel és elsősorban Franciaországgal való gazdasági kapcsolatokat, gyökeresen meg kell változtatni a mezőgazdaság struktúráját és iparosítani kell az országot. E célok szolgálatában életszükségletnek nevezi a program a tervgazdálkodást, s azt, hogy a *gazdasági élet irá-*

Digitized by Google

nyítását a dolgozók részvételével az állam vegye a kezébe.

Megjegyzendő, hogy az FLN programja általánosságokban mozog, s a monopóliumok, közelebbről a francia nagytőke ellen tervezett intézkedésekről hallgat. Egy későbbi része utal ugyan a bankoknak és biztosító intézeteknek a közeli időszakra tervezett államosítására, de az ország ásványi és energetikai erőforrásait kiaknázó vállalatoknak, így elsősorban a kőolajtársaságoknak és a kohászati cégeknek az államosítása már csak mint távoli, hosszúlejáratra szóló cél szerepel benne. Mi több, a program egyelőre nagy lehetőségeket ad ezeknek a vállalatoknak.

A legkonkrétabb célokat a mezőgazdaság reformjával foglalkozó irányelvek tűzik ki. „*A föld azé, aki megműveli*" — szó szerint ez a fő jelszó. Ezt a feladatok következő kilenc pontja követi: 1. a föld elidegenítésének és a mezőgazdasági termelőeszközök eladásának azonnal életbelépő tilalma; 2. a földbirtok nagyságának korlátozása, művelési ágak szerint; 3. a meghatározandó földbirtokhatár fölötti területek kisajátítása és 4. a földnélkülieknek juttatása ingyenesen; 5. a parasztoknak demokratikus módon termelőszövetkezetekbe szervezése; 6. a kisajátított területek egy részén állami gazdaságok létesítése; 7. a kiosztott földek elidegenítésének tilalma; 8. a földbérlők eddig felgyülemlett tartozásainak elengedése; 9. állami támogatás a parasztoknak.

A program szépen hangzik, s ha teljesen megvalósítanák, valóban megoldaná Algéria legfőbb problémáját: szinte varázsütésre javítana a nincstelen paraszti milliók sorsán. A földreform végrehajtása elé azonban minden egyébnél nagyobb akadályokat gördít az 1962 márciusában Evianban aláírt algériai—francia egyezmény, amely kimondja, hogy európai telepesektől csak kártalanítással lehet elvenni földet. Az eviani egyezménynek ez a súlyos feltétele — különösen a kezdeti időkben — rendkívül nagy nehézségeket okozhat az amúgy is pénzgondokkal küzdő algériai államnak. A francia kormány, amely — ígérete szerint — hozzávetőleg évi 100 milliárd régi (1 milliárd új) frankos „segélyt" juttat Algériának, ennek a folyósítását minden valószínűség szerint ahhoz is köti majd, hogy a következő algériai kormány mennyire tartja tiszteletben az európai gyarmati telepesek „jogait".

A Tripoliban elfogadott programnak egy másik fontos pontjával szemben is az eviani egyezményre hivatkozhatik Párizs. Amikor a program kifejti Algéria kereskedelmi politikájának irányelveit, kimondja, hogy (később meghatározandó ütemben és módon) meg kell szüntetni Franciaország kedvezményezett helyzetét az algériai—francia kereskedelmi kapcsolatokban s az egyenlőség és a kölcsönös előnyök elvének alapjára kell helyezni az árucserét, fejleszteni kell az olyan országokkal folytatott kereskedelmet, amelyek állandó árakon szállítanak és olcsón adnak el felszerelési javakat Algériának, s cserébe ezért hosszú időre biztos piacot nyújtanak az algériai termékeknek. Márpedig az eviani egyezmény egyenesen kimondja, hogy Franciaországnak

Digitized by Google

„privilegizált" helyzete van az árucserében. Ez is egyike azoknak az engedményeknek, amelyeket Evianban a francia kormány neokolonialista követeléseivel szemben tett az algériai küldöttség. (Talán nem felesleges emlékeztetnünk az olvasót arra, hogy Ben Khedda kormánya nevében Belkaszem Krim miniszterelnökhelyettes volt az algériai delegáció vezetője, s hogy a tárgyalások időpontjában Ben Bella még a franciák foglya volt.)

A program szociális irányelvei olyan feladatokat tűznek ki, mint a közoktatás arabbá tétele, a népi kultúra nemzeti örökségének megőrzése, a tanulás lehetősége mindenki számára, az analfabétizmus megszüntetése. Lakásépítési tervek, a lakbérek rendezése, az európaiak távozásával megüresedett vagy kellőképpen ki nem használt lakások felhasználásának szabályozása — ezekről a kérdésekről is van szó az FLN programjában. A közegészségügyről szólva a program az egészségügyi intézmények államosítását is előírja, hogy megteremthető legyen a lakosság ingyenes orvosi ellátása. Az Iszlámot meg kell szabadítani minden kinövéstől, babonától, amely eltorzította — olvassuk a programban, amely ezen a téren harcot hirdet a nők társadalmi szerepével szembeni előítéletek ellen.

A program külön fejezetet szentel Algéria külpolitikájának. Harc a gyarmatosítás és az imperializmus ellen, küzdelem Észak-Afrika (a „Maghreb") egységének megteremtéséért, a felszabadító mozgalmak számára, nemzetközi együttműködés — ez ennek a fejezetnek a négy fő jelszava. Pozitívan kell értékelnünk azt, hogy a program megfogalmazói határozottan állást foglaltak az imperializmus ellen, s kijelentették: „A szocialista országok támogatása — azoké, amelyek különböző formában oldalunkra álltak a háború idején, s amelyekkel meg kell erősítenünk a már meglevő kötelékeket — az imperializmustól való elválásunk igazi lehetőségeit teremti meg." A Tripoliban egyhangúan megszavazott program azt is aláhúzta, hogy Algéria *„a semleges áramlatban vesz részt"*. A program, amikor az antiimperialista külpolitika alapelveit leszögezi, súlyosan elmarasztalja azokat a nyugati államokat, amelyek az algériai néppel szemben Franciaországot támogatták anyagilag és erkölcsileg.

A tripoli program utolsó fejezete végül azt mondja ki, hogy az állampítést tudatosan, a szocialista elvek alapján kell végezni, s a hatalomnak a nép kezében kell lennie. Ennek a kijelentésnek az értékéből azonban sokat levon a július—augusztusi hatalmi harc. Másrészt arra is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy Ben Bella „szocializmusának" sok vonása a nasszeri ideológiához hasonlít. Ennek értékelésében azt is számba kell vennünk, hogy Ben Bella — mint nyilatkozataiból kitűnik — aligha szán az Algériai Kommunista Pártnak szerepet az ország életében. Szerinte az FLN-nek az a hivatása, hogy Algéria egyetlen pártja legyen. Ez pedig lényegében ugyanaz, mint amit a háború éveiben is követeltek a nacionalista szabadságharc más vezetői: hogy az Algériai Kommunista

Digitized by Google

Párt, önálló létét feladva, olvadjon be az FLN-be.

Az Algériai Kommunista Párt mégis támogatja Ben Bellát és az általa vezetett politikai bizottságot. A hatalomért folyó harc hónapjaiban a kommunisták az FLN politikai bizottsága mögé álltak. Ennek magyarázata, azt hisszük, világos: az algériai kommunisták a nép érdekeit szolgálták és szolgálják. A nép érdeke pedig azt követelte meg, hogy minél előbb legyen vége a politikai válságnak, minél előbb induljon meg az építőmunka, a termelés, az állam struktúrájának felépítése. A Ben Bella-csoport politikai programjában pedig több volt a pozitívum, mint ellenfeleinek terveiben. Az algériai kommunistáknak volt okuk gyanakvásra az eviani kompromisszumot aláíró politikusokkal szemben, akik ráadásul 1962. június 17-én még az ultrák és a fasiszták terrorszervezetének, az OAS-nak az algíri vezéreivel is alkura léptek. Az Algériai Kommunista Pártnak Ben Bellát és a politikai bizottságot támogató állásfoglalása véleményünk szerint arra is utal, hogy Ben Bella kevésbé hódol be a francia neokolanializmusnak, mint amennyire több ellenfele tette volna ezt. A nemzeti felszabadító hadseregnek az állam életébe beleszólási jogot követelő parancsnokaival szemben is Ben Bella határozott egyénisége adhatott védelmet, s elsősorban ő háríthatta el a katonai diktatúra veszélyét. (Megjegyzendő, hogy a tisztikarban sokan voltak nyílt antikommunisták.) Egyúttal azonban az Algériai Kommunista Párt a válság elhúzódása idején bátran és következetesen emelt szót annak demokratikus megoldásáért, az alkotmányozó nemzetgyűlés mielőbbi megválasztásáért s azért, hogy a képviselőjelöltek listája ölelje fel az algériai hazafias erők összességét, s ne maradjanak ki ebből a kommunisták sem. A kommunista jelöltek kiszorítása következtében a választások kétségkívül veszítettek is jelentőségükből és formális jellegűvé váltak, mert a választók csak az FLN egymással versengő csoportjainak, az ALN politikai ambíciójú parancsnokainak alkudozása alapján létrejött listára szavazhattak. A választások alapján alakult kormány lényegében annak a politikai csoportnak a tagjaiból tevődik össze, amely Ben Bella vezetésével, már a választások előtt megszerezte a hatalmat.

•

Az algériai helyzetet elemezve, meg kell próbálnunk, hogy választ adjunk ilyen kérdésekre is: Mi van az ultrák és a fasisták terrorszervezetével, az OAS-szal? Mi történt az Algériából eltávozott európaiakkal és vagyonukkal? Milyen álláspontot foglal el a francia kormány az algériai belső válsággal szemben?

Az OAS, amint ezt várni lehetett is, a függetlenség kikiáltása után abbahagyta tevékenységét Algériában; vezetői (Gardy extábornok, Gardes, Godard, Broizat ex-ezredesek) eltűntek, a hírhedt „Delta"-csoportok terrorlegényei pedig az Algériából Franciaországba áttelepülők között igyekeztek megbújni. Két hónap óta szinte szó sem esik Algírban, Oranban az OAS-ról, legfeljebb annyiban, hogy az algériai katonaság letartóztatott olyan európaiakat, akik terror-

Digitized by Google

cselekményekkel gyanúsíthatók. Az OAS láthatóan Franciaországba tette át működési területét. Algériai veresége nagy zavart okozott soraiban, ezért CNR (az „Ellenállás Nemzeti Tanácsa") néven új politikai irányító szerve alakult, amely illegális „hivatalos lapjában" már nem is használja az OAS elnevezést. De ez már francia probléma...

Algériai probléma viszont az európaiak tömeges távozása. 3—400 000-re becsülhetjük azoknak a számát, akik véglegesen otthagyták Algériát, s Franciaországba, Spanyolországba vagy Izraelbe települtek át. Valójában ennél jóval többen mentek ugyan el Algériából, de a jelek arra vallanak, hogy tetemes részük a helyzet konszolidálódása után vissza akar térni. Algériának kétségtelenül szüksége is van az európai szakemberekre, a közigazgatásiakra éppúgy, mint a közoktatásiakra, az orvosokra éppúgy, mint a szakmunkásokra vagy a kisiparosokra. Elsősorban a kisemberek visszatérésére lehet számítani, azokéra, akik Párizsban vagy a francia vidéken nem tudnak lakást vásárolni és nem tudnak új egzisztenciát teremteni maguknak. A gyarmatosító tőkések nagy része viszont aligha megy vissza Algériába, mert ma ott korántsem kínálkozik nekik olyan profitszerzési lehetőség, amilyent a francia uralom idején élveztek. Velük pedig a tőke tetemes százaléka is kiáramlott az országból.

Az Algériából elmenekült, hazatelepült franciák a párizsi kormánynak is gondot okoznak. Senkit sem lephet meg tehát az, hogy a Pompidou-kormány szorgalmazza a közhivatalnokok mielőbbi visszatérését (az önkényesen eltávozottaknak nem folyósítanak fizetést, az Algériába visszamenők ellenben fizetésük 50 százalékáig terjedő külön prémiumot kapnak). Méginkább szívügye a degaulleista kormánynak — amely mögött közismerten a francia monopóliumok állanak — az, hogy megindítsa Algériával azt az együttműködést, amelyet az eviani egyezmény határolt körül. Ezen Párizsban azt értik, hogy a szaharai kőolaj és az algériai bányakincsek kiaknázásában érdekelt monopóliumok mielőbb biztosíthassák maguknak eddigi pozícióikat és háborítatlanul folytathassák az algériai föld mélyében rejlő természeti kincsek feltárását.

Ami a Ben Bella—Belkaszem Krim versengést, a politikai bizottság és a hadsereg egyes vilajái közti szembenállást illeti, Párizs most nyíltan nem avatkozott be a válság alakulásába, de azt bizonyosra vehetjük, hogy a szembenálló felek mindegyikét megkörnyékezte, s — a gyarmatosító, a tőkés hagyományokhoz híven — egyszerre több vasat is tartott a tűzben. Éppen Párizsnak ez a pillanatnyi, látszólagos „semlegessége" az, ami máris előrevetíti későbbi újabb algériai válságok árnyékát. Szinte bizonyosra vehetjük, hogy mihelyt az új Algéria első vezetői megkísérlik lerázni a neokolonialista megkötöttségeket, megpróbálják országuk gazdasági függetlensége érdekében, népük javára megváltoztatni az eviani egyezményt — Párizs nyomban segítséget ad a politikusok vagy a katonai parancsnokok mellőzött, sértődött csoportjának ahhoz, hogy ezek újra lobbantsák fel a viszályko-

Digitized by Google

dás lángját. Az is elképzelhető, hogy a degaulleista kormány — ígéretekkel, „segéllyel", zsarolással — a most hatalomra jutó csoportot készteti majd olyan politikára, amely ellentétes azokkal az eszmékkel, amelyekért az algériai nép több mint hét esztendőn át hősiesen vállalta magára egy szörnyű háború minden szenvedését. Ebben az esetben pedig alulról jövő válság ingathatja meg a vezetők helyzetét.

Algéria még sokáig magára vonhatja a világközvélemény figyelmét, az új ország sorsának alakulása még sokszor okozhat gondokat. De az algériai helyzet képének sötét vonásai mégsem adnak okot borúlátásra. A döntő fontosságú tény az — s ezt nem szabad figyelmen kívül hagynunk —, hogy Algéria és a Szahara több mint kétmillió négyzetkilométernyi földje kiszakadt az imperialista világból. A gyarmati rendszer felbomlása ezzel újból egy nagy lépéssel jutott előbbre.

Pálfy József

A lengyel ipar fejlődése

Lengyelország a felszabadulás előtt Európa egyik legelmaradottabb agrárországa volt. Ipara a két világháború között — jelentős nyersanyag-kincsei ellenére is — alig fejlődött, egész sor fontos és alapvető iparága pedig állandóan hanyatlott. 1913-tól 1937-ig Lengyelország részesedése a világ acéltermelésében 2,2 százalékról 1,1 százalékra, a nyersvas-termelésben 1,4 százalékról 0,7 százalékra, a kőszéntermelésben 3,4 százalékról 2,9 százalékra csökkent.

A felszabadult Lengyelországban megfordult az állandó hanyatlásnak ez az irányzata. A néphatalom a hallatlanul nagy háborús pusztulás ellenére is rövid idő alatt talpra állította a lengyel ipart és elindította a soha nem látott fejlődés útján. Felszámolta a régi Lengyelország terhes örökségét, a gazdasági elmaradottságot, s rendkívül nagy áldozatok és erőfeszítések árán — fejlett és virágzó ipari, agrár és tengeri jellegű országgá változtatta Lengyelországot. A szocialista építés gyors ütemének köszönhető, hogy a népi Lengyelország ma már Európa legszámottevőbb ipari országai közé tartozik, termelése minden alapvető iparágban fellendült. Egyes cikkek gyártásában Lengyelország ma világviszonylatban is előkelő helyet foglal el a ranglistán. Íme egy kis összehasonlítás arról, hogy egyes cikkek termelését tekintve hányadik helyen áll a világon: kőszén 6. hely, koksz, tengerjáró hajó (tonnatartalom szerint) 9., rádiókészülék 9., nyersvas 10., cement 10., televíziós készülék 10., acél 11., tehergépkocsi 10., elektromos energia 13., helyen áll.

A Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága 1960. június 21-én megtárgyalta az 1961—1965. évek beruházási tervét. A vita során Gomulka elvtárs, a Központi Bizottság első

Digitized by Google

titkára, a többi között megállapította, hogy 1946-tól 1959-ig mintegy 645 milliárd zlotyt fordítottak beruházási célokra. Óriási anyagi erőfeszítésébe került ez az országnak, de meg is hozta a várt eredményeket. 1960-ban Lengyelország egy lakosra eső ipari termelése már 55—60 százaléka volt Anglia, a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország és Olaszország átlagának, holott a háború előtt a fejlett ipari államok egy főre eső termelésének legfeljebb 20 százalékát érte el.

Hogyan érte el Lengyelország ezt a fejlődést? Először is: újjáépítette, fejlesztette és korszerűsítette a háborúban tönkretett, de helyreállítható és a termelésbe besorolható ipari bázisait, növelte a bennük rejlő, de a múltban ki nem használt kapacitást.

A lengyel ipar szíve: Szilézia; azelőtt jóformán csak itt volt jelentős lengyel bányászat, kohászat és acéltermelés. A felszabadulás előtt azonban ez az országrész korántsem adott az országnak annyit, amennyire nyersanyag-készleteinél és ipari kapacitásánál fogva még elavult és korszerűtlen felszerelésével is képes lett volna. A felszabadulás óta a népi Lengyelország hatalmas beruházásokat végzett és végez ma is a sziléziai iparvidéken, a Katowice-i vajdaságban elsősorban a bányászat és a kohászat fejlesztésére és korszerűsítésére, új szénbányák megnyitására, új városok építésére. S az eredmény nem is maradt el. A Katowice-i vajdaság adja ma Lengyelország egész széntermelésének 84, nyersvas-termelésének 64, acéltermelésének 62, koksztermelésének 60, gépiparának 15, óntermelésének 86 százalékát. 1962-ben a vajdaságban az összes beruházások összege meghaladja a 15 milliárd zlotyt. (Összehasonlításul: a vadonatúj, a semmiből megteremtett Nowa Huta-i kombinát 10 milliárd zlotyba került).

Lengyelország más vidékein is ugyanígy megfiatalodtak a régi üzemek, s ugrásszerűen megnőtt a termelésük.

De nemcsak a régi üzemeket és iparágakat ifjították meg, hanem új üzemeket, új iparvárosokat, egész új iparvidékeket is teremtettek a felszabadulás óta Lengyelországban. Az iparban szegény vajdaságokban felépített és megszervezett új ipari centrumok orvosolták a háború előtti ipartelepítés okozta rendkívül egészségtelen helyzetet, s újabb erőkkel gyarapították a lengyel népgazdaságot. Teljesen új, addig Lengyelországban ismeretlen iparágak jöttek létre (mint például a nagy tonnatartalmú hajók építése, a hajómotor- és a golyóscsapágy-gyártás, a precíziós gépgyártás), új iparágakkal bővült a nehézgépgyártás és az elektromos ipar, s megnőtt a fém- és elektrotechnikai tömegcikkek gyártása (köztük a rádióké, a mosógépeké, a hűtőgépeké, a varrógépeké).

Hogy mit jelentett egyes, iparban szegény vajdaságok számára az iparosítás, annak legjobb példája a krakkói vajdaság. A felszabadulás előtt a vajdaság 2,6 millió főnyi lakosságának 65 százaléka a mezőgazdaságban dolgozott. A felszabadulás után az iparral alig rendelkező vajdaságban igen nagy beruházásokat hajtottak végre. Itt épült

Digitized by Google

fel Krakkó külvárosaként Nowa Huta, a vadonatúj lengyel vas- és acélkombinát. Az új kombinát helyének megválasztásában, az ideális termelési lehetőségek biztosításán túl, fontos politikai cél is közrejátszott: meg akarták változtatni a vajdaságnak, de különösen Krakkónak és környékének erősen kispolgári jellegét, növelni és erősíteni akarták a vidék munkásosztályát.

Az építők többsége fiatalember volt, s amikor az üzem felépült, a fiatalok ottmaradtak. Megtanulták a szakmát, és belőlük alakult ki az új üzemkombinát törzsgárdája. 18 ezer ember dolgozik ma Nowa Hutában, átlagos életkoruk 32—33 év; 70 százalékuk falusi fiatal, aki a gyár iskoláiban tanul tovább, és szakképzettségének, gyakorlatának növekedésével emeli majd a termelés szintjét. Hogy érdemes volt felépíteni ezt a nagy kombinátot, azt jövedelmezősége bizonyítja: egy napi termelésének értéke 30 millió zloty, s ráadásul az üzem termelési költségei 10 százalékkal alacsonyabbak a lengyel acélgyártás átlagos költségeinél. Nowa Huta egymaga csaknem kétmillió tonna acélt ad évente a lengyel népgazdaságnak. Új üzemrészek építésével, a régiek bővítésével 1965-re 3300 ezer tonnára akarják felemelni ezt a mennyiséget, a távlati terv szerint pedig 1970-től 1980-ig 9.5—10 millió tonnára nő majd a kombinát évi acéltermelése. A nők és a családtagok foglalkoztatására könnyűipari üzemeket is létesítettek Nowa Hutában, illetve Krakkóban: dohánygyárat, textilüzemet, orvosi műszergyárat; és egy ápolónő- és szülésznő-képző iskola felállítását is tervezik. Mindez a változás gyökeresen átalakította a vajdaság képét, jellegét és társadalmi szerkezetét.

Az iparban szegény, fejletlen vajdaságok iparosítását különösen két tényező segítette. Az egyik — a geológiai kutatás fellendülése volt. Az intenzív geológiai kutatások eredményeként Lengyelország jelentősen gazdagodott újabb barnaszén-, réz-, vasérc-, földgáz-, kén- és kőolajlelőhelyekkel. Ezeknek túlnyomó többsége az iparban szegény vajdaságokban van, s ez lehetővé teszi, hogy ezeken a területeken feldolgozó ipar alakuljon ki. A fejlődést segítő másik fontos tényező az energetikai bázis fejlesztése volt. A korszerű energiatermelés alapanyaga a barnaszén, s ez alig található másutt, mint az ipari fejlődésben elmaradt vajdaságokban. A lengyel népgazdaság húszesztendős távlatra készült tervezete szerint a következő két évtizedben az országnak minden eddig fejletlen területét iparosítják, s a lengyel iparnak csak kisebbik része — elsősorban a vaskohászat és a szénbányászat — marad meg a „történelmi" iparvidékeken.

A lengyel olajfeldolgozó ipar elsősorban a szovjet kőolaj-szállítmányokra támaszkodik. A Barátság kőolajvezeték felépítése és a szállítmányok rendszeres megindulása jelentős mértékben megnöveli a lengyel olajfeldolgozó ipart, amelynek termelése a tervek szerint 1980-ban már 15 millió tonnát ér el. Ez a mennyiség teljesen fedezi az ország szükségletét. A lengyel vegyipar fejlődését segítik a

Digitized by Google

gazdag kálisó-, kősó-, kén- foszfor stb. készletek.

Nagyon gazdagok Lengyelország szénkészletei. Az ország több mint 100 millió tonnás évi széntermelése lehetővé teszi, hogy a szén és a koksz alapján fejlesszék a vaskohászatot, a vegyipart, s a feldolgozó iparban s számos más nyersanyag előállításában hasznosították Szilézia „fekete gyémántját".

Szilézia, a széntermelés és a vaskohászat központja, az 1961-től 1965-ig terjedő tervben csaknem 80 miliárd zloty beruházást kap. A beruházások legfontosabb célja a korszerűsítés, mégpedig elsősorban a meglevő iparvállalatok további gépesítése és technológiai tökéletesítése, azután pedig az újonnan feltárt lelőhelyek közelében levő gyárak kibővítése. 66 milliárd zlotyt fordítanak a már működő iparvállalatok fejlesztésére, a többit új objektumok építésére.

A barnaszén különösen a lengyel energiatermelésben játszik nagy szerepet, de a vegyiparnak is fontos alapanyaga. Az új lelőhelyek feltárásával az ország barnaszén-termelése évről-évre szakadatlanul emelkedik és a tervek szerint 1975-ben már eléri az évi 70 millió tonnát. A barnaszén-lelőhelyek közvetlen közelében öt év alatt új erőművek épülnek, összesen 2600 megawatt teljesítménnyel. Az ötéves terv utolsó évében, 1965-ben Lengyelország egy lakosra jutó energiafogyasztása az iparilag fejlett európai államokénak a színvonalára emelkedik, s eléri az évi 1410 kilowattórát.

A nyersanyagbázis kérdéséhez tartozik a színesfémipar problémája is. A gépipar, az elektrotechnika, az építkezés és sok más iparág mind több színesfémet — rezet, nikkelt, ólmot stb. — igényel. Lengyelország horgany-exportja világviszonylatban a harmadik helyen áll (Kanadáé és Belgiumé mögött), de a többi színesfém behozatala mégis passzívvá teszi mérlegét. Ez a helyzet az ipart szigorú takarékosságra, a lengyel szakembereket pedig a színesfémek hazai előállításának nagymértékű fejlesztésére készteti. A szakemberek szerint a következő húsz évben csaknem 60 százalékkal emelkedik majd a horgany- és ólom-feltárás. A nemrég feltárt gazdag lelőhelyek kiaknázásával a réztermelés távlatai is sokat javultak, de a bányák még így is csak 1972-ben fedezhetik majd a hazai szükségletet.

A lengyel ipar fejlődését hathatósan mozdítja elő *a Szovjetunió és a többi szocialista ország testvéri segítsége, a kölcsönös baráti együttműködés.* Igen sok példát mondhatnánk erre, a Nowa Huta-i kombinát szovjet dokumentációjától kezdve a szovjet, a csehszlovák, a magyar, az NDK gépeken keresztül a Barátság kőolajvezetékig. A lengyel vasérc-bányászat még nem tudja kielégíteni a hazai szükségletet, ugyanígy szükség van ma még külföldi acélra is, — mindkettőt a Szovjetunió szállítja. A lengyel kikötőkben magyar darukat lel az ember. Az együttműködésnek még sok más, kisebb-nagyobb jelét találhatjuk meg: 1956. és 1960 között Lengyelország körülbelül 800 műszaki dokumentációt kapott a Szovjetuniótól, több mint 400-at

Digitized by Google

Csehszlovákiától, a Német Demokratikus Köztársaságtól és Magyarországtól. Ez alatt az idő alatt több mint 5000 lengyel szakember mélyítette el tudását a testvéri országokban. Az ipari beruházások terén bővültek Csehszlovákiával az ország gyümölcsöző kapcsolatai. A LEMP Központi Bizottságának 5. plénumán Gomulka elvtárs is megemlítette ezt a hasznos és a szocialista országok között természetes testvéri kapcsolatot. „A szocialista államok kölcsönös együttműködésének erősítése terén az egyik legfontosabb feladat az ipari beruházások összehangolása — mondotta —. Minél hamarabb látunk hozzá ehhez, annál többet nyerünk rajta. Hiszen a beruházás: alapkőletétel. Megteremti a szocializmusnak a kapitalizmus feletti győzelme alapját".

Az ipar fejlődése a lengyel népgazdaság általános stabilizálódását eredményezte. Ez a fejlődési folyamat nem volt zavartalan és problémamentes. 1956—1957-ben, az 1960-ban befejezett ötéves terv első szakaszában, a lakosság vásárlóerejéhez képest áruhiány jelentkezett, s ez átmenetileg és részlegesen megbontotta a belkereskedelmi piac egyensúlyát. Gazdasági ellenintézkedésekkel és elsősorban a termelés fokozásával sikerült azonban leküzdeni az aránytalanságokat és stabilizálni a belső piacot.

A lengyel ipar fejlődésének — a mennyiségi mutatók javulásán kívül — a munkatermelékenység állandó és gyors növekedése is pozitív jelensége. A termelés a munkások változatlan, vagy csak lassan emelkedő létszáma mellett, nagyrészt a termelékenység emelése útján növekedett. A jelenlegi ötéves tervben az ipari termelés növekedését 84 százalékban a munka termelékenységének növelésével akarják elérni.

A termelékenység emelkedése már ma is örvendetes, bár még nem kielégítő mértékű; az elmúlt esztendőben pl. néhány százalékkal alatta maradt a tervezettnek. A lengyel iparban széleskörű offenzíva indult meg a termelékenység növelésére. Ennek jegyében (a többi között) ésszerű, maximálisan takarékos anyag-, nyersanyag-, üzemanyag- és energia-gazdálkodási módszereket akarnak alkalmazni, és széleskörű munkát indítottak a műszaki színvonal emeléséért is. A múlt év végén a kormány gazdasági bizottsága fontos rendeletet hozott, amelynek értelmében országszerte megkezdik az iparvállalatok termelési kapacitásának rendszeres vizsgálatát. A cél: megakadályozni azt, hogy egyes gyárak terv-előirányzata messze elmaradjon tényleges kapacitásuk és a hasonló körülmények között működő külföldi gyárak teljesítménye mögött. A tervek szerint 1962-ben összeállítják az ipari termelés kapacitásának első mérlegét és felhasználják az 1963. évi népgazdasági terv kidolgozásához.

1962 januárjában a LEMP Központi Bizottsága összehívta a vajdasági pártbizottságok titkárait, s megvitatta velük a nehézipar problémáit. Beszámolójában Waniołka miniszter megállapította, hogy „a nehézipari vállalatok műszaki színvonalának emelése és a termelés szervezettebbé tétele elsőrendű fel-

Digitized by Google

adat". Az idén és jövőre a technológiai eljárások tökéletesítésére, az anyaggazdálkodás megjavítására és a vállalatok fokozatos szakosítására fordítják a legnagyobb gondot. A szakemberek mindettől azt várják, hogy tovább fog emelkedni a termelékenység és csökken az anyagráfordítás, s ezzel megoldódik vagy legalább enyhül a lengyel iparnak egy másik jelenlegi problémája.

A LEMP Központi Bizottsága 1962. április 10. plénumának központi kérdése a műszaki fejlesztés volt. Gomulka elvtárs rámutatott arra, hogy a lehetőségekhez és főleg a szükségletekhez képest eddig lassú volt az ország műszaki haladásának üteme. De minden lehetősége megvan a technika gyorsabb ütemű fejlesztésének, hiszen az utóbbi években jelentősen kibővült az ipar termelési bázisa. Kiemelte: a Központi Bizottság plénuma azért tűzte napirendjére a műszaki fejlesztés problémáit, mert ezeknek a megoldásától, a fejlődés folyamatának meggyorsításától függ az ország előrehaladása.

A plénum határozatot is hozott a gépipar műszaki fejlesztésének kiterjesztéséről és meggyorsításáról. A határozat rámutat az ebben az iparágban rejlő ki nem használt tartalékokra. A Központi Bizottság felhívja a figyelmet, hogy állandóan korszerűsíteni kell a gépkonstrukciókat, erősíteni a tudományos kutató és tervező intézetek és a termelő üzemek kapcsolatát, s gyorsítani az új gyártmányok meghonosítását. A tervezés és a szerkesztés terén mondja ki a határozat — jobban ki kell használni a KGST keretében megvalósítható együttműködés lehetőségeit, fokozni kell a műszaki információk és dokumentációk cseréjét, meg kell szervezni a közös tervezőirodákat, jobban össze kell hangolni a tudományos kutató munkát. Hangsúlyozza a határozat azt is, hogy a gépipar gyors fejlődése az alapja az egész lengyel népgazdaság műszaki haladásának, a határozatok tehát nem csupán iparági, hanem népgazdasági jelentőségűek.

A lengyel ipar helyzetének ez a vázlatos ismertetése is hiányos volna, ha legalább röviden nem szólnánk a lengyel ipar távlati tervéről. A húszéves távlati terv a Lengyel Népköztársaság 1980-ig terjedő, tudományosan megalapozott terve, a legkiválóbb lengyel tudósok és szakemberek négyéves alapos és elmélyült munkájának az eredménye. A terv biztosítja a lengyel népgazdaság arányos és egyenletes fejlődését, s ezt a tervet összehangolják a többi szocialista ország húszéves terveivel is. A távlati terv lényege röviden a következő: Lengyelország nemzeti jövedelme 1980-ban a négyszerese lesz az 1962. évinek. Ezt az ipari termelésnek öt és félszeresére, a mezőgazdasági termelésnek kétszeresére való emelésével kell elérni; ennek eredményeként az egy lakosra jutó fogyasztás megháromszorozódik. A terv szerint az anyagi javak termelése egyrészt — nagyobb részben — a termelékenység növelésével, másrészt az elengedhetetlen beruházások végrehajtásával fog emelkedni. A következő húsz évben megváltozik a

Digitized by Google

lengyelországi fogyasztás struktúrája: az életszínvonal emelkedése együtt jár azzal, hogy a fogyasztásnak kisebb része jut élelmiszerekre, és nagyobb része iparcikkekre, különösen tartós fogyasztási cikkekre. Az ipari termelésben a változás főleg az automatizálás felé halad.

A lengyel ipar haladását szemlélve az elmúlt esztendők fejlődése azt mutatja: bizonyosra vehetjük, hogy Lengyelország már a jelenlegi ötéves terv végén, de különösen a távlati terv megvalósítása után erősen meg fogja közelíteni vagy utól is éri az iparilag legfejlettebb országokat. Megvannak erre az ország lehetőségei.

Koncsek László

Digitized by Google

KONZULTÁCIÓ

Mi a peronizmus szerepe ma Argentínában?

A napilapokban hírek jelentek meg arról, hogy Argentínában peronistákat tartóztatnak le, s együttműködés alakult ki a kommunisták és a peronisták között. Ezek a hírek azt jelzik, hogy az utóbbi években jelentős változások mentek végbe a peronista mozgalomban, amelyet — mint emlékezetes — régebben fasiszta jellegű mozgalomként értékeltek. Ezért szükségesnek tartjuk, hogy választ adjunk a címben feltett kérdésre.

A kérdés feltevése azt tükrözi, hogy a sajtónak nagy az adóssága az Argentínával kapcsolatos fogalmak és ismeretek tisztázásában. Ezért kezdjük mindjárt azzal, hogy a peronizmust még eredeti megjelenési formájában sem volt helyes egyértelműen fasiszta mozgalomnak nevezni, bár külsőségeit, demagógiáját, Peron intézkedéseit tekintve sok volt a rokon vonás közte és Hitler, de főként Mussolini egykori fasiszta mozgalma között.

Első, korai szakaszában, a második világháború utolsó éveiben, a hitleristák oldalán való nyílt állásfoglalás jellemezte a peronizmust. Peron, aki 1944-ben katonai államcsíny útján ragadta magához a hatalmat, nem titkolta rokonszenvét a fasiszta Németország iránt. A második világháború befejezéséhez közeledve azonban Argentínában is fellendült a demokratikus mozgalom. Peron, hogy gátat vessen ennek a folyamatnak, ostromállapotot hirdetett. De amikor a szovjet csapatok Németország területére értek, Argentínában olyan erőssé vált a tömegek nyomása, hogy Peron kénytelen volt megszüntetni az ostromállapotot, sőt 1945 márciusában Argentína — utolsónak a nagy latin-amerikai országok közül — hadat is üzent a hitleri Németországnak.

A demokratikus tömegmozgalom hatalmas ereje szembetűnően nyilvánult meg az 1946 februári választáson, amelyen a kommunisták kezdeményezésére megalakult anti-peronista Demokratikus Egységfront a szavazatok 46 százalékát kapta meg. Peron csak csekély többséget tudott szerezni magának. Hogy a hatalmat megtartsa, még ravaszabb demagógiát kellett alkalmaznia, s megpróbálta, hogy szervezett tömegbázist teremtsen magának. Ezért alakított 1945-ben pártot, amelyet Munkáspártnak nevezett el. A „harmadik út" jelszavát hangoztatva Peron megígérte a nagybirtokok és az imperialista monopóliumok megsemmisítését, és egy „igazságos állam" megteremtését. (Erről szóló elméletének a „juszticializmus" nevet adta.) Az iparban részleges államosítást hajtott végre, állami ellenőrzés alá helyezte a külkereskedelmet és a bankhiteleket is. Szavakban szembeszállt a külföldi monopóliumok nyomásával, állást foglalt a nemzetgazdaság

Digitized by Google

fejlesztése mellett, de tetteiben behódolt az északamerikai monopoltőke terjeszkedésének.

Az Argentin Kommunista Párt 1946 decemberében tartott ötödik értekezletén Codovilla elvtárs, a párt főtitkára joggal állapította meg, hogy a Peron által hirdetett reformtervek nem mutatnak irányt a három fő probléma teljes megoldására. „Ez a három probléma a következő: a földreform, az imperialista monopóliumok birtokában levő nemzeti kincsek visszavétele, és a reformterv pozitív intézkedéseinek finanszírozása az adórendszer olyan átszervezésével, amely a gazdagokra hárítja a fő terheket. Márpedig enélkül nem lehet olyan arányú változásokat végrehajtani — mondta Codovilla elvtárs —, amelyek megnyitnák az ország progresszív és független gazdasági fejlődésének útját".

A peronizmus 1946-tól, Peron elnökké választásától kezdve bizonyos változásokon ment át, amelyeket az jellemzett, hogy a kormány sokszor volt kénytelen engedni a nép követeléseinek. (Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a háború alatt és után Argentínában — az elsőrendű fontosságú mezőgazdasági termékek nagy kereslete miatt — viszonylagos gazdasági konjunktúra volt. Így Peronnak ekkor még módja volt arra, hogy „adjon" a tömegeknek. Később azonban ezek a források kiapadtak.) A pozitív intézkedések, — így például a részleges államosítások — azt mutatták, hogy megnövekedett aktivitásukkal a néptömegek képesek befolyásolni a Peron-kormányzat tevékenységét. Az állami szektor kialakítása folyamán például erősödött a néptömegek harca Argentína külpolitikai és külkereskedelmi pozícióinak megszilárdításáért, különösen pedig a szocialista országokkal való kapcsolatainak kibővítéséért. Így vette fel 1946 júniusában Argentína a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval.

Ebben az időben az Argentin Kommunista Párt és a peronista mozgalom között éles harc folyt a szakszervezetek kérdésében. Mielőtt Peron feltűnt, Argentínában voltak kommunista, szocialista és anarcho-szindikalista vezetés alatt álló szakszervezetek. Peron, hogy megszilárdítsa hatalmát, a meglévő szakszervezetekkel párhuzamosan peronista szakszervezeteket hozott létre és csupán ezeket nyilvánította törvényesnek. Ezzel tulajdonképpen betiltotta a többi szakszervezetet. S hogy rábírja a dolgozó tömegeket a peronista szakszervezetekbe való belépésre, a szervezeteihez való csatlakozást anyagi előnyökkel kötötte össze. Az Argentin Kommunista Párt a kialakult helyzet reális felmérése alapján úgy döntött, hogy feloszlatja saját szakszervezeteit és utasítja tagjait: lépjenek be a peronista szakszervezetekbe.

A peronista vezetők felismerték, hogy a kommunistáknak a peronista szakszervezetekben való részvétele erőteljesen forradalmasítja a tömegeket és balra tolja Peron mozgalmát. Többen közülük a terrortól, sőt még a gyilkosságtól sem riadtak vissza, hogy megakadályozzák ezt a folyamatot. A vezetés — különösen az alapszervezetekben — mégis lassanként átkerült a korrupt peronista vezetők egy részének kezéből az egyszerű peronista munkásaktivisták és részben a kommunisták kezébe. Nyilvánvalóvá vált, hogy a szakszervezeti mozgalmat a kormány már nem tudja úgy irányítani és felhasználni a maga céljaira, mint azelőtt.

Digitized by Google

Ezzel — Peron uralmának utolsó éveiben — újabb változás következett be a peronista mozgalomban. Argentínában forradalmi folyamat indult el, amely veszélyeztette Washington és az argentin oligarchia érdekeit, s megijesztette az amerikai nagytőkét és a vele szövetséges argentin földesúri és burzsoá elemeket. A munkásosztály és a parasztság soraiban végbemenő haladó irányú fejlődés láttán ugyanis attól tartottak, hogy Peron politikája olyan erőket szabadít fel, amelyek túlnőnek rajta, és korrupt, erkölcstelen vezető gárdáján, s eljön az a nap, amikor félresöprik az útból. Peron maga is tartott ettől: ezért — demagóg jelszavait megtartva — hozzálátott, hogy a földesúri és komprádor-burzsoá elemek igényeihez igazítsa politikai irányvonalát. Kezdték magánkézbe visszaadni az államosított vállalatokat, megszüntették a külkereskedelem szabályozását és egyéb intézkedéseket is tettek a gazdasági élet „liberalizálására", más szóval: a magánvállalkozás feléélénkítésére.

Ez a politikai irányvonal azonban sok egyszerű ember szemét nyitotta fel, olyanokét, akik azért csatlakoztak Peronhoz, mert hittek a jelszavakban és félrevezették őket a részleges reformintézkedések. Peron tekintélye rohamosan csökkent. Jobboldalról is megkezdődtek a támadások Peron ellen: 1955-ben már egymást érték az összeesküvések, a katonai puccskísérletek. Ezek félreérthetetlenül jelezték, hogy Washington és a vele szövetséges argentin kizsákmányoló osztályok elhatározták: Peronnak távoznia kell. Nekik az a kevés engedmény is túl sok volt, amit az argentin diktátor a dolgozó tömegeknek adott. Amikor pedig látták, hogy Peron a tömegek balratolódásával szemben náluk keres menedéket, úgy döntöttek, hogy a nyílt katonai kormányzat sokkal alkalmasabb a növekvő haladó mozgalommal való leszámolásra, mint Peron, akit bizonyos fokig mégiscsak kötöttek demagóg jelszavai és az általa vezetett mozgalom nyomása. Az Argentin Kommunista Párt ekkor úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az adott körülmények között jobb Peron, akit a tömegek bizonyos fokig befolyásuk alatt tarthatnak, mint az argentin finánctőke nyílt katonai diktatúrája. Ezért a párt a nép felfegyverzését követelte az összeesküvő katonatisztek ellen. Peron a tömegekre és a katonaságnak hozzá hű maradt rétegére támaszkodva eredményesen vehette volna fel a harcot a lázadó tábornokok ellen. Ő azonban nem élt ezzel a lehetőséggel, hanem 1955 szeptemberében külföldre menekült, átengedve a hatalmat az Aramburu tábornok vezette katonai puccsista klikknek. (Peron jelenleg néhány egykori hívével együtt Franco Spanyolországában fényűző módon él.)

A peronizmus bukása után, az uralomra jutott katonai klikk elnyomó intézkedései a peronista mozgalmat még a Kommunista Pártnál is keményebben sújtották.

Peron távozása óta a részben illegalitásba szorított peronista mozgalom nagy változáson ment át. Azokban az egyszerű peronista tagokban, akik vakon hittek Peron demagóg kijelentéseiben, mély nyomot hagyott vezérük és a korrupt peronista funkcionáriusok árulása. Tulajdonképpen már ekkor kezdődött meg a peronizmusnak mostanában olyan sokat hangoztatott „újjászületése". Az új helyzetben a peronista

Digitized by Google

mozgalommal kapcsolatot tartó argentin kommunisták, akiknek azelőtt is jó kapcsolataik voltak a peronista tömegekkel, hozzákezdtek, hogy lerakják a két mozgalom együttműködésének alapjait.

Az 1958-as elnökválasztáson a kommunista párt „támogatta az antiimperialista jelszavakkal és az agrárforradalom programjával fellépő Frondizit. Ezt tették a peronisták is, akiknek Frondizi e támogatás ellenében legalitást ígért. Más kérdés az, hogy Frondizi, mikor hatalomra jutott, megtagadta programját; az amerikai és angol imperialista monopóliumokkal összefonódott földesúri oligarchia és nagytőke érdekeit védelmezte és ezek nyomására a peronistáknak tett ígéretét sem váltotta be. Ennek következtében a gazdasági helyzet katasztrofálissá vált. A növekvő elégedetlenség sorozatos sztrájkharcokban és tüntetésekben robbant ki. Ezeknek szervezésében a kommunisták gyümölcsöző együttműködést alakítottak ki a peronistákkal, bár a harcban ezek sokszor bizonytalankodtak, ingadoztak.

Az 1962-es márciusi részleges választáson — amelyen 14 tartományi kormányzót és 86 parlamenti képviselőt választottak újjá — Frondizi engedélyével a Peron bukása óta betiltott peronista mozgalom is állíthatott legális jelölteket, de a peronista párt nem. A választáson a kommunisták támogatásával 11 peronista jelöltet választottak kormányzóvá és 47 peronista képviselő kapott mandátumot. A katonatisztek és a mögöttük álló földesúri-finánctőkés csoport a választási eredményeket úgy ítélte meg, hogy Frondizi súlyos hibát követett el, mikor a peronisták erejét lebecsülve, engedélyezte indulásukat a választásokon. Frondizinak később köztársasági elnöki tisztségével kellett ezért megfizetnie, a reakciós katonatisztek ugyanis magukhoz ragadták a hatalmat.

Mi volt a peronizmus valóságos helyzete az 1962. március 18-i választások előestéjén? A mai peronizmus irányvonala már olyan alapvetően különbözik a régebbiétől, hogy maguk a peronisták is a peronizmus „újjászületéséről" beszélnek. Ma a peronizmusban már érezhető az öntudatra ébredt munkásosztály ereje, az antiimperialista, antikapitalista jelleg növekedése. Azelőtt a peronista mozgalomban — a korrupt vezetők félrevezető tevékenysége következtében — még erős volt a kommunistaellenesség. A mai, az újjászületető peronista mozgalom tömegeiben ez fokozatosan csökkent, s a kommunista és peronista tömegek között — gazdasági és politikai harcokban egyaránt — mind szorosabb az együttműködés. A peronista politikusok egy része egyre határozottabban hangsúlyozza, hogy a peronizmus elválaszthatatlan az argentin munkásosztálytól. Egyszóval: a peronista mozgalom tömegei radikálisabbá, haladóbbá formálódnak.

Ebben a helyzetben a kommunista párt a peronista mozgalommal kapcsolatban álló aktivistái útján hatékony és eredményes munkát végez. Codovilla elvtárs a nyáron az Unitá-nak adott nyilatkozatában ezt mondotta: „A kommunista párt és a peronista mozgalom között gyakorlatilag kialakult az akcióegység és az összehangolási politika egysége. Szoros akcióegység alakult ki a szakszervezeti mozgalomban is. A cél most az, hogy a szakszervezeti, a politikai tömegharcok útján olyan széles népi mozgalmat alakítsunk ki, amely képes lesz arra, hogy leverje az oligarchiát, a katonai kasztokat, és olyan fejlődést in-

Digitized by Google

dítson el, amely nemzeti demokratikus kormányt juttat hatalomra; ennek révén biztosítja a népnek, a munkásosztálynak az ország irányítását, s radikális szerkezeti reformokat hajt végre." E harcnak a sikeres megvívásához nemzeti össznépi akciókra van szükség. Ezért az argentin kommunisták egyik legfontosabb feladata ma: jó együttműködés a peronistákkal és minden haladó jellegű mozgalommal. Ezt mondja ki az Argentin Kommunista Pártnak a szövetségi politikáról hozott határozata is.

A március 18-i választások eredményét megsemmisítették ugyan, s a katonai diktatúra üldözi a kommunistákat és a peronistákat, mégis szemmel látható, hogy — éppen a két üldözött mozgalom tömegeinek együttműködése révén — nagy változások érlelődnek Argentínában.

Árkus István

E SZÁM SZERZŐI:

RAPAI GYULA: az MSZMP Baranya megyei bizottságának első titkára, BESNYŐ KÁROLY: az Elnöki Tanács Titkárságának osztályvezetője, KEREK GÁBOR: a Petőfi gimnázium igazgatója, FORGÁCS ISTVÁN: a sarkadi Lenin tsz. elnöke, MOLNÁR ENDRE: az MSZMP K. B. Agit.-prop. osztályának helyettes vezetője, SÁNTA ILONA: a Társadalmi Szemle munkatársa, IZINGER PÁL: az Állami Gazdaságok főigazgatója, HÁY LÁSZLÓ: a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora, Dr. PETHŐ GYÖRGY: aspiráns, ZOVÁNYI ISTVÁN: a Termelőszövetkezeti Tanács Titkárságának helyettes vezetője, PÁLFY JÓZSEF újságíró, KÖNCSEK LÁSZLÓ újságíró, ÁRKUS ISTVÁN újságíró

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

BENKE VALÉRIA (a szerkesztő bizottság vezetője), FRISS ISTVÁN, HÁY LÁSZLÓ, KOMJÁT IRÉN, LAKOS SÁNDOR, MOLNÁR ERIK, NEMES DEZSŐ, NÉMETH KÁROLY, ÓVÁRI MIKLÓS, SÍK ENDRE, SZECSŐDI LÁSZLÓ, SZIGETI JÓZSEF

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

К директивам VIII-ого съезда партии (ДЬЮЛА РАЙАИ, КАРОЙ БЕШНЕ, ГАБОР КЕРЕК, ИШТВАН ФОРГАЧ) — — — — 1

ЭНДРЕ МОЛНАР: На пути строительства социализма — — — — 16

ИЛОНА ШАНТА: О ленинских принципах партийной жизни — — 27

ПАЛ ИЗИНГЕР: Пути повышения производительности труда в сельском хозяйстве — — — — — — — — — — — — 39

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ЯНОШ КАДАР: За полную победу социализма (ЛАСЛО ХАЙ) — 48

ОБМЕН МНЕНИЯМИ О ПРОБЛЕМАХ КООПЕРАТИВНОГО НАКОПЛЕНИЯ ... ...

Некоторые вопросы создания кооперативного фонда (ДЕРДЬ ПЕТЕ) 58

Кооперативное накопление и материальная заинтересованность (ИШТВАН ЗОВАНИ) — — — — — — — — — — — 62

Уроки дискуссии — — — — — — — — — — — — — 66

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Проблемы независимого Алжира (ЙОЖЕФ ПАЛЬФИ) — — — — 72

Развитие польской индустрии (ЛАСЛО КОНЧЕК) — — — — — 81

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Какова роль перонизма в Аргентине? (ИШТВАН АРКУШ) — — — 88

Digitized by Google

INHALT

Zu den Richtlinien des VIII. Parteitags (GYULA RAPAI, KÁROLY BESNYŐ, GÁBOR KEREK, ISTVÁN FORGÁCS) — — — — 1

ENDRE MOLNÁR: Auf dem Wege des sozialistischen Aufbaus — 16

ILONA SÁNTA: Über die leninschen Prinzipe unseres Parteilebens 27

PÁL IZINGER: Die Erhöhung der Arbeitsproduktivität in der Landwirtschaft — — — — — — — — — — — — 39

BUCHBESPRECHUNGEN

JÁNOS KÁDÁR: Für den endgültigen Sieg des Sozialismus — — — — — — — — — — — *(LÁSZLÓ HAY)* — — 48

MEINUNGSAUSTAUSCH ÜBER DIE PROBLEME DER PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFTLICHEN AKKUMULATION

Einige Fragen der Bildung von produktionsgenossenschaftlichen Fonds (DR. GYÖRGY PETHŐ) — — — — — — — — — — — 58

Die produktionsgenossenschaftliche Akkumulation und das materielle Interesse (ISTVÁN ZOVÁNYI) — — — — — — — 62

Konklusionen der Debatte — — — — — — — — — — — 66

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Probleme des unabhängigen Algeriens (JÓZSEF PÁLFY) — — — 72

Die Entwicklung der polnischen Industrie (LÁSZLÓ KONCSEK) — 81

KONSULTATION

Die heutige Rolle des Peronismus in Argentinien (ISTVÁN ÁRKUS) 88

Digitized by Google

CONTENTS

About the guiding principles for the 8th Party Conference (GYULA RAPAI, KÁROLY BESNYŐ, GÁBOR KEREK, ISTVÁN FORGÁCS) 1

ENDRE MOLNÁR: Towards a building-up of socialism — — — 16

ILONA SÁNTA: About Lenin's principles applied to Hungarian Party life — — — — — — — — — — — — — — — 27

PÁL IZINGER: Agriculture on the way of increasing labour productivity — — — — — — — — — — — — — — — 39

BOOK REVIEW

JÁNOS KÁDÁR: For a complete triumph of socialism (LÁSZLÓ HAY) 48

DISCUSSIONS ON THE ACCUMULATION PROBLEM IN THE COOPERATIVE SOCIETIES

A few aspects of the forming of cooperative base — — — — — — — — — *(DR. GYÖRGY PETHŐ)* — — 58

Accumulation and material interest in the cooperative societies (ISTVÁN ZOVÁNYI) — — — — — — — — — — — — 62

Some lessons drawn from the debate — — — — — — — — — 66

INTERNATIONAL REVIEW

The problems of independent Algeria (JÓZSEF PÁLFY) — — — 72

Industrial Development in Poland (LÁSZLÓ KONCSEK) — — — 81

CONSULTATION

Peronism and its present significance in Argentina (ISTVÁN ÁRKUS) 88

Digitized by Google

SOMMAIRE

A propos des directives pour le VIII-ème congrès du parti (GYULA RAPAI, KÁROLY BESNYŐ, GÁBOR KEREK, ISTVAN FORGÁCS) — — — — — — — — — — — — — — 1

ENDRE MOLNÁR: Sur la voie de l'édification du socialisme — — 16

ILONA SÁNTA: Quelques expériences de Hongrie de la lutte pour les principes léninistes de la vie du parti — — — — — — 27

PÁL IZINGER: La voie de l'élevation de la productivité du travail dans l'agriculture — — — — — — — — — — — — 39

COMPTS — RENDUS

JÁNOS KÁDÁR: Pour la victoire complète du socialisme — — — — — — — — — — — *(LÁSZLÓ HAY)* — — 48

ECHANGE DE VUES SUR LES PROBLÈMES DE L'ACCUMULATION DANS LES COOPÉRATIVES AGRICOLES DE PRODUCTION

Quelques questions de la formation des fonds des coopératives agricoles de production (DR. GYÖRGY PETHŐ) — — — — — 58

L'accumulation dans les coopératives agricoles de production et les intérêts matériels (ISTVÁN ZOVÁNYI) — — — — — — 62

Les enseignements de la discussion — — — — — — — — 66

REVUE INTERNATIONALE

Les problèmes de l'Algérie indépendante (JÓZSEF PÁLFY) — — 72

L'évolution de l'industrie polonaise (LÁSZLÓ KONCSEK) — — — 81

CONSULTATION

Quel rôle, le péronisme, joue-t-il aujourd'hui en Argentine? (ISTVÁN ÁRKUS) — — — — — — — — — — — — 88

Digitized by Google

MEGJELENT!

G. V. PLEHANOV:

Irodalom és esztétika

Válogatott tanulmányok

Ez a kötet a kiváló marxista gondolkodó legfontosabb művészetelméleti és irodalomkritikai munkáit tartalmazza.

560 old. **Ára: 60,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

MEGJELENT!

ROGER GARAUDY:

ARAGON ÚTJA

Garaudy, a kiváló francia marxista filozófus ebben a művében azt a bonyolult pályát mutatja be, amelyet Aragon, a „legidőszerűbb francia író", a szürrealizmustól a szocialista realizmusig befutott.

448 old. **Ára: 45,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Új könyvsorozat indult:

A marxizmus—leninizmus klasszikusainak kiskönyvtára

A sorozat célja, hogy Marx, Engels és Lenin legfontosabb műveit hozzáférhetővé tegye a tanulók és az olvasók széles köre számára. A sorozat kötetei nagy példányszámban, olcsó áron, ízléses kötésben kerülnek forgalomba.

A sorozatban kiadásra kerülő művek közül eddig megjelent:

MARX—ENGELS:

A Kommunista Párt kiáltványa

134 old. Ára: 7,— Ft

LENIN

„Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége

168 old. Ára: 10,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR
SZOCIALISTA
MUNKÁSPÁRT
ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

11

XVII. ÉVFOLYAM 1962 NOVEMBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

Október negyvenötödik évfordulóján — — — — — — — — — 1

A VIII. Pártkongresszus irányelveihez (HARGITAI KÁROLY, LETTNER FERENC, DR. HARDY GYULA, DR. KOVÁCS GÁBOR, RÉDAI ISTVÁN, TAKÁCS IMRE, BUDAI KÁLMÁN, MOLNÁR GÉZA, KANCZLER GYULA) — — — — — — — — — 3

DR. MARKÓJA IMRE: A szocialista demokratizmus fejlesztésének kérdései — — — — — — — — — — — — — — 30

LAKOS SÁNDOR: A párt és a pártonkívüliek viszonyának mai vonatkozású problémáihoz — — — — — — — — — — — 41

DR. SIMAI MIHÁLY: A nyugat-európai integráció fő haszonélvezői 55

*

Pártértekezlet Óbudán (GERENCSÉR MIKLÓS) — — — — — 71

DOKUMENTUM

Lenin: A szovjethatalom soronlevő feladatai — — — — — — 76

NEMZETKÖZI SZEMLE

Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának dokumentuma a XII. kongresszus előkészítésére — — — — — — 90

Kivel tart Ghana? (KALMÁR GYÖRGY) — — — — — — — 97

Szerkesztőség:
Budapest, V. Széchenyi rakpart 19. Tel.: 124—475.
Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.
Kiadóhivatal: VI. Révay utca 16. Telefon: 116-660*
Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003 a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp., V. József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V. József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett 1962. október 22.
Megjelent 35 100 példányban
Felelős kiadó: A Kossuth Könyvkiadó igazgatója

636245/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVII. ÉVF. 11. SZ. BUDAPEST 1962. NOVEMBER HÓ

Október negyvenötödik évfordulóján

Negyvenöt esztendővel ezelőtt új korszak kezdődött az emberiség történetében: a győzelmes szocialista forradalmak korszaka.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalomban jött létre a világ első szocialista állama, ott volt a forrása annak a történelmi folyamatnak, amely a Szovjetunióban ma már a kommunizmus építéséhez jutott el. A forradalmi évfordulóra emlékezve első gondolatunk az az ország, amelynek népei a legsúlyosabb megpróbáltatásokkal is dacolva, először építették fel a szocializmust, s amelyben minden nehézséget és torzítást leküzdve ma is elevenen élnek Október lenini eszméi.

A világ első szocialista forradalmát újabbak követték. Ma a Szovjetunió már nincs egyedül, a többi szocialista országgal együtt tagja a szocialista világrendszernek. A szocialista világrendszer gyökerei is az októberi győzelemhez, annak nemzetközi hatásához, az októberi eszmék elterjedéséhez nyúlnak vissza. Az októberi győzelem jegyében fogant szocialista világrendszer ma korunk meghatározó tényezője, a társadalmi haladás és a béke fő ereje.

Korunk legégetőbb problémája a háború és béke kérdése. Az emberiség történetében egy esetleges háború még sohasem fenyegetett olyan katasztrofális következményekkel, mint napjainkban. A háború veszélye az imperialistáktól indul ki, akiknek reakciós politikája és agresszív magatartása — ahogy ezt a Kuba elleni amerikai provokációs intézkedések is mutatják — a népek biztonságát és békéjét fenyegeti. Az emberiség ma annak a forradalomnak köszönheti a lehetőséget és a reményt a háború esztelen erőinek megfékezésére, amely a békéről adta ki első dekrétumát. A béke védelme az Októberi Forradalom nemes emberi eszméiből következik. A Szovjetunió és az összes szocialista ország szövetségben a béke valamennyi hívével minden erejét latba veti, hogy lefogja az imperialista kalandorok kezét és megmentse az emberiséget a világháború borzalmaitól.

A forradalmi évforduló elválaszthatatlan Lenin nevétől. Az ő eszméi, a vezetésével megkezdett forradalom tapasztalatai ma is kimeríthetetlen tárháza a forradalmi elméletnek.

Folyóiratunknak ez a száma új Lenin-dokumentumot közöl:

Digitized by Google

„A szovjethatalom soronlevő feladatai" című cikk eddig nem ismert, első változatának néhány fejezetét. Ez a dokumentum is jól mutatja a lenini tanítások időszerűségét és jelentőségét mai feladataink megoldásában. Lenin ebben, a forradalom első évéből származó írásában arra tanít, hogy a szocialista forradalomban nem elegendő politikailag és katonailag legyőzni a burzsoáziát. Előrelátóan a burzsoázia feletti gazdasági győzelmet is célul tűzte ki. A burzsoázia legyőzése — írta — „most jelentős mértékben új módon vetődik fel előttünk, egészen másképpen, mint ahogy a proletariátus és a burzsoázia közti harc sok-sok évtizedes nemzetközi gyakorlata során felvetődött. A burzsoázia legyőzésén mi most, az Októberi Forradalom vívmányai után, a polgárháborúban aratott sikerek után valami sokkal nagyobb, bár formáját tekintve prózaibb dolgot érthetünk és kell hogy értsünk —, mégpedig: — a burzsoáziát most, miután politikailag legyőztük és a győzelmet katonailag megszilárdítottuk, a népgazdaság megszervezése területén kell legyőznünk, a termelés megszervezése, az össznépi nyilvántartás és ellenőrzés megszervezése területén."

Rendkívül időszerűek ezek a szavak a mi helyzetünkben is. A közeli napokban ül össze pártunk VIII. kongresszusa, amely a szocialista forradalom eddigi mérlege alapján meghatározza a szocializmus teljes felépítésének feladatait. A Központi Bizottság kongresszusi irányelvei a lenini útmutatásokat követik, amikor kifejtik, hogy most, miután hazánkban a szocialista forradalom már győzött a politikában, a szocialista termelési viszonyok a népgazdaság minden ágában általánosan uralkodóvá váltak, és a kulturális forradalomban is jelentős eredményeket értünk el, az a legfontosabb feladatunk, hogy a gazdaságban, a termelésben is biztosítsuk a szocializmus teljes győzelmét.

A kongresszus az a legmagasabb pártfórum, amely a párt politikájáról dönt. A kongresszusra való ideológiai és politikai felkészülés az egész párt és a dolgozó nép nyilvánossága előtt folyik. Pártunk ma azt a gyakorlatot követi, hogy a fontosabb döntéseket mindig megtanácskozza a párttagsággal és a pártonkívüli dolgozó tömegekkel. Most is így történt: a kongresszusi irányelvek hónapokkal a kongresszus előtt nyilvánosságra kerültek. A párt és az ország közvéleménye helyesléssel fogadta ezt a dokumentumot. Az Irányelvek szellemében, mondanivalójában, közzétételében és megvitatásában is annak a bizonyítékát látják az emberek, hogy pártunk a lenini úton halad és munkájában töretlenül érvényesülnek a lenini normák.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 45. évfordulóját ünnepelve azzal a gondolattal készülünk pártunk VIII. kongresszusára, hogy a kongresszus munkájának és a kongresszusi határozatok megvalósításának eredménye a szocializmus teljes felépítése, a nagy Október ügyének méltó folytatása lesz hazánkban.

Digitized by Google

A VIII. Pártkongresszus irányelveihez

Szocialista módon élni, dolgozni és gondolkozni

Irta *HARGITAI KÁROLY*,

a Csepel Motorkerékpárgyár „Pannonia" szocialista brigádjának vezetője

Azért választottam hozzászólásom címéül a szocialista brigádmozgalom jelszavát és vezérlő gondolatát, mert úgy vélem: most, amikor *befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását és a magyar nép a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett*, egyre döntőbb jelentőségűvé válik, hogy a munka, az életmód, a gondolkodás társadalmi életünk minden területén tömegméretekben megfeleljen a szocializmus normáinak.

A mi brigádunk — az országban az elsők között — négy évvel ezelőtt alakult meg. Megalakulásának a VII. kongresszusra való készülődés és a párt helyes, mindannyiunk számára világos és vonzó politikája volt az ösztönzője. Amikor a Központi Bizottság közzétette a VIII. kongresszus irányelveit, brigádunk, üzemünk figyelmesen tanulmányozta, s eközben felmértük az általunk megtett utat és jövő feladatainkat. Nagy öröm nekünk, hogy azt jelenthetjük a VIII. kongresszusnak: úgy érezzük, hogy a magunk részéről végrehajtottuk a VII. kongresszus határozatait: brigádunk háromszor érte el a „szocialista" címet és — elsősorban a termelékenység emelésével — mintegy 1 millió forintot takarítottunk meg. Ez év elején pedig megkezdtük a munkát „a szocialista munka műhelye és üzeme" cím elnyeréséért.

Nemkevésbé vagyunk büszkék arra sem, hogy termelési sikereinkkel egyidejűleg kollektívánk megszilárdult. Ma a szocialista brigádnak üzemünkben több követője van, s ez szerény, de mégsem lebecsülhető hozzájárulás a szocialista módon gondolkodó emberek közösségének gyarapításához. Itt mindjárt szeretném leszögezni azt az igen fontos tapasztalatomat, hogy bármilyen nagy szerepe van is a szocialista nevelésben a munkának, ez egymaga nem alakítja ki automatikusan a szocialista embertípust. Ehhez még sok mindenre: a közösség nevelő erejére, szakmai és politikai tanulásra van szükség. Mi is nagyon fontosnak és helyesnek tartjuk az Irányelveknek azt a célkitűzését, hogy *„fokozzuk az eszmei harcot... a szocialista módon élő, dolgozó, gondolkodó és érző ember neveléséért"* és hogy általánossá tegyük *„az emberek közötti kapcsolatok új szabályait, a szocializmus erkölcsi normáit"*. A szocializmus alapjainak lerakásával lényegében megteremtettük ennek az objektív alapját. Most az van soron, hogy *a tudat társadalmi méretekben felzárkózzék a társadalomban végbement szerkezeti változásokhoz.* Ez pedig céltudatos, nem lankadó politikai munkát követel.

Gyakran halljuk: könnyű most pártmunkát, a tömegek közötti felvilágosító munkát végezni, mert pártunk az egész nép bizalmát és támogatását élvezi; helyileg is könnyű most őszinte, nyílt légkört teremteni, mert ennek feltételeit országosan megteremti a pártnak a tö-

Digitized by Google

megek iránti mély bizalmon alapuló, marxista politikája. És ez valóban igaz. Most megnyíltak olyan zsilipek, amelyeket az ellenforradalom előtti pártvezetés mesterségesen, a tömegek iránti bizalmatlanságból elzárt. De ma igényesebb is a tömegek közötti munka. Nincsenek sablonok és sémák, hanem türelmesen, az egyes emberek gondolkodását és hajlamait figyelembe véve kell megszabnunk a munka irányát és módszereit. A lehetőségekhez és erőnkhöz mérten mi is erre törekszünk.

A mi szocialista brigádunk és pártszervezetünk is a küldöttválasztó taggyűlésen, majd a gyári pártértekezleten újra meghányta-vetette az üzem és a maga kongresszusi felajánlása végrehajtásának problémáit. Egyöntetűen arra a véleményre jutottunk, hogy az Irányelvek 21. pontjában foglaltakhoz mérten, új felajánlást is tehetünk, s a pártértekezleten meg is tettük ezt. Úgy véljük, ez egyaránt jól szolgálja a gazdaságosság, a jobb minőség követelményeit, s nem utolsósorban a Csepel-motorkerékpárok bel- és külföldi vásárlóinak érdekeit. A mi brigádunk keze alól kikerült motorkerékpároknak a garanciális időben való meghibásodása már eddig is rendszeresen csökkent, de most úgy döntöttünk: *az általunk gyártott, illetve összeszerelt motorblokkokhoz külön garancialevelet adunk.* Vállaltuk, hogy a szerelési hiba miatt elromló motorokat *saját időnkből* javítjuk meg. Az exporttermékeknél ez úgy valósítható meg, hogy a szervizektől beérkező adatok alapján megtudjuk, hány olyan motor került hozzájuk, amely a mi garancialevelünkkel van ellátva, s ugyanannyi itthoni motort javítunk meg anélkül, hogy ezért bért vennénk fel. A mi garancialevelünk tartama tíz hónap, illetve 6000 kilométer. Javasoltuk, hogy a garancia idejét az egész gyár emelje fel hat hónapról tízre, s terjessze ki 6000 kilométerre. Ezeknek a feltételeknek a megadásával külföldön is nagyobb bizalmat szerezhetünk a magyar árunak, növelhetjük versenyképességét a világpiacon.

S ha már a világpiac problémáját érintem, szeretném elmondani, hogy üzemünkben és brigádunkban nagy érdeklődést és figyelmet keltettek a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának új határozatai. A nemzetközi szocialista összefogás jelentőségét mi igazán naponta tapasztaljuk, hiszen mi a feldolgozandó nyersanyagok jó részét a testvéri országokból kapjuk, ez tehát jelentősen befolyásolja a munkafeltételeinket; kész termékeinket pedig sok külföldi országban ismerik és vásárolják, elsősorban a baráti országokban.

A 250-es Csepel-motorkerékpár — szerintünk — minőségét tekintve jó, világszínvonalú cikk. De ha azt nézzük, *hogyan készül*, mekkora sorozatban, milyen műszaki és technológiai körülmények között, mennyi önköltséggel, akkor bizony be kell látnunk, hogy ezekben a vonatkozásokban jócskán elmaradunk a világszínvonaltól.

Az összes itt említett tényezők közül én a szérianagyságot tartom a legfontosabbnak. Nem fizetődik ki ugyanis az, hogy kis sorozatra automatagépsorokat állítsunk be és más célgépeket szerezzünk be. Igaz, üzemünk a felszabadulás óta nagyot fejlődött, a munka termelékenysége is növekedett. De az igazi, a döntő fordulat mégis a jelenlegi széria többszörösének gyártásával következnék be.

Mindezt korántsem értelmezzük úgy, mintha nem kellene arra

Digitized by Google

törekednünk, hogy kiaknázzuk a jelenlegi keretek között meglevő belső tartalékokat: a jobb munkaszervezést, a nagyobb fegyelmet, a takarékosságot stb. Ezt továbbra is elsőrendű feladatunknak tekintjük. De azt hiszem, ezek méretei meg sem közelítik az előbb említett és a KGST-ben teljesen realizálható nagy fejlődés méreteit.

Szeretnék röviden szólni brigádéletünk más oldalairól is. A szocialista brigádéletnek már sok olyan vonása és olyan módszere van, amely hatásosan segíti elő a dolgozók szocialista öntudatának formálását. A mi szocialista brigádunk kezdettől fogva kerüli az üres formaságokat. Nem iparkodunk például erőnek erejével azon, hogy közösen szórakozzunk, akkor is, ha egyik-másik brigádtagnak vagy családjának máshoz van kedve, hajlama. Az üres formaságok helyett tartalmas kezdeményezésekre törekszünk.

Egy évvel ezelőtt például több szocialista brigád összefogásával elhatároztuk, hogy tíz szocialista brigádtagnak családi házat építünk. Ennek jelentőségét, azt hiszem, nem kell részletezni; a tíz lakás magáért beszél és ékesen mutatja a szocialista kollektívák összefogásában rejlő nagy erőt. Nos, amikor már álltak a falak, egyszerre csak azt vettük észre, hogy a tíz lakástulajdonos már nem a régebben kialakult módszerrel, együttesen dolgozik velünk a mű befejezésén, hanem ki-ki a maga házatáján serénykedik. Néhány beszélgetés persze megtette a magáét. De tanulságként ismét rájöttünk arra, hogy a szocialista öntudat nem befejezett, egyszer s mindenkorra adott valami, hogy az többé vagy kevésbé hosszú fejlődési folyamatban alakul ki, s hogy *a kollektíva erejére a már szilárd szocialista öntudatú embereknek is szükségük van.* A házépítés mindenesetre nehezebb, konfliktusokkal telibb volt, mint az a kisfilm, amelyet róla készítettek.

A szocialista típusú ember nevelése nem kizárólag a nagy jelentőségű, ünnepélyes eseményekhez kapcsolódik. Ellenkezőleg: a hétköznapok kis és nagy problémái sokkal több alkalmat, lehetőséget nyújtanak rá. Íme egy példa: Van gyárunkban egy brigád, amelyet évekig segítettünk. Ez a brigád évekkel ezelőtt felfigyelt a műhely egy ifjúmunkására, aki rossz modorával, hetvenkedéssel keltett feltűnést. Egyesek már-már huligánnak bélyegezték. Észrevettük azonban, hogy ez a fiatalember jól dolgozik, érdeklődik a szakma iránt, szívesen tanul. A brigádtagok hosszú munkával azon igyekeztek, hogy a fiatalember virtuskodási hajlamát jó irányba tereljék. Nem részletezem az érte folyt sok éves birkózást, csak annyit írok meg, hogy az említett elvtárs azóta az egyik szocialista brigád vezetője lett, megnősült, példás életet él fiatal feleségével, jelenleg öthónapos pártiskolán van és ott eredményesen tanul.

Az elmondottak csak ízelítőt adnak mai életünkről. Valójában ennél több a gondunk is, az örömünk is. Úgy érezzük, hogy az Irányelvek helyesen tükrözik eredményeinket, gondjainkat, lehetőségeinket, és biztató perspektívát adnak. Mi is igyekezni fogunk, hogy erőnkhöz képest kivegyük részünket azoknak a feladatoknak a megoldásából, amelyek a szocializmus teljes felépítéséből reánk hárulnak. Ezt azzal a jóleső tudattal és megtisztelő érzéssel tesszük, hogy szerény eredményeink — ha csak egy fokkal is — közelebb hozzák azt az időt, amikor majd az egész magyar nép szocialista módon él, dolgozik és gondolkodik.

Digitized by Google

Gondolatok a gépgyártás technológiájának tökéletesítéséről

Írta *LETTNER FERENC,*

a Budapesti Műszaki Egyetem Gépgyártástechnológiai tanszékének vezetője

A második ötéves terv, de a készülő hosszútávlatú terv is nagy feladatokat ró a gépiparra. A megoldásokat több területen már most ki kell dolgozni, hogy később teljesíteni lehessen őket. Ehhez gondos elemző munkára, egyértelmű döntésekre és fegyelmezett végrehajtásra van szükség.

A gépipar ma népgazdaságunk legnagyobb súlyú iparága. A gépipar 1960-ban a nemzeti jövedelemnek mintegy 14,5 százalékát termelte, s 1961-ben a népgazdaság teljes exportjának 45 százalékát szolgáltatta. Jelentőségét azonban nem lehet csak ezen mérni, s az iránta támasztott követelményeket sem lehet csak eszerint megszabni: figyelembe kell venni a vele kapcsolatban levő népgazdasági ágakra és területekre gyakorolt hatását is. A gépipar termeli a gépi berendezéseket, a munkaeszközöket, és termel számos tartós fogyasztási cikket is. Kimagasló szerepe van a mezőgazdaság termelőerőinek fellendítésében és egyik pillére a kulturális haladásnak. A gépipar az egyik legfontosabb területe a szocialista államok közötti gazdasági együttműködésnek, és jelentős szerepet játszik a két rendszer gazdasági versenyében is. Nem lehet tehát közömbös, hogy a gépipar milyen eszközökkel és módszerekkel, milyen termékeket állít elő. Ezeknek korszerűsége vagy elavultsága döntően befolyásolja a többi népgazdasági ág műszaki és gazdasági színvonalát, munkájuk termelékenységét és termékeik társadalmi költségráfordításait.

A Központi Bizottság júniusi ülése alaposan megvizsgálta a gépipar munkáját és fejlesztésének főbb problémáit, s fontos határozatot hozott a munka megjavítására. A Központi Bizottság fő vonásaiban megjelölte a munka megjavításának útjait-módjait is, s nyomatékosan hangsúlyozta a termelés korszerűsítésének és gazdaságosságának, a munkatermelékenység emelésének problémáit. A kongresszusi irányelvek is megállapítják: „A munka termelékenységének emelése, a gazdaságosság fokozása, a termelés növelése ma a fő front, amelyen a küzdelem a szocializmus teljes felépítéséért hazánkban folyik." Továbbá: „A termelékenység és a termelés emelésének, a gazdaságosság fokozásának fő eszköze a technika és a technológia fejlesztése, a gyártmányok korszerűsítése..."

Mit jelent ez a gépipar vonatkozásában? Mindenekelőtt azt, hogy meg kell ismerni és adottságainkhoz mérten alkalmazni kell a világviszonylatban élenjáró műszaki fejlesztési irányokat és eljárásokat. A technika világszerte rohamosan fejlődik. E tekintetben a termelés sok területén azonosak a törekvések a szocialista és a kapitalista országokban. Ezeknek a műszaki tudományos törekvéseknek és eredményeknek a megismerése és elemzése, különösen pedig adottságaink-

Digitized by Google

nak megfelelő hasznosítása igen nagy feladat. Ez sok területen komoly, sőt alapvető változtatásokat tesz szükségessé.

Melyek a gépipari termelésben felismerhető legfontosabb új törekvések? Mindenekelőtt: a *korszerű gépipari alapanyagok, új anyagok, új előgyártmányok alkalmazása révén a gyártás tömegesítése, a gyártmányválaszték tipizálása és a tipustechnológiák kialakítása.* Hogy azonban valóban korszerű színvonalú legyen a termelés, ahhoz nem elég az, ha a felsoroltak közül csak egyet, kettőt valósítunk meg, hanem ezeket többnyire komplex módon, együttesen kell alkalmazni. Ez a munka döntő részben a gépiparban dolgozó műszaki és gazdasági szakemberek feladata.

Nyilvánvaló, hogy nem lehet a gépipar minden ágára egyszerre és egyaránt mélyen ható intézkedéseket hozni. Nem számolhatunk azzal sem, hogy az eredmény mindenütt teljes lesz. Világosan és egyértelműen ki kell azonban tűznünk, hogy melyek a gépgyártás fejleszthető és fejlesztendő területei. Köztudomású, hogy itt elsősorban a gépgyártásnak azok az ágai jönnek számításba, amelyekben multunk, tapasztalatunk van, illetve, amelyekben vannak lehetőségeink arra, hogy saját kutatási eredményeinket és mások tapasztalatait felhasználva, viszonylag nagyobb nehézségek nélkül elérjük a világszínvonalat.

Az ötéves terv és a KGST határozatai megjelölik a fejlesztés irányait. A fejlesztésre javasolt területek eldöntésénél azonban nemcsak a gyártmányok körét, hanem a termelési folyamatnak azokat a fázisait is figyelembe kell vennünk, amelyek az erők jobb hasznosítása, koncentrálása szempontjából különös gondot igényelnek. De a kiemelt területeken sem a termékek teljes skálája fejlesztendő, hanem azoknak a termékeknek kell előnyben részesülniük, amelyeknél ezt a hazai és a megalapozott export-igények indokolják.

Az e szempontok alapján kiválasztott területeken *a konstrukció és a technológia egységes szemléletéből kell kiindulni.* Jelenleg elérkeztünk oda, hogy *a gépgyártásban a technológiáé a döntő szerep.* A szerkesztési munkát ugyanis saját erőnkre támaszkodva, vagy baráti segítséggel, esetleg licenciák útján is megoldhatjuk, de a technológia olyan tényezője a termelés folyamatának, amely szorosabban kapcsolódik hazai adottságainkhoz, üzemi feltételeinkhez. A kettős feladat: a jó konstrukció és a jó technológia nem választható el egymástól, de közülük *ma az utóbbi a nehezebben megoldható.* Itt tehát különösen nagy a műszaki és gazdasági szakemberek felelőssége.

Törekednünk kell a gyártás tömegesítésére. A nagyobb sorozatok gyártása megköveteli *a csereszabatos alkatrészek gyártását.* Ugyanakkor általános világjelenség a tűrések szűkülő tendenciája. A szűkített tűrésű termék előállítása nagyobb gondot és felkészülést, jobb gyártó berendezést igényel. Az új gyártmányoknál *már a szerkesztés során szemmel kell tartani a gyárthatóság elvét.* Ez azt jelenti, hogy a gépipari gyártmány teljesítmény-adataiból már alakjára és méretére vonatkozóan is adódnak bizonyos követelmények. Egy példa erre: Egységes, nagyteljesítményű diesel-motor sorozatgyártásánál ilyen adat a hengerteljesítmény. A motor azonos méretű elemekből épüljön fel. A hegesztett motorblokk módot ad a hengerszám bizonyos határokon

Digitized by Google

belüli növelésére. A hengerek, dugattyúk, hajtórudak, szelepek sokszorozódása alapja lehet a gyártott sorozat növelésének. Ez akkor is lehetséges, ha egy-egy motortípus önmagában nem adna lehetőséget tömeges előállításra. A megmunkálás egységesítése, tipizálása azzal jár ugyan, hogy a nagyobb teljesítményű motor elemeit használják fel a kisebb teljesítményűnél is, de az esetleges anyagtöbblet bőven megtérül azzal, hogy lényegesen csökken a megmunkálás gyártási költsége. Ugyanakkor jelentősen megnő az ilyen módon szerkesztett motor kisebbb teljesítményű egységeinek terhelhetősége és biztonsága.

Mik a lehetőségek és problémák a gépipari gyártás tömegesítésében? A tömegesítésre a KGST-n belüli munkamegosztás révén megvannak a lehetőségek. A lehetőség azonban önmagában még nem minden; a megvalósulásnak egyéb konkrét feltételei is vannak. Ilyen feltételek pl. *a gondosan kialakított, érett konstrukció* (hogy a termék néhány évig lényeges változtatás nélkül megfeleljen rendeltetésének), a termék iránti szükséglet stabilitása és a tömeggyártáshoz szükséges szellemi és anyagi kapacitás megléte. Az érett konstrukciót azért hangsúlyozzuk, mert ha a tömeges előállításhoz szükséges drága termelőeszközöket a konstrukció folytonos változása miatt újakkal kell kicserélni, vagy lényegesen át kell építeni, akkor ez rendkívül nagy mértékben megdrágítja a termelést, s nem teszi lehetővé, hogy megvalósuljon a gyártás tömegessége által egyébként elérhető gazdaságosság. Fontos, hogy a tömeges gyártásra való áttérés a szükséglet oldaláról is meg legyen alapozva. Ha ugyanis a tömeges gyártásnak megfelelő technológiával olyan terméket termelnek, amely iránt viszonylag kisebb az igény, akkor nem lehet jól kihasználni a korszerű technológiát, és a termelés nem lesz gazdaságos, sőt esetleg még drágább is lesz, mint a tömeges gyártásra alkalmas technológia előtt volt.

A gépesítést és az automatizálást azonban nem szabad csupán a tömegesen előállított végtermék szempontjából értékelni, hanem úgy kell megvalósítanunk, hogy ez a termelés *egész területére* termékenyítőleg hasson. E célból a jelenleginél *racionálisabb üzemi szervezet kialakítására*, a termelés és az erők *nagyobb koncentrációjára és fejlettebb specializációra* kell törekednünk. A koncentráció és a specializáció fokozását többnyire egyidejűleg, egymással összefüggésben lehet és kell megvalósítani. Gyakorlatilag ez nem egyszerű dolog. A koncentrációt ugyanis — a konkrét körülményektől függően — többféleképpen, más és más elvek alapján is meg lehet valósítani. Ha például a koncentrációt valamilyen szerszámgépipari végtermék szempontjából mérlegelik és valósítják meg, akkor mindenekelőtt az szükséges, hogy *egységes elvek szerint irányítsák az ipari kutatást és a termelést*, s ezzel egyidejűleg az előállítandó gépek típusait és méreteit is lerögzítsék. Ügyelni kell arra, hogy a szakosítást úgy szervezzék meg, hogy a rokonjellegű termékeket egy helyen gyártsák. Mindehhez egységes nyersanyag-ellátást is kell biztosítani. Lehetséges azonban a technológia szerinti koncentráció és specializáció is. Vegyük például az öntvénygyártást. Az öntvények különböző súlykategóriájúak. Tömeges előállítás esetén az egyes súlykategóriák szerint lehet szakosítani az öntödéket úgy, hogy az azonos súlycsoportba tartozó munkadarabok gyártását koncentrálják egy-egy öntödében.

Digitized by Google

Mindez azonban nem vezethet oda, hogy megszűnjék a szükséges vertikalitás. Vertikális üzemben is lehet érvényesíteni a koncentráció és specializáció elvét. Jól szemlélhető ez például a tehergépkocsi-motorgyártás kovácsoltáru-igényén. A motorhoz viszonylag nem sok kovácsolt alkatrész kell: főtengely, vezértengely, hajtórudak, szelepek, szelephimbák stb. De azt a specializált kovácsüzemet, amely nem foglalkozik mással, mint e néhány (bár súlyban és méretben eltérő) darab kovácsolásával, a gyártott termékek nagy tömege folytán gazdaságosan lehet gépesíteni és automatizálni. Ugyanakkor az üzem könnyen beilleszthető önálló egységként a gyártási folyamatba, a termelés tehát vertikális marad és a kapacitásokat jól kihasználják.

Az említett példák azt mutatják, hogy a koncentrációt és a szakosítást mindig a konkrét helyzet gondos elemzése alapján, egymással összefüggésben kívánatos megvalósítani, mégpedig aszerint, hogy a jelzett két út kombinációja mikor eredményezi a *leggazdaságosabb megoldást.* Ez természetesen nem lehet becslés dolga. A döntéseket a technológus véleményére és *megalapozott gazdasági ellenőrző számításokra kell építeni.* A követelmények nagyok és egyre jobban nőnek. Ma nem érhetjük be azzal, hogy szűk, empirikus gyakorlatra alapozzuk a gépipari üzemek tervezését, átszervezését, rekonstrukcióját és vezetését. Tudományos felkészültségre és elemző munkára van szükség. Különösen vonatkozik ez a gépipar jövőjét illető elképzelések kialakítására. Itt feltétlenül a társadalmi munkamegosztás legfejlettebb formáit, legmagasabb követelményeit kell szem előtt tartani.

A gépipar minden szintjén nagy felelősség hárul a vezetőkre és beosztottakra. De a gépipar fejlesztése nemcsak a gépiparban dolgozók ügye. Senki sem szemlélheti közömbösen a gépipar fejlesztésére és ezzel az egész népgazdaság termelési szintjének emelésére irányuló erőfeszítéseket, mindnyájunknak erőnk és képességeink legjavával kell belőlük részt vállalnunk.

Az ipari tudományos kutatás hatékonyságának növelése

Irta *DR. HARDY GYULA,*
a Műanyagipari Kutatóintézet igazgatója

A VIII. kongresszus irányelvei rögzítik a társadalmi, gazdasági és politikai életünkben elért jelentős eredményeket és meghatározzák további teendőinket a szocializmus teljes felépítéséért. A többi között megállapítják, hogy „a szocialista építőmunka előrehaladásával megnő a tudomány szerepe: a tudomány közvetlen termelőerővé válik."

Hazánk tudományos életének anyagi és személyi feltételei évről évre örvendetesen javulnak. A legutóbbi években is jelentős lépések történtek a tudományos munka feltételeinek javításáért, társadalmi hatékonyságának növeléséért. Így a Tudományos és Felsőoktatási Tanács vezetésével elkészült az országos távlati kutatási terv. Sok csi-

Digitized by Google

szolni való van még ezen a terven, de a cél és az út helyes. Ezt maga az a tény is mutatja, hogy több ezer tudományos dolgozó bevonásával igyekszünk meghatározni a hazánk gazdasági és kulturális fejlődése szempontjából kiemelkedő kutatási tennivalókat, megpróbálunk fontosság szerinti súlypontokat képezni, és jelentős anyagi és személyi erőket koncentrálunk erre.

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság alig néhány hónapos tevékenysége is sokat ígérőnek mutatkozik, mivel ez nagy távlatokban, mélyreható tudományos elemzés alapján kívánja elősegíteni az iparfejlesztési távlati feladatok helyes kialakítását és reális műszaki megalapozását.

A tudományos élet anyagi ellátása terén nagy jelentőségű eredmény volt az, hogy az utóbbi években létrejött a műszaki fejlesztési alap. Ezzel a kutatómunka finanszírozása közvetlen és szerves kapcsolatba került a termeléssel, s ebben szervezetileg is kifejezésre jut az a vitathatatlanul helyes követelmény, hogy az intenzív tudományos kutatómunka elválaszthatatlan legyen a korszerű termeléstől, minthogy az egyik feltételezi a másikat.

Ezek az eredmények biztatóak, és a tudományos dolgozók nagy tetszéssel fogadták őket, mert munkájuk jelentőségének tettekben való elismerését érzik bennük, ez pedig további jó munkára ösztönzi és kötelezi őket.

A tudományos kutató tevékenység anyagi és személyi feltételeinek, valamint szervezeti kérdéseinek intenzív tanulmányozása és tudományos alapokon való továbbfejlesztése több szempontból is különleges figyelmet érdemel. Ezt a munkát ma már úgy kell megalapoznunk, hogy a kommunizmusba való átmenetnek és a kommunizmus anyagi-technikai bázisának követelményeit tartsuk szem előtt, hogy a tudomány, amikor majd gyakorlatilag is sor kerül erre, jól betölthesse azt a funkciót, amelyet a kommunista társadalom rendkívül magasan fejlett technikai bázisának megteremtése reá hárít. A tudományos kutatómunkának ugyanis megvan az a sajátossága, hogy gyümölcsei csak viszonylag hosszú idő, 5, 10, sőt 15 év múlva érnek be. Ha tehát ma szűkkeblűen, rövidlátóan kezelnők a tudományos kutatómunka fejlesztésének kérdéseit, akkor 5, 10, vagy 15 év múlva szenvednénk meg ezt igazán, akkor, amikor már teljesen felkészültnek kell majd lennünk a kommunizmus technikai bázisának megteremtésére. E nagy felelősség tudatában úgy látjuk: ahhoz, hogy a tudományos kutatás társadalmi hatékonyságát növeljük, az alábbi kérdések mielőbbi megnyugtató megoldása szükséges:

1. A távlati iparfejlesztési tervek súlyponti feladatainak (pl. a vegyipari, a műszeripari, a híradástechnikai stb. feladatoknak) *a kellő súllyal kell szerepelniük a kutatási kapacitások kiépítésében és a kutatóintézetek tematikájában.* Erre van mód, annál is inkább, mert távlati iparfejlesztési terveink most csiszolódnak ki, a kutatási feladatok meghatározása tehát reális alapokon nyugodhat. Szükséges, hogy időnként megfelelő *nyilvános fórumon is* kérjék számon a kutatóintézményektől: mit adtak az iparnak, mit tudnának még adni, és mik ennek a feltételei.

Digitized by Google

2. Tapasztalataim szerint igen rosszul áll a kutatási eredmények gyors ipari realizálása. Nemcsak azért, mert kevés a realizálható eredmény (véleményem szerint e tekintetben az utóbbi években sokat javított az iparfejlesztés perspektíváinak tisztázódása), hanem azért is, mert *nincsenek kidolgozva a gyors ipari realizálást elősegítő szervezeti keretek.* Egyrészt: sem az üzem, sem a kutató intézmény vonatkozásában nincsenek kellőképpen kidolgozva azok az anyagi ösztönzők, amelyek az új termékek és az új technológiák gyors ipari bevezetését elősegítenék. Másrészt: nincs elegendő szabad kapacitás a kísérleti és félüzemi berendezések gyors megtervezésére és legyártására, és ezért évek telnek el, amíg sikerül egy-egy kísérleti üzemet vagy félüzemi berendezést megvalósítani. Ha pedig megépül a kísérleti üzem vagy próbagyár, akkor túl gyorsan tesszük ezt tervkötelezetté — erre több példa is van —, ezzel elvágjuk a kísérletezésnek, a próbaüzemeltetésnek és így az optimális technológiai paraméterek meghatározásának lehetőségét. Az sem ritka dolog, hogy a kísérleti vagy próbaüzemi méretű működéstől a világpiaci árakhoz viszonyított gazdaságossági mutatókat várnak, és ha ez nincs meg, akkor már eredménytelennek is minősítik a munkát.

3. A kutatóintézetekben gyakran tapasztalható, hogy tevékenységük elszakad a gazdasági kérdésektől, hogy nem eléggé sokoldalúan vizsgálják a különféle eljárások, illetve a termékek előállításának gazdasági hatékonyságát. A Műanyagipari Kutatóintézetben igen jó tapasztalatokat szeretünk az ún. *alkalmazástechnikai osztály megszervezésével.* Igaz, hogy ezt sok tekintetben az intézetnek, a műanyagiparnak és a műanyagoknak a népgazdasági jelentősége, ez utóbbiak felhasználhatóságának igen széles köre indokolja, de véleményem szerint ez a pozitív tapasztalat másutt is jól felhasználható. Ezen az osztályon különböző szakmájú mérnökök (elektromos, járműipari, mezőgazdasági, építész-, gépészmérnökök stb.) közgazdászokkal és az intézet többi kutató osztályán dolgozó műanyag-szakemberekkel együtt komplex kutatási és elemző munkát végeznek abból a célból, hogy feltárják a műanyagok alkalmazásának azokat a lehetőségeit, amelyek a legnagyobb műszaki és gazdasági hatékonyságot eredményezik. Ez lehetővé teszi, hogy a népgazdaság különböző ágaiban olyan alkalmazásokat szorgalmazzunk, amelyekkel a legnagyobb gazdasági haszon és egyben a legnagyobb műszaki haladás érhető el. A komplex gazdasági és műszaki elemző munkát más kérdésekre is kiterjesztettük — például a célszerű beruházási irányok meghatározására, a népgazdaság várható távlati műanyagszükségletének felmérésére —, s az eredmény igen pozitív. Más kutatóintézetekben is célszerű lehet ilyen komplex gazdasági-műszaki feladatokat végző osztály létesítése.

4. Mindezen túl igen nagy szükség van arra, hogy a szocialista országok között, nemzetközi méretekben, a jelenleginél hatékonyabban koordinálják a tudományos kutató tevékenységet. Első lépésként azokban a gyorsan fejlődő és növekvő jelentőségű iparágakban kellene ezt szorgalmazni, amelyekben a fejlődésnek különösen nélkülözhetetlen feltétele az, hogy a tudományos kutatómunka eredményei gyorsan és széles körűen realizálódjanak a termelésben, amelyekben a tudomány különösen gyorsan válik közvetlen termelőerővé (pl. a híradástechni-

Digitized by Google

kában, a vegyipar egyes ágaiban). Emellett *sürgős feladat a szocialista országok tudományos-műszaki eredményeinek megfelelő nyilvántartása, dokumentációja is,* hogy megtakaríthassuk azoknak a problémáknak a felesleges kutatását, amelyeket másutt már jól megoldottak.

A felsorolt feladatok természetesen még nem oldják meg teljesen a tudományos kutatás társadalmi hatékonyságának problémáját, de figyelemre méltó szempontok lehetnek a szocialista, illetve kommunista társadalom felépítésének megoldandó feladatai között.

A mezőgazdasági termelés tartalékairól

Irta *DR. KOVÁCS GÁBOR,*
a szarvasi Öntözési és Rizstermesztési Kutatóintézet igazgatója

A párt kongresszusi irányelveinek a tanulmányozása minden vezetőt arra ösztönöz, hogy munkaterülete lehetőségeinek számbavétele és ezek megvalósítása mellett az országos ügyekre is gondot fordítson. Ismereteinek és tapasztalatainak felhasználásával azzal is törődjön, amiért nem tartozik közvetlen felelősséggel sem vezetőinek, sem beosztottainak, de amit kommunista lelkiismerete kér számon tőle.

A Szarvasi Öntözési és Rizstermesztési Kutatóintézet mellett — több állami gazdaság egyesítésével — kialakítottak egy 22 000 holdas gazdaságot. A felsőfokú technikumot is összevonták a kutatóintézettel és a gazdasággal. Ez a megoldás közös keretbe vonja a tudományos kutatómunkát, a felsőfokú oktatást és mindezek próbakövét: a gyakorlati gazdálkodást. Ez az új szervezet a mezőgazdasági termelés tárgyi és személyi feltételeivel való együttes törődést erősíti. Amikor az Irányelvek alapján folyó eszmecserébe bekapcsolódom, a gazdaságunk és intézetünk keretein túlmutató javaslatoknál is saját tapasztalatainkból indulok ki.

1. Termésátlagaink növelésének alapvető záloga a megfelelő tápanyag-ellátottság biztosítása. Mezőgazdasági üzemeinkben a tervezett tápanyag-mérleg most még nem az igényhez, hanem az elosztás és a lehetőség kereteihez igazodik. Ez a helyzet bizonyos idő múlva a talaj termékenységének csökkenésére vezethet. Termésátlagaink növeléséhez elsősorban több nitrogén-műtrágyát kellene biztosítani. A tápanyag-ellátás jelenlegi helyzetének gyors megjavítása különösen az öntözésre berendezett területeken fontos. Az öntözésre való berendezkedés beruházási összege holdanként 4—10 000 forint között változhat. Fokozott tápanyag-ellátás hiányában ez a hatalmas öntözési beruházás talajaink termékenységének csökkenéséhez vezethet. Helyes volna, ha a műtrágya-elosztásnál elsősorban az öntözött területek nagyobb igényét vennénk figyelembe.

2. Sok tartaléka van a mezőgazdasági üzemek takarmánygazdálkodásának. Vannak olyan sertéshizlaló telepeink, ahol 4,3—4,4 kg abrak

Digitized by Google

felhasználásával érnek el egy kg súlygyarapodást, más telepeinken viszont 6,0—6,2 kg abrak szükséges ehhez. Miből adódnak ezek az eltérések? Az üzemi feltételek eltéréseiből. Megfelelő súlygyarapodást csakis megfelelő helyen érhetünk el. Ezért nagyobb gondot kell fordítani az üzemi feltételek megjavítására.

Szarvasmarháinknál a súlygyarapodás nem kielégítő. Ugyanakkor ősgyepeink kihasználatlanul, szinte parlagon hevernek. Helyes volna, ha az ősgyepekre is tervfeladatot tűznénk ki, az öntözési lehetőségeket itt is kihasználnánk. Gazdaságunkban az ősgyepek öntözése havi 16—18 kg súlygyarapodást tett lehetővé. Állataink májustól késő őszig a legelőn tartózkodnak, és minden takarmánypótlás nélkül jövedelmezően gyarapodnak. Ősgyepeink mezőgazdasági termelésünk jelentős tartalékai.

3. A mezőgazdasági termelés nagy tartaléka az igényeknek megfelelő fajta kialakítása és elterjesztése. Még olyan területeken is problémát okoz a jelenlegi helyzet, ahol a közfelfogás szerint minden rendben van. Az idén kiváló silókukorica-termés ígérkezett az ország területén, jóllehet száraz esztendőnk volt. Mégis tápanyagát tekintve, csökkent értékű silókukoricát takarítottunk be, mert gazdaságonként csak egy-egy fajtára támaszkodhattunk. A különböző tenyészidejű fajták helyes megválasztásával nagy tápanyag-értéket takaríthatnánk meg, és a rendelkezésünkre álló silógép-kapacitást sem kellene két-háromhetes felhasználásra tervezni.

4. Mezőgazdasági termelésünk növelésében jelentős szerepe van a tudományos eredmények gyorsabb elterjedésének. Jelenleg komoly szakadék van a tudományos eredmények és felhasználásuk között. Ennek a szakadéknak az áthidalására egységesebbé kellene tenni a kutatást, a gazdálkodást és az oktatást. A mezőgazdasági kutatás fejlesztésére jelentős összegeket fordítunk. Célszerűbb volna a kutatóintézetek költségellátását — az alapkutatásokat kivéve — megszüntetni, a kutatásra és az intézet fenntartására szánt összeget a kísérleti állami gazdaság jövedelméből fedezni. Lehet, hogy így is ugyanannyi pénzt kellene felhasználni, de a kutatók a termelőüzemek jövedelmezőségének növekedésétől függően kapnák meg a munkájukhoz szükséges összeget. Így a termelőüzem eredményessége közvetlenül is foglalkoztatná őket és a termelés prolémáit is gyorsabban segítenének megoldani.

Érdemes azon is gondolkodni, hogy nem volna-e célszerűbb, ha a felsőfokú technikumi oktatást úgy szerveznénk meg, hogy a gyakorlati oktatást a gazdaság szakemberei végezzék. Ez kedvezően hatna a hallgatók gyakorlati szemléletére; a hallgatók szakmai ismereteinek igényes kielégítése a termelésben dolgozó szakembereket nagyobb elméleti képzésre serkentené, s csökkenne a vita az oktatási intézmény és annak gazdasága között.

5. Az elmúlt tíz esztendőben több ezer mezőgazdasági szakember hagyta el az egyetemet és az akadémiákat. A mezőgazdasági szakemberek száma azonban messze elmarad a végzett hallgatók száma mögött. A jelenség különböző okai közül a termelőüzemekben előforduló hibákra szeretnék rámutatni. Az egyetemet végzett gyakornokoknak sokszor a minimális emberi feltételeket sem teremtettük meg a gazdasá-

Digitized by Google

gokban. Inkább két tehén férőhelyéről gondoskodtunk, mint egy mezőgazdasági szakember életlehetőségeiről. Helyes volna, ha a fiatal szakembereket először az úgynevezett bázis-gazdaságokba küldenénk, és ott nem az idénymunkások szükségleteinek minimális kielégítését, hanem a kultúrember igényeinek a kielégítését biztosítanánk. Kutatóintézetünk mezőgazdasági üzemeiben jelenleg 17 gyakornok dolgozik. Ahogy megteremtjük számukra a kedvező életfeltételeket, úgy növelhetjük igényeinket munkájukkal szemben, és úgy kedvelik meg ők a mezőgazdasági termelést. Az idén 280 ezer forintot fordítunk e célok megvalósítására. Ez az összeg hosszú időre elegendő és a gazdaságot a fiatal szakemberek második otthonává tesszük. Véleményem szerint ez az összeg gazdaságunknak szinte egyik legkisebb, de legkamatozóbb befektetése lesz.

Ha ezeket a tartalékokat is mind a mezőgazdasági termelés szolgálatába állíthatnánk, ötéves tervünket nagyobb biztonsággal teljesíthetnénk, gyorsabban haladhatnánk tehát az Irányelvek által kijelölt úton.

Termőföldünk jobb felhasználásáért

Irta *RÉDAI ISTVÁN,*
a mezőtúri Sallai tsz. elnöke

Ahogy közeledik a párt VIII. kongresszusa, úgy fordul a falu figyelme is a kongresszusi tézisek felé.

A kongresszusi irányelvek megjelenésekor a mezőgazdasági dolgozókat az aratás kötötte le, és az országos kérdések iránt érdeklődők is azzal a szándékkal tették el az újságokat: „Majd az aratás után visszatérünk rá!" A visszatérést a küldöttválasztó taggyűlések is ösztönözték, a helyi tennivalók hozzáértő megvitatása ugyanis a párt célkitűzéseinek az ismeretét igényelte.

Termelőszövetkezetünk több mint egy évtizedes tapasztalatait felhasználva szeretnék a kongresszusi irányelvek vitájában szót kérni. Hozzászólásomban egy olyan problémával foglalkozom, amely a VIII. kongresszus határozatainak végrehajtása során az eddiginél nagyobb figyelmet érdemelne.

A termelőszövetkezetek gazdálkodásában helyenként és időnként megtorpanásokat, visszaeséseket tapasztalunk. Vannak ilyen megtorpanások a mi termelőszövetkezetünk életében is. Egy-egy kedvezőtlen esztendő megakasztja fejlődésünket. Bár gazdasági alapjaink szilárdak maradnak, ilyenkor — mint a három legutóbbi, aszályos esztendőben is — a gazdálkodás új éve az egy-két évvel előbbi szintről indul el, vagy csak a gazdálkodás néhány területén tudunk előbbre haladni. Ez az esetenkénti megtorpanás a talaj- és éghajlati adottságokkal is összefügg.

Szövetkezetünk majdnem 5000 holdas területének 40 százaléka

Digitized by Google

erősen kötött, savanyú, réti agyagtalaj, 30—35 százaléka pedig csekély termőképességű szikes. Ilyen földeken mindig nehéz a gazdálkodás, s a termelési eredmények a megengedettnél jobban ingadoznak. Ezek a talajok, közismerten rossz vízgazdálkodásuk miatt, az aszályos években 50 százalékos vagy még ennél is nagyobb terméskiesést okozhatnak. Ilyen nagy terméskiesés pedig még a nagyüzemnek is komoly gondot okoz. A termésingadozás lényeges csökkentésére egyrészt a talaj összetételének gyors és tartós megváltoztatására, másrészt az optimális vízszükségletnek legalábbis megközelítő biztosítására van szükség.

A talajösszetétel megváltoztatását szolgálja a talajjavítás. Szövetkezetünkben a szikes talajok 90 százalékát — a jelentős kiterjedésű szikes legelők kivételével — már megjavítottuk, és megkezdtük a savanyú réti agyagtalajok javítását is. A talajjavítás eredménye különösen az első években és főleg a kalászosoknál szembetűnő. Elsősorban a kenyérgabonánál nagyon meggyőző a termés növekedése. A talajjavítás előtt az aszályos években alig tudtunk holdanként 5—6 mázsa termést elérni. Ezzel szemben 1960-ban 1100 kh-on 10 mázsás átlagot, 1961-ben pedig az intenzív fajták bevezetésével 13 mázsa termésátlagot értünk el. A búza termésátlagának gyors emelkedésében egyéb tényezők is szerepet játszanak (a műtrágyázás, a minőségi vetőmag stb.), a mi esetünkben azonban a talajjavításé volt a fő szerep.

A talajjavításban tehát jó úton haladunk. A tapasztalataink azonban azt jelzik, hogy a talajjavítás önmagában nem oldja meg a gyenge termőképességű talajok problémáját. Termelőszövetkezetünkben azokon a táblákon, amelyeken a talajjavítást (meszezést vagy digózást) két-három éven belül nem követte szervesanyag-utánpótlás, nemcsak a termésátlagok csökkentek, hanem a megjavított talaj veszélybe is került. Mezőtúron olyan eset is előfordult, hogy a javított réteget a megengedettnél mélyebbre szántották le, s ez nemcsak a talajjavítás hatását szüntette meg, hanem a felszínre hozta a káros sókat is, s így a talaj még rosszabb lett, mint a javítás előtt.

Az ötéves terv keretében 800 000 kh. talajjavítást végzünk. Ha ezen a majdnem egymillió hold területen elhanyagoljuk a szervesanyag-utánpótlást, akkor az eredmények elmaradnak a várakozástól, sőt a százmilliós ráfordítások hasznossága is kétségessé válik. A talajjavítás fontosságát az Irányelvek is megemlíti, ezért a magunk nem éppen kedvező tapasztalataiból okulva azt javasoljuk, hogy *történjenek a jelenleginél hatékonyabb intézkedések a javított földek védelmére.* A szervesanyag-utánpótlást a talajjavítási hitel folyósításának feltételévé teszik, de részben ellenőrzés híjján, részben egyéb okokból súlyos mulasztások történnek. Termelőszövetkezetünk úgy döntött, hogy a megjavított területeket felmérve, úgynevezett szervesanyag-visszapótló forgót készítünk, és még akkor is biztosítjuk a javított talajok szervesanyag-ellátását, ha az átmenetileg a javításra nem szoruló, jobb minőségű földek rovására megy. A lehetőségek jobb kihasználása és a most még gyakori hibák megszüntetése végett *helyes volna, ha a jelenleginél szélesebb és nyilvánosabb szakpropaganda indulna meg a javított földek agrotechnikájáról.*

A javított talajok fokozottabb védelme azért is fontos, mert a ta-

Digitized by Google

lajjavítás általában a rossz természeti feltételek között gazdálkodó termelőszövetkezeteket érinti, s így közvetlenül kihat a gyenge termelőszövetkezetek megerősödésére.

A talajjavításon kívül az öntözéses gazdálkodás bevezetésével is csökkenteni lehet azoknak a termelőszövetkezeteknek a nagy termésingadozásait, amelyeknek a talaja rossz vízgazdálkodású. A mi vidékünkön — és nyilván az ország jelentős részén — öntözés nélkül nem is képzelhető el a jelenleginél biztonságosabb termelés. 1959 előtt az öntözés szinte kizárólag a monokulturás rizstermesztést jelentette. Akkor még csak igen bizonytalan elképzeléseink voltak az öntözéses terület növeléséről. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a párt VII. kongresszusának az öntözésre vonatkozó határozata, majd a kongresszust követő széles körű viták és kezdeményezések segítették át a szövetkezetünket a bizonytalanságon. Már 1960-ban lényeges változás történt. 1962-ben pedig 1300 holdat — szántóterületünk 29 százalékát — egyszer, 400 holdat pedig kétszer is megöntöztünk.

Talajviszonyaink miatt még öntözéssel sem tudunk országraszóló eredményeket elérni, de kukoricánk átlaga 185 holdon (májusi morzsoltra átszámítva) meghaladta a 27 mázsát ott, ahol azelőtt csövesen sem termett ennyi. Szénatermésünk 24—25 százalékkal emelkedett. Az öntözésnek köszönhetjük, hogy az egymást követő három aszályos évben gazdasági alapjaink szilárdak maradtak, s állatállományunk minden évben növekedett. De legalább ennyire értékeljük azt a fejlődést is, amely tagságunk tudatában, ismereteiben végbement.

Napjainkban egyre többször hangzik el az, hogy a jövő — már a közeli is — elsősorban a korszerű esőztető berendezéseké. A távolabbi jövőt tekintve, vagy kedvezőtlen terepadottságok esetén ez — véleményem szerint — igaz is. A három év tapasztalata alapján mi egyelőre mégis a barázdás, csörgedeztető és árasztó öntözés mellett döntöttünk. Az volt ugyanis a tapasztalatunk, hogy — különösen aszályos időben — igen eredményes, esetenként az esőztetőnél még hatásosabb öntözés érhető el a felületi módszerekkel. Emellett a felületi öntözési mód — a legegyszerűbb válfaja is — nagyon alkalmas az öntözési kedv kialakítására és a szükséges öntözési gyakorlat megszerzésére. Ha jók a felszíni adottságok, akkor a felületi öntözés az esőztető öntözés egyik válfajánál sem drágább. Kétségtelen, hogy felületi öntözéssel esetenként jóval több vizet használunk el, mint az optimális vízigény. A telepek és a munka gondosabb és körültekintőbb kivitelezésével azonban ez a hiányosság is csökkenthető. Véleményem szerint *csak akkor tudjuk teljesíteni a nagyszabású öntözési programot, ha támogatjuk a termelőszövetkezetek helyi kezdeményezéseit.* A helyi kezdeményezéseknek pedig gátat vetnek a felületi öntözési módszereket lebecsülő nézetek.

Az öntözési program megvalósítását, nemcsak helytelen nézetek akadályozzák. Jelenleg is igen komoly nehézségeket okoz az a zűrzavar, amely a szivattyúval és szivattyú-agregáttal való ellátásban van. A nagyobb teljesítményű szivattyúk csak a rizs-öntözés szerény ellátására vannak biztosítva. Más kultúrák öntözésére a még fellelhető egyedi szivattyúk szolgálnak, és ezeknek meghajtását nemegyszer — a többi munka rovására — erőgépekkel kell végezni. Bizonyos telepnagysá-

Digitized by Google

gokhoz nincsenek megfelelő szivattyú-típusok. Az volna a helyes — különösen a műszakilag megtervezendő öntözőterületeknél —, ha *a tervező vállalat a gépkapacitást is megtervezné, és a kialakult teleptípusok alapján egybeépített szivattyú-agregátokat gyártanának.* A szocialista mezőgazdaság győzelme ezt lehetővé, az öntözéses gazdálkodás területének növekedése pedig szükségessé teszi.

Mind a talajjavítás, mind az öntözés nélkülözhetetlen eszköze a többtermelésnek. A mutatkozó hiányosságok, nehézségek elhárítása napjaink, vagy a közeljövő feladatai közé tartozik. Úgy gondolom, akkor teszünk a legtöbbet a kongresszusi irányelvek megvalósításáért, ha erőnket gazdasági feladataink megoldására, a jelenlegi hibák leküzdésére fordítjuk.

A pártmunka társadalmasítása Dunaújvárosban

Irta *TAKÁCS IMRE,*

Dunaújváros és a Dunai Vasmű pártbizottságának titkára

Az Irányelvek megállapítják, hogy erősítenünk kell a pártmunka társadalmi jellegét. A dunaújvárosi tapasztalatok teljesen igazolják e törekvés helyességét.

Dunaújvárosban 1952-ben 26 függetlenített pártfunkcionárius és 7—8 adminisztratív alkalmazott dolgozott; 1956-tól kezdve ez a létszám fokozatosan csökkent. Jelenleg a városban és Vasműben összesen 5 pártmunkás és 4 adminisztratív dolgozó van függetlenítve.

Nem feladatom, hogy összehasonlítsam a régi és a jelenlegi apparátus munkáját, annál kevésbé, mert a régi funkcionárius-gárdának jelentős érdemei vannak abban, hogy városunk modern szocialista várossá fejlődött. A régi munkatársak általában ma is fontos párt-, állami és gazdasági beosztásokban dolgoznak, nem kisebb erőfeszítéssel és lelkesedéssel, mint a múltban. A mai pártfunkcionáriusok az ő munkájukat folytatják, és az ő tapasztalataikon okulva is igyekeznek a pártmunkát javítani, egyre szélesebb talajon tovább folytatni.

Hogyan tudja a jelenlegi kis apparátus elvégezni a munkát, amely ma sem kevesebb, mint a múltban? Hogyan lehetséges, hogy az a pártbizottság, amelynek mindössze 5 függetlenített munkatársa van, egy 40 ezer főt számláló város, 2700 párttag, 87 alapszervezet, 30 üzem, egy sor intézmény és egy termelőszövetkezet munkáját irányítja, és jut még ideje arra, hogy az egyes emberek ügyeivel is foglalkozzék?

Csak nagyterjedelmű, felelősségteljes, önálló és aktív hálózattal, a társadalmi munkások segítségével képes erre. Korántsem sémaként, nem egyetlen helyes útként ajánlva, s nem tekintve magunkat e téren úttörőnek (hiszen másutt is folynak ilyen irányú kísérletek), nagy vonalakban felvázolom szervezetünk képét.

A pártbizottság irányító tevékenysége, valamint a VB, a revíziós

Digitized by Google

bizottság és a fegyelmi bizottság tevékenysége az általában ismert módon folyik. A pártbizottság tagjai figyelemmel kísérik egy-egy alapszervezet munkáját, és nagy részük az osztályok aktvistájaként is dolgozik.

A végrehajtó bizottság mellett osztályok működnek (PTO, agit-prop. és ipari, közlekedési, kereskedelmi, mezőgazdasági osztály). Egy-egy osztály élén függetlenített munkatárs áll. A titkár nem irányít osztályt, közvetlenül hozzá tartoznak az osztályvezetők, a KISZ, a tanács, a munkásőrség, a NEB, a rendőrség.

A párt és tömegszervezeti osztály az osztályvezetőn kívül 7 osztálytagból és 82 csoporttagból áll. Az osztálytagok egy-egy tömegszervezetért és az alapszervezetek munkájáért felelősek. Az osztály mellett többek között adminisztratív csoport, pártépítő, panaszt kivizsgáló, határozat-szövegező, határozatot ellenőrző, továbbá sport- és rendezvényt szervező bizottság működik. A PTO-val szorosan együttműködik a revíziós bizottság és a fegyelmi bizottság.

Az agitációs- és propaganda-osztályon az osztályvezető mellett 10 pártmunkás dolgozik társadalmi munkában. Ők irányítják a pártoktatási, agitációs, kulturális, köznevelési, egészségügyi, termelési propaganda-, ateista propaganda- és más csoportokat. Ide tartozik a TIT, a Vöröskereszt és a MSZBT.

Az ipari osztály a függetlenített osztályvezetőn kívül 9 elvtársból áll. Ez az osztály is több bizottsággal dolgozik. Például: a műszaki gazdasági bizottsággal, amelynek kohászati, építőipari, könnyűipari, helyiipari, kereskedelmi, statisztikai, pénzintézeti csoportja van. Hozzá tartozik még a társadalmi munkát szervező úgynevezett operatív bizottság, amely jelenleg 8 csoporttal rendelkezik, végül a mezőgazdasági bizottság.

Az egyes munkaterületek tehát erősen tagoltak. Ez a szervezet jelenleg alkalmasnak látszik a feladatok teljesítésére. Különösen jól működik a PTO és az ipari osztály; az agit-prop. osztály eddig nem funkcionált ilyen jól. Az osztályok és ezeken belül a csoportok is a maguk munkaterve alapján dolgoznak, rendszeresen megbeszéléseket tartanak, amelyeket a csoportvezető, illetve az osztályvezető irányít. Azt a szerteágazó munkát, amelyet ez a szervezet összefog, teljességében nem lehet bemutatni, de egy-két példával talán sejtetni lehet előnyeit és tevékenységének formáját.

A végrehajtó bizottság például napirendre tűzi egy vállalat gazdasági és politikai munkáját. A tárgyaláshoz a PTO egyik, az általános vizsgálatokat végző bizottsága készíti el a jelentést és a javaslatokat. A tárgyaláson jelen van a határozatot szövegező bizottság egyik tagja, aki figyelemmel kíséri a tárgyalás menetét, feljegyzi a javaslatokat, és a vizsgálatot végző bizottságnak a jelentése, valamint a VB ülésen elhangzott javaslatok alapján elkészíti a határozat-tervezetet. Ezt a következő VB-ülésen jóváhagyásra terjeszti elő. A jóváhagyott határozatot átadja a határozatok végrehajtását ellenőrző bizottságnak, amely ellenőrző munkájáról félévenként tesz jelentést a VB-nek.

Vagy nézzük a PTO úgynevezett fogadónapos-csoportját. A csoportnak 23 tagja van, csupa olyan elvtárs, aki vezető beosztásban van. A csoport minden tagja fogadónapot tart a hónap egy-egy napján (be-

Digitized by Google

osztás szerint) a városi pártbizottságon. Meghallgatja a dolgozók panaszait, s ha a panasz indokolt és orvosolható, akkor azonnal intézkedik az illetékes állami vagy vállalati szervnél. Ha valamilyen oknál fogva nem lehet azonnal intézkedni, vagy a panasz indokolatlan, akkor átadja az ügyet a panaszokat kivizsgáló csoportnak — ez vizsgálja egyébként a párthoz érkező leveleket és bejelentéseket is—; s ez a csoport elvégzi a szükséges vizsgálatot és ennek alapján intézkedik. Igen hasznos munkát végez ez a két csoport. Sok véleményt gyűjt össze, sok embernek segít ügyes-bajos dolgaikban, számos problémát tár fel, nem egy hibát és visszaélést leplez le.

Igen hasznos munkát végeznek az ipari osztály társadalmi munkatársai is. Munkájuk alapján a végrehajtó bizottság és a függetlenített elvtársak rendszeresen tájékozódnak a vállalatok munkájáról. A statisztikai csoport minden negyedévben értékeli a vállalatok munkáját, s havonként közli a jellemző adatokat. A szakcsoportok pedig munkaterveik szerint rendszeresen és alaposan megvizsgálják a vállalatok gazdasági életét, s ha valahol probléma mutatkozik, jelzik ezt a végrehajtó bizottságnak, illetve az ipari osztály vezetőjének.

Az osztályok mellett tevékenykedő csoportok (különösen a PTO-n és ipari osztályon) szoros együttműködésben végzik munkájukat és szinte óramű pontosságával dolgoznak. Így egy-egy elvtársra csak annyi feladat hárul, amennyit el is tud végezni. Minthogy a munka jól van megszervezve, elvtársaink szívesen dolgoznak.

A pártmunka társadalmasítása jobbá, szervezettebbé teszi a pártmunkát, emeli a párt irányító tevékenységének színvonalát. A függetlenített elvtársak munkáját is megkönnyíti. Így több idejük van arra, hogy a helyszínen ismerjék meg a problémákat, hogy közvetlenül foglalkozzanak az alapszervezetekkel, és több lehetőségük van arra, hogy alapos elemző munkát végezzenek.

A társadalmi munkások hálózata erősíti a párt tömegkapcsolatait, hiszen a csaknem 300 aktivista — az alapszervezetek vezetőségi tagjaival és aktivistáival együtt — rengeteg élő problémát hoz felszínre. Nagy szerepük van a korrupció és általában a szocialista erkölccsel ellentétes jelenségek elleni harcban. Az ő segítségükkel lehetett megszüntetni azokat a súlyos visszaéléseket, amelyek a múltban fordultak elő városunkban.

A társadalmi munkások között — különösen az ipari osztályon, de az agit-prop. osztályon is — pártonkívüliek is vannak. Ez egyáltalán nem gyengíti, hanem inkább erősíti a pártszervezet munkáját. Pártonkívüli mérnökök, technikusok, közgazdászok, akik — nem utolsósorban a mi elzárkózásunk miatt — régebben passzívak voltak, ma büszkén és szívesen dolgoznak, mert érzik a megbecsülést, érzik, hogy a párt őszintén igényli segítségüket.

• Érdekes mozzanata a pártmunka társadalmasításának, a függetlenített apparátus csökkentésének, hogy összevontuk a városi pártbizottság és a Vasmű pártbizottsága titkárának funkcióját; e két helyen ugyanaz az elvtárs látja el a titkári teendőket. Nem volt ez egyszerű dolog. Ha azonban az emberek már megszokták azt, hogy nemcsak a titkár, hanem a többi munkatárs is, és nemcsak a függetlenített elvtársak, hanem a társadalmi munkások is lelkiismeretesen fog-

Digitized by Google

lalkoznak a problémákkal, ha a Vasmű igazgatójának vagy főmérnökének nemcsak a titkár jelenti a pártot, akkor jól megy a munka. A létszámcsökkentésen kívül fontos eredménye ennek a kísérletnek az is, hogy csökkentek a város és a Vasmű közötti súrlódások, s ma már nem probléma az, hogy a város van-e a Vasműért, vagy a Vasmű a városért.

A jövőben tovább kell fejlesztenünk a pártmunka társadalmasítását, tovább kell bővítenünk a társadalmi munkások körét. Ma már ott tartunk, hogy az alapszervezetek is hozhatnak létre társadalmi bizottságokat. Javítanunk kell a társadalmi munkások irányítását. Már említettem, hogy a PTO-hoz és az ipari osztályhoz képest az agitprop. osztály gyengébben működött. Ezt elsősorban az okozta, hogy az agit-prop. osztály vezetője rosszul dolgozott. Az új osztályvezető máris érezhetően megjavította a munkát. Meg kell teremtenünk továbbá az összhangot a különböző osztályok között. A PTO és az ipari osztály jól együttműködik egymással, de az agit-prop. osztálytól még elkülönülten dolgoznak.

Lehetőségeink jók, csak tőlünk függ, hogy éljünk velük. Ha a kongresszusi irányelvek szellemében folytatjuk a munkát, akkor az eredmény nem marad el.

Az új szervezeti szabályzat tervezetéhez

Írta *BUDAI KÁLMÁN*
alapszervezeti titkár, Miskolc

Nagy örömmel és megelégedéssel tanulmányoztam a Központi Bizottságnak a szervezeti szabályzat módosítására tett javaslatait. Ez a két fontos dokumentum — véleményem szerint — híven tükrözi azt a nagy változást, amely társadalmunkban azzal ment végbe, hogy lerakták a szocializmus alapjait, s azt a fejlődést, amelyen az utóbbi években pártunk és pártéletünk keresztülment, s amelynek eredményeként a pártban, de az egész közéletben is sikeresen leküzdöttük a személyi kultuszt és megerősítettük a szocialista demokratizmust. A módosítások a pártélet szabályaira vonatkoztatva fejezik ki ezeket a nagy jelentőségű változásokat. Úgy gondolom azonban, hogy két ponton még ki kellene egészíteni a Központi Bizottság által vitára bocsátott tervezetet.

A kongresszusi irányelvek 17. pontja megállapítja: „*A szocialista nemzeti egység vezető ereje a munkásosztály, annak forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt, az egész magyar nép elismert vezetője.*" Új szervezeti szabályzatunk tervezete is kimondja, hogy a párt „szervezi és vezeti a magyar nép küzdelmét a szocialista társadalom teljes felépítéséért". Ennek a gondolatnak azonban — véleményem szerint — nagyobb nyomatékot kellene adni.

A jelenleg érvényben levő szervezeti szabályzat megállapítja: „A párt népi demokratikus rendszerünk vezető ereje: politikailag irányítja

Digitized by Google

az állami, a gazdasági és a társadalmi szervek munkáját. A párt vezető szerepe, eszmei és politikai irányítása elsősorban az állami, a gazdasági és a társadalmi szervekben dolgozó kommunisták útján érvényesül." Úgy hiszem, ennek a gondolatnak továbbra is szerepelnie kell a szervezeti szabályzat bevezető, elvi részében (természetesen azzal a módosítással, hogy ma már szocialista rendszerről beszélhetünk hazánkban). Éppen e gondolat gyakorlati megvalósítását célozza a módosított szervezeti szabályzat 53. pontja, amely kimondja, hogy a kommunistáknak a tömegmozgalmakban, az állami, a társadalmi és általában a párton kívüli szervezetekben a feladatuk „a párt politikájának érvényesítése a meggyőzés útján".

A párt vezető szerepének az érvényesülését biztosítja a jelenleg érvényes szervezeti szabályzat 43. pontja is, amely a pártszervezetek ellenőrzési jogáról szól. Ez a pont éppen a VII pártkongresszus határozata alapján bővült ki. Addig ugyanis csak a pártszervezetek egy meghatározott körének volt meg az a joga, hogy üzeme vagy vállalata vezetőségének a tevékenységét ellenőrizze. A legutóbbi kongresszus — a Központi Bizottság 1959. október 22-i határozata alapján — bizonyos hivatalok és intézmények pártszervezeteinek is megadta ezt a jogot. A kongresszuson szó volt arról, hogy később más intézményekben és hivatalokban működő pártszervezetek hatáskörének kibővítésére is sor kerül, ehhez azonban előbb tapasztalatokat kell gyűjteni. Nem tartom tehát indokoltnak, hogy kihagyjuk a szervezeti szabályzatból ezt a fontos pontot, amely egyébként gyakorlatilag meg is valósul pártszervezeteink mindennapi munkájában, sőt, amelynek végrehajtása pártszervezeteink tevékenységének egyik legfontosabb oldala.

Az irodalomban is érjük utól hazánk fejlődését!

Írta *MOLNÁR GÉZA*

író

Különös dolgokra eszméltem rá az Irányelvek olvasása közben (bízvást mondhatnék tanulmányozást is, hiszen egy-egy mondatához, passzushoz újra- és újra visszatértem, tűnődtem, tanakodtam rajta). Összefüggéseket kerestem a párt itt deklarált, mindenre kiterjedő elvei, felfogása és az irodalom helyzete, jövője között; természetes, hogy megkülönböztetett érdeklődéssel olvastam a kultúráról, művészetekről szóló megállapításokat. „Tehát ez volna az!" — mondtam magamban, s elégedett is voltam a közöltekkel; mértéktartásukban is határozott, elvileg igaz, sok fogódzkodót, kapaszkodót, emelőt nyújtó, eligazító vélemény ez. Aztán visszalapoztam a külpolitikai, a belpolitikai fejezetekhez, a gazdasági építőmunka feladataihoz, majd továbbmentem a pártról szóló szöveghez, s lassan kialakult bennem a felismerés: vigyázzunk csak, hiszen az Irányelvek egészében ugyanarról a dologról van szó — az itt élő nép helyzetéről és jövőjéről.

Digitized by Google

életünk, világunk alakulásáról! Vagyis csupa olyasmiről, ami a néphez kötött író számára, a felelősséggel gondolkodó, éberen figyelő, hasonlító, műveiben probléma-felvetésekre és szintézisekre törekvő alkotó számára a legközvetlenebbül fontos.

Az összefüggés a pártdokumentumok és az irodalom helyzete, fejlődése között természetesen nem újkeletű. Nem kell nagyon mélyre ásnunk ahhoz, hogy újra elénk tűnjenek azok az évek, amelyekben egy-egy pártkongresszus, értekezlet anyagát, egy-egy jelentősebb szónoklat megállapításait szorgalmasan „aktualizáltuk" és „konkretizáltuk" az irodalom napi feladataira, összefüggéseket és kapcsolatokat erőszakoltunk ott is, ahol erre semmi szükség sem volt, mindezt az akkor burjánzó sematizmus és vulgarizálási hullám jegyében. S egy-egy vers, novella vagy regény hatását már-már a kőszénfejtés vagy a vasöntés tonnaszámaihoz kapcsoltuk.

Világos az is, hogy akkor helyes tendenciák torzulásáról volt szó, de a rossz ösvényeken való tekergés mellett helyes és arányosan mértéktartó áramlatok is éltek és hatottak. Arra gondolok, hogy azokban az irodalom fejlődésére nézve is rossz években igaz elvek is születtek a néphez és a párthoz való hűségről, az irodalom pártosságáról és realizmusáról, s természetesen igaz és jó művek is fogantak és maradtak itt velünk, élő és ható kísérőinkként.

De az, hogy egy kongresszusi tézisgyűjtemény, hogy úgy mondjam: a maga belső energiájából sugározza, minden szándékolt összefüggés-keresés nélkül a legtermészetesebben kifejezi kapcsolatát és hatását az irodalomra — ez valami többet, és főleg mást mutat.

Azt hiszem nem tévedek, ha azt mondom: ez a hatás, mindenekelőtt a harmoniának köszönhető, a szavak és a tettek, az óhajok és az elhatározások, a népet és a pártot egybekapcsoló vérkeringés szép ritmusának, vagyis a szabadság szülte rendnek, melynek értelmét, sok szálú összefüggéseit József Attila villantotta fel.

Nem nyitnak az Irányelvek új szakaszt, új korszakot irodalmunk fejlődésében. Ma már tudjuk (valamikor nem tudtuk), hogy egyetlen dekrétum, határozat sem képes egycsapásra megváltoztatni az irodalom helyzetét, nem tudja sorompóval elzárni a múltat és kinyitni a jövőt. Bonyolult és hosszadalmas tevékenység eredményeként változik a tendencia és a gyakorlat, bontakozik az új az irodalomban.

De immár 17 év objektív valósága bizonyítja, hogy a párt elmélete és gyakorlata gyökeres változásokat tud kezdeményezni és szervezni az anyagi világban és az emberi tudatban is. Hiába fogalmaznák meg az Irányelvek a legszebb egzakt igazságokat is, ha nem az élet valóságára felelnének, ha az élet más vágányokon futna. Meg merném kockáztatni azt a kijelentést is; a kongresszusi irányelvek nem közvetlenül, betűszerint, a betű és a szem kapcsolatával hatnak az irodalomra, de a valóság áttételén keresztül, s ebben van óriási jelentőségük. Mert hiszen az író nyersanyaga, élménytára, forrása és mércéje elsődlegesen az élet, a valóság. S az Irányelvek onnan szívják ezer és egy gyökéren éltető nedveiket, s ennek a valóságnak táplálására érlelik jóízű gyümölcseiket.

Az író létezési formája a szüntelen ítélkezés: a kérdezés és válasz-

Digitized by Google

adás. Az „így van-e?" „így éreznek-e?" kérdésekre hányszor, de hányszor született bennünk bizonytalan, aggodalmaskodó „igen", s hányszor csapott fel bennünk kétségbeesett tagadás! S ha most olvasom az Irányelveket: a valóság analizisére, s a jövő koncepciójára nyugodt „igent" tudok mondani.

•

A jó közérzet hangoztatása annyira általánossá vált, hogy ma már közhelynek számít. A taggyűléseken, a pártkongresszusra készülő küldöttértekezleteken munkások és mérnökök, tudósok felszólalásaiban, számvetéseiben újra és újra hallani az összehasonlításokat a mögöttük hagyott évekkel, s ki-ki a maga legszemélyesebb érzéseiben vonja meg a mérleget, bizonyítja: jobban, szívesebben él és dolgozik mai viszonyaink között. A szószékre lépő kommunisták és pártonkívüliek beszédeiből eltűntek a sallangok, a puffogó frázisok. Akkor támad ideges fészkelődés, köhögés, zajongás, ha silabusz-szöveget hall az ember, ha üresen jár a malom.

A VI. kerületi pártszervezetek küldöttgyűlésén a legizgalmasabb felszólalást Kőműves Frigyestől hallottam, aki a Híradástechnikai Kutató Intézet igazgatója. (Mellesleg szólván Kossuth-díjas fizikus és 1926 óta párttag.) Ez a szemüveges, kissé szórakozott mosolyú, derűs, nyugodt férfi, akit inkább néznék könyvkereskedőnek, mint tudósnak, csupa szakmai problémákról beszélt — félvezetőkről és fénycsőkapcsolókról, nyugati piacokról és hazai maradiságról, a hiradástechnika forrongásáról —, de szavaiban ott feszült, ott alakult, vibrált az ipar jövője. Helyzetünk problémáit a világszinthez mérte, s láthattuk és érezhettük, mit jelent az, hogy valóságos versenytársai vagyunk a fejlődésben évszázados előnnyel futó fejlett nyugati iparnak. De az exportvállalatok képviselőitől ugyanezt hallottam más vetületben. Szinte mindenki a maga munkaproblémáit hozta erre a fórumra, szenvedélyesen és sürgetően, megoldást várva, keresve. Igazi munkaértekezlet volt ez, a legjobb módszerekkel politizáló pártértekezlet.

S ha a vidéken utazgatva vagy Budapesten sétálgatva megállapítja az ember: korszerű, modern országgá válik hazánk, s a városkép, az új épületek, a jó autóbuszközlekedés, a járműforgalom mindmind azt bizonyítja, hogy nemcsak elvi igazságunkban vagyunk többek, de hétköznapjainkban is szorító versenytársaivá válunk a kapitalizmusnak — nos, ilyenkor lehetetlen nem gondolnunk az összefüggésekre, a párt megváltozott politikájára, mindarra, ami az Irányelvekben összegeződik.

S a párt kongresszusi irányelveinek nagy átfogó igazságai mellett megannyi részletmegállapítás, kis bekezdés, egy-egy mondat is kiváltja az „igen, így érzek"-et, az „igen, így van"-t.

Igen, tudom, hogy az atomfelhő árnyékában élünk, s nem akarom, hogy rádióaktív hamuvá sivatagosodott városaink és ligeteink fölött már önerejükből gerjedő, kozmikus méretű atomviharok tomboljanak. Az én számmal mondják az Irányelvek: „Támogatunk minden józan, akárcsak részmegoldáshoz is hozzásegítő egyezményt, amely a nemzetközi feszültség enyhüléséhez vezet."

Digitized by Google

Igen, egyetértek azzal, hogy az életszínvonal-emelésben javítsuk a bérarányokat, s fordítsunk nagyobb figyelmet a kisjövedelmű családok helyzetére. Helyes, hogy hangsúlyozottan gondolunk a gyerekekre és az öregekre, a családi pótlékra és a nyugdíjra.

De ne vesszünk el a részletekben. Benne van ami kell, az Irányelvekben, ott bárki elolvashatja, különbül én úgy sem tudnám elismételni. S méltatni sem tudnám illőbben, mint hogy a pártról szóló passzusban egy összetett mondat szerényen meghúzódó részmegállapítására hívom fel a figyelmet: „... a párt egész tevékenységét a szocialista humanizmus hatja át..." Mikor mondtuk ezt így ki? Mikor tekintettük törvényünknek?...

•

Azt hiszem, ma már van olyan távlatunk az 1956-os ellenforradalmi lázadástól, hogy kimondhatjuk: az akkori és a megelőző időszak irodalmi eltorzulásában, kisiklásában az írástudók minden felelőssége mellett is alapvető tényező volt az eltorzult valóság, az eltorzult pártpolitika. S az 1957-tel kezdődő irodalmi feleszmélésben a későbbiek folyamán létrejött irodalmi kibontakozásban is döntő szerepe az ország megváltozott valóságának volt. Az élet maga győzte meg, állította a párt politikája mellé az alkotók többségét.

Irodalmi életünk mai helyzetét is a valósághoz kapcsolódó viszonya szabja meg. Nem érzem feladatomnak, hogy a sikerekről beszéljek itt, regények és verseskötetek gazdag terméséről, az olvasó ország emelkedő igényességéről, a fiatal alkotók ígéretes seregéről, mindarról, ami örömünk és büszkeségünk. A sikerek önmagukért, önmaguk helyett szólnak. Inkább gondjainkra vetnék egy pillantást.

Az ország ma a társadalmi haladás színvonalát és progreszivitását tekintve messzebb tart, mint irodalmunk. A szocialista ipar és szocialista típusú mezőgazdaság bázisán már az egységes társadalom, az egyetemes népi állam perspektívái rajzolódnak elénk. Az Irányelvekben már felvillan a húszéves gazdaságfejlesztési terv eszméje, amely nem kevesebbet mond, mint azt, hogy 1980-ban a magyarországi lakosság egy főre jutó fogyasztása magasabb lesz, mint a fejlett tőkésországoké. Akkorra már szocialista módon rendezett egészségügyi és lakásviszonyok között él és jelentősen csökkentett munkaidővel dolgozik egész népünk. A perspektíva meggyőző és hiteles: napjaink valóságának aranyfedezetére épül.

Írók, hol a ti húszéves tervetek? — kérdezte nemrég szenvedélyes hangú cikkében Váczi Mihály, s ebben a kiáltásban szinte bennesűrűsödött napjaink irodalmi életének minden gondja. Csak helyeselni lehet ebben a vonatkozásban is az Irányelvek helyzetfelmérését, amikor megállapítja: „irodalmi-művészeti közéletünk ma még különféle eszmei arculatú csoportokból áll... Az a feladatunk, hogy megteremtsük irodalmunknak és művészetünknek a szocialista eszmeiségen alapuló egységét."

Az utóbbi hónapokban felélénkültek a viták az Írószövetségben, de folyóirataink hasábjain is. Különösen hevesen csaptak össze a nézetek a Sarkadi-életmű értékelése körül. A vitát tulajdonképpen az

Digitized by Google

váltotta ki, hogy akadtak, akik Sarkadi elhibázott, rossz színpadi munkáját, az Oszlopos Simeon-t a mai magyar dráma csúcsteljesítményének minősítették. A kibontakozó eszmei csatározás, majd éles vita nagyon szembetűnőnek mutatta az irodalmi életre nehezedő polgáriságot, a kispolgári módon felfogott „szocialista" esztétika nyomását.

Ma már nincs nálunk egyetlen olyan író vagy esztéta sem, aki nyílt reakciós nézetekkel, szocialistaellenességgel lépne fel. Erőnk is, gyengeségünk is, hogy minden állásfoglalás, vita „szocialista" címszó alatt fut — s ez a tény nagyon jól mutatja, hogy nálunk most a fő kérdés a „hogyan?". Azon már régen túljutottunk, hogy akarja-e valaki a szocializmust, egyetért-e rendszerünkkel vagy sem. Ezen ma már senki sem vitatkozik. A viták mélyén — s a Sarkadi-örökség körül kialakult polémia is ezt mutatta — az a kérdés feszül, s ettől vonaglik a felszín; ki mit ért szocialista irodalmon, esztétikán, pártosságon, realizmuson?

Többszörösen és félreérthetetlenül deklarált álláspontja a pártnak az, hogy a szocialista realizmus mellett más, nem-marxista eszmeiségű stílusirányzatok is teret kapnak; vagyis létezhetnek és dolgozhatnak nyílt sisakkal, saját felségjelvényeik alatt olyan alkotók is, akik polgári humanista, neokatolikus, népi-paraszti, vagy más meggyőződéssel nézik a világot. Működésüknek az a feltétele, hogy műveikben nem lehetnek ellenségesek politikai és társadalmi rendünkkel szemben.

Igen fontos és új mozzanat ez művészetpolitikánkban, hiszen emlékszünk rá, hogyan szorították föld alá adminisztratív intézkedésekkel 1949-től kezdve az „újholdasokat" és másokat, s amint a szorítás engedett, ezek szinte sértetlen vértezetben ugrottak ismét porondra. Közülük viszont nem egy jutott el az utóbbi években, a szabad alkotói munka viszonyai között, a szocialista világnézethez, alkotói igényéhez. A különböző stílusirányzatok, a formák és témák változatossága szervesen hozzátartozik mai művészeti életünkhöz.

Itt kell megemlítenem azt is, hogy a szocialista realizmus elmélete is szüntelen változáson, fejlődésen megy keresztül; ma már nem ugyanazt értjük rajta, mint 1951-ben, vagy 1955-ben. Az alakuló, kiteljesedő esztétika még több önállóságot, kezdeményezést, az ítélkezés finomodását, szilárdabb elvi alapokat igényel az irodalomtörténésztől és a kritikustól.

Az 1956-os időszakban az „eszmei határvédelem" is felpuhult. Meggyőző és eredményes harc a beáramló és a hazai talajon sarjadt szövetségeseivel egyesülő morbiditás és dekadencia ellen alig folyt, vagy erőtlenül folyt. Pedig éppen az utóbbi hónapok tanulságai mutatják, hogy a nyílt, határozott eszmei fellépés hátra tudja szorítani a polgáriságot, teret, lendületet ad a néphez kötődő, pártos művészek tevékenységének, ideológiai kiállásának.

A párt gazdasági és politikai sikerei elválaszthatatlanok attól az érzékenységtől, tapintattól, nyugodt türelemtől, amellyel az élet minden jelenségét, a lakosság minden rétegét figyelembe véve végzi munkáját. Ehhez azonban szervesen hozzátartozott az ingadozás nélküli gyors cselekvés, a hajthatatlanság, a vaskövetkezetesség, ha elvi kérdésekről volt szó, ha jobbról vagy balról a párt politikai vonalát támadták.

Digitized by Google

Az irodalom a maga sajátos művészi eszközeivel része az ideológiai munkának is — s az ideológiában nincs békés egymás mellett élés, nincs eszmei fegyverszünet.

Mai helyzetünk természetes velejárója, hogy az összes gyanús származású, kétes értékű irodalmi portékát rózsaszínűre mázolt szocialista cégtáblák alatt árulják. A cégtábla-átfestést jobb ügyhöz méltó buzgalommal néha éppen szocialista vagy kommunista kritikusok végzik.

Azt hiszem természetes követelménye annak a fejlődésnek, amelyet a kongresszusi irányelvek rajzolnak elénk, hogy — mindenfajta türelmetlenség és radikalizmus nélkül — tisztázzuk az eszmei, esztétikai frontokat. Fel kell fedni az irányzatok és eszmék valódi tartalmát — éppen az érintett alkotók érdekében —, s a még mindig fölös számú langyos, periférikus vita helyett nyíltan és határozottan kell küzdeni a marxista világnézetű szocialista-realista irodalomért és művészetért. A különbség az ország társadalmi haladása és az irodalom helyzete között csak így szüntethető meg.

Az egyetemi oktató és nevelőmunka magasabb színvonaláért

Irta *KANCZLER GYULA*,

az MSZMP Bp. XI. kerületi pártbizottságának első titkára

A Műszaki Egyetem küldöttválasztó taggyűlésein és pártértekezletén is sok szó volt a Központi Bizottság kongresszusi irányelveinek arról a pontjáról, amely javasolja a tanulóifjúság származása szerinti kategorizálásának megszüntetését. A beszámoló és a felszólalások azt bizonyították, hogy a párttagság egyetért a Központi Bizottság álláspontjával, és nagy felelősséggel vizsgálja a javaslat végrehajtásának módját, az új helyzetben az egyetemre váró feladatokat. Azoknak a tapasztalatoknak az alapján szeretnék hozzászólni ehhez a kérdéshez, amelyeket az elmúlt években az egyetem pártbizottságának titkáraként szereztem.

A szocializmus alapjainak lerakásával jelentősen közelebb kerültünk ahhoz, hogy társadalmunk a munkásosztálynak, a termelőszövetkezeti parasztságnak és az értelmiségnek, a dolgozó népnek egységes szocialista társadalmává váljék. Az ezt bizonyító tényekkel naponta találkozunk az egyetemen is. A Központi Bizottságnak az a javaslata, hogy szüntessük meg a tanulóifjúság szociális származás szerinti kategorizálását és az iskolai felvételeknél a jelöltek felkészültsége, politikai és erkölcsi magatartása legyen a döntő, teljesen megfelel pártunk szövetségi politikájának, erősíteni fogja a munkásosztály vezetésével kialakuló szocialista nemzeti egységet és elősegíti a szakemberképzés színvonalának további emelését.

A Központi Bizottság javaslatát csak azokkal a társadalmi, politi-

Digitized by Google

kai és kulturális feltételekkel összefüggésben értékelhetjük helyesen, amelyek lehetővé és szükségessé tették az eddigi gyakorlat megváltoztatását. Ezek közé a feltételek közé tartozik az, hogy a felszabadulás, majd a munkáshatalom kivívása után határozottan hozzáláttunk a volt uralkodó osztályok kulturális monopoliumának felszámolásához. A munkások és a parasztok gyermekei elfoglalhatták jogos helyüket az egyetemeken és főiskolákon, így a Műszaki Egyetemen is. A 30-as évek derekán az akkori József Nádor Műegyetemen alig 4 százalék volt a munkás-paraszt származású fiatalok aránya. A felszabadulást követő másfél évtizedben viszont a munkás-paraszt fiatalok mintegy felét alkotják az egyetemi hallgatóságnak. Megállapíthatjuk, hogy e fiatalok döntő többsége jól megállja a helyét, és az egyetem elvégzése után eredményesen dolgozik. Tény az is, hogy a származási kategorizálás mechanikus alkalmazása következtében esetenként olyan fiatalokat is vettek fel, akik még nem voltak alkalmasak egyetemi tanulmányokra. Ez az ő fejlődésükre is káros volt, lemorzsolódásuk pedig nehezítette népgazdaságunknak több és jobb szakemberrel való ellátását. A legutóbbi esztendőkben azonban már örvendetesen csökkent a lemorzsolódás a Műszaki Egyetemen. Az 1957—58. tanévben még a hallgatóknak 9,3 százaléka hagyta abba tanulmányait, az 1961—62. tanévben már csak 3,1 százalék.

A származás szerinti kategorizálás ma már nem követi társadalmunk fejlődését. A Műszaki Egyetemen is egyre több esetben volt ellentmondás a felvételre jelentkező fiatal régi fajta kategorizálása és valóságos helyzete között. Előfordult például az, hogy alkalmazotti származásunak kellett minősíteni egy fiatalt azért, mert édesapja 1950 előtt alkalmazotti munkakörben dolgozott, de már 12 év óta egyik állami gazdaságunk traktorosa és jó munkájáért magas kormánykitüntetést is kapott. A régi kategorizálás néha egészen furcsa ellentmondásokat is szült. Van az egyetemnek olyan ötödéves hallgatója, aki a fennálló rendelkezés szerint egyéb származásúnak minősült, mert apja kisiparos volt, öccse azonban, akit most vettek fel az első évfolyamra, munkásszármazásúnak számít, mert édesanyja másodszor egy cipőgyári munkáshoz ment feleségül és a fiatalabb fiút ez nevelte.

A szülők többségének társadalmi helyzete és munkaköre ma már nem ugyanaz, mint aminek alapján a gyermekek szociális származását eddig meghatároztuk. Az 1961/62. tanévben felvett elsőéves hallgatók közül a munkásszármazásúnak minősített fiatalok szüleinek a fele ma már más munkaterületen dolgozik; 31,5 százalékuk értelmiségi vagy alkalmazotti munkakörben. De egyes kategóriák tartalma is megváltozott. Az elmúlt tanévben felvett alkalmazotti származású fiatalok szüleinek 22 százaléka az állami apparátus dolgozója.

Ezek a jelenségek már az utóbbi esztendőkben is mindinkább azt követelték, hogy az egész embert vizsgáljuk, körülményeivel együtt, és rátermettségét, felkészültségét tekintsük a mérvadónak a felvétel eldöntésekor.

A származás szerinti kategorizálás ilyen körülmények között már nem szolgálhatja közoktatásunk szocialista fejlődését és ezen belül azt a célt sem — amit továbbra is kultúrpolitikánk fontos részének tartunk —, hogy biztosítsuk a munkások és parasztok tehetséges gyer-

Digitized by Google

mekeinek eredményes továbbtanulását. Ennek a célnak az elérése sokféle tényezőtől, elsősorban a továbbtanulás anyagi, kulturális feltételeitől, az oktató és nevelőmunka színvonalától függ.

A munkás- és parasztfiatalok, s hozzátehetem: az üzemből jött fiatalok nagy része nehézségekkel küzd egyetemi tanulmányainak kezdetén. Többségük hátrányosabb helyzetből indul el, mint egy mérnök vagy egy egyetemi tanár gyermeke. Azok a fiatalok, akik érettségi után egy-két évig termelő munkát végeztek, s ez után kerültek az egyetemre, szorgalmasabbak, fegyelmezettebbek, érettebbek, de amit a középiskolában tanultak, az felfrissítésre szorul. Az a tapasztalat, hogy nagy részük képes pótolni elmaradását, az oktatók segítségével átküzdi magát a nehézségeken. Van több olyan negyedéves hallgatója az egyetemnek, aki a felvételi vizsgán csak minimális pontszámot ért el, de tanulmányi eredménye fokozatosan javult és az utolsó két félévben már jelesrendű.

Nagy segítséget ad a munkás-paraszt származású fiataloknak a diákotthon, a kollégium. A múlt tanévben a diákotthonokban élő fiatalok 63,7 százaléka volt munkás-paraszt származású. A diákotthonainkban élő és tanuló fiatalok tanulmányi eredménye évről évre örvendetesen javul. A diákotthonokban folyó oktató és nevelő munka is szerepet játszik abban, hogy a kollégista fiatalok bukási aránya az utóbbi években számottevően csökkent. Az 1959/60-as tanév második félévben a kollégisták 52,1 százaléka, az 1961/62-esben már csak 46,2 százalékuk volt utóvizsgás. Ez az utóbbi eredmény 0,1 százalékkal jobb, mint az egyetemi átlag. A Központi Bizottság kongresszusi irányelveivel megegyezően, e tapasztalatok figyelembevételével, elsősorban a munkás- és parasztszármazású fiatalok eredményes tanulásának biztosítására szükséges az egyetemi diákotthonok bővítése. A következő években a Műszaki Egyetem diákotthonai egy 800 fős fiú- és egy 400 fős leány-diákotthonnal bővül.

A társadalmi tanulmányi ösztöndíj szintén nagy segítség az anyagi nehézségekkel küzdő fiataloknak problémáik megoldásában. Üzemeinknek még körültekintőbben kellene adományozniuk ezeket az ösztöndíjakat és növelniük kellene a társadalmi ösztöndíjban részesülő fizikai dolgozók, illetve munkásgyermekek arányát.

A legfontosabb azonban az egyetemi oktató- és nevelőmunka színvonalának emelése. A Központi Bizottság irányelvei ezt segítik elő, s megvalósításuk azt követeli az egyetemtől, hogy az oktatók — a KISZ és a pártszervezet összefogásával — biztosítsák a jobb oktató-nevelő és a hatékonyabb tudományos munkát, több jobban képzett mérnököt, kommunista szakembert képezzenek ki a Műszaki Egyetemen. E munkának már a hallgatók egyetemi felvétele előtt el kell kezdődnie azzal, hogy a jelenleginél hosszabb ideig tartó, az üzemek és az egyetem jobb együttműködésének eredményeképpen hatékonyabb előkészítő tanfolyamokat szerveznek, a felvételeket körültekintőbben, jobban készítik elő.

El kell érni, hogy a felvételi munkában részvevő minden oktató alaposan ismerje meg az elé kerülő fiatalokat, helyesen tudja elbírálni emberi tulajdonságaikat, politikai és szakmai felkészültségüket, rátermettségüket. Ne a pontszám legyen az egyedüli, fétisizált eldön-

Digitized by Google

tője a fiatalok felvételének, hanem az eddiginél sokkal jobban vegyék figyelembe korábbi munkájukat, képességeiket, magatartásukat.

A felvételi munkában nem szabad szem elől téveszteni, hogy a politikai és a szakmai követelmények egységet alkotnak. Úgy gondolom, hogy az egyetemi tanulmányokra való alkalmasság elbírálásánál a jövőben nem szabad csökkeniük a politikai követelményeknek, ellenkezőleg: növekedniük kell.

A Műszaki Egyetemen a felkészültség vizsgálata mellett eddig is tájékozódtak a jelöltek politikai felfogásáról, e célból a vizsgabizottságok beszélgetéseket folytattak a fiatalokkal. E beszélgetések tapasztalatai — a középiskolák és az üzemek által adott véleményezésekkel együtt — alapot adtak a fiatalok politikai, erkölcsi arculatának megítéléséhez.

Az egyetemnek, hogy több és jobban képzett szakembert nevelhessen a jelenleginél, sokkal szorosabb kapcsolatot kell teremtenie a középiskolákkal és az üzemekkel. A középiskolai pedagógusok és az egyetemi oktatók szoros munkakapcsolata biztosíthatja, hogy az egyetemi továbbtanulás szempontjából olyan fontos tárgyaknak, mint a matematikának, a fizikának a középiskolai oktatása jobban összhangban legyen az egyetemi felvétel követelményeivel. Ma e tekintetben még hiányosságok vannak; érezhető különbség van pl. a vidék és a főváros iskolái között, az egyetemi felvétel követelményei és az érettségihez szükséges tudás között.

Az egyetem és a középiskolák kapcsolatának megvalósításában a KISZ-munkának is új területe nyílik. Helyes volna megszervezni azt, hogy felsőbb évfolyamú egyetemi hallgatók társadalmi munkaként tartsanak fenn kapcsolatot a középiskolákkal, az üzemekkel; vállalják el pl. a matematika-, fizika-szakkörök vezetését vagy segítését, támogassák az üzemben dolgozó érettségizett fiatalok továbbtanulását, a felvételi vizsgára való felkészülését. Az egyetemi ifjúság nagy része (az 1962/63. tanév elsőéves hallgatóinak kb. 85 százaléka), tagja a KISZ-nek. Az ifjúsági szövetség az egyetemi hallgatóság döntő többségét átfogja és jelentős tényezője a hallgatóság eszmei, politikai nevelésének. Van azonban még ellentmondás a KISZ-tagság állandó növekedése és a KISZ-munka színvonala, tartalma között, s a pártszervezeteknek fontos feladatuk, hogy feloldják ezt az ellentmondást és támogassák az ifjúsági szövetség munkáját.

Digitized by Google

A szocialista demokratizmus fejlesztésének kérdései

Írta **Dr. MARKÓJA IMRE**

A Központi Bizottság kongresszusi irányelvei megállapítják, hogy „a szocializmus építésének előttünk álló időszakában népi demokratikus államunk teljesíti a proletárdiktatúra történelmi hivatását, miközben fokozatosan kifejlődnek benne az egyetemes népi államra jellemző vonások... Szocialista államunk továbbfejlesztésének, az egyetemes népi állam kialakulásának kulcskérdése a szocialista demokratizmus mind szélesebb körű kibontakoztatása".

Az Irányelvek a szocialista demokratizmus lényegéből kiindulva meghatározzák a szocialista demokratizmus fejlesztésének fő irányát is: a proletárdiktatúra államának, a dolgozó nép hatalmának állandó erősítésén keresztül, a demokratikus centralizmus elvének következetes érvényesítésével a szocialista állam keretében meg kell teremteni, illetve ki kell bontakoztatni az egyetemes népi állam és demokrácia létrehozásának feltételeit; biztosítani kell annak a lehetőségeit, hogy a legszélesebb népi tömegek egészen közvetlenül, személyesen is részt vegyenek az államhatalom gyakorlásában, a közügyek intézésében; ennek már meglevő lehetőségeit pedig tovább kell tökéletesíteni.

A tézisek alapján felmerülhet az a kérdés: vajon kedvezőek-e a feltételek e célok megvalósítására?

Erre a kérdésre csak határozott igen-nel válaszolhatunk. Az ellenforradalom leverése óta, pártunk következetes marxista—leninista politikájának eredményeként, a társadalmi és gazdasági élet minden területén jelentős fejlődésnek, sőt történelmi jelentőségű győzelmeknek vagyunk szemtanúi. Befejeztük hazánkban a szocializmus alapjainak lerakását, s hozzáfogunk a szocializmus teljes felépítéséhez. Népi hatalmunk, szocialista államunk erősebb és szilárdabb, mint a felszabadulás óta bármikor is volt. Megerősödött a dolgozó tömegek hite és bizalma a párt politikájában és soha nem tapasztalt mértékben megnőtt aktivitásuk a szocialista építés feladatainak megvalósításában. Mindez pedig azt jelenti, hogy megvannak a legfontosabb feltételei a szocialista állami és társadalmi rend, a szocialista demokratizmus további fejlődésének.

Digitized by Google

A társadalmi és politikai feltételek kedvezőek a szocialista demokratizmus további fejlesztéséhez, de hamis illúziókat kergetnénk, ha nem számolnánk azzal is, milyen nehézségeket kell még leküzdenünk, hol kell munkánkon még javítanunk ahhoz, hogy a szocialista demokratizmus fejlesztéséből adódó feladatokat elvégezhessük. Eddigi sikereinknek is az volt az egyik záloga, hogy őszintén szembenéztünk fogyatékosságainkkal, józanul ítéltük meg helyzetünket, s a realitások talaján állva határoztuk meg tennivalóinkat. Nyilvánvaló, hogy a jövő feladatainak megoldása, s így a szocialista demokratizmus széleskörű kibontakoztatása sem képzelhető el másként, mint úgy, ha az elért eredményekre támaszkodunk, de ugyanakkor a meglevő nehézségeket és hibákat, valamint a lehetőségeket is reálisan felmérve alakítjuk ki elképzeléseinket.

A szocialista demokratizmus fejlesztése hosszantartó folyamat, s rendkívül sokirányú feladatok végrehajtását igényli. Lehetetlen egy cikk keretében e hosszantartó folyamatnak s a sokirányú feladatoknak akár csak a leglényegesebb jellemzőit is vázolnunk. Ezért csupán néhány, a közelebbi jövőben megvalósítható elképzelést és tennivalót érintünk.

I.

A szocialista demokrácia valósággá teszi a népképviseleti rendszert, de magában foglalja azt a további követelményt is, hogy a népképviselet — mint közvetett demokratikus forma — kiegészüljön a demokrácia közvetlen intézményeivel, amelyeknek keretében a lakosság változatos formák között személyesen is részt vesz az állami ügyek vitelében. A szocialista demokratizmusnak ez a kettős tartalma leginkább a népi államunk gerincét alkotó *államhatalmi szervek* tevékenységében valósul meg. A szocialista demokratizmus fejlesztése szempontjából ezért elsősorban ezek tekintetében kell jelentősen előrehaladnunk.

Államhatalmi szerveink között kiemelkedő szerepe van az *országgyűlésnek*, amely a népszuverenitás teljes jogú megtestesítőjeként alkotó módon kell hogy irányítsa és ellenőrizze az állami tevékenység minden területét.

Ha azt vizsgáljuk, hogy országgyűlésünk hogyan tölti be ezt a hivatását, megállapíthatjuk, hogy munkája az ellenforradalom óta eltelt években kétségtelenül megélénkült és javult. A javulás azonban a lehetőségekhez és a feladatokhoz képest korántsem kielégítő mértékű; a parlament ülésszakainak, állandó bizottságainak és a képviselőknek a tevékenysége gyakran még formális. Miként tudunk ezen változtatni, hogyan fejleszthetjük valóban hatékonyan működő munkaszervvé az országgyűlést?

Digitized by Google

Ennek érdekében szélesíteni kellene azoknak az ügyeknek a körét, amelyekben kizárólag az országgyűlés dönthet. Növelni kellene a parlament által megtárgyalandó kérdések számát, célul tűzve ki, hogy ez a testület vitassa meg az ország életét érintő legjelentősebb problémákat. Színvonalasabbá kellene tenni az országgyűlés ülésszakainak előkészítését. Ez különösen azt követeli meg, hogy tökéletesedjék az országgyűlés bizottságainak munkamódszere és növekedjék a bizottságok szerepe az országgyűlés által tárgyalandó napirendi pontok előkészítésében, és általában az állami élet ellenőrzésében. Javítani lehetne és kellene a parlament ülésszakainak munkastílusát, hogy ezek minden tekintetben alkalmas fórumaivá váljanak az alkotó vitának, a bírálatnak és a kezdeményezésnek. Végül — de nem utolsó sorban — fokozni kellene a képviselők felelősségérzetét és kötelességtudatát is azért, hogy a választóiktól kapott megtisztelő feladatukat minél tökéletesebben teljesítsék.

Az országgyűlési munka fejlesztésének másik fő módja: a választókkal, a dolgozó tömegekkel való kapcsolat még szorosabbá tétele. E szoros kapcsolat nélkül, a dolgozók véleményének, javaslatainak, elismerő vagy bíráló észrevételeinek ismerete nélkül nem is válhat hatékony munkaszervvé az országgyűlés. A dolgozókkal való kapcsolat gondos ápolása azonban nemcsak ebből a szempontból jelentős. Lényeges azért is, mert lehetőséget ad arra, hogy a lakosság személyesen is bekapcsolódjék a közügyek megvitatásába és megoldásába. Ezt a lehetőséget — még akkor is, ha ez korlátozottabb, mint a tanácsoknál — az eddiginél jobban ki kell használniuk a képviselőknek.

Végül, az országgyűléssel kapcsolatban külön is szólni kell *a törvényalkotás munkájáról*, mivel a szocialista államokban, s így nálunk is igen nagy jelentősége van e tevékenységnek. A kapitalista államok tőkés érdekeket szolgáló törvényhozásával szemben a mi törvényalkotásunknak a nép hatalmának erősítését és fejlesztését, a szocializmus ügyének előbbre vitelét kell szolgálnia. E kívánalomnak pedig csak akkor felelhet meg, ha a törvényelőkészítő és törvényhozó szervek a társadalmi, a gazdasági viszonyok elmélyült elmezése alapján, az élet, a szocialista építés feladatainak ismerete birtokában, a dolgozók véleményére támaszkodva és az ő bevonásukkal alakítják ki a törvényeket.

Eddigi tapasztalataink is azt bizonyítják, hogy színvonalas törvényhozói munka csak így képzelhető el. A legutóbbi idők törvényalkotásai közül gondoljunk például az oktatási törvény, vagy az új Büntető Törvénykönyv megalkotására, amelyek a fenti elvek szerint, a jelenlegi helyzet és a fejlődés várható követelményeinek gondos tanulmányozásával, az „egyszerű" dolgozók és a szakemberek széles körű részvételével készültek, s döntően ezért sorol-

Digitized by Google

hatók legsikerültebb törvényeink közé. Nyilvánvaló, hogy ha a törvényalkotás folyamatában tovább bővítenénk a népi kezdeményezést, ha a legfontosabb törvénytervezetek közül többet bocsátanánk nyilvános vitára és ha a törvényelőkészítés dolgozói, de a képviselők is alkotóbb szellemű eszmecserék útján alakítanák ki e legmagasabbrendű jogszabályokat, akkor törvényhozásunk színvonala gyorsabb ütemben növekednék, s népünk is még jobban magáénak érezné államunk jogi rendjét, még aktivabban vállalna részt törvényes rendelkezéseink megvalósításában.

II.

A szocialista demokratizmus fejlesztésében fontos szerepet töltenek be *tanácsaink* is, melyek az államhatalom helyi szervei és egyben a dolgozók tömegszervezetei.

Az ellenforradalom leverése óta a tanácsok munkája tevékenységük minden területén nagyot fejlődött. Kibővült hatáskörük, s ez lehetővé tette, hogy behatóbban, a lakosság igényeit jobban kielégítve foglalkozzanak területük társadalmi, gazdasági és kulturális problémáival. Erősödött tevékenységük demokratizmusa: megnőtt a választott testületek és bizottságok szerepe a tanácsi munka irányításában, felélénkült, színvonalasabbá vált a tanácstagok munkája, sokat javult a tanácsok tömegkapcsolata, különböző formákon keresztül mind több dolgozó kapcsolódik be személyesen is a tanácsi munkába.

Ezek az eredmények azonban, bármilyen örvendetesek is, nem adhatnak okot önelégültségre. E sikerek inkább csak az első lépések a megindult nagyarányú fejlődésben, de még korántsem általánosan jellemzőek minden tanácsi szervünkre, s különösen nem a községi tanácsokra. A következő idők feladata tehát az, hogy önkritikusan feltárjuk a tanácsi munka javításának további lehetőségeit, kiaknázzuk ezeket, és a fejlődésben elmaradt, gyengébben működő tanácsokat a jók színvonalára emeljük.

A jövőben változatlanul fontos kérdés a tanácsok hatáskörének szélesítése, általában annak elérése, hogy a lakosságot közvetlenül érintő ügyekben olyan szinten történjék a döntés, amilyen szinten felmerülnek. Hangsúlyozzuk: itt nemcsak arról van szó, hogy a minisztériumok kutassák e területen a további lehetőségeket, hanem arról is, hogy a különböző szintű tanácsok (a városi és kerületi tanács; a megyei, a járási és a községi tanács) között is helyesen rendeződjék a hatáskör kérdése.

A hatáskörök szélesítésével, illetve rendezésével kapcsolatban többször találkozhatunk olyan véleménnyel, hogy erre már nincs mód, mert minden lehetségest megtettünk ebben a vonatkozásban. E vélemények szerint most a fő feladat: elérni azt, hogy a

Digitized by Google

tanácsok a meglevő hatáskörrel jól és színvonalasan gazdálkodjanak, éljenek. Ennek az álláspontnak a lehetőségeket teljes mértékben tagadó részével nem érthetünk egyet. A mezőgazdasági és kommunális igazgatásban, vagy egyes káderkérdések eldöntésében például idővel tovább lehet bővíteni a tanácsok hatáskörét, illetve a különböző szintű tanácsok között megfelelőbben lehet rendezni a hatáskört. Az viszont igaz, hogy mit sem ér a tanácsi hatáskörök esetleges további szélesítése, ha egyes tanácsaink a meglevő lehetőségeket sem váltják kielégítően valóra. A helyes álláspont ezért az, hogy a tanácsi munka állandó javításával biztosítani kell a már meglevő lehetőségek magas színvonalú valóra váltását, de ugyanakkor keresni kell a további lehetőségeket is a hatáskör bővítésére és rendezésére. E kétirányú tevékenység alapvető feltétele a színvonalas, a dolgozók igényeit kielégítő és támogatásukat élvező tanácsi munkának.

A tanácsi munka fejlesztésében nem kevésbé fontos feladat, hogy tovább növeljük a tanácsi testületeknek, s elsősorban a tanácsülésnek a szerepét, főként azzal, hogy bővítjük azoknak az ügyeknek a körét, amelyekben kizárólag a tanács mint testület dönthet. De el kell érnünk azt is, hogy a tanácsülések valóban rendszeresen és elmélyülten foglalkozzanak a helyi társadalmi, gazdasági és kulturális élet legfontosabb kérdéseivel. Ez eredményezheti csak azt, hogy a tanácsülések mindenütt alkotó munkaszervekké, a helyi állami élet fő irányítóivá válnak. Így lehet e testületek munkájából száműzni a formalizmust és elkerülni azt a ma még nem egy helyen jelentkező veszélyt, hogy az igazgatási szervek a választott szervek fölé nőjenek.

Nagy figyelmet kell szentelni a jövőben a tanácsi bizottságok munkájának. Ezek a bizottságok egyrészt biztosítják a tanácstagok folyamatos részvételét az állami munkában, másrészt a legalkalmasabb formái annak, hogy a dolgozók személyesen is bekapcsolódjanak a közéleti tevékenységbe. Nem szabad e bizottságokat valamiféle szükséges rosszként kezelni, tevékenységüket formalitásokba fullasztani (mint ez egyes esetekben tapasztalható), ellenkezőleg: minden támogatást meg kell adni munkájuk színvonalának emeléséhez.

A bizottsági munka megjavításának alapvető feltétele, hogy bővítsük az állandó bizottságok feladatkörét, (fokozzuk ellenőrző, véleményező és javaslattevő szerepüket az illető szakterületen; tegyük lehetővé, hogy bizonyos, jelenleg igazgatási úton betöltött feladatkörök átvállalásával ügyintéző és határozathozatali joggal felruházott szervekké váljanak), tökéletesítsük munkamódszereiket, s az eddiginél szélesebb körben vonjuk be munkájukba a lakosság legkülönbözőbb rétegeit, különösen a jó szakembereket.

Az állandó bizottságokon kívül a tanácsok mellett több más

Digitized by Google

olyan bizottság is működik, amely szintén lehetőséget nyújt az állampolgárok széles körének arra, hogy részt vegyen a közügyek intézésében. Sok helyen különböző szakbizottságokat hoztak létre a végrehajtóbizottság és a szakigazgatási szervek mellett, tanácsadó bizottságokat létesítenek egy-egy feladat megvitatására és kidolgozására, nem is szólva a lakóbizottságokról, melyeknek kiterjedt hálózata már eddig is jelentős segítséget nyújtott a szocialista együttélési szabályok megtartásáért, a társadalmi tulajdon védelméért folyó munkában. E lehetőségekkel a jövőben is számolni kell, s még az eddiginél is jobban lehet élni velük, vigyázva természetesen arra, hogy a különféle bizottságok létrehozása és működtetése ne váljék túlzottá vagy öncélúvá, e szervek ne váljanak valamiféle bürokratikus testületekké.

Jelentősége miatt külön is érdemes szólni a tanácstagok és a dolgozók közötti kapcsolat állandó ápolásáról. Enélkül színvonalas tanácstagi munka el sem képzelhető. De a dolgozóknak a tanácsi munkába való közvetlen bevonása is nem utolsósorban azon az úton valósulhat meg, hogy a tanácstagok élő és közvetlen kapcsolatot tartanak választóikkal, különböző alkalmakkor (s különösen a beszámoló-gyűléseken) messzemenően biztosítják a szabad véleménynyilvánítást, kikérik, összegyűjtik és továbbítják választóik javaslatait, bevonják őket egyes problémák megvizsgálásába, egyes feladatok végrehajtásába.

III.

A szocialista demokratizmus fejlesztése szempontjából nagyjelentőségű kérdés a *társadalmi szervek és tömegszervezetek* munkájának tökéletesítése, tevékenységük demokratizmusának fokozása. A szocialista demokrácia továbbfejlesztésével jelentősen megnő ezeknek a szerveknek a szerepe, hatásköre is. Egyre több olyan feladatot látnak el, melyek eddig az állami szervek hatáskörébe tartoztak, egyre nagyobb a szerepük abban, hogy biztosítsák a dolgozók közvetlen részvételét a közügyek intézésében.

A társadalmi szervek és tömegszervezetek közül — a népfront-mozgalomról most nem szólva — különös fontosságú a *szakszervezeti mozgalom* állandó fejlesztése. Nevelő és érdekvédelmi munkájuk mellett a szakszervezetek segíthetik elő leginkább a dolgozók széleskörű bevonását a termelés irányításába és ellenőrzésébe, azaz a gazdasági élet igazgatásába, a sport- és kulturális igazgatás egyes feladatainak ellátásába és nem utolsósorban a szocialista törvényesség megszilárdításáért folyó harcba. A szakszervezetek kiemelkedő szerepét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a kongresszusi irányelvek tovább kívánják növelni a szakszervezetek tevékenységi körét általában a gazdasági feladatok megoldásában, de egyéb területeken is. A szakszervezetek hatás-

Digitized by Google

körébe kell utalni — emelik ki az Irányelvek —, olyan munkajogi, társadalombiztosítási, szociális és kulturális ügyeket is, amelyekkel eddig állami szervek foglalkoztak.

A szocialista demokratizmus fejlesztésében természetesen fontos feladatok hárulnak más társadalmi szervekre és tömegszervezetekre is. Ezek közül elsősorban a népi ellenőrzés rendszerét és a társadalmi bíráskodást kell kiemelni.

A mi gyakorlati tapasztalataink is igazolják azt a lenini tételt, mely szerint *a népi ellenőrzés* az egyik leghatásosabb eszköze annak, hogy a dolgozók széles rétegei részt vegyenek az államéletben és megtanulják igazgatni az államot. A népi ellenőrzésről 1957. decemberében hozott törvény megalkotása óta tízezrek — munkások, parasztok, szakemberek és háziasszonyok — kapcsolódtak be a törvények és határozatok végrehajtásának, általában a szocialista építés feladatai sikeres teljesítésének ellenőrzésébe, és tanulják ezen keresztül az állam igazgatását. A népi ellenőrzés rendszerének további tökéletesítése tehát fontos kötelességünk. A feladatok és munkamódszerek helyes megválasztása, a munkastílus állandó javítása mellett ezt főként úgy érhetjük el, ha a népi ellenőrző bizottságok az eddiginél is nagyobb mértékben alapozzák tevékenységüket a dolgozók közvetlen részvételére.

A társadalmi bíráskodásnak, mely a szocialista jogtudat kialakításáért, a szocialista jogi és erkölcsi normáknak, a szocialista együttélés szabályainak betartásáért folyó küzdelembe kapcsolja be a dolgozó tömegeket, kedvező tapasztalatai vannak hazánkban. E tapasztalatok — ezek természetesen a jól működő társadalmi bíróságok tapasztalatai —, azt igazolják, hogy a társadalmi bíróságok tagjai kellő érettséggel végzik feladataikat. Tárgyalási módszereik és döntéseik az esetek többségében jóval nagyobb nevelő hatást gyakorolnak az érintett dolgozóra és az egész kollektívára, mint a fegyelmi vagy a rendes bírósági eljárások. Ezt bizonyítja, hogy a társadalmi bíróságok által felelősségrevontak között elenyésző számú a visszaeső, s általában is csökkennek a fegyelmezetlenségek, törvénysértések esetei azokban a kategóriákban, melyekben már társadalmi bírósági döntések születtek. A dolgozók is egyre nagyobb érdeklődéssel fordulnak a jól működő társadalmi bíróságok felé, szép számban és igen aktívan vesznek részt a tárgyalásokon.

A jelenlegi helyzettel azonban nem lehetünk teljesen elégedettek. Egyes területeken meglehetősen nagy az elmaradás, egyáltalán nem, vagy csak formálisan szervezték meg a társadalmi bíróságokat, s jónéhány társadalmi bíróságunk igen gyengén, sok hibával működik. Az 1956-os szabályozáshoz képest azonban, ezek ellenére is megvannak a reális feltételei a társadalmi bírósági intézmény továbbfejlesztésének. Ez a közelmúltban meg is történt.

Digitized by Google

Mindenekelőtt kiszélesítettük a társadalmi bíróságok megszervezésének körét. Az eddigi 300 fő alsó határral szemben most minden olyan állami vállalatnál és egyéb állami gazdálkodó szervnél megszervezik majd a társadalmi bíróságokat, ahol a létszám meghaladja a 100 főt. Emellett más állami szervekben és intézményekben, valamint a kisipari szövetkezetekben és ezek központi irányító és gazdálkodó szerveiben is lesz lehetőség társadalmi bíróságok szervezésére.

Növeltük a társadalmi bíróságok hatáskörét. Így a munkafegyelem és a szocialista együttélés szabályainak megsértésével kapcsolatos egyes ügyek elbírálásán kívül a társadalmi bíróságok hatáskörébe fog tartozni az is, hogy elbírálják az ügyész vagy a bíróság által oda áttett kisebb jelentőségű bűntetteket, a munkahelyen elkövetett egyes szabálysértéseket, a vállalat, intézmény dolgozói között felmerült becsületsértési, rágalmazási és könnyű testi sértési ügyeket, valamint a vállalat dolgozóinak egyes anyagi természetű vitáit.

A hatáskör bővítésével párhuzamosan szélesítettük a társadalmi bíróságok intézkedési jogkörét is, mert az 1956-os szabályozás szerinti jogkör a kibővített hatáskörű társadalmi bíróságoknál szűk lenne. Az új törvényi szabályozás lehetővé teszi, hogy a társadalmi bíróságok kifejezetten nevelő jellegű intézkedéseket hozzanak (figyelmeztetés, nyilvános megrovás), s feljogosítja őket arra, hogy kiszabják a Munka Törvénykönyvében meghatározott fegyelmi büntetéseket — kivéve az alacsonyabb munkakörbe való áthelyezést, vagy az azonnali hatályú elbocsátást, melyekre továbbra is csak javaslatot tehetnek —, továbbá lehetővé teszi, hogy egyes ügyekben (a kisebb büntetőügyekben és a szabálysértési ügyekben) pénzbírságot alkalmazzanak, kártérítésre, kényszerelvonó kezelésre kötelezzék az érintett dolgozót stb. Mindez az intézkedési lehetőségek széles skáláját teremti meg.

E néhány jelentősebb vonást érintve is látni lehet tehát, milyen fontos lépéssel kívánunk előrehaladni a társadalmi bíráskodás fejlesztésében. S ez még csak a kezdet. A szükséges feltételek megteremtése után e lépést újabbak követik.

Az eddig elmondottakból nemcsak az tűnik ki, hogy a tömegszervezeteknek és a társadalmi szerveknek milyen jelentős szerepük van a szocialista demokratizmus fejlesztésében, s ezért munkájuk tökéletesítése milyen fontos feladat, hanem az is, hogy a jövőben e szervek vonalán módszeresen foglalkoznunk kell azzal az igen jelentős kérdéssel, hogy *mely állami feladatokat lehet fokozatosan társadalmi útra terelni.*

Az elmúlt években — mint láttuk — már jónéhány ilyen feladatot „átvállaltak" a társadalmi szervek és tömegszervezetek, a a tapasztalatok azt bizonyítják, hogy az így rájuk háruló munkát

Digitized by Google

körültekintően végzik, sőt nemegyszer színvonalasabban is, mint az állami szervek. Ezek a tapasztalatok bátorítást és bíztatást kell hogy adjanak a jövőre nézve is. A „társadalmasításra" természetesen nemcsak a fentiekben említett területeken, hanem sok más vonalon is lehetőség nyílik. Köztudomás szerint megértek például a feltételei annak, hogy megszüntessük a sport állami szervezését és irányítását, s fokozatosan létrehozzuk az önálló és egységes testnevelési és sport-tömegszervezetet, amely ezen a területen a legszélesebb körben bontakoztathatja ki a társadalmi tevékenységet. A szocialista demokratizmus fejlesztésének állandó jellegű követelménye lesz az, hogy ezeket a lehetőségeket a jövőben felkutassuk és fokozatosan megvalósítsuk.

IV.

Hruscsov elvtárs az SZKP XXII. kongresszusán hangsúlyozta: az össznépi demokrácia kifejlesztése nem jelenti és nem is jelentheti azt, hogy gyengül a szovjet jogi normáknak, a munka- és életfegyelem szigorú betartásának ellenőrzése. A kongresszusi irányelvek szintén kiemelik *a szocialista törvényesség* jelentőségét állami és társadalmi rendünk, a szocialista demokratizmus további fejlesztésében. A törvényesség szigorú betartása és betartatása ugyanis egyik fontos biztosítéka állami és társadalmi rendünk szilárdságának, a szocialista demokratizmus kibontakozásának, fejlesztése pedig nagyon is közvetlen módon elősegíti a szocialista demokratizmus fejlődését.

Mi jellemzi a helyzetet ezen a területen és milyen lényegesebb tennivalóink vannak?

A helyzet jellemzését illetően érdemes idézni a kongresszusi irányelveket, melyek megállapítják:

„Országunkban törvényes rend van. Államunk a szocialista törvényesség alapján fejlődik. A személyi kultusszal együttjáró önkény és törvénytelenség súlyosan sértette szocialista államunk demokratizmusát és felbecsülhetetlen károkat okozott a szocializmus ügyének. 1956 után helyreállítottuk a szocialista törvényességet, igazságot szolgáltattunk a személyi kultusz áldozatainak, éberen őriztük a szocialista törvényességet, hogy az önkény okozta törvénytelenségek soha meg ne ismétlődjenek. Népünk tudja és nagyra értékeli, hogy országunkban szabadon, nyugodtan és biztonságban élhet, dolgozhat mindenki, aki nem emel kezet a nép hatalmára."

1956 óta tehát igen nagy erőfeszítéseket tettünk a szocialista törvényesség helyerállítására és megszilárdítására. Ezeknek az erőfeszítéseknek jegyében született meg — a kongresszusi irányelvekkel egyidőben —, a Központi Bizottságnak az a határozata is,

Digitized by Google

amely a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértő perek lezárásáról szól. Ezeket a törekvéseinket siker koronázta. Így juthattunk el arra a fejlődési fokra, melyet az Irányelvek a fenti módon értékelnek.

A szocialista törvényesség további fejlesztésében természetesen még jelentős tennivalóink vannak, s ezeket ugyanolyan, vagy még nagyobb alapossággal és következetességgel kell végrehajtanunk, mint ahogyan ezt eddig tettük.

Mindenekelőtt jelentős munka vár ránk a szocialista jogrend kiépítésében. Téves ugyanis az a többször hangoztatott nézet, mely szerint nálunk befejezéséhez közeledik, vagy lényegében már be is fejeződött a szocialista jogrendszer teljes és végleges kiépítése. E nézetek hangoztatói abból indulnak ki, hogy hatályos jogszabályaink — egy-két kivételtől eltekintve —, már felszabadulás utáni jogalkotások, s a néhány felszabadulás előtti, de még érvényben levő jogszabály kiiktatása jogrendünkből rövid idő alatt megtörténhet.

A fenti érvelés ténybeli megállapítása igaz, az ebből levont következtetés azonban teljesen helytelen. Nem veszi figyelembe, hogy a szocialista jogalkotás mindig a szocialista építés egy adott fejlődési szakaszának társadalmi, gazdasági és politikai viszonyait tükrözi és szolgálja. Ahogyan változnak e viszonyok, előrehalad, új szakaszába lép a szocialista társadalom építése, úgy változik, alakul a szocialista jogrend is. Ha ez nem így lenne, a jog nem is tudná betölteni szolgálati szerepét. Világos tehát, hogy nálunk sem fejeződhetett még be a szocialista jogrendszer kiépítése. Miként szocialista társadalmi rendünk is most érkezett csak el ahhoz a fejlődési fokhoz, amikor a szocializmus alapjainak lerakása után a szocializmus teljes felépítésének időszakába lép, úgy jogrendünkről is csak azt mondhatjuk el, hogy a szocialista alapok lerakását fejeztük be, s a következő évek feladata a szocialista jogrend kiépítése. Akik nem így szemlélik e kérdést, azok társadalmi-gazdasági fejlődésünktől elszakítják a jogrendszer fejlődését, eltávolodnak a valóságtól, a jog szolgálati szerepének megítélését illetően helytelen utakra lépnek, előreszaladnak, s mindezzel lényeges károkat okozhatnak.

A törvényesség fejlesztése terén komoly feladataink vannak a jogalkalmazó szervek munkája színvonalának emelésében is. Ezzel kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, hogy a törvényességért az összes állami és társadalmi szervek együttesen felelnek. Amikor tehát a jogalkalmazó szervek munkájának színvonaláról beszélünk, ebbe éppúgy bele kell érteni a tanácsokat, a vállalatok és termelőszövetkezetek vezetését, a szakszervezeteket és a társadalmi bíróságokat, mint a jogalkalmazásban kiemelkedő, de nem elsődleges szerepet betöltő bűnüldöző és igazságügyi szerveket.

Digitized by Google

A színvonal emelésének fő követelménye, hogy minden jogalkalmazó szervünk messzemenően, a legkisebb kérdésekben is biztosítsa a törvényes rendelkezések betartását, tevékenységében következetesen érvényesítse jogpolitikánk elveit, s a leghatározottabban lépjen fel mindenfajta torzítás ellen. E követelmények színvonalas megvalósításával erősítsék tovább dolgozóinknak a szocialista jogrendbe és törvényességbe vetett bizalmát.

Nem lebecsülendő munkát kell azért is végeznünk, hogy kiszélesedjék a jogalkotó és jogalkalmazó szervek tevékenységének demokratizmusa. Mivel előbb részletesen szóltunk a kérdésről, itt csak a teljesség kedvéért említjük meg, hogy e feladat elvégzése elsősorban azt jelenti, hogy kialakítjuk e szervek közvetlen tömegkapcsolatainak leghelyesebb és legcélszerűbb formáit, s fejlesztjük azokat a testületeket (népi ellenőrzés, társadalmi bíróságok, ülnöki intézmény, önkéntes rendőrség stb.), amelyek biztosítják a nép közvetlen részvételét a szocialista törvényesség fejlesztésében.

Végül, miként a szocialista demokratizmus tökéletesítésének, ugyanúgy a szocialista törvényesség fejlesztésének is egyik legfontosabb feltétele az állampolgárok szocialista tudatának kialakítása. E feladat megoldása is még huzamosabb időt vesz igénybe. Lenin „A szovjethatalom soronlevő feladatai" című írásában kifejtette, hogy az állam, amely évszázadokon át a nép elnyomásának és kifosztásának szerve volt, örökül hagyta ránk a tömegek gyűlöletét és bizalmatlanságát mindennel szemben, ami állami. Ennek leküzdése nagyon nehéz feladat, s csak a szovjethatalom képes rá — mondotta Lenin —, de ez is csak huzamos idő alatt és rendkívül állhatatos munkával. S habár megállapíthatjuk, hogy népünkben megszűnt ez a gyűlölet és alapvetően már feloldódott ez a bizalmatlanság, korántsem mondhatjuk még el, hogy mindenki megértette már a szocialista állam jelentőségét és saját felelősségét az állam tevékenységében. Jócskán akadnak még olyanok is, akik megszegik törvényeinket, megsértik a törvényességet, a szocialista jogi és erkölcsi normákat. Amig pedig a dolgozó tömegek legszélesebb rétegeinek szocialista tudata ki nem alakult, addig a szocialista demokrácia és törvényesség nem teljesedhetik ki. Ezért minden területen fokoznunk kell és az eddiginél sokkal színvonalasabbá, hatékonyabbá kell tennünk nevelő munkánkat.

*

Talán e néhány gondolat felvázolása is érzékelteti, hogy milyen jelentős tennivalóink vannak a szocialista demokratizmus és a törvényesség fejlesztése terén. Pártunk VIII. kongresszusára készülve, s a kongresszus után is kötelességünk lesz, hogy elemezzük e kérdéseket s szívós munkával megoldjuk a szocialista demokratizmus fejlesztésével kapcsolatos feladatokat.

Digitized by Google

A párt és a pártonkívüliek viszonyának mai vonatkozásu problémáihoz

Írta LAKOS SÁNDOR

A párt és a pártonkívüliek viszonya igen széles terjedelmű kérdés. Legfontosabb oldalai: a fő kérdésekben (a béke, a munkáshatalom, a szocializmus stb.) való egyetértés és a megvalósításukért folytatott közös gyakorlati harc. A közfunkciók betöltésének módja nem tartozik a párt és a pártonkívüliek viszonyának legfontosabb elemei közé. Ugyanakkor tény, hogy manapság mégis elsősorban a pártnak a körül az álláspontja körül folyik élénk vita, amely szerint pártonkívülieknek és párttagoknak egyenlő elbírálásban kell részesülniük a közfunkciók betöltésénél. Mi ennek az oka?

Egyrészt az, hogy sok ferde, főleg baloldali, dogmatikus elképzelés megmaradt a múltból. Másrészt az, hogy a párt és a pártonkívüliek kapcsolata ma sok szempontból *új módon vetődik fel.* Helyenként félreértik vagy túlhajtják a párt álláspontját, sőt ellenséges propaganda is tapasztalható. És végül: párttagok és pártonkívüliek az élet minden területén dolgoznak, a közöttük levő viszony márcsak ezért is az egész társadalmat, s megoldandó feladataink zömét érinti. Mindez megmagyarázza az e kérdés iránt megnyilvánuló nagy érdeklődést.

A dolog természetéből következik, hogy ma elsősorban a pártban folyik e körül polémia, ahol ezzel kapcsolatban többnyire „baloldali" nézetekkel kell megküzdeni. Helyenként például ellenállás van a pártonkívüliek állami és közéleti funkcióba állításával szemben. Emögött gyakran elvi tisztázatlanság is rejlik: olyan feltételezések, hogy a párt „elvi engedményeket" tesz, „jobbra csúszik". Sajnos, olyan kommunisták is akadnak, akik saját pozíciófélteségükre próbálnak — rendszerint „baloldali" feliratú — elvi tapaszt ragasztani. Az ilyen nézetek és a belőlük fakadó gyakorlat kárt okozhat ügyünknek, megzavarhatja az 1956 óta töretlenül felfelé ívelő politikánk megvalósulását. Ezért joggal mondhatjuk, hogy e téren jelenleg kétségkívül a „baloldali" torzítás a fő veszély.

Bár gyérebben, de vannak ellenkező előjelű hibák is. Jelen esetben a jobboldali veszély főleg a párt helyes elképzeléseinek

Digitized by Google

sokszor jóhiszemű elvi vagy gyakorlati túlhajtásában jelentkezik, melynek révén egyesek eljutnak olyan következtetésekhez, hogy lényegében már megszűnt a párt vezető szerepe és új, pártvezetés nélküli, „igazi demokratikus" korszak köszöntött be. Mindez elég ok arra, hogy közelebbről is szemügyre vegyük e kérdéskört.

I.

A párttagoknak és pártonkívülieknek a közfunkciók betöltése szempontjából való egyforma megítélése nem új dolog, hanem a marxizmus—leninizmus régi felfogása, *elvi álláspontja*. Elég felidézni Lenin ezzel kapcsolatos álláspontját, hogy meggyőződjünk erről. Lenin a kérdést politikailag közelítette meg. Azt vallotta, hogy a pártnak el kell foglalnia mindazokat a kulcsposztokat, amelyeknek kézben tartása életbevágóan fontos, *elengedhetetlen* politikájának megvalósításához, de ugyanakkor a funkciók zömébe feltétlenül be kell vonnia a széles pártonkívüli tömegeket.

Ebben az összefüggésben hangsúlyozta, hogy össze kell olvasztani a párt és a szovjetek vezető rétegét.[1] *Ilyen értelmezésben* a lenini felfogás valóban általános érvényű, mert a szocializmus felépítése sehol sem képzelhető el anélkül, hogy a párt legfelsőbb vezetői egyúttal ne foglaljanak el kulcsfontosságú pozíciókat a fejlődés irányát meghatározó helyeken (a kormányban, a minisztériumokban, a fegyveres testületekben stb.). Ezt tanúsítja a Szovjetunió mellett az összes népi demokratikus országok példája is.

Lenin szavainak helyes értelmezéséhez azt is figyelembe kell venni, hogy melyek voltak azok a történelmi körülmények, amelyek őt szavainak megfogalmazására késztették: az úgynevezett szakszervezeti vita, amelynek során a bolsevik pártnak erélyesen szembe kellett szállnia olyan nézetekkel, mintha a népgazdaság helyreállításakor a szakszervezetet illetné meg a vezető szerep és a pártnak és az államnak félre kellene állnia; amikor Trockij és mások hevesen támadták a fiatal szovjet vezetőket, alkalmatlannak és tehetségtelennek bélyegezvén meg őket. Közvetlenül az után a kronstadti felkelés után írta Lenin ezt, melynek egyik jelszava az volt: „Szovjeteket kommunisták nélkül!", ahol az ellenforradalom a kommunista funkcionáriusokra irányította a fő tüzet, hogy ennek ürügyén a rendszert megdöntse; amikor Lenin szerint az ellenforradalom lepelként tartotta maga elé a pártonkívüli szakembereket, akik „csak az ugródeszka, a lépcsőfok... szerepét töltötték be a fehérgárdisták számára".[2] Ilyen helyzetben tartotta Lenin *politikai* szempontból fontosnak, hogy hangsúlyoz-

[1] Lenin Művei 32. kötet, Szikra 1953. 180. old.
[2] Uo. 188. oldal.

Digitized by Google

za a kommunista vezetők szerepét. Kifejtette, hogy feltétlenül képesek lesznek feladataik megoldására és hogy *csakis ők* biztosíthatják az adott helyzetben (1921 márciusában!) a helyes politika megvalósulását, melytől általában a forradalom sorsa is függ.

Sztálinnál elvesznek ezek a Lenin szavait megértető, a kérdést helyes összképbe állító mozzanatok. Ezek nélkül viszont a „csúcsok összeérése" nála eleve más, egyoldalúan leszűkített értelmet és hangsúlyt kap, olyasmit, mintha a proletárdiktatúrában általában párttagoknak kellene a vezető posztokon lenniük. Sok, egyébként helyes megállapításán is átütnek a pártonkívüliekkel szembeni fenntartásai, az a meggyőződése, hogy a legbiztosabb, ha mindenütt kommunisták a vezetők. *Oly módon* kell biztosítani az államapparátus pártvezetését — írja —, hogy vezető kommunistákat állítsunk a fontos posztokra.[3] Abból, hogy az állami és társadalmi szervek megerősödtek, több százezer pártonkívülit vontak be munkájukba, Sztálin arra következtet, hogy emiatt egyre „érezhetőbb a pártra gyakorolt nyomásuk" ... egyre „erősebb ellenállást tanúsítanak a párttal szemben"[4] (!?). Sztálin magától értetődőnek tartja, hogy a szakszervezetek élén „kommunisták állnak" (így!), hogy a szovjetek, *sőt még a komszomol* központi és helyi vezetőinek is „óriási többsége" kommunista.[5] Mindezekben — az itt és másutt elmondott helyes gondolatok ellenére — vitathatatlanul megérződik Sztálin bizalmatlan, szűkkeblű, Leninétől elütő felfogása.

Lenin a hatalmi kulcspozíciók kézben tartását *sohasem*, még 1920—1921-ben, a legnehezebb években sem úgy értette, hogy minden állami, társadalmi funkcióban párttagnak kell lennie. Mindenekelőtt azért nem, mert egy percre sem tévesztette szeme elől, hogy a proletárdiktatúra nem a párt diktatúrája, hanem az egész munkásosztályé.[6] A munkásosztály van hatalmon, melynek csak kisebbsége tagja a pártnak. A pártonkívüli munkások *ugyanúgy* a hatalmon levő osztály tagjai mint párttag osztálytestvéreik, márcsak ezért is képtelenség volna kizárni őket bármilyen poszt, hatalmi posztok betöltéséből is.

Továbbá: Lenin világosan és határozottan megkülönböztette a hatalom biztosítását a kormányzástól. „A munkásosztály uralma kifejezésre jut az alkotmányban, a tulajdonban — mondotta 1920-ban — ... a kormányzás viszont megint más, ez hozzáértés dolga, gyakorlat dolga."[7] Lenin, aki mindenkinél világosabban

[3] Lásd Sztálin Művei, 7. kötet 221. oldal.
[4] Uo. 181. oldal.
[5] Sztálin Művei 10. köt. 116—118. oldal.
[6] Szövetségi politikán márcsak ezért sem érthetjük a párt és a pártonkívüliek kapcsolatát; hiszen nem a párt, hanem a *munkásosztály* van szövetségben a többi osztállyal, réteggel.
[7] Lenin Művei, 36., Kossuth, 1958, 594 oldal.

Digitized by Google

tudta, hogy a proletárdiktatúrában a munkásosztály nem osztja és nem is oszthatja meg *a hatalmat* egyetlen más osztállyal sem, az első pillanattól fogva követelte, hogy az ország gyakorlati vezetésében és kormányzásában a funkciókat a szaktudást figyelembe véve töltsék be, ha tetszik „osszák el". Erre a gondolatra igen sokszor visszatért. Lenin állhatatosan követeli a kommunistáktól a szakemberek felkutatását és felelősségteljes állásokba helyezését.[8] És itt nemcsak a burzsoá értelmiség egyszerű felhasználására gondol (ami persze az akkori helyzetben döntő volt), hanem arra is utal, hogy a hatalom megszilárdulásával párhuzamosan e dolog másképpen vetődik fel és új tartalmat is kap.[9] Nem véletlen, hogy műveiben sokhelyütt szinte minden hónap termésében találhatók őszinte, lelkes szavak a szakmájukat jól értő, becsületes pártonkívüliek szerepéről, aminthogy az sem véletlen, hogy Sztálinnak a Lenin halálát követő három esztendő alatt megjelent írásaiban viszont nem található *egyetlen olyan hely sem,* ahol egyértelműen beszélne a pártonkívüliek vezető tisztségbe állításáról. Abban a sztálini felfogásban, amely szerint lényegében minden vezető posztot (szükségszerűen!) kommunistáknak kell betölteniük, csírájában már megtalálható az a bizalmatlanság, amely később a pártonkívüliekkel szemben általánossá vált, és kommunistákkal szemben is megnyilvánult.

II.

A hibát súlyosbította az a körülmény, hogy Sztálinnak 1926-ban mondott szavait örökérvényűnek, *a proletárdiktatúra egész időszakára vonatkozólag* megmásíthatatlannak tekintették, holott a gyakorlat nem igazolta e tétel általános voltát. E felfogás a beállott fejlődés következtében még súlyosabb ellentmondásba került az élet követelményeivel. A népi demokratikus országokban elejétől fogva viszonylag nagyobb lehetőség kínálkozott arra, hogy a „csúcsokban" is jelentős szerep jusson a rendszerrel egyetértő pártonkívülieknek. És ez a lehetőség valósággá is vált. A népi demokratikus országokban az államelnöki, fontos miniszteri és egyéb vezető helyeken pártonkívüliek vagy más pártok tagjai is voltak, s a szocializmus ügye eredményesen halad előre. Ez mindenekelőtt arról tanúskodik, hogy még a csúcsokban sincs szükség a kommunisták kizárólagos, „monopol"-helyzetére.[10]

[8] Lenin Művei, 32 kötet. 116, 117, 120 oldal stb.

[9] Lásd pl. az e számban közölt dokumentumot (83. old.), amelyben Lenin már 1918 márciusában az értelmiség politikai magatartásának tömeges fordulatáról és szerepének megváltozásáról beszél.

[10] Azt sem lényegtelen egyébként tisztázni, hogy mit értünk „csúcsok"-on. Lenin szavai feltétlenül a posztok *szűk körére* utalnak. Hogy ez a szűk kör 20, vagy 200 vezetőt jelent-e, ezt nehéz volna eldönteni. De hogy semmiesetre sem jelenthet több ezer vagy éppen tízezer posztot, az — szerintünk — vitathatatlan.

Digitized by Google

De ami talán még ennél is fontosabb: e probléma más-más módon vetődik fel a proletárdiktatúra több évtizedes időszakának egyes periódusaiban. Másképp kell értékelni a funkciók betöltését a legélesebb osztályharc idején, mint a szocialista építés kezdetén, megint másként a szocializmus alapjainak lerakása után, vagy a szocializmus építésének befejezése idején, jóllehet mindezek az időszakok a *proletárdiktatúra időszakai.* Vannak olyan kulcsposztok, amelyeknek birtoklásához kiélezett helyzetben a pártnak ragaszkodnia kell, normális körülmények között viszont ez nemcsak indokolatlan, hanem helytelen is volna. És ami a fő: a fejlődés során jelentősen megváltoznak az emberek. A pártonkívüliek nagy többsége ma rokonszenvez pártunkkal, őszintén helyesli céljainkat; jelentős részük politikailag sokat fejlődött, a marxizmusban is járatos. Ha Lenin annak idején is, amikor a pártonkívüliek még távol álltak a kommunizmus eszméitől, fontosnak tartotta aktivizálásukat, mennyivel fontosabb ez ma, nálunk! És mennyivel más ilyen körülmények között a pártonkívüliek funkcióba helyezésének politikai tartalma!

Fejlődésünk *bizonyos* időszakában a párt kénytelen volt arra törekedni, hogy a fontosabb posztokat kommunisták töltsék be, mert a hatalom megszerzéséért és megszilárdításáért vívott harc sajátos körülményei között ez nyújtotta a legfontosabb politikai biztosítékot. A proletárdiktatúráért vívott csaták idején ez volt az egyetlen helyes út. Később, amikor eldőlt a hatalomért folyó harc, már sem az osztályerőviszonyok, sem a pártonkívüliek politikai színvonala nem indokolta ezt a politikát, s ennek gyakorlati alkalmazása súlyos kárt okozott azzal is, hogy sok becsületes pártonkívülit eltaszított a párttól, gyengítve annak politikai bázisát, de azzal is, hogy sok funkcionáriusban indokolatlan és káros „kommunista gőgöt" táplált.

III.

Ha egyesek azt gondolják, hogy a párttagság pozíció betöltésére predesztinál, akkor ezek nem értették meg annak igazi tartalmát. Miben is van a párttagság lényege?

A párt az osztály leghaladóbb, legöntudatosabb elemeinek harci szövetsége. Tagjai azért egyesültek, hogy élére álljanak az osztályuk, egész népük felemelkedéséért folyó harcnak, melynek célja olyan társadalom létrehozása, ahol jólétben és boldogan élhet minden dolgozó, s köztük persze a kommunisták is. A párt létrejöttének első percétől kezdve az *egész nép* érdekeiért küzd, s létezésének egyetlen időszakában sem voltak *külön,* csak a párttagok érdekeit kifejező céljai. A kommunista párt semmit sem ígért vagy ígér tagjainak, csak azt, hogy *az egész néppel együtt*

Digitized by Google

ők is emberien fognak élni. A burzsoázia pártjai a „népről", az „általános jólétről" beszélnek ugyan, de tagjaikat úgy toborozzák, hogy pozíciókat, jövedelmeket, előnyöket és kiváltságokat ígérnek nekik a hatalom megszerzésének esetére.

A kommunista párt az egész nép érdekeiért küzdött a Horthy-fasizmus éveiben és az 1945-öt követő években is, de ezt a tényt a nép többsége a felszabadulás pillanatában még nem tudta, vagy nem hitte el. Ezért annak idején a párt elsősorban a kommunistákra számíthatott, akiket viszonylag nagy számban helyeztek kulcsfontosságú gazdasági és állami posztokra. Ez legtöbbször nem elvi megfontolás alapján történt, hanem a kényszerítő gyakorlati körülmények hatására. A kommunisták arra törekedtek, hogy elsajátítsák a legszükségesebb szakmai ismereteket és rábírják a becsületes pártonkívüli szakembereket arra, hogy részt vállaljanak a munkából. Akkoriban a kommunisták minden újabb pártonkívüli aktivizálását jelentős győzelemnek könyvelték el.

Később, a személyi kultusz idején, e körülmények elhomályosultak, viszont újabb káros tényezők jelentkeztek: a pártonkívüliekkel szembeni nagyfokú bizalmatlanság, az a hibás jelszó, hogy „mindenért mi vagyunk a felelősek". Mindennek következtében erősödött az a nézet. hogy a proletárdiktatúrában lényegében az összes vezető posztokon kommunistáknak kell lenniük. Voltak abban az időben is vezető beosztásban pártonkívüliek, de viszonylag kevesen, és megbízatásuk sokszor csak formális volt, mert nem biztosították nekik a sikeres munka feltételeit. A pártonkívülieket szinte megbénította ez a légkör: a legkisebb hibáért is ellenségnek bélyegezhették őket, a legjelentéktelenebb véleményeltérésnél is azonnal a szemükre vethették, hogy: „polgár", „kispolgár". Nagy részük úgy érezte: még ha kitenné is a lelkét, akkor sem tölthetne be felelősségteljes funkciót. Ezért zömük csak a legszükségesebbet végezte el, sok ötletet, gondolatot, elképzelést magába zárt, ami nagy kárára volt az országnak. Emellett ez a helyzet maguknak a kommunistáknak is ártott, akik félve pártonkívüli segítőtársak bevonásától, agyonterhelték magukat operatív teendőkkel, és emiatt kevés idejük jutott a továbbképzésre; továbbá, mert sokukban olyan hibás politikai felfogást alakított ki, mintha *önmagában* azért, mert kommunisták, feltétlenül, eleve és minden tekintetben többet érnének, mint az esetleg náluk sokkal képzettebb pártonkívüli. Ez baloldali, dogmatikus, a marxizmustól teljesen idegen felfogás, melyet már Lenin is élesen bírált.

Az emberek hibái nagyrészt jó tulajdonságaikkal függnek össze — mondotta Lenin. Így van ez sok kommunistánál is. Évtizedeken át a burzsoázia megdöntését hirdettük, a burzsoá szakemberekkel szembeni bizalmatlanságra tanítottunk, elvettük tőlük

Digitized by Google

a hatalmat. „Nagy világtörténelmi tett ez. De ha csak egy kicsit eltúlozzuk a dolgot, máris bebizonyítottuk azt az igazságot, hogy a fenségest a nevetségestől csak egy lépés választja el... Meg kell tanulnunk tisztelni a „tudományos és műszaki szakemberek gyakorlati munkáját."[11] Senki sem becsülte olyan sokra a párttag magasztos címét, mint Lenin, de a kommunistaságukkal kérkedők felfuvalkodottságát sem bírálta senki olyan szenvedélyesen, mint ő. A marxizmusnak ezzel kapcsolatos álláspontját is ő fogalmazta meg a legtalálóbban, amikor leszögezte: „a kommunistáknak az a feladatuk, hogy a polgári világnézetet valló szakemberekkel ne bánjanak fennhéjázóan, tanuljanak tőlük és legyenek *segítségükre látókörük kiszélesítésében*".[12]

A kommunistáknak — a lényeget tekintve — ma is az a kettős feladatuk, hogy szakmailag tanuljanak mindazoktól a pártonkívüli szakemberektől, akiktől lehet, s ugyanakkor segítsék őket világnézetük átalakításában, a kommunista eszmékhez való közeledésben. *És éppen ebben* van a párttagság lényege: nem megrögzíteni bizonyos különbségeket párttag és pártonkívüli között, hanem fokozatosan eltüntetni ezeket, politikailag felemelni a pártonkívüli tömegeket a párttagság szintjére. A párttagság csak kis része, 5 százaléka az ország népének. A párt nem tudja, de nem is akarja a nép *helyett* felépíteni a szocializmust, hanem abban látja fő feladatát, hogy az egész dolgozó népet meggyőzze eszméinek helyességéről és minél több becsületes pártonkívülit vonjon be e nagy munka elvégzésébe. Ez, nem pedig az egyes pozíciók betöltése a párttagság igazi lényege, politikai tartalma.

IV.

Egyesek azt gondolják, hogy az állami, kormányzási pozíciók egyenjogú betöltése párttagok és pártonkívüliek által veszélybe sodorja a párt vezető szerepét. Ez az aggodalom azonban indokolatlan.

A párt vezető szerepe elsősorban és lényegében politikai szerep; abban nyilvánul meg, hogy a párt *helyes*, a nép perspektivikus céljait és napi érdekeit is figyelembe vevő politikát folytat, s hogy e politika áthatja életünk minden területét, irányt ad, mozgósítja a dolgozó népet. A párt — amint ez például jól látható a kongresszusi irányelvekben — gondosan összegezi a megtett út tanulságait és alapos elemzés után kijelöli a célokat. Ez az irányító szerep eszméink élenjáró voltában és politikánk megvalósulásában realizálódik, semmiképpen sem egyenlő tehát az egyes párttagok

[11] Lenin Művei 32. kötet, Szikra 1953. 144. oldal.
[12] Uo. 143. oldal — (saját kiemelés).

Digitized by Google

vezető vagy kevésbé vezető beosztásával. A kommunisták százezrei nagy munkát végeznek a párt vezető szerepének érvényre juttatásáért, de a pártonkívüliek százezrei is részt vállalnak ebből mindennapi tevékenységükkel. Nem mélyedt el tehát a dolog lényegében az, aki ellentmondást lát a pártonkívülieknek az ország kormányzásába való fokozottabb bevonása és a párt vezető szerepe között. A valóságban e két dolog feltételezi és kiegészíti egymást.

A párt növekvő szerepe gyakorlatilag mindenekelőtt abban fejeződik ki, hogy egyre többen teszik magukévá a párt politikáját és aktívan tevékenykednek érte. Ez viszont — a dolog természeténél fogva — azzal jár együtt, hogy egyre többen érdemlik ki a pártonkívüliek közül is jó munkájukkal a nagyobb, felelősebb megbízatást. Szocialista építésünk meghatározott törvényszerűségek alapján folyik. Elsősorban a párt az, mely ezeket tanulmányozza, felismeri és levonja belőlük a gyakorlat számára szükséges következtetéseket. Minél nagyobb szerepet játszik a párt, annál hatékonyabban jutnak érvényre e törvények, annál eredményesebb lehet fejlődésünk; ugyanakkor annál nagyobb szükség van arra is, hogy a párt egyre mélyebben és tudományosabban tanulmányozza e törvényeket. Ehhez jó kommunista szakemberek mellett növekvő mértékben van szüksége pártonkívüli szakemberek tudására is. Feltételezhető, hogy a kommunisták *általában* jobban kiismerik magukat fejlődésünk alapkérdéseiben. Ez azonban még nem zárja ki azt, hogy egyes konkrét területeken olykor *pártonkívüliek értsék meg mélyebben,* hogy mi szükséges a szocializmus egyes törvényeinek helyes megvalósulásához. Ilyen esetekben éppen ezeknek a pártonkívülieknek a tevékenysége biztosítja a párt vezető szerepének érvényesülését. Ez az élet logikája.

A párt vezető szerepe és az egyes párttagok funkciója nem azonos dolgok; de a párt irányító szerepe természetesen nem is független az egyes párttagok tevékenységétől. A párt nem olyan absztrakt fogalom, hogy elkülöníthető volna tagjaitól. A párt vezető szerepe nincsen tagjainak funkciójához kötve, de feltételezi a párttagok *élenjáró szerepét.* Ez magától értetődő, hiszen a párt tagjait általában az jellemzi, hogy előbb ismerik fel a helyes célokat és ezért előbb is hajlandók aktívan küzdeni értük.

Az előbbiekből következik, hogy az állami, társadalmi funkciók betöltése szempontjából ugyan nem, de egyéb vonatkozásban még fennállnak bizonyos különbségek párttagok és pártonkívüliek között.

Egyesek — helytelenül — kétségbe vonják ezt. Akadnak, akik — félreértve az SZKP XXII. kongresszusának arról szóló megálla-

Digitized by Google

pításait, hogy az SZKP az egész nép pártjává vált — úgy gondolják, ezzel teljesen megszűntek a párttagok és a pártonkívüliek közötti különbségek. Az SZKP mindenekelőtt azért lett az egész nép pártjává, mert a Szovjetunióban elmosódtak és nagyrészt eltűntek az osztálykülönbségek, ezzel együtt pedig a pártonkívüliek színvonala jelentősen megközelítette a párttagokét. Ugyanakkor tény az, hogy a Szovjetunióban változatlanul nagy dolognak tekintik a pártba való belépést, dicsőségnek a párthoz való tartozást. Elég utalni arra, hogy Tyitovot például világraszóló hőstettéért vették fel soronkívül a párt tagjai közé. A párt a Szovjetunióban továbbra is élcsapat, de az egész nép élcsapata.

Mi még a fejlődésnek alacsonyabb fokán állunk. A párt természetesen nálunk is az egész nép pártjává válik. Elvileg az sem kétséges, hogy *végső soron* (a felépült kommunizmusban) az osztályok megszűnésével egyidejűleg a párt is felesleges fogalommá válik. A kommunista párt az egyetlen olyan párt a világtörténelemben, mely tudatosan törekszik olyan helyzet elérésére, amelyben maga válik feleslegessé. Ebből azonban még korántsem következik, hogy *már ma is* megszűntek az összes különbségek a párt tagjai és a pártonkívüliek között, ahogy azt egyesek gondolják. Hiszen ha ez így volna, akkor értelmetlenség lenne fenntartani a pártot, s helyesebb volna azt szervezetileg sem különíteni el, hanem feloldani az egész népet felölelő szervezetben, mondjuk a Népfrontban. Következetesen végiggondolva ezt a nézetet, elkerülhetetlenül egy teljesen hibás, néhány esztendeje sokat bírált végponthoz jutunk el.

A párt élcsapat — mondotta Lenin — „és egyáltalában nem az a feladat, hogy a tömegek általános színvonalát tükrözze vissza."[13] A párt a legfejlettebb dolgozókat tömöríti, harci szövetség, melynek tagjai messzebbre látnak, harcosabbak, fegyelmezettebbek, a tömegek előtt járnak. Vonatkozik ez mai helyzetünkre is. Helyenként megtorpanás, kedvvesztés tapasztalható a párttagok körében, egyesek nem értik az új helyzetet és nem dolgoznak olyan lendülettel, mint régebben. Ezeken a helyeken úgy érzik: ma már nincs olyan nagy szükség a kommunisták munkájára, mint eddig, mert az ellenséges osztályok felszámolásával „befejeződött a harcok korszaka." Ha ezek a nézetek elterjednének, ez szellemileg lefegyverezné a pártot. Ezért mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell azt, hogy jelenleg a szocializmus alapjainak lerakását fejeztük be hazánkban, de még nem építettük fel a szocialista társadalmat.

A szocializmus alapjainak lerakásával mérföldkövet hagytunk magunk mögött. De a munkásosztály egy részét, a parasztság és az értelmiség többségét még nem hatotta át a marxista világnézet. Ha

[13] Idézi John Reed: Tíz nap, amely megrengette a világot

Digitized by Google

ezen a helyzeten nem változtatunk — mutatott rá Kádár elvtárs —, akkor az értelmiség a jövőben nem állhat feladatainak magaslatán, még ha ma jól végzi is munkáját, a parasztság pedig megrekedhet saját maga átalakításában az eddigi jelentős, de mégis csak első lépéseknél. Emellett a párt új munkastílusának következetesebb megvalósítása, az újat gátló konzervatívizmus és bürokratizmus sem küzdhető le a kommunisták meggyőző szava és példamutatása nélkül.

A szocializmus teljes felépítése tehát még nem kis nehézségek leküzdését, *harci* feladatok megoldását követeli. E harcot akkor tudjuk eredményesen megvívni, ha a vezérkar, a párt, feladatainak magaslatán áll. Még nagyon is korai volna azt hinnünk, hogy a párt feladatai kimerültek. A harc fő frontja jelenleg a gazdasági, az ideológiai területre tevődött ugyan át, de azért a harc — harc marad. Eddig győzelmeinket úgy értük el, hogy a párt vezető szerepet vitt és a párttagok az első sorokban meneteltek. A párt irányító szerepének a jövőben növekednie kell és továbbra is igen nagy szükség van a kommunisták odaadó lelkesedésére, aktivitására és példamutatására. Nem lehet kétséges, hogy a szocializmus teljes felépítésének is ez az egyik legfontosabb biztosítéka.

VI.

Az eddigiekkel kapcsolatban az utóbbi időben gyakran felvetik, hogy a párttagság egy része szakmailag elmarad a pártonkívüliek mögött.

Tipikus tünetnek tekinthetjük-e az elmaradást az élenjárók pártjában? Nem, semmiképpen sem! A kommunistákat még az illegalitás nehéz éveiben is az jellemezte, hogy nemcsak politikailag, hanem szakmailag is kiemelkedtek tudásukkal, munkájukkal. Túlnyomó többségükről ma sem mondható, hogy szakmailag gyengébb, mint a pártonkívüliek. A kommunisták nagy része (sokan rendkívüli erőfeszítések árán) a felszabadulás óta diplomát, jelentős szakmai tudást szerzett, ezzel egyidejűleg a pártba számos tekintélyes szakember lépett be. A kommunisták zöme ma becsülettel megállja helyét szakmájában is. Egy részük viszont valóban elmaradt sok kommunista és pártonkívüli szakemberhez képest.

E nem kívánatos helyzet kialakulását egyéni mulasztások, személyi hibák és társadalmi-politikai tényezők okozták. Sokan nem voltak eléggé következetesek, szívesen sodródtak a mindennapi munka áradatával, vagy megnyugtatták lelkiismeretüket a régi közmondással: „Akinek az isten hivatalt adott, annak tudást is ad hozzá". Mások nyugtalankodtak ugyan helyzetük miatt, de nem tudtak szabadulni a rutinszerűségtől. Ezek egyéni mulasztások, melyek magyarázkodás helyett kijavításra várnak. De a kommu-

Digitized by Google

nisták egy részénél az elmaradásnak elsősorban nem személyi, hanem társadalmi okai voltak. Az osztályharc állandó éleződéséről szóló elmélet és a velejáró bizalmatlanság oda vezetett, hogy agyonhalmozták feladatokkal azokat, akiket éppen megbízhatónak ítéltek, és ez természetesen hátráltatta, vagy egyszerűen lehetetlenné tette rendszeres továbbképzésüket. Mindezt természetesen figyelembe kell venni, de a káderek szakképzettségével szemben támasztott megnövekedett követelményeknek *elsősorban* mégis mások az okai.

Szocialista építésünk új szakaszába lépett. A szocialista termelési viszonyok uralkodóvá válása egész népgazdaságunkban egyben annak is mutatója, hogy ezzel *véget ért az az időszak, amelyben a kampányfeladatok és általában a politikai-szervezési feladatok tették ki munkánk nagyobbik részét.* Az osztályharcban a gazdasági és kulturális, ideológiai munka feladatai kerültek előtérbe, vagyis munkánkban most szükségszerűen és különösen előtérbe nyomulnak a mezőgazdasági termelés, s ezen túlmenően általában a termelés és vezetés szakkérdései. Vakság volna, ha ezt nem vennénk tudomásul. Rendkívül fontos tény továbbá, hogy ugyanebben az időszakban a Szovjetunióban rohamos ütemben kibontakozott a kommunizmus építése, és minőségileg magasabb szakaszába lépett a szocialista országok közötti gazdasági együttműködés, a két rendszer békés versenye. Ezek a körülmények új, bonyolult elvi problémákat vetnek fel, amelyeknek ismerete elengedhetetlen a jó, szakszerű vezetéshez. És végül, nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy miközben hazánkban nagy társadalmi átalakulások mentek végbe, a világ újabb technikai forradalom küszöbéhez ért, s ez műszakilag, gazdaságilag és szervezésileg is mást, többet és jobbat követel minden népgazdasági ágtól, minden tudománytól, a vezetők széles rétegétől. Fejlődésünk új szakaszának körülményei *objektíve szükségszerűvé* és elkerülhetetlenné teszik a szakértelem előtérbe helyezését.

Ezt látva nem szabad azonban formálisan felfognunk a szaktudást, és emiatt idealizálni, vagy nem kellően értékelni az embereket, akár kommunisták, akár pártonkívüliek. Nem igaz, hogy a kommunisták nem jó szakemberek: mert nagy részük az. Nem igaz, hogy a pártonkívüliek mind jó szakemberek, mert közöttük is vannak természetesen gyengébb képességüek. Viszont az sem igaz, hogy a pártonkívüliek politikailag mind fejletlenek, mert jelentős részükre ez nem áll. Vezető funkciók betöltésére azok az emberek alkalmasak, akik szakmailag jól értik a dolgukat, szervezőképesek, tehetségesek, s akik szilárd hívei rendszerünknek. Amikor rátermett, hozzáértő emberekről beszélünk, természetesen mindig politikánkat értő és azt megvalósítani tudó vezetőkre gondolunk. Akik — bármely okból — nem képesek

Digitized by Google

helytállni funkciójukban, képtelenek megfelelő fejlődésre, azoknál nem volna helyes mindenáron erőltetni hogy vezető beosztásban maradjanak. Egyeseknél az a legfontosabb, hogy módot találjunk erkölcsi-politikai megbecsülésükre és tapasztalataik hasznosítására. Ennek formái — úgy érezzük — még nincsenek elég sokrétűen kimunkálva. Másoknál az lehet a fontos, hogy olyan munkakörbe kerüljenek, amely képességeiknek jobban megfelel. De a kommunisták zöme számára a legfőbb: a *tanulás*. Viszonylag rövid idő alatt el kell érnünk, hogy a kommunisták túlnyomó többsége ne csak politikailag, hanem szakmailag is az *élen járjon*, hogy a párt ebből a szempontból is *teljesen* megfeleljen élcsapat-szerepének.

VII.

A kérdésnek ilyen formában történő feltevése már önmaga is reálisabb megvilágításba helyezi a kommunisták tényleges helyzetét, amelyről — különösen a multra vonatkoztatva — sok a ferde elképzelés. Voltak-e a multban olyan funkcionáriusok, akik számára a tisztség főleg a vele járó előnyöket jelentette, s akik karrieristákká váltak? Igen, voltak, de ezek a kommunistáknak csak egy elenyésző kisebbségét alkották; a többséget sohasem ez jellemezte. A kommunisták zöme, tíz- és százezrek egyszerű emberként, üzemben, községben, járásban dolgoztak. Ezeknek előny nem, nehézség azonban annál több jutott ki.

Vitathatatlan igazság, hogy a kommunisták a Horthy-fasizmus éveiben, a néphatalom kivívásában, hazánk szocialista átalakításában nagy érdemeket szereztek. A legnehezebb időkben az ő pártjuk állt a kibontakozás élére, s ők küzdöttek a legkeményebben, vállalták a legtöbb áldozatot. A kommunisták nem egyedül viselték a harc terheit, voltak szép számmal értékes segítőtársaik. Hazánk megerősödése, felemelkedése nem egyedül a kommunisták tette volt, hanem a népé, mert ezt a nagy munkát *az egész nép* vitte végbe. De a kommunistáké az az elvitathatatlan érdem, hogy ők vezették rá a népet a helyes útra, ők lelkesítették és mozgósították a tömegeket. Ezzel a párt és az egyes kommunisták is valóban olyan érdemeket szereztek, amelyek kitörölhetetlenek hazánk történelméből. Az érdemekért jogosan megilleti az embereket a politikai és erkölcsi megbecsülés, de semmiképpen sem állás, pozíció, vagy bármiféle előjog. *A mi pártunkban* ezek elvileg teljesen külön dolgok, s nem kapcsolhatók egymáshoz, mert ez ellentmondana pártunk lényegének. A legkövetkezetesebben fel kell lépni minden olyan nézet ellen, amely érdemekért jogokat vár. De fenntartás nélkül el kell ismerni a tényleges érdemeket megillető erkölcsi-politikai megbecsülés jogosságát.

Digitized by Google

Ugyanakkor azt sem felejthetjük, hogy az elmúlt 20 esztendőben *sem csak* a kommunistáknak voltak érdemeik. A szocializmus táborába sokfelől, messziről is érkeztek harcostársak. A fasizmus éveiben, a háború alatt a nem kommunista munkások, parasztok, értelmiségiek legjobbjai is küzdöttek. Nem kommunista pozícióból, de mégis a közös ellenség ellen, közös ügyünkért harcoltak, sokszor nagy és tiszteletet parancsoló személyi bátorsággal. Ekkor is és a felszabadulás után is érdemeket és nem is lebecsülhető érdemeket szereztek.

A múlt és a jelen problémájának helyes kezelése végül, de nem utolsósorban azért is igen fontos dolog, mert ez a párton belüli viszonyok alakulását is érinti. A párt régebbi és újabb tagjainak egymáshoz fűződő testvéri kapcsolata a párt erejének döntő fontosságú forrása. Nem szabad szemet hunyni az előtt, hogy nemcsak pártonkívüliek, hanem a párt fiatal tagjaival szemben is jelentkezhet saját érdemeit hangoztató, másokra féltékenykedő szektásság, és ha nem lépünk fel ellene, gyengítheti a párt sorainak oly kemény harccal kivívott egységét. E potenciális veszélyt úgy semlegesíthetjük legeredményesebben, ha alapos, sokoldalú érveléssel megszabadítjuk az embereket kételyeiktől és a párt minden egyes tagját *meggyőzzük* a párt politikájának igazáról.

VIII.

Mindennek tisztázása azért is fontos végül, mert ez érinti a párt jövőjének, továbbfejlődésének a kérdését. Ha a párttagok és a pártonkívüliek között egyre csökkennek, elmosódnak a különbségek, önkéntelenül is felvetődhet a pártonkívüliek egy részénél: időszerű-e egyáltalán még a pártba való belépés gondolatával foglalkozniuk? A jól dolgozó pártonkívülieket így is megbecsülik, a belépéssel viszont pótlólagos terhet vállalnak magukra, amitől egyesek még húzódoznak. Mit szóljunk az ilyen nézetekhez?

A fent elmondottakból következik, hogy a kérdés ilyen formában való megközelítése hibás, egyrészt azért, mert a párt semmiféle előnyt nem nyújt tagjainak, másrészt azért, mert magában véve az is elítélendő, ha bárkit vélt előnyök mérlegelése késztetne a pártba való belépésre. Látni kell azt is, hogy a mai állapot sok szempontból átmeneti jellegű. Aki a dolgot nem fejlődésében, hanem statikusan szemléli, könnyen végletekbe eshet. Ma sokat foglalkozunk a pártonkívülieknek a közéletbe történő fokozottabb bevonásával, mert le kell küzdeni némi ellenállást, és helyenként jóvá is kell tennünk bizonyos mulasztásokat. Amint elérjük, hogy ez közéletünkben magától értetődővé válik, értelmetlenség lenne a párttagok és pártonkívüliek viszonyának ezt az oldalát (a funkciók betöltésével kapcsolatos oldalt) napirenden

Digitized by Google

tartani. E dologból csupán a lényeg marad meg: hogy minden vezető posztot csakis pártunk politikáját értő és helyeslő, jó felkészültségű ember tölthessen be.

Csökkenti-e ez a párt jelentőségét? Nem, semmiképpen. A vezető posztokra került pártonkívüliek céljainkért, a szocializmus érdekei szerint akarnak dolgozni. A maguk munkaterületével való felelősebb foglalkozás sok nagyobb összefüggést megismertet velük. Feladataik elvégzése arra ösztönzi őket, hogy szorosabb kapcsolatba kerüljenek a helyi pártszervezettel, s gyakran felsőbb pártszervekkel is. Mindez közelebb hozza őket pártunk munkájához. Előre látható, hogy sokan közülük idővel elfogadják eszméinket, csatlakoznak pártunkhoz. És ez teljesen egészséges, helyes folyamat. A párt továbbra is számít arra, hogy soraiba lépnek a nép legjobbjai. Ennek eredményeképpen elképzelhető, hogy a vezetők között újból és újból megnő a párttagok száma. Ezt azonban már nem tekinthetjük hibának. A szocialista rendszerben sohasem lehet *önmagában* hibának tartani azt, ha sok kiváló, minden szempontból rátermett kommunista vezető van, hanem csakis azt, ha helyenként *csupán* kommunista párttagságukért vannak emberek vezető beosztásban.

Idővel egyre több pártonkívülit hatnak annyira át a szocializmus eszméi, hogy nem is tudják elképzelni életüket a párt nélkül. Az ilyen emberben már fel sem vetődik az a gondolat, hogy előny-e az, vagy hátrány; a kérdésnek ilyen oldala addigra „elhal". Ha jól dolgozunk, idővel a pártonkívüliek egyre nagyobb része és idővel *többsége* kerül olyan közel hozzánk, hogy megérik benne a párthoz való csatlakozás gondolata. És nagyjából ez lesz az az időpont, amikorra a párt sikeresen teljesítette egyik legnagyobb feladatát: *a nép többségének* szocialista átnevelését, s ezzel betöltötte történelmi funkcióját. Addig — és ez nyilvánvalóan évtizedek perspektívája — a párt tekintélye és vonzóereje állandóan növekedni fog a pártonkívüliek szemében is.

Jelenlegi fejlődésünket kettős feladat jellemzi: *egyidejűleg* kell növelnünk a pártonkívüliek szerepét, felelősségét, valamint a párt vezető szerepét s a párttagok felelősségét. Nem szabad *úgy* erősíteni a párt vezető szerepét, hogy szűkkeblű, féltékeny, kicsinyes, szektás idegenkedéssel visszaszorítsunk becsületes pártonkívülieket az őket megillető helyekről, de nem is *úgy* kell közelebb hoznunk a pártonkívülieket ügyünkhöz, hogy közben kisebbítsük a párt és a párttagok szerepét. E két feladatot csak együtt lehet helyesen megoldani. Pártunk politikájának az a nagy ereje, hogy reálisan, következetesen küzd a pártonkívüliek maximális aktivizálásáért, miközben helyes elvi alapokon igényli a párttagok szerepének fokozódását, ilymódon erősítve népünk millióiban a szocialista eszmék mélységes igazának tudatát.

Digitized by Google

A nyugat-európai integráció fő haszonélvezői

Írta Dr. SIMAI MIHÁLY

A mai imperializmus gazdaságában, politikájában és ideológiájában fontos helyet foglalnak el az úgynevezett nyugat-európai integráció (egyesülés) kérdései. Az ezzel kapcsolatos terveket leginkább az Európai Gazdasági Közösség — közismert nevén a Közös Piac — testesíti meg. 1958. január 1 óta, amikor a Közös Piac alapját alkotó római egyezmény hatályba lépett, de különösen 1962. január 1 óta, a Közös Piac egyezmény úgynevezett második szakaszának életbelépésével, egyre inkább előtérbe nyomul a kérdés: *hogyan hat a nemzetközi kapcsolatokra ez a zárt imperialista gazdasági csoportosulás,* kik ennek a fő haszonélvezői?

Ismeretes, hogy az imperializmus korszakában a monopóliumok különféle nemzetközi gazdasági szervezeteket hoznak létre; ezeknek fő formái évtizedeken keresztül a nemzetközi kartellek voltak. E szervezetek létrejötte történelmileg összefügg azzal, hogy a termelőerők fejlődése olyan tendenciát szül, amely a gazdasági élet nemzetközivé tételére, a nemzeti elzárkózás megszüntetésére irányul. A társadalom termelőerői mindinkább kilépnek a nemzeti határok közül, hatalmas mértékben megnő a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jelentősége a világ legtöbb országának gazdasági fejlődésében. Mind szükségesebbé válik az egyes országokon belül a társadalmi termelés tervszerű irányítása, nemzetközi viszonylatban pedig az egyes nemzeti gazdaságok közötti kapcsolatok szabályozása. E tendenciákra már Marx is rámutatott, Lenin pedig többször hangsúlyozta, hogy ez jellemző a túlérett, a szocialista átalakulás felé haladó kapitalizmusra, de csak a szocializmusban valósulhat meg. A kapitalizmusban e tendenciák belső tartalma és megvalósításának imperialista módszerei között kibékíthetetlen ellentét van. Az imperializmus nem létezhet önkény és erőszak nélkül, kényszer és egyenlőtlenség nélkül.

A kapitalista nemzetközi munkamegosztás jellege nyilvánvalóan nem különbözik az elnyomáson és a kizsákmányoláson alapuló tőkés társadalmi rendétől. Megjelenési formái a fejlődés során változhatnak ugyan, de lényege változatlan marad.

Napjaink tőkés világgazdaságában természetesen továbbra is

Digitized by Google

fontos szerepet játszanak a különféle kartellek. A hatalmas, magas fokon koncentrált nemzetközi mammutmonopóliumok szükségletei azonban — a termelőerők fejlődése következtében — már kinőtték ezeknek a kereteit. Elengedhetetlenné vált, hogy új, sajátos szervezetek alakuljanak ki, amelyeknek célja már nem egyszerűen a világpiac területi felosztása, hanem több ország piacának meghódítása az ott működő leghatalmasabb monopóliumok számára, s amelyek nem korlátozódnak egy árucikkre, hanem minden termékre kiterjednek. Mindez csak a monopoltőkés állam bekapcsolásával, az állam gazdasági beavatkozásának nemzetközi méretű felhasználásával vált lehetővé.

Az E. G. K.-nemzetközi állammonopolista szervezet.

Az állam bevonása a monopoltőke nemzetközi érdekeinek szolgálatába összefügg a tőke nemzetközi méretű koncentrációjával és centralizációjával, a hatalmas nemzetközi monopóliumok létrejöttével.

A második világháború utáni időszakban a Közös Piac hat országának legfőbb iparágaiban néhány mammutmonopóliumra szűkült az egymással versenyző társaságok száma. A vaskohászatban és a szénbányászatban 18 hatalmas társaság játssza a döntő szerepet; összes tőkéjük 6,7 milliárd dollár és 754 500 munkás foglalkoztatnak. A hat ország autóiparában 7 nagy társaság működik; évi termelésük értéke 2,8 milliárd dollár, s 277 000 munkást foglalkoztatnak. A vegyipart szintén 7 társaság uralja; ezeknek évi termelése körülbelül 2 milliárd dollár és 235 000 munkást foglalkoztatnak. Az elektrotechnikai iparban 4 társaság játszik döntő szerepet; évi termelésük 1,75 milliárd dollár és 10 000 munkást foglalkoztatnak. Hasonló a helyzet a gépiparban, az olajiparban, az alumíniumiparban, a gumiiparban is stb.

Az Európai Gazdasági Közösség létrehozásának konkrét okai alapvetően azokban a gazdasági és politikai viszonyokban keresendők, amelyekkel a nyugat-európai kapitalizmus a második világháború után szembe találta magát: a szocializmus világméretű előretörése, a gyarmati rendszer szétesése, az amerikai imperializmus világuralmi törekvései, az értékesítési nehézségek megnövekedése nyomán kialakult helyzet, nevezetesen az, hogy Nyugat-Európa vesztette el legtöbb piacát, a piacprobléma tehát a legnagyobb mértékben a nyugat-európai monopoltársaságokat érintette.

Különösen az új tudományos és technikai forradalommal kapcsolatban domborodik ki plasztikusan a piacprobléma, a nagy piacok szükségessége. A rentabilitást ma csak nagy szériák gyártása teszi lehetővé, ezt pedig a kisebb országok kizárólag a nemzetközi munkamegosztás elmélyítése révén, fokozódó specializációval érhetik el.

Digitized by Google

A nyugat-európai országok többségében a belső piacok viszonylag szűk volta következtében a vállalatok igen sok esetben nem érték el azt a nagyságot, amelyet a termelőerők fejlettségének mai szintjén optimálisnak mondanak. Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának számításai szerint optimális kapacitásúnak az 1,3 millió tonna nyersacélt termelő üzem tekinthető. A nyersvastermelésben 1 millió tonnás kapacitás esetén 27,63 dollár az 1 tonna termékre számított önköltség, 50 ezer tonna esetén viszont 53,32 dollár, az acéltermelésben 40,02 dollár és 76,99 dollár, a hengereltáru-termelésben 71,92 dollár és 155,66 dollár. Mégis, az 1945—54 között Nyugat-Európában épült kilenc acélműből csak kettő érte el az optimális kapacitást. A műanyaggyártásban évi 20—25 000 tonna az optimális üzemi kapacitás. Az ennél 50 százalékkal kisebb kapacitású üzemben a termelési költségek 8 százalékkal, a 75 százalékkal kisebb kapacitásúban pedig 25 százalékkal nagyobbak. De például Belgium egész évi termelése 10 000 tonna, Hollandiáé 30 000 tonna volt.[1] Az Egyesült Államok autóiparában a 600 000 egységet gyártó üzemet tekintik optimálisnak. 150 000 egység gyártásánál a költségek valamivel nagyobbak, 60 000—100 000 között pedig lényegesen magasabbak. A nyugat-európai autógyárak jelentős részének termelése viszont egészen a legutóbbi évekig nem lépte túl a 100—150 000-et.

A nyugat-európai integrációs törekvések tehát arra irányuló kísérletek, hogy *a gazdaság magánkapitalista formáját összeegyeztessék a nemzeti határokon túlnőtt termelőerőkkel.*

A nyugat-európai imperialista országok gazdasági nehézségein kívül bel- és külpolitikai problémák is döntő szerepet játszottak az integrációs folyamatban. A második világháború utáni helyzetben Nyugat-Európa reakciós, imperialista vezető körei az integrációban, erőik egyesítésében kerestek megoldást arra, hogy szembeszálljanak a haladó erők, mindenekelőtt a kommunista pártok növekvő befolyásával, s egyesült erővel lépjenek fel a szocialista országok ellen az imperializmus rendszerének világméretű erősítésére, új „Szent Szövetséget" hozzanak létre Nyugat-Európában.

A francia imperializmus és egyes kis nyugat-európai országok vezető körei mindezen túlmenően azt remélték, hogy Nyugat-Németország „integrációjával", a maguk számára kedvezően oldhatják meg a német kérdést. Azzal a lehetőséggel azonban nem számoltak, hogy Nyugat-Németország „integrálja" majd őket, nem pedig ők Németországot.

Különösen a második világháborúban meggyengült német imperializmus tulajdonított nagy politikai jelentőséget az integrá-

[1] Bain: Barriers to New Competition, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1959.

Digitized by Google

ciónak. Adenaeur már 1952 februárjában kijelentette a bonni szövetségi gyűlés előtt: „Berlint és a keletnémet területeket csak Európa egyesítése útján nyerhetjük vissza." Ez a kijelentés is arról tanúskodik, hogy a német monopoltőke vezető körei az integráció gondolatát kezdettől fogva agresszív törekvéseik szerves részének tekintették. A német imperialisták terveiben sajátos „hinterlandként" szerepel az integrált Európa azzal a céllal, hogy agresszív törekvéseik érdekében más tőkésországok katonai és gazdasági erőforrásait, valamint emberanyagát is felhasználhassák.

Ezek az okok teremtették meg az alapját annak, hogy számos területen és kérdésben szoros érdekközösség alakuljon ki különböző imperialista csoportok és a néhány leghatalmasabb nyugat-európai monopólium között.

„A Közös Piacban — állapítják meg a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Világgazdasági Intézetének tézisei — az imperialisták osztályösszefogása nyilvánul meg. Az imperialisták a kölcsönös ellenségeskedés ellenére egyesülni igyekeznek, megkísérlik, hogy nemzetközi állammonopolista szövetségek segítségével erősítsék a kapitalizmus pozícióit, meggyógyítsák, vagy legalábbis enyhítsék a kapitalizmus sebeit vagy hibáit (a termelés anarchiája, válságok). A fináncoligarchia az »integráció« kifejlesztésével keresi a választ az emberiség fejlődésében döntő tényezővé váló világszocializmus fokozódó erejére, a Közös Piac segítségével igyekszik az imperializmus hatalmában tartani a volt gyarmati és félgyarmati országokat, enyhíteni a világpiacokon folyó konkurrenciaharcot és megvalósítani az imperialista tábor konszolidációját."

Az Európai Gazdasági Közösség fináncoligarchiájának érdekközösségét szoros összefonódásuk is alátámasztotta. A nyugat-európai monopoltársaságok között régebben is elég jelentős volt az összefonódás, a legutóbbi évtizedben azonban példátlan méreteket öltött. Különösen nagy mértékben erősödött a nyugatnémet és a francia monopoltőke összefonódása. Ez — más, elsősorban politikai okokkal együtt — igen nagy szerepet játszott abban, hogy az Adenauer-féle klerikális militarista diktatúrának De Gaulle tábornok parancsuralmi rendszerével kötött szövetsége vált a közösség gerincévé. Franciaországon és Nyugat-Németországon kívül Olaszország, Belgium, Hollandia és Luxemburg csatlakozott a szervezethez.

Az integrációs törekvések kezdetben mindenben egybevágtak az amerikai imperializmus második világháború utáni „globális stratégiai" terveivel, világuralmi céljaival. Az Egyesült Államok vezető körei eredetileg arra számítottak, hogy a Marshall-tervben részt vevő összes országokat egy nagy „közös piacba" tudják majd egyesíteni, amely a NATO gazdasági bázisát s egyszersmind az amerikai monopóliumok szabad vadászterületét alkotta volna. Az

Digitized by Google

európai imperialista hatalmak közötti ellentétek azonban Nyugat-Európát két gazdasági blokkra szakították, s ezek közül az amerikai imperialista körök kezdettől fogva a legreakciósabb erők vezetése alatt álló Közös Piacot támogatják, a másikat, az Anglia vezetésével alakult Európai Szabadkereskedelmi Egyesülést pedig igyekeznek felbomlasztani és a Közös Piacba beolvasztani.

Az elmondottakból kitűnik, hogy az Európai Gazdasági Közösség sokkal több, mint egyszerű kereskedelmi szervezet. A kapitalizmus történetében példátlanul álló gazdasági, s egyúttal politikai és katonai csoportosulás ez, sajátos nemzetközi állammonopolista intézmény. Az állammonopolista kapitalizmus — az állam és a magánmonopóliumok összefonódása — ennek keretében most már nemzetközi síkon jelenik meg. Nemcsak az imperializmus előző évtizedeiben szétesett piacok integrációjáról van szó, hanem arról, hogy e piacon lehetőleg egységes és kedvező feltételeket teremtsenek a magas fokon koncentrált nemzetközi monopoltőke számára, s erre a célra hatásos nemzetközi szervezetet építsenek ki. Ennek keretében nemcsak a vámhatárok, a valutáris és egyéb korlátozások eltörlését tűzik ki célul, amint ezt például a második világháború után az amerikai monopóliumok által létrehozott különféle nemzetközi szervezetek (például a Világbank, vagy a Nemzetközi Valutaalap) létrehozásával előirányozták. Az új szervezet ugyanis jelentős mértékben különbözik a tőkés világgazdaságban működő más állammonopolista szervezetektől és a nemzetközi magánmonopolista megállapodásoktól, kartellektől is.

A tőkés Európa legreakciósabb köreinek vezetése alatt álló ezen „Szent Szövetség" arra törekszik, hogy a külső versenytársak kizárásával, a kereskedelmi kontingensek, a vámsorompók, a valutakorlátozások és a protekcionista intézkedések eltörlésével, a kisebb vállalatok tönkretételével kibővítse a terület monopóliumainak piacait. Ezzel igyekeznek e hatalmas piacon kedvező feltételeket teremteni: megszüntetni azokat a különbségeket, amelyek az egyes országok kereskedelempolitikájában (importkorlátozások, kontingensek, vámok, exporttámogatás stb.), valutapolitikájában, szociálpolitikájában és kartellpolitikájában megmutatkoznak. Ezért a monopóliumok érdekében bizonyos mértékig koordinálni akarják az egyes országok gazdaságpolitikáját. Ezt szolgálja a közös vámpolitika, a tőke szabad áramlásának engedélyezése, a közös bérpolitika és szociálpolitika stb., sőt a gazdaságilag gyengén fejlett országok viszonylatában kialakítandó közös „segély"-politika is. Emellett a Közösség — bizottságok széles hálózatán keresztül — kiterjeszti ellenőrzését a részvevő országok gazdaságának minden ágára, kereskedelmére, iparára, közlekedésére és mezőgazdaságára.

Digitized by Google

Négy és fél év mérlege

A Közös Piac tagállamai az utóbbi években sok intézkedést tettek a római szerződés végrehajtására. Egymás közötti kereskedelmükben 50 százalékkal szállították le az iparcikkek és 30—35 százalékkal a mezőgazdasági termékek vámtarifáit. Lépéseket tettek, hogy egységes vámtarifát vezessenek be a kívülálló országokból importált árukra. Kidolgozták a kívülálló országok viszonylatában folytatandó külkereskedelmi politika alapelveit. Megszüntették egymás között az iparcikkek mennyiségi importkorlátozásait, bevezették a valuták részleges átválthatóságát, megkönnyítették a tőkemozgást. Terveik szerint 1966-ra teljesen megszüntetik egymás közötti kereskedelmükben az iparcikkek vámtarifáit, és 1969-ig a mezőgazdasági termékekét is. Elfogadták a közös kartell-politika alapelveit stb. 1962. január 1-től, a Közös Piac-egyezmény második szakaszának életbelépésével, bizonyos szervezeti változásokat is végrehajtottak. Az Európai Közös Piac miniszertanácsában ma már nincs szükség egyhangú állásfoglalásra, a legtöbb kérdésben az úgynevezett „minősített többség" is elég. Csak néhány esetre vonatkozóan írják még elő az egyhangú döntés szükségességét; ezek között a legfontosabbak: az új tagok felvételéről, az egyezmény második vagy harmadik szakaszának meghosszabbításáról vagy megrövidítéséről, a konjunktúra-politikára vonatkozó általános intézkedésekről hozandó határozataik.

Az integráció — mint eddigi fejlődése bebizonyította — nagy gazdasági és politikai előnyöket biztosít az imperialista monopóliumoknak. A Közös Piac ugyanis nem egyszerűen a tagállamok piacainak számtani összege, hanem átmenetileg ki is bővíti a terület nagy monopóltársaságainak piacát.

A tőkebefektetések hulláma, amelyet az éles verseny is előidézett, a szélesebb körű specializálódás — még ha torz, monopolisztikus formák között folyik is —, a tömegesebb termelésre való áttérés, mindez eleinte az ipari termelés növelésére ösztönzött. Nyugat-Európában azonban az ideiglenes gazdasági fellendülés nem annyira e tényezőkkel, mint inkább más okokkal magyarázható, olyanokkal, amelyek már akkor is éreztették hatásukat, amikor a Közös Piacra vonatkozó római szerződés végrehajtása még meg sem kezdődött. Az integráció nem oldotta meg és nem oldhatja meg a piacok problémáját, nem tudja elejét venni a gazdasági konjunktúra általános romlásának, amely Nyugat-Európában 1961—62-ben bekövetkezett.

Bebizonyosodott, hogy a Közös Piacon a vámcsökkentés, a nemzetközi munkamegosztás és a technikai haladás minden előnyét a leghatalmasabb monopoltársaságok sajátítják ki. A vámok leszállítása érdekében például azzal érveltek a Közös Piac propa-

Digitized by Google

gandistái, hogy ezzel csökkenni fognak az árak és igen jól járnak a fogyasztók. A vámleszállítást azonban nem követte a megígért árcsökkenés, ellenben a Közös Piacon tevékenykedő 35 legnagyobb monopoltársaság profitja 1957 és 1961 között 2,7-szeresére növekedett. Fokozódott a koncentráció is és igen sok kisvállalat ment tönkre.

Az Európai Gazdasági Közösség céljai — összhangban a hat nyugat-európai ország monopoltőkés csoportjainak érdekeivel — nem korlátozódnak a Közös Piac területére. A gyarmati rendszer szétesésével kialakult helyzetben, amikor a fiatal államok egyre határozottabban követelik a hagyományos kapitalista nemzetközi munkamegosztás megváltoztatását, a Közös Piacnak az az egyik alapvető célja, hogy továbbra is az imperialista országokhoz kösse a gyengén fejlett országok gazdaságát, hogy továbbra is megtartsa ezeket az országokat a vezető imperialista országok agrártermék- és nyersanyagszállító függvényeinek.

Az Európai Gazdasági Közösség államai kétfajta taktikát alkalmaznak a gazdaságilag elmaradott országokkal szemben.

Az Európai Közös Piac alapszabályai elvileg lehetővé teszik, hogy gazdaságilag gyengén fejlett országok is társuljanak a Közösséghez. Ha a társult államok a Közösség országaiba exportálnak, akkor a leszállított vámot fizetik, maguk is kötelesek azonban leszállítani vámjaikat. Ezzel pedig lehetetlenné válik a hazai ipar védelme. A fejlett tőkésországok elárasztják olcsó iparcikkeikkel a fejletlen társult országok piacait, s ez tönkreteszi a nemzeti ipart. A társult országok tehát továbbra is megmaradnának a fejlett imperialista hatalmak élelmiszer- és nyersanyagszállító függvényeinek, azzal a különbséggel, hogy most már nem *egy* gyarmattartótól függenek, hanem a gyarmattartó hatalmak szervezett koalíciójától.

Azokkal a gyengén fejlett országokkal szemben, amelyek nem akarnak az Európai Gazdasági Közösséghez csatlakozni, a Közös Piac államai a diszkrimináció fegyverét használják. A diszkriminációnak eszközei a behozatali vámok is, de nemcsak a vámok. A nemrégiben elfogadott „mezőgazdasági közös piac-egyezmény" biztosítja a terület országai mezőgazdaságának közös „védelmét" és nagymértékben megnehezíti a kívülálló országokból származó behozatalt. Nyugat-Németország például, amely eddig jelentős mennyiségű mezőgazdasági terméket importált kívülálló országokból, az egyezmény aláírásával arra kötelezte magát, hogy ennek nagy részét a drágán termelő francia piacon vásárolja majd meg.

E folyamat tovább rontja a gazdaságilag gyengén fejlett országok helyzetét a világpiacon. A „hatok" e politikája mindennél világosabban kidomborítja az integráció lényegét, s hatása máris megmutatkozik. A gazdaságilag gyengén fejlett országok különö-

Digitized by Google

sen nehezen tudják hövelni kivitelüket a nyugat-európai országokba, ugyanakkor behozataluk e területekről jelentős mértékben emelkedik. Ennek következtében egyre inkább eladósodnak a „hatokkal" szemben. A Közös Piac és más imperialista országok politikája egyre érezhetőbben fordítja ellenük a külkereskedelmi cserearányokat is. Ez a következő táblázatból is kitűnik:

	1950	1951	1955	1960
Export-árak	100	121	111	111
Ezen belül:				
Nyersanyagok	100	121	101	96
Ipari készáruk	100	119	115	127

A gazdaságilag gyengén fejlett országok többféle módon igyekeznek védekezni a Közös Piac törekvéseivel szemben. A védekezés egyik fontos módja egyes volt gyarmati és függő országok vezető köreinek az a törekvése, hogy tovább erősítsék kapcsolataikat más, a Közös Piacon kívüli államokkal, mindenekelőtt a szocialista országokkal. Jellemző erre Brazília politikája, amely ország az utóbbi időben megkétszerezte a szocialista országokba irányuló kivitelét, és — Latin-Amerika számos más országához hasonlóan — felvette iparosítási programjába azt, hogy gépeket és műszaki felszereléseket importál a szocialista országokból.

A védekezés másik eszköze a regionális gazdasági csoportosulások alakítása (különösen Latin-Amerikában és Afrikában). A gyengén fejlett országok ezen regionális gazdasági csoportosulásainak természetesen egészen más a jellegük és a jelentőségük, mint az imperialista hatalmak egymás közötti csoportosulásainak.

A gyengén fejlett országok piacainak egyesítésére irányuló kísérleteknek nem a közös védekezés az egyedüli oka. Az is szerepet játszik bennük, hogy az imperializmus az egymással szomszédos gyengén fejlett országok közötti gazdasági kapcsolatokat is szétszakította, hogy ezek az országok ne egymásnak, hanem az „anyaország"-nak termeljenek árukat. Ezért az elmaradott országok gyakorlatilag ma még csak igen keveset tudnak egymásnak eladni, a közöttük folyó kereskedelem még jelentéktelen. Így például Dél-Amerika hét jelentős országa — Argentina, Bolívia, Brazília, Paraguay, Peru, Uruguay és Chile — összkivitelének csak 11 százalékát bonyolítja le az egymás közötti kereskedelemben. Az elmaradott országok integrációs törekvése fő vonalaiban az imperialista kizsákmányolás ellen irányul, s az adott terület ön-

[4] U. N. Monthly Bulletin of Statistics, 1961. december.

Digitized by Google

álló fejlődését akarja előmozdítani, ezért haladó jelenségnek tekinthető.

Az európai integráció élharcosai a „konfliktusmentes", a „harmonikus" kapitalista Európa megteremtését hangoztatták az Európai Gazdasági Közösség létrehozásának egyik fő jelszavaként. Ezzel szemben a Közös Piac eddigi működése az *európai és a világkapitalizmus ellentmondásainak további kiéleződését hozta magával.*

Mint minden imperialista szövetség, az Európai Gazdasági Közösség is az adott erőviszonyok alapján jött létre. A római szerződés cikkelyei ahhoz a helyzethez vannak szabva, amelyben a két fő szövetséges és versenytárs, a francia és a német imperializmus között gazdasági súlyuk tekintetében még nem volt olyan nagy szakadék, mint ma. Bár a francia monopoltőke elkeseredett erőfeszítéseket tesz (s egyes területeken nem is eredménytelenül), hogy pozícióit erősítse, nem tudja megváltoztatni a Közös Piac fejlődésének fő irányát: azt, hogy az integrált Európában egyre erősebb a német imperializmus gazdasági (és következésképpen politikai) súlya. A hat ország évi 150 millió dollárnál nagyobb üzleti forgalmat lebonyolító 44 társasága közül 22 nyugatnémet, 8 francia, 2 olasz, 1 holland és 1 luxemburgi. A német monopóliumok súlyát még jobban megmutatja az, hogy azok közül a társaságok közül, amelyeknek évi forgalma meghaladja az 500 millió dollárt, 6 nyugatnémet vállalat van, de csak 1 francia, 1 olasz és 1 holland. 1953-ban a Német Szövetségi Köztársaság a Közös Piac hat országának együttes nemzeti jövedelmében 31 százalékkal, ipari termelésében 42 százalékkal, kivitelében 31 százalékkal szerepelt. 1961-ben viszont a megfelelő számok: 40, 44,4 és 38,6 százalék. A „Kis Európa" keretei között egyre inkább kidomborodnak a német imperializmus önálló külpolitikai törekvései is. Mindez nem kis nyugtalanságot okoz már ma is az Európai Gazdasági Közösség tagállamaiban, magában Franciaországban is, de különösen a kisebb országokban, Belgiumban, Hollandiában és Luxemburgban. Ez utóbbi országokban mind több olyan vélemény hallható, amely Anglia csatlakozását sürgeti a növekvő nyugatnémet befolyás ellensúlyozására. Figyelemre méltó például Mendes-France francia politikus ezzel kapcsolatos nyilatkozata: „A mai körülmények között — mondotta — valójában a német befolyás az, amely egyre inkább fokozódik ... Az általános perspektíva szempontjából ... jóval nyugodtabb lennék, ha olyan Európa jönne létre, amelyhez szorosan hozzátartozik Anglia is. Véleményem szerint ez sokkal biztatóbb kilátásokat nyújt, mint egy olyan közösség, amelyben Németországé a vezető szerep."[5] A fejlődés tendenciái

[5] L'Express, 1962. június 7.

Digitized by Google

azonban nem arra mutatnak, hogy Anglia belépése lényegesebb változásokat okozna a német imperializmus helyzetében. A valóságban Anglia csatlakozása esetén inkább Franciaország második helye, mint Nyugat-Németország elsősége forog veszélyben.

Már az eddigiek során is bebizonyosodott, hogy az Európai Gazdasági Közösség nem tudja kiküszöbölni a tagállamok és a területükön működő hatalmas monopoltársaságok közötti harcot, amelyben a gazdasági és a politikai problémák szorosan összefonódnak egymással.

Az utóbbi években éles ellentétek robbantak ki a szén-, illetve üzemanyag-exportőr és importőr országok között a Montan-Unióban, amelyet pedig Nyugat-Európában a nemzetek feletti szerv létrehozása legelőrehaladottabb kísérletének tekintenek. Az ellentéteket azok a strukturális változások idézték elő, amelyek a hat ország energiafogyasztásában végbemennek. Még 1955-ben is a szén szolgáltatta a hat ország fűtőanyagszükségletének 70 százalékát, jelenleg pedig ez még 50 százalékát sem teszi ki. Az olasz ipar fellendülését — a német társaságok bosszúságára — elősegítette a ruhrvidéki szénnél olcsóbb olaj importja. Olaszország amerikai szenet is importált, jóllehet ugyanakkor Belgiumban igen sok szénbányát zártak be. A széntermelő országok meg akarják maguknak szerezni az olajimport ellenőrzésének jogát. Olyan helyzet alakult ki, amelyben a Főhatóság komolyan veszélyeztetve látta a közös szén- és acélpiac működését, s képtelennek bizonyult arra, hogy akár csak hozzávetőlegesen is felbecsülje a várható szénszükségletet.

A mezőgazdaság kérdéseiben is éles ellentétek voltak és vannak a tagállamok között. A mezőgazdaság évek óta válságos helyzetben van a Gazdasági Közösség minden tagországában. A nagybirtokosoknak nyújtott jelentős állami támogatás s az így még élesebbé váló verseny következtében a kisparasztok tömegesen mennek tönkre. A római szerződés szerint meg kell engedni a mezőgazdasági termékek szabad mozgását, hatálytalanítani kell a protekcionista intézkedéseket, s közös agrárpolitikát kell kialakítani. A tagállamok érdekei viszont ellentétesek egymással. Egyes országok exportőrök, mások importőrök. Az egyik ország az európai készletekből fedezi szükségleteit, a másik tengerentúli területekről, s nem is akar lemondani az onnan származó olcsó mezőgazdasági termékekről. 1961-ben a „szabad piac" megteremtésére irányuló tárgyalásokon annyira kiéleződtek a nézeteltérések a mezőgazdaság kérdésében, hogy majdnem megbukott az egész „gyorsítási terv". Az 1962 elején megkötött kompromisszumos megállapodás azonban nem vezetett a „mezőgazdasági szabad piac" azonnali megteremtésére és továbbra is lehetővé teszi, hogy a piac

Digitized by Google

túltelítődése esetén a tagállamok leállítsák egy-egy termék behozatalát.

A belső ellentétekről szólva azt is figyelembe kell venni, hogy az Európai Gazdasági Közösség még nem került gazdasági viharok csapásai alá. Nyilvánvaló, hogy ha tovább folytatódik a termelés növekedésének és a világkereskedelem fejlődésének az utóbbi években bekövetkezett lelassulása, és ennek nyomán kiéleződik a piacokért folyó harc, akkor ez elkerülhetetlenül tovább élezi majd a küzdelmet a Közös Piac keretei között is.

Az Európai Gazdasági Közösség a *tagállamokban meglevő társadalmi ellentéteket is kiélezi.* A szervezet egész struktúrája ugyanis azt a célt szolgálja, hogy megerősítse a monopoltőke uralmát a terület népei felett, s minden eszközzel fokozza a munkásosztály kizsákmányolását. (Ennek problémáival e cikk keretében nem foglalkozhatunk.)

Elkerülhetetlenül kiéleződnek az ellentétek a Közös Piac tagállamai és a kívülálló imperialista hatalmak között is; egyrészt azért, mert a hat ország monopoltőkései nem utolsósorban imperialista versenytársaik kiszorításával igyekeznek bővíteni a területen belüli piacukat. Élezi az ellentéteket az is, hogy gyorsan nő az Európai Gazdasági Közösség súlya a világkivitelben, s a terület monopoltársaságai — mindenekelőtt a nyugatnémet társaságok — egyre nagyobb mértékben törnek be az Egyesült Államok, Anglia és más országok hagyományos piacaira.

Az Egyesült Államok, amely kezdetben ösztönözte az Európai Gazdasági Közösség megteremtését, kezdi felismerni, hogy ez fokozatosan erős versenytársává válik. Az Egyesült Államok kivitelének körülbelül 1/3-a a Közös Piac országaiba irányul. Amerikai közgazdászok számításai szerint ennek az exportnak 32 százalékát érintik az Európai Gazdasági Közösség legújabb vámintézkedései. Igaz, hogy az Egyesült Államok legnagyobb monopóliumainak reális lehetőségük van arra, hogy kikerüljék a Közös Piac vámkorlátozásait, oly módon, hogy befektetéseket eszközölnek az „ellenséges vámterületen". Az amerikai monopoltőke, csaknem ezer európai vállalatára támaszkodva, egyelőre meglehetősen eredményesen le is küzdötte az európai vámkorlátozásokat. Nyilvánvaló azonban, hogy ezzel nem tudják megvédeni magukat az európai konkurrenciától, s számos területen, különösen a mezőgazdasági cikkeknél — amelyek az Európába irányuló amerikai kivitel 27 százalékát teszik ki —, az a veszély fenyegeti őket, hogy elveszítik az e tekintetben különösen fontos európai piacot. Ez az alapja a nemrég elfogadott új kereskedelmi törvénynek, amely lehetőséget ad arra, hogy viszontszolgáltatások ellenében az Egyesült Államok is jelentős (50 százalékos) vámkedvezményeket ad-

Digitized by Google

jon. Ugyanakkor az Egyesült Államok igyekszik kiszélesíteni az integráció körét, ami számos nagy nyugat-európai monopoltársaság éles ellenállásába ütközik. Ezek ugyanis nem akarják feloldani és kiterjeszteni ezt a piacok újrafelosztására alakult szervezetet. E tekintetben igen jellemzőek az Anglia csatlakozási kérelméről hónapok óta folyó viták.

Az Európai Gazdasági Közösség növekvő szerepe a tőkés világpiacon a japán monopoltőke expanziós törekvéseit is komolyan akadályozza. Különösen nehéz helyzetbe hozta azonban ez az angol imperializmust. A Közös Piac ugyanis egyrészt Anglia növekvő jelentőségű európai kivitelét veszélyezteti és nehezíti. Másrészt az Európai Gazdasági Közösség országainak a világkereskedelemben való előretörése a Nemzetközösség országaiban is gyengíti az angol monopóliumok pozícióit. Az Egyesült Államok nyomásán kívül részben ez a helyzet, az európai integráció további következményeitől való félelem ösztönözte az angol monopoltőke jelentős csoportjait arra, hogy igyekezzenek bekerülni a vámsorompók mögé, s így „belülről bomlasztva" új fronton harcoljanak kontinentális versenytársaik ellen. Hasonló helyzetbe került néhány más, kisebb nyugat-európai tőkésország is, amelyek szintén komolyan foglalkoznak a csatlakozás gondolatával.

Ma még nem lehet pontosan előrelátni, hogy az integráció milyen széles körű lesz, s milyen irányban halad tovább gazdasági és politikai téren. Az az alkudozás, amelyet egyes imperialista országok az Európai Gazdasági Közösségbe való belépésük körül folytatnak, vitathatatlanul befolyásolja majd a szervezet arculatát. Növekvő hatással lehet a szervezet politikai arculatára a haladó erők harca az ultrareakciós vezető körök ellen a Közös Piacon. A gazdasági, de különösen a politikai integráció további fejlődése tekintetében sem minden vonatkozásban egységes a Közösség mai tagállamainak az álláspontja, nem is szólva az Egyesült Államokról és Angliáról. A jövő is sok olyan tényezőt hozhat felszínre, amelyet ma még nem lehet előre látni. Kétségtelen azonban, hogy az éleződő ellentéteknek döntő szavuk lesz az integráció további sorsában.

A KGST
és a két rendszer közötti munkamegosztás lehetősége

Az elmondottakból kitűnik, hogy a nyugat-európai imperializmus zárt gazdasági csoportosulása csak az adott területen működő monopóliumok mozgási körét szélesíti ki, akadályozza azonban azt, hogy világméretekben érvényesüljön az a progresszív tendencia, amely *a termelőerők fejlődésével együtt a nemzetek gazdasági kö-*

Digitized by Google

zeledésére, a nemzetközi munkamegosztás világméretű fejlődésére vezet.

A burzsoá propagandisták és politikusok — nem utolsósorban azért, hogy a zárt imperialista gazdasági csoportosulásokat népük előtt is igazolják — *egyenlőségjelet* tesznek a KGST és a Közös Piac közé. Azt állítják, hogy a KGST éppolyan gazdasági csoportosulás, mint az övék, éppúgy más országok ellen irányul, sőt egyesek szerint a Közös Piac a nyugat „reakciója" a KGST létrejöttére. A két szervezet összehasonlítása azonban mindennél világosabban bizonyítja azt, hogy mennyire hamisak az ilyen állítások. A KGST és a Közös Piac közötti szervezeti, technikai különbségek ebből a szempontból kevésbé lényegesek. A döntő a két szervezet jellegének szembeállítása. Ennek alapja ugyanis a szocialista és kapitalista világgazdaság közötti, a szocialista és az imperialista nemzetközi munkamegosztás közötti lényegbevágó különbség.

A KGST létrejötte és tevékenysége a szocialista világrendszer kialakulásának és fejlődésének eredménye. Nyilvánvaló, hogy az együttműködés fejlődésében olyan objektív tendencia érvényesül, amely a termelőerők fejlődésén alapul, s a nemzetek gazdasági közeledésére, a nemzeti elzárkózás felszámolására vezet. A két társadalmi rendszerben azonban *lényegesen elütnek* egymástól azok a tendenciák, amelyeket a termelőerők fejlődésében végbemenő, több vonatkozásban azonos irányú változások szülnek. A kapitalista és a szocialista rend lényegéből, a két rendszerben uralkodó munkamegosztás sajátosságaiból következik, hogy *e tendenciák teljes egészükben csak a szocializmus viszonyai között érvényesülhetnek, s csak a közös terv szerint szabályozott egységes szocialista világgazdaság teremti meg a nemzeti határokat túlnőtt termelőerők és a termelési viszonyok közötti teljes összhangot.* Nyilvánvaló, hogy ez hosszantartó, bonyolult és sokrétű folyamat, melynek teljes megvalósulásáig több, egymást követő fejlődési szakaszon át kell eljutnunk. E fejlődési szakaszok megfelelnek a termelőerők adott szintjének és a szocialista világrendszer gazdasági és politikai szükségleteinek.

Az Európai Közös Piac — mint láttuk — nyíltan a szocialista országok ellen és nyugat-európai monopóliumoknak az ő „internacionáléjukon" kívülálló tőkés versenytársai ellen irányul. A KGST viszont nemcsak hogy nem irányul senki ellen, hanem sokoldalú kapcsolatokat épít ki a tőkés világgazdaságban különleges helyet elfoglaló gazdaságilag gyengén fejlett országokkal, s ezzel az ő helyzetük javulásához is hozzájárul. Természetesen azzal, hogy az együttműködés eredményei meggyorsítják gazdasági fejlődésünket, a KGST eredményes munkája objektíve erősíti a szocializmus pozícióit a kapitalizmussal szemben, anélkül azonban, hogy ezzel gátat emelne a nemzetközi munkamegosztás elmélyí-

Digitized by Google

tésének és kiszélesítésének. A KGST a két világrendszer közötti gazdasági kapcsolatok tekintetében éppen a békés együttélés, a békés versengés politikájából indul ki, ez pedig megkívánja, hogy sokoldalú gazdasági kapcsolatok épüljenek ki a különböző rendszerbe tartozó országok között, s *megköveteli a nemzetközi munkamegosztás fenntartását és elmélyítését a két rendszer államai között.* Nyilvánvaló azonban, hogy ez nem történhetik a tőkés munkamegosztásra jellemző feltételek alapján.

A két rendszer közötti gazdasági kapcsolatok eddigi története meggyőző bizonyítéka annak, hogy lehetségesek a sokoldalú és normális gazdasági kapcsolatok, lehetséges munkamegosztás a különböző rendszerű országok között. A természeti és történelmi adottságok objektíve szükségessé és lehetővé teszik, hogy fejlődjék a munkamegosztás a két rendszer országai között. Viszonylag szűk keretek között ugyan, de ma is létezik nemzetközi munkamegosztás a két rendszer államai között; jellegét tekintve ez különbözik mind a szocialista, mind pedig a tőkés munkamegosztástól, s mindkettőből tartalmaz bizonyos elemeket. Nem hatnak benne a kapitalista munkamegosztásnak azok a törvényei, amelyek a kevésbé fejlett országok tönkretételére, kizsákmányolására vezetnek. A spontaneitás elemei sem érvényesülnek benne olyan mértékben, mint a tőkésországok egymás közötti kapcsolataiban. A szocialista országoknak az a törekvése, hogy a tőkésországokhoz fűződő kapcsolataikat is tervszerűbbé tegyék (elsősorban hosszúlejáratú megállapodások révén), bizonyos, bár egyelőre még elég szűk mértékben csökkenti a spontaneitást. Természetesen lényeges különbség van a gazdaságilag gyengén fejlett országokkal és a vezető tőkésországokkal való kapcsolatainak tartalma között.

A szocialista országok közötti együttműködés fejlődése és elmélyülése természetesen elkerülhetetlenül befolyásolja ezen országok nemzetközi gazdasági kapcsolatainak egész rendszerét, de nem abban a vonatkozásban és nem abban az értelemben, mint a Közös Piac tevékenysége tagállamainak kapcsolatait. Országaink gazdaságának jellegéből következik, hogy az együttműködés fejlesztése nem jelent semmiféle diszkriminációt azokkal szemben, akik nem vesznek benne részt. Természetes, hogy a szocialista országok az ellenük alkalmazott diszkriminációs lépésekkel szemben (amelyek például az Európai Gazdasági Közösség tagállamai részéről jelentkeznek) kénytelenek bizonyos rendszabályokat tenni. Ilyenek: megkülönböztető vámok alkalmazása azokkal az országokkal szemben, amelyek velünk ugyanígy járnak el, vásárlásaink és kivitelünk átirányítása azokba az országokba, amelyek hajlandók arra, hogy a teljes egyenlőség alapján, minden diszkrimináció nélkül kereskedjenek velünk stb. Az együttműködés fej-

Digitized by Google

lesztésével azonban a szocialista világ államai nem kívánnak autarchikus tömböt alkotni a világgazdaságban.

A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelvének megfogalmazásában országaink a világgazdaság tényleges helyzetéből és egyetemes fejlődésének követelményeiből indulnak ki. Mindenekelőtt abból, hogy a világgazdaság dialektikus egység, amely két ellentétes világgazdasági rendszert (szocialista és kapitalista világrendszert) foglal magában, s hogy ennek alapján a nemzetközi munkamegosztásnak is két, egymástól eltérő típusa van: szocialista és kapitalista nemzetközi munkamegosztás. A világgazdaság egységének az alapja azonban a világméretű munkamegosztás objektív létezése. Hiszen a szocialista és a tőkésországok közötti gazdasági kapcsolatok sem önkényesek és véletlenszerűek, hanem a két rendszer történelmi fejlődésétől és objektív gazdasági szükségleteitől függnek. A nemzetközi munkamegosztás fejlődése tehát objektív törvényszerűség, amelynek alapját a termelőerők fejlődése alkotja. Ennek alapján alakítjuk ki politikánkat a Közös Piaccal vagy más integrációs szervezetekkel kapcsolatban is.

Könnyelmű és rövidlátó politika volna a szocialista országok részéről az, ha nem vennék figyelembe az európai integráció reakciós vezető köreinek szándékait és tetteit, ha nem harcolnának minden erejükkel az ellen, hogy az imperialista hatalmak a Közös Piacot (vagy más integrációs szervezeteket) egy újabb háború előkészítésére, a fegyverkezési hajsza fokozására használják fel, vagy ha nem igyekeznének megakadályozni azt, hogy a monopolisták tömörüléseik révén is fokozzák a gazdaságilag gyengén fejlett országokra gyakorolt gazdasági és politikai nyomásukat. Országaink azonban figyelembe veszik a termelés internacionalizálásának a tőkés világban is érvényesülő objektív tendenciáit, s ennek megfelelően alakítják ki politikájukat, gazdasági intézkedéseiket. Rendkívül fontos ezzel összefüggésben N. Sz. Hruscsovnak az a megállapítása, amely szerint szükséges annak a megvizsgálása, hogy milyen lehetőség van a különböző társadalmi rendszerű államok gazdasági egyesülései közötti együttműködésre és békés gazdasági versenyre (Béke és Szocializmus, 1962. szeptemberi szám). Ez a nyilatkozat világosan tükrözi, hogy a szovjet kormány politikája ebben a kérdésben is nagyon reális, s nem szubjektív óhajokra épül, hanem messzemenően figyelembe veszi a világgazdaság fejlődésének objektív folyamatait.

Nyilvánvaló, hogy a szocialista világ gazdasági bázisának erősödése, a világ ipari termelésében és a világkereskedelemben való szerepének növekedése a következő években még erősebben előtérbe helyezi majd a két rendszer gazdasági kapcsolatainak lehetőségét és szükségességét.

Mindezek alapján tett a Szovjetunió az ENSZ most folyó ülés-

Digitized by Google

szakán ismételten javaslatot arra, hogy 1963-ban hívjanak össze kereskedelmi világértekezletet, amely a világgazdaság és a világkereskedelem jelenlegi helyzetéből kiindulva megvizsgálná azokat a jelenségeket, amelyek a gazdasági kapcsolatok fejlődését egyre jobban fenyegetik, és megoldást keresne a legégetőbb problémákra. Naivitás volna természetesen arra számítani, hogy ez a konferencia egycsapásra mindent megoldhat a világkereskedelemben. Néhány kérdésben azonban eredményre vezethet. Ilyen kérdés például a gazdaságilag gyengén fejlett országok világkereskedelmi helyzetének bizonyos fokú stabilizálása átfogó, vagy egyelőre csak néhány döntő cikkre kiterjedő nemzetközi megállapodások útján. Az egyik legfontosabb kérdés: megvizsgálni azt, hogyan lehet kiküszöbölni a zárt gazdasági csoportosulások tevékenységének káros következményeit a világkereskedelemben. Módozatokat kell keresnie a diszkrimináció és a nemzetközi kereskedelem fejlesztésének útjában álló különböző mesterséges korlátok lebontására. Ezzel összefüggésben feltétlenül meg kell vitatni azt is: hogyan lehetne az ENSZ keretében olyan új világkereskedelmi szervezetet létrehozni, amely minden ország előtt nyitva áll.

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa elvileg elfogadta a világkereskedelmi értekezlet összehívására vonatkozó javaslatot, s megkezdte ennek előkészítését. Ez maga is nagy politikai jelentőségű tény, s ha az ENSZ közgyűlése is magáévá tenné a javaslatot, ez még inkább hangsúlyozná a világértekezlet politikai fontosságát. Nem olyan értelemben, mint ezt az imperialista propaganda hangoztatja, hogy „ennek keretében a szocialista országok a gazdaságilag gyengén fejlett államokat össze akarják ugrasztani az imperialista hatalmakkal". Nem ez a célunk. Ha a volt gyarmati és függő országok élesen támadják a vezető imperialista hatalmakat és zárt gazdasági csoportosulásaikat, ez nem a szocialista világ „izgatásának" a következménye, hanem a fejlett tőkésországok monopoltársaságai tevékenységének. Természetesen országaink maguk is leleplezik az imperializmus e téren kifejtett tevékenységét, és minden rendelkezésükre álló eszközzel támogatják a fiatal államok küzdelmét.

Olyan kérdésekről van azonban szó, amelyeknek jelentősége túlnő a nemzetközi gazdasági kapcsolatok körén, s amelyeknek megoldatlansága tovább növeli a nemzetközi feszültséget. Megoldásuk viszont a gazdasági kapcsolatok erősítése révén csökkenti a bizalmatlanságot, előmozdítja a békés együttélést a két rendszer államai között.

Digitized by Google

Pártértekezlet Óbudán

Ha már József Attila „A város peremén" című versével kezdődött a III. kerületi kommunisták tanácskozása, hadd maradjak én is a költőnél. Manapság feltűnően gyakran idézik ezeket a szavait:

„Dolgozni csak pontosan, szépen.
Ahogy a csillag megy az égen.
Úgy érdemes."

Miért e szállóige nagy népszerűsége? Mert megleltük jó ízét, mert immár eszerint tudunk és akarunk cselekedni. Vérmérséklet, tehetség, szorgalom és tennivaló dolgában különbözünk egymástól, de valamennyiünk együttes munkája megnyugtató bizonyíték arra, hogy miként érdemes dolgozni. Ha tiszta az alaphang, bántóbban érződnek ki a hamis szólamok. Ha erőteljes a folyam sodrása, nehezebben szakadhatnak ki belőle mellékágak. Pártunk politikájának tiszta az alaphangja, erőteljes a sodrása: tartalmában, nem pedig külsőségekben van jelen a most zajló pártértekezleteken. Ez az, ami legfontosabb benyomásként maradt meg emlékezetünkben az óbudai kommunisták tanácskozásáról is.

A színskála

Ahogy az már szokás, az első titkár adott számot a pártbizottság munkájáról. Bihari László elvtárs beszámolója olvasmánynak is érdekfeszítő lett volna, pedig aligha gondolt esztétikai szabályokra, aligha törekedett irodalmi hatásra. Mégis: szellemiekben és érzelmekben egyaránt gyarapodott a hallgatóság. Tudom, nehéz ilyesmit leírni anélkül, hogy az ember ne keveredjen a túlzás gyanújába. Hiszen a beszámolók gyakran unalmasak, szárazak, s ilyenkor a figyelem az akarat parancsára szokott csak éber maradni. Ezúttal az a kívánság serkentette a figyelmet, hogy „hadd lássuk, mi lesz tovább!"

Honnan ez a megnyerő hatás? Fülünk eléggé vájt a burkolt öndicséretre, hamar felismerjük, amikor üres szóvirágokkal hidalják át a feltáratlan tények helyét, s jogos szkepticizmussal húzzuk el szájunkat, ha csak az illem kedvéért biggyesztik a mondóka végére, hogy „elvtársak, vannak még hibák." Ezúttal azonban másról volt szó. Csak egy kerület életét elemezte a beszámoló, mégis a teljesség érzését keltette. Két okból. Egyrészt a módszer, a hangvétel szinte családiasan ismerős volt, mert híven adta vissza azt az atmoszférát, amely egész pártunkra jellemző. Másrészt — s ez az első okból szükségszerűen következik — a valóságnak megfelelően tárta fel az összefüggéseket, a kényelmetlen dolgokról éppoly őszintén szólt, mint az eredményekről.

Digitized by Google

Pontról pontra sorrajártuk a kerület gazdasági, politikai, kulturális életének zónáit, s a beszámoló, amely útikalauzunk volt, valamennyi témában egyaránt jártasnak bizonyult.

Ahogyan a színskála árnyalatai harmónikus rendben igazodnak egymás mellé, úgy bomlott ki az egyik gondolat a másikból: ezt kellett végrehajtanunk a két kongresszus között, itt tartunk, s ez még a tennivaló. Az élet, ha ismerjük, önként fog kézen bennünket, csak aztán mi ne engedjük el a kezét. Aranyszabályukká tették ezt az óbudai kommunisták. Így vált lehetségessé, hogy a színskála valamennyi sávját gondosan ki tudták elemezni. A reális számvetés egyúttal a reális bírálatnak is feltétele. Mivel következetesek és alaposak voltak az eredmények vizsgálatában, ezért szinte önként tárulkoztak fel a sürgető gondok. Élesen ugrottak elő a színskála világos csíkjai; s a jelen ismeretének birtokában a jövőt is hozzáértéssel térképezhették föl.

Hősök, babérkoszorú nélkül

Semmi önmutogatás, semmi kérkedés. A küldöttek fölvették ünneplő ruhájukat, kitüntetéseit is a mellére illesztette az, akinek volt, mégis a lobogók nélküli hétköznapoknak egy seregnyi gondját-baját tolmácsolták a szónoki emelvényről. Az alkalom nem a nagy szavaknak, hanem a józan és szerény felelősségtudatnak köszönhette ünnepélyességét. Több mint 30 ezer munkás, köztük 143 szocialista brigád nevében jöttek el tanácskozni a küldöttek. Nem üres kézzel érkeztek. Munkájukat, amely meglehetősen nagy volt a két kongresszus között, hiánytalanul teljesítették. A kerület üzemeiben három év alatt 22 milliárd értékű ipari terméket gyártottak. Hogy fogalmat alkothassunk ennek nagyságáról, nem lesz haszontalan emlékezetünkbe idézni: az ellenforradalom 23 milliárd értékű közjavat rombolt szét.

Ha a cikklista oldaláról vizsgálódnánk, hosszú felsorolás következnék. A hajógyárban gőzösök helyett már diesel-motoros hajók, távvezérlésű tolatóhajók készülnek, a Mechanikai Mérőműszerek Gyárában 51 új automatikát, 18 új műszertípust dolgoztak ki a VII. kongresszus óta, és így tovább. De tanácsosabb az ember felől közelíteni az eredményekhez, mert így leoldódik a számokról a hidegség, s nyomban melegíteni kezdenek.

Figyelve a hozzászólásokra, a szenvedély és értelem szép összhangjában gyönyörködhetett a hallgatóság. Érzékelhető volt, hogy mennyi jószándék, öröm, vajúdás közepette hozza létre alkotásait a munka. A forintban, darabszámban kifejezett mennyiség nem mond el mindent, az ember teremtette dolgok igazi értékéről, s nem elég, ha anyagi gyarapodásunkat csak hasznosságáért becsüljük. Az új hajónak, vagy az új mérőműszernek rendeltetése szerinti tulajdonságain kívül egyéb tulajdonságai is vannak: a becsületére kényes, hozzáértésére és felelősségére büszke munkás önérzete ölt testet benne.

Hogy a szó ne maradjon puszta kijelentés, érdemes itt egy kicsit elidőzni. A küldöttek hűséges szószólói voltak mindannak, ami a gyárakban, hivatalokban, iskolákban foglalkoztatja a dolgozókat. Csanda József, a Budapesti Mezőgazdasági Gépgyár szocialista brigádvezetője például tanulságos jelenségre hívta fel a fi-

Digitized by Google

gyelmet. Gondolatai azért említésre méltók, mert sokan megerősítették, többek között a Hajógyár, a Gázművek, az Óbudai Textilkikészítő, és más üzemek küldöttei. Elmondotta, hogy gyakran nem ismerjük föl, vagy ha föl is ismerjük, nem használjuk ki eléggé a munkásokban meglevő újszerű forradalmiságot. Tennivalóink a hivatali közlekedőedények rendszerén áramlanak végig, a tervezéstől a megvalósulásig, s ez rendben is volna, de ez a dolognak csak az egyik oldala. Ez nem nélkülözi azt a gyengeséget, hogy az emberből csak a szakmai hozzáértést veszi számba, de nem apellál eléggé arra a nagyon lényeges erkölcsi értékre, amelyet közönségesen öntudatnak szoktunk nevezni. Holott bőven van itt „rejtett tartalék".

Csanda József is, mások is kereken kimondták, hogy az élet gyakran fürgébb, mint az észjárásunk. Távol áll tőlem a szándék, hogy elmarasztaló jelzőkkel illessem a gazdasági vezetőket, hiszen tiszteletre méltó erőfeszítéssel szakadatlanul azon igyekeznek, hogy leküzdjék a való helyzet és a követelmények közti távolságot. De a munkások kívánságát tolmácsoló küldöttek éppen szenvedélyes segíteniakarásukról tettek hitet, amikor azt sürgették, hogy gyümölcsözőbben vegyék igénybe erejüket, tettrekészségüket. Jelmondatszerűen így lehetne megfogalmazni ezt a sürgetést: a gazdaság oldaláról is közeledjünk a mozgalomhoz.

Mondhatnák, hogy a gazdasági vezetők java része maga is mozgalmi ember, s ha a termelésben, szakmai munkájukban jó eredményeket érnek el, akkor jó kommunistáknak kell tekinteni őket. S ez szóról szóra igaz is. Csakhogy az eredményesség feltételei között egyre rangosabb helyet követel magának az irányítói gondok megosztása az üzem kollektívájával. Ez az igény a munkások részéről is félreérthetetlenül megvan.

A követelményeket legtöbbször szakmai nyelven fogalmazzuk meg. Az állóalapok jobb kihasználása, a gyártás és a gyártmányok technológiájának fejlesztése, a termelőmunka magasabb fokú szervezettsége — csupa gazdasági fogalom, amelyekről sokan tévesen azt hiszik, hogy gyakorlati megoldásuk kizárólag a szakemberek hatáskörébe tartozik. Nem árt azonban emlékeznünk arra, hogy a forradalmi munkásmozgalomban általában a gazdasági élet törvényeinek megértésén át vezetett az út a közelebbi és a távolabbi politikai célok felé. E célok gerincét nem utolsósorban az elérendő gazdasági eredmények alkották. Nemhiába mondta Lenin, hogy a politika koncentrált gazdaság. Nos, a munkások úgy politizálnak, hogy odafigyelnek az ország életének minden rezdülésére.

Az óbudai kommunisták tanácskozásán is kiderült: nagy gonddal tanulmányozták a kongresszusi irányelveket, a viták tömegméreteket öltöttek. Figyelmüket semmi nem kerülte el, ami a jelenben lényeges. Gondjuk volt arra, hogy ügyeljenek a nagyobb összefüggésekre, de elsősorban mégis saját helyzetük, feladataik tisztázásához hívták segítségül az Irányelveket. Köldöknéző okoskodás helyett szigorúan a tennivalóknál maradtak, tüzetesen átvizsgálták saját portájuk gyengéit. Néha túloztak, egyesek feketébbnek festették a helyzetet

Digitized by Google

a valóságosnál, de a viták tartalma összhatásában egyértelmű: értik, helyeslik, s minél hiánytalanabbul akarják tettekre váltani a párt politikáját.

Ebben a hozzáértésben, s ebben az akaratban van a „rejtett tartalék", a korszerű forradalmiság. A kongresszusi versenynek nemcsak anyagi haszna, de megszívlelendő tanulságai is vannak. Csanda József, Szabó Györgyné és mások elmondták: sokkal nagyobb termelési eredményekkel köszönthetnék a kongresszust, ha egyenletesebb volna az anyagellátás, az üzem szervezettsége, vagyis a gazdasági irányítás magasabb szinten lenne. Jelenleg az a helyzet, hogy nem aknázhatják ki eléggé a szocialista brigádmozgalomban rejlő lehetőségeket, noha a mozgalom résztvevőiben minden jószándékú hajlandóság megvan erre.

Hősi tettek gazdag sora jelzi a munkásmozgalom útját. A hősiesség — ha úgy tetszik — helyzeti energia, amelyre mindig képes a munkásosztály, ha az idő és az értelem kedvező feltételeket teremt. A jó feltételek most megvannak, ezt senki nem vitathatja, senki nem veheti el tőlünk. A hősiességre ma sincs kisebb szükség, mint korábban volt, noha kevésbé látványos, mint a barrikádokon. Dehát kit érdekel a látványosság? A munkások nem áhítoznak babérkoszorúra, nem hiúság, hanem a legtisztább emberi becsvágy serkenti őket: élő valóságnak akarják látni azt, mit a nevükben a párt megfogalmazott.

A zászlófelirat

Fehér István, a veterán kommunista alig fogott a szóhoz, máris meghitt derű ragyogta be a tanácskozótermet. Az ősz harcos élő bizonyítéka volt annak, hogy a kommunisták csak testben öregednek meg, — de velünk jönnek, sőt előttünk, hiszen tájékozódásukhoz birtokukban van a történelem egy darabja is. Fehér elvtárstól hallottuk az emlékeztetőt:

— 1919-ben azt írtuk a zászlónkra: „Szociális termelésből fakad a jólét!"

Tiszta, színes szavakkal, a vérbeli agitátorokra jellemző egyszerűséggel mondta el örömét azon, hogy íme, sorra-rendre megvalósíthatjuk azt, amit a zászlófelirat hirdetett.

Kapcsolódjunk az öreg harcos gondolatmenetéhez, s ejtsünk szót néhány olyan dologról, amely a tanácskozásból erre vonatkozik. Impozáns tények bizonyítják, hogy Óbudát érdemeihez méltóan részesíti javaiból a népi hatalom. Új lakótelepek friss színei fiatalítják az ódon városrészt, üzlethálózata, közlekedése rohamosan bővült, egészségügyi ellátottsága megjavult az utóbbi években. A kerület 23 ezer családjának 93,5 millió forint takarékbetétje van, 1962-ben az állam 26 millió forint kölcsönt folyósított kislakásépítésre.

Szerencsére, elszoktunk már attól, hogy a jó példákat dicsekvő szándékkal emlegessük. Hasznuk elsősorban arra való, hogy lássuk: érdemes fáradozni, munkánk végső eredményében a közjót táplálja. De a pártértekezlet részvevői bölcsen hangzó szólamok helyett a munka miként jéről tanakodtak, elsősorban a jó módszerek megválasztására fordítottak gondot.

Az a régi megállapítás, hogy „szociális (vagy ahogy ma mondjuk: szocialista) termelésből fakad

Digitized by Google

a jólét", sok új követelményt támaszt a pártmunkások mostani harcaiban. Ami a kommunista lelkesedést illeti, az nélkülözhetetlen. De önmagában, ha hiányzik a hozzáértés, kevés hasznát vehetjük. Tennivalóink egyre bonyolultabb formákat öltenek, a gazdasági építőmunka számtalan konkrét és precíz szakmai ismeretet követel.

Előbb már szóba került az az igény, hogy a gazdaság irányítói, az igazgatók és az üzemi középkáderek szakítsanak a hivatalnoki szemlélettel és avassák be gondjaikba az egész munkás-kollektívát. Figyelmet érdemel a tanácskozóknak az az egészséges türelmetlensége is, amellyel számon kérték a kommunisták alaposabb gazdasági ismereteit. Mozgósítani, jobb eredményekre buzdítani csak ott lehet sikerrel, ahol a párt tagjai és vezetői tisztában vannak a teendőkkel, nemcsak általában, hanem konkrét részleteiben is.

Hogy mennyire nélkülözhetetlen a kommunisták szakmai hozzáértése, arról meggyőzően tanúskodik a pártszervezetek munkája. Pontosan kimutatható; ahol elvtársaink szakmailag is jártasak, ott olajozottabban működnek a fogaskerekek, alaposabban átgondolják a dolgokat, kisebb erőfeszítéssel, gyorsabban hárítják el a bajokat s a hibák is kisebb kárt okoznak. Az óbudai gyárak pártbizottságai, alapszervezetei munkaprogramjuk első helyére üzemük gazdasági életének állandó vizsgálatát tették. Nem is maradt el az eredmény. De más is kiderült: ahol nem értenek eléggé a gazdasági, üzemszervezési, műszaki problémákhoz, ott legfeljebb a hibák megállapításáig jutnak el, kijavításuk módját illetően azonban már tanácstalanok.

Hozzáértés, rátermettség, s kezdeményező bátorság: ez az alapfeltétele annak, hogy a kommunisták eredményes tettekkel tudják bizonyítani a párthoz való hűségüket. Így szól a mai követelmény, amelyet a régi zászlófelirat összegez.

Útravaló

Minden tett magában hordozza következményeit. Az óbudai kommunisták biztató, tiszteletet érdemlő eredményekben mérhették le munkájuk értékét. Kerületük áldozatkész, tapasztalt irányítóinak bizonyultak, s nemcsak tanácsaikkal, de példaadó teljesítményekkel is megmutatták, hogyan kell értelmezni a kommunista párttagság lényegét.

Útravalóul azt vitték magukkal, amit tulajdonképpen már magukkal is hoztak; s amit az Irányelvek úgy fogalmaznak meg, hogy kommunista módon kell élni, dolgozni, gondolkodni. A párt tanácsát azzal toldották meg, hogy az intelmet elsősorban mindenki önmagára tartsa kötelezőnek.

Az egész tanácskozás szelleme azt sugározta, hogy a küldöttek hiszik és vallják: mindenekelőtt önmagukat tüntetik ki azzal, hogy kommunisták. Célszerű tudnivalók és erkölcsi bátorítás dolgában egyaránt sokat nyújtott az eszmecsere — tartalma elegendő lesz a következő számadásig.

Gerencsér Miklós

Digitized by Google

DOKUMENTUM

LENIN:

A SZOVJETHATALOM SORON LEVŐ FELADATAI

Az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus—Leninizmus Intézet a Kommunyiszt ez évi 14. számában első ízben bocsátotta közre Lenin „A szovjethatalom soron levő feladatai" című cikke első változatának néhány fejezetét (a IV., V., VI., VII., VIII. és IX. fejezetet, valamint a X. fejezet elejét). Lenin műveinek eddigi kiadásaiban e változatnak csupán a végét (a X. fejezet második felét, valamint a XI., XII. és a XIII. fejezetet) közölték. (Lásd Lenin Művei, 27. köt., 197—213. old.)

A most nyilvánosságra hozott fejezetek eredeti szövege az a gyorsírásos feljegyzés, amelyet Lenin 1918. március 23. és 28. között diktált le gyorsírójának. A cikknek ezt a részét a Szovjetunióban most megjelenő Lenin Összes Művei 36. kötetének előkészítése közben sikerült kibetűzni. Az első változatnak ezek az első ízben nyilvánosságra hozott fejezetei nemcsak azért fontosak, mert folyamatában mutatják be azt a munkát, amelyet Lenin „A szovjethatalom soronlévő feladatai" című cikkén végzett, hanem azért is, mert lehetővé teszik, hogy jobban megértsük e kiváló lenini mű tartalmát.

IV. fejezet

...*

Most ez a feladat — amelyet természetesen még nem oldottunk meg teljesen és amelyet teljesen nem is lehet megoldani soha —, már nem áll az első helyen a szovjethatalom feladatai között. A szovjetek legutóbbi kongresszusai, — és kiváltképpen a moszkvai Összoroszországi Kongresszus[1] — azt mutatták, hogy a dolgozó osztályok túlnyomó többsége tudatosan és szilárdan általában a szovjethatalom, nevezetesen a bolsevikok pártja mellé állt. Magától értetődik, hogy egy valamelyest is demokratikus kormányzat a néptömegek meggyőzésének feladatát sohasem szoríthatja háttérbe teljesen —, ellenkezőleg, ez a feladat mindig is a fontos kormányzati feladatok közé fog tartozni. De első helyen álló feladatnak csak az ellenzéki pártok vagy olyan pártok fogják tekinteni, amelyek a jövő eszményeinek megvalósítá-

* *A gyorsírásos feljegyzés eleje nem került elő.*

1 Lenin az 1918 március 16-tól 18-ig Moszkvában ülésező IV. (rendkívüli) Összoroszországi Szovjetkongresszust nevezi moszkvai kongresszusnak.

Digitized by Google

sáért harcolnak. Azok után, hogy a bolsevikoknak még a cárizmus idején, majd Kerenszkij kormánya alatt sikerült megnyerniük a dolgozó tömegek aktív és öntudatos elemeinek többségét, pártunkra az a feladat hárult, hogy vívja ki a hatalmat, és nyomja el a kizsákmányolók ellenállását. Oroszország meggyőzése helyett Oroszország meghódítása lett az elsőrendű feladat. 1917 október végétől körülbelül 1918 februárjáig ez a harci, illetve katonai feladat állt az előtérben, mint ahogy természetszerűleg ennek a feladatnak kell előtérbe kerülnie minden olyan politikai párt munkájában, amely éles és a végsőkig elkeseredett harc körülményei között kerül uralomra. Magától értetődik, hogy a proletariátus pártja előtt különösen éles formában vetődik fel a kizsákmányolók ellenállása elnyomásának feladata, mert ez esetben a proletariátus oldalára álló dolgozó tömegekkel szemben a vagyonos osztályok valamennyi képviselője összefog, akik fel vannak fegyverezve mind a tőke erejével, mind a tudás erejével, mind pedig az igazgatás sok évi, hogy azt ne mondjam, évszázados gyakorlatával és készségével. Azoknak a sajátos viszonyoknak következtében, amelyek Oroszországban az 1905-ös forradalom még el nem felejtett tanulságainak hatására és a mostani háború sokkal súlyosabb és fájdalmasabb tanulságainak következtében a bolsevikoknak aránylag rendkívül könnyen sikerült megoldaniuk a hatalom kivívásának feladatát mind a fővárosban, mind Oroszország fő ipari centrumaiban. Ellenben vidéken, az ország központjától távol eső helyeken, és különösen Oroszországnak azokban a körzeteiben, ahol a legnagyobb számban él a lakosságnak az a bizonyos része, amely aránylag elmaradott és a legszívósabban ragaszkodik a monarchikus és középkori hagyományokhoz — például a kozák vidékeken —, a szovjethatalomnak ellenállást kellett leküzdenie, amely katonai formákat öltött és csak most, az Októberi Forradalom után több mint négy hónappal szűnt meg teljesen. A kizsákmányolók ellenállása leküzdésének és elnyomásának feladata Oroszországban ma már fő vonásaiban befejeződött. Oroszország a bolsevikoké, elsősorban azért, mert — mint nemrégiben Bogajevszkij[2], a doni ellenforradalmi kozákság legnevesebb vezetője is elismerte — a nép túlnyomó többsége, még a kozákok között is, szilárdan és határozottan a bolsevikok mellé pártolt. Ámde azok a sajátos körülmények, amelyek közt a vagyonos osztályok gazdasági helyzetüknél fogva élnek, természetszerűleg lehetővé teszik számukra, hogy ne csak passzív ellenállást (szabotázst) szervezzenek, hanem, hogy ismételten megkíséreljék a katonai ellenállást is a szovjethatalommal szemben. Ezért a kizsákmányolók ellenállása elnyomásának feladatát ugyancsak nem lehet még teljesen befejezettnek tekinteni. De most már fő vonásaiban mindenesetre nyilvánvalóan megoldottuk, és ezzel bizonyos fokig háttérbe is kerül. A szovjethatalom egy percig sem engedi meg magának, hogy megfeledkezzék erről a

[2] *Bogajevszkij*, M. P. (1881—1918) — a Doni Hadsereg atamánjának (Kalegyin tábornoknak) helyettese, az ellenforradalmi „doni kormány" tagja. Bogajevszkij, amikor a Kis Katonai Tanács 1918 február 7-i ülésen beszámolt azokról az okokról, amelyek Kalegyin atamánt arra késztették, hogy főbelője magát, a kormány tagjai pedig arra, hogy lemondjanak megbízatásukról, ezt mondotta: „Nem volt semmiemű reális erőnk. Nem volt kire támaszkodnunk."

Digitized by Google

feladatról, és semmiképpen sem hagyja, hogy elterelják a figyelmét a teljesítéséről bármiféle politikai vagy állítólag szocialista jelszavakkal és deklamálással. Kénytelen vagyok közbevetőleg erről is beszélni, mert nálunk a mensevikek is, a jobboldali eszerek is úgy viselkednek, mint a legmozgékonyabb, sőt olykor legszemtelenebb ellenforradalmárok, és a szovjethatalom ellen sokkal élesebb harcot folytatnak, mint amilyet a reakciós és földesúri kormányok ellen mertek folytatni, és eközben pártjuk címkéje vagy elnevezése mögé bújnak. Érthető, hogy a szovjethatalom sohasem fog meghátrálni annak a feladatának teljesítése elől, hogy elnyomja a kizsákmányolók ellenállását, bármilyen párt zászlajával vagy bármilyen népszerű és jól hangzó jelszóval takarózzék is ez az ellenállás. De az ellenállás elnyomásának feladatát ma már fő vonásaiban bevégeztük, és most az állam igazgatásának feladata kerül sorra.

Nos, a jelenlegi helyzet fő sajátossága ez az áttérés az eddig első helyen állott feladatról — a lakosság tömegeinek meggyőzéséről, a hatalom meghódításáról és a kizsákmányolók ellenállásának katonai elnyomásáról — a most első helyre nyomuló feladatra, az állam igazgatásának feladatára. A szovjethatalom nehézsége jelentős mértékben abban áll, hogy világosan felismertesse ennek az átmenetnek a sajátosságát mind a nép politikai vezetőivel, mind általában a dolgozó tömegek valamennyi öntudatos elemével. Mert hiszen magától értetődik, hogy amikor át kell térni minden osztálykülönbség nélkül az egész lakosság igazgatásának békés feladatára, és erre az átmenetre olyan helyzetben kerül sor, amikor helyenként még nem ért véget a polgárháború, s amikor nyugat felől is, kelet felől is óriási katonai veszélyek leselkednek a Szovjet Köztársaságra, és végül a háború hallatlan pusztítást okozott, — ilyen helyzetben érthető, hogy ez az átmenet óriási nehézségeket rejt magában.

V. fejezet

Az állam igazgatása feladatának, amely most a szovjethatalom elsőrendű feladatává vált, megvan még az a sajátossága is, hogy most — és a civilizált népek legújabbkori történetében alighanem első ízben — olyan igazgatásról van szó, amelyben nem a politikának van a legnagyobb jelentősége, hanem a gazdaságnak. Az „igazgatás" szóval rendszerint éppen és elsősorban főleg, sőt gyakran kizárólag politikai tevékenységet kapcsolnak össze. Holott a szovjethatalom alapjai, a szovjethatalom lényege —, mint ahogy általában a kapitalista társadalomból a szocialista társadalomba való átmenet lényege — éppen az, hogy a politikai feladatok a gazdasági feladatokhoz képest alárendelt helyet foglalnak el. És most, különösen a szovjethatalomnak immár több mint négy hónapi oroszországi fennállásából leszűrt gyakorlati tapasztalatok birtokában, teljesen világosan kell látnunk, hogy az állam igazgatásának feladata most mindenekelőtt és elsősorban abban a merőben gazdasági feladatban foglalható össze, hogy be kell gyógyítani az ország háborús sebeit, helyre kell állítani a termelőerőket, meg kell szervezni a termelésnek és a termékek elosztásának

Digitized by Google

nyilvántartását és ellenőrzését, emelni kell a munka termelékenységét — vagyis ebben a két szóban: gazdasági újjászervezés.

Mondhatjuk úgy, hogy ez a feladat két fő fejezetre oszlik: 1. a termelésnek és a termékek elosztásának nyilvántartása és ellenőrzése, mégpedig e nyilvántartás és ellenőrzés legszélesebb, minden vidékre kiterjedő és egyetemes formáiban, és 2. a munka termelékenységének emelése. Ezeket a feladatokat bármilyen kollektíva, vagy bármilyen, a szocializmus felé tartó állam megoldhatja, ennek egyetlen feltétele, hogy a kapitalizmus elegendő mértékben létrehozza ennek gazdasági, szociális, kulturális és politikai előfeltételeit. Nagyüzemi gépgyártás, többé-kevésbé fejlett vasúthálózat, postai és távirati összeköttetés, a népművelési intézmények többé-kevésbé fejlett hálózata nélkül kétségkívül sem az egyik, sem a másik feladatot nem lehetne rendszeres formában és össznépi terjedelemben megoldani. Oroszország olyan helyzetben van, amikor az átmenet kezdeti előfeltételeinek egész sora adva van. Másrészt számos előfeltétel hiányzik az országban, de aránylag könnyen átvehető azon szomszédos, jóval fejlettebb országok gyakorlati tapasztalataiból, amelyekkel Oroszország történelme és a nemzetközi érintkezés jóvoltából már régóta szoros kapcsolatban áll.

VI. fejezet

Minden olyan társadalomnak, amely áttér a szocialista berendezkedésre, az a legfőbb feladata, hogy az uralkodó osztály szerepét játszó — jobban mondva az uralkodó osztállyá fejlődő — proletariátus legyőzze a burzsoáziát olyan formában, amint azt fentebb kifejtettem. S ez a feladat most jelentős mértékben új módon vetődik fel előttünk, egészen másképpen, mint ahogy a proletariátus és a burzsoázia közti harc sok-sok évtizedes nemzetközi gyakorlata során felvetődött. A burzsoázia legyőzésén mi most, az Októberi Forradalom vívmányai után a polgárháborúban aratott sikerek után valami sokkal nagyobb, bár formáját tekintve sokkal prózaibb dolgot érthetünk és kell, hogy értsünk, mégpedig: a burzsoáziát most, miután politikailag legyőztük és ezt a győzelmet katonailag megszilárdítottuk, a népgazdaság megszervezése területén kell legyőznünk, a termelés megszervezése, az össznépi nyilvántartás és ellenőrzés megszervezése területén. A burzsoázia a termelés nyilvántartásának és ellenőrzésének feladatát annál nagyobb sikerrel oldotta meg, minél nagyüzemibbé vált a termelés, minél sűrűbben kiépült a nagy modern állam lakosságának tíz- és százmillióit felölelő országos gazdasági intézmények hálózata. Nekünk ezt a feladatot most új módon kell megoldanunk, a proletariátus uralkodó helyzetére és arra támaszkodva, hogy a proletariátust a dolgozó és kizsákmányolt tömegek többsége támogatja, s felhasználva annak a szervező tehetségnek és technikai tudásnak az elemeit, amelyeket az előző társadalom felhalmozott, és amely kilenctized részben, sőt talán kilencvenkilenc század részben annak az osztálynak a birtokában van, amely ellenségesen áll szemben a szocialista forradalommal.

Digitized by Google

VII. fejezet

A német imperializmus, amely ma nemcsak a katonai potenciál és a haditechnika tekintetében a legfejlettebb, hanem a kapitalizmus keretei között óriási ipari szervezetekkel is rendelkezik, gazdasági fejlettségéről többek közt azzal is tanúbizonyságot tett, hogy minden más államnál előbb tért rá a munkakötelezettségre. Világos, hogy a kapitalista társadalom viszonyai közt általában, és kiváltképpen az imperialista háborút folytató monarchikus államok viszonyai közt a munkakötelezettség nem egyéb a munkások számára, mint háborús kényszermunka, a dolgozó és kizsákmányolt tömegek kiuzsorázásának újabb eszköze, e tömegek mindennemű tiltakozásának elfojtására irányuló intézkedések egy újabb rendszere. Ennek ellenére kétségtelen, hogy ez az újítás csak azért kerülhetett napirendre és csak azért valósulhatott meg, mert a nagyüzemi kapitalizmus létrehozta gazdasági előfeltételeit. És nekünk most, a háborút követő hallatlan pusztulás körülményei között kétségkívül legelső tennivalónk közé kell sorolnunk egy ilyesfajta újítás bevezetését. De világos, hogy a szovjethatalomnak, amely a társadalom kapitalista megszervezéséről áttér a szocialista megszervezésére, pontosan a másik végén kell megfognia a munkakötelezettség megvalósításának feladatát, mint ahogy a német imperializmus megfogta. A németországi tőkések és imperialisták számára a munkakötelezettség a munkások kiuzsorázását jelentette. Oroszország munkásai és legszegényebb parasztjai számára a munkakötelezettség mindenekelőtt azt kell, hogy jelentse, hogy a gazdag és vagyonos osztályokat is bevonjuk a társadalom szolgálatába. A munkakötelezettség bevezetését nekünk a gazdagoknál kell elkezdenünk.

Ennek szükségessége általában nemcsak abból következik, hogy a Szovjet Köztársaság szocialista köztársaság. Ennek szükségessége abból is következik, hogy éppen a gazdag és vagyonos osztályok nehezítették meg elsősorban ellenállásukkal — mind a katonai, mind a passzív ellenállásukkal (szabotálásukkal) — Oroszország háborús sebeinek begyógyítását, az ország gazdaságának szanálását és fellendítését. S ezért a nyilvántartást és ellenőrzést, amelyeket most egész államigazgatásunk sarkpontjává kell tenni, mindenekelőtt a gazdag és vagyonos osztályok képviselőitől kell megkövetelnünk. Éppen ezeknek az osztályoknak képviselői élvezték azt a sarcot, amelyet különösen nagy mértékben sajtoltak ki a dolgozókból a háború folyamán, éppen ők használták fel ezt a sarcot arra, hogy kivonják magukat az ország minden polgárára nézve kötelező feladat — a háborús sebek begyógyításának és az ország újjáteremtésének feladata — alól, éppen ők használták fel az összerablott sarcot arra, hogy beássák magukat és elrejtőzzenek megközelíthetetlen rókalyukaikban, és minden útonmódon ellenszegüljenek annak, hogy a társadalmi berendezkedés szocialista elve győzedelmeskedjék a kapitalista elv fölött. A gazdag és vagyonos osztályok egyik fő fegyvere ebben a szovjethatalom és a szocializmus ellen vívott harcban az volt, hogy jelentős bankjegykészletek voltak birtokukban. A kapitalista társadalomban a vagyonos osztályok gazdagsága elsősorban abban állt, hogy övék volt a föld és a többi termelőeszköz: a gyárak stb. A szovjethatalomnak a munká-

Digitized by Google

soknak és a parasztok óriási többségének támogatása révén nem volt nehéz megszüntetnie a földbirtokosok és a burzsoázia tulajdonjogát az ország gazdagságának erre az alapvető fajtájára. Nem volt nehéz kimondania a földmagántulajdon megszüntetését. Nem volt nehéz államosítania a gyárak nagy részét. Kétségtelen, hogy a többi nagyipari vállalat és a közlekedési eszközök államosítása is olyan feladat, amelyet könnyen megvalósíthatunk már a legközelebbi jövőben.[3]

A kapitalista társadalom azonban a gazdaságnak még egy formáját létrehozta, amellyel a szovjethatalomnak korántsem lesz ilyen könnyű leszámolnia. A gazdaságnak ez a formája a pénz, sőt helyesebben mondva: a bankjegyek. A háború alatt a bankjegykibocsátás különösen megnövekedett. A hadműveletek Oroszország számára sok olyan országgal lehetetlenné tették a kereskedelmi forgalmat, amelyek addig éppen a legnagyobb arányban vettek részt az oroszországi behozatalban és kivitelben. A gazdag és vagyonos osztályok kezében, amelyeknek képviselői majdnem mind részt vettek közvetlenül vagy közvetve a hadiszállítások és rendelések körüli szédítő spekulációkban, nagy mennyiségű bankjegy halmozódott fel, a nagy mennyiségű bankjegyfelhalmozás pedig az egyik legfőbb módja annak, hogy a vagyonos osztályok szaporítsák gazdagságukat és megnöveljék hatalmukat a dolgozók felett. Oroszország gazdasági helyzetét —, mint valószínűleg minden olyan kapitalista országét, amely átélte a hároméves háborút —, tehát Oroszország gazdasági helyzetét jelenleg az jellemzi, hogy a burzsoázia és a vagyonos osztályok aránylag kis csoportja óriási bankjegykészleteket halmozott fel és rejtett el, amelyek ugyan erősen devalválódtak a nagy mennyiségű bankjegykibocsátás következtében, mindamellett jelenleg is feljogosítják tulajdonosaikat arra, hogy a dolgozó lakosságot megsarcolják.

A kapitalista társadalomból a szocialista társadalomba való átmenet idején teljesen lehetetlen dolog meglenni bankjegyek nélkül, vagy akár rövid időn belül újakkal helyettesíteni őket. A szovjethatalomra most az a nehéz feladat vár, hogy leküzdje a gazdagok ellenállását — amely most abban a formában jelentkezik, hogy őrizgetik és eldúgják a dolgozók megsarcolására feljogosító bizonylataikat —, és bármilyen nehéz is ez a feladat, minden áron meg kell oldania. Ezek a bizonylatok — a bankjegyek. Mivel ezek a bankjegyek azelőtt arra jogosították fel őket, hogy termelőeszközöket vásároljanak rajtuk, például földet, gyárakat stb., ezeknek a bankjegyeknek természetesen csökken a jelentőségük, sőt a nullával lesz egyenlő. Mert hiszen azóta, hogy kiadtuk a föld szocialista tulajdonba vételéről szóló törvényt, a földvásárlás lehetetlenné vált Oroszországban, a gyárak és hasonló jelentős termelőeszközök és közlekedési eszközök vásárlása pedig ugyancsak majdnem lehetetlenné vált az összes hasonló nagyvállalatok államosításának és elkobzásának gyors iramban előrehaladó folyamata következtében. Tehát a burzsoázia és a vagyonos osztályok (köz-

[3] Az egész nagyipar államosításáról szóló dekrétumot 1918 június 28-án fogadta el a Népbiztosok Tanácsa. Ez a dekrétum kimondta az összes magán-vasútvonalak és közszolgáltatási vállalatok (vízművek, gázgyárak, városi közlekedés stb.) államosítását is; ez utóbbiakat a helyi szovjetek kezelésébe adták át.

Digitized by Google

tők a paraszti burzsoázia) tagjai számára egyre nehezebbé, sőt úgyszólván lehetetlenné válik, hogy pénzét termelőeszközök vásárlására fordítsa. A burzsoázia azonban, régi előjogait védelmezve és igyekezve minél jobban lassítani és megnehezíteni az ország szocialista átalakítását, őrzi és dugdossa a társadalmi vagyon bizonyos részére szóló bizonylatait, a dolgozók megsarcolására módot adó bizonylatait, őrzi és dugdossa bankjegyeit, hogy legalább némi esélyt biztosítson magának arra, hogy megtarthassa helyzetét és visszaszerezhesse régi előjogait katonai, illetve kereskedelmi jellegű nehézségek vagy válságok esetén, amelyek még mindig fenyegetik Oroszországot.

Ami pedig a fogyasztási cikkeket illeti, a burzsoáziának és a vagyonos osztályoknak majdnem korlátlanul megmaradt a lehetőségük arra, hogy a háború alatt spekulációval felhalmozott bankjegyek segítségével megszerezzék őket maguknak, mert olyan országban, mint Oroszország, ahol a kisparaszti és kisiparos, illetve kézműiparos rétegeknek ilyen óriási tömege él, e fogyasztási cikkek megfelelő fejadagjának megállapítása és helyes elosztása irtózatosan nehéz feladat, a háború előidézte pusztulás körülményei folytán pedig mindeddig majdnem teljesen megoldhatatlan. A szovjethatalom így a termelésnek és a termékek elosztásának nyilvántartását és ellenőrzését kénytelen azzal kezdeni, hogy szervezett harcot indít a gazdagok és a vagyonos osztályok ellen, amelyek óriási összegű bankjegyeket rejtenek el mindennemű állami ellenőrzés elől.

Úgy számíthatjuk, hogy Oroszországban ezideig mintegy 30 milliárd rubel összegű bankjegyet bocsátottak ki. Ebből az összegből valószínűleg nem kevesebb, mint 20 milliárd, de lehet, hogy még sokkal több az a készlet, amelyre egyáltalán nincs szükség a kereskedelmi forgalomban, és amelyet a burzsoázia és a vagyonos osztályok önző egyéni céljaikra — vagy önző osztálycéljaikra — őrizgetnek, rejtegetnek, dugdosnak.

A szovjethatalomnak a munkakötelezettség bevezetését össze kell kötnie elsősorban a burzsoázia és a vagyonos osztályok képviselőinek nyilvántartásba vételével; a valóságnak megfelelő nyilatkozatokat (bejelentéseket) kell követelnie tőlük a birtokukban lévő bankjegyek mennyiségéről, számos intézkedést kell foganatosítania annak érdekében, hogy ez a követelés ne maradjon csupán papíron, meg kell fontolnia, milyen átmeneti intézkedésre van szükség annak érdekében, hogy az egész bankjegykészletet az Állami Bankban, illetve fiókjaiban összpontosíthassuk. Ilyen jellegű intézkedések nélkül nem valósíthatjuk meg következetesen a termelésnek és a termékek elosztásának nyilvántartását és ellenőrzését.

VIII. fejezet

A munkakötelezettség bevezetése azonban nem merülhet ki csupán abban, hogy nyilvántartásba vesszük és ellenőrzés alá vonjuk azokat a bankjegykészleteket, amelyek a vagyonos osztályok kezében összpontosulnak. A szovjethatalomnak érvényesítenie kell a munkakötelezettség elveit a burzsoáziának és a vagyonos osztályoknak a vállalatok igazgatása terén és e vállalatoknak szükséges mindenféle

Digitized by Google

mellékmunkák — (könyvelés, irodai ügyvitel, számvitel, műszaki és adminisztratív teendők stb.) — elvégzése terén közvetlenül kifejtett tevékenységére vonatkozólag is. A szovjethatalomnak ebben a tekintetben is az a feladata, hogy most a szabotázs elleni közvetlen harcból áttérjen az ügynek az új viszonyoknak megfelelő megszervezésére, mert azoknak a győzelmeknek folytán, amelyeket a szovjethatalom a polgárháborúban októbertől februárig aratott, az ellenállás passzív formáit — mégpedig a burzsoázia és a burzsoá értelmiség szabotálását — lényegében letörtük. Nem véletlen, hogy az egykori szabotőrök, vagyis a tőkések és a burzsoá értelmiség táborának hangulatában és politikai magatartásában jelenleg rendkívül nagyarányú, mondhatni tömeges fordulatot figyelhetünk meg. A burzsoá értelmiség és a kapitalista gazdálkodás szakemberei a gazdasági és a politikai élet valamennyi területén igen nagy számban ajánlják fel most szolgálataikat a szovjethatalomnak. És a szovjethatalomnak most az a feladata, hogy ügyesen fel is használja szolgálataikat, amelyekre feltétlenül szükség van a szocializmusba való átmenethez, különösen olyan paraszti országban, mint Oroszország, és amelyeket úgy kell tekinteni — a szovjethatalom vezető, irányító és ellenőrző funkciójának teljes tiszteletben tartása mellett —, mint a szovjethatalom új segítőtársát és támogatóját, még ha lépten-nyomon saját akaratuk ellenére és azzal a titkos reménnyel segítik is, hogy majd meg fogják dönteni.

Hogy megmutassuk, mennyire szükséges a szovjethatalom számára, hogy éppen a szocializmusba való átmenet érdekében igénybe vegye a burzsoá értelmiség szolgálatait, engedtessék meg azt a kifejezést használnunk, amely első hallásra talán paradoxul hangzik: a szocializmust jelentős mértékben a trösztök vezetőitől kell megtanulni. Arról, hogy ez mennyire nem paradoxon, könnyen meggyőződhet bárki, ha arra gondol, hogy éppen a nagy gyárak, a nagy gépek, a dolgozók kizsákmányolását hallatlan mértékben kifejlesztő ipar, éppen a nagyüzemek a centrumai annak az egyedüli osztálynak, amely képes volt megsemmisíteni a tőke uralmát és elindítani a szocializmusba való átmenetet. Ezért nincs abban semmi meglepő, hogy a szocializmus gyakorlati feladatai megoldásának érdekében most, amikor a dolog szervezési oldala kerül sorra, a burzsoá értelmiség képviselőit nagy számban be kell vonni a szovjethatalom segítésébe, különösen azokat a képviselőit, akik a kapitalista keretek között a nagyüzemi termelés szervezésének gyakorlati munkáját végezték, tehát elsősorban a szindikátusok, kartellek és trösztök szervezését. A szovjethatalom e feladat megoldásához természetesen nem nélkülözheti a dolgozók nagy tömegeinek erőfeszítését, kezdeményezéseit a népgazdaság valamennyi ágában, mert régi pozíciójukat — a főnökök és kizsákmányolók régi pozícióját a szovjethatalom sohasem fogja megadni az ipar eme úgynevezett vezéreinek, a főnököknek, és a kizsákmányolóknak. Az ipar korábbi vezéreinek, a korábbi főnököknek és kizsákmányolóknak a műszaki szakértők, irányítók, konzultánsok, tanácsadók munkakörét kell betölteniök. Azt a nehéz és új, de végtelenül hálás feladatot kell tehát megoldanunk, hogy mindazt a tapasztalatot és tudást, amelyet a kizsákmányoló osztályoknak e képviselői felhalmoztak, egyesítsük a dolgozó tömegek széles rétegeinek önte-

Digitized by Google

vékenységével, energiájával, munkájával. Mert csak ez az egyesítés lesz képes felépíteni azt a hidat, amely a régi, kapitalista társadalomból átvezet az új, szocialista társadalomba.

Ha a szocialista forradalom egyidejűleg győzött volna az egész világon, vagy legalábbis számos fejlett országban, sokkal könnyebb lenne az a feladat, hogy a régi kapitalizmus vezetői közül a legjobb műszaki szakembereket bevonjuk a termelés új módon való megszervezésének folyamatába. Akkor az elmaradott Oroszországnak nem kellene egymagában törnie a fejét e feladat megoldásán, mert segítségünkre sietnének a nyugat-európai országok élenjáró munkásai, levennénk a vállunkról a nehezségek nagyobbik felét a szocializmusba való átmenetnek ama legnehezebb feladata megoldásában, amelynek szervezési feladat a neve. Most, a mai valóságos helyzetben azonban, amikor Nyugaton lelassult és késlekedik a szocialista forradalom előnyomulása, Oroszországban pedig gyorsított iramban kell megtennünk a lépéseket az átszervezés irányában — már csak azért is, hogy megmentsük a lakosságot az éhínségtől, majd pedig megmentsük az egész országot az esetleges katonai támadástól, — kénytelenek vagyunk a fejlett országoktól a szocialista szervezés segítsége és a munkások támogatása helyett az ottani burzsoázia és a kapitalista értelmiség segítségét venni igénybe.

S a körülmények úgy alakulnak, hogy meg is kapjuk ezt a segítséget, ha megszervezzük, hogy a burzsoá értelmiség közreműködjék a szovjethatalom új szervezési problémáinak ügyében. Ezt a közreműködést megkaphatjuk úgy, hogy magas fizetést adunk a legjobb specialistáknak a tudomány minden ágában, azoknak éppúgy, akik a mi államunk polgárai, mint azoknak, akiket külföldről szerzünk. A fejlett szocialista társadalom szempontjából szólva, természetesen a legnagyobb mértékben igazságtalannak és helytelennek tűnik, hogy a burzsoá értelmiség képviselőinek munkájukért összehasonlíthatatlanul magasabb bért fizessünk, mint a munkásosztály legjobb rétegeinek munkájáért. A gyakorlati valóság körülményei között azonban...* ezt a halaszthatatlan feladatot feltétlenül így (ilyen igazságtalan módon) kell megoldanunk: a burzsoá szakemberek munkáját sokkal magasabb normák szerint fizetve. Tegyük fel például, hogy Oroszországnak a termelés új alapokon való megszervezése, a munka termelékenységének emelése, valamint annak érdekében, hogy megtanítsa népünket a jobb feltételek között végzett munka művészetére — tegyük fel tehát, hogy ennek érdekében mondjuk kétezer kiváló szokembert kell felfogadnunk a tudomány különféle ágaiból az oroszok közül, és méginkább a külföldiek, mondjuk az amerikaiak közül, és ha évente ötven vagy százmillió rubelt kellene is kifizetnünk nekik, ez a kiadás a népgazdaság érdekeinek szempontjából, az elévült termelési módszerekről a legújabb, legtökéletesebb módszerekre való áttérés szempontjából teljesen megalapozottnak látszik. Ezt az összeget meg kell adni, és érdemes megadni azért, hogy megtanuljuk a legjobb termelési módszereket és eljárásokat, és ezt az összeget kénytelenek

* *A mondat egy része kimaradt, mert a feljegyzés itt olvashatatlan.*

Digitized by Google

is leszünk megadni, mert másféle lehetőségünk arra, hogy megkapjuk ezt az irányítást, csak akkor volna, ha a szocialista forradalom más országokban is győzelmet aratna.

Természetesen abból, hogy a dolgozók demokratikus szervezeteinek és a szovjetek ellenőrzése mellett igénybe vesszük a burzsoá értelmiség képviselőinek munkáját és irányító útmutatásait, számos újabb probléma adódik, de ezek a problémák teljesen megoldhatóak. És nem hátrálhatunk meg semmiféle nehézség előtt, amelybe e problémák megoldása közben ütközünk, mert a jelenlegi helyzetben nincs más útunk a termelés magasabbrendű megszervezéséhez.

Tovább megyek. A nagyüzemi kapitalizmus a munkaszervezésnek olyan rendszereit, olyan gonosz formáit hozta létre, amelyek segítségével a lakosság tömegei kizsákmányolásának viszonyai között a kisebbséget alkotó vagyonos osztályok a dolgozókat mind jobban guzsbakötötték, mind több és több munkát sajtolnak ki belőlük, kiszívták minden erejüket, vérüket, tönkretették idegeiket, ámde ezek a formák egyúttal a tudományos munkaszervezés legújabb vívmányai, amelyeket a Szocialista Szovjet Köztársaságnak át kell vennie, át kell dolgoznia egyrészt termelésünk nyilvántartásának és ellenőrzésének megvalósítása, majd pedig a munka termelékenységének emelése érdekében. A hires Taylor-rendszernek[4] például, amely Amerikában erősen elterjedt, éppen az a nevezetessége, hogy a legféktelenebb kizsákmányolás legújabb vívmánya. Érthető tehát, hogy a munkástömegek ilyen nagy gyűlölettel és felháborodással fogadták. Ugyanakkor azonban egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a Taylor-rendszer a tudomány óriási haladását mutatja, mert a tudomány rendszeresen elemzi a termelés folyamatát, és az emberi munka termelékenységének óriási mérvű növeléséhez nyit utat. Az a tudományos kutatás, amely a Taylor-rendszer bevezetésével kapcsolatban indult meg Amerikában, különösen a mozgások tanulmányozása, mint az amerikaiak mondják, óriási anyagot nyújtott ahhoz, hogy a dolgozó lakosságot általában magasabbrendű munkamódszerekre és különösen a munkaszervezésnek sokkal magasabb módszereire taníthassák meg.

A Taylor-rendszernek az volt a negatívuma, hogy a kapitalista rabság viszonyai között valósították meg és a korábbi bér megtartásával kétszer, háromszor annyi munkát sajtoltak ki segítségével a munkásokból, s egyáltalán nem törődtek azzal, hogy a bérmunkások képesek-e ezt a kétszeres vagy háromszoros munkamennyiséget a korábbi munkaidő alatt elvégezni anélkül, hogy ez az emberi szervezetre nézve káros lenne. A Szocialista Szovjet Köztársaságra az a feladat vár, amelyet röviden így fogalmazhatnánk meg: egész Oroszországban be kell vezetnünk a Taylor-rendszert és a munka termelékenységének tudományos, amerikai növelését, összekötve ezt a rend-

4 *Taylor*, Frederick Winslow (1856—1915) — amerikai mérnök, a Gépészmérnökök Amerikai Társaságának elnöke 1905—1906-ban, a munkaszervezés olyan rendszerének megalapítója, amely a munkanap maximális kitöltésére és a termelési és munkaeszközök racionális felhasználására irányul. Ezt a rendszert a kapitalizmus viszonyai között a dolgozók kizsákmányolására használják fel.

Digitized by Google

szert a munkaidő csökkentésével, a termelés és a munkaszervezés új módszereinek felhasználásával, és akkor ez semminemű veszéllyel sem jár a dolgozó lakosság munkaerejére nézve. Ellenkezőleg, ha maguk a dolgozók helyesen fogják irányítani a Taylor-rendszer alkalmazását, és ha elég öntudatosak lesznek, ez lesz a legbiztosabb eszköze annak, hogy az egész dolgozó lakosság kötelező munkanapját továbbra és óriási mértékben csökkenthessük, a legbiztosabb eszköze annak, hogy meglehetősen rövid időszak alatt megvalósíthassuk azt a feladatot, amelyet körülbelül így lehet kifejezni: minden felnőtt állampolgár számára napi hat óra fizikai munka és négy óra államigazgatási tevékenység.

Az effajta rendszerre való átállás igen sok új készséget és új szervezési intézményt követel. Kétségtelen, hogy ez az áttérés elég sok nehézséget okoz majd nekünk, sőt ennek a feladatnak a kitűzését értetlenséggel, de talán még ellenkezéssel is fogadják majd maguknak a dolgozóknak bizonyos rétegei is. De bizonyosak lehetünk abban, hogy a munkásosztály élenjáró elemei meg fogják érteni, hogy erre az átállásra szükség van, és hogy a népgazdaságnak az a rettenetes ziláltsága, amely csak most jelentkezett teljes egészében a városokban és falvakban, amikor visszatér a frontról az a sok millió ember, aki el volt szakítva a gazdaságtól, és aki csak most látja milyen méreteket öltött a gazdaság ziláltsága, amelyet kétség kívül a háború idézett elő, — mindez előkészítette a talajt ahhoz, hogy a dolgozók közvéleményét ebbe az irányba tereljük, és azt az átállást, amelyet fentebb vázlatosan körvonalaztunk gyakorlati feladatként fogja fel a most már a szovjethatalom mellé álló dolgozó osztályok valamennyi öntudatosan haladó eleme.

IX. fejezet

Az imént vázolt jellegű gazdasági átállás megköveteli, hogy a szovjethatalom képviselői is megfelelő változtatásokat hajtsanak végre a vezető funkciókban. Nagyon is természetes, hogy abban a helyzetben, amikor a nép többségének meggyőzése vagy a hatalom kivívása és a kizsákmányolók ellenállásának elnyomása volt a fő feladat, a vezetők közül is főleg az agitátorok kerültek előtérbe, akik a tömeg közt végeztek munkát, mellyel a szovjethatalom sokkal szorosabb kapcsolatban van, mint a hatalomnak bármely korábbi demokratikus formája. Nagyon is természetes, hogy ahhoz, hogy a lakosság többségét meggyőzzük, vagy hogy súlyos és nehéz háborús küzdelembe vigyük a kizsákmányolók ellen, különösen agitátori képességekre volt szükség. Azok a feladatok ellenben, amelyeket fentebb röviden körvonalaztam, és amelyek a termelésnek és a termékek elosztásának nyilvántartásában és ellenőrzésében foglalhatók össze, már a gyakorlati vezetőket és szervezőket állítják előtérbe. Ennek megfelelően el kell végeznünk a vezetők bizonyos átértékelését, és amennyiben nem képesek alkalmazkodni az új viszonyokhoz és az új feladatokhoz, bizonyos átcsoportosítást kell végrehajtanunk közöttük. Természetes, hogy az előző korszak vezető törzskara számára, amely elsősorban

Digitized by Google

agitációs feladatokra volt beállítva, igen nehéz az ilyen átállás. Természetes, hogy ennek következtében számos hiba elkerülhetetlen volt. És most bármi áron is, de el kell érnünk, hogy mind a vezetők, mind a szovjet választók tömegei, vagyis a dolgozó és kizsákmányolt tömegek valóban megértsék az említett változás szükségességét.

A dolgozó és kizsákmányolt tömegekben sokkal több szervezői tehetség és képesség rejlik, mint agitátori tehetség és képesség, mert ezeknek az osztályoknak az egész munkás élete sokkal inkább azt követelte tőlük, hogy ügyesen szervezzék meg az együttes munkát, a termelésnek és a termékek elosztásának nyilvántartását és ellenőrzését. A korábbi életviszonyok között ellenben sokkal kevesebb tehetséges agitátor vagy propagandista emelkedett ki magukból a tömegekből. Talán ezért lehetünk most olyan gyakran tanúi annak, hogy a foglalkozásuk vagy hivatásuk szerint agitátorok és propagandisták kénytelenek elvállalni szervező feladatokat, azután léptennyomon tapasztalják, milyen kevéssé alkalmasak e feladatok megoldására, és a munkások és parasztok csalódottak is, meg elégedetlenek is emiatt. Gyakran látjuk, hogy az országnak a társadalom szocialista átalakításával szemben ellenséges osztályai — a burzsoá pártok képviselői, vagy azok, akik ugyan szocialistáknak nevezik magukat, de valójában rendszerint buzgón szolgálják a burzsoáziát, mint a mensevikek és a jobboldali eszerek, — gyakran látjuk, hogy ezek kárörvendenek a szovjethatalomnak ezeken a hibáin és balsikerein. Valójában amennyire történelmileg elkerülhetetlenek voltak ezek a hibák, annyira világos, hogy az e téren fellelhető fogyatékosságok csupán az új, szocialista társadalom növekedésével együttjáró betegségek. Átképezni magukat úgy, hogy a gyakorlati ismeretekkel rendelkező agitátort helyezzük az őt megillető első sorba — így átképezhetik magukat, és kétségkívül át is tudják majd képezni magukat minden különösebb erőfeszítés nélkül a szovjethatalom képviselői Oroszországszerte. Ehhez azonban idő kell, és csak az elkövetett hibákból leszűrt gyakorlati tapasztalat képes világosan megértetni a változtatás szükségességét és képes felszínre hozni az olyan személyek egész sorát, sőt akár egész rétegét, akik alkalmasak az új feladatok megoldására. A munkások és parasztok között minden bizonnyal több tehetséges szervező akad, mint a burzsoázia gondolja és képzeli, csak éppen a kapitalista gazdálkodás körülményei között ezeknek a tehetségeknek nincs semmi lehetőségük arra, hogy felszínre kerüljenek, megvessék a lábukat, pozíciót vívjanak ki maguknak.

Ellenben, ha mi most világosan megértjük, mekkora szükség van arra, hogy nagy számban bevonjunk új, tehetséges szervezőket az államigazgatás munkájába, ha mi — éppen a szovjethatalom elveiből kiindulva — rendszeresen előbbre visszük az e téren gyakorlatilag bevált vezetőket, rövid idő alatt el fogjuk tudni érni azt, hogy a szovjethatalom által kifejlesztett elvek alapján, amelyeket bedobtunk a tömegek közé, és amelyeket azután érvényre juttatnak a tömegek a szovjet intézményei azon tagjainak ellenőrzésével, akik a tömeget képviselik, a termelés gyakorlati szervezőinek új rétege kerül felszínre, pozíciót vív ki magának, és elfoglalja az őt megillető vezető helyet.

Digitized by Google

X. fejezet

A gazdagokra alkalmazott munkakötelezettségről a szovjethatalomnak át kell majd térnie, jobban mondva vele egyidejűleg napirendre kell tűznie azt a feladatot, hogy az ennek megfelelő elveket alkalmazza a dolgozók, a munkások és parasztok többségére. A munkakötelezettség bevezetésének feladata itt más oldalról jelentkezik. Ehhez a feladathoz másképp kell hozzányúlni, és nem azt kell előtérbe helyezni, amit a gazdag osztályokkal szemben kell megvalósítani. Nincs feltétlenül szükségünk arra, hogy a dolgozó nép valamennyi egyedét nyilvántartásba vegyük, hogy kinyomozzuk bankjegykészleteiket vagy fogyasztásukat, mert a lakosság ezen kategóriáinak óriási többségét életkörülményei kényszerítik arra, hogy dolgozzon, és lehetetlenné teszik számára, hogy a legszűkösebbeken kívül bármilyen készleteket is gyűjtsön. Ezért a munkakötelezettség bevezetése ezen a területen a munkafegyelem és az önfegyelem bevezetésének feladatává alakul át.

A régi kapitalista társadalomban a dolgozókat maga a tőke fegyelmezte az éhség örökös rémével. És mivel az éhség réme erejüket meghaladó munkával és azzal a tudattal párosult, hogy a dolgozó nem magának dolgozik, hanem más javára, a munkaviszony a dolgozók óriási többségének a termelés irányítóival szembeni állandó harcává változott. Ezen a talajon elkerülhetetlenül ki kell alakulni egy olyan szellemnek, hogy a dolgozók közvéleménye nemcsak hogy nem üldözte a rossz munkát vagy a munkából való lógást, hanem ellenkezőleg, a kizsákmányoló erejüket meghaladó követeléseivel szembeni természetes és jogos tiltakozást látott ebben. Ha most a burzsoá sajtó és kontrásai oly sokat lármáznak a munkások körében uralkodó anarchiáról, züllöttségükről vagy mértéktelen követelőzésükről, ennek a kritikának a rosszakaratú jellege sokkal nyilvánvalóbb, semhogy érdemes volna hosszasabban foglalkozni vele. Érthető, hogy egy olyan országban, amelyben a lakosság többsége oly hallatlanul sokat éhezett és szenvedett, mint Oroszország lakossága a legutóbbi három évben, egyszerűen elkerülhetetlen volt, hogy sok esetben teljesen letörtek az emberek, és a szervezettség elemi alapjai is megrendültek. Ebben a tekintetben gyors átmenetet követelni vagy azt remélni, hogy ezen a helyzeten változtatni lehet néhány dekrétummal, épp oly ostobaság lenne, mintha felhívásokkal próbálnánk lelki erőt és munkaképességet önteni abba az emberbe, akit félholtra vertek. Ebben a tekintetben gyökeres változást csak a szovjethatalom lesz képes elérni, amelyet maguk a dolgozók hoztak létre, és amely számol azzal, hogy a dolgozó tömegek között egyre egészségesebb szellem alakul ki.

A szovjethatalom kéviselői és hívei, például a szakszervezetek haladó gondolkodású képviselői körében már teljesen megérett a szükségessége annak, hogy rendszeres intézkedéseket dolgozzunk ki a dolgozók önfegyelmének növelésére. Nem kétséges, hogy általában a kapitalista társadalom viszonyai között, és még inkább annak a féktelen és zabolátlan spekulációnak a viszonyai között, amelyet a háború előidézett, a munkásosztály olyan mértékben demoralizálódott, hogy ez ellen

Digitized by Google

elkerülhetetlenül komolyan fel kell venni a harcot. Annál is inkább, mert a háború következtében a munkásosztály élenjáró osztagainak összetétele szintén korántsem a legjobb irányban változott meg. Ezért a fegyelem megteremtése a dolgozók körében, a munkanorma és a munkaintenzitás ellenőrzésének megszervezése, speciális ipari bíróságok felállítása a munka normáinak megállapítása és azoknak felelősségre vonása céljából, akik bármilyen módon rosszakaratúlag megsértik ezeket a normákat, valamint abból a célból, hogy szisztématikusan e norma emelésének irányába befolyásolják a többséget, — ezek vannak most napirenden, mint a szovjethatalom legsürgősebb feladatai.

Lehetőség szerint szem előtt kell tartani emellett, hogy a burzsoá társadalomban a társadalmi nevelés egyik fő eszköze, nevezetesen a sajtó, egyáltalán nem teljesítette feladatát az imént vizsgált területen. És a mi szovjet sajtónk mindeddig még jelentős mértékben a burzsoá társadalom régi szokásainak és régi hagyományainak bűvkörében él. Ez többek között abban is megmutatkozik, hogy akárcsak a régi burzsoá sajtó,* a mi sajtónk is mértéktelenül sok helyet és figyelmet szentel azoknak a politikai apróságoknak, a politikai vezetés ama személyi kérdéseinek, amelyekkel valamennyi ország tőkései igyekeztek elterelni a néptömegek figyelmét életük valóban komoly, mélyreható és alapvető problémáiról.

*A folytatást lásd Lenin Művei 27. kötet, Szikra 1952. 197. oldal.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának dokumentuma a XII. kongresszus előkészítésére

Csehszlovákia Kommunista Pártja az idén decemberben tartja XII. kongresszusát. A párt központi bizottsága a kongresszus előkészítésére országos vitára bocsátotta a „Szocialista társadalmunk további fejlődésének távlatairól" című dokumentumot. Ez az okmány tükrözi azokat az eredményeket, amelyek a CSKP 1958-ban tartott XI. kongresszusa óta eltelt időben születtek, s azokat a legfontosabb javaslatokat és indítványokat, amelyeket a párt XII. kongresszusa vitat majd meg, hogy kitűzhesse a fejlett szocialista társadalom további építésének feladatait.

A CSKP Központi Bizottságának ez a dokumentuma megállapítja, hogy a XI. kongresszus az egész csehszlovák társadalmat mozgósította a szocializmus építésének befejezésére. Ennek eredményeként felépült a szocializmus anyagi-technikai bázisa, győzedelmeskedtek a szocialista termelési viszonyok. Így 1960-ban a párt országos konferenciája arra a következtetésre jutott, hogy Csehszlovákiában győzedelmeskedett a szocializmus. A szocializmus győzelmével Csehszlovákia a fejlődés új szakaszába, a szocialista társadalom fejlesztésének és a kommunizmusba való átmenet előkészítésének szakaszába lépett. A decemberben összeülő XII. kongresszus ennek az időszaknak a politikai és a gazdasági irányvonalát fogja megvitatni és jóváhagyni.

A CSKP XII. kongresszusát előkészítő dokumentum két alapvető feladatra összpontosítja az egész párt figyelmét: 1. a csehszlovák népgazdaság fejlesztését biztosító alapvető feladatok kitűzése 1970-ig és a jelenlegi nehézségek leküzdése; 2. ideológiai feladatok, nevezetesen a nép politikai és erkölcsi egységének elmélyítése a marxizmus—leninizmus és a proletár nemzetköziség alapján, valamint a párt eszmei egységének további megszilárdítása.

A NÉPGAZDASÁG FEJLESZTÉSÉNEK FELADATAI

A dokumentum megállapítja, hogy a XI. kongresszus óta eltelt négy év alatt a csehszlovák népgazdaság tovább erősödött. 1958-tól 1961 végéig az ipari termelés 34,9 százalékkal, a munkatermelékenység 21 százalékkal nőtt. Ugyanezen idő alatt Szlovákia iparosítása 48,9 százalékkal növekedett. Sok új üzem kezdte meg működését és a testvéri együttműködés újabb meggyőző bizonyítékaként már olajvezetéken érkezik a szovjet olaj Csehszlovákiába.

A négy év gazdasági fejlődése

Digitized by Google

lehetővé tette a nép anyagi és kulturális helyzetének javítását. A dokumentum kiemeli, hogy 1958-tól a személyi fogyasztás csaknem egyötödével, az árueladás 16,6 milliárd koronával, vagyis több mint egyötödével nőtt. A dolgozók béralapjait évente átlag 3 milliárd 736 millió koronával növelték, a gyermekpótlékot 600 millió koronával; évente 400 millió koronát költ az állam a diákok tankönyveire, a bölcsődei és óvodai díjakra; évente csaknem 400 millió koronával emelték a legalacsonyabb aggkori járadékokat. „Ezek az eredmények — állapítja meg a dokumentum — igazolják a XI. kongresszus által kidolgozott irányvonal helyességét... Az eredmények mellett azonban már tavaly és főleg az idei év első hónapjaiban bizonyos nehézségek és hiányok mutatkoztak. Nyíltan meg kell mondani — hangsúlyozza a dokumentum —, hogy a harmadik ötéves terv első esztendeje nem kezdődött egészen jól. 1961-ben az ipar 99,8 százalékra teljesítette termelési tervét. Az idei év első hat hónapjának tervét 99,6 százalékra teljesítették és az összesített számadat mögött még további hiányosságok bújnak meg. Ezeknek alapvető oka az arányosság megbomlása és az elégtelen hatékonyság, s ez elsősorban a vezetés és a tervezés alacsony színvonalának, a tervfeladatok nem teljesítésének a következménye."

A Központi Bizottság a népgazdaság arányos, gyors ütemű fejlődése érdekében az erőforrások jobb kihasználását és mozgósítását, a tervezés új módszerének kidolgozását javasolja. „Azt ajánljuk — hangsúlyozza a dokumentum —, hogy mondjunk le a harmadik ötéves terv módosításáról, s dolgozzunk ki 1963-ra egyéves tervet, az 1964—1970-es évekre pedig hétéves gazdasági tervet. Ez a terv következetesen az adott lehetőségekből indul ki, számolni fog saját erőforrásaink kihasználásával és a nép alkotó kezdeményezésével... Ez a terv figyelembe veszi a szocialista országok együttműködését, a szocialista munkamegosztás további fejlődését a Szovjetunió és a többi szocialista ország között. Ezért azon az értekezleten, amelyet a KGST tagállamaiban működő kommunista és munkáspártok képviselői tartottak, vállaltuk a „Nemzetközi szocialista munkamegosztás alapelveinek" betartását. Múlhatatlanul szükségesnek tartjuk, hogy a népgazdasági tervek egybehangolása, amely jelenleg a nemzetközi szocialista munkamegosztás elmélyítésének fő eszköze, a szocialista táboron belül a termelés szakosítására és termelési együttműködésre vezessen, biztosítsa a termelés legcélszerűbb összpontosítását ott, ahol a legkedvezőbbek a feltételek, hogy ily módon emelkedjék a munkatermelékenység, csökkenjen az egy termékre eső anyag- és munkaszükséglet, a szállítási költség."

A dokumentum ezután részletesen foglalkozik az ipar termelőerőinek fejlesztésével, s első helyen említi meg a kohászat és a gépipar továbbfejlesztését, valamint az energetikai alap megerősítését. A kohászat eddigi eredményei alapján Csehszlovákia az egy lakosra számított acéltermelés 511 kg-jával megelőzte az Egyesült Államokat. A kohászat elé 1970-ig állított legfontosabb

Digitized by Google

feladatok közé a termelés lényeges növelésén kívül a minőség javítása és a termelés szerkezetének módosítása szerepel. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a társadalom fejlesztésének alapvető feladataival, a nemzetközi és a hazai szakosítás elmélyítésével összhangban céltudatosan meg kell változtatni a gépipari termelés szerkezetét is, hogy lényegesen növelni lehessen a sorozatgyártást. „Gépiparunk ezentúl semmiképpen sem gyárthatja a világ gépipari választékának majdnem 70 százalékát — mondja a dokumentum. — Ennek a választéknak az aránytalansága következtében gépipari termelésünk általában drága és viszonylag nagy a fémszükséglete." A dokumentum a gépipar elé a termelési alapterületek és a gépek teljes kihasználását tűzi ki sürgető feladatként.

Nagy súlyt kap a hétéves gazdaságfejlesztési tervben a nyersanyag- és energetikai alapról való gondoskodás és a vegyipar termelésének fellendítése is. A vegyiparban elsőrendű feladatként az olyan gyártmányok termeléséről kell gondoskodni, amelyek bővítik a népgazdaság nyersanyagalapját. Ide tartoznak a műgumi, a műanyagok, a műfonalak és a mezőgazdaság kemizálását szolgáló gyártmányok. A vegyipar fejlesztésének üteme az összes többi iparág fejlesztésénél gyorsabb lesz.

A SZOCIALISTA MEZŐGAZDASÁG FEJLESZTÉSE

A Központi Bizottság dokumentuma rendkívül nagy gondot fordít a népgazdaság másik fontos ágának, a szocialista mezőgazdaságnak a fejlesztésére. *„A mezőgazdaság színvonala érje el az ipar színvonalát!"* Ez a CSKP jelszava az 1970-ig terjedő időszakra. Ez a jelszó a többi között azt jelenti, hogy a nagyüzemi termelési alapokon nyugvó mezőgazdaságban fokozatosan olyan magasra kell emelni a termelés szintjét, hogy az ország a maga erőforrásaiból fedezhesse a fogyasztás növekedését. El kell érni, hogy a szocialista munkaszervezés teljes mértékben érvényesüljön, folytatni kell a gépesítést és a kemizálást, emelni az állattenyésztés termelési színvonalát, fokozni a növénynemesítést. A komplex gépesítéssel és a kemizálás fejlesztésével el kell érni, hogy a munka termelékenysége gyorsabban növekedjék a mezőgazdaságban, mint az iparban. A gépesítés fokozásával egyidejűleg jobban ki is kell használni a gépeket, főleg a komplex-brigádok és a munkacsapatok megszervezése útján. A termelőszövetkezetek jelentős része csak mintegy 50 százalékra használja ki a traktorokat. Ezért a további gépesítés alapvető feladata nem a traktorok számának korlátlan növelése, hanem az összes munkák komplex gépesítése. A dokumentum e nagyszabású feladatokkal kapcsolatban szorgalmazza az olyan vezetők képzését, akik a mezőgazdasági nagyüzemi termelést a kellő politikai és szakmai hozzáértéssel tudják vezetni.

VÁLTOZÁS A BERUHÁZÁSI POLITIKÁBAN

A termelés és a munkatermelékenység növelése igen szoros összefüggésben áll a beruházási politikával. Minden beruházást abból a szempontból kell meg-

Digitized by Google

vizsgálni, hogy összhangban áll-e a világtechnikai színvonallal. A beruházásokat — a korábbitól eltérően — ezentúl nem osztják fel központilag irányított és decentralizált beruházásokra, s következetesen érvényesítik a központi irányítás alapelvét. A népgazdaság gyorsabb fejlesztése érdekében a dokumentum felhívja a figyelmet a termelőerők helyes elhelyezésének fontosságára. Ez ugyanis kialakítja az egyes területek közötti célszerű gazdasági kapcsolatok feltételeit, biztosítja a munkaerő-, a nyersanyag- és az anyagforrások hatékony kiaknázását és a társadalmi költségek egy részének megtakarítását. A dokumentum hangsúlyozza, hogy ezekkel az elvekkel összhangban a szlovákiai területek ipara és mezőgazdasága továbbra is gyorsabban fog növekedni, mint a csehországi területeké.

A műszaki fejlesztéssel kapcsolatban a dokumentum szorgalmazza a tömeges termelést szolgáló, korszerű, összpontosított és szakosított üzemek létesítését. Következetesen növelni kell a gépi beruházások és csökkenteni az építkezési beruházások részarányát, a legnagyobb mértékben ki kell használni a meglevő állóalapokat, tervszerűen kiselejtezve az elhasznált és műszakilag elavult gépeket; ezek helyébe nagy teljesítőképességű, korszerű berendezéseket kell állítani. A termelőerők fejlesztésében a tudomány és a technika szerepének növelésére kell törekedni. A dokumentum hangsúlyozza, hogy alapvetően ez az út vezet a népgazdaság döntő fontosságú problémáinak megoldásához, s kimondja, hogy a népgazdaság műszaki színvonalának emelésére országos mozgalmat kell indítani a pártszervezetek vezetésével, a dolgozók széleskörű közvetlen részvételével.

A KB a népgazdaság jelenlegi nehézségei leküzdésének alapvető feltételét az *irányító munka tökéletesítésében* látja. Az irányító munkában tapasztalható hibák gyökere abban rejlik, hogy a népgazdaság irányításának rendszerében 1958-ban végrehajtott változásokat helytelenül értelmezték. Szigorúan be kell tartani a demokratikus centralizmus elvét és el kell vetni az egyoldalú „decentralizálást", amely főleg a központi szervek központi irányításának és felelősségének decentralizálásából állt. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a szocialista demokrácia elmélyítését feltétlenül egybe kell kapcsolni a központi irányítás megszilárdításával. A gazdasági és állami tevékenység minden pontján növelni kell a vezetők felelősségérzetét, kiküszöbölve a személyi felelősség alóli kibúvás minden jelenségét és felszámolva az irányító tevékenység felesleges közbeeső láncszemeit. Már 1963-ban és a következő esztendőkben is fokozatosan végre kell hajtani a termelés további központosítását, az egyes területek fejlesztési szükségleteihez igazodva. Ezzel kapcsolatban a KB a dokumentumban több javaslatot terjeszt elő megtárgyalásra. Javasolja pl. a termelési-gazdasági egységek és a vállalatok további összpontosítását, termelési-kereskedelmi egységek létrehozását. Két szakmai szakaszba — műszaki-termelési és gazdasági-kereskedelmi szakaszba — kell összevonni a termelési-gazdasági egységek és a vállalatok irányító

Digitized by Google

apparátusát, s eszerint kell felosztani a felelősséget, rendszerint az igazgató két helyettese: a főmérnök és a közgazdász között. Az üzemekben megszűnik az igazgatóhelyettesek önkényesen létrehozott funkciója. Felülvizsgálják az üzemek nagyszámú bizottságainak célszerűségét is. Szerepelnek továbbá a dokumentumban olyan gondolatok, mint az irányító s az adminisztratív munka ésszerűsítése, a szervezés egyszerűsítése és az adminisztratív dolgozók számának csökkentése, központi, a kormány mellett működő kis apparátussal rendelkező árbizottság létrehozása, az ún. globális pénzeszköz-kiutalások megszüntetése, az ellenőrzés további tökéletesítése és demokratizálása. A KB minden pártszervezetnek feladatává teszi a felelősségtudat fokozását, hogy ne csak a munkahelye feladatainak teljesítéséért és az üzeme menetéért, hanem az egész népgazdaság fejlődéséért is felelősséget érezzen minden kollektíva és dolgozó.

AZ ÉLETSZÍNVONAL EMELÉSE

A dokumentum pontosan meghatározza a CSKP álláspontját az életszínvonal emelése kérdésében is. Abból indul ki, hogy 1970-ig az életszínvonal emelésében két utat kell követni: 1. növelni kell a lakosság személyi fogyasztását és 2. a társadalmi fogyasztást. Az első feladatot főleg a munkáért járó díjazás emelésével kell megoldani, a másodikat a munkaidő csökkentésével, lakásépítéssel, gyermekgondozó intézmények építésével, az iskolaügy, az egészségügy stb. továbbjavításával. Az életszínvonalat úgy kell fejleszteni, hogy a munkások bére csak a magasabb munkatermelékenységgel, teljesítménnyel összhangban, a szövetkezeti parasztok jövedelme pedig az árutermelés emelkedésével arányban növekedjék. Az életszínvonal emelésének fő forrásait tehát a termelés növelésében és olcsóbbá tételében, a gazdaságosság fokozásában kell keresni.

A dokumentum megállapítja, hogy a szocializmus győzelmével egyidőben lényegesen megváltozott a lakosság szociális összetétele. Ma már a lakosság túlnyomó többsége, 96,4 százaléka a szocialista szektorhoz tartozik. Lényegében már csak az egyéni leg gazdálkodó parasztok és családtagjaik kis csoportja áll a szocialista szektoron kívül. A lakosság legszámottevőbb rétege a munkásosztály, amely 1961-ben a lakosság 55 százalékát tette ki (1950-ben 46 százalék volt). A szövetkezeti parasztsághoz a lakosság 10,6 százaléka tartozik, a többi pedig értelmiségi, egyéb alkalmazott és ezek családtagja. A dokumentum megállapítja, hogy a társadalmi viszonyokban bekövetkezett változás több alapvető feladat elvégzését teszi szükségessé: a munkásságnak és a szövetkezeti parasztságnak, a társadalom e két alapvető osztályának közeledését, főleg azzal, hogy a mezőgazdasági munkát fokozatosan ipari jellegű munkává kell átalakítani; a fizikai és a szellemi munka közti lényeges különbségek fokozatos megszüntetése útján is közelebb kell hozni egymáshoz az e két területen dolgozókat.

Az össznépi állam létrejöttének folyamata még nem fejeződött

Digitized by Google

be — hangsúlyozza a KB dokumentuma. Az államiság fejlesztésének fő iránya a jövőben is az, hogy sokoldalúan fejlesszük a szocialista demokráciát, elmélyítsük az összes állampolgárok aktív részvételét az államigazgatásban, a gazdasági és kulturális építés irányításában, az államapparátus munkájának tökéletesítésében és a népi ellenőrzés megszilárdításában. Ma a gazdasági szervező és nevelőmunka az állam alapvető tevékenysége s e funkciója állandóan erősödik. Az államapparátusnak minél egyszerűbbnek, szakmailag felkészültebbnek, olcsóbbnak, operatívabbnak kell lennie. Az állami apparátus tevékenységében következetesen alkalmazni kell a lenini alapelveket, érvényesíteni kell az eleven stílusú munkát, amelynek alapja a dolgozókkal való szoros kapcsolat.

A CSKP Központi Bizottságának a kongresszust előkészítő dokumentuma nagy súlyt helyez a dolgozók műveltségének és szakképzettségének növelésére, mert a fejlődő szocialista ipar és mezőgazdaság mind több szakképzett embert követel. A követelmények kielégítésére egységes rendszerbe kell majd összehangolni az oktatás minden formáját. A cél az, hogy 1970-ig minden tanulás iránt érdeklődő ember — akár tanköteles korú, akár dolgozó — szerezze meg a középiskolai végzettséget. A főiskolát vagy középiskolát végzettek gyakorlati tapasztalatainak gyarapítása céljából a KB nagy jelentőségűnek tartja azt a döntést, amelynek értelmében a végzett főiskolai és középiskolai hallgatók gyakorlati tapasztalataik gyarapítása céljából legalább három évig dolgozzanak majd szakmai felkészültségüknek és képességüknek megfelelő beosztásban.

A KB dokumentuma hangsúlyozza, hogy a párt a szocialista építés gazdasági befejező folyamata és a szocialista társadalmi viszonyok fejlesztése mellett elsőrendű feladatának tartja a dolgozók politikai és eszmei nevelését. Arra kell törekedni, hogy a marxizmus—leninizmus alapján megszilárduljon a társadalom politikai és erkölcsi egysége. Az új ember nevelését a gazdasági építéssel, a társadalmi viszonyok fejlesztésével szoros összefüggésben kell kibontakoztatni, mert ez egységes folyamat. A dokumentum nyomatékosan hangsúlyozza, hogy minden vezető felelős a dolgozók kommunista neveléséért.

Az egyik alapvető eszmei nevelő feladat annak elérése, hogy minden ember tudatát és cselekedeteit hassa át a munka iránti szocialista viszony. Ezen kell mérni az ideológiai munka eredményességét. E téren a közvetlen feladat a szocialista munkaversenynek, a szocialista munkabrigádok mozgalmának a fellendítése. A dokumentum éles harcot hirdet a munkában való fegyelmezetlenség ellen, a naplopók és élősködők ellen, akik a közösség számlájára akarnak élni.

Az ideológiai munkában nagy figyelmet kell fordítani arra a harcra, amely a dolgozóknak a proletár nemzetköziségre és a szocialista hazafiságra való nevelését, valamint a burzsoá ideológia és erkölcs mindenféle befolyásának a csökkentését segíti. Továbbra is érvényes az a megállapítás, hogy ahova a mi ideoló-

Digitized by Google

giánk nem ér el, ott a burzsoá ideológia hat. Az ideológiai munka fő feladata valóra váltani az elvet: szocialista módon dolgozzunk — szocialista módon éljünk!

A PÁRT HELYZETE ÉS FELADATAI

A kongresszust előkészítő dokumentum a CSKP helyzetével kapcsolatban megállapítja, hogy tovább kell szilárdítani a párt vezető szerepét a szocialista építőmunka minden szakaszán, naponta mélyíteni kell a párt és az egész dolgozó nép szoros kapcsolatát. Szüntelenül erősíteni kell a párt eszmei és szervezeti egységét, fenn kell tartani a nagyfokú és öntudatos pártfegyelmet, fokozni kell az egész párt harcképességét.

A dokumentum megállapítja, hogy ma a nép legszélesebb rétegei látják vezetőjüket a pártban. A CSKP minden akadály ellenére megbízhatóan és rendíthetetlenül vezeti a népet a kommunizmus felé. A párt alapvető feladatának tartja, hogy teljes mértékben használja fel a társadalom minden tagjának erejét, tapasztalatait és összpontosítsa ezt a szocialista társadalom további építésére.

Hogy a párt a jelenlegi időszak új, magasabb igényeinek megfeleljen, saját tevékenységének színvonalát is emeli. Ennek fontos eszköze az új szervezeti szabályzat, amelyet szintén a XII. kongresszus tárgyal meg és hagy jóvá. Az új szervezeti szabályzat tervezete növeli a párttagok jogait és kötelességeit. Növekszik a pártszervezetek szerepe és ezzel a dolgozók befolyása az állami és gazdasági intézmények tevékenységének ellenőrzésében és a vezető dolgozók kiválasztásában. A szervezeti szabályzat hangsúlyozza a választott pártszervek szerepének érvényesítését, a demokratikus centralizmus, a pártdemokrácia, a kollektív vezetés, a pártfegyelem, a bírálat és önbírálat elvét.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy a CSKP-nak felbecsülhetetlen segítséget jelentett az SZKP XXII. kongresszusa. „A Szovjetunió Kommunista Pártjának programját, amelyet a kongresszus jóváhagyott — mondja a dokumentum — mi is magunkénak tekintjük, mivel rámutat a mi jövőnk alapvető vonásaira is."

„Csehszlovákia Kommunista Pártjának Központi Bizottsága kifejezi szilárd meggyőződését, hogy szocialista társadalmunk elég erős ahhoz, hogy megoldja a kitűzött feladatokat — hangsúlyozza a dokumentum. — Biztosan vallja, hogy megvan minden feltételünk ahhoz, hogy a következő, XII. kongresszus átmenetet jelentsen az új szakaszhoz, a kommunizmus építéséhez, s ezért a XII. kongresszus előkészületeinek jelszavául ezt tűzi ki: *Minden erővel szocialista társadalmunk továbbfejlesztéséért és a kommunizmusba való átmenet előkészítéséért!*"

Digitized by Google

Kivel tart Ghana?

Nyugaton azt mondják: „Afrika divatba jött". Bizonyos, hogy még soha ennyi könyv, újságcikk nem jelent meg, ennyi film nem készült erről a földrészről, mint most. De nálunk ez nem egyszerűen divat. Sok embert valóban érdekel: mi történik ma voltaképpen Afrikában? S mert erről még mindig hallatlanul keveset tudunk, az Afrikából érkező szemtanúkat mindenekelőtt ilyen kérdésekkel halmozzák el: „Kivel tartanak a független afrikai országok: az imperializmus, vagy a szocializmus táborával?" „Ha nem tartoznak az imperializmushoz, akkor nyilván velünk állnak egy sorban?" „Milyen a társadalmi rend ebben vagy abban az afrikai országban? Szocialista-e vagy kapitalista? Ha nem szocialista, akkor bizonyosan kapitalista?"

GHANA AFRIKA LEGJOBB ERŐIVEL KÜZD EGY SORBAN

Arra a kérdésre, hogy „Kivel tart Ghana?" — a legilletékesebbek, a ghanaiak röviden így válaszolnak: *„Ghana Afrikával tart"*. S ez igaz. Nkrumah elnök évek óta hangoztatja: Ghana függetlenségének igazi értelme — a harc Afrika teljes felszabadításáért. Ezt a küzdelmet Ghana a maga küldetéséül vallja, s minden kérdést ennek nézőpontjából dönt el. A ghanai kül- és belpolitikát egyetlen mondatban lehet összefoglalni: önálló nemzetgazdasággal rendelkező, erős, gyorsan iparosodó országot teremteni, minél gyorsabban, hogy minél eredményesebben tudjanak segíteni egyrészt a függetlenségükért küzdő, másrészt a már független, de a neokolonializmussal viaskodó népeknek. Ghana tudatosan törekszik arra, hogy az élen haladó ország szerepét játssza Afrikában. Pontosabban tehát nem egyszerűen Afrikával tart, hanem *Afrika legjobb erőivel küzd egy sorban — Afrikáért, Afrika teljes felszabadításáért.* (Ezt azért kell pontosabbá tenni, mert bár semmiről nem esik oly sok szó ma Afrikában, mint „Afrika egységéről" — szembe kell nézni azzal, hogy Afrika ma még nem egységes. A már független országok is politikai csoportosulásokra bomlanak, s ezek közül nem egyben a volt gyarmatosítóknak jelentős politikai befolyásuk van. Ghana Afrikában éppen azokkal tart, akik a leghatározottabban utasítják el a hagyományos gyarmatosító módszerek helyébe lépő neokolonializmust: a casablancai és más olyan országokkal, amelyek ugyancsak elvetik a gyarmatosítás minden formáját.)

Ez a „misszió" határozza meg Ghana viszonyát a két világrendszerhez. A Népi Konvenció Pártnak, Ghana vezető pártjának nemrég kiadott programja[1] így fogalmazza meg ezt: *„Ghana csak akkor válik virágzó országgá, ha kereskedelmi kapcsolatai lesznek mindenkivel, akitől meg tudja kapni azt, amire szüksége van... Országunk fejlesztésére kölcsönöket kell kapnunk más kormá-*

1 „Munka és Boldogság" programját, amely a szocializmus megvalósítását tűzi ki, a Népi Konvenció Párt Kongresszusa 1962 júliusában, Kumasi-ban fogadta el.

Digitized by Google

nyoktól, a lehető legszélesebb körben... Ha csak egy bizonyos tömb tagjaitól kérünk kölcsönt, akkor elkötelezettek leszünk velük szemben. Ezért olyan külpolitikát kell folytatnunk, amely lehetővé teszi, hogy ne függjünk egyik hatalmi csoporttól sem..."

Az el nem kötelezettség ghanai értelmezése azonban nem azt jelenti, hogy közömbösek maradnak a nemzetközi élet fő kérdéseiben. Ezt különben minden újságolvasó ember tudja. Ismerik Nkrumah beszédét az ENSZ-ben, nyilatkozatait a kongói ügyben, imperialistaellenes megállapításait. Az említett program 168. pontja ezt szögezi le: „*Az el nem kötelezettség pozitív politikája, amely tudatosan törekszik arra, hogy megváltoztassa azokat a kapcsolatokat, amelyeket a gyarmati rendszertől örököltünk.*" Ez a hivatalos megfogalmazása annak az Afrikában oly gyakran hallható mondatnak: „*A függetlenség azt jelenti, hogy magunk választjuk meg barátainkat.*" Hadd tegyük hozzá: nekünk, szocialista országoknak pedig ez lehetőséget ad arra, hogy baráti kapcsolatba lépjünk olyan népekkel, amelyeket a gyarmatosítás eddig elzárt tőlünk, s bebizonyítsuk nekik, hogy szívvel-lélekkel velük tartunk a függetlenség teljes kivívásáért folytatott küzdelmükben.

Akkor hát a kérdésre, hogy „Kivel tart Ghana?" válaszoljunk talán így: „Ghana Afrikával tart, s mert mi támogatunk minden erőt, amely Afrika függetlenségét akarja kivívni, Ghana a mi oldalunkon áll".

A GHANAI TÁRSADALOM SZERKEZETE

Ne hamarkodjuk el a választ. Hiszen erre még pontatlan feleletet is csak úgy kap az ember, ha mérlegre teszi Ghana szerepét a nemzetközi életben, állásfoglalásait, gazdasági helyzetét, mindenekelőtt abból a szempontból: milyen szálak fűzik Angliához és a Brit Nemzetközösséghez. Ezeket vizsgálják leggyakrabban. Ritkábban keresnek feleletet a kérdésre úgy, hogy magát Ghanát, belső helyzetét, a ghanai társadalom szerkezetét és alakulásának irányát teszik nagyító alá. Pedig sok minden egyéb csak ebből következik. Ezért érdekes lehet társadalmi struktúrája alapján határozni meg Ghana helyét, hovatartozását.

Ahhoz azonban, hogy a belső fejlődés szálait kibogozza, irányát megmérje az ember, először a lehető legpontosabb választ kell kapnia a következő kérdésre: *milyen osztályokból és rétegekből áll a ghanai társadalom, milyen a szerkezete?* Ez pedig nem könnyű kérdés. Nemcsak azért nem, mert Ghanában ritkák az átfogó statisztikai adatok, s különösen azok, amelyek a mi kérdéseinkre adnak választ. De különösen azért nehéz a kérdés, mert Ghanában nemcsak a törzsek nyelve (több mint 60 nyelv van az országban), hanem az emberek életkörülményei, társadalmi viszonyai is gyökeresen különböznek egymástól az ország különböző vidékein. Ghanában éppúgy megtalálni a termelőeszközökhöz való ősközösségi, mint a kapitalista viszonyt. A különböző társadalmi formák egymás mellett élnek, kuszán összekeveredve bukkannak fel. A

Digitized by Google

ghanai társadalom sem földrajzilag, sem a történelmi fejlődés szakaszai szempontjából nem egységes.

Az ország három fontos övezetre oszlik. Az északi füves, ritkás szavannás tájakon a természeti viszonyok igen mostohák, a megélhetésért keményen kell dolgozni. Az emberek élete ősi módon folyik. Gyakran ruhátlanul járnak, kezdetleges eszközökkel, néha fa-szerszámokkal művelik a földet, iparnak nyoma sincsen. Ghana középső része — Ashanti — a leggazdagabb. Arany- és gyémántbányák, folyók, hatalmas erdők, kakaófarmok, viszonylag egységes, közös kulturális hagyományokban összeforrt nép. Gazdag, szabadságszerető emberek, akikkel az angoloknak mindig nagyon sok bajuk volt. A kakaó, amely Ghanában nem fogyasztási cikk, csak áru, különösen itt, Ashantiban alakította át az emberek egymáshoz való viszonyát, s egy különös, kapitalizmusba beoltott ősközösségi társadalmat hozott létre. Végül a déli övezet. Ennek lakossága került először és legközvetlenebbül érintkezésbe a tengerentúli világgal. A part mentét szegélyező városok sok munkaalkalmat kínálnak, a kikötőkben nagy a forgalom, sok a tanult ember. A tengerben bőven van hal, az erdőkben vad, a kakaó is itt talált először hazára Ghanában, a közlekedési vonalak viszonylag sűrűek.

Így azután elég nehéz a ghanai társadalmi viszonyokról olyasmit állapítani meg, ami egyformán érvényes a mostoha északon és a gazdag délen. Lehet, hogy ami Ashantiban igaz, annak északon az ellenkezője érvényes. Ezért kell igen pontosan és körülhatároltan fogalmazni.[2]

NÉHÁNY ADAT A PARASZTSÁG HELYZETÉRŐL

Ghana legfontosabb társadalmi osztálya a parasztság. Nemcsak Ghanáé. Afrika: parasztkontinens. Olyan parasztoké, akiknek nagy többsége csak saját szükségletére, tehát nem piacra termel. Ghana 6,6 millió lakójából több mint ötmillió a paraszt. Farmer, vagy · kisebb részben földmunkás. (Fekete-Afrika legtöbb országában a parasztság aránya ennél is magasabb: 90, 95 százalék.) Ghanában a parasztság viszonylag jelentős része — becslésem szerint körülbelül a fele — árutermelő, aki piacra viszi termékeit. Elsősorban a kakaófarmerek, hiszen az utolsó szem kakaóbabot is eladják, feldolgozatlanul. A táplálkozásra szolgáló termékeket csak a városok és utak közelében termelik piacra, különben csak saját céljaikra.

A ghanai mezőgazdaság sajátosan fejlődött. Nagy ültetvények nincsenek. A kakaóföldeket szinte mindenütt kis- és középfarmerek használják. Egy 997 farmon végzett vizsgálat megállapította, hogy ezek között 5 acre-nél kisebb csak 101, és 20 acre-nél

[2] Észak-Ghanában kereken 1 millió 200 ezer ember él, a lakosság 18 százaléka az ország területének 41 százalékán. Ashantiban (amely ma több közigazgatási egységre oszlik), mintegy 1 millió 700 ezer, a lakosság 26 százaléka, az ország területének 27 százalékán. A Voltán-túli vidéken (volt Brit-Togo) az Ashantitól délre és délnyugatra eső, több részből álló területen összesen mintegy 3 millió 700 ezer ember él, a lakosság 56 százaléka, a terület 32 százalékán. Ebből nyilvánvalóak a különbségek Észak és Dél között.

Digitized by Google

nagyobb csak 138 volt[3]. A farmok zöme (758) középnagyságú, 5—20 arcre-s.

Ghana kakaófarmjainak helyzetéről nincsenek átfogó adatok. Az a vizsgálat azonban, amelyet 1956—1957-ben a ghanai statisztikai hivatal végzett, néhány jellemző vonást mutat. Megvizsgáltak 36 852 ashanti kakaófarmercsaládot. Ezeknek összesen 215 305 családtagjuk volt. A felnőttek száma: 44 703 férfi és 58 504 nő. A férfiak között 23 281 gazdálkodó és 2850 mezőgazdasági munkás volt. Asszony több gazdálkodik: 41 203. Mezőgazdasági munkás-asszony csupán 56 volt. Érdekesek a parasztság megoszlására vonatkozó adatok. Hiszen a parasztság rétegeződése a kapitalizálódás mutatója. *A megvizsgált családok egynegyede kapja meg az összes tiszta bevétel 55 százalékát* — állapította meg a jelentés. A családok természetesen nem egyformák. Átlagban öttagúak. Hogy milyen jelentősek a vagyoni különbségek, arra a következő adat mutat: a számbavett összes jövedelem 29,2 százaléka a családok 6,9 százalékának a kezében van. Egy másik statisztikai adat is ezt a képet egészíti ki. A 36 852 családból 15 910-nek csupán egy „lakószobája" (magyarán mondva: kunyhója) van. A már említett másik vizsgálat során megkérdeztek 997 ashanti farmert, akiknek többsége 5—20 acres földön gazdálkodik; ez a 997 farmer összesen 2713 munkást alkalmaz. Nagy szám, hiszen ezenkívül dolgozik az egész család. Gazdasági beruházásaik azonban minimálisak. Az 1956 és 1960 között eltelt négy esztendő alatt csak 284-en végeztek közülük valamilyen beruházást, s ezek is mindössze 8319 font értékben. Ashantitól délre, a ghanai kakaó őshazájában, az Oda—Swedru—Asamankese vidékén 1066 kakaótermelő farmert kérdeztek meg. Ezeknek összesen csak 953 bérmunkásuk volt. Itt a leggazdagabbak közé tartozó farmereknek sem volt több mint átlagban hét alkalmazottjuk.

[3] Egy acre: 0,4047 hektár, tehát kb. 0,7 kat. hold.

KIÉ A FÖLD?

Az ember ezek után hajlamos lenne arra, hogy kimutassa: íme, így hatol be a kapitalizmus a ghanai mezőgazdaságba. S ez egyrészt igaz is. Csakhogy ezek a jelenségek csupán bizonyos meghatározott területen, s szinte kizárólag a kakaófarmokon fordulnak elő. De még ott is óvakodni kell az elhamarkodott ítélettől, s fel kell tenni azt a kérdést is: *kié a föld?* Ez a kérdés különben azért is rendkívül fontos, mert bár a viszonyok Délen s Északon igen különbözők, a földtulajdon kérdése alapjában ugyanúgy áll.

Ghanában a föld a közösségé. Földmagántulajdon csak elvétve akad. A közösség: a törzs. Amíg nem körvonalazódnak a mai, helyenként szilárdabb, másutt változó, de az egész országban többé-kevésbé mégis kialakult faluhatárok, addig mindenki annyi földet használt, amennyit meg tudott művelni. Csak egyetlen kikötés volt: senki sem keresztezhette a másik terjeszkedési irányát. A föld jogilag az ősöké volt, akiket a törzsfőnöki hatalmat jelentő Szék vagy a Fétis képviselt. Amikor a falvak kialakultak, s a körülöttük fekvő

Digitized by Google

földeket jórészt megművelték, az egyes családok igényt formáltak azokra a földekre, amelyeket egyszer már használtak. Ez nem jelenti azt, hogy tulajdonosaivá lettek ennek a földdarabnak — *csak bérlőivé*. Jellemző módon a használt földért a Széknek fizetett „bér" összege, illetve (természetben fizetett adóról lévén szó) mennyisége független a *használt földterület nagyságától*. Az évi aratóünnep idején be kell szolgáltatni az előírt jamgyökeret, plantint, kecskét, pálmabort stb. Ezt azonban a törzsfőnök nem adhatja el, csak a maga használatára és vendégeivel fogyaszthatja el. Csak a kakaós vidéken fizetnek pénzben adót.

A szó nálunk ismert értelméhez közelebb álló „bérlők" azok, akiknek a farmja nem a saját törzsük területén van. Az ő általuk fizetett bérek, a különböző fa-, arany- vagy gyémántkitermelési engedélyekért fizetett összegek mellett, a törzsfőnökök legfőbb jövedelmi forrásai. A bérösszegeket különböző módon fizetik. Néhol minden kakaófa után évente egy pennyt kell fizetni („Nkapre" módszer), néhol speciális szolgáltatásokra, egy kecske vagy valami ital felajánlására kell a bérlőnek vállalkoznia (Dwantwere). A legelterjedtebb a „Nto", ami azt jelenti, hogy a bérlő, amikor megkapja a földet, 2—3 font körüli összeget fizet, s amikor a kakaó termést ad, jövedelmének egyharmadát adja át.

Egyetlen család sem adhatja el a földet. A családfő a meghatározott anyaági szabályok szerint utódjára (többnyire legidősebb lánytestvérének elsőszülött fiára) hagyhatja, ha azonban nem használják többé a földet, elvesztik a rá való jogaikat. Van a Széknek is földje, ez általában a tartalékterület szerepét tölti be. Ahol a föld értékes, ott ezt a területet a Szék bérmunkásokkal művelteti meg, s közvetlenül kapja jövedelmét.

Ezeket a törvényeket — kivált az utolsó években — nem értelmezik túlságosan szigorúan. Ma már adnak el földet idegennek, a törzs tanácsának döntése alapján. Azonban a farmerek ma sem rendelkeznek a használt földterületen vadon növő termékek felett. Pl. a kóla vagy az olajpálma, a kókuszpálma termése csak akkor lehet az övék, ha leesett a fáról.

Ahol a kakaó egyáltalában nem „kapitalizálta" a termelési viszonyokat, északon, a szavannás vidékeken, ott teljesen ismeretlen a föld adás-vétele. A földterületet csak addig használhatja a család, ameddig ténylegesen műveli. Ha tehát a váltógazdálkodás során „egy házzal odébb" égetnek fel maguknak egy darabot, akkor elvesztik minden jogukat a korábban használt területre. A törzs vagy a klan egy másik tagja művelni kezdheti anélkül, hogy az előző használónak beleszólása volna ebbe.

A nagy kérdés az: *milyen lehetőség van mindezek alapján arra, hogy a ghanai parasztságot a szocializmus útjára vezessék?* Kétségtelen, hogy a föld közösségi tulajdonát tekintve vannak hasonló vonások az ősközösség és a szocializmus között, s Ghanában a mezőgazdaság szocialista átalakítása nyilvánvalóan nem ütközne olyan szubjektív akadályokba, mint ott, ahol a föld magántulajdonban van. Egy or-

Digitized by Google

ság mezőgazdaságának szocialista átalakítása azonban nagyüzemi átalakítást jelent, és nem valósulhat meg a kollektív szegénység, hanem csak a termeshozam kollektív növelése alapján.

A mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átalakításának kérdését úgy, ahogyan ezt mi értjük, az élet még nem tette fel Ghanában. S bár nyilvánvaló, hogy végső soron az afrikai parasztság számára sincsen más kivezető út, mint a mezőgazdasági nagyüzem, egyáltalán nem biztos, hogy az ott alkalmazott formák hasonlítani fognak a mieinkre. Ilyen értelemben ez a kérdés a fantázia és a találgatások birodalmába tartozik. Arról azonban érdemes beszélni, hogy milyen tervei és elképzelései vannak magának a ghanai kormánynak, s hogy ezekből a fejlődésnek milyen irányára lehet következtetni.

A ghanai mezőgazdaság előtt a következő években — az említett program megfogalmazása szerint — négy feladat áll. Először: gondoskodni arról, hogy a jelenlegi termékekből egyre több és egyre jobb áron jusson a tengerentúli piacra. Másodszor: olyan új termékeket vezetni be, amelyeknek piacot lehet találni. Harmadszor: a már termelt mezőgazdasági termékeket Ghanában dolgozni fel (a világ legnagyobb kakaótermő országában ma még semilyen kakaóbabfeldolgozás nincsen). Negyedszer: hazai termésű élelmiszerekkel helyettesíteni az importáltat.

Ezeket a célokat a ghanai kormány részben új piacok szerzésével (a Szovjetunió, Kelet-Európa, Japán), belső árpolitikával, a farmereknek nyújtott támogatással, állami gazdaságok és szövetkezetek szervezésével akarja megoldani. Fel akarnak állítani mezőgazdasági gép- és traktorállomásokat is. Ezeknek a terveknek egy része a megvalósulás útján halad. A már korábban megalakult, többnyire jól felszerelt mezőgazdasági kísérleti állomásokat állami gazdaságokká alakították át, s új gazdaságok szervezésére is erőfeszítéseket tettek. Kialakították az értékesítő szövetkezeteknek az egész országot átfogó hálózatát. Ezek a szövetkezetek a kakaó-eladásból teljesen kiszorították a külföldi cégek ügynökeit, s azok most már a ghanai állami exportvállalattól kénytelenek megvásárolni a kakaót. A mi fogalmaink szerint természetesen ez még nem jelenti a ghanai mezőgazdaság szocialista átlakítását, ők azonban annak nevezik, s az bizonyos, hogy ez *nem áll ellentétben a szocialista fejlődéssel.*

Más kérdés az — s ezt is fel kell tenni —, hogy meg lehet-e nyerni a ghanai parasztságot a további szocialista átalakítás eszméjének, hogy abban várhatóan milyen erőt képvisel a parasztság?

AZ ÁLLAM A KAKAÓFARMEREK ÉS A TÖRZSFŐNÖKÖK KAPCSOLATA

A ghanai kormány igen sokat tesz a kakaófarmerekért. Jóllehet a kakaó világpiaci ára igen bizonytalan és csökkenő tendenciát mutat, a ghanai felvásárló szervek szavatolt áron veszik át a kakaóbabot, s eddig legalább is megkímélték a farmereket a világpiaci áringadozásoktól. Ez pedig sok millió fontot jelent évente! Permetező-anyagokkal látják el a farmereket, s széles

Digitized by Google

körben terjesztik ez addig használt „Amelenado" fajta helyett az „Amazon" magvait, amely hamarabb ad termést és jobb minőségűt. A kakaó-kísérleti gazdaságok lényeges szerepet játszanak a védekezés és a termelés új módszereinek elterjesztésében. Ez közös érdeke a farmereknek és az államnak, amelynek legfontosabb jövedelmi forrása a kakaó-export. Más módon a kakaófarmerek nem járulnak hozzá az ország fejlesztéséhez, pontosabban: tavalyig nem járultak hozzá, amikor a kormány kényszerkölcsönkötvények kiadását határozta el. Előírta, hogy a farmerek minden rakomány kakaóbab után, amelynek ára 60 shilling, jegyezzenek négy shilling kölcsönt. A Farmertanács később felajánlotta ezeket a kötvényeket az ország fejlesztésére, s ezzel a kölcsön gyakorlatilag termésadóvá lett. Másfajta adót a farmerek nem fizetnek.

Érdekelve vannak-e a kakaófarmerek a programban szereplő „szocialista átalakításban"? Nyilvánvalóan igen, mindadig, amíg ez segíti, nem gátolja őket gazdagodási törekvéseikben. Márpedik nem gátolja. A kormány négy pontjának a megvalósítása érdekük, az állami gazdaságok szervezése őket szolgálja, az értékesítő szövetkezetek őket védik, ha pedig sor kerül a termelőszövetkezetek szervezésére, bizonyosan csak ott kerül sor rá, ahol sok a parlagföld, s ahová más területekről szegényparasztokat telepítenek. Érdekük lenne-e a szocialista átalakítás továbbfolytatása, a falusi kizsákmányolás megszüntetése, olyan igazságos társadalmi rend bevezetése, amelyben sem a törzsfőnök nem húzhat hasznot a farmerek, sem a farmer a béresek munkájából? Bizonyosan érdekük lenne, ez azonban már keresztezné szabad gazdagodásukat, összeütközne a kapitalizálódás folyamatával. Ezek a kérdések azonban ma még nem éleződtek ki. A törzsfőnök és a farmer, a farmer és a bérmunkás, a gazdag farmer és a szegény farmer között ma is vannak ellentétek. A kormány bizonyos fokig tompítja ezeket, korlátozva a törzsfőnökök vagyonszerzését. A törzsfőnöknek jövedelme egy részét oda kell adnia községfejlesztésre, meg kell osztania az alárendelt törzsfőnökökkel. Megállapították azt az összeget, amelynél többet a farmer nem köteles fizetni az általa használt földért a törzsfőnöknek, s nyilván hoznak még néhány hasonló intézkedést. Hogy mi lesz akkor, ha a kakaófarmerek között meglevő kapitalizálódási folyamat az ellentéteket — a tompító intézkedések és a törzsi társadalom mindent sajátságosan beborító burka ellenére — összeütközésekké hevíti, s hogy kinek az oldalára áll majd akkor a kormány, ez a jövő kérdése. Ez a kérdés ma még nem érett meg.

Ami a nem kakaófarmereket, tehát a jam-, banán-, földimogyoró-, kasava-, olajpálma- és kis részben a kávé- és dohánytermelőket illeti, jórészüknek a helyzete, kivált fenn Északon, olyan mostoha, hogy bármilyen átalakulásban érdekelve vannak. Ghana jórészén minden további nélkül át lehetne szervezni a meglevő törzsi közösségeket szövetkezeti közösségekké, ha biztosítani lehetne a nagyüzemi gazdálkodás legminimálisabb felté-

Digitized by Google

teleit. Itt az a kérdés: tud-e a kormány vizet, vasból készült szerszámokat, egyszerű gépeket adni. Ha tud, s különösen akkor, ha a *közösségnek juttatja* s nem a szociális tagozódás forrásaivá teszi, akkor ezek az elmaradott vidékek fontos szerepet játszhatnak Ghana fellendülésében, saját nemzetgazdaságának felépítésében, a Konvenció Párt programjának megvalósításában.

KINEK A KEZÉBEN VAN A KERESKEDELEM?

A ghanai társadalom második legfontosabb rétege: a piaci elárusító asszonyok. Mintegy 500 ezren vannak. (Összehasonlításul: a bérből és fizetésből élők száma csupán 420 ezer). Asszonyok vagy lányok, néha gyereklányok, akik fejükön mosdótállal járják a városok és falvak utcáit, letelepszenek a benzinkutak körül, az útelágazásoknál, s árusítják a közszükségleti cikkek minden megszerezhető fajtáját. A városi „kofák" aránylag jól keresnek; egy-egy asszony évi 800—1000 font forgalmat is lebonyolít, s ebből legalább 200 font (13 ezer forint) haszna van.

Helyüket a ghanai társadalomban pontosan meg lehet határozni. Ghana minden ipari eredetű fogyasztási cikket a tengerentúlról importál. Importálja elsősorban a városi, de még a falusi lakosság számára szükséges élelmiszer egy részét is. Az import a legutóbbi időkig teljesen a nagy angol, svájci, amerikai, francia, görög cégek kezében volt. Most már az állam maga is importál és hoz kereskedelmi forgalomba árut. Ez azonban még csak egy a többi importvállalat közül, s nem játszik vezető szerepet. Ezek a cégek a behozott áruk egy részével maguk kereskednek, más részét — illetve más cégek — átadják a közép- és kiskereskedelemnek. Ghanában van olyan néhány ezer főnyi tőkeerős kereskedő-réteg — libanoniak és szíriaiak —, amely a kikötőben nagy tételekben veszi át az árut. Árujuk egy részét szintén saját boltjaikban hozzák forgalomba, más részét pedig ismét továbbadják annak a rétegnek, amelynek csupán kicsiny tőkéje van, s nem tud egy-két láda árunál többet átvenni. Aki egy kicsit jobb módú, néha még teherautót is bérel, a falvakban olcsó pénzen felvásárolja a termékeket, s ezt azután a piacon eladja vagy továbbadja a még kisebb „kereskedőknek".

Ez a réteg — természetesen csak aránylag — jól keres, az asszonyok sokszor eltartják munkanélküli férjüket is. Kivált a városokban. Ha a család elköltözne olyan vidékre, ahol kell a bérmunkás a farmokon, s a férfi dolgozna, akkor anyagilag rosszabbul járnának. A tengerparti városokban s mindenekelőtt a fővárosban ezek az árus-asszonyok — a „mummy"-k, a mamuskák — termetes asszonyságok, nagy a szájuk, gyorsan pereg a nyelvük, vidámak, szeretnek táncolni és aktív politikai életet élnek. Részt vesznek a nőszervezetekben, gyülésekre járnak és a függetlenségért folytatott harcokban derekasan támogatták Nkrumah pártját.

Vannak ennél gazdagabb kereskedők is, kis bódéval, üzlettel. Ezek jórészt a függetlenség után szaporodtak el. Most a kormány tudatosan törekszik arra, hogy a

Digitized by Google

kereskedelemben és a kisebb méretű vállalkozásokban, amelyeket ma szíriaik, libanoniak tartanak kezükben, mind nagyobb szerep jusson az afrikaiaknak. A Népi Konvenció Párt programja egy fontos mondatot tartalmaz erről: *„A személyes kezdeményezés és szakképzettség-szerzés bátorítása céljából a ghanaiak részt vehetnek kis méretű vállalkozásokban azzal a feltétellel, hogy nem külföldi érdekeltségek „strómanjai."* A kis- és középvállalkozások területét szeretnék tehát szabaddá tenni a ghanaiak számára, az ő kistőkés törekvéseiket támogatják. Helyesen, hiszen országuknak érdeke, hogy az ezekből az üzletekből származó haszon ne idegeneké legyen.

A MUNKÁSOK ÉS A MUNKÁLTATÓK HELYZETE

Munkásosztály, mint osztály Ghanában még nem alakult ki. A 420 ezer bérből és fizetésből élő közül 332 ezret úgy tartanak nyilván, mint iparban foglalkoztatottat (1960-as adat.) Sajnos, ebből igen nehéz kihámozni a munkások valóságos számát. Ennél jóval kevesebben dolgoznak a tulajdonképpeni ipari üzemekben és a bányákban: az építőiparban 61 ezren, a feldolgozó iparban 24 ezren, a bányászatban 29 ezren. Nagy többségük „labourer", vagyis szakképzettség nélküli segédmunkás. Más részük viszont egyáltalán nem munkás, hanem tisztviselő vagy egyéb alkalmazott, például kifutó. A statisztikák ezt nem választják külön. Ugyanakkor a nem „ipari kategóriákban" — pl. a kereskedelemben — dolgozó munkások számát sem lehet meghatározni. Így jobb híján úgy számolhatunk, hogy a két különbség körülbelül kiegyenlíti egymást, s a munkások száma 100—120 ezer körül lehet. De hogy ezek milyen munkások s mennyire felelnek meg a szó nálunk szokásos értelmének, azt csak akkor tudjuk megérteni, ha ismerjük a ghanai ipar szerkezetének és megoszlásának legalábbis a fő vonásait. Egy 1958—59-ben készült statisztikai jelentés szerint Ghanában 433 ipari létesítmény van. Ezek: 39 bányaüzem, 234 feldolgozóüzem (malmok, pékségek, sörfőzdék, dohányfeldolgozók, tíz textilüzem, fafeldolgozók, nyomdák, gépkocsi-javítók), 141 építőipari vállalat és 16 elektromos üzem. Nagyság szerint így oszlanak meg: 6—10 munkást 64 helyen, ötszáznál több munkást ötven létesítményben alkalmaznak. Az üzemek nagy része — a 433 közül 188 — 11—50 munkást alkalmaz.

KIK AZ ÜZEMEK TULAJDONOSAI?

Negyven vállalatot Ghanán kívül regisztráltak, ezek tehát külföldi cégek leányvállalatai. E negyven vállalat forgalmának majd 90 százaléka angol vállalkozásoké. Több mint 33 ezer munkás ezekben az üzemekben dolgozik (ez a statisztika összeállításakor az összes ipari munkások egyharmada volt). Vegyes ghanai—libanoni tulajdonban 43 létesítmény, csak ghanaiak kezében 115, csak libanoniakéban 29 van. (A többi részben másoké, nem ghanaiaké, részben az államé és a helyi önkormányzatoké.)

Kevés munkás van tehát, azonban mégis mintegy 30—40 ezren dolgoznak üzemekben, túlnyomó többségük külföldi cégek üzemeiben. Kizsákmányolt, olcsó bérű

Digitized by Google

munkások ezek, róluk a gyarmati rendszer ma is ugyanúgy lehúzza a bőrt, mint a „régi szép időkben". A különbség az, hogy a kormány megállapította, menynyi a minimálisan fizetendő bér (napi 9 pennyről 6 shilling 6 pennyre emelte, tehát több mint a nyolcszorosára), s a szakszervezet bizonyos védelmet nyújt nekik a tőkésekkel szemben. „Bizonyos védelmet" — tudniillik a Konvenció Párt és „ipari szervezete", a szakszervezet, ebben a kérdésben a következő elvi álláspontot foglalja el: „A fejlődés jelenlegi szakaszában a szakszervezet tisztségviselőinek tudniok kell, hogy nem tőkések ellen harcolnak. Ha kizsákmányolók ellen kell küzdeniök, akkor az állam meg fogja védeni őket. A szakszervezeti munkának ma másnak kell lennie. A szakszervezeti mozgalomnak összpontosítania kell erőfeszítéseit a termelés és a produktivitás emelésére..." (Idézet a programból.)

Az előbb közölt statisztikai adatok azonban azt mutatják, hogy a munkások igenis, az esetek nagyobb részében tőkésekkel állnak szemben. Az állam valóban szabályozza a munkafeltételeket és az előírások a munkások érdekvédelmét szolgálják. Hogy azonban a tőkésekkel betartassák ezeket, az harc kérdése. Ha harcra kerül sor, a szakszervezet és a kormány elsősorban a békéltető szerepét igyekszik betölteni, és a munkásokat lebeszéli a sztrájkról, illetve annak folytatásáról.

A kérdés persze igen bonyolult. Mi történik, ha a szakszervezet osztályharcra vezeti a munkásokat a tőkések ellen? Egy bizonyos: a tőkések hanyatt-homlok menekülni fognak Ghanából, s nincs olyan édes fuvolaszó, amellyel vissza lehetne őket vagy helyükbe másokat csábítani. Természetesen azt is mondhatná valaki erre: „No és? Nem lenne ez jó Ghanának?"

Nem. Ghana elmaradott ország, ipara alig van, gazdasági élete mindaddig a nyersanyagpiac ingadozásaitól függ, amíg saját, szilárd nemzetgazdasága nem lesz. Ennek megteremtéséhez először tőke, másodszor tőke és harmadszor is tőke kell. Ghana bevételi forrásai nem teszik lehetővé a tőkefelhalmozást. A szocialista országok baráti támogatásának nem segítőkészségünk, hanem, sajnos, saját gazdasági erőnk szab határt. A nyugati tőke úgy fektet be Afrikában, hogy abból elsősorban neki legyen haszna. Amit mi Afrikába viszünk, abból első- és másodsorban Afrikának lesz előnye. Ghana nem viheti oly könnyen szakításra a dolgot mégcsak volt gyarmatosítójával sem, mert ez ma még súlyos gazdasági helyzetet teremtene. Nem mintha meg tudnák fojtani Ghanát. De mindenesetre súlyos nehézségeket okoznának. Ezért a ghanai kormány éppen arra tesz erőfeszítést, hogy országának hitelét, a ghanai beruházás biztonságát növelje.

Megoldást nyilván az hozna, ha a kormány olyan korrekt viszony betartására tudná szorítani a külföldi vállalatokat, amilyen legjobban megfelel Ghana és közvetlenül a munkások érdekeinek. Azok a szabályok, amelyek a külföldi tőke hajtotta profitot megadóztatják, és arra kötelezik a külföldi tőkét, hogy hasznának egy részét Ghanában ruházza be, ebben az irányban

Digitized by Google

hatnak. A nehézség ezeknek a helyes intézkedéseknek a végrehajtásánál kezdődik. A tőkés cégek, kivált azok, amelyek könyvelésük jórészét az anyavállalatnál, Londonban vagy Párizsban tartják, nehezen ellenőrizhetők. Ha meg lehetne szervezni a tőkés üzemek *munkásellenőrzésének* rendszerét, ha a szakszervezetek őrködnének azon, hogy a vállalkozók és képviselőik betartsák a kormány megszabta feltételeket, akkor ettől még nem menekülnének el az országból a viszonylag tisztességes haszonra törekvő kapitalisták (annál kevésbé, mert ez a haszon még mindig sokkal nagyobb, mint amekkorát Európában érhetnek el).

Végül a legfontosabb: az iparosodás gyorsan növeli a munkások számát. Egy rendkívül érdekes adat: a 433 ipari létesítményből 244 az ötvenes években kezdett működni. A legutóbbi esztendőkben rohamosan nő a munkások száma. 1958-ról 1959-re pl. csaknem 10 százalékkal emelkedett. Igaz, még mindig igen sok munkanélkülit tartanak nyilván, majdnem százezer férfit és nőt. De az iparosodás ütemének gyorsulásával növekszik a foglalkoztatottság, a munkások száma, s annak a lehetősége is, hogy a munkásság önálló, tapasztalatokban gazdag osztályként szól majd bele hazája sorsának alakulásába.

A BURZSOÁZIA HELYZETE ÉS SZEREPE

Van-e ghanai burzsoázia? Ghanában vannak gazdag emberek. Törzsfőnökök, jól kereső állami tisztviselők, kereskedők. Vannak építési vállalkozók, nyomdatulajdonosok. Némelyek egy-két házat bérbe adnak. De gyára senkinek sincs. Nagyobb vállalkozó, nyomdatulajdonos, fűrésztelep-tulajdonos is igen kevés van. Ezek számára a nagy angol, svájci, francia cégek nem jelentenek konkurrenciát — odáig ők nem nőnek fel. A libanoniakig, a szíriaiakig azonban igen. S mert ezekkel szemben a kormány őket támogatja, a kormány oldalára állnak. Csakhogy a kormány azt is világosan megmondta: meg kell maradniok a kisméretű üzleteknél — nagyvállalkozó csak külföldi (s ebben az értelemben a libanoni is „bennszülött"), vagy maga az állam lehet. Ez viszont szembeállítja őket a kormánnyal.

A Népi Konvenció Párt programja: tudatosan nagytőke-ellenes program. „Az imperializmus és a gyarmati rendszer elhagyta Ghanát anélkül, hogy felhalmozta volna a magántőkét, amely a nyugati világot segítette az ipari forradalom végrehajtásában — hangzik a program. — ... Gazdasági fejlődésünk alapvető célja az, hogy megszabadítsuk országunkat az idegen uralomtól és ellenőrzéstől... Meggyőződésünk, hogy a nemzetgazdaság tervezése csak akkor lesz hatásos, ha a termelés, elosztás, csere legfontosabb eszközei állami kézbe és állami ellenőrzés alá kerülnek... A párt végre fogja ezt hajtani, s bizonyos abban, hogy a nép hatalmas többsége támogatja majd..."

Ghanában tehát egyrészt a függetlenség elérése előtt nem alakult ki számottevő burzsoázia, másrészt a kormány nem is tartja kívánatosnak, hogy ezután kialakuljon — nem ezt támogatja. Ehhez járulnak azok a rendszabályok, amelyek előírják, hogy

Digitized by Google

a parlamenti képviselők, a vezető állami funkcionáriusok nem folytathatnak üzleti tevékenységet, nem lehet több mint két autójuk, több mint két, meghatározott értékű lakóházuk. S az ilyen rendszabályok nagyon fontosak, mert a függetlenség elnyerése óta a fiatal afrikai országok gazdag emberei többnyire a politikai vezető rétegből kerülnek ki, mert a meggazdagodás különböző fogantyúihoz és emelőihez ők ülnek közel, s a külföld is őket akarja megvesztegetni. Szó sincs arról, hogy ezeket a szabályokat drákói módon tartják be. De vannak ilyen szabályok, vannak ilyen korlátok. Sajnos, a legtöbb afrikai országban nincsenek. Hasonlóan áll a dolog a korrupcióval. A kormány, az ország vezetői számtalanszor elítélték a korrupciót. Ez nem jelenti azt, hogy már kimúlt vagy jelentősen csökkent. De olyan légkört teremtettek, amelyben a korrupció bűn, elítélendő dolog, és nem folyik nyíltan. S ez már nagyon fontos lépés.

Nincs biztosíték arra, hogy Ghanában nem is fog kialakulni erős burzsoá osztály. Ez a jövő kérdése. Két dolog biztos csak. Az egyik: ma még igen gyenge a burzsoázia, ipari burzsoázia pedig nincs. A másik: a kormány nem is akarja, hogy legyen.

KAPITALIZMUS? SZOCIALIZMUS?

Milyen tehát a ghanai társadalom? Kapitalista? Nem. Szocialista? Ezt sem lehet mondani. Melyik osztály diktatúrája a ghanai állam? A nemzeti burzsoáziáé? Az nem elég erős ahhoz. A munkásosztályé? Munkásosztály is még csak kialakulóban van. A parasztságé? Ezt sem mondhatjuk.

Nehéz kérdések ezek. A gyarmatosítás az ősi afrikai közösséget csak összekavarta, de nem bontotta meg. Különösen nem a nyugat-afrikai volt angol területeken, ahová csak adminisztrátorokat, kereskedőket meg katonákat küldtek, ahol a gyarmati rendszer az ősközösségi társadalom tetejére épült, de nem hatolt belé. Most, hogy Ghana fejlődésének saját útjára lépett, a fejlődésnek sokféle lehetősége nyílt meg előtte. Kapitalista is, szocialista is. Az osztályviszonyok, az ország gazdasági helyzete alapján ma még senki nem mondhatja: bizonyos, hogy Ghanában szocialista társadalmi és gazdasági rend épül. De megvan a lehetőség erre, sőt ennek a valószínűsége a nagyobb. Nem utolsósorban azért, mert a Népi Konvenció Párt, az ország vezetői, tudatosan a szocialista építés módszereit akarják alkalmazni, szocialista társadalmat akarnak teremteni.

A kérdés persze az: ők is szocializmust értenek-e a szocializmuson? A pártprogram többször megismétli: Ghanában meg kell teremteni a szocializmust, „mert az imperialista és gyarmati örökség következtében ez a rendszer tudja biztosítani Ghana fejlődését". Hogy mit ért szocializmuson, azt a program már nem mondja meg. Erre csak következtetni lehet abból, hogy a program szerint a szocialista forradalomnak „öt fronton" kell előretörnie: a mezőgazdaságban, az iparban, a kereskedelemben, az emberek közötti szociális viszonyban és a kultúrában. (A szociális viszonyokon és kultúrán a házasság és

Digitized by Google

válás, a nevelés, az irodalom, a film, a nemzeti nyelvek, a jog és a törvénykezés problémáit értik.) Ezek valóban a szocialista építés fontos részei. És Ghanában valóban szocialista intézményeket honosítanak meg (pl. az export teljes állami szervezetét), szocialista terveket dolgoznak ki az állami ipar szerepének növelésére. Szocialista módon szeretnék megoldani az ifjúság problémáját az iskoláztatásban és a politikai szervezetekben stb.

De tegyük fel így a kérdést — mert kötelességünk, hogy így is feltegyük: — Ha ezeket a célokat megvalósították, megvalósult-e a szocializmus? S erre egészen őszintén azt kell felelnünk: nem. Még nem. És nemcsak azért, mert Afrikában a szocializmus egészen bizonyosan olyan formák között valósul meg, amilyeneket ma még csak el sem képzelhetünk. Ez már nem a formák kérdése. Szocialista forradalomról beszélni aligha lehet *anélkül, hogy az ember számot ne vetne alapvető politikai és társadalmi kérdésekkel.* — Afrikában pl. olyanokkal, mint a törzsi rendszer, a földtulajdon, a vagyonadó, a felsőoktatás demokratizálása stb. Aki ténylegesen szocialista forradalmi átalakításra törekszik, annak előbb vagy utóbb szembe kell néznie ezekkel. És sok mással is. *Ha nem ma, akkor holnap.*

És ez a dolog lényege. A szocializmus megvalósításának is megvannak a maga belső törvényszerűségei. A szocializmus nem kilenc hónapra születik. Alapja nem lehet a szegénység, az elmaradottság, a gazdasági kiszolgáltatottság. Ezek megszüntetéséhez viszont hosszú évek munkája kell. Ezek az évek bizonyosan nagy változásokat idéznek elő a ghanai társadalom életében is. Világosabban körülhatárolódnak majd a társadalom fontos osztályai és rétegei, növekszik és tapasztalatokban gyarapszik a munkásosztály, felnő és kialakul a saját nemzeti értelmiség. Nyilvánvaló: meg kell, hogy érjenek a társadalmi feltételei annak, hogy közvetlen céljukul tűzhessék ki a szocialista társadalom megvalósítását. Pontosabban meg lehetne határozni a ghanai tennivalókat, ha ott felmérnék, mit kell még *addig* csinálni, ha első lépésként olyan társadalmi rend kialakítására törekednének, amely a nemzeti demokratikus állam követelményeinek felel meg. Az ilyen államnak már van ereje ahhoz, hogy a felbukkanó kérdéseket saját belátása szerint döntse el, mert már nem köti meg kezét a gazdasági kiszolgáltatottság. Itt már nemcsak a vezető réteg, de a nép is felnőtt, s joga és módja van beleszólni az ország irányításába.

Természetesen senki nem írhatja elő Ghana vezetőinek, hogyan tűzzék ki tennivalóikat. Ők már most is szocializmusról beszélnek. Ennek az is az oka, hogy nem dolgozták ki pontosan terveik megvalósításának taktikai rendjét. De a fő ok: a szocializmus jelszavának felmérhetetlen *vonzó* és a kapitalista rendszer *taszító* ereje. A kapitalizmusé, amely megszülte az imperializmust, fejükre hozta a gyarmati rendszer minden átkát és ma sem tud jobbat ajánlani, mint a gyarmati függőség fenntartását. Ezért keresik minden helyzetben az edigitől elütő, nem kapitalista megoldást, a nem kapitalista kivezető utat. És ezt nevezik

Digitized by Google

szocializmusnak, szocialista forradalomnak akkor is, ha már valóban szocialista megoldásokról, de akkor is, ha lényegében csak demokratikus vagy antikolonialista jellegű lépésekről van szó.

Van-e reális lehetőség Ghanában a nemzeti demokratikus államnak a megteremtésére, ami valóban a szocializmushoz visz közelebb?

Ghanában ma még nincsen olyan osztály, olyan társadalmi réteg, amely egyértelműen ebbe vagy abba az irányba feszítő erő volna. Van azonban a kormányban egy határozott csoport, van egy fontos politikai szerepet betöltő tömegpárt, amelynek vezetői, mindenekelőtt maga Nkrumah elnök, tudatosan a szocializmus irányába akarják vinni az országot.

Ez a vezető réteg részben a jobbmódú parasztság tanult fiaiból, részben az értelmiségből kerül ki. Elsősorban az adminisztratív értelmiségből, abból a tisztviselő-rétegből, amely az angol időkben különféle állami hivatalokban ismerkedett meg az ország problémáival és a vezető munka módszereivel. Sajnos, a kormány nem tudta megnyerni az angol és amerikai egyetemeken végzett értelmiségiek, ügyvédek, orvosok, tudományos munkát végző professzorok (akik összesen sem sokan vannak) egy jelentős százalékának a támogatását. Arra sincsen ma még elegendő biztosíték, hogy a kormány számíthat majd a hazai egyetemeken óriási költséggel nevelt, dédelgetett új értelmiségre. Sokkal inkább számíthat azokra, akiket a szocialista országokba küldtek tanulni, s akik jelentős részben a mostani vezető réteg családjaiból kerülnek ki.

Nem könnyű elvégezni azt, amire ezek a hazájuk igazi felvirágzását, önálló fejlődését akaró nacionalista vezetők vállalkoztak. Az az út, amelyen járnak, nem mindig egyenes, sokféle lehetőséget rejt magában. Még a különböző irányváltoztatások lehetőségét is. Ami bennünket illet, mi őszintén bízunk abban, hogy a sok nehézség nem téríti le őket arról az útról, amelyen ma haladnak céljaik felé.

*

De ha tudjuk, *merre tart Ghana,* hogyan felelhetünk most már arra a kérdésre: *kivel tart?*

Egyértelmű, pontos válasz erre sincsen. A valóság ez: *Ghana a maga útján halad.* Teljes függetlenséget, önálló nemzeti ipart akar teremteni, úgy akar berendezkedni, ahogyan a legjobbnak látja. Ha Ghana azt fogja tapasztalni, hogy a függetlenségét, gazdasági megerősödését támogató országok jóban és rosszban mellette állnak, segítik, ha látja, hogy azok a tanácsok, amelyeket ezek az országok adnak neki, jó tanácsok és beválnak — akkor ezekkel tart. Velünk tart, ha nem is mindig és nem minden kérdésben. Ott és akkor tart velünk, ahol és amikor úgy látja, hogy ez a maga érdekében való dolog. Céljainak egy része közös a mieinkkel. De sok mindenben különbözünk is egymástól. Ha jó példákat látnak nálunk, ha rendszerünk erős és új bizonyítékokat ad fölényéről, ha rokonszenvünkről nemcsak szavakban biztosítjuk őket, akkor gyakrabban tartanak velünk. Akkor még több közös örömünk és gondunk lesz.

Kalmár György

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

К 43-ой годовщине Октября — — — — — — — — — — 1
К директивам VIII-ого съезда партии (КАРОЙ ХАРГИТАИ, ФЕРЕНЦ ЛЕТНЕР, ДЬЮЛА ХАРДИ, ГАБОР КОВАЧ, ИШТВАН РЕДАИ, ИМРЕ ТАКАЧ, КАЛМАН БУДАИ, ГЕЗА МОЛЬНАР, ДЮЛА КАНЦЛЕР) — — — — — — — — — — 3
Д-р ИМРЕ МАРКОЯ: Вопросы социалистического демократизма — 30
ШАНДОР ЛАКОШ: К актуальным проблемам связи партии с беспартийными — — — — — — — — — — — — 41
др. МИХАЙ ШИМАИ: Главные извлекатели выгод западно-европейской интеграции — — — — — — — — — — — 55

*

Партийная конференция в Обуде. (МИКЛОШ ГЕРЕНЧЕР) — — 71

ДОКУМЕНТ

ЛЕНИН: Очередные задачи советской власти — — — — — — 76

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Документы подготовки XII-ого съезда ЦК Чехословацкой коммунистической партии — — — — — — — — — — 90
С кем Гана? (ДЬЕРДЬ КАЛМАР) — — — — — — — — 97

INHALT

Am fünfundvierzigsten Jahrestag der Oktoberrevolution — — — 1
Zu den Richtlinien des VIII. Parteitags (KÁROLY HARGITAI, FERENC LETTNER, DR. GYULA HARDY, DR. GÁBOR KOVÁCS, ISTVÁN REDAI, IMRE TAKÁCS, KÁLMÁN BUDAI, GÉZA MOLNÁR, GYULA KANCZLER) — — — — — — — — 3
DR. IMRE MARKOJA: Fragen der Entwicklung des sozialistischen Demokratismus — — — — — — — — — — 30
SÁNDOR LAKOS: Zu heutigen Problemen des Verhältnisses der Partei zu den Parteilosen — — — — — — — — — 41
DR. MIHÁLY SIMAI: Die Hauptnutzgenießer der westeuropäischen Integration — — — — — — — — — — — 55

Parteikonferenz in Obuda (MIKLÓS GERENCSÉR) — — — — 71

DOKUMENT

Lenin: Die nächsten Aufgaben der Sowjetmacht — — — — — 76

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Ein Dokument des Zentralkomitees der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei zur Vorbereitung des XII. Parteitags — — 90
Mit wem geht Ghana? (GYÖRGY KÁLMÁR) — — — — — — 97

Digitized by Google

CONTENTS

October's 45th anniversary — — — — — — — — — — — — 1

On the guiding principles of the 8th Party Congress (KÁROLY HARGITAI, FERENC LETTNER, DR. GYULA HARDY, DR. GÁBOR KOVÁCS, ISTVÁN RÉDAI, IMRE TAKÁCS, KÁLMÁN BUDAI, GÉZA MOLNÁR, GYULA KANCZLER) — — — — — — 3

DR. IMRE MARKOJA: Development problems of socialist democratism — — — — — — — — — — — — — — — 30

SÁNDOR LÁKOS: Today's problems of the Party's relationship to non-members — — — — — — — — — — — — — 41

DR. MIHÁLY SIMAI: The chief beneficiaries of West-European integration — — — — — — — — — — — — — 55

*

Party conference at Óbuda (MIKLÓS GERENCSÉR) — — — — 71

DOCUMENTARY

Lenin: Present tasks of the Soviet Power — — — — — — — 76

INTERNATIONAL REVIEW

Documents of the Czechoslovak Communist Party Central Committee in preparation of the 12th Congress — — — — — — — 90

Whom does Ghana side with? (GYÖRGY KÁLMÁR) — — — — 97

SOMMAIRE

Au 45-ème anniversaire de l'Octobre — — — — — — — — 1

A propos des directives pour le VIII-ème congrès du Parti (KÁROLY HARGITAI, FERENC LETTNER, DR. GYULA HARDY, DR. GÁBOR KOVÁCS, ISTVÁN RÉDAI, IMRE TAKÁCS, KÁLMÁN BUDAI, GÉZA MOLNÁR, GYULA KANCZLER) — — — — 3

DR. IMRE MARKOJA: Les questions du développement du démocratisme socialiste — — — — — — — — — — — — 30

SÁNDOR LÁKOS: A propos des problèmes actuels des rapports entre le parti et les sans-parti — — — — — — — — — 41

DR. MIHÁLY SIMAI: Les principaux bénéficiaires de l'intégration en Europe Occidentale — — — — — — — — — — — 55

*

Conférence de parti à Óbuda (MIKLÓS GERENCSÉR) — — — — 71

DOCUMENT

Lénine: Les tâches actuelles du pouvoir soviétique — — — — 76

REVUE INTERNATIONALE

Document du Comité Central du Parti Communiste de Tchécoslovaquie concernant les préparatifs au XII-ème Congrès — — 90

De quel côte, le Ghana, se range-t-il? (GYÖRGY KÁLMÁR) — — 97

Digitized by Google

E SZÁM SZERZŐI:

HARGITAI KÁROLY: a Csepel Motorkerékpárgyár „Pannonia" szocialista brigádjának vezetője, **LETTNER FERENC:** a Budapesti Műszaki Egyetem Gépgyártástechnológiai tanszékének vezetője, **Dr. HARDY GYULA:** a Műanyagipari Kutatóintézet igazgatója, **Dr. KOVÁCS GÁBOR:** a szarvasi Öntözési és Rizstermesztési Kutatóintézet igazgatója, **RÉDAI ISTVÁN:** a mezőtúri Sallai tsz. elnöke, **TAKÁCS IMRE:** Dunaújváros és a Dunai Vasmű pártbizottságának titkára, **BUDAI KÁLMÁN:** alapszervezeti titkár, Miskolc, **MOLNÁR GÉZA:** író, **KANCZLER GYULA:** az MSZMP Bp. XI. ker. pártbizottságának első titkára, **Dr. MARKÓJA IMRE:** az MSZMP KB. Adminisztratív osztályának alosztályvezetője, **LAKOS SÁNDOR:** a szerkesztő bizottság tagja, **Dr. SIMAI MIHÁLY:** a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi gazdasági és politikai tanszékének adjunktusa, **GERENCSÉR MIKLÓS:** újságíró, **KALMÁR GYÖRGY:** újságíró

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

BENKE VALÉRIA (a szerkesztő bizottság vezetője), **FRISS ISTVÁN, HÁY LÁSZLÓ, KOMJÁT IRÉN, LAKOS SÁNDOR, MOLNÁR ERIK, NEMES DEZSŐ, NÉMETH KÁROLY, ÓVÁRI MIKLÓS, SÍK ENDRE, SZECSŐDI LÁSZLÓ, SZIGETI JÓZSEF**

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Megjelent!

MARX—ENGELS MŰVEI

7. kötet

Marx és Engels 1849 augusztus és 1851 júniusa között írott munkáit foglalja magába ez a kötet. Az írásoknak több mint fele most jelenik meg először magyar nyelven.

668 oldal + képmelléklet
Ára: 32,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Megjelent!

A CSEHSZLOVÁK KOMMUNISTA PÁRT TÖRTÉNETE

888 oldal
Ára: 50,— Ft

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

12

XVII. ÉVFOLYAM 1962 DECEMBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

Az alkotó marxizmus jegyében — — — — — — — — — — — 1
HAY LASZLÓ: Társadalmunk osztálystruktúrája — — — — — 8
KÁLMÁN ENDRE: A szervezeti szabályzat módosítása — — — 18
MOLNÁR LÁSZLÓ: A második ötéves terv beruházásainak jó előkészítésért és megvalósításáért — — — — — — — — — 28
DR. CSENDES BÉLA: Belterjesség és jövedelmezőség a tsz-ekben — 37
TÓTH BENEDEK: Új falu, új emberek — — — — — — — — 45
RIPP GÉZA: A nemzeti felszabadító mozgalmak helye az imperializmus elleni harcban — — — — — — — — — — 60

NEMZETKÖZI SZEMLE

A kubai válság és előzményei, (S. B.) — — — — — — — — 75
Tovább a győzelmes dimitrovi úton (VADÁSZ FERENC) — — — 82
Félidős választások az Amerikai Egyesült Államokban (DARVASI ISTVÁN) — — — — — — — — — — — 90

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Könyv népünk történelmi jelentőségű győzelméről (ZSARNÓCZAI SÁNDOR) — — — — — — — — — 96
KISS TIBOR: A szocialista országok gazdasági együttműködése (GYULAI ISTVÁN) — — — — — — — — — — — 100
ORBÁN SÁNDOR: Egyház és állam 1945—1950. (BALÁZS GYÖRGY) 105

Szerkesztőség:
Budapest, V. Széchenyi rakpart 19. Tel.: 124—475.
Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.
Kiadóhivatal: VI. Révay utca 16. Telefon: 116-660*
Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003 a Posta Központi Hirlap Irodánál (Bp., V. József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hirlapiroda újságboltjában: Budapest, V. József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett 1962. november 23.
Megjelent 35 100 példányban
Felelős kiadó: A Kossuth Könyvkiadó igazgatója

625794/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XVII. ÉVF. 12. SZ. BUDAPEST 1962. DECEMBER HÓ

Az alkotó marxizmus jegyében

Pártunk VIII. kongresszusának jelentőségét eleve meghatározza az, hogy a beszámolási időszak az ország fejlődésében fordulatot jelentő szakaszt zárt le. A VII. kongresszus óta eltelt időben ment végbe a mezőgazdaság szocialista átszervezése, váltak egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá a szocialista termelési viszonyok. Befejeztük tehát a szocializmus alapjainak lerakását, — s előttünk már a szocialista társadalom teljes felépítésének hatalmas és bonyolult feladata magasodik. A jelenlegi társadalmi, gazdasági viszonyok közepette kedvezőbb körülmények között folytathatjuk társadalmunk szocialista egységének megerősítését, dolgozhatunk a világszínvonalhoz igazodó, magastermelékenységű ipar és mezőgazdaság fejlesztésén.

Méltán mondhatjuk, hogy milliók tapasztalatai, gondolatai jutottak el a kongresszus fórumára. A párt Központi Bizottsága az előzetesen kiadott kongresszusi irányelvekben nemcsak a kommunisták, hanem az egész nép elé tárta terveit, politikáját. A küldöttválasztó-taggyűléseken és a különböző szintű pártértekezleteken több mint százezer ember, köztük többezer meghívott pártonkívüli szólalt fel. Ez is lehetővé tette, hogy a kongresszus figyelme a pártot és a tömegeket legjobban foglalkoztató kérdésekre összpontosuljon. Egyben megerősítette a Központi Bizottságot abban, hogy a párt és a nép helyesli az eddig követett politikát, szívvel-lélekkel támogatja annak folytatását.

A kongresszus jelentőségét kiemeli a jelenlegi nemzetközi helyzet is. Hiszen mindössze néhány hét választ el attól a súlyos válságtól, amely az amerikai imperialisták durva provokációja miatt robbant ki a Karib-tenger térségében, s amely kevés híjján termonukleáris katasztrófába rántotta a világot. Pártunk kongresszusa ismételten megállapította, hogy elsősorban a Szovjetunió, a szovjet kormány és Hruscsov elvtárs következetes és rugalmas békepolitikája s Kuba helytállása mentette meg a világot az atompokol elszabadulásától és biztosította a hős kubai nép szuverénitását. Bár a Szovjetunió katonai felkészültsége, a szocialista

Digitized by Google

tábor ereje lehetővé teszi az agresszor teljes megsemmisítését a világ bármely pontján, *nincs nagyobb győzelem, mint megóvni az emberiséget az atomháborútól.* Ezt követeli az emberiség egyetemes érdeke és ezt követeli a kommunizmus érdeke is, mert a kettő elválaszthatatlan egymástól. De ha a viharfelhők fel is szakadoztak, még korántsem oszlottak széjjel teljesen. S a jövőben is csak a Szovjetunió, a szocialista tábor katonai ereje, határozott békepolitikája és a világ józan erőinek összefogása akadályozhatja meg, hogy az imperialisták egy apokaliptikus pusztulást felidéző háborús kalandba bocsátkozzanak.

A kongresszus jóváhagyta pártunk külpolitikai irányvonalát, amely a továbbiakban is arra irányul, hogy hazánk, híven a Varsói Szerződésben vállalt kötelezettségéhez, eltökélten szolgálja a békés egymás mellett élés, a haladás ügyét. Hangsúlyozta, hogy külpolitikánk megváltoztathatatlan alapelve hazánk függetlenségének, szuverenitásának, népünk szocialista vívmányainak védelme minden agresszív imperialista törekvéssel szemben.

Emelte a kongresszus jelentőségét pártunk e fontos fórumának nyílt, egyöntetű állásfoglalása a nemzetközi kommunista mozgalom mai kérdéseinek megítélésében. Pártunk ismételten kifejezte, hogy a hazai feladatok megoldásáért folytatott erőfeszítésünk nem választható el a nemzetközi kommunista mozgalom és a szocialista világrendszer harcától. Nemzeti célkitűzésünk: a szocializmus teljes felépítése egyben a nemzetközi kommunista mozgalom, s az egész szocialista tábor ügyét is szolgálja. És viszont: a nemzetközi forradalmi mozgalom egysége, eszmei tisztasága, és a szocialista világrendszer közös vívmányai döntően kihatnak országunk sikereire is. A kommunista mozgalom egysége és összetartozása objektív követelmény, amely egyrészt a forradalmi munkásmozgalom és a szocialista világrendszer belső szükségleteiből, másrészt a kapitalizmussal folytatott versengésből, az imperializmussal szembeni harc követelményeiből fakad. A küldöttek kifejezték szilárd ragaszkodásukat a marxizmus—leninizmushoz, — s benne a marxizmus—leninizmusnak azon új elvi megállapításaihoz, amelyeket az SzKP XX. és XXII. kongresszusának határozatai, továbbá a nemzetközi kommunista és munkáspártok 1957 és 1960. évi moszkvai nyilatkozatai foglalnak össze. A kongresszus leszögezte, hogy *a párt internacionalista kötelességének tartja a nemzetközi kommunista mozgalom egységének erősítését és ennek védelmében harcol a marxizmus—leninizmus revizionista és dogmatikus eltorzítása ellen.* Pártunk büszke lehet Ottó Kuusinen elvtárs elismerő szavaira, amelyeket az SZKP elnökségének nevében mondott politikájáról: „Az MSZMP a marxista—leninista elmélet tisztaságáért, a revizionizmus és a dogmatizmus ellen, a proletárinternacionalizmusért és a szocialista tábor egységéért folytatott következetes

Digitized by Google

harcával méltán vívott ki nagyrabecsülést a nemzetközi kommunista mozgalomban, amelynek egyik megbízható csapata"... „Nagyra értékeljük az MSZMP hozzájárulását a világ kommunista mozgalma egységének megerősítéséhez. Az MSZMP küldöttsége az 1960. évi Moszkvai Értekezleten mélységes megértést tanúsított azon követelmények iránt, amelyeket a jelenlegi körülmények között a nemzetközi kötelesség támaszt minden marxista—leninista párttal szemben."

A többi testvérpártnak a kongresszuson résztvevő delegátusai is elismeréssel nyilatkoztak pártunk politikájáról és tevékenységéről. Reméljük, hogy az az elvtársi vita, amely a kongresszuson az Albán Munkapárt vezetői által követett jelenlegi káros politika megítélésében a kínai küldöttség vezetőjével kialakult, előmozdítja a nemzetközi munkásmozgalom még szorosabb egységének kikovácsolását a marxizmus—leninizmus alapján.

A Központi Bizottság referátuma, az őszinte, magasszínvonalú vita, a kongresszus határozata megannyi bizonyíték arra, hogy pártunkat az alkotó marxizmus—leninizmus szelleme hatja át. Pártunk az alkotó marxizmus szilárd alapján képes megoldani valamennyi feladatot, amely népünk, országunk előtt áll.

Az MSZMP Központi Bizottsága által kidolgozott és a VII. kongresszuson megerősített politika kiállta az élet próbáját. Nemcsak helyrehozta azt a súlyos törést, amelyet a személyi kultusz, s az ellenforradalom következményei okoztak, hanem megerősítette a munkáshatalmat, szilárd alapra helyezte a munkás-paraszt szövetséget, jelentősen emelte az életszínvonalat, megteremtette a nyugodt, alkotó munka feltételeit. Így vált lehetségessé, hogy viszonylag rövid idő alatt, zökkenőmentesen oldjunk meg olyan nagy történelmi feladatot, mint a falu szocialista átszervezése. E nagy átalakulások eredményeképpen megváltozott társadalmunk osztályszerkezete, s az egységes szocialista alapok megteremtése után teljes figyelmünket a szocialista gazdaság és kultúra építésére, a népi-nemzeti egység megvalósítására fordíthatjuk.

Az ország fejlődésében bekövetkezett nagy fordulat és a párt politikájának következetessége, a párt politikájának *eredményessége, a gyors és egészséges fejlődés arra ösztökélte a pártot, hogy ragaszkodjék e politika következetes folytatásához, ne térjen le a kipróbált útról, amelyen eddig is haladt.* A kongresszus azonban azt is megmutatta, hogy e politika töretlen vitele nem kevés harcot és türelmet követel meg. Rávilágított arra, hogy milyen zátonyokat kellett a pártnak elkerülnie, milyen törekvéseknek kellett ellenállnia, hogy se jobbra, se balra ne térjen le a helyes útról.

Kádár elvtárs beszámolója, a kongresszus határozata számbavette a termelési viszonyokban és a társadalom osztályszerkezetében bekövetkezett változásokat, figyelembe vette, hogy *az új*

Digitized by Google

helyzetben új módon érvényesül, új formákat ölt az osztályharc. A párt nem habozott ebből levonni egy sor fontos következtetést, amely politikájának alapjává vált. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy tovább szilárduljon a munkásosztály, a szocialista útra lépett parasztság, a szocialista építésben mind nagyobb szerepet betöltő értelmiség és a városi kispolgárság tartós szövetsége.

Az MSZMP — mint erről a kongresszus is tanúságot tett — hivatásának tekinti, hogy összhangban a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom harcával, s az egész haladó emberiség érdekeivel, vezesse a magyar népet a szocializmus útján, szolgálja a népet. Ennek jegyében a kongresszus ismételten hangsúlyozta azt a lenini tételt, hogy *a párt nem öncél, hanem fegyver, eszköz a nép kezében.* A párttagság tehát nem járhat semmiféle előnnyel és kiváltsággal. A párt vezető szerepét nem az biztosítja, ha az állami és társadalmi életben minden vezető posztot párttagok töltenek be. A kommunisták és a pártonkívüli dolgozók viszonya a szocializmus építésében a kölcsönös bizalom talajára épül. Ez kifejeződik abban is, hogy államunkban bármilyen tisztséget — párttisztség kivételével — betölthetnek pártonkívüliek is, ha felkészültségük és a szocializmus iránti hűségük alkalmassá teszi őket erre.

A kongresszus, abból kiindulva, hogy a pártélet lenini elveinek érvényesülése és a párt politikája, a társadalom fejlődése között szoros kölcsönhatás van — nagy figyelmet szentelt a párt belső életét szabályozó elveknek is. A kongresszus joggal állapította meg, hogy a párt leszámolt a személyi kultusszal, helyreállította a pártélet lenini normáit. A kongresszus mély meggyőződésből és teljes egységben erősítette meg a Központi Bizottság 1962 augusztusában hozott határozatát a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértő perek lezárásáról. A kongresszus állást foglalt a pártdemokrácia s a kollektív vezetés elvének további következetes alkalmazása mellett.

A kongresszus mélyrehatóan vizsgálta azokat az pozitív folyamatokat, amelyek az utóbbi években a párt életében végbementek. A párt szervei betartják a kollektivitás elvét: a helyi szervek önállóságának növelésével, a társadalmi alapon végzett pártmunka kiszélesítésével, a választott szervek felelősségének fokozásával megerősödött és tovább erősödik a demokratikus centralizmus. A pártmunka társadalmi jellegének erősödése az utóbbi időben növelte a párttagság aktivitását, új erőket vont be a vezetésbe, lehetővé tette, hogy a választott szervek alaposabban elemezzék a helyzetet és a konkrét feladatokat, meghatározzák a szükséges tennivalókat, színvonalasabb határozatokat hozzanak és biztosítsák azok eredményes végrehajtását. A kongresszus helyeselte azt a törekvést is, hogy tegyük nyilvánosabbá a pártéletet, s a pártszer-

Digitized by Google

vezetek továbbra is hívjanak meg tanácskozásaikra kiváló pártonkívülieket, vegyék igénybe segítségüket, tanácsaikat.

A kongresszus tovább erősítette pártunk eszmei, politikai és szervezeti egységét. Pártunkat súlyos tapasztalatok tanították meg arra, hogy milyen sorsdöntő kérdés számára egységének megőrzése. Az MDP sokat hangoztatta a pártegység jelszavát; más dolog azonban ezt deklarálni, s megint más következetesen elősegíteni azt a dialektikus folyamatot, amely az egység kialakulásához vezet. A kongresszus világosan leszögezte azt is, hogyan értelmezi a párt az egység fogalmát. Politikai, eszmei és szervezeti egységet lehetetlen megvalósítani, ha elzárják a nézetek tisztázásának útját, ha a pártban nem jutnak szabadon kifejezésre a vélemények. Pártunk szerint *a vita nemcsak lehetséges, hanem elkerülhetetlenül szükséges is — csak így jöhet létre az egyetértés az emberek gondolkodásában és cselekvésében.* A vitának, ha benne a marxizmus—leninizmus az irányító, fontos tisztázó szerepe van. Ebből kiindulva a kongresszus helyeselte, hogy a párt vezető szervei ma minden jelentős döntés előtt kikérik a párttagság, az adott kérdésben járatos kommunisták és pártonkívüliek szélesebb körének véleményét, figyelembe veszik az észrevételeket, s csak azok ismeretében hoznak határozatokat. A pártegység, a párt alaptörvénye megköveteli azt is, hogy miután a vezető szervek döntöttek, a határozatok végrehajtásában ne legyen habozás, ingadozás és biztosítva legyen az egységes cselekvés.

A pártegység problémáját nem választhatjuk külön a párt és a nép kapcsolatától sem. Az élcsapat egysége egyik legfontosabb előfeltétele annak, hogy a nép a párt mögé felsorakozzék. Ezért sem formális dolog, hanem elvi-politikai jelentőségű az az immár szokássá vált módszer, hogy az országos határozatok meghozatala előtt a tanácskozásba bevonjuk a pártonkívülieket is. Így történt ez pl. az oktatási reform előkészítésekor — amelynek vitáiban közel egymillió ember vett részt — így történt az ipar egyes ágazatainak feladatairól szóló határozatok meghozatala előtt, és legutóbb a kongresszusi irányelvek vitára bocsátása során. A kongresszus joggal állapíthatta meg, hogy az utóbbi években hozott legfontosabb politikai, gazdasági és kulturális határozatok magukban foglalják népünk kollektív tapasztalatait. Nem utolsósorban ezért kiállták a gyakorlat próbáját.

•

A kongresszus társadalmi, gazdasági és kulturális feladatainkat számba véve arra a következtetésre jutott, hogy az előttünk álló feladatoknak nemcsak mennyisége, hanem *minőségi szintje* is emelkedett. A munka termelékenységének emelése, a gazdasá-

Digitized by Google

gosság fokozása, a termelés növelése ma a fő front, amelyen a küzdelem a szocializmus teljes felépítéséért hazánkban folyik. Ez a küzdelem egyúttal elválaszthatatlan része a két rendszer gazdasági versenyének is. Napjainkban a nyugati monopóliumok integrációja, a zárt piacok és az imperialisták diszkriminációs kereskedelempolitikaja következtében ez a verseny nagy követelményeket támaszt. Egyidejűleg új, magasabb szakaszba lépett be a KGST országainak együttműködése. Mind a belső, mind pedig a külső feltételek megkövetelik tehát tőlünk, hogy lépést tartsunk a fejlődéssel, összes energiánkat vessük latba a szocialista termelési mód határtalan lehetőségeinek kiaknázására.

Méltán beszélünk arról, hogy ma már elégtelen eredményeinket csupán a múlthoz mérni: a legfejlettebb kapitalista országok eredményeit kell belátható időn belül elérnünk és túlszárnyalnunk. *Ez ma hazánkban az osztályharc legfőbb tartalma, ebben kell mindenekelőtt merészen előretörnünk és győznünk.* Mindezekhez pedig elégtelen már a tegnapi tudás, képzettség, színvonal. A vezetés megjavítása olyan kulcskérdéssé vált, amelyet sürgősen kell megoldanunk. A kongresszus részletesen megvilágította az ezzel kapcsolatos feladatokat mind az ipar, mind a mezőgazdaság vonatkozásában.

Pártunk figyelmének központjában az ember van. A szocializmus legfőbb célja és értelme egy olyan társadalmi rendszer megteremtése, amely a tömegek és az egyén számára a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a szabad, kulturált, boldog élethez, a legnemesebb emberi tulajdonságok és képességek teljes kibontakozásához. E cél elérésének, a szocialista építés sikerének záloga, hogy a társadalom tagjai egyre magasabb fokú tudatosságra és kultúrára tegyenek szert.

A szocialista építés, az új társadalom építése során az emberek fejlődnek, nőnek, nemesednek. Ez azonban nem spontán folyamat. Szükséges az is, hogy a párt tervszerű és offenzív ideológiai küzdelmet folytasson a burzsoá kispolgári eszmék, és erkölcsi maradványaival szemben. A kongresszuson határozattá emelt irányelvek ezért hangsúlyozzák, hogy társadalmi és kulturális életünk minden területén uralkodóvá kell tennünk a marxizmus—leninizmus világnézetét, hogy meg kell tanítanunk a embereket szocialista módon élni, dolgozni, gondolkodni. Pártunk eszméi, megtisztulva a revizionizmus és dogmatizmus béklyóitól, hatalmas vonzóerővel rendelkeznek: ma százerek igyekeznek elsajátítani a marxizmus—leninizmust; a marxizmus—leninizmus megtermékenyítőleg hat a tudományos és kulturális életben és ez lehetővé teszi, hogy általános fellendülés következzék be a szellemi élet valamennyi szférájában.

Digitized by Google

Kongresszusunk nagy eredményeket tárhatott a nép elé, amelyek szilárd alapot adnak a további sikerekhez és győzelmekhez. De nem volt hiány a kongresszuson a hibák és fogyatékosságok bírálatában, s az önbírálatban sem. Reális szemlélet, józan mértéktartás és egyben igényesség jellemezte ezt a tanácskozást. A párt úgy véli, hogy szükségtelen dolog dicsekedni az eredményekkel. Mindennél nagyobb dicséret, ha a nép egyetért a párttal, s ennek úgy ad kifejezést, ahogyan az napjainkban történik: munkakedvével, teljesítményeivel, bizalmával.

Az MSZMP VIII. kongresszusa teljesítette történelmi hivatását. Lezárta szocialista fejlődésünknek sok harccal, erőfeszítéssel és sikerekkel teli szakaszát, s kiinduló mérföldköve egy új időszaknak, a szocializmus teljes felépítése korszakának. Kijelölte a feladatokat, megválaszolta a felmerülő legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseket, végrehajtotta a szervezeti szabályzatban szükséges módosításokat, s megválasztotta az új vezető szerveket.

Pártunk összeforrva a tömegekkel, magabiztosan folytatja nagy nemzeti, és egyben internacionalista kötelességének teljesítését — a szocializmus teljes felépítését hazánkban.

Digitized by Google

Társadalmunk osztálystruktúrája*

Írta HÁY LÁSZLÓ

Pártunk VIII. kongresszusa emlékezetes eseménye a magyar történelemnek, mert ezzel a kongresszussal zárult le társadalmi fejlődésünknek az a szakasza, amelyben a szocializmus alapjai hazánkban felépültek. Rendkívül mélyreható társadalmi átalakulásnak kellett végbemennie ahhoz, hogy eljussunk idáig. A földosztás, az államosítás, az iparosítás, a mezőgazdaság szocialista átszervezése a megtett út legfőbb állomásai. A szocialista átalakulások legfontosabb feltétele a szilárd munkáshatalom volt. A munkáshatalom „köztulajdonba vette a fő termelőeszközöket: államosította a bányákat, a gyárakat, a bankokat, a közlekedést, szocialista ipart teremtett. Hazánk másfél évtized alatt elmaradott agrár-ipari országból fejlett nehéziparral rendelkező ipari-agrár országgá lett. Szocialista forradalmi átalakulás megy végbe a kulturális életben."

Ebben a folyamatban régi osztályok tűntek el, újak keletkeztek. Megszűnt a nagybirtokosok, a nagytőkések, valamint a kulákság osztálya, erősen megfogyatkozott a kispolgárság: a kisiparosok és a kiskereskedők rétege, s a mezőgazdaságban csak csekély számban maradtak még kisárutermelők. Ezzel szemben megnövekedett és társadalmunk vezetőjévé vált a munkásosztály, megnőtt az értelmiségi réteg, kibontakozott a szövetkezeti parasztság osztálya, és szövetkezetekbe tömörült a kisiparosok jelentős része. Ez a fejlődés annak az osztályharcnak az eredménye, amely a felszabadulás óta hol éles, hol tompítottabb formában szakadatlanul folyt a társadalmi élet minden területén, gazdasági, kulturális, politikai és ideológiai téren. A kommunisták jártak ebben a harcban az élen.

Így jutottunk el odáig, hogy pártunk a VIII. kongresszuson kitűzhette a szocializmus teljes felépítésének feladatát. Amikor a kongresszus meghatározta azokat a teendőket, amelyek ezt a célt szolgálják, számot kellett vetnie többek közt azzal, hogy milyen is jelenleg társadalmunk osztálystruktúrája, hogyan viszonylanak az egyes osztályok egymáshoz és az előttünk álló feladatokhoz. De számot kellett vetnie azzal is, hogy mi maradt még meg társadal-

* A cikkben előforduló adatokat a Központi Statisztikai Hivatal összeállításából vettük át. Az 1962-re vonatkozó adatok előzetes számítások eredményei.
Az idézett sorok a VIII. kongresszuson elfogadott irányelvekből valók.

Digitized by Google

munkban abból, amit Lenin a kapitalizmusból származó „anyajegyeknek" nevezett.

Társadalmunk osztálystruktúrájáról — egybevéve a keresőket és eltartottakat — az alábbi számok adnak áttekintést.

	1930		1949 január 1-én		1962	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
munkások és alkalmazottak*	4360	56,0	4210	45,7	6940	69,0
dolgozó parasztok (egyéni gazdák és tsz-tagok)	2380	27,4	3880	42,2	2800	27,9
önálló kisiparosok, kiskereskedők	670	7,7	740	8,0	230	2,3
tőkések	550	6,3	240	2,6	0	0
egyéb**	230	2,6	130	1,5	80	0,8
Összesen:	8690	100,0	9200	100,0	10 050	100,0

* A munkások és alkalmazottak kategóriájában benne vannak a szellemi dolgozók, a kisipari termelőszövetkezetek tagjai és a nyugdíjasok is.

** Ipari tanulók, a véderő tagjai, vagyonukból élők, egyházi szervek alkalmazottai stb.

Feltűnik, hogy 1930 és 1949 között csökkent a munkások és alkalmazottak száma, jelentősen felduzzadt a dolgozó parasztok csoportja, megnőtt a kiskereskedők és kisiparosok száma, és összezsugorodott a tőkésosztály. Ezekben a változásokban szerepet játszik az 1930-as évek gazdasági válsága, a nagy munkanélküliség, a háború, a tőkésosztály összeomlása, s főképpen a földosztás, amelynek eredményeként több százezer egykori agrárproletár földet kapott, tehát az egyéni gazdák számát növelte. E kérdésekkel nem foglalkozunk bővebben, mert társadalmunk jelenlegi osztálystruktúrájának kialakulása enélkül is megérthető.

Az 1949 és 1962 között történt változásokat a következő tények jellemzik:

A munkások és alkalmazottak száma igen jelentősen — 2,7 millió fővel — megnövekedett. Ebben kifejezésre jut az a hatalmas gazdasági fejlődés, amely hazánkban ebben az időszakban végbement. A gyarapodás elsősorban a parasztság köréből származik. A parasztság száma az említett 13 év alatt 1 millió fővel csökkent. (A parasztságból eláramlottak száma azonban ennél többre, 1,3—1,5 millió főre tehető, hiszen a természetes szaporodás ebben az időszakban is gyarapította a parasztság létszámát.) A parasztság körében végbement változást azonban nemcsak a számbeli csökkenés jellemzi, hanem az a tény is, hogy 1949-ben a parasztság túlnyomó többsége kisárutermelő volt, 1962-ben viszont csaknem

Digitized by Google

teljes egészében a termelőszövetkezetekbe tömörült. Az önálló kisiparosok és kiskereskedők osztálya jelentősen leapadt, a tőkésosztály pedig megszűnt.

Ez az általános képe az egész népesség osztálytagozódásának. Nézzük meg azonban a helyzetet közelebbről, nem az össznépesség, hanem a *kereső* népesség megoszlását vizsgálva.

1962-ben az ország munkaképes férfi-népessége lényegében teljes mértékben foglalkoztatva van, a munkaképes nőknek pedig 57 százaléka folytat kereső foglalkozást.

A KERESŐ NÉPESSÉG SZÁMA ÉS MEGOSZLÁSA TÁRSADALMI-GAZDASÁGI CSOPORTOK SZERINT

	A keresők			
	száma 1000 főben	megoszlása %-ban	száma 1000 főben	megoszlása %-ban
	1949-ben		1962-ben	
Munkások és alkalmazottak	1613	41,2	3017	65,1
Szövetkezeti tagok és segítő családtagok	18	0,5	1393	30,0
Önállóak és segítő családtagjaik	2279	58,3	228	4,9
Összesen:	3910	100,0	4638	100,0

Ez a táblázat nagyon világosan tükrözi a társadalmunk osztályszerkezetében végbement gyökeres változásokat: 1949-ben a keresőknek még jóval több mint a fele volt önálló, 1962-ben már csak 4,9 százalékuk. A szövetkezeti szektorban dolgozók aránya 1949-ben minimális volt, 1962-ben 30 százalék. A munkások és alkalmazottak aránya 1949-ben 41 százalék volt, 1962-ben pedig már 65 százalék.

A társadalmi csoportok arányainak mélyreható változása kifejezi azt a hatalmas eltolódást, amely népgazdaságunkban a szocialista szektor javára végbement. 1949-ben az összes keresőknek csak 30 százaléka dolgozott a szocialista szektorban és a magánszektor részaránya 70 százalék volt — 1962-ben viszont a magánszektorban dolgozók számaránya nem éri el a 7 százalékot sem. 1949-ben a mezőgazdasági keresőknek csak 4 százaléka dolgozott a szocialista szektorban, 1962-ben azonban már 92,5 százalékuk, az egész kereső lakosságnak pedig 93,4 százaléka. Az ipar bruttó termeléséből 1960-ban az állami ipar 92,7, a szövetkezeti ipar 4,8, a magánipar 2,5 százalékkal részesedett. Ezek a számok azt mutatják, hogy hazánkban döntő túlsúlyuk van a szocialista termelési viszonyoknak.

Digitized by Google

Szocialista fejlődésünk jelenlegi szakaszát akkor értékelhetjük helyesen, ha társadalmunk szocialista osztályjellege mellett megvizsgáljuk, hogy a szocialista osztályok keretében milyen maradványai vannak még a múltnak.

A mezőgazdaságban az egyéni parasztgazdaságnak a fejlődés jelenlegi szakaszában nagyon jól hasznosítható maradványa a *háztáji gazdaság*, amely elsősorban a parasztság saját élelmiszer- (állati termék-, burgonya-, zöldség-) ellátását szolgálja. A háztájiból eredő jövedelemnek 65—70 százaléka önfogyasztásra esik, és csak 30—35 százalék az árutermelésből származó, vagyis pénzbeli jövedelem. Nem szabad elfelejtenünk, hogy 1961-ben 24 százalék volt a háztáji gazdaságok részaránya az egész mezőgazdasági bruttó termelésben. Nagy hiba volna tehát, ha a háztáji gazdaságokban adott lehetőségeket elhanyagolnánk és nem gyümölcsöztetnénk népellátásunk számára.

De nemcsak a szövetkezeti parasztságnak van kisegítő gazdasága, hanem sok munkásnak és alkalmazottnak is. Egy részüknek már régebbről van egy-egy kis parcellája; másrészt a parasztcsaládok egyes tagjai az utóbbi években munkásnak mentek, de emellett nemegyszer megtartották kis darab földjüket is. Ez a „kétlaki" réteg meglehetősen nagy; a munkások és eltartottak számát tekintve 1—1,5 millióra tehető. Ezen kisegítő gazdaságok termelésének értéke 1960-ban elérte a mezőgazdasági bruttó termelés értékének 9 százalékát. A szövetkezeti parasztcsaládok azonban más módon is összefonódnak a munkások és alkalmazottak osztályával, mégpedig olyanképpen, hogy a család egyik része termelőszövetkezet tagja, másik része pedig munkaviszonyban álló kereső: az utóbbiak száma 600—800 000 főre tehető.

Az elmondottakból három dolog következik: 1. A kisegítő jellegű gazdaságok révén mezőgazdaságunkban még számottevő szerepe van a kisüzemi gazdálkodásnak. 2. A termelőszövetkezeti családok jövedelmének jelentős része nem a közös gazdálkodásból származik, hanem a háztájiból, továbbá abból, hogy a család tagjai a népgazdaság különböző egyéb ágaiban vállalnak munkát. 3. A csak munkabérből élő, illetve a csak paraszti jövedelemmel rendelkező népesség jóval kisebb, mint ahogyan ez az előbb közölt, az osztálytagozódás általános képét tükröző adatokból következnek.

Csak munkabér-jövedelemmel rendelkező népesség	5 500 000 fő
Csak paraszti jövedelemmel rendelkező népesség	2 200 000 „
Kettős jövedelemmel rendelkező népesség*	2 000 000 „
Egyéb népesség (kisiparosok, kiskereskedők stb.)	300 000 „
Összesen:	10 000 000 fő

* Ide számítódnak azok a családok, amelyekben a családfő vagy a család más tagja munkaviszonyban áll, de ugyanakkor a család valamelyik tagja termelőszövetkezethez is tartozik, vagy 1 holdnál nagyobb egyéni gazdasággal rendelkezik.

Digitized by Google

A lakosságnak kereken 20 százaléka tartozik tehát a kettős jövedelemmel rendelkező átmeneti réteghez.

Társadalmunk osztályszerkezetét vizsgálva felmerül az a fontos kérdés, hogy mekkora *a bérből és fizetésből élő fizikai dolgozók* száma. Erre a kérdésre az alábbi adatok adnak választ.

	Év	Létszám 1000 főben	Az összes keresők százalékában
Bérből és fizetésből élő fizikai dolgozók*	1949	944	24,1
„ „ „ „ „	1962	1980	42,7

* Ezek az adatok nem tartalmazzák a mezőgazdasági bérből és fizetésből élő dolgozók, valamint a háztartási alkalmazottak számát.

A bérből és fizetésből élő fizikai dolgozók száma tehát kétszer akkora, mint 1949-ben volt, és a keresőkön belüli arányuk is csaknem megkétszereződött azóta. A szocialista osztályoknak ez a döntő jelentőségű része tehát lényegesen megerősödött és a kereső népességnek számszerűleg is leghatalmasabb rétegévé vált.

Nem mellékes azonban az sem, hogy *honnan ered* a bérből és fizetésből élő fizikai dolgozók több mint egymillió főnyi növekedése. Ha az elhalálozást, a nyugdíjazást, a fizikai munka abbahagyását is figyelembe vesszük, akkor arra az eredményre jutunk, hogy a bérből és fizetésből élő fizikai dolgozók munkaerő-utánpótlási szükséglete 1949 és 1962 között meghaladta a másfél millió főt. Ezt a szükségletet a munkásifjúság, az előzőleg háztartásban dolgozó nők, a volt kisiparosok és nem kis részben az iparba áramló paraszti tömegek fedezték. Vagyis: a munkásosztály utánpótlása számottevő mértékben kispolgári (főként a paraszti) rétegekből rekrutálódott.

Figyelemre méltó az is, hogy milyen rétegekből tevődik össze a *szövetkezeti parasztság*. 1958 végén a termelőszövetkezeti családoknak több mint a fele korábban földnélküli parasztcsalád volt. A termelőszövetkezeti mozgalom kibontakozása során azonban gyökeresen megváltozott ez a kép. 1961 közepén a szövetkezeti családok a bevitt földterület nagysága szerint következőképpen oszlottak meg:

földnélküli	14,4	százalék
7 kat. holdnál kisebb területtel	57,1	„
7—15 kat. holddal	22,3	„
15 kat. holdnál több területtel	4,7	„
egyéb mezőgazdasági foglalkozású	1,5	„

Megszűnt tehát a földnélküliek domináló szerepe, a szövetkezeti parasztság zömét a kis- és középparaszti családok alkotják.

Digitized by Google

Ha tehát az osztálystruktúra alakulását részleteiben elemezzük, akkor megállapíthatjuk, hogy népességünk jelentős része csak nemrégen vált ki a kispolgári osztályokból; ez az eredet meglátszik gondolkodásukban akkor is, ha osztályhelyzetük módosulásával elég gyorsan megváltoznak nézeteik.

Az osztálystruktúra elemzéséhez nem elég az, ha csak a számokat tekintjük; azon is gondolkodnunk kell, hogy *milyen eszmeáramlatok* viaskodnak egymással az egyes osztályokon belül.

Szóljunk legelőször *munkásosztályunkról.* Megállapíthatjuk, hogy a munkásosztály törzsgárdáján megtörnek és fokozatosan felmorzsolódnak azok a kispolgári hatások, amelyeket az imént említettünk. A munkásosztály számban megnőtt, öntudatban, valamint szervezettségben megerősödött és a gyakorlatban bizonyította be, hogy hivatott vezetője a szocializmus építésének. „A szocializmus építésének vezetője a munkásosztály, amely társadalmi céljait pártja vezetésével valósítja meg". Az a hatalmas fejlődés, amely hazánkban végbement, csak pártunk irányításával, a munkásosztály vezető szerepének érvényre juttatásával volt lehetséges. Dolgozó parasztságunk is a munkásosztály vezetésével és segítségével hajtotta végre és tökéletesíti a mezőgazdaság szocialista átszervezését.

A munkásosztály szocialista öntudatának fejlődését mutatja, hogy életre hívta és gyors ütemben kibontakoztatta a szocialista brigádmozgalmat. Az üzemek termelési tanácskozásain évente 3—3,5 millió dolgozó vesz részt és 600—800 000 hozzászólás, javaslat hangzik el. A munkások aktivitása a társadalmi élet más területein is megnyilvánul: a szakszervezetek tisztségviselői, a népi ülnökök, a népi ellenőrök, az önkéntes rendőrök, a munkásőrség tagjai zömükben a munkásság soraiból kerülnek ki. A szocialista társadalom teljes felépítésének szakaszában még nagyobbak lesznek a munkásosztály feladatai, mint eddig voltak, s vezető szerepének továbbra is érvényre kell jutnia. Ezért szükséges, hogy az egész munkásosztály politikai, erkölcsi és kulturális színvonala emelkedjék fel az élenjáró munkások százezreinek színvonalára.

A termelőszövetkezeti parasztság szintén szocialista osztály, bár tudatát tekintve még jócskán vannak benne kispolgári csökevények. A szövetkezet által teremtett termelési viszonyok, élet- és munkakörülmények a szocializmus következetes építését teszik érdekévé, de visszahúzó erők még zavarják abban, hogy világosan felismerje ezt. Még nem halt el a volt birtokosparasztság kisárutermelő gondolkodása, még elevenek a régi paraszti élet szokásai; a nézetek, az igények csak lassanként változnak meg. Mindezt tekintetbe kell vennünk. Az ellentmondások azonban ne tévesszenek meg: a parasztság tudatában viszonylag rövid idő alatt nagyon mélyreható változások mentek végbe. A szövetkezetbe való belépés

Digitized by Google

a legtöbb esetben nehéz töprengés, hosszas mérlegelés után történt meg és így maga is fordulatot jelentett a parasztok gondolkodásában. Azóta megerősödött annak a belátása, hogy a szövetkezeten belül kell és csak ott lehet keresni a boldogulást, s nem becsülhetjük elég nagyra azt a hatást, amelyet ez a belátás tesz a szocialista tudat fejlődésére. Ezért vált lehetővé, hogy kibontakozzék „az erős segítse a gyengét" jelszóval folyó mozgalom. Már szóltunk arról, hogy a munkásság és a parasztság között elég jelentős átmeneti rétegek vannak. Ebből azonban nemcsak az következik, hogy paraszti gondolkodás szivárog a munkásosztály körébe, hanem az ideológiai befolyásolás kölcsönös, sőt az is kétségtelen, hogy a városnak nagyobb a befolyása a falura, mint megfordítva.

Külön szólunk *az értelmiségről*. Nem azért, mintha az értelmiséget valamiképpen el akarnók határolni a szocializmust építő munkás- és parasztosztálytól, a szellemi dolgozókat a fizikai dolgozóktól. Az értelmiség a kapitalizmus idején részben a nagytőkével és a nagybirtokkal, részben a kispolgársággal szorosan összeforrott réteg volt. Azóta azonban megváltozott az értelmiség osztályhelyzete hazánkban. Most olyan réteg ez, „amely a munkásosztállyal és a parasztsággal vállvetve munkálkodik a szocializmus építésén". Amikor tehát társadalmunk osztályszerkezetét vizsgáljuk, azért szólunk külön az értelmiségről, mert ennek a rétegnek a szerepe a szocialista társadalomban igen nagy és növekvőben van. Az össznépességen belül a szellemi dolgozók részaránya 1949-ben 8 százalék volt, 1962-ben pedig több mint 14 százalék. Az egyetemet és főiskolát végzettek száma ma már megközelíti a 200 000-et, s több mint kétszerese az 1949-es létszámnak.

A szocializmus építésében elért jelentős sikereink, a párt helyes, lenini értelmiségi politikája és a nemzetközi erőviszonyoknak a szocialista országok javára való eltolódása nagymértékben meggyorsította azt a folyamatot, amelynek eredményeként értelmiségünk szocialista értelmiséggé válik. Előmozdította ezt a folyamatot értelmiségünk szociális összetételének megváltozása is: jelenleg a diplomás értelmiségnek csaknem egyharmada munkás- és parasztszármazású. Néhány év alatt döntő változás ment végbe az egész értelmiség állásfoglalásában, nagy többsége támogatja a népi demokráciát, a szocializmus építését. „Mind több az olyan pártonkívüli értelmiségi is, aki politikai meggyőződésében, világnézetében szocialista. Az értelmiség számottevő részének gondolkodásában azonban még hatnak a régi világ eszméi. Az a célunk, hogy az egész értelmiség szocialista legyen, hogy elsajátítsa a marxizmus—leninizmust, ezért fáradhatatlanul harcolunk az értelmiség világnézeti fejlődését akadályozó polgári és kispolgári nézetek ellen."

A *városi kispolgárság* tagjai közül a kiskereskedők legnagyobb része munkásként, vagy alkalmazottként helyezkedett el. Az egy-

Digitized by Google

kori kisiparosoknak mintegy fele belépett a kisipari termelőszövetkezetekbe. A megmaradt magán-kisiparnak és magán-kiskereskedelemnek a törvény által megszabott keretek között működési lehetőséget biztosít a népi demokratikus állam.

A *volt kizsákmányoló osztályok* létszámukat tekintve nem voltak nagyok. Ezek az osztályok eltűntek, de tagjaik többsége itt maradt az országban. „Szocialista fejlődésünk fontos vonása, hogy az egykori kizsákmányoló osztályok tagjainak, még inkább leszármazottainak zöme beilleszkedett társadalmunk új rendjébe." Egy részük politikailag ingadozik.

Az elmondottakban felvázoltuk társadalmunk osztálystruktúráját és — bár csak nagyon vázlatosan — igyekeztünk képet adni arról, hogy az egyes osztályok és rétegek eszmevilágába mennyire hatolt be a szocializmus gondolata. Az ország dolgozó népe támogatja a szocializmus építését, de sokat kell tennünk még annak érdekében, hogy népünk szocialista tudata általánosan kibontakozzék és elmélyüljön. Ebben az időpontban, amikor még csak a szocializmus alapjait raktuk le, még nem mondhatjuk azt, hogy népünket egységes szocialista tudat hatja át, hiszen éppen ennek a hiánya az egyik oka annak, hogy csak az alapok felépítésének befejezéséről beszélünk. Az egységes szocialista tudat kialakulása a szocializmus teljes felépítésével párhuzamosan megy végbe és szerves része ennek a folyamatnak. Ezt a folyamatot kell meggyorsítanunk, kiindulva a jelenleg adott helyzetből.

Milyen következtetéseket vonhatunk le társadalmunk osztálystruktúrájának, az osztályok és rétegek ideológiai és politikai fejlettségének elemzéséből?

Hazánkban gyakorlatilag megszűnt annak a lehetősége, hogy egyik ember kizsákmányolja a másikat: *kibékíthetetlen* osztályellentétek nincsenek többé országunkban. De még vannak ellentétek egyes osztályok, illetve rétegek között, és ezeknek áthidalását nehezítik a szocializmussal szembenálló kispolgári és polgári nézetek maradványai. Társadalmunk politikai és erkölcsi egysége még nem bontakozott ki teljesen. Ezért sem mondhatjuk azt, hogy már befejeződött a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszaka, noha ennek az átmenetnek a jellege a társadalmi fejlődés során megváltozott; más volt a szocializmus alapjainak lerakása előtt, mint ennek befejezése után. Az imént elmondottakból az is következik, hogy a szilárd népi hatalom jellege az előttünk álló időszakban is a proletárdiktatúra állama, amely „az egész dolgozó nép érdekeit védelmezi, minden dolgozó osztályt és réteget bevon a hatalom gyakorlásába". Már a legutóbbi években is egyre fontosabbá vált államunk gazdasági és szervező, valamint kulturális és nevelő tevékenysége, s a jövőben még inkább ez lesz a funkciója. A proletárdiktatúrának tehát nem az elnyomó tevékenysége áll

Digitized by Google

előtérben, bár kemény kézzel lesújt népi demokráciánk ellenségeire.

Társadalmunk osztályszerkezetének vizsgálata, a kispolgári behatások feltárása közelebbről megvilágítja, hogy a VIII. kongresszus határozata miért hangsúlyozza nagy nyomatékkal az ideológiai harcot. A gondolkodásmód és az erkölcsi felfogások átformálásához a meggyőzés segítségével jutunk el, a meggyőzésnek pedig az a legfőbb eszköze, hogy megmutatjuk a szocializmus vívmányait és jobb életkörülményeket valósítunk meg, aminek a termelőerők további jelentős fejlesztése az alapja. Népgazdaságunk további fellendítésével hatékonyan küzdhetünk a polgári és kispolgári osztályok ideológiai hatásának maradványai ellen. Nagyon megalapozottan mondja ki a kongresszus határozata, hogy „az osztályharc fő területe jelenleg: a szocialista gazdaság megerősítése, fejlesztése és a szocialista tudat kialakítása". Ez a két feladat szervesen összefonódik. Az osztályharc jellege tehát megváltozott, formái és eszközei módosultak; ez társadalmunk osztályviszonyainak átalakulásából és az osztályokon belül végbement fejlődésből következik.

Pártunknak vezetnie kell a népet, annak élén kell járnia, de nem szabad úgy előrefutnia, hogy elszakadjon a tömegektől. A pártnak javaslatokat kell tennie, cselekedetekre kell buzdítania, de úgy, hogy a dolgozók széles rétegei megértsék és kövessék szavát. A termelőerők fejlettségi színvonalának, valamint a társadalom osztályszerkezetének, az osztályok életében végbemenő folyamatoknak marxista elemzése elősegíti annak helyes megítélését, hogy a tömegek milyen feladatok megvalósítására érettek meg. Pártunk vezetését az is jellemzi, hogy állandóan vizsgálja a tömegek gondolatainak, gondjainak, érzelmeinek fejlődését. Ezért sikerült például megtalálnia az alkalmas időpontját annak, hogy megkezdődjék a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tömeges szervezése. A párt kongresszusi javaslatai is ilyen módon — többek között az osztályok helyzetének elemzése alapján — születtek meg.

Rámutattunk már arra, hogy társadalmunk osztálystruktúrájában milyen döntő változást eredményezett a termelőszövetkezeti mozgalom győzelme. Ez az átalakulás módosította a munkásosztály és a parasztság viszonyát, megerősítette a két osztály kapcsolatát, új tartalmat adott a munkás-paraszt szövetségnek, minthogy ez most már két szocialista osztály szövetsége. De a mezőgazdaság szocialista átszervezése a parasztságon belül is döntő módon megváltoztatta a helyzetet: „lerombolta azokat az osztálykorlátokat, amelyeket a magántulajdon, a kisárutermelés emelt a parasztság különböző rétegei közé, megszüntette a parasztság belső osztálytagozódását".

A régebbi, szegényparasztokra, középparasztokra és kulákokra való tagozódásból származó súrlódások csak fokozatosan szűnnek

Digitized by Google

ugyan meg, de mégis csak átmeneti jellegűek; a szövetkezeti mozgalom győzelme megnyitotta az utat az egységes szocialista szövetkezeti parasztság kialakulásához, ami azonban „csak hosszabb fejlődés eredménye lehet".

A szorosabbra fűzött munkás-paraszt szövetség az alapja „a társadalom valamennyi osztályát és rétegét felölelő nemzeti egységnek". Már nagy lépést tettünk abban az irányban, hogy társadalmunk az egész dolgozó nép egységes szocialista társadalmává váljék. Ez következik társadalmunk termelési viszonyainak, osztályszerkezetének alakulásából, gazdasági, politikai, kulturális fejlődésünkből, a marxizmus—leninizmus eszméinek térhódításából. Ezek az erők, a szocialista országok együttműködésével párosulva, minden tőkés restaurációs kísérletnek útját állják. A szocialista tábor egyesült ereje biztos garancia minden szocialista országnak az imperialista reakció merényleteivel szemben. Hazánkban megszűnt a kapitalizmus visszaállításának társadalmi és gazdasági lehetősége, s minden dolgozó embernek érdekévé vált a szocializmus építése.

Hatalmas eredmény ez, s ezt pártunk vezetésével érte el a magyar nép. De társadalmunk helyzetének ebből a rövid elemzéséből az is kitűnik, hogy még nagyon nagy feladatokat kell megoldanunk abban a most előttünk álló, történetileg nem hosszú időszakban, amelyben megvalósítjuk a szocializmus teljes felépítését. Az ehhez a célhoz vezető utat jelölte ki pártunk VIII. kongresszusa.

Digitized by Google

A szervezeti szabályzat módosítása

Írta KÁLMÁN ENDRE

Pártunk szervezeti szabályzata — mint utolsó mondata megállapítja — „minden párttag és pártszervezet törvénye". Ez a tömör mondat követelményt is tartalmaz és meghatározást is ad. Azt a követelményt támasztja minden párttag és pártszervezet elé, hogy a szervezeti szabályzatot pontosan és szelleméhez híven tartsa meg. Egyben pedig meghatározza a szervezeti szabályzat jellegét is: törvénynek nevezi, tehát olyan dokumentumnak, amely — bevezető, programatikus részét kivéve — más jellegű, mint a pártnak egy egész történeti időszakra szóló akcióprogramja, a kongresszus határozata. A szervezeti szabályzat a kongresszusi határozattal szoros és szerves összefüggésben van, azon alapszik, magában foglalja annak lényegét, de nem célokat és feladatokat tűz ki, mint az, hanem — mint minden törvény — lényegében véve szentesíti az egészséges pártélet mai szabályait, s megadja a benne ma is érvényesülő helyes irányzat további kibontakozásának kereteit.

A szervezeti szabályzat nem valami eszményi pártélet örök időkig érvényes képét akarja felvázolni (s ha ezt tenné, nem is tölthetné be hivatását, mert csak általános, elvont igazságokat mondhatna), hanem minden pontjával az adott időszak pártéletének mindennapos gyakorlatában gyökerezik. Ezért van szükség arra, hogy szinte minden pártkongresszus módosítsa, tökéletesítse, hozzáigazítsa a párt és az egész társadalom egyre változó körülményeihez. A módosításoknak is annál alapvetőbbeknek kell lenniük, minél nagyobb az a változás, amely az előző kongresszus óta a párt és az ország életében végbement. Viszonylag eseménytelen időkben természetesen a szervezeti szabályzat is változatlan maradhat.

Lényegbe vágók-e azok a módosítások, amelyeket a VIII. kongresszus pártunk szervezeti szabályzatán végzett? Igen is, meg nem is. Sokszor és megnyugvással állapítottuk meg, hogy pártunk politikájában ma már nincsenek meglepő fordulatok és merész ugrások: továbbra is szilárdan és következetesen ugyanazon az úton haladunk, amelyen 1956 novembere óta járunk. Ezért nem is volt szükség arra, hogy a VIII. kongresszus új, a régitől alapvetően eltérő, vagy éppen vele egyes pontokban szögesen ellentétes szerve-

Digitized by Google

zeti szabályzatot dolgozzon ki. Másrészt azonban a pártunk és társadalmunk életében végbement történelmi jelentőségű változások néhány fontos módosítást is szükségessé tettek, olyanokat, amelyek nem teszik ugyan az új szervezeti szabályzatot a régitől gyökeresen különbözővé, de amelyeknek mégis elvi jelentőségük van.

A nagy társadalmi változás hatásai

Kádár János elvtárs beszámolója, a kongresszus határozata és egész tanácskozása jelentőségéhez méltóan hangsúlyozta azt a legfontosabb változást, amely hazánkban a VII. kongresszus óta, sőt — nyugodtan mondhatjuk — a munkáshatalom kivívása és megvédése óta végbement, s amelyet a szervezeti szabályzat is, mindjárt bevezető részében, nyomatékosan állapít meg: azt, hogy a magyar munkásosztály a kommunisták vezetésével, népünk támogatásával „győzelemre vitte a szocialista forradalmat, lerakta a szocialista társadalom alapjait". A magyar nép pártunk vezetésével most azért küzd tovább — mondja a szervezeti szabályzat —, hogy teljesen felépítse a szocialista társadalmat, „hogy a társadalmi viszonyok forradalmi átalakítása után fellendítse a szocialista gazdaságot és a gondolkodásban, az emberi magatartásban is győzelemre juttassa a szocialista eszmét és erkölcsöt". Olyan nagy horderejű megállapítások ezek, amelyek szervezeti szabályzatunkat minden előzőtől megkülönböztetik, s amelyekből pártéletünk minden területén le kell vonnunk következtetéseket.

Az eddig érvényben volt szervezeti szabályzat kimondta, hogy csak az lehet párttag, aki „minden erejével küzd a párt célkitűzéseinek megvalósításáért". Az új szövegezés szerint csak az lehet párttag, aki „lelkiismeretesen dolgozik a szocialista társadalom építésén". Azt gondolhatná valaki, hogy ez nem lényeges módosítás, sőt talán fölösleges is, hiszen a párttagnak ma is „a párt célkitűzéseinek megvalósításáért" kell dolgoznia, csak éppen ezek a célkitűzések megváltoztak. Igen, de a céloknak ez a megváltozása nagyon is nagy jelentőségű. A szocializmus teljes felépítése sokkal szétágazóbb és bonyolultabb feladat, mint a szocializmus alapjainak lerakása. Másképpen is kell dolgoznunk érte: legalább ugyanolyan lelkesen, de még több politikai és szakmai tudással, s még magasabb erkölcsi színvonalon állva. Ezért ma, amikor a szocializmus teljes felépítésén fáradozunk, pártunk magasabb követelményeket állít minden tagja elé, mint azelőtt. Másrészt világos, hogy azért is küzdhetünk ma a szocializmus teljes felépítéséért, mert párttagságunk politikai, szakmai és erkölcsi színvonala ma magasabb, mint régebben volt. A szervezeti szabályzat itt is az adott helyzetből kiindulva szabja meg a követelményeket.

Digitized by Google

A párttagnak nagyobbrészt ma is ugyanazok a kötelességei, mint azelőtt. Továbbra is kötelessége, hogy fejlessze politikai tudását, gyarapítsa műveltségét és őrködjék a párt eszmei, politikai, szervezeti egységén, hogy öntudatosan és fegyelmezetten teljesítse kötelezettségeit a párttal és az állammal szemben, hogy éber legyen, hogy példát mutasson a munkában, hogy védje és gyarapítsa a szocialista tulajdont, hogy erősítse és szélesítse a tömegekhez fűződő kapcsolatait, tanítsa a dolgozókat és tanuljon tőlük, hogy fejlessze a bírálatot és az önbírálatot, hogy őszinte és becsületes legyen a párthoz, hogy küzdjön a munkában észlelt fogyatékosságok, a látszatsikerekre való törekvés, az önelégültség ellen. De vannak ma újabb követelmények is.

A kongresszus határozata megállapítja: „Az osztályharc fő területei ma: a szocialista gazdaság megerősítése, fejlesztése és a szocialista tudat kialakítása. Ezért az osztályharcban a szervezés, a meggyőzés és az ideológiai harc került előtérbe." Ebből két dolog következik.

Először is az, hogy a párt ma minden tagjától elvárja: „legyen élharcosa mindennek, ami új és haladó, tökéletesítse szaktudását". A technika és a tudomány mai gyors fejlődésének időszakában enélkül nem valósíthatjuk meg azt a célunkat, hogy minél rövidebb idő alatt érjük el az ipari és a mezőgazdasági termelés, a szociális és kulturális ellátás fejlettségének legmagasabb korszerű szintjét, s így a magunk erejéhez mérten minél hathatósabban járuljunk hozzá a szocializmusnak a két világrendszer békés versenyében kivívandó győzelméhez. Forradalmi kötelességünk népünkkel és a világ dolgozóival szemben, hogy elérjük ezt a célt.

Másodszor: a párt ma megkívánja minden tagjától, hogy „nevelje szocialista szellemben dolgozótársait, szívós felvilágosító munkával küzdjön a burzsoá ideológia és erkölcs maradványai ellen". A kapitalista gazdasági és társadalmi viszonyokat már örökre megsemmisítettük; ma az az egyik legfőbb dolgunk, hogy a burzsoá nézetek és a burzsoá erkölcs maradványait is küzdjük le. Forradalmi feladat ez is, s ezért végrehajtásában a kommunistáknak kell elöljárniuk. Ezért a kongresszusi határozathoz hasonlóan a szervezeti szabályzat is röviden felsorolja a kommunistára jellemző erkölcsi tulajdonságokat. Kimondja, hogy a párttag „példamutatóan tartsa be a szocialista erkölcs szabályait, harcoljon az önzés ellen és szolgálja a társadalom érdekeit... Legyen figyelmes, tapintatos és emberséges dolgozótársaihoz, nyújtson segítséget ügyeik intézésében. Legyen szerény és áldozatkész, mindig legyen annak tudatában, hogy a párttagság nem jár előjogokkal vagy kedvezményekkel." Gondoljuk csak el: a nevelőmunkának mekkora eredményei és mekkora feladatai húzódnak meg ezek mögött az egyszerű szavak mögött! Micsoda hatalmas eredménye pártunknak az, hogy

Digitized by Google

már nemcsak szűkebb értelemben vett politikai követelményeket, hanem egy tisztultabb, magasabb rendű *emberi* magatartást is minden tagjára kötelező normává tehet! Szervezeti szabályzatunknak ezen a pontján is lemérhetjük, mennyit nőtt pártunk, mennyit nőttek párttagjaink az utóbbi években.

Ennek a fejlődésnek az eredménye a módosított szabályzatnak ez az új mondata is: „A pártbizottság széles körben bevonja a kommunistákat a pártmunkába és erősíti a pártmunka társadalmi jellegét." Sok pártszervezetben már gyakorlattá, és — tegyük hozzá — jól bevált gyakorlattá vált az, hogy kommunisták, a pártonkívüliek legjobbjainak segítségével, foglalkozásszerű napi munkájuk elvégzése mellett, szabad idejükben önkéntesen, minden ellenszolgáltatás nélkül betöltenek olyan párttisztségeket, elvégeznek olyan pártfeladatokat, amelyek eddig hivatásos pártmunkásokra voltak bízva. A pártmunka társadalmi jellegének erősödése pedig nemcsak megnöveli a párt hatósugarát, gyakorlatiasabbá és hatékonyabbá teszi magát a pártmunkát (bár ez egymagában is hatalmas eredmény), hanem jelentősége ennél is nagyobb és messzebbre mutat. Még kell látnunk ebben — mint Lenin meglátta a „kommunista szombatok"-ban — a „kommunizmus hajtásait", azt, hogy a pártügyek közügyekké lettek, s a közügyek mindenki ügyévé kezdenek válni.

Társadalmi rendünk fejlődése tükröződik abban is, hogy ahol a régi szervezeti szabályzat „népi demokratikus állam"-ról beszélt, ott a módosított szabályzat „szocialista állam"-ot mond — hangsúlyozva ezzel, hogy megerősödött államunknak eddig is meglevő szocialista jellege —, ahol azelőtt „dolgozó parasztság"-ról volt szó benne, ott ma „egységes szocialista osztállyá alakuló szövetkezeti parasztság"-ot írhatunk. A munkásosztálynak, amelynek vezető szerepe tovább erősödik, ezzel az új, kialakulóban levő osztállyal kötött testvéri szövetségét kell erősítenie. S pártunk most még ennél is átfogóbbá, egyetemesebbé teszi szövetségi politikáját: arra törekszik, hogy — mint a szervezeti szabályzat mondja — erősítse „a magyar nép szocialista összefogását, társadalmunk erkölcsi-politikai egységét".

Az osztályviszonyok átalakulása a párt szervezeti életében is éreztéti hatását. Nincs szükség például arra, hogy a szervezeti szabályzat — mint ezelőtt — külön kiemelje a többi pártbizottság közül a járási pártbizottságnak, a falu szocialista átalakításában különösen fontos szerepet betöltő pártszervnek a jelentőségét és a feladatait. Tagdíjfizetés tekintetében is eltűnik a különbség a most már termelőszövetkezeti taggá vált parasztok és más dolgozók között. Fölöslegessé vált a régi szervezeti szabályzatnak az a megszorítása is, hogy „kizsákmányoló a pártnak tagja nem lehet", hiszen a kongresszus határozata megállapítja: „A régi kizsákmá-

Digitized by Google

nyoló osztályokat felszámoltuk. Nincsenek olyan osztályok vagy számottevő társadalmi rétegek, amelyeknek az érdekei ellentétesek lennének a szocializmussal."

A pártdemokrácia fejlődésének eredményei

A kongresszus határozata rámutat arra, hogy az 1956. november 4-ét követő időben pártunk „visszaállította a pártélet lenini normáit, az országban a szocialista törvényességet". A VII. kongresszus óta újabb eredményeket értünk el ebben a munkában. A párt a Központi Bizottság 1962 augusztusi határozatának végrehajtásával végleg lezárta a munkámozgalmi emberek ellen, koholt vádak alapján indított törvénysértő pereket, igazságot szolgáltatott ezek áldozatainak, eljárt a vétkesekkel szemben, s megteremtette a garanciáit annak, hogy többé ne történjék törvénysértés.

Pártunk — mint a szervezeti szabályzat kimondja — továbbra is „meg nem alkuvó harcot folytat a marxizmus—leninizmustól idegen eszmei áramlatok, a revizionizmus és a dogmatizmus ellen. A párt életének sérthetetlen törvénye: az eszmei-politikai és szervezeti egység, a párttagok öntudatos fegyelme. A párt nem tűri meg soraiban a csoportosulást, a frakciós tevékenységet. A párt tevékenységében következetesen érvényesíti a kollektív vezetés elvét, fejleszti a párton belüli demokráciát, a bírálatot és az önbírálatot, a kommunisták öntevékenységét és aktivitását." A pártéletnek ezeket a szabályait nem most kellett megfogalmaznunk a magunk számára; szétszórtan bár, de eddig is benne voltak ezek szervezeti szabályzatunkban. Most azonban a szervezeti szabályzat elvi bevezető részébe kerültek, s ez, valamint megvalósításuk eredményei még nagyobb nyomatékot adnak nekik. S a régi szervezeti szabályzat is leszögezte azt, hogy a kollektív vezetés a pártvezetés legfontosabb elve; az új szervezeti szabályzat azonban részletesen méltatja jelentőségét: „A kollektív vezetés a pártdemokrácia érvényesülésének, a választott pártszervek és a pártszervezetek normális tevékenységének, a káderek nevelésének, a párttagok és a tagjelöltek kezdeményezőkészségének és öntevékenységének, valamint az állami és társadalmi élet további demokratizálásának nélkülözhetetlen feltétele." A kollektív vezetés és a pártdemokrácia a legfőbb biztosíték arra, hogy a személyi kultusz, amely már annyi kárt okozott, úrrá ne lehessen pártunkban.

A szervezeti szabályzat néhány módosítása tovább szélesíti pártéletünk demokratizmusát. Fontos intézkedés ebben a tekintetben az, hogy a Központi Ellenőrző Bizottságot most már nem a Központi Bizottság, hanem a pártkongresszus választja, és — ebből következően — a KEB a pártkongresszusnak felelős tevékenysé-

Digitized by Google

géért. Ezzel nagyobb önállóságot kap, de nagyobb felelősséget is vállal magára a pártnak az a szerve, amely a legfelsőbb fokon őrködik a szervezeti szabályzat, a párt- és állami fegyelem, a kommunista erkölcs szabályainak betartásán, s dönt a párttagok fegyelmi ügyeiben. Bővülnek a párttagok jogai azzal, hogy a módosított szervezeti szabályzat értelmében minden párttag megkövetelheti a pártszervektől — akár a legmagasabb pártszervtől, a kongresszustól is —, hogy érdemleges választ adjanak hozzájuk intézett kérésére, javaslatára, beadványára.

Fejleszti a pártdemokráciát az a módosítás is, amely szerint a két kongresszus közötti időben nem lehet a Központi Bizottságba több tagot kooptálni (vagyis megválasztás nélkül behívni), mint a választott tagok számának egytizedét. Ez is azt biztosítja, hogy a párttagság akarata minél teljesebben érvényesüljön, s ugyanígy a szervezeti szabályzatnak az a módosítása is, amely szerint minden szinten titkosan kell megválasztani a párt választott szerveit. Hadd jegyezzük azonban meg, hogy — bár a szervezeti szabályzat nem mondotta ezt ki — a párt-taggyűléseken, a pártértekezleteken, a pártkongresszusokon eddig is titkos szavazással történt a vezető szervek megválasztása; most ez kiterjed a párttitkárnak, a pártvégrehajtóbizottság, a Politikai Bizottság és a Titkárság tagjainak a megválasztására is.

Teljesen új viszont az a fontos intézkedés, ha „ha a választott vezető a párttagság bizalmára méltatlanná vált, vagy alkalmatlannak bizonyult, a vezető szervből visszahívható". Fontos biztosítéka ez a demokratizmusnak, mert a vezetőt arra készteti, hogy szakadatlanul fejlessze tudását, mindig vegye figyelembe a párttagok véleményeit és helyes javaslatait, s ezzel napról napra újra érdemelje ki bizalmukat; a párttagokat pedig arra ösztönzi, hogy állandóan kísérjék figyelemmel, segítsék és bírálják vezetőik tevékenységét. Tegyük hozzá azonban ehhez azt, hogy a szervezeti szabályzat nem akar ezzel az intézkedéssel esetleges elvtelen klikkharcoknak fedezéket nyújtani; ezért a választott funkcióból való visszahíváshoz — éppen úgy, mint a pártba való felvételhez vagy az onnan való kizáráshoz — a szavazatok kétharmad része szükséges, holott más ügyekben egyszerű többség is elég a határozathozatalhoz.

Ebben a szabályban pártmunkánk új stílusának az a vonása is meglátszik, hogy a párt figyelmesen, tapintatosan és emberségesen bánik minden tagjával; ezért követelheti is meg tőlük, hogy ők is ugyanilyen magatartást tanúsítsanak dolgozótársaik iránt. Ez a tapintat a szervezeti szabályzat több más módosításából is kitűnik. A tagjelöltek több időt és lehetőséget kapnak arra, hogy felkészüljenek és alkalmassá váljanak a párttagságra; a tagjelöltség ideje az eddigi hat hónap helyett egy év lesz, s ezt egyszer

Digitized by Google

még meg is lehet hat hónappal hosszabbítani. Aki felvételét kéri a pártba, azt két ajánlójának a vele való legalább egyéves közös tevékenységből kell ismernie; így a párt kevésbé van kitéve annak, hogy olyanok is bekerülnek tagjai közé, akik még nem elég érettek erre. Aki három hónapig indokolatlanul nem fizeti meg tagdíját, az ezzel még nem veszti el automatikusan párttagságát, hanem csak akkor törlik őt a párttagok sorából, ha egész magatartásából kitűnik, hogy nem is érez közösséget, nem tartja fenn kapcsolatát a párttal. De aki valamilyen okból nem találja meg a helyét a munkásosztály élcsapatában, annak joga van arra is, hogy amint önkéntesen lépett be oda, úgy önkéntesen kilépjen onnan. Eddig ugyanis a párttag nem léphetett ki a pártból, csak a párttagok közül való törlését kérhette. A módosított szervezeti szabályzat különbséget tesz kilépés, törlés és kizárás között, s ez a finom megkülönböztetés nagyon helyénvaló és emberséges dolog.

A pártfegyelmi eljárás egyes szabályait is módosítja a szervezeti szabályzat. Igaz, hogy ezek a pontok nem sok embert érintenek, mert a párttagságnak csak egy kis része szegi meg a szervezeti szabályzatban előírt kötelességeit, helyezkedik szembe a párt politikájával, vét a pártfegyelem, vagy a kommunista erkölcs normái ellen. De hogy a párt hogyan jár el ilyen vétséget elkövető tagjaival szemben, azon is le lehet mérni, hogyan fejlődik a pártélet demokratizmusa. Ez adja meg a fegyelmi eljárás szabályainak jelentőségét, s ilyen szempontból kell néznünk ezeket a módosításokat; így például azt, hogy aki ellen pártfegyelmi vizsgálat indul, azzal a vizsgálat megindításakor közölni kell felelősségre vonásának okait, a fegyelmi tárgyalás előtt a vizsgálat eredményeként kidolgozott javaslatot, az eljárás lefolytatása után pedig az írásos határozatot; vagy azt, hogy a pártbüntetésben részesített párttag két év elteltével kérheti pártbüntetésének törlését, de három év elmúltával külön kérése nélkül is meg kell vizsgálnia a pártbüntetést hozó vagy azt megerősítő szervnek, hogy az illető nem érdemli-e már meg ezt.

A szervezeti szabályzatnak mindezek a módosításai azt tükrözik tehát, hogy amint társadalmunk életében helyreállt és megerősödött a szocialista demokrácia és törvényesség, úgy — ezzel párhuzamosan és ennek feltételeként — erősödött és tovább erősödik a pártélet lenini normáinak érvényesülése és a pártdemokrácia.

Még közelebb az élethez

Pártunk mai politikájának egyik legfőbb jellemző vonása: az élethez való közelség, a valóságos tények és a feltörő új tendenciák gondos vizsgálata, mérlegelése és figyelembe vétele. Nagyon ter-

Digitized by Google

mészetes, hogy szervezeti szabályzatunkat is ez jellemzi. A VII. kongresszus óta a pártélet gyakorlata a pártmunka új, helyes módszereit és formáit alakította ki vagy tette szükségessé, s ezeket a szervezeti szabályzatban is rögzíteni kell, az eddig érvényben volt szervezeti szabályzat egyes pontjai pedig időszerűtlennek, fölöslegesnek vagy helyesbítendőnek bizonyultak. A kongresszus által most végrehajtott módosítások nagy része ezt a kiigazító munkát végezte el.

Kimarad a szervezeti szabályzatból az országos pártértekezlet összehívásáról szóló fejezet. A VII. kongresszuson még szükség volt erre azért, hogy ezzel is jóváhagyja a kongresszus az 1957. évi pártértekezlet összehívását és határozatait. Semmi okunk sincs azonban arra, hogy rendszeresítsük az országos pártértekezletek összehívását, s ezért nem is kell a szervezeti szabályzatban megállapítanunk a Központi Bizottságnak erre való jogát. Egyik fontos módosítás viszont lehetővé teszi, hogy nagyobb jelentőségű politikai, szervezeti vagy személyi kérdésekben a három legfőbb, a kongresszus által választott pártszerv — a Központi Bizottság, a Központi Revíziós Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság — együttes ülést tartson, s ezen a három pártszerv tagjainak egyenértékű szavazataival az egész párttagságra kötelező érvényű határozatokat hozzon.

Célszerű az is, hogy a pártkongresszus és a pártértekezletek ne három-, hanem négyévenként tanácskozzanak, s így időpontjuk összhangban legyen az országgyűlési és tanácsválasztásokéval, amelyeket szintén négyévenként tartunk. Az alapszervezetek azonban továbbra is kétévenként választják meg vezetőségüket; így vezető szervük megújítása nem keresztezi a kongresszusi (s egyben a parlamenti és a tanácsi) ciklus határait, hanem kétszer történik ezeken belül.

A módosított szervezeti szabályzat az eddiginél konkrétabban, pontosabban, emellett sokhelyütt tömörebben is és a megváltozott körülményeknek megfelelően határozza meg a pártkongresszusnak, a kongresszus által választott vezető pártszerveknek, a pártbizottságoknak, az alapszervezeteknek, a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek és a fegyveres erők kötelékeiben működő pártszervezeteknek a feladatait. Így például megállapítja: a pártbizottság munkájához hozzátartozik az, hogy „különös gonddal őrködik a párt káderpolitikájának betartása felett, elosztja a hatáskörébe tartozó káderekét és biztosítja a növekvő követelményeknek megfelelő nevelésüket", hogy „segíti az állami, gazdasági és kulturális szerveket feladataik elvégzésében". Hangsúlyozza, hogy az alapszervezet „a nép és a párt ügye iránti odaadás, az eszmei meggyőződés, a kommunista erkölcs szellemében neveli a párttagokat és tagjelöl-

Digitized by Google

teket", és „politikai felvilágosító munkával mozgósítja a dolgozókat a szocialista építés feladatainak végrehajtására". A KISZ jó munkájának eredményeképpen most már ki lehetett hagyni azt a mondatot, amely arra figyelmeztette a pártszervezeteket: „ügyeljenek, hogy a KISZ-szervezetek szorosan összeforrjanak az ifjúság tömegeivel". Teljesen logikus az, hogy a munkásőrség munkájáról most abban a fejezetben van szó, amely a fegyveres erőknél működő pártszervezetekre vonatkozik; ez a fejezet most pontosan meghatározza a fegyveres erők pártszervezetei és a helyi pártbizottságok közötti kapcsolat politikai tartalmát.

Új pontja a szervezeti szabályzatnak az, amely a lakóterületi pártcsoportokról beszél. Ennek a pontnak a beiktatását maga az élet követelte meg, mert a lakóterületi pártcsoportok — a Központi Bizottság határozata alapján — már jó ideje működnek és fáradoznak — helyenként nem is eredménytelenül — azon, hogy politikailag felvilágosítsák az ugyanabban a házban, háztömbben vagy választási körzetben lakókat (köztük sok háztartásban dolgozó asszonyt, szabad foglalkozású vagy idős, nyugdíjas embert), megoldják közös problémáikat és elősegítsék szocialista együttélésüket.

A régi szervezeti szabályzat egyes előírásait viszont fölöslegessé tette az élet, s minthogy mi hívei vagyunk minden haladó új dolognak és ellenségei minden megkövesedett sémának, ezek a pontok ki is maradtak a szervezeti szabályzatból. A párt ma már nem tartja szükségesnek, hogy a szervezeti szabályzat megszabja: hány tagból kell állniuk a különféle választott pártszerveknek. Arra sem kötelezi a pártbizottságokat és pártszervezeteket, hogy rendszeres időközönként pártaktíva-értekezletet tartsanak a legfontosabb párt- és kormányhatározatokról; a hozzáértő és aktív vezetők enélkül is megteszik ezt, ha úgy látják, hogy a munka megkívánja.

A régebbi előírásoktól eltérően a módosított szervezeti szabályzat értelmében nem minden állami és társadalmi szervezetben meg tömegmozgalomban kell kommunista csoportot létrehozni, hanem csak ott, ahol ezt a Központi Bizottság is szükségesnek tartja. Helyenként ugyanis a kommunista csoportok munkája formálisnak bizonyult. A budapesti pártbizottságnak a legutóbbi pártértekezlet elé terjesztett beszámolója például kifejtette: a pártbizottság nem tartja szükségesnek, hogy a budapesti tanács végrehajtó bizottságában kommunista csoport működjék. A kommunista csoportok munkájáról szóló fejezet fontos, elvi jelentőségű megállapítást is tesz: azt, hogy a párt politikáját a meggyőzés útján kell a pártonkívüli szervezetekben tevékenykedő kommunista csoportoknak és egyes kommunistáknak ott érvényre juttatniuk. Ebben a VIII. kongresszusnak az az alapgondolata tér tehát vissza, amely az egész

Digitized by Google

szervezeti szabályzaton végigvonul: az, hogy pártunk nem hatalmi szóval, hanem meggyőzéssel, felvilágosító munkával, példamutatásával vezeti népünket, hogy nem uralkodik rajta, hanem szolgálja.

•

Nem soroltuk fel itt a szervezeti szabályzat összes módosításait, bár — alapvető fontosságú okmányról, a párt alkotmányáról lévén szó — minden változtatásnak, a legkisebbnek is, megvan a maga jelentősége. Van jelentőségük még a látszólag tisztára formai változtatásoknak is: annak, hogy a módosított szervezeti szabályzat lényegesen rövidebb — bár több pontból áll —, mint az eddig érvényben levő, egyes részeinek sorrendje logikusabb, meghatározásai és előírásai pontosabbak és tömörebbek. Azt mutatja ez: a párt a lehető legnagyobb egyszerűségre és világosságra törekszik, hogy szavát minél többen értsék meg és minél jobban értsék.

Most megkezdődik a pártkongresszus anyagának tanulmányozása. A szervezeti szabályzatot is sokat fogja forgatni a párttagok és tagjelöltek tömege, de sok pártonkívüli is; elmélyednek benne, vitatkoznak róla, magyarázzák. A benne foglalt gondolatok így válnak mindnyájunk közkincsévé, a pártélet megbízható, pontos iránytűjévé.

Digitized by Google

A második ötéves terv beruházásainak jó előkészítéséért és megvalósításáért

Írta MOLNÁR LÁSZLÓ

Pártunk VIII. kongresszusa népgazdaságunk legfontosabb problémái között a beruházások kérdéseivel is foglalkozott. A kongresszusi irányelvek nyomatékosan vetik fel a beruházások előkészítésének problémáját. A többi között a következő megállapítást tartalmazzák: „Ma kulcsfontosságú feladat a beruházások jó, idejekorán való előkészítése és műszaki tervezése."

A beruházás nem egy kérdés a sok közül, hanem a legfontosabb gazdasági kérdés. A helyes beruházási politika, a beruházási célok gyors megvalósítása döntő szerepet játszik a nemzeti jövedelem gyors növekedésében. Fontos feladatunk és a dolgozó nép iránti felelős és megtisztelő kötelességünk, hogy jól sáfárkodjunk azokkal a javakkal, amelyeket a dolgozók munkája hozott létre — így a felhalmozásra kerülő eszközökkel is —, hogy a lehető legkisebb ráfordítással, a lehető legmagasabb műszaki színvonalon, a legkorszerűbben és gyorsan valósítsuk meg azokat a beruházásokat, amelyek jelentősen fejlesztik az ország termelőerőit, hogy a lehető legkedvezőbb ütemben növekedjék hazánk nemzeti jövedelme és minél előbb megtérüljenek a beruházási költségek.

Nem új, hanem hosszú időre, sőt —, mondhatnánk — állandóan érvényes követelmények ezek. Teljes mértékben vonatkoznak a második ötéves terv időszakára is. S bár az utóbbi években le nem becsülhető eredményeket értünk el mind a beruházási eszközök koncentráltabb felhasználásában, mind a beruházások gyorsabb és műszakilag magasabb színvonalú kivitelezésében, még nagyon sokat kell tennünk a beruházási tevékenység további javításáért. Ennek a tevékenységnek nagyon sok oldala van, megjavításának problematikáját is sok szempontból vizsgálhatjuk. E cikkben mindenekelőtt a második ötéves terv beruházásainak jobb előkészítése szemszögéből tárgyaljuk ezt a kérdést.

•

A beruházások magas szívonalú és gyors megvalósításának az az egyik legfontosabb feltétele, hogy a beruházások idejében és

Digitized by Google

jól legyenek előkészítve. Ez azt jelenti, hogy a beruházások minden fázisához a kellő időben legyenek meg az összehangolt, tervszerű megvalósításhoz szükséges műszaki tervek. Így az építési terveket úgy kell elkészíteni, ahogyan ezt a gyors, folyamatos kivitelezés szükségletei megkívánják, a gépeket és egyéb berendezéseket olyan időpontban kell megtervezni és megrendelni, hogy — a szerelést is figyelembe véve — be lehessen tartani az üzembehelyezés terv szerinti határidejét.

A beruházások előkészítése két szakaszból áll. Az első a beruházási cél meghatározásától a beruházási program jóváhagyásáig tart; a második a kivitelezési tervdokumentáció elkészítését foglalja magában.

Amikor döntés történt valamely beruházásról, vagyis amikor már meghatározott a *beruházás célja*, akkor ezzel a beruházási program elkészítéséhez szükséges kiinduló adatok is ismertek. Ezek — ipari beruházásnál — lényegében a következők: a gyárépítés, vagy az üzembővítés szükségességének indokolása, az üzem kapacitása, telepítési helye, az előállítandó termékek választéka és a beruházási költségek becslés szerinti összege. A beruházás célját a beruházót irányító hatóság dolgozza ki, illetve hagyja jóvá.

A beruházási program részletes számításokkal és a kivitelezés műszaki megoldásának meghatározásával támasztja alá a beruházási célokat. Tartalmazza az alkalmazandó technológiát, a termelés folyamatábráját, a gépi berendezések elrendezését, s általában a műszaki színvonal megítélésére vonatkozó elképzeléseket, továbbá a beruházás költségére, az üzemeltetési költségekkel összefüggő anyag-, energia- és munkaerő-szükségletre, valamint a beruházás megtérülésére vonatkozó gazdaságossági számításokat. A program műszaki jellegű adatai adják meg az alapot a kivitelezési tervdokumentáció elkészítéséhez.

A beruházási program más kérdésekre is választ ad, ilyenek: a telepítéssel összefüggő szállítási szükséglet becslése és lebonyolításának módja, a kapcsolódó beruházások kérdése, a megvalósítás ideje és módozatai stb. Kidolgozása igényes, bonyolult feladat, ezért általában tervezőintézetek végzik. A program alapot és segítséget nyújt a jóváhagyó szerveknek ahhoz, hogy elbírálják a beruházást és megalapozottan döntsenek engedélyezését illetően.

A beruházások előkészítésének második szakaszát a *kivitelezési tervdokumentáció* elkészítéséhez szükséges idő teszi ki. A kivitelezési tervdokumentáció magában foglalja a létesítmény tervszerű, folyamatos építéséhez, illetve a hozzátartozó gépi berendezések legyártásához szükséges terveket.

Kívánatos tehát, hogy a minisztériumok és egyéb főhatóságok

Digitized by Google

idejében határozzák meg a fejlesztési célokat, s így elegendő idő maradjon a beruházási program elkészítésére, az engedélyezési eljárásra és a kivitelezési tervek elkészítésére. Enélkül ugyanis nem lehet elkezdeni a kivitelezést. (Csak bizonyos esetekben lehetséges, hogy a beruházásokhoz fokozatosan készítik el a kivitelezési terveket.)

A beruházási munkában ma éppen az okozza a legnagyobb problémát, hogy az illetékes szervek többnyire késedelmesen fognak hozzá a beruházások előkészítéséhez. Hogy mennyi időt kell szánni az előkészítésre, az a feladatok nagyságától, bonyolultságától függ. Általánosságban csak annyit lehet mondani, hogy lehetőleg a szükséges optimális időt kell ráfordítani. Ha ugyanis az előkészítés túlságosan elhúzódik, akkor az időközben végbement műszaki fejlődés következtében elavulhatnak az elkészített tervek. Ha viszont későn kezdik meg az előkészítést és nincsenek idejében meg a szükséges tervek, akkor a beruházás tervszerű megvalósítása ütközik nehézségbe. Nagy jelentősége van annak, hogy helyesen tudjuk felmérni: hozzáértő, ütemes munkával objektíven mennyi idő szükséges az előkészítéshez. Az optimális időszükségletet ismerve megállapíthatjuk, mikor kell megkezdeni az előkészítést ahhoz, hogy a távlati terv szerinti időpontban üzembe lépjen a beruházás.

Ma még nincs elegendő tapasztalatunk a beruházási programok és kivitelezési tervek időszükségletének pontos megállapításában. Az erre vonatkozó utasítások ugyanis még csak az év eleje óta vannak érvényben. Tapasztalataink szerint azonban közepes nagyságú ipari beruházás esetén joggal törekedhetünk arra, hogy a beruházás céljának meghatározásától a program jóváhagyásáig egy évnél hosszabb idő lehetőleg ne teljen el és a kivitelezési tervdokumentáció elkészítése se tartson egy évnél tovább. Ily módon kb. két évet irányozhatunk elő egy közepes ipari beruházás előkészítésére.

•

Mik a tapasztalataink a második ötéves terv beruházásainak előkészítésében, s mindenekelőtt az értékhatáron felüli ipari beruházások előkészítésében?

1961-ben 60 értékhatár feletti ipari beruházás kivitelezése kezdődött meg. Ezeket még a második ötéves terv előtt készítették elő, mégpedig — néhány létesítmény kivételével — általában jól. A jó előkészítéshez nagyban hozzájárult az is, hogy 1961-ben viszonylag kevés — a szokásosnál lényegesen kevesebb — új beruházáshoz fogtunk hozzá; a párt- és kormányhatározatok szellemében ugyanis elsősorban a folyamatban levő beruházások befejezésére, illetve folytatására fordítottuk a rendelkezésünkre álló,

Digitized by Google

viszonylag alacsonyabb volumenű beruházási eszközöket. Ezenkívül a tervezési kapacitás helyes felhasználása is hozzájárult a jó előkészítéshez.

Figyelembe véve azonban beruházási előirányzatainkat, a második ötéves terv következő éveiben ennél jóval több, évente 100—150 értékhatár feletti beruházást kezdünk meg. Az 1962. éves terv is mintegy 100 értékhatár feletti ipari beruházás megkezdését irányozta elő. A rendelkezésre álló adatok szerint a szükséges tervdokumentáció késedelmei miatt az előirányzott beruházások jelentős részénél 2—6 hónapos késéssel kezdődtek meg a kivitelezési munkák. A késedelemnek legtöbbször az az oka, hogy a főhatóságok későn adják meg a tervezőintézeteknek a tervezési megbízást, és a programkészítéshez, majd a tervezéshez szükséges adatokat. Így a kivitelezési tervek sem készülhetnek el időre.

A tervezési megbízás és az ezzel kapcsolatos beruházási adatszolgáltatás elhúzódása azzal a következménnyel is jár, hogy nem eléggé egyenletes a tervezőintézetek megterhelése és tervteljesítése. A tervezőintézetek kapacitása 1962 első negyedében csak 70 százalékban volt kihasználva, és az értékhatáron felüli beruházásokat tekintve, az első félévi tervteljesítésük is csak 78 százalékot ért el. A beruházások megvalósításában mindez a fennakadásoknak egész sorozatát idézte elő.

Az ötéves terv szerint 1963-ban megkezdésre előirányzott értékhatár feletti ipari beruházások sincsenek megnyugtató módon előkészítve; harmadrészüknek még nincs jóváhagyott programja, s ezekben az esetekben a tervezőintézetek hozzá sem foghattak a kivitelezési tervek előkészítéséhez. Sok esetben még a beruházási cél sincs véglegesen, biztonságosan meghatározva. Sajnos, van késedelem az 1964-ben meginduló beruházások előkészítésében is.

A jelenlegi helyzetben feladatunk kettős: egyrészt a már folyó beruházások gyors megvalósítására kell koncentrálnunk az új létesítmények esetleges későbbi kezdése következtében felszabaduló anyagi erőforrásainkat, másrészt nagy erőfeszítéseket kell tennünk, hogy mégis a tervezett időben kezdődjék meg a beruházások, mindenekelőtt a legfontosabb beruházások építése.

A második ötéves tervben előirányzott beruházások sikeres megvalósítása megköveteli, hogy az Országos Tervhivatal, a minisztériumok és a beruházó vállalatok sürgősen foglaljanak állást a tervezett beruházási célokat illetően, és minél előbb fogjanak hozzá a beruházások előkészítéséhez. Kívánatos, hogy az érintett gazdasági szervek pártszervezetei is fordítsanak nagyobb figyelmet erre a fontos kérdésre, s erejük és lehetőségeik szerint járuljanak hozzá a beruházások jó előkészítéséhez.

Digitized by Google

Vizsgáljuk most meg a második ötéves tervben előirányzott beruházások megvalósításának tapasztalatait, mindenekelőtt az építési és szerelési munkákat.

A beruházások megvalósításának ideje és költsége szempontjából döntő jelentősége van az építőipar tevékenységének, annak, hogy mennyi idő alatt valósulnak meg és mennyibe kerülnek az építkezések. Már eddig is születtek jelentős kezdeményezések az építési idő és költségek csökkentésére. Örvendetes, hogy a beruházás költségeinek ma nagyobb része jut a gépi berendezésre és kisebb része az építési költségekre, mint azelőtt. Bizonyos termelő berendezéseket például ma a szabadba telepítünk (főleg a hőerőműveknél, az építőanyagiparban és a vegyiparban), s ezzel számottevő építkezést takarítunk meg. A gépipar, a könnyűipar, az élelmiszeripar számára univerzális típusépületeket tervezünk és építünk, ez csökkenti a kivitelezési időt és költségeket, s azért is előnyös, mert ezek az épületek könnyebben bővíthetők, s átalakítás nélkül használhatók akkor is, ha a technológia megváltozik.

Az építőipar fejlődése, az építések műszaki színvonalának fejlődése következtében csökken az építkezések önköltsége. Említésre méltó a közép- és nagyblokkos, illetve a paneles építési mód térhódítása. Azt tervezzük, hogy az 1965-ben átadandó lakásoknak már 53 százalékát építjük ezekkel a módszerekkel. Terveink szerint 1965-re 70 százalékban gépesítjük az építési földmunkákat, s jelentősen: 1 millió tonnára — a termelt mennyiségnek csaknem 40 százalékára — terjesztjük ki az ömlesztett cementszállítást. Ugyanerre az időre az építőgépipari gépek teljesítménye (járművek nélkül) 200 000 lóerőről 430 000 lóerőre emelkedik, s az egy építőipari munkásra jutó lóerő-teljesítmény 2,39-ről 4,45-re nő. Mindez azt bizonyítja, hogy megalapozottak az építési idő és költségek csökkentésére irányuló célkitűzéseink; de az is nyilvánvaló, hogy e tekintetben még nagy feladataink és nagy tartalékaink vannak.

A beruházások megvalósulási idejének csökkentésében is számottevő eredményeket értünk el. Néhány évvel ezelőtt az ipari létesítmények a műszakilag szükséges idő kétszerese alatt valósultak meg, az 1961—1962-ben megkezdett beruházásokon azonban — országos átlagban — már a műszakilag szükséges időnek mintegy 110—120 százalékára csökkent ez az arány. Az állami lakásépítéseken is hasonló a helyzet. Régebben a lakóházak építése országos átlagban 14—15 hónapot, 1961-ben 13 hónapot vett igénybe, 1962-ben pedig — a terv szerint — 10 hónapra kell csökkennie. Az építési idő dolgában korántsem érhetjük be ezekkel az eredményekkel. Még gyorsabban és jobban kell építkeznünk. Az építkezési munka műszaki színvonalának emelése és jobb megszerve-

Digitized by Google

zése az építési idő csökkentésének jelentős tartalékait rejti magában.

Ma nem akadályozzák számottevően az építőipar munkáját anyag- és munkaerő-ellátási nehézségek. Építőanyagokból tartalékaink is vannak, az építőipari befejező, úgynevezett szakipari munkákban azonban (víz- és villanyszerelés, burkolás, festés, mázolás stb.) még akadnak munkaerő-ellátási problémáink.

Az építőipar a beruházások 1961. évi építési tervét 106,3 százalékra teljesítette, s ugyanakkor 9 százalékkal emelte munkájának termelékenységét. A teljesítés tervszerűsége azonban csak 95—96 százalék, vagyis több beruházás építési tervét jelentősen túlteljesítette ugyan, de az egyes beruházásokon kisebb-nagyobb mértékben elmaradt a tervtől. A kormány által kiemelt beruházások építési előirányzatát például 97 százalékra teljesítették, de még ez a szám is jelentős szóródást takar: a Könnyűipari Minisztériumnál 88 százalékban, a KGM gépgyártási iparágánál pedig csak 81 százalékban teljesítették a kiemelt beruházások építési előirányzatát. Megjegyzendő azonban, hogy e negatív jelenségek nagyobbrészt nem az építőipar számlájára irandók.

Az építőipar munkájának tervszerűségét és szervezettségét erősen akadályozzák a beruházó vállalatokkal, a tervezőintézetekkel és a gépipari szállító vállalatokkal való kooperáció hiányosságai. Ezek közül a leggyakoribbak: a szükséges műszaki tervdokumentáció késése, a kész tervek megváltoztatása és a gépszállítás késedelmessége, következményük pedig a felesleges építés, az építkezés ütemének lelassulása. A lakásépítkezésekhez például krónikusan késéssel érkeznek meg a központi fűtéses kazánok; ez sokszor hátráltatja a lakások befejezését, vagy költséges átmeneti megoldás alkalmazását teszi szükségessé. A kazánhiány akadályozza nagyszabású lakásépítési programunk végrehajtását, megoldása tehát nem tűr halasztást.

E hiányosságok ellenére is ma az építkezések tervezése, koordinálása és kivitelezése a beruházási munka legjobban megszervezett területe, s jogosan remélhetjük, hogy az építőipar még nagyot léphet előre az építési idő és költségek csökkentésének útján.

•

Milyen a beruházások gépi felszerelése? A gépi berendezéseknek az összes beruházásokban való aránya örvendetesen növekszik: az ipar fejlesztésére előirányzott összegeknek körülbelül 40 százaléka építési költség, 50 százaléka gépre, műszerre és technikai szerelésre esik.

A beruházások megvalósítását, a tervezett üzembehelyezéseket ma leginkább a belföldi gépszállítások késedelmessége hátrál-

Digitized by Google

tatja. A gépipari vállalatok a beruházásokhoz szükséges gépi berendezéseknek csak körülbelül 30 százalékát szállítják le az első félévben, a többit a második félévben. Ez természetesen nehezíti a folyamatos beruházási munkát. Az év végére ugyanis többnyire annyira összetorlódik a szerelési munka, hogy a meglevő szerelőipari kapacitással nem lehet ütemesen elvégezni.

Ezt az 1961. évi tapasztalatok is igazolják. 1961-ben a gépipar a beruházásokhoz előirányzott gépi berendezéseknek csak 91 százalékát szállította le. Az értékhatár feletti beruházásokon azonban még nagyobb az elmaradás: itt a tervezettnek csak 88 százalékát érték el a gépszállítások. Az 1961-re előirányzott üzembehelyezések elmaradásának nagy részét a gépszállítások késése, vagy a szerelési munkáknak ebből eredő késése okozta.

Érdemes megemlíteni, hogy a gépipar jelentősen túlteljesítette 1961. évi termelési tervét, s a túlteljesítés az exportra gyártott termékekben, illetve a készletek növekedésében jelentkezik. Előfordul, hogy egyes gépipari vállalatok néha akkor is az exportot helyezik előtérbe, amikor ezzel esetleg egy tervezett üzembehelyezést késleltetnek, és amikor ez sokkal nagyobb veszteséget okoz a népgazdaságnak, amint amekkora az export révén elért nyereség. Sokszor viszont azért késik a gépszállítás, mert a beruházó későn adta fel a megrendelést, és a gépgyártás ezért nem tudja idejében teljesíteni az igényt. Fontos tehát, hogy a beruházók idejekorán egyeztessék a gépgyártással a következő évek beruházásainak belföldi igényeit. Az 1963. év ilyen irányú tervfeladatainak előkészítésére és kölcsönös egyeztetésére nagy súlyt kell helyezni.

Sok, a beruházáshoz szükséges gépi berendezés (pl. különböző teljesítményű villanymotorok, kompresszorok, szivattyúk, szellőző berendezések, célgépek) iránti szükségletet már évek óta nem tudunk teljesen kielégíteni. Ez is nehezíti a beruházások tervszerű üzembehelyezését. Ezt a problémát is meg kell tehát oldani, s ennek több módja lehetséges: növelhetjük a beruházásokhoz szükséges, általunk gyártott termékek termelési kapacitását, csökkenthetjük e termékek exportját, vagy külföldről szerezhetjük be őket. Nyilvánvaló, hogy e megoldások közül mindig azt kell választanunk, amelyik legelőnyösebb, leggazdaságosabb a népgazdaság egésze számára.

Annak is van szerepe a gépszállítások fennakadásaiban, hogy a beruházások gépszükséglete nincs felmérve központilag. Mai tervezési módszereink a gépszükségletnek csak az értékvolumenét határozzák meg az éves beruházási tervben. Csak néhány gép tekintetében mérjük fel központilag a gépszükségletet, gépmérleget is csak ezekről a gépekről készítünk, és elsősorban a kiemelt beruházások szükségleteit elégítjük ki velük. Ma tehát a beruházási

Digitized by Google

terv gépszükséglete gépfajtánként — kivéve néhány „gépmérleges" cikket, továbbá a közlekedési eszközöket, a járműveket, a mezőgazdasági és energetikai nagy gépegységeket — nincs központilag egyeztetve, összehangolva a gépipar termelési tervével. A probléma megoldására az látszik kívánatosnak, hogy központilag mérjük fel az ország teljes gépszükségletét, vagyis állítsunk össze *teljeskörű gépmérleget*, s ennek alapján hangoljuk össze a gépipar termelési tervét a beruházási és a külkereskedelmi igényekkel.

Az is megnehezíti a beruházásokhoz szükséges gépek szállításának tervszerűségét, hogy a beruházó vállalatnak kell megrendelnie a különböző gépgyártó vállalatoktól a szükséges gépeket, neki kell tisztáznia a különböző vállalatok által gyártott, de összetartozó gépcsoportok műszaki kérdéseit, összehangolnia szállítási határidejüket és megszerveznie szállításukat is. Ez a rendszer nemcsak az üzembehelyezési határidők betartását nehezíti, hanem a tervezett technológiai folyamat összehangolt működését is. A gépgyártó vállalatok ma csak az általuk szállított egyedi gépekre adnak határidőt és garanciát, nem pedig a teljes technológiai folyamat működését biztosító összes gépi berendezésre. A beruházó vállalatok általában nem is tudják kellő színvonalon elvégezni ezt a szervező és műszaki összehangoló munkát, s annak a lehetősége sincs meg, hogy minden beruházó vállalat külön szervezetet létesítsen erre a célra.

Az építési beruházásoknál viszont azt tapasztaljuk, hogy jól beválik a generálvállalkozás rendszere. A beruházó itt általában csak egy építőipari vállalattal áll kapcsolatban. A különböző építőipari (magasépítő, mélyépítő, szakipari, szerelőipari stb.) vállalatok munkáját a generálvállalkozó koordinálja, ő gondoskodik arról, hogy ezek összehangoltan dolgozzanak. Bár a gépipar termelése és helyzete sok tekintetben különbözik az építőiparétól, mégis célszerűnek látjuk, hogy a gépszállításoknál is — elsősorban a nagy gépgyártó vállalatoknál — vezessük fokozatosan be a generálvállalkozói rendszert. Ez bizonyára jelentősen megjavítaná a gépszállítások és a szerelési munkák szervezettségét. Ezt az elképzelést más tapasztalataink is alátámasztják; az erőművek vonatkozásában például jó eredménnyel jártak a hasonló jellegű kezdeményezések.

*

Az utóbbi években fejlődött a beruházások előkészítése, kivitelezése és műszaki színvonala. Hogy azonban sikeresen valósítsuk meg a második ötéves terv beruházási előirányzatát, ahhoz határozottan tovább kell haladnunk egy sor területen. Ezek közül ma az a legfontosabb, hogy megszüntessük a beruházások előkészítésében

Digitized by Google

mutatkozó elmaradást. A beruházó vállalatoknak, az iparigazgatóságoknak és minisztériumoknak gondoskodniuk kell arról, hogy meggyorsítsák az 1963—64-ben meginduló, illetve befejezzék az 1963. évi beruházások előkészítését. De az 1965-ben meginduló beruházások előkészítéséhez is hozzá kell fognunk, mert csak így tudjuk biztosítani, hogy egyenletesen működjenek a tervezőintézeti kapacitások és idejében elkészüljenek a beruházási programok és a kivitelezési tervek.

Fontos feladatunk, hogy minél szélesebb körben vonjuk be az előkészítő munkába a hozzáértő szakembereket. Vegyenek aktívan részt ebben a pártszervezetek, az illetékes tanácsi szervek is. A beruházások előkészítését demokratikusan, minél több hozzáértő ember alkotó képességének a kibontakoztatásával kell megvalósítanunk; ez a beruházások gyorsabb, színvonalasabb, egyszóval: jobb előkészítését szolgálná.

Az illetékes szerveknek — közöttük az Országos Tervhivatalnak is — intézkedésekkel, irányító és ellenőrző tevékenységük megjavításával elő kell segíteniük azt, hogy a beruházások a műszakilag indokolt időtartam alatt (ez pedig a technika fejlődésének hatására egyre csökken) tervszerűen és csökkenő költségekkel valósuljanak meg.

Második ötéves tervünk beruházásai alapozzák meg a tervnek a termelés, a nemzeti jövedelem és az életszínvonal emelésére vonatkozó előirányzatait. A beruházások jobb előkészítésével és szervezésével, a beruházási eszközök hatékonyabb felhasználásával azonban a tervezettnél nagyobb eredményeket is elérhetünk. Elsőrendű kötelessége mindenkinek, aki a beruházások előkészítésén és megvalósításán munkálkodik, hogy erőinek legjavával vegyen részt ebben.

Digitized by Google

Belterjesség és jövedelmezőség a termelőszövetkezetekben

Írta **DR. CSENDES BÉLA**

Gazdaságpolitikai jelszó ritkán kelt olyan gyorsan és olyan nagy körben visszhangot, mint az, amely a mezőgazdaság belterjességének növelését tűzi ki célul. E feladat meghatározása óta a belterjesség fogalma az agrárközgazdasági tudományos viták és a szakirodalom egyik leggyakoribb témájává lett.

A belterjesség helyes értelmezését tisztázó tudományos viták szoros kapcsolatban vannak a gyakorlattal. A fogalom értelmezése meghatározza ugyanis a konkrét célok kitűzését, a rendelkezésünkre álló erők és eszközök felhasználásának módját és irányát. A tudományos érdeklődés felkeltésénél is fontosabb azonban az, hogy a belterjesítés elősegítése a mezőgazdasági termelés minden szintjén vezető elvvé vált. E téren elért eredményeinket még értékesebbé teszi az a körülmény, hogy ezek egybeestek a mezőgazdaság szocialista átszervezésével.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése után a belterjesebb gazdálkodás lehetőségei ugrásszerűen megnőttek. Fejlődésünk új szakaszában szinte az ország egész területére vonatkoznak azok a célkitűzések, amelyeket Fehér Lajos elvtárs, a Minisztertanács elnökhelyettese a VIII. kongresszuson megfogalmazott: „A mezőgazdasági termelés belterjesítése azt a fő törekvésünket jelenti, hogy egységnyi földterületen a lehető legnagyobb termelési értéket érjük el, ennek érdekében növeljük a munka- és eszközráfordításokat, de úgy, hogy azokkal maximálisan takarékoskodjunk." Az ország szántóterületének 96,4 százaléka a szocialista szektorhoz tartozik, 79,6 százalékán pedig termelőszövetkezetek gazdálkodnak. Ez a mintegy 80 százalékos arány azt is jelenti, hogy mezőgazdaságunk további belterjes irányú fejlődése alapvetően a termelőszövetkezetek helyzetétől és fejlődésétől függ. Társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszából és a szövetkezeti tulajdon jellegéből következően a mezőgazdaságban csak akkor számíthatunk egy-egy gazdaságpolitikai feladat sikeres megoldására, ha kellő mértékben kapcsolódik ehhez a szövetkezeti tagság anyagi érdekeltsége.

Digitized by Google

Így van ez a belterjesebb gazdálkodás feladatával is. A termelőszövetkezeti tagság arra a kérdésre is feleletet vár, hogy milyen jövedelemtöbbletet adnak a tagságnak a pótlólagos ráfordítások, hasznos-e számára a belterjesebb gazdálkodás. Ha erre a kérdésre a gyakorlat elemzése alapján megnyugtató választ tudunk adni, akkor ez meggyorsíthatja a már ma is igen számottevő fejlődést.

A belterjesség sokrétű és részben még vitás problémái közül itt most csak *a belterjességnek a jövedelemre gyakorolt hatását* tárgyaljuk, s a termelőszövetkezeti gazdálkodás elemzése alapján igyekszünk válaszolni az előbb feltett kérdésre.

A pótlólagos ráfordítások és a jövedelem iránti igény

A belterjesítés pótlólagos ráfordításokat tesz szükségessé. A pótlólagos ráfordítások során felmerül az a kérdés: milyen jövedelemnövekedést várnak ettől a termelőszövetkezetek, s mikor vannak érdekelve ezekben a ráfordításokban?

A pótlólagos ráfordítások elsősorban holtmunka-ráfordítások, de az adott üzem rendelkezésére álló munkaerő maximális kihasználása érdekében, a belterjessé válás során ma a területegységre jutó élőmunka-ráfordítást is növelni kell.[1]

Vannak azonban olyan pótlólagos ráfordítások, amelyek vagy csak a holtmunka-ráfordítást növelik (például a gépbeszerzés), vagy csak az élőmunka-ráfordítást (például a többszöri kézi kapálás). A holtmunka-ráfordítások egy része pedig csökkenti az élőmunka-ráfordításokat. Például a gépesítés, a kemizálás általában az élőmunka-ráfordítás csökkenését eredményezi. A szövetkezetek tagjai azonban tulajdonosai, nem pedig bérmunkásai a mezőgazdasági nagyüzemnek, és arra törekszenek, hogy intenzívebb termelési ágak létrehozásával vagy fejlesztésével lekössék a felszabaduló munkaerőt. Ezért, bár a gépesítés, a gyomirtó szerek alkalmazása az adott területen élőmunkát tesz feleslegessé, a termelőszövetkezetekben az üzem egészét tekintve általában nem eredményez élőmunka-ráfordítás csökkenést.

A pótlólagos élőmunka-ráfordítás — eltekintve a viszonylag szűk keretektől, a korlátozott lehetőségektől — további holtmunka-ráfordításokat követel. Ezért szövetkezeteinkben a belterjes

[1] 1960-ban azokban a termelőszövetkezetekben, amelyekben az egy kat. hold termőterületre jutó bruttó termelési érték 2501 Ft-nál kevesebb volt, egy kat. hold közös szántóterületre 36,3 munkaegység, a kat. holdanként 4000 Ft-nál nagyobb bruttó termelési értéket elérő szövetkezetekben pedig 51.8 munkaegység jutott. *(KSH: A szövetkezeti családok jövedelme és háztáji gazdálkodása 1960-ban).*

Digitized by Google

fejlődés során szüntelenül nő *a termelésben felhasznált holtmunka mennyisége.*

A pótlólagos holtmunka-ráfordításokat — ha társadalmilag szükséges mértékűek — a termékek árában meg kell téríteni. Enélkül — nagyobb időszakot tekintve — még azt sem lehet biztosítani, hogy a termelés változatlan szinten folyjék tovább. A pótlólagos élőmunka-ráfordítás a kapitalizmusban (ha bérmunkásokkal termeltetnek) pótlólagos munkabér-kiadás formáját ölti. Szövetkezeteinkben más a helyzet. Itt nem munkabért fizetnek, hanem a szövetkezeti tagok végzett munkájuk és részben bevitt földjük szerint részesülnek a jövedelemnek a személyes fogyasztásra kerülő részéből. A földet és a többi termelőeszközt úgy kell tehát kihasználni, hogy ezzel minél jobb megélhetést biztosíthassanak a tagoknak.

A pótlólagos élőmunka-ráfordítások utáni jövedelem igényt vizsgálva nem találunk valamiféle, minden szövetkezetre egyformán érvényes egy munkanapra (vagy egy munkaegységre) jutó minimális jövedelmet, amelynek mindenütt meg kellene térülnie a pótlólagos élőmunka-ráfordítás eredményeiben. Két dolgot azonban megállapíthatunk: 1. *Ha a pótlólagos élőmunka-ráfordítás nem növeli a jövedelmet* (s itt figyelmen kívül kell hagynunk az esetleges előre nem várt terméskiesést stb.), akkor a szövetkezet anyagilag nincs érdekelve ebben és valószínűleg nem is végez ilyet. 2. A szövetkezetek arra törekszenek, hogy *az egy főre jutó bruttó jövedelem maximális legyen,* és pótlólagos élőmunka-ráfordításokkal is ezt igyekeznek a lehetőség szerint elérni. *Minden realizált új érték* növeli a szövetkezeti jövedelmet. Tehát ha a pótlólagos élőmunka-ráfordítás a holtmunka-ráfordítás megtérülésén felül növeli a realizált új értéket, akkor a szövetkezet már érdekelve *lehet* benne. Ha bőségesen van munkaerő, akkor a munkaráfordítások növelésének ökonómiai határa üzemileg és társadalmilag a következő: a realizált termékben *meg kell térülnie a holtmunka-ráfordításoknak* és *bizonyos mennyiségű új értéknek.*

Problémát okoz a pótlólagos élőmunka-ráfordítással elért új érték mennyiségének a meghatározása. Ennek a nagyságára olyan tényezők vannak hatással, mint a termelőszövetkezet tagsűrűsége, a környék és általában a népgazdaság egyéb területeinek munkaerő-felvevő képessége stb.; ezek tehát nem minden termelőszövetkezetben azonosak.

Olyan termelőszövetkezetben, *amelyben nem kielégítő a tagok foglalkoztatottsága,* a tagságnak akkor is érdeke a pótlólagos élőmunka-ráfordítás, ha az *egy munkanapra jutó jövedelem* ezzel nem növekszik olyan mértékben, mint az előző ráfordításokkal, de az *egy tagra jutó évi összjövedelem nő* és ezt a növekedést a tagság kielégítőnek találja.

Digitized by Google

Azokban a szövetkezetekben viszont, amelyeknek tagsűrűsége kicsiny és amelyekben *a tagság foglalkoztatása kielégítő*, a pótlólagos ráfordításokért a tagság *legalább* annyi bruttó jövedelmet vár, amennyi azelőtt egy munkanapra jutott. Ezek alapján minden szövetkezetben kialakul a pótlólagos élőmunka-ráfordításokkal elérendő jövedelem nagysága iránt valami olyan konkrét igény, amelynek kielégítésétől teszik függővé a ráfordítást.

Ráfordítás és jövedelem a belterjesség különböző fokain levő termelőszövetkezetekben

A ráfordítás és a jövedelem összefüggéseit a gyakorlati életből vett számadatok alapján vizsgáljuk.[2] Nehézséget okoz, hogy viszonylag kevés az ilyen jellegű adat, és nem is eléggé részletes. Ennek ellenére is megállapíthatók bizonyos jellemző összefüggések a ráfordítások és a jövedelmek között.

A BEFEKTETÉSEK ÉS A FOLYÓ RÁFORDÍTÁSOK INDEXE A BELTERJESSÉG KÜLÖNBÖZŐ FOKAIN LEVŐ TERMELŐSZÖVETKEZETEKBEN

1 kh évközepi termőterületre jutó	*Az 1 kh (évközepi) termőterületre jutó halmozatlan termelési érték*									Átlag
	1000 Ft-nál kevesebb	1001—1400 Ft	1401—1800 Ft	1801—2200 Ft	2201—2600 Ft	2601—3000 Ft	3001—3400 Ft	3401—3800 Ft	3800 Ft-nál több	
álló- és forgóeszköz	100	121	136	162	193	209	231	254	319	189
géppel és fogattal elvégzett munkamennyiség	100	119	137	150	162	169	179	179	194	158
istállótrágya-mennyiség	100	115	116	121	121	138	130	147	150	126
műtrágya-mennyiség	100	149	151	198	234	255	278	296	325	222
munkaegység	100	115	135	150	170	185	200	205	245	165

A táblázat szerint a nagyobb termelési értéket elért szövetkezetek felé haladva meglehetősen gyors ütemben növekedett az

[2] A KSH „A mezőgazdaság eredményei 1960" c. kiadványának adatai alapján. A KSH vizsgálata 4257 szövetkezet adataira épült, ezeknek termőterülete mintegy 6,2 millió kat. hold, összes taglétszáma kb. 869 ezer. A KSH a vizsgált termelőszövetkezeteket kilenc csoportba osztotta: 1. az 1001 Ft-nál kevesebb. 2. 1001—1400 Ft. 3. 1401—1800 Ft. 4. 1801—2200 Ft. 5. 2201—2600 Ft. 6. 2601—3000 Ft. 7. 3001—3400 Ft. 8. 3401—3800 Ft. 9. 3800 Ft-nál több kat. holdankénti halmozatlan teljes termelési értéket elért szövetkezetek.

Digitized by Google

egységnyi termőterületre jutó álló- és forgóeszköz-mennyiség, de még ennél is gyorsabb ütemben emelkedett a felhasznált műtrágya-mennyiség. A felhasznált élőmunka növekedése is igen nagy, csaknem másfélszeres. Az említetteknél lassabban nőtt a géppel és fogattal végzett munka, valamint az egységnyi termőterületen felhasznált istállótrágya mennyisége. Mindez azt bizonyítja, hogy termelőszövetkezeteinkben a belterjesítés együtt járt a területegységre jutó élő- és holtmunka-ráfordítások növekedésével.

Megtérültek-e a növekvő ráfordítások? Emelkedtek-e a ráfordításokkal együtt a jövedelmek? Mennyiben voltak érdekelve a termelőszövetkezetek a gazdaságuk belterjes fejlesztésében? Ezek a szövetkezeti gazdálkodás belterjes fejlesztésének alapvető kérdései, s csak akkor adhatunk választ rájuk, ha megvizsgáljuk a különböző belterjességi szinten levő termelőszövetkezetek jövedelmét.

A 42. oldalon található táblázat adatai azt mutatják, hogy nemcsak a ráfordítások nagyobbak a nagyobb termelési értéket elérő termelőszövetkezetekben, hanem lényegesen nagyobb a jövedelem is.

A ráfordítások növekedésével nőtt az egységnyi termőterületre jutó termelési érték, ennél is gyorsabb ütemű azonban a gazdálkodási eredmény növekedése. Ez pedig lehetővé tette, hogy a jobban gazdálkodó termelőszövetkezetek miközben lényegesen nagyobb mértékben növelték a területegységre eső tiszta vagyonukat — területegységenként lényegesen nagyobb részesedést is juttassanak tagjaiknak. A nagyobb termelési értéket elért termelőszövetkezetekben a munkaegység értéke is jóval nagyobb volt (a 3800 Ft-nál több termelési értéket elért szövetkezetekben egy munkaegységre csaknem két és félszer annyi jövedelem jutott, mint az 1001 Ft-nál kevesebb termelési értéket elért termelőszövetkezetekben).

Megállapítható tehát, hogy a pótlólagos ráfordítások utáni jövedelmigényt tekintve *ma kedvezők a feltételek a pótlólagos ráfordítások számára.* Az ismertetett adatok szerint a belterjesebb termelőszövetkezetekben *megtérült a nagyobb holtmunka-ráfordítás,* és miközben számottevően nőtt az egy tagra jutó jövedelem, az egységnyi *élőmunka is jobban értékesült.*

A nagyobb termelési értéket elért termelőszövetkezetekben az egységnyi területre jutó szövetkezeti tagok száma lényegesen magasabb, mint a kisebb termelési értéket felmutató szövetkezetekben. Ha ehhez még azt is hozzávesszük, hogy a belterjesebb termelőszövetkezetekben több munkaegységet is teljesít egy-egy tag, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a belterjesebb szövetkezeteknek nagyobb arányban kell munkaintenzív növényeket termeszteniük,

Digitized by Google

A JÖVEDELEM ÉS A RÉSZESEDÉS INDEXE A BELTERJESSÉG KÜLÖNBÖZŐ FOKAIN LEVŐ TERMELŐSZÖVETKEZETEKBEN

	Az 1 kh (évközepi) termőterületre jutó halmozatlan termelési érték									Átlag
	1000 Ft-nál kevesebb	1001—1400 Ft	1401—1800 Ft	1801—2200 Ft	2201—2600 Ft	2601—3000 Ft	3001—3400 Ft	3401—3800 Ft	3800 Ft-nál több	
1 kh termőterületre jutó gazdálkodási eredmény	100	144	193	241	294	341	389	450	569	296
A gazdálkodási eredményből a tiszta vagyonnak 1 kh termőterületre jutó gyarapodása	100	181	289	355	420	484	519	620	763	414
A gazdálkodási eredményből a tagok közös gazdaságból származó jövedelmének 1 kh termőterületre jutó része	100	131	161	202	251	292	345	391	502	256
1 munkaegységre jutó részesedés	100	114	121	142	160	175	192	215	240	232
1 tagra jutó, közös gazdaságból származó személyi jövedelem (évközepi taglétszám alapján.)	100	117	123	154	186	199	226	250	298	187

Digitized by Google

több állatot kell tartaniuk stb., mint az alacsonyabb belterjességi fokon állóknak. Ezt mutatják az alábbi adatok is:

	Az 1 kh (évközepi) termőterületre jutó halmozatlan termelési érték									
	1000 Ft-nál kevesebb	1001—1400 Ft	1401—1800 Ft	1801—2200 Ft	2201—2600 Ft	2601—3000 Ft	3001—3400 Ft	3401—3800 Ft	3800 Ft-nál több	Átlag
100 kh termőterületre jutó tagok száma az év közepén	10,—	11,4	13,—	13,3	13,8	15,—	15,8	16,3	17,8	14,1
A vetésterület százalékos megoszlása:										
kalászosok	45,7	45,3	44,7	44,4	44,8	44,1	43,4	43,4	41,8	44,2
kapások	26,5	27,1	28,8	29,8	26,1	29,5	30,3	30,9	32,4	29,2
szálastakarmányok	22,—	21,5	21,5	21,9	21,8	21,7	20,8	20,1	20,0	21,3
egyéb és vetetlen	5,8	6,1	5,—	4,9	5,3	4,7	5,5	5,6	5,8	5,3
100 kh termőterületre jutó számosállatok száma	9,4	11,2	11,7	12,7	13,7	14,7	15,—	15,4	17,—	13,5

A belterjesebb termelőszövetkezetekben csökkent a kalászosok aránya és nőtt a kapásnövényeké. Ennek ellenére a belterjesebb termelőszövetkezetek egységnyi szántóterületről több gabonát takarítottak be és értékesítettek, mint a belterjesség alacsonyabb fokán levők, mert termésátlagaik jóval magasabbak voltak. A nagyobb állatállomány tartását is a takarmánynövények magasabb hozamai tették lehetővé.

Jelenlegi mezőgazdasági árrendszerünknek az az egyik jellemző vonása, hogy munkaintenzív mezőgazdasági termékek (pl. cukorrépa) termelésével és értékesítésével *1 munkanapra* számítva *kisebb bruttó jövedelemhez* jutnak a termelők, mint ha ugyanannyi munkát kevésbé munkaigényes cikkek (pl. búza) termelésére fordítanak. Ugyanakkor a munkaigényes cikkek *egységnyi területre számítva nagyobb bruttó jövedelmet hoznak*, mint a kis munkaigényűek. Ebből a körülményből az következnék, hogy a belterjesebb termelőszövetkezetekben, amelyekben nagyobb az intenzívebb növények aránya és az állatsűrűség, az egységnyi területre jutó jövedelem növekedésével egyidejűleg az *egységnyi élőmunkára* jutó jövedelem csökkenjen. A jövedelem és a részesedés alakulását ismertető táblázat adatai mégis azt mutatják, hogy ezekben a szövetkezetekben nemcsak az *1 kat. holdra*, hanem *az 1 munka-*

Digitized by Google

egységre jutó részesedés is magasabb volt. Ez azért lehetséges, mert ezek a szövetkezetek *magasabb színvonalon gazdálkodnak* és jóval nagyobb termésátlagokat, magasabb állattenyésztési hozamokat érnek el.

A belterjesebb termelőszövetkezetekben a munka termelékenysége is magasabb. Erre lehet következtetni abból, hogy gyorsabb ütemben nő a termelési érték, mint az álló- és forgóeszközmennyiség, valamint az élőmunka-ráfordítás. A nagyobb hozamok, a munkatermelékenység növekedése teszi lehetővé az önköltség jelentős csökkenését. Mindez együttesen kifejezésre jut abban a tényben, hogy a belterjesebb termelőszövetkezetekben nemcsak az egy tagra jutó évi összes jövedelem nőtt, hanem az egységnyi teljesített munka utáni jövedelem is.

•

A termelőszövetkezetek helyzete meggyőzően bizonyítja, hogy a közös gazdaságoknak és a szövetkezeti tagoknak alapvető érdekük fűződik a belterjes gazdálkodás kifejlesztéséhez. Ha szövetkezeteink helyesen gazdálkodnak, gazdaságpolitikánk keretei között jelentősen növelhetik jövedelmüket, s ez lehetővé teszi számukra, hogy miközben egyre több anyagi eszközt és élőmunkát fordítanak gazdaságuk továbbfejlesztésére, tagjaik életszínvonalát is számottevően növeljék.

A szövetkezeteknek és a szövetkezeti tagoknak gazdaságuk belterjes fejlesztésében való anyagi érdekeltsége biztosítva van. Megvan tehát az egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése alapján gyors ütemben fejlesszük mezőgazdaságunkat, s mielőbb kialakítsuk hazánkban a korszerű, belterjes, szocialista nagyüzemű mezőgazdaságot.

Digitized by Google

Új falu, új emberek

Írta TÓTH BENEDEK

A régi magyar falu nincs többé. Tavaly tavasszal a mezőgazdaság szocialista szektora 95 százalékra növekedett; három év alatt a 140 ezer régi szövetkezeti taghoz újabb 970 ezer lépett. Eltűnt a hajdani 20 millió kisparcella. Új gazdasági rend alakult ki falvainkban, a szemünk előtt formálódnak a falu új társadalmi viszonyai; változik a parasztemberek életszemlélete, jelleme, magatartása. Négyezer termelőszövetkezetünk tehát nemcsak az egyre korszerűbb, egyre inkább gépesített termelés színtere, hanem *az új közösségi ember formálódásának a műhelye is.*

Hol tart most szövetkezeteinkben az ember változásának, fejlődésének ez a bonyolult folyamata? Mi segíti elő az új paraszti jellem formálódását és mi gátolja, akadályozza?

A felszabadulás előtt a ‚paraszt" szó nemcsak foglalkozást jelentett, hanem a parasztság „alacsony" helyzetére is utalt. A paraszti helyzet elnyomottsággal, lenézettséggel járt. Akit a végzet paraszti sorsra ítélt, az ki volt szolgáltatva a természetnek, az úri rendszernek, a bankoknak, a piaci áraknak. A parasztságot csaknem áthághatatlan fal választotta el az úri osztályoktól, de különböző rétegei is szinte kasztszerűen elkülönültek egymástól.

A paraszti élet törvényeit a múltban a *föld* szabta meg. A holdak száma, a vagyon adta a tekintélyt, a rangot, határozta meg az emberek, a szülők, a gyerekek, a testvérek egymáshoz való viszonyát. A földért gürcöltek, hízelegtek, gyűlöltek, pereskedtek, olykor szülőt, testvért is megtagadtak. Mennyi keserűség okozója, hány élet megrontója volt a földéhség, a föld imádata!

A szövetkezetek megalakulásával a föld bűvös hatalma megszűnt. Most új értékmérő tör szívósan utat magának a paraszti életben: a munka. Forrásban, erjedésben van a falu. A változást napról napra láthatjuk, tapasztalhatjuk. Ezt azonban nehéz bármivel is mérni. Ez a változás csak a szövetkezeti tagok tevékenységében, állásfoglalásaiban mutatkozik meg. A sok *közös, általánosítható* vonás mellett, szinte községenként, tsz-enként más és más a kép.

A régi paraszti életen már a felszabadulás, a földreform is so-

Digitized by Google

kat változtatott. Emlékezzünk csak vissza az úri elnyomástól megszabadult falvakra, a földreform hónapjaira, arra az időre, amikor először emelhette fel fejét a falusi nép, és érezhette, hogy végre neki is lesz hazája. A parasztság megszabadult a társadalmi lenézettség állapotából és bizonyos daccal, újkeletű öntudattal egyre nagyobb tömegei vállalták a „paraszti" szót, azt a szót, amely az úri Magyarországon durva sértésnek számított, amelyért az urak párbajoztak is egymással. (A paraszt szónak ez a „rehabilitása" természetesen nem jelentette a régi paraszti életforma vállalását, hiszen annak tarthatatlanságát, „csődjét" a parasztság legöntudatosabb képviselői is régóta bizonygatták.)

A falusi társadalom belső törvényei, a régi különbségek azonban lényegében a földreform után is fennmaradtak. A falu közvéleménye éberen számon tartotta: ki az új gazda, ki a régi, ki gazdálkodik „ősi" földön és ki „juttatotton". A fejlődés a földreformtól a teljes szocialista átalakulásig mégis töretlen lehetett volna. Tudjuk, nem így történt. Az ismert hibák a parasztpolitikában is szinte felbecsülhetetlen károkat okoztak. Emberek tízezrei, akik a felszabadulás után falvainkban közéleti szerepet vállaltak, sértődötten, elkedvetlenedve visszahúzódtak. A következő évek, az állandó politikai feszültség, az 1953 utáni gyakori fordulatok nem voltak alkalmasak a parasztság bizalmának visszaszerzésére. Az 1956-os ellenforradalom után — amely a parasztok számára felidézte a gyűlölt úri Magyarország rémét — az MSZMP kijavította a parasztpolitika minden hibáját.

Ma a helyzet egyik legfontosabb jellemzője az, hogy a falu szocialista átszervezésével megszűnt a fő vitakérdés a munkásosztály és a parasztság között, eldőlt a vita arról, hogy legyen-e szövetkezet, vagy ne. A szövetkezetek létrejöttek, és így még közelebb került egymáshoz a párt és a parasztság. Új szakaszba lépett a munkás-paraszt szövetség. A parasztemberek tíz- és százezrei ismerik el a szövetkezés előnyeit és a kisparcellák világából kiszabadulva, őszintén mondják: „Nem is sejtettük, hogy így is lehet élni!" Pedig ez még csak a kezdet és még ez a biztató kezdet is inkább csak a jól működő szövetkezetekben mutatkozik meg félreérthetetlenül, minden kétséget, ingadozást eloszlatva.

A szövetkezés százezrekben hozott felszínre új, értékes tulajdonságokat. Rengeteg érték, tapasztalat lép sorompóba a szövetkezetek előrehaladása érdekében.

Az utóbbi évek egyik nagy eredménye az új *paraszti, szövetkezeti vezetők kiválasztódása és helytállása.* Sokan, akik tavaly vagy tavaly előtt még egyéni gazdák voltak, most két-háromezer holdas termelőszövetkezeteket irányítanak. Emberi sorsuk, fejlődésük szinte jelkép. Bizonyítja, hogy mennyi érték, munkakedv,

Digitized by Google

képesség szunnyadt a parasztságban. Gondoljuk csak el, hogy az ország négyezer termelőszövetkezetében hány parasztember tevékenykedik mint szövetkezeti elnök, elnökhelyettes, vezetőségi tag, ellenőrző bizottsági tag, brigádvezető, munkacsapatvezető, párttitkár, pártvezetőségi tag, KISZ-titkár, nőtanácsi vezető! Tíz- és tízezer olyan ember, aki nagy felelősséget, sok gondot vállal magára a közösség érdekében és helytáll becsületével. Bizonyos, hogy ezeknek a paraszti tízezreknek, az új paraszti vezetőknek a helytállása nélkül nem tudtuk volna ilyen hamar elérni az új termelőszövetkezetek megszilárdítását, sok bonyolult személyi ügy kielégítő rendezését. Ezek az új vezetők régi tekintélyüket teljes mértékben felhasználták a kezdő szövetkezetek ügyeinek a rendezésekor. Szavuk sokat nyomott a latba és most is ők az erjesztő kovászai az új paraszti közösségeknek. Nagy kár lenne, ha most magukra hagynák őket. Segíteni kell nekik, hogy a szövetkezetekben azt az új tekintélyt is megszerezzék magunkak, amely a hozzáértő, szakszerű munkával, az eredményes gazdálkodással érhető el. Óvni kell őket a sógorság-komaság, az önteltség veszélyétől, attól, hogy a hatalomvágy megrontsa őket.

A parasztság megváltozott hangulatát, a szövetkezethez és a párthoz való új viszonyát jelzi az is, hogy az utóbbi három évben mintegy 15 ezer dolgozó paraszt kérte felvételét a pártba és hogy sok, egyre több párton kívüli parasztember végez társadalmi munkát. A magyar mezőgazdaság adottságaival számoló, a termelés biztonságát és a parasztság érzelmi világát is figyelembe vevő parasztpolitika gyümölcsei most érnek be.

Az új paraszti életszemlélet formálódását, a szövetkezeti parasztok tudatának fejlődését jelentősen befolyásolja *a szövetkezetek anyagi helyzete, gazdálkodásuk színvonala.* Úgyszintén fontosak azok a körülmények, amelyek között az emberek a szövetkezetben dolgoznak és jövedelemhez jutnak, intézik a közügyeket, művelődnek. Teljesen érthető, hogy az emberek csak olyan szövetkezetben érzik jól magukat, ahol nem gond a maguk és családjuk jó megélhetése, ahol bízhatnak a vezetőkben és a közös gazdaság jövőjében.

Rendszerint fordulópontot jelent, vagy legalábbis nagy jelentőségű mozzanat minden termelőszövetkezet és minden szövetkezeti tag életében, ha életszínvonaluk túlhaladja azt a szintet, amelyet akkor értek el, amikor még egyénileg gazdálkodtak. A kételyeket, aggályokat, bizonytalanságot végső soron ez oldja fel és ez nyit utat a növekvő bizakodásnak.

Szövetkezeteinkben az új értékmérő a munka. Nagyon fontos, hogy az új értékmérőnek megfelelő elosztási elv, a szocialista elosztás elve *következetesen* érvényesüljön. Ez — ösztönözve a szövetkezeti termelést — egyben fokozatosan eltávolítja az akadályo-

Digitized by Google

kat arról a nehéz útról, amely az új paraszti jellem, a paraszt szocialista tudatának kiformálódásához vezet. Szükséges, hogy a közös jövedelem elosztásánál ne csak a munka mennyiségét, hanem a minőségét és lehetőleg annak eredményét is figyelembe vegyék. Ebből a szempontból igen örvendetes, hogy az utóbbi években hazánkban eléggé elterjedtek a helyes, bevált jövedelemelosztási, premizálási módszerek. Ezek — továbbfejlesztve a munkaegység-rendszert, pótolva annak hiányosságait — mindenki számára kézzelfoghatóan, közvetlenül juttatják kifejezésre az anyagi érdekeltséget, s ezzel oda hatnak, hogy a tsz-tagok gondosabban, jobban dolgoznak és egyre inkább megértik és élvezik a szövetkezés előnyeit.

Sok sikeres módszert ismerünk, s bár ezek nem „csodaszerek", de hatásuk az emberek magatartására, munkaerkölcsére jóval nagyobb, mint egyesek gondolják. Elegendő talán a *nádudvari Vörös Csillag Tsz* módszerére hivatkozni. A nádudvariak a munkaegységrendszert úgy fejlesztették tovább, hogy például a területi felosztással művelt kukorica termésének egyötödét prémiunként a tsztagnak adják. Hogyan hatott ez az emberekre? Azelőtt a tsz-vezetőinek szinte kérlelniük kellett a tagokat, hogy kapáljanak, az új premizálás bevezetése után pedig a tagok mentek az elnökhöz, hogy több kukoricaföldet kérjenek megművelésre. Idejében, kitűnően kapálnak, óvnak minden cső kukoricát, hiszen nem nehéz megérteniük, hogy ha nagyobb a termés, ha minden cső megmarad, ők is jobban járnak.

Olyan szövetkezetben viszont, ahol nem igazságos a jövedelemelosztás, ahol az jár jól, aki hanyagul,.lelkiismeretlenül dolgozik, ott nem is lehet elvárni, hogy növekedjék a tagok bizalma a közös gazdaság iránt és előnyösen változzék az öntudatuk. *Az igazságtalan, helytelen jövedelemelosztási forma, a munka minőségének a figyelmen kívül hagyása, a munkaegység-hígítás lehetősége csak a harácsoló ösztönöket erősíti és előbb-utóbb még tisztességes, rendes embereket is megront.* Sok függ tehát a jövedelemelosztási és premizálási rendszer megválasztásától és alkalmazásától. A merev és a laza — a szocialista elosztás elvét megsértő — megoldások káros feszültséget idézhetnek elő a különböző munkát végző szövetkezeti tagok között. Civakodás, széthúzás lesz ennek a vége, és bizonyos, hogy ilyen helyen semmiféle új, értékes paraszti tulajdonság nem virágzik ki.

A tapasztalt tsz-elnökök azt vallják, hogy az új közösségi életszemlélet kialakítására a legjobb eszköz a közös munka. A közös munkában oldódnak fel a régi paraszti ellentétek és különbségek is. A közös munka emberformáló ereje abban mutatkozik meg, hogy a tagok megismerik egymást, megtanulják, hogy mindenkit valódi

Digitized by Google

értéke alapján becsüljenek, rájönnek arra, hogy ha összefognak, milyen sokra képesek, megismerik a közösség erejét.

Sok szövetkezetben már most nagy segítséget ad az emberek közösségi jellemének formálásához is a munkaverseny. Akadnak olyan közös gazdaságaink, melyekben már a munkaverseny legfellettebb formái is meghonosodtak. A nagyrédei Szőllőskert Tsz-ben az idén már négy munkacsapat — amely nyolcvan embert ölel fel — nyerte el a kitüntető *„szocialista"* címet. De a többi tsz-tag is részt vesz a munkaversenyben, s igényt tart arra, hogy munkáját rendszeresen értékeljék. A legjobbakat közülük külföldre küldte üdülni a szövetkezet. Sok szövetkezetben úgynevezett „kevert" brigádokat hoznak létre, amelyekben a különböző származású, különbözőképpen gondolkodó tagok hamarabb összebarátkozhatnak egymással.

Egyesek aggályoskodnak, hogy a *„családi munkaszervezés"*, a kapásnövények területének családokra való felosztása, amelyet az utóbbi években tsz-eink többségében alkalmaznak, nem akadályozza-e az egység, a szövetkezeti öntudat kialakulását. Erre a kételyre — a gépesítés mai színvonalát is figyelembe véve — határozottan azt válaszolhatjuk: *nem!* Hiszen az egyéni gazdához a területfelosztáson alapuló munkaszervezés közelebb áll, *könnyebbé teszi neki az „átállást", fokozatosan kapcsolja őt be — családtagjaival együtt — a tsz közös tevékenységébe.* Emellett a kapáláson kívül épp elég olyan közös munkaalkalom, megbeszélés, összejövetel, rendezvény akad még a szövetkezetekben, amikor közvetlenül is szövődhetnek a barátság szálai a tagok között.

Szólni kell még legalább két olyan jelentős anyagi természetű tényezőről a paraszti gondolkodásmód, a paraszti életszemlélet formálásában, mint a háztáji gazdaság és a földjáradék. Ma még nem nehéz olyan szövetkezetet találni, ahol a tsz-tagok *az egy hold háztáji miatt megfeledkeznek a közös ezer holdakról.* Ez még annak a kistulajdonosi szemléletnek a maradványa, amely a régi életformából szükségképpen fakadt. Van-e ez ellen orvosság? Van, de egyes járási, megyei vezetők sokszor még elvétik a receptet. Egyesek — furcsa logikával — így okoskodnak: „Ha viszaszorítják a háztáji, akkor jobban érdeklődnek majd a tsz-tagok a közös iránt."

Ez az alapgondolat húzódik meg a több helyen is tapasztalható ama káros próbálkozások mögött, hogy a törvényes keretek között levő háztáji gazdaságokat is korlátozzák, elsorvasszák. Sokan még mindig nem értik, hogy a mostani átmeneti időszakban milyen jelentős szerepük van a háztáji gazdaságoknak a falusi lakosság önellátásában, az állami felvásárlásban és a kereskedelemben. Az ilyen próbálkozások nemcsak a lakosság ellátását veszélyeztetik, hanem bizonytalanságot is keltenek a tsz-tagok körében és így

Digitized by Google

nemhogy közelebb hoznák őket a közös gazdasághoz, hanem inkább elidegenítik tőle. Nem a „névleges" háztájival és a háztáji állatállomány visszaszorításával kell tehát „kísérletezni", hanem az ismert és bevált módokon a közös gazdálkodás megjavítására kell törekedni és akkor rögtön megnő a tagok érdeklődése a közös iránt.

A törvényes keretek között mozgó háztáji gazdaság nem fékje az előrehaladásnak. Inkább segíti azt, hiszen *növeli a tagok biztonságérzetét, megkönnyíti azt, hogy a tsz-tagok mielőbb megbarátkozzanak az új élettel és mind többen vegyék észre a háztáji mezsgyéje mögött a közös ezer holdakat.*

A megengedettnél nagyobb háztáji gazdaság persze éppen az ellenkező irányban hat. Ez történt például a parasznyai tsz-ben, ahol jóformán minden tsz-tagnak és vezetőnek a törvényesnél nagyobb háztáji területe volt, a fogatosgazdák pedig kényük-kedvük szerint fuvarozgattak a lovakkal és csak ritkán, nagy rábeszélésre segítettek valamit a tsz-ben. Az ilyen „külön gazdálkodás" akadályozza a közös gazdálkodást, a közös szocialista tudat kibontakozását. Könnyű azonban belátni, hogy a háztáji gazdálkodás ilyen eltorzulása *a rossz vezetés* következménye.

Ha nem akarunk súlyos hibákat elkövetni, akkor világosan kell látnunk abban a kérdésben is: hogyan hat a földjáradék fizetése a régi paraszti különbségek feloldására, az új, közösségi tudat formálódására. Sok tsz-ben akadnak hangoskodók, akik középparaszt-ellenes hangulatot akarnak kelteni. Okoskodásuk igen tetszetős: „Ha egyenlőek vagyunk a tsz-ben és azt kérik tőlünk, hogy ne emlegessük a múltat, akkor miért van szükség ilyen megkülönböztetésre? Hiszen a földjáradék mindenkit a múltra emlékeztet." Akik így beszélnek, azok nem veszik tudomásul, hogy a szövetkezeti parasztság túlnyomó többsége, mintegy 80 százaléka földdel lépett be a szövetkezetbe. A hajdani birtokos parasztok úgy érzik, hogy jár nekik a földjáradék és el is várják azt. Amikor beléptek a szövetkezetbe, számítottak a földjáradékra és törvényeink elő is írják annak fizetését, tehát az nem függ a közgyűlés határozatától. Mégis nagyon fontos az érvelés, a meggyőzés, hogy a berzenkedő emberek is megértsék: *a földjáradék fizetése elengedhetetlenül szükséges a szövetkezetek egészséges fejlődése, a volt középparaszti szövetkezeti tagoknak a közösbe való beilleszkedése érdekében.*

Az erős tsz-ekben már egyébként sem gond a földjáradék fizetése. Hiszen ha a szövetkezet jól gazdálkodik és egyre nagyobb jövedelmet oszt a munkaegységekre, akkor csökken a földjáradék szerepe, még akkor is, ha mértéke a jelenlegihez képest mitsem változik.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a mostani átmeneti időszakban, a szocializmus felépítése idején éppen az könnyíti meg termelő-

Digitized by Google

szövetkezeteinkben a szocialista elemek erősödését, ha figyelembe veszük a szövetkezeti tagok öntudatának mai fokát, az adott szövetkezet gépesítésének fokát, termelési színvonalát. Ennek megfelelően a közös fejlődését szolgáló, és a tagok egyéni anyagi érdekeit is kielégítő módszerekkel elérjük, hogy az emberek mielőbb magukénak érezzék a közöst.

Az anyagi természetű feltételeken kívül az is erősen befolyásolja a falun zajló változásokat az emberek gondolkodásában, erkölcsében, hogy mennyire érvényesül a szövetkezeti demokrácia. Hiba azt hinni, hogy a szövetkezeti paraszt semmi mást nem kíván, mint azt, hogy jó jövedelemhez jusson. Igaz, vannak olyanok, akik megelégednek ezzel. Akadnak olyan szövetkezeti vezetők is, akiket nem nagyon izgat, ha évközben „morognak" a tagok. Azt gondolják magukban: „Év végén majd jól beborítékozunk nekik és akkor tapsolni fognak." A szövetkezeti tagok valóban sokra becsülik azt, amit év közben, év végén borítékban vagy anélkül kapnak, de *a többség emellett még másra is igényt tart.* Elvárja, hogy kikérjék és meghallgassák véleményét a tsz fontos ügyeiben, hogy adjanak a szavára. Ahol a tsz-tagoknak ezt a jogos kívánságát tiszteletben tartják, ott kedvező feltételeket teremtenek az emberek közösségi tudatának fejlődéséhez is.

Külön kell szólni itt az őszinteségről. A tsz-tagok felnőtt emberek. Hamar észreveszik, ha „lekezelik", ha csak szavakban becsülik meg őket. Erre múltjuk miatt különben is igen érzékenyek. Ha egyes tsz-vezetők csak a forma kedvéért tartanak közgyűléseket, de a tagságot nem tájékoztatják kellően a tsz ügyeiről, akkor nem is lehet elvárni tőle, hogy hatékonyan beleszóljon a kétháromezer holdas gazdaság vezetésének bonyolult kérdéseibe. Az ilyen ravaszkodó tsz-vezetők a bonyolultabb, főképpen a beruházási ügyeket a közgyűlés végére hagyják, amikor már mindenki fáradt. *A tagok ezt a méltatlan játékot hamar észreveszik és joggal válnak bizalmatlanná.* Súlyosbítja a helyzetet, ha a járási szervek is csak utasítgatják a termelőszövetkezetet, ha megsértik önállóságát, és a tagokban az a vélemény alakul ki, hogy nem érdemes szólni, úgyis az történik, amit a szövetkezetre ráerőszakolnak.

Minden másképp alakul azonban az olyan szövetkezetben, ahol a vezetők és a tagok között őszinte, meghitt, bizalomteljes a kapcsolat. A jó szövetkezeti vezetők nemcsak az 5—600-as létszámú közgyűlésen kérik ki az emberek véleményét (ahol sokan még tartózkodnak a felszólalástól), hanem a brigádértekezleteken, személyes beszélgetéseken, családlátogatás alkalmával, vagy egy-egy munkamenet megszervezése előtt is. A tagoknak nagy örömet okoz, ha javaslatuk a szövetkezetnek valamelyik termelési ágában megvalósul és sikeresnek bizonyul.

Nagy változás jele már az is, mikor a szövetkezeti tag figyel-

Digitized by Google

mezteti társát, ha az valami hibát csinál munka közben. Még nagyobb előrehaladást jelez az, ha a volt egyéni gazda a tsz közgyűlésén vagy brigádmegbeszélésen elmondja véleményét, javaslatait, kifogásait. Ez nagy szó, hiszen falun különösen könnyű haragost szerezni. Mégis egyre többen mondják el javaslataikat, kifogásaikat, *tanulnak meg a közösség dolgairól tárgyalni, vitatkozni.* A szövetkezeti vezetők és a pártszervezetek nagy feladata, hogy bátorítsák ezeket az először felszólaló, az új élettel, jogaikkal és kötelességeikkel igazában csak most ismerkedő embereket.

Lehetőség van a szövetkezetekben arra, hogy mindenki lehetőleg olyan munkát végezzen, amelyhez legjobban ért és amelyhez legnagyobb kedve is van. Micsoda távlatokat, közeli és későbbi változásokat jelez az a tény, hogy nálunk már most 21 mezőgazdasági szakmunkára képeznek ki embereket. A szövetkezeti gazdálkodás jellege, a gépesítés, a nagyüzemi munkaszervezés több szabad időhöz is juttatja a falusi embereket. Jut idejük tanulásra, és szívesen is végeznek különféle tanfolyamokat, hiszen hamar belátják, hogy a szaktudásnak a szövetkezetben nagy értéke, becsülete van. Az új termelési eljárások szakképzett embereket igényelnek. Ezer hold öntözéséhez például legalább 20 öntözési szakmunkás kell, és ismeretes, hogy csak az idén 120 ezer holddal növekedett hazánkban az öntözött terület.

Az új életforma, az egyre korszerűbb gazdálkodás, a műveltség terjedése révén fokozatosan *megváltozik a parasztember viszonya nemcsak a társadalomhoz, hanem a természethez is.* Régen ezt a viszonyt az alkalmazkodás jellemezte. A paraszt tudomásul vette természeti környezetét, sőt alázatosan alkalmazkodott ahhoz. Most a saját szemével látja, naponta tapasztalja, hogy az emberi ész és erő — összefogással, a tudomány vívmányainak alkalmazásával — a korszerűen gazdálkodó nagyüzemben sokat tehet a természet mostohasága ellen. Ki tudná pontosan elmondani, mit élt át a tiszakécskei, a solti, a bölcskei vagy a nagyrédei paraszt, amikor az aszály nyomasztó szorítását érezte, s azután látta azt a vizet, melyet az emberi összefogás, tudás és akarat visz el a szárazsággal, aszállyal küzdő földekre.

De ugyanígy említhetnénk a műtrágyának, a gyomirtó vegyszereknek, a hibrid vetőmagnak, a takarmánykeveréknek és mindannak a többi új dolognak a hatását is, amely szövetkezeteink gazdálkodásában egyre inkább tért hódít. A nagy őszi szárazságok idején is hány parasztember — akinek még nem is olyan rég a ló volt a legkedvesebb állata — csodálta meg a porzó földeken a traktorok, tárcsák, hengerek munkáját, és ismerte el: gépek nélkül nagy baj lett volna.

Az utóbbi években teljesen más lett a parasztok magatartása

Digitized by Google

a gépekkel szemben is. A tíz évvel ezelőtti „traktorellenességnek" már se híre, se hamva, az öt-hat évvel ezelőtti „kombájnellenesség" is a múlté. Ma már a tsz-tagok nem a gépet, hanem a *rossz* gépet, vagy a *lelkiismeretlen* traktorost szidják. Ez pedig nagy különbség. Most már nem maradi gépellenesség, hanem „gépéhség" jellemzi a magyar falvakat. A gépet barátjának, segítőjének tartja a paraszt.

A tsz-parasztok alaposan megvitatják egymás között a szövetkezeti gazdálkodás termelési és technikai újdonságait. Kérdezősködnek a szakemberektől, agronómusoktól, állatorvosoktól, gépészektől is. Az új ismeretek feltartóztathatatlanul terjednek. Ez igen örvendetes, hiszen *a műveltségi színvonal emelkedése az egyik feltétele annak, hogy a szövetkezeti tagok életszemlélete, világnézete, közösségi magatartása megfelelően alakuljon.* Kultúrforradalom nélkül nincs szocialista parasztosztály!

Ismeretesek azok a változások, melyek a felszabadulás óta a falu művelődésében bekövetkeztek. A tsz-ek megalakulása, a szövetkezeti falvak létrejötte új lendületet adott a falvainkban zajló kulturális forradalomnak. Ezt az új lendületet szinte mindenütt tapasztalhatja az, aki mostanában a falvakat járja, de sok új, számokkal kifejezhető jelenség is érzékelteti.

Az idén az általános iskolák levelező és esti tagozatán 46 400 falusi dolgozó tanul. A mezőgazdasági technikumoknak már 196 kihelyezett osztályuk működik. A kihelyezett osztályok és a levelező tagozatok tanulóinak együttes száma megközelíti a 15 ezret. Örülhetünk annak is, hogy 1962-ben falun csak a TIT előadói 57 ezer előadást tartottak, több mint 3 millió 300 ezer hallgató előtt. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók száma egy év alatt 27 százalékkal növekedett. A falusi könyvtárakból 1961-ben 803 ezer olvasó már 14 millió 654 ezer kötetet kölcsönzött ki, vagyis 3 millió 304 ezerrel többet, mint 1959-ben. Három év alatt a falusi könyvvásárlás a kétszeresére emelkedett. A falusi művelődési otthonok száma is évről évre gyarapodik, ma már 2351 faluban van művelődési otthon. A falusi műkedvelő-mozgalomban pedig mintegy 300 000 ember vesz részt. Számítsuk még hozzá ehhez a rádió, a televízió, a film, a napilapok, a folyóiratok, a kiállítások, a tapasztalatcserék, az utazások hatását, és akkor valamennyire érzékelhetjük, hogy mennyi és milyen sokféle ösztönző hatásban, befolyásoló élményben van része a legtöbb szövetkezeti parasztnak.

A kulturális forradalom eddigi eredményeinek bizonyítására szinte minden faluból lehetne lelkesítő példát említeni.

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szövetkezés gazdasági és társadalmi hatására különösen a *tanyasi paraszt* életében következtek be gyors és jelentős változások. Így pl. a szegedi járásban sok tanyán naponta négyszerannyi újságot is vásárolnak, mint 6—7

Digitized by Google

évvel ezelőtt. Van már ebben a járásban 700 televízió is. 1959-ben csak 826-an vettek részt pártoktatásban, tavaly már 7000-en, az idén pedig előreláthatólag 7400-an! Három évvel ezelőtt a szegedi járásban egyetlen ember se tett mezőgazdasági szakmunkás-vizsgát, tavaly már 400-an, az idén pedig 660-an vizsgáztak. A járás könyvtárainak 1959-ben 17 000 kötet könyvük volt, az idén pedig már mintegy 50 000 kötet elégíti ki az olvasnivágyókat. Hat kihelyezett mezőgazdasági technikum működik a járás területén, de újabb ötöt szerveznek! A különböző rendezvényeken, ünnepségeken most körülbelül háromszor annyian jelennek meg, mint a szövetkezetek megalakulása előtt.

Ezek a számok valóban beszédesek és bizonyító erejűek — büszkék lehetünk a bennük megtestesülő eredményekre. De nem szabad e számoktól elkábulni. Ellenkezőleg, hasznosabb, ha mögéjük nézünk. Hiszen hány olyan kisközség van még, amely távol esik várostól, járási székhelytől, fő közlekedési vonaltól, jó úttól és ahová egyáltalán nem jutnak el sem a TIT előadói, sem más előadók. Ismeretes az is, hogy falun jóformán minden előadásra, megmozdulásra, ünnepségre, rendezvényre a *mozgékonyabb emberek mennek* el, néhol 30—40-en, néhol 80—100-an, néhol többen. És rendszerint közülük kerülnek ki a falusi könyvtárak olvasói is. Sőt a könyvvásárlók statisztikáját is ők javítják. Szó volt már arról, hogy tavaly 803 ezerre emelkedett a falusi könyvtári olvasók száma. Ez szép. De bele lehet-e nyugodni abba, hogy *a felnőtt parasztemberek közül, csak 76 ezer* olvas könyvtári könyveket?

A tsz-tagok műveltségének emelése, emberi fejlődése szempontjából *elengedhetetlen, hogy tovább növeljük a falusi népművelési munka hatósugarát és hatékonyságát.* Helyenként nem élnek még eléggé azzal az új lehetőséggel, amelyet a tsz-ek létrejötte teremtett meg. A szövetkezet ugyanis igen kedvező kerete lehet a falusi népművelő munkának. *Szolnok megyében* például a tsz-akadémiák sikere azzal függ össze, hogy a szövetkezetek vezetői, pártszervezetei nagy jelentőséget tulajdonítottak ezeknek az akadémiáknak és rábeszélték a tagságot a részvételre. Van már példa arra is, hogy a tsz magára vállalta a művelődési otthon fenntartását. Ilyen pl. a *kővágóőrsi Dózsa* szövetkezet, amely tagjai művelődéséről ily módon már közvetlenül is gondoskodik.

Az ember élete persze nemcsak munkából, termelésből, tanulásból áll. A tsz-tag is vágyik szórakozásra, összejövetelekre, baráti beszélgetésekre, arra, hogy megszabaduljon a téli unalomtól. *Nagyrédén* a szövetkezeti élet új vonása az is, hogy a munkában összeforrott munkacsapatok tagjai együtt tartanak különféle rendezvényeket: keresztelőt, lakodalmat, disznótort, születésnapi, névnapi ünnepséget. „Ez a folyamat — állapítja meg *Varga Ferenc,* a tsz

Digitized by Google

elnöke — hamarosan azt eredményezi, hogy az együtt dolgozók olykor közelebb kerülnek egymáshoz, mint a közeli rokonok."

Nagyrédén a tagok a tsz vezetőit is meghívják ezekre az összejövetelekre. És ilyen alkalmakkor esetleg többen és őszintébben nyilvánítanak véleményt a közös ügyekről is, mint a hivatalos megbeszéléseken.

Nem volna teljes a kép, ha — a tsz-tagok emberi fejlődését vizsgálva — megfeledkeznénk azokról a hatásokról, melyek a *falu határain kívül* érik őket. Nincs olyan statisztika, amely jelezné, hogy az utóbbi időben a tsz-tagok hány szövetkezeti látogatáson, tapasztalatcserén, ankéton, értekezleten, kiállításon, üzemi látogatáson, színházi estén, kiránduláson vettek részt, hányan üdültek közülük Hévízen, Galyatetőn, vagy Harkányban.

Ami falun régen teljesen ismeretlen és elképzelhetetlen volt, az most gyakori. Ha Csetény községből, a Bakony vidékéről a helyi tsz autóbuszos kirándulást szervez a Balatonhoz, akkor valósággal versengenek a helyekért az emberek. Egy-egy ilyen kirándulás nagy hatással van még az idősebb szövetkezeti tagokra is. Van miről beszélni hetekig. Vajon fel lehet-e mérni annak hatását, hogy például Nagyrédéről a Szőlőskert Tsz tagjai közül az idén már 142-en jártak külföldön turistaként?

Boldog községben is hiába akart volna valaki a tsz megalakulása előtt balatoni kirándulást szervezni. *Lukács Dezső* szövetkezeti elnök szerint nem lett volna jelentkező, mert „arra nem lehetett volna pénzt költeni". Most a boldogiak legutóbbi nyárvégi balatoni kirándulásán 82 személy vett részt, olyanok is, akik már 50 éven felül vannak. Fürödtek, labdáztak egész nap. Mikor Lukács elvtárs megkérdezte tőlük, hogyan tetszik nekik a Balaton, ezt válaszolták: „Mindenre gondoltunk, csak arra nem, hogy ilyen is van a világon." Petrorics Lászlóné pedig még azt is hozzátette, hogy egy ilyen kirándulásért még a búcsút is szívesen felcseréli, pedig eddig az volt számára a legszebb.

Lassan, de érlelődik a falu új embere. Sokfelől jöttek, eltérő múlttal, más nézetekkel — volt cselédek, szegényparasztok, középparasztok, nagygazdák. Közülük sok tízezren már 8—10 éve termelőszövetkezeti tagok, mások az 50-es évek elején már 2—3 évig a termelőszövetkezetben dolgoztak, aztán kiléptek, majd újra visszaléptek. Vannak községek, ahol egy szövetkezet alakult és mindenki annak lett a tagja. De gyakran megtörtént, hogy 3—4 termelőszövetkezetet is szerveztek egy községben, esetleg éppen a hajdani paraszti rétegeződésnek megfelelően. És akik beléptek, azokról mindent lehet mondani, csak azt nem, hogy mindegyikük egyforma mértékben volt meggyőződve a szövetkezés előnyeiről. Sőt akadnak minden faluban olyanok is, akik különösebb meggyőződés nélkül, vagy esetleg meggyőződésük ellenére lettek szö-

Digitized by Google

vetkezeti tagok: *sodródtak* a többiekkel. Van különbség atekintetben is, hogy melyik termelőszövetkezeti tag hol lakott, tanyán, faluban vagy mezővárosban-e. Ez a sokféle ember most együtt gazdálkodik és él. Elindultak már a közösségi öntudat fejlődésének útján, de még csak az út különböző szakaszát tették meg.

A múlt emlékei makacsok. Sok szövetkezeti tag, különösen a volt agrárproletár, volt cseléd, nehezen felejt. Még fel-fel törnek az indulatok, főképpen a „kritikus" pillanatokban. Például amikor valamilyen tisztség betöltésére kerül a sor, akkor sokan még a múlt emlékei alapján ítélnek. Ahol azonban talpán áll a pártszervezet, a tsz vezetése, ott elejét tudják venni az ilyen viták elmérgesedésének és a nyugtalankodókat meg tudják győzni, le tudják csillapítani. Még a látszatát is kerülni kell annak, hogy a vezetés bármelyik régi rétegnek kedvezne. A vezető posztokra a legbecsületesebb és legrátermettebb embereket kell állítani, de most még feltétlenül ügyelni kell arra is, hogy minden egykori paraszti rétegből legyen benn valaki a vezetőségben. Mindez a nyugodt munka, az egészséges előrehaladás feltétele.

•

Az új paraszti osztály megszületését, a szövetkezeti tagok közösségi fejlődését megkönnyíti az a politika, melyet pártunk évek óta folytat. Helyesnek bizonyult az is, hogy az átszervezés idején a párt a falu lakosságára, a szövetkezeti tagokra bízta, hogy akarnak-e együtt dolgozni a volt nagygazdákkal. Ez lényegében rendezte falvainkban a hajdani nagygazdák helyzetét; túlnyomó többségüket bevették a tszbe. Azt kikötötték, hogy két évig nem kerülhetnek vezető tisztségbe, de különben a szövetkezet egyenjogú tagjaiként kezelik őket.

A gyenge tsz-ekben persze nehezen tűnnek el a régi paraszti különbségek. Itt ugyanis az emberek rendszerint egymást okolják a gazdálkodás sikertelenségéért. A veszekedés, a személyeskedés, a múlt emlegetése azután még jobban elmérgesíti a helyzetet. Sok ilyen gyenge tsz-ben gondosan kidolgozzák a fegyelmi szabályzatot, azt, hogy milyen mulasztásért hány munkaegység levonása jár, — de sajnos, kevesebb gondot fordítanak az olyan munkaszervezési, premizálási módszerek bevezetésére, amelyek felkeltenék a tagok munkakedvét, elejét vennék a mulasztásoknak. Természetesen vannak esetek, amikor feltétlenül szükséges a fegyelmi felelősségre vonás. A büntetéssel, a munkaegység-levonással azonban minden tsz-ben óvatosan, megfontoltan kell élni, mert néha többet ártanak vele, mint amennyit használnak. A munkakedv növelését elsősorban nem büntetéssel, hanem anyagi és erkölcsi ösztönzéssel lehet elérni. A szövetkezeti parasztság egységéhez, a

Digitized by Google

közösségi öntudat növekedéséhez a gyenge tsz-ekben is a vezetés, a gazdálkodás megjavításán át vezet az út.

A gyenge tsz-ekben is nagy jelentősége van az okos, emberi szónak. Íme egy példa. A pusztaszeri Kossuth Tsz most igen nehéz helyzetben van: két évük rosszul sikerült. Arról a Kossuth TSz tagjait már senki sem tudná meggyőzni, hogy mostani gazdálkodásuk kielégítő. Szívesen meghallgatnak azonban mindenkit, aki arról beszél velük, hogy mit kellene most tenniük, hogyan találhatnának kiutat nehéz helyzetükből. Szomszédságukban több jó tsz is gazdálkodik, ők is belátják tehát, hogy nem magában a szövetkezésben van a hiba. A maguk szövetkezetében kell a bajt keresniük, hogy jobb vezetéssel, a legmegfelelőbb munkaszervezési, jövedelemelosztási formával ők is előre tudjanak lépni.

Minden közös gazdaságban sok alkalom és lehetőség van arra, hogy a szövetkezet vezetői, a pártszervezet tagjai, az öntudatos szövetkezeti tagok baráti módon vitatkozzanak, beszélgessenek azokkal az emberekkel, akiknek a szívében él még a kétely, akik maradian gondolkodnak, akiket a régi szokások, erkölcsök visszahúznak. Az ilyen őszinte beszélgetések sokat segíthetnek abban, hogy a tagok mielőbb megtalálják helyüket a közösségben. A rendszeres, türelmes politikai meggyőző munka az egyik fontos feltétele annak, hogy mielőbb eltűnjenek a régi paraszti különbségek maradványai, és erősödjék a szövetkezeti tagok közösségi életszemlélete. És ha a szavakkal egyeznek a tettek is, akkor a tsztagok aránylag hamar megértik, hogy számukra a szövetkezet nem csupán munkahely, megélhetési forrás, hanem olyan közösség is, ahol apróbb, nagyobb bajaikban egyaránt számíthatnak paraszttársaikra, a szövetkezet együttes erejére.

A szövetkezés beváltja a paraszti reményeket. A parasztok megbecsült tagjai társadalmunknak, akik össze tudják hasonlítani a jelent a múlttal. Mindez lehetővé teszi, hogy a parasztok a szocializmust építő, népi Magyarországot igazán hazájuknak érezzék, hogy hazaszeretetük megtisztuljon a volt úri osztályok által elterjesztett hamis és korlátolt nacionalizmus minden maradványától.

Tapasztalható a szövetkezésnek az a hatása is, hogy a vegyes nemzetiségű községekben enyhíti és fokozatosan elfeledteti a régi nemzeti ellentéteket. Meggyőző példa erre a szegedi járás több községében bekövetkezett változás. Még nem is olyan régen gyakoriak voltak a nézeteltérések a járás magyar- és délszláv-lakta községeiben. A nemzetiségi hovatartozás itt olykor a parasztok között magasabb válaszfalat vont, mint a holdak száma szerinti elkülönülés. Hat-hét évvel ezelőtt ritkaság számba ment a magyar-délszláv vegyes házasság. A szövetkezetek megalakulása, javuló gazdálkodása ebben a tekintetben is előnyös változásokat hozott.

Digitized by Google

Ma már a magyarok és a délszlávok együtt dolgoznak a tsz-ben, összebarátkoznak, s a vegyes házasság sem ritkaság.

Ha azt vizsgáljuk, hogy a szövetkezetekben hogyan alakul, formálódik az új közösségi ember, akkor szólni kell azokról a parasztfiatalokról is, akik sohasem voltak egyéni gazdák.

Sok kitűnő fiatal nevelődik már a mi szövetkezeteinkben. Persze ők már nem annyira a lovak, mint inkább a gépek iránt érdeklődnek. Sokan közülük már világot is próbáltak, és úgy tértek vissza falujukba. Az a tapasztalat, hogy ha a tsz tisztességes megélhetést, rendszeres előleget biztosít nekik és különösen, ha szakmunkához juttatja őket, akkor szívesen maradnak falujukban a vándorélet helyett. Sőt, a *fiatalok általában könnyebben megbarátkoznak az új életformával, mint az idősebbek.*

A szövetkezeti falu azonban nemcsak a fiataloknak biztosít emberhez méltó életet. Végső soron az idős emberek sorsát is a szövetkezés rendezi. A kialakuló munkamegosztás révén az idősebbeket a tsz-vezetői, a brigádvezetők megkímélik a nehéz feladatoktól. Az ismert feltételek mellett minden tsz-tag nyugdíjjogosult. Igaz: a nyugdíj összege ma még nem nagy, de bizonyos, hogy a tsz-ek gyarapodásával, a népgazdaság további erősödésével az ország egyre jobban tud majd gondoskodni az öreg tsz-parasztokról. Mindenesetre a nyugdíjas tsz-tagoknak a háztáji föld és a tsz-től kapott juttatások segítségével már most is emberibb a sorsuk, mint hajdan, amikor az öreg parasztok többnyire kegyelemkenyéren éltek, és sokszor kellett azt érezniök, hogy terhükre vannak a fiataloknak.

Éppen az öregek megváltozott sorsa bizonyíthatja legmeggyőzőbben, hogy a szocializmusban mennyivel emberségesebb, szebb lesz a paraszti életmód a réginél. Amelyik faluban a tsz-vezetői és tagjai nem feledkeznek meg a munkában elfáradt, magukra maradt öreg parasztokról, ott a közössel is előbb megbarátkoznak az emberek, — fiatalok, idősebbek egyaránt — és tudatuk, emberségük is előnyösebben formálódik.

A szocializmus építése során kedvezően fejlődhetnek a parasztember jellemének új, szép vonásai. A szövetkezeti paraszt megszabadul a föld rabságából, a föld nem törekvéseinek célja, hanem eszköze lesz. A vagyon imádata nem rombolja többé szét a legnemesebb emberi érzelmeket, a szerelem jogai most már tisztán érvényesülhetnek. A nő a hajdani „fehércselédből" a férfi egyenrangú társává lesz, hiszen a szövetkezet a falusi lányoknak, asszonyoknak is munkát, anyagi függetlenséget, jogokat biztosít.

Észrevehetők más változások is a parasztcsaládok belső életében. Az egyéni gazdálkodás idején ugyanis a föld tulajdonjoga révén a családfő egyben *„gazdaságvezetői"* szerepkört is betöltött.

Digitized by Google

Ez nagy tekintélyt adott neki a családon belül, rendszerint ő döntött még a felnőtt családtagok sorsáról is. Ez volt az egyik fő oka a sok érdekházasságnak, hiszen a gyerekek féltek a kitagadástól, amely szégyent, létbizonytalanságot jelentett a régi faluban. A családfőnek ez a fajta „tekintélye" megszűnt, és ezt felváltja most a *gyerekek és szülők igazabb, emberibb kapcsolata.* A fiatalok sem lesik a „jussukat", és akik falun maradnak, azok nem vagyonra várnak, hanem inkább az új mezőgazdasági szakmák iránt érdeklődnek.

Ahogy múlnak a hónapok, évek, úgy gyarapodik a szövetkezeti parasztok műveltsége, formálódik új, szocialista világnézetük. Természetesen ezekhez a változásokhoz sok idő kell. *A türelmetlenség* a régi szokásokkal, hagyományokkal, és különösképpen a vallásos érzésekkel szemben igen sok bajt okozhat. Viszont az új szövetkezeti életforma sok új lehetőséget tár fel: kedvező feltételeket nyújt a parasztok szakmai, általános és politikai műveltségének fejlesztésére. A paraszt a hajdani „természeti" emberből, a technika, a korszerű termelési eljárások iránt érdeklődő emberré változik. A falu légköre ma alkalmas arra, hogy minél több paraszt-ember nagyobb megrázkódtatás nélkül fokozatosan megszabaduljon vallásos világképétől, előítéleteitől, a babonáktól. A javasasszonyok ideje lejárt. *„Ráolvasás"* helyett már a beteg paraszt-ember is inkább a gyógyszerekben bízik. És az orvost — akihez először talán csak azért ment el, mert az nem került pénzbe —, ma már azért is felkeresi, mert tapasztalta, hogy az többet segít rajta, mint a javasasszony, vagy az imádság.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk ma sokszínű képet mutat. Vannak 12 éves és vannak 2 éves közös gazdaságaink. Százával sorolhatjuk a kitűnő tsz-ek nevét, és százával vannak még gyenge szövetkezeteink is. De figyelembe kell venni, hogy a több mint egymilliós tsz-tagságnak mintegy 80 százaléka, alig 2—3 éve tért ennek a gyökeresen új életnek az útjára. És ez nagyon rövid idő. Teljesen érthető, hogy az egységes paraszti osztály kialakításában, az új közösségi parasztember formálásában még csak kezdeti eredményeket értünk el. Örvendetes viszont, hogy egyre több szövetkezetben fogadják el az új életforma normáit. Dolgoznak és eközben változnak. Befogadják a sok új élményt, gondolkoznak és korszerűbbé válik világnézetük. Tudják, hogy ha megértik és segítik egymást, akkor a föld is többet terem.

Az idő múlik, a régi különbségek tompulnak. Sok tapintatos baráti szó, türelmes eszmei-politikai nevelőmunka kell még ahhoz, hogy a tsz-tagok teljes egységbe forrjanak és szocialista életszemléletük teljesen kialakuljon.

Digitized by Google

A nemzeti felszabadító mozgalmak helye az imperializmus elleni harcban

Irta **RIPP GÉZA**

A kapitalizmus olyan társadalmi rendszer, amely egyszerre teremti meg saját fejlődésének és bukásának feltételeit. A kapitalizmus fejlődése csak a proletariátus számának és szervezettségének fokozódásával mehet végbe, viszont a proletariátus létrehozásával és kifejlesztésével a kapitalizmus egyúttal saját sírását is megteremti. A tőkés társadalom e sajátos belső ellentmondásának külső vetülete az imperializmus korában az, hogy az imperializmus létrehozza és kifejleszti a gazdaságilag élenjáró és az elmaradott országok rendszerét, mint az imperializmus létezésének feltételét, s egyszersmind azt az erőt, amelynek objektív helyzetéből következő hivatása az imperializmus megdöntése.

A szocialista forradalom lenini stratégiájának kidolgozásában döntő szerepet játszott az a felismerés, hogy a kapitalizmus fejlődése az imperializmus korában szükségszerűen olyan körülményeket hoz létre, amelyekben a világ túlnyomó részét képező gyarmati és függő országok már nem passzív szerepet játszanak a történelem alakulásában, hanem népeik bekerülnek a világtörténelem alakításának fő áramlatába.

Az imperializmus rendszerének lényegében gyökereznek az okai annak, hogy a gyarmati és függő országok népeinek alapjában demokratikus jellegű nemzeti felszabadító mozgalmai elválaszthatatlanul összefonódnak a proletariátus szocialista forradalmi mozgalmával. Már Lenin rámutatott arra, hogy a szocialista forradalom nemcsak az egyes országok forradalmi proletárjainak a saját burzsoáziájuk ellen vívott harca lesz, hanem „az imperializmus által elnyomott valamennyi gyarmatnak és országnak, valamennyi függő országnak harca" is az imperializmus ellen. E két eltérő jellegű és célú mozgalomnak az ad közös irányt, hogy mindkettőnek az imperializmussal szembeni forradalmi fellépés a lényege.

A nemzeti felszabadulás útjára tért országok megítélésének fő kritériuma: az imperializmushoz való viszonyuk. A gyarmati és függő országokban minden társadalmi átalakulás alapja a nemzeti függetlenség kivívása; ezért haladó társadalmi mozgalmaik szük-

Digitized by Google

ségképpen antiimperialista jellegűek. Ezeknek a mozgalmaknak az antiimperialista jellege azonban nem korlátozódik pusztán a nemzeti függetlenség kivívására; ez ugyanis önmagában még nem szünteti meg a forrását annak az antagonizmusnak, amely az imperializmussal szembeállítja őket. Hogy ez az antagonizmus megszűnjön, ahhoz a gazdaságilag elmaradott országoknak a nemzeti függetlenségen kívül azokat a feltételeket is ki kell vívniuk, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy az élenjáró országokhoz felzárkózzanak. Ehhez pedig el kell érniök, hogy gyökeresen megváltozzék az imperializmus világrendszerében és a kapitalista világgazdaságban elfoglalt helyzetük.

A nemzeti felszabadító mozgalmak továbbfejlődése szempontjából döntő jelentősége van annak, hogy azok az országok, amelyek nemzeti függetlenségüket most vívták ki, nem ismételhetik meg a kapitalista fejlődésnek azt az útját, amelyet a fejlett tőkés országok előttük megjártak. Az új történelmi helyzet nemcsak lehetetlenné teszi ezt számukra, de új perspektívát is ad nekik, s ez a perspektíva magában foglalja az imperializmussal és a kapitalizmussal való szembefordulást. Mint Lenin írta: „... a világforradalom eljövendő döntő ütközeteiben a földkerekség népessége többségének eredetileg a nemzeti felszabadulás jegyében folyó mozgalma a kapitalizmus és az imperializmus ellen fog fordulni és talán nagyobb forradalmi szerepet fog játszani, mint hinnénk."[1]

A nemzeti felszabadító mozgalmaknak ez az értékelése a határvonal a marxista és a liberális-reformista felfogás közt. A liberális-reformista felfogást az jellemzi, hogy amint általában az imperializmus és a demokrácia viszonyát vizsgálva, a problémának csak a formális vonatkozásait képes felismerni, úgy a nemzeti felszabadító mozgalmak és az imperializmus viszonyának speciális kérdésében is figyelmen kívül hagyja e viszony lényegét. E szemlélet szerint a nemzeti függetlenség deklarálásával lényegében véget ér az imperializmus elleni harc, a gyarmati rendszer korunkban végbemenő felbomlása pedig az imperializmus végét jelenti.

A liberális-reformista állásfoglalással szemben a marxizmus különbséget tesz a nemzeti felszabadító mozgalmak és az imperializmus viszonyának formális és lényeges vonásai között. Igaz: a nemzeti függetlenség kivívása az alapfeltétele és kiindulópontja a társadalmi és gazdasági viszonyok átalakításának. De ha ez nem párosul az imperializmus világrendszeréből való kiszakadással és azzal a törekvéssel, hogy a nemzeti felszabadító mozgalmakat tovább folytassák egészen a tőkés világgazdaságban kialakult „munkamegosztás" gyökeres megváltoztatásáig, akkor a nemzeti füg-

[1] Lenin: A Kommunista Internacionálé III. Kongresszusa. Művei. 32. kötet, Szikra 1953. 518. oldal.

Digitized by Google

getlenség deklarálása egymagában lényegében csak formailag változtatja meg az ország helyzetét. Ennek a megkülönböztetésnek a rendkívüli jelentősége abban van, hogy feltárja: a nemzeti felszabadító mozgalmak és az imperializmus közti antagonizmus nem ér véget a gyarmati rendszer felbomlásával, hanem csak az imperializmus rendszerének felszámolása szüntetheti ezt meg.

* * *

A nemzeti felszabadító mozgalmak fejlődése szempontjából döntő jelentőségű a nemzetközi feltételek alakulása, mindenekelőtt a szocializmus és az imperializmus közti erőviszonyok megváltozása. Az októberi forradalom győzelme után az imperializmus meggyengülése, a kapitalizmus általános válságának időszaka nyitotta meg az utat a nemzeti felszabadító mozgalmak számára, s a szocializmus világrendszerré válása teremtette meg a feltételeit a gyarmati rendszer felbomlásának. A kapitalizmus általános válsága tette lehetővé a nemzeti felszabadító mozgalmak kifejlődését, s az utóbbiak maguk is annak fő tényezőivé váltak.

A mai történelmi időszakban gyökeres változások bontakoznak ki a gyengén fejlett országok és az imperialista hatalmak kapcsolataiban. Előrehalad az a folyamat, amely a politikai függetlenség kivívása mellett a még fennálló gazdasági függés megszüntetésére irányul, és ezzel együtt annak a sajátos polarizációnak a felszámolására, amely a gyengén fejlett és az élenjáró országok között alakult ki az imperializmus korában. Ez a folyamat olyan időszakban megy végbe, amelyben a szocialista világrendszer példáját nyújtja a gazdasági elmaradottság felszámolásának. Az imperializmusnak célja, hogy akadályozza és eltorzítsa ennek a folyamatnak az érvényesülését. A szocialista tábor létezése azonban arra kényszeríti a nemzetközi imperializmust, hogy — legalábbis formáját tekintve — mindinkább megváltoztassa a gyengén fejlett országokkal szembeni magatartását. A nemzetközi imperializmus azonban az új formák között is azon igyekszik, hogy megőrizze a régi tartalmat, vagy legalábbis annak legfőbb vonásait.

Ezekre a formai változásokra hatással vannak az imperializmus világrendszerében végbemenő átalakulások is, amelyek kihatnak a gyengén fejlett országok és az imperialista hatalmak kölcsönös kapcsolataira, s a nemzeti felszabadító mozgalmak előrehaladásának fontos új nemzetközi feltételét alkotják. A termelés társadalmasításának objektív tendenciája a mai kapitalizmusban nemzetközi állammonopolista szövetségek kialakulására vezet. Ezek az állammonopolista szövetségek az imperializmusra jellemző tendenciáknak új formákban való jelentkezését hozzák magukkal. Ez vonatkozik az imperializmusnak a nemzeti felszabadulás útjára tért országokhoz való viszonyára is. A nemzetközi állammonopolista

Digitized by Google

szövetségek a kollektív kolonializmus egyesített erejével harcolnak azért, hogy a gyarmati rendszernek korunkban végbemenő felbomlásával az imperialista hatalmak és a gazdaságilag gyengén fejlett országok kapcsolata — a már szükségszerűnek elismert formális változáson túl — ne alakuljon át gyökeresen. A modern neokolonializmusnak az a fő törekvése, hogy megakadályozza a gyengén fejlett országok gazdasági struktúrájának radikális átalakítását, a kapitalista világgazdaságra az imperializmus korában jellemző „munkamegosztás" felszámolását.

•

Belső viszonyaikat és nemzetközi kapcsolataikat tekintve a gazdaságilag gyengén fejlett országok rendkívül változatos képet nyújtanak, jelenlegi helyzetüket tekintve mégis három fő csoportba sorolhatók. Az első csoport: azok az országok, amelyek a végső felbomlásban levő gyarmati rendszer utolsó tartozékai. A második csoportot azok az országok alkotják, amelyek formálisan függetlenek ugyan, de valójában politikailag, gazdaságilag és katonailag teljesen az imperialista világrendszertől, illetve egyes imperialista hatalmaktól függenek, s így a még gyarmati sorban levő országokkal együtt az imperialista világrendszer részét alkotják. Végül a harmadik csoportba azok az országok tartoznak, amelyek az őket érintő belső és nemzetközi kérdésekben általában önállóan, az imperializmus uralkodó befolyásától mentesen foglalnak állást. Ezek a függetlenné vált országok már nem tartoznak az imperialista világrendszerhez, de részei még a tőkés világgazdaságnak. Néhányukban ugyanis viszonylag erős hazai burzsoázia fejlődött ki, s ami még fontosabb: gazdasági életükben még igen erős pozícióik vannak a nemzetközi monopóliumoknak, és a legtöbbjük életében alapvető szerepet játszó külkereskedelem jellegét és irányát döntően az imperialista hatalmakkal kialakult sok évtizedes „munkamegosztás" határozza meg. Ezek az országok tehát kisebb-nagyobb mértékben még függenek az imperialista államoktól, mert a tőkés világgazdaságban azoké az uralkodó szerep. Az idegen monopoltőke uralkodó gazdasági pozíciója természetesen ezen országok politikai függetlenségét is veszélyezteti.

A gazdaságilag elmaradott országoknak ez a csoportosítása természetesen nagyon általános, és csak a fő típusok megjelölésére alkalmas. Egyes országok sem a második, sem a harmadik csoportba nem sorolhatók be egyértelműen, s azok az országok is, amelyek nyilvánvalóan a harmadik csoportba tartoznak, nagyon különböznek egymástól belső társadalmi berendezkedésük és nemzetközi kapcsolataik tekintetében.

A nemzetközi imperializmus a gyengén fejlett országok e három csoportjával szemben más-más magatartást tanúsít. Az első

Digitized by Google

két csoporthoz tartozó országokban arra irányul fő törekvése, hogy fenntartsa és fokozza uralkodó befolyását, s megtartsa őket az imperializmus világrendszerében. A harmadik csoportba tartozó országokkal szemben politikailag arra törekszik, hogy a nyíltan reakciós elemeken kívül az ingadozó irányzatokat, mindenekelőtt a nemzeti burzsoázia képviselőit is a maga oldalára állítsa. Gazdaságilag a fennálló függést akarja megőrizni és erősíteni, mindenekelőtt azzal, hogy megakadályozza ezeket az országokat gazdasági struktúrájuk gyökeres megváltoztatásában, ami nélkül nem szüntethetik meg gazdasági függésüket. A nemzetközi imperializmus fő eszköze — a régi pozícióin kívül — az, hogy a gyengén fejlett országokkal való kapcsolatainak befolyásolására ma még nagyobbak a gazdasági erőforrásai, mint a szocialista országoké. Súlyos hiba volna tehát az, ha lebecsülnénk azt a befolyást, amelyet a nemzetközi imperializmus ezeknek az országoknak legtöbbjére gyakorol.

•

A vezető imperialista hatalmak és a nemzeti felszabadulás útjára tért, gazdaságilag gyengén fejlett országok közti viszonynak az az alapja, hogy egyaránt a tőkés világgazdasághoz tartoznak. A köztük levő viszonyban ezért az a tendencia uralkodik, amely az imperializmus korában kialakult „munkamegosztás" fenntartására irányul. A kapitalista „munkamegosztásnak" ez a rendszere a tőkés világgazdaság keretei között nem teszi lehetővé a gyengén fejlett országok számára, hogy megismételjék az iparilag fejlett tőkés országok példáját. Ez a rendszer és a felszabadult országok törekvése antagonisztikus ellentmondást rejt magában.

A nemzeti felszabadulás útjára tért országokban az elmaradottságnak és a gazdasági függőségnek a felszámolása ugyanannak a dolognak a két oldala. Ha gazdasági elmaradottságuk felszámolását komolyan veszik, akkor szembe kell kerülniük az imperializmussal.

A tőkés világgazdaságban kifejlődött „munkamegosztás" azzal járt, hogy a gyengén fejlett országok gazdasági struktúrája a nemzetközi monopóliumok szükségleteinek megfelelően alakult ki, s ez a struktúra a gazdasági függőség és kizsákmányolás alapja. Ebből az is következik, hogy a gyengén fejlett országok többségében a gazdaság export-szektora teljesen elszakadt a belső munkamegosztástól, s fejlődése csaknem teljesen a nemzetközi monopóliumoktól függ, sőt sok országban a külföldi tőke kezében, vagy annak ellenőrzése alatt van. Az egyoldalú fejlődés nemcsak az exportszektort szolgáltatta ki azonban a nemzetközi monopóliumoknak, hanem az arányos belső fejődés hiánya miatt sok gyengén fejlett ország importálni kénytelen csaknem minden, számára szükséges

Digitized by Google

terméket is. Ennek a kétirányú függőségnek a következtében abnormálisan magas az exportnak az összes termeléshez és az importnak az összes fogyasztáshoz való aránya. Jellemző, hogy Angliában — amely a fejlett tőkés országok közül viszonylag a legnagyobb külkereskedelmi tevékenységet folytatja — az export az összes terméknek mintegy 16 százaléka, de Bolíviában 30, Ghanában 35, Malájföldön 45 százalék, a nagy olajtermelő országokban — Irak, Kuwait, Szaud-Arábia — pedig még magasabb az arány. Ez a kétoldalú gazdasági függés rendkívül súlyosan nyomja a gyengén fejlett országok fizetési mérlegét, s ezzel egyik legfőbb akadálya gazdasági fejlődésüknek: a növekedés import-igényei rendkívül nagyok, az export méretei és az árak viszont teljesen a monopóliumok befolyása alatt állnak és az ő érdekeik szerint alakulnak.

A tőkés világgazdaság spontán mechanizmusa állandóan újratermeli a gazdaságilag élenjáró és elmaradott országok között ezeket a viszonyokat, amelyek az imperializmusra jellemzők. A nemzetközi monopóliumok és állammonopolista szövetségek tudatosan tovább fokozzák e spontán tendenciák hatását. Az így kialakult gazdasági kapcsolatok megváltoztatása döntő szakasza a nemzeti felszabadulási mozgalmaknak.

*

Jelenleg a nemzeti felszabadulás útjára tért országok antiimperialista harcának lényegében az első szakasza zárult le a nemzeti függetlenség kivívásával, az imperializmus világrendszeréből való kiszakadással. A nehezebb és hosszantartóbb feladat még hátra van: a gazdasági függőségnek és az elmaradottságnak a megszüntetése. A most felszabadult országok közül még a haladás élén járók is csupán a kezdetén tartanak ennek az útnak. Mégis hiba volna lebecsülni eredményeiket. A legfontosabb eredmény az, hogy megteremtődtek egy új fejlődési irányzat lehetőségei, megnyílt az út a gazdasági elmaradottság és függőség felszámolásához.

Gazdasági téren az a legfontosabb eredmény, hogy az utóbbi években emelkedett a gyengén fejlett országok részesedése a tőkés világ ipari termelésében. Ezt mutatják az alábbi adatok:

A TŐKÉS VILÁG TELJES IPARI TERMELÉSÉNEK SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA[2]

	1938	1948	1953	1958	1959	1960
Iparilag fejlett területek	88,1	89,6	89,7	87,3	87,7	86,9
Iparilag gyengén fejlett területek	11,9	10,4	10,3	12,7	12,3	13,1

[2] Monthly Bulletin of Statistics. 1961. nov.; Statistical Yearbook. U. N. 1961.

Digitized by Google

Az 1950-es évek közepéig az uralkodó irányzat az volt, hogy csökkent a gyengén fejlett országok részesedése a tőkés világ ipari termelésében, azóta — ha nagyon lassan is — megváltozott ez a tendencia. Ennek a változásnak egyik fontos vonása az, hogy nagyon alacsony az ütemkülönbség; a másik az, hogy a javulást főként a kitermelő ipar fejlődése okozza. A gyengén fejlett országok részaránya a tőkés világ kitermelő iparában az 1938-as 18,5 százalékról 1953-ig 25,2, 1960-ig pedig 35,7 százalékra nőtt. A feldolgozó iparban való részesedésük azonban 9,8-ról mindössze 11 százalékra emelkedett ebben a 22 évben. Ez a nagy aránytalanság önmagában is azt bizonyítja, hogy mind az elmaradottság, mind a gazdasági függőség fennmaradt; hiszen — egyebek mellett — a kitermelő iparban igen erősek a nagy monopóliumok pozíciói. A gyengén fejlett országok legfontosabb nyersanyagának, az olajnak a kitermelése például csaknem 90 százalékig a nagy amerikai, angol és holland monopóliumok kezében van. A gyengén fejlett országokban él a tőkés világ lakosságának több mint kétharmada, de a gépeknek és felszereléseknek csak 3, a kohászati termékeknek pedig 5 százalékát termelik itt. Az ipar fejlődésének ez a struktúrája mutatja, mennyire a nemzetközi imperializmus befolyása alatt áll a gazdasági növekedés a gyengén fejlett országokban.

A gyengén fejlett országok helyzetének egy másik fontos vonása, hogy gyorsabban nőtt lakosságuknak aránya a tőkés világ összlakosságához, mint bruttó termelésük aránya a tőkés világ összes termeléséhez képest. A legutóbbi években a gyengén fejlett országokban 4, a fejlett tőkés országokban 3 százalék volt a bruttó termelés évi átlagos növekedése; a lakosság növekedése viszont az országok első csoportjában évi 2,2, a másodikban pedig csak 1,2 százalék. Ha tehát a jelenlegi arányok nem változnának, akkor az egy főre jutó termelésben a gazdaságilag elmaradott országok sohasem érhetnék utol a fejlett tőkés országokat, s mintegy száz évre volna szükségük ahhoz is, hogy ezeknek *mai* színvonalát elérjék. Az ipar fejlődésében bekövetkezett változások tehát végeredményben nem tudták megakadályozni, hogy fokozódjanak az elmaradott és fejlett országok közti különbségek.

Az elmúlt időszakban a gyengén fejlett országok iparában lassan ugyan, de nőtt az egy főre jutó termelés; mezőgazdaságukra viszont — amely pedig ezeknek az országoknak legtöbbjében a nemzetgazdaság fő ága — a stagnálás, sőt gyakran a visszaesés a jellemző. Ezt mutatják a következő táblázat adatai:

Digitized by Google

AZ EGY FŐRE JUTÓ ÉLELMISZERTERMELÉS A TŐKÉS VILÁGGAZDASÁG KÜLÖNBÖZŐ TERÜLETEIN[3]

(1952/53 — 1956 57 = 100)

	Háború előtti színvonal	1948/49–1952/53	1953/54–1957/58	1958—1959	1959—1960	1960—1961
Nyugat-Európa	93	89	102	106	109	110
Észak-Amerika	85	99	99	102	102	101
Óceánia	108	102	98	106	101	105
Latin-Amerika	104	97	101	105	102	99
Dél- és Délkelet-Ázsia	108	92	101	105	107	109
Közel- és Középkelet	94	91	102	103	104	103
Afrika	95	96	100	97	95	94

A táblázatból világosan kitűnik: Nyugat-Európában és Észak-Amerikában az egy főre jutó élelmiszertermelés jelentősen meghaladja a háború előtti színvonalat; a gyengén fejlett területek közül Latin-Amerikában, Dél- és Délkelet-Ázsiában a legtöbb évben alatta maradt a háború előtti igen nyomorúságos színvonalnak is, Afrikában pedig e körül ingadozott. A gyengén fejlett országok életében döntő szerepet játszó mezőgazdaság még az iparnál is világosabban mutatja a köztük és az élenjáró tőkés országok között levő szakadék mélyülését. Nem hat tehát túlzásnak Felipe Pazos, latin-amerikai közgazdász vélekedése: „Van okunk azt hinni, hogy néhány latin-amerikai országban és bizonyára más kontinensek néhány elmaradott országában nem az előrehaladás a közvetlen probléma, hanem a visszaesés elhárítása."[4]

Ezek után nem meglepő, hogy a tőkés világban létrehozott összjövedelemnek a megoszlása a következő:

A FEJLETT ÉS GYENGÉN FEJLETT ORSZÁGOK NEMZETI JÖVEDELMÉNEK MEGOSZLÁSA ÉS VISZONYLAGOS ARÁNYUK VÁLTOZÁS A TŐKÉS VILÁG ÖSSZJÖVEDELMÉBEN[5]

	1951		1959	
	A nemzeti jövedelem összege (milliárd $)	Százalékos arány	A nemzeti jövedelem összege (milliárd $	Százalékos arány
A gazdaságilag fejlett országok csoportja	407,5	87,6	622,6	90,3
A gyengén fejlett országok csoportja	57.6	12.4	66.9	9.7
Összesen:	465,1	100,0	689,5	100,0

[3] The State of Food and Agriculture, 1961. 14. 1. FAO., Róma. 1961.
[4] Idézi Gunnar Myrdal: An International Economy. 152. l. New York, 1957.
[5] Statistical Yearbook. 1960. U. N.

Digitized by Google

Mindössze nyolc év alatt 12,4 százalékról 9,7 százalékra csökkent tehát a gyengén fejlett országok részesedése a tőkés világ összjövedelméből. A gyengén fejlett országok nagyobb népességszaporulata miatt a viszonylagos növekedés legfontosabb mutatója, az egy főre jutó nemzeti jövedelem alakulása nyilvánvalóan még tovább fokozza az országok két csoportja közötti, amúgyis rendkívül éles kontrasztot. Erre utalnak az alábbi összehasonlítások, amelyek az egy főre jutó nemzeti jövedelem alakulását mutatják az Egyesült Államokban és néhány gyengén fejlett országban:

AZ EGY FŐRE JUTÓ NEMZETI JÖVEDELEM[6]

	1939		1953		1957/58	
	dollár	% arány az USA-hoz viszonyítva	dollár	% arány az USA-hoz viszonyítva	dollár	% arány az USA-hoz viszonyítva
Egyesült Államok	554	100,0	1908	100,0	2164	100,0
Mexikó	61	11,0	200	10,5	234	10,8
Brazília	46	8,3	215	11,3	218	10,1
Bolívia	47	8,5	55	2,9	—	—
Egyiptom	85	15,3	112	5,9	112	5,2
India	34	6,1	57	3,0	60	2,8
Ceylon	63	11,4	108	5,6	110	5,1
Burma	24	4,3	43	2,3	48	2,2
Indonézia	22	4,0	—	—	48	2,2

A táblázat adatai nemcsak azt mutatják, hogy az Egyesült Államokban tízszer-, hússzor-, sőt még többszörannyi nemzeti jövedelem jut egy főre, mint a gyengén fejlett országokban, hanem azt is, hogy az uralkodó irányzat: ennek a különbségnek az erősödése.

A gazdaságilag gyengén fejlett országok további fejlődésére meghatározó befolyása van annak az általánosan ismert ténynek, hogy az imperialista hatalmak és a gyengén fejlett országok közti kapcsolatnak törvényszerű vonása a tőkés világgazdaság mai szerkezetében a köztük levő antagonizmus állandó éleződése. És ami különösen jellegzetes: az imperialista burzsoázia nem is lát kiutat ebből a helyzetből. Az angol Times a közelmúltban így írt erről: „Az Ázsiának, Afrikának és Dél-Amerikának nyújtott segély évei után lassanként felismertté vált, hogy a rés azok között „akiknek van" és „akiknek nincs", nemhogy szűkülne, de még mindig széle-

[6] N. Smelev: O nyekapitalisztyicseszkom putyi razvityija ekonomicseszki otsztalih sztran. Voproszi Ekonomiki. 69. old. 1962. május. (A szerző számításai az ENSZ adatai alapján.)

Digitized by Google

sedik. Az egy lakosra jutó reáljövedelem a fejlett országokban évi 2,5 százalékkal emelkedik, az elmaradott országokban pedig mindössze 1 százalékkal. Gazdagok és szegények az egész világon egyre messzebb kerülnek egymástól."[7]

A nemzetközi imperializmus a tőkés világpiacra gyakorolt uralkodó befolyását kihasználva, a nemzetközi cserearányok alakításával is igyekszik hatást gyakorolni a nemzeti felszabadulás útjára tért országok fejlődésére. A cserearányok alakítása a gyengén fejlett országok kizsákmányolásának legkényelmesebb formája. A tőkés világpiacnak már hosszú évtizedek óta uralkodó tendenciája, hogy — ritka kivételektől, főként háborús időszakoktól eltekintve — a fejlett tőkés országok által exportált ipari késztermékek árai egyre magasabbak a gyengén fejlett országokból importált nyersanyagok áraihoz képest. Vagyis a cserearányok az utóbbiak rovására tolódnak el. A legutóbbi évtizedben az exportárak és a cserearányok így alakultak:[8]

EXPORT-ÁRAK (1950 = 100)

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Összes árucikkek	121	118	112	111	111	113	116	112	110	111
a) Nyersanyagok	121	106	102	106	101	102	104	98	96	96
b) Iparcikkek	119	121	116	114	115	120	123	123	123	127
					CSEREARÁNYOK					
a) Elmaradott országok	107	92	93	98	96	93	90	88	91	91
b) Ipari országok	95	100	103	101	102	102	103	107	106	107

Ezekből az adatokból kitűnik, hogy — a koreai háború által okozott rövid konjunkturális időszakot kivéve — az egész periódust a cserearányoknak a gyengén fejlett országok szempontjából szinte rohamos rosszabbodása jellemezte. Ez dollárok milliárdjait szivattyúzta át a gyengén fejlett országokból az imperialista hatalmakba, megfosztva az előbbieket gazdasági növekedésük nélkülözhetetlen eszközeitől. Különösen az 1957—58-as válság idején romlott a gyengén fejlett országok helyzete s azóta sem javult. Sőt 1961-ben újabb rosszabbodás következett be: export-cikkeik árai újabb 3 százalékkal süllyedtek. Nem indokolatlanul állapította meg az angol pénzügyi körök lapja: „Az egész háború utáni időszakban az utolsó év volt a legkedvezőtlenebb a nyersanyag- és élelmiszer-exportáló országok számára."[9] A cserearányok ilyen

[7] The Times, 1962. augusztus 7.
[8] A Monthly Bulletin of Statistics U. N. 1960—1961 számai alapján.
[9] The Financial Times. 1961. dec. 22.

Digitized by Google

alakulása következtében az imperialista országok évi 14—16 milliárd dollár haszonra tesznek szert. Ehhez járul még a tőkekivitelből származó évi 4—6 milliárd jövedelmük. Ez a nyereség messze felülmúlja a gyengén fejlett országoknak nyújtott segélyeket és az oda irányuló új tőkebefektetéseket. A cserearányoknak ez az alakulása nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a nyersanyagtermelő országok világkereskedelmi helyzete gyengül: részesedésük az 1948-as 30,2 százalékról 1961-ig 20,7 százalékra csökkent.[10]

Ehhez még hozzá kell tenni, hogy a korunkban végbemenő technikai forradalom mindenekelőtt az élenjáró országok feldolgozó iparában érvényesül. A termelékenység rendkívül gyors emelkedése ellenére ezeknek a termékeknek a viszonylagos árai állandóan emelkednek, viszont a technikai fejlődés által kevésbé érintett gyengén fejlett országok nyersanyagtermékeinek a viszonylagos árai folyamatosan csökkennek. Az imperialista hatalmak a technikai fejlődés vívmányait is a gyengén fejlett országok kizsákmányolásának fokozására használják fel.

A „szegények" és a „gazdagok" közti rés állandó növekedése a tőkés világgazdaságban érvényesülő antagonizmus éleződésének jele. A vezető imperialista hatalmak és a gyengén fejlett országok közti szakadék mélyülése szükségképpen szembeállítja az országok e két csoportját egymással. A vezető és elmaradott országok közti különbség fokozódása annak bizonyítéka, hogy a nemzeti felszabadulás útjára tért országok nem szüntethetik meg elmaradottságukat, ha a nemzeti-demokratikus átalakulás antiimperialista konzekvenciáit nem vonják le teljesen.

*

A szocialista országok gyors fejlődése az egyik legfontosabb forradalmasító tényező, amely a gyengén fejlett országokat az imperializmus világrendszerével szembeállítja. A szocialista országok nagy része ugyanis maga is gazdaságilag elmaradott ország volt, és így fejlődésük világosan bizonyítja: a tőkés világgazdaságban jelenleg érvényesülő polarizáció nem valami természeti csapás, hanem az imperializmus korszakára jellemző törvényszerűség, melynek hatását csak a tőkés világgazdaság mai rendszerének radikális átalakításával, a gyengén fejlett országok társadalmi-gazdasági viszonyainak és nemzetközi kapcsolatainak forradalmi megváltoztatásával lehet megszüntetni.

A nemzetközi gazdasági viszonyoknak döntő szerepük van annak a kérdésnek az eldöntésében, hogy a nemzeti felszabadulás

[10] Handelsblatt 1962. szept. 28—29.

Digitized by Google

kivívása után ezek az országok a fejlődés kapitalista vagy szocialista útját fogják-e választani. A XIX. században a nemzeti-demokratikus átalakulás programja elválaszthatatlan volt a kapitalista fejlődés perspektívájától, s annak legprogresszívebb formáját képviselte. Az imperializmus korszakának jelenlegi feltételei között a nemzeti-demokratikus átalakulásnak és a fejlődés kapitalista útjának ez az összekapcsolása már nem ad reális alternatívát a nemzeti felszabadulás útjára tért országoknak. A fejlődés tőkés útján a gyengén fejlett országok nem képesek arra, hogy történelmileg viszonylag rövid idő alatt felszámolják, vagy akár csak jelentősen mérsékeljék is a köztük és a fejlett tőkés országok közötti ellentmondást. Emellett figyelembe kell venni, hogy ezek az országok a kapitalizmust a legrosszabb oldaláról, mint imperialista kapitalizmust ismerték meg, s minden hátrányát tapasztalhatták, nagyrészt anélkül, hogy előnyeit is megismerhették volna. A fejlődés tőkés perspektívája tehát már csak ezért sem nagyon vonzó számukra.

Mindezek következtében a nemzeti-demokratikus átalakulás programja a gyengén fejlett országokban nemcsak antiimperialista, hanem végső konzekvenciáiban antikapitalista program is, amely — ha következetesen végigviszik — magában hordja a szocializmusra való áttérés perspektíváját is — az adott korszaknak és az egyes országok belső viszonyainak megfelelő formák között.

A nemzeti felszabadulás útjára tért és az imperializmus világrendszeréből kiszakadt országok közül jó néhány a fejlődés szocialista útját vallja az egyedül elfogadhatónak. Kétségtelen, hogy a szocializmus jelszava gyakran nem tudományos jelszó ezekben az országokban, hanem egyszerűen csak a jobb élet utáni vágy kifejezése. A nemzeti burzsoázia pedig arra is törekszik ezzel a jelszóval, hogy elhomályosítsa az osztályellentéteket, hogy szembeállítsa egymással a szocializmust és az osztályharcot. De hiba volna, ha a szocialista út hangoztatásában *csak* demagógiát látnánk, s nem látnánk benne egyúttal annak a beismerését is, hogy a fejlődés tőkés útja nem teszi lehetővé a gyengén fejlett országok előtt álló feladatok megoldását.

A nemzeti burzsoázia a valóságban természetesen a fejlődés kapitalista útjában van érdekelve, az ő vezetésével tehát nem mehet végbe a nemzeti-demokratikus átalakulás programjának teljesen következetes végrehajtása és a fejlődés szocialista útjára való áttérés, a kedvező nemzetközi feltételek és a haladó erők nyomása eredményeként azonban számos, ezzel a perspektívával összhangban levő reform valósítható meg.

A nemzeti felszabadító mozgalmak továbbfejlődésének ez az objektív tendenciája a nemzetközi és a belső osztály-erőviszonyok

Digitized by Google

alakulásának megfelelő ütemben és formában fog utat törni magának.

*

Az imperializmus számára létkérdés, hogy kialakítsa az együttműködés valamilyen formáját a gyengén fejlett országokkal. És ha a vezető imperialista hatalmak és a gyengén fejlett országok közti antagonizmusnak az okai a mai kapitalizmus lényegében gyökereznek is, hiba volna azt hinni, hogy az imperialistáknak nincsenek eszközeik arra, hogy ilyesfajta, bár időleges, de busás hasznot hajtó együttműködést teremtsenek meg és tartsanak fenn. Figyelembe kell venni azt is, hogy a gyengén fejlett országokban vannak olyan, ma sokhelyütt még igen jelentős szerepet betöltő erők, amelyek kiváltságaik megőrzése céljából hajlamosak az imperializmussal való együttműködésre. És ami a legfontosabb: a nemzetközi imperializmusnak ma még hatalmas gazdasági erőforrások állnak rendelkezésére a gyengén fejlett országok fejlődésének befolyásolására.

A nemzeti felszabadulás útjára tért országok számára kínált imperialista program ma a nemzetközi monopóliumok és a nemzeti burzsoázia érdekeit igyekszik összeegyeztetni. Ez a program a gazdasági kölcsönök és segélyek felhasználásával a külföldi tőke és a hazai magántőke fejlesztésére, a Nyugattal való gazdasági kapcsolatok erősítésére és a szocialista országokkal kifejlődőben levő kapcsolatok visszaszorítására, a „szabad vállalkozásnak" kedvező belső feltételek biztosítására, és az ezekben az országokban pozitív szerepet játszó állami beavatkozás korlátozására, a hagyományos nemzetközi „munkamegosztás" fenntartására és a gazdasági struktúra lényeges megváltoztatásának akadályozására irányul. A mai világhelyzet akkora alkalmazkodókészséget kényszerít rá az imperializmusra, hogy egyes különleges esetekben még bizonyos strukturális átalakulásokban is hajlandó közreműködni. A szocialista táborral való együttműködés ugyanis lehetővé teszi a gazdaságilag elmaradott országok számára, hogy olyan gazdaságfejlesztési programot dolgozzanak ki, amely a tőkés világgazdaságban érvényesülő „munkamegosztás" következtében létrejött gazdasági struktúrának lényeges megváltoztatását irányozza elő. Az imperialista hatalmak helyenként kénytelenek közreműködni ezeknek a programoknak a megvalósításában, ha nem akarják elveszteni befolyásukat ezekben az országokban. A szocialsita országokkal való gazdasági kapcsolatnak az az egyik fontos előnye a gyengén fejlett országok számára, hogy az imperialista hatalmak kénytelenek számolni érdekeikkel.

*

Az imperializmusnak számos olyan eszköze van ugyan, amelylyel akadályozhatja a demokratikus átalakulás programjának meg-

Digitized by Google

valósítását és eltorzítja a nemzeti felszabadulás útjára tért országok fejlődését, de már nem olyan erős, hogy meggátolhassa a nemzeti-demokratikus átalakulás végigvitelében ezeket az országokat, ha következetesen antiimperialista magatartást tanúsítanak.

A nemzeti-demokratikus átalakulás végigvitelének és a fejlődés antikapitalista útjára való áttérésnek a feltételei országonként jelentősen különbözők: egyes gyengén fejlett országokban viszonylag jelentős hazai burzsoázia fejlődött ki, másokban pedig csak a csírái vannak meg a tőkés termelési viszonyoknak. Ez utóbbi országokban gyakran még megvan a kollektív földtulajdon, az áru- és pénzkapcsolatok rendkívül fejletlenek, az új államhatalom szerepe növekszik, s mindez megakadályozhatja a magánkapitalizmus megerősödését, korlátozhatja és visszaszoríthatja a külföldi tőke pozícióit, elejét veheti az osztályellentétek kifejlődésének, és így a termelőerők rendkívüli elmaradottsága ellenére is megvan a lehetőség a fejlődés kapitalista szakaszának elkerülésére. Ezekben az országokban általában szűk az az imperializmus által korrumpált réteg, amelynek érdeke, hogy szembeszegüljön a fejlődésnek ezzel a perspektívájával. Negatív tényező viszont az, hogy ezekben az országokban nincsenek kommunista pártok, vagy nagyon gyengék, ennek következtében a haladó irányzatokban is igen nagy az eszmei bizonytalanság, s ez akadályozza a nemzeti-demokratikus átalakulás tudományos programjának kidolgozását, és megkönnyíti az imperializmus ideológiai és politikai behatolását. Azokban az országokban viszont, amelyekben a tőkés viszonyok már meglehetősen fejlettek, a fejlődés szocialista útjára való áttérést csak akkor lehet kivívni, ha legyőzik a tőkés viszonyok fennmaradásában érdekelt osztályok ellenállását.

A továbbfejlődés útjának belső feltételei szempontjából a gazdaságilag gyengén fejlett országok nagy részében döntő jelentősége van az agrárkérdés megoldásának. Ezekben az országokban az agrárkérdés megoldatlansága miatt még jelentősek a feudális és félfeudális viszonyok. Ezek a legfőbb akadályai az imperializmussal való következetes szembefordulásnak és ezzel együtt a gazdasági elmaradottság és függőség felszámolásának. Az agrárkérdés megoldása ma a legfontosabb belső feltétele a nemzeti-demokratikus átalakulás végrehajtásának.

Hibás volna az a feltételezés, hogy a továbbfejlődés útját minden érdekelt országnak a legközelebbi jövőben kell véglegesen eldöntenie. Ez az állásfoglalás káros előreugrás volna, figyelmen kívül hagyná a nemzeti-demokratikus átalakulás soronlevő feladatait, mint például a földkérdés megoldását, a külföldi monopóliumok tevékenységének korlátozását stb. Számos országban ez a magatartás az imperialistaellenes erők megoszlásához vezetne és

Digitized by Google

az adott helyzetben hátráltatná a nemzeti-demokratikus átalakulás soronlevő feladatainak a megvalósítását. Hogy azonban ezeket a soronlevő feladatokat hogyan oldják meg, az igen nagy mértékben befolyásolja a fejlődés további útjának megválasztását.

A szocialista világrendszer létezése teremtette meg a gazdaságilag gyengén fejlett országok számára a fejlődés új útjának lehetőségét. A fejlődés nem-kapitalista útja a társadalmi fejlődés objektív követelménye ezekben az országokban, de ez a követelmény nem valósulhat meg automatikusan. Az egyik tényező, amelynek döntő hatása van arra, hogy a fejlődésnek tőkés vagy antikapitalista útját választják-e: a szocializmus és az imperializmus harca. A másik tényező: az imperialistaellenes, ingadozó és az imperialistabarát erők között folyó belső osztályharc alakulása.

A nemzeti felszabadulás útjára tért országok helyzetének további alakulása szempontjából döntő jelentősége van annak, hogy fejlődésük objektív tendenciája találkozik olyan, a világgazdaságban és a nemzetközi politikában végbemenő törvényszerű változásokkal és erőeltolódásokkal, amelyek elősegítik nekik, hogy következetesen megvalósítsák a nemzeti-demokratikus átalakulás feladatait, majd áttérjenek a fejlődés új szakaszára.

SZECSŐDI LÁSZLÓ

(1924—1962)

Lapunk zártakor kaptuk a tragikus hírt arról, hogy Szecsődi László elvtárs, szerkesztő bizottságunk tagja, a párt Központi Bizottsága tudományos és kulturális osztályának helyettes vezetője repülőgép-szerencsétlenség következtében életét vesztette.

Szecsődi László elvtárs személyében áldozatkész pártmunkást, a marxista filozófia tehetséges művelőjét, a marxizmus eszméinek szenvedélyes propagandistáját veszítettük el. Korai halála mélységesen megrendít mindenkit, aki személyesen vagy munkái alapján ismerte őt, s aki tudja, milyen fáradhatatlanul és milyen példaadó elvhűséggel dolgozott tudományos és kulturális életünk egészséges fejlődésének továbbvitelén. Emlékét, amely munkájának eredményeiben tovább él, kegyelettel megőrizzük.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A kubai válság és előzményei

A Kuba körül létesített amerikai tengeri blokád a második világháború befejezése óta eltelt időszak legválságosabb szakaszába, a termonukleáris háború szakadékának szélére taszította az emberiséget.

A nyílt és közvetlen katonai támadás hosszasan előkészített terve világosan jelezte: az Egyesült Államok szélsőségesen reakciós körei — a tavalyi, kubai zsoldosokkal végrehajtott sikertelen playa-gironi támadás után — most amerikai egységekkel akarták végrehajtani a Kubai Köztársaság megsemmisítését.

•

A Batista bukását követő első hónapokban az amerikai kormánykörök a „forradalom" szót még egyáltalán nem találták ijesztőnek azon a kontinensen, amelyen csak az utolsó negyedszázadban mintegy ötven katonai lázadás, felkelés, államcsíny zajlott le, utánuk pedig minden a régiben maradt. Igaz, a havannai munkások általános sztrájkja és a bevonuló Felkelő Hadsereg azonnal elsöpörte a Batistát felváltó Cantillo tábornok „forradalmi katonai juntáját". De ekkor még azt hitték, hogy a bukott diktátor távozásával be is fejeződött a forradalom. Azért is hitték ezt, mert az Egyesült Államok ekkor még *politikailag is birtokon belül érezte magát*, s ezért azt kívánta, hogy a diktatúra elleni forradalom egyszerű személycserével vezetődjék le.

A tényleges hatalmat gyakorló Felkelő Hadsereg és a felfegyverzett nép lendületes támadása azonban gyorsan eltávolította a politikai hatalmi szervekből, a kormányból, a köztársasági elnöki székből a kettős hatalom időszakában felhalmozódott és a további fejlődést gátló tényezőket. Miután megszűnt a kettős hatalomszerű átmeneti állapot, s minden szinten létrejött az egyértelmű néphatalom (február 16-án Fidel Castro vette át a kormány elnöki tisztét is), a forradalom — az amerikai elképzelésekkel ellentétben — határozottan, következetesen haladt előre. Ázsia és Afrika sok fiatal, önálló államától eltérően a kubai forradalom nem torpant meg a burzsoázia osztályuralmát szolgáló politikai függetlenségnél, hanem — a fegyveres harc idejében tett ígéretéhez híven — haladéktalanul hozzákezdett, hogy kielégítse az elnyomott és kisemmizett nép, elsősorban a parasztság, az agrárproletariátus jogos gazdasági és szociális követeléseit.

Minthogy Kubában a megművelt földnek csaknem a fele az amerikai monopóliumok tulajdonában volt, itt az agrárreform — amelynek megvalósítása minden más polgári demokratikus forradalomnak is alapfeladata — nyomban felszínre hozta a forradalom fő konfliktusát: a gyarmati-félgyarmati pozícióit védelmező Egyesült Államok és a gazdasági függetlenségért, politikai szuverenitásért küzdő kubai nemzet közötti konfliktust. Samuel

Digitized by Google

Shapiro, a michigani állami egyetem professzora — aki az 1962-es őszi válság napjaiban harmadszor járt Kubában — a konfliktus mélyebb okait kutató történészként állapította meg: „Azon a napon, amikor a „barbudo"-k (szakállasok) bevonultak Havannába, véget ért az a régi jó idő, amelyben nagy amerikai profitok termettek cukorból, szerencsejátékból, olajfinomítókból, telefon- és villamossági monopóliumokból."[1]

Az Eisenhower-kormány, hogy visszahozza a „régi szép időket", nyíltan szembefordult a Kubai Köztársasággal. Ezzel a forradalom megfojtására indított agresszió rövid prológusa után megkezdődött a drámai küzdelem első felvonása.

•

Az Egyesült Államok kormánya ekkor még meggyőződéssel hitte, hogy a *gazdasági agresszió* változatos módszereivel viszonylag gyorsan kapitulációra kényszerítheti az országot, amelyet előzetesen hat évtizeden át a kereskedelmi és gazdasági függés ezernyi szálával kötött gúzsba.

Nem nyílt katonai akcióval, hanem hosszadalmas gazdasági kifárasztással kezdték a kubai agressziót. Először az amerikai külügyminisztérium a diplomáciai jegyzékek egész tömegét küldte; ezekben kizárólag az amerikaiak földjéről, bányáiról, üzemeiről, azonnali kártérítésről, teljesíthetetlen uzsorakamatokról beszélt. A diplomáciai jegyzékek sorozatát bombazáporok követték, amelyeket a floridai partokról startoló repülőgépek szórtak a sárguló cukornádültetvényekre és a gyárakra. 1959. május 17-én hangzott el a sierrai La Platában a földreform-törvény. Két hónappal később, július 25-én amerikai eredetű robbanóanyag romba döntötte a Niagara-cukorfinomítót, s országszerte égett a cukornád.

Azután új taktikába kezdtek. Úgy okoskodtak: Kuba gazdasági élete teljesen az észak-amerikai piac függvénye. Ha tehát lehetetlenné teszik a cukor kivitelét, akkor nincs az a kormány, amely meg ne bukna.

1960-ban azonban ez az okoskodás már nem volt helytálló. Számításon kívül hagyta, hogy a világon óriási változás ment végbe, hogy a kubai cukornak már nem feltétlenül az Egyesült Államok az egyedüli vásárlója, hogy a kapitalista világpiac mellett létezik a szocialista világrendszer.

A kubai gazdasági élet gépezetének fontos emeltyűi voltak még amerikai kézen, így például az olajfinomítók. De mikor az amerikaiak a kubai gazdasági élet megbénítása céljából ezeket is leállították, a kubai kormány állami kezelésbe vette mindezeket.

Ebben a helyzetben egyik intézkedés maga után vonta a másikat. Ha a kubai kormány nem tette volna meg az élet diktálta gyors intézkedéseket, akkor a forradalom már az első nagy támadás, a gazdasági agresszió idején vereséget szenvedett volna, annál is inkább, mert a gazdasági szankciók egyben a következő agresszió feltételeit is meg akarták teremteni. A Kubába irányuló amerikai kivitel teljes leállítása (minimális élelmiszer- és gyógyszer-szállítástól eltekintve) már a

1 The Nation 1962. szept. 12.

Digitized by Google

tervezett új agresszió jellegét is érzékeltette.

*

1960 őszén fegyveres, mégpedig *kubai emigránsok által végrehajtandó fegyveres támadás* előkészületei bontakoztak ki.

A kizárólag amerikai gépekkel felszerelt kubai ipar, mezőgazdaság és közlekedés életét az alkatrészek utánpótlásának leállításával igyekeztek megbénítani. A munkanélküliség és az ellátási gondok növelésével akartak válságos helyzetet teremteni. Azt remélték, hogy így egyfelől lekötik a mindennapi élet ezernyi gondjával küszködő forradalmi szervek teljes energiáját, másfelől pedig a közhangulat romlásával növelik a rendszerrel elégedetlenkedők táborát, aktivizálják a szigeten maradt és a szigetre átdobott diverzánsokat.

Fidel Castro 1960 szeptemberében az ENSZ ülésszakán a világ elé tárta az Eisenhower-kormány Kuba-ellenes agresszív politikájának előzményeit és további céljait. Ebben a beszédben már arra is figyelmeztette a világszervezetet, hogy Kennedy (akkor még csak mint szenátor és elnökjelölt) kubai ellenforradalmi erőkkel akarja visszaállítani Kubában a monopóliumok és latifundiumok „demokráciáját".

1961. január 21-én, Kennedy hivatalba lépésének napján azonban — az előlegezett bizalom gesztusaként — a kubai kormány megszüntette a milícia készültségi állapotát, és kijelentette, hogy hajlandó az egyenjogúság és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján rendezni a vitás kérdéseket.

Kennedy pedig — mintegy első válaszként — megerősítette az Eisenhower-adminisztrációnak a Kubával való diplomáciai kapcsolat megszakításáról szóló 1961. január 4-i döntését. Ettől kezdve Kuba már tulajdonképpen a hadüzenet nélküli háború körülményei között élt. Mind több diverzáns egységet dobtak át Floridából és a közép-amerikai kiképző táborokból, egymást érték a szabotázs-akciók, a berepülések, ágyúzták a santiagói olajfinomítókat, majd bombázták a havannai repülőteret. Mindezt betetőzte 1961. április 17-ének hajnalán a playa-gironi invázió.

Az elnök már néhány nappal előbb így jellemezte az amerikai kormány magatartását: „Intézkedéseket kell foganatosítanunk, mielőtt a kubai rendszer nagy veszélyt jelentene...", de — tette hozzá — úgy, hogy a fegyveres erők semmi körülmények között sem vesznek részt a Kuba elleni intervencióban." Más szóval azt jelentette ez, hogy a Fehér Házban időszerűnek látják a kubai ellenforradalmárok akciójának megkezdését, de még feleslegesnek tartják a közvetlen amerikai beavatkozást.

Az Egyesült Államok kormánya — bízva a sikerben — megelégedett azzal, hogy az általa kiképzett és felszerelt zsoldosokat saját légierejének és flottájának fedezetével kísérje a kubai partokig. A terv az volt, hogy kellő szélességű hídfőállás kiépítése után az amerikai hadihajóról partra szállítják a már az Egyesült Államok területén megalakult ellenforradalmi Miro Cardona-kormányt. Ezt az Egyesült Államok

Digitized by Google

természetesen azonnal elismerte volna és — úgy tervezték — a latinamerikai országok is. Így az Egyesült Államok az új kormány kérésére, tehát „törvényes" alapon avatkozhatott volna be, a forradalmi kormány ellen.

Ez a kaland azonban csúfos kudarcot vallott, elsősorban azért, mert teljesen nélkülözte a kubai nép támogatását. Sőt, mi több, a rosszul felfegyverzett nép 72 óra alatt a Disznó-öböl mocsaraiba szorította és megsemmisítette a partraszállt zsoldosokat. Kuba most már nem elszigetelten vívta igazságos háborúját: a közvetlen beavatkozásra kész amerikai katonai köröket meggondolásra késztette a szocialista országoknak, elsősorban a Szovjetunió kormányának félreérthetetlen figyelmeztetése, a világ haladó erőinek elemi erejű tiltakozása, a latinamerikai országok népeinek szolidaritása.

•

A kubai zsoldosokkal végrehajtott playa-gironi agresszió kudarca után mindenki bizonyosra vehette, hogy az Egyesült Államok minden előzőnél nagyobb szabású és jobban előkészített támadást készít elő a második drámai ütközetből is győztesen kikerült szigetország ellen. Hogy azonban a harmadik támadást milyen erők hajtják végre, az csak a másféléves előkészítő akciók mérlegének elkészítésekor, 1962 nyarának végén dőlt el.

Minthogy a kubai emigráció demoralizálódott és kiábrándult az 1961 áprilisi zsoldos invázió sikertelensége miatt, Washington hozzálátott, hogy előkészítse *a latin-amerikai országok kollektív agresszióját.* Kennedy e célból fogalmazta meg kongresszusi üzenetét, majd 1961 nyarán a Latin-Amerika támogatását hirdető *„Szövetség a haladásért"-programot.* E program keretében az Egyesült Államok és szövetségesei tíz év alatt 20 milliárd dollárt irányoztak elő bizonyos földreform-, továbbá oktatási, szociális és egészségügyi reform-tervek végrehajtására. A fő cél azonban az, hogy ellensúlyozzák a kontinens megalázott és kifosztott tömegei számára mind vonzóbb példának, a sikeresen fejlődő kubai forradalomnak a hatását. Kennedy összekapcsolta a népeknek szóló ígéretet az amerikai segéllyel végbemenő evolucionista fejlődés illúziójának táplálását az uralkodó körök ijesztgetésével és zsarolásával.

A Kuba elleni akciók egyik állomása volt az *Amerikai Államok Szervezete* külügyminiszteri tanácsának 1962. január 22-én Punta del Esté-ben tartott rendkívüli ülése is, amelyen az amerikai delegáció minden eszközt latba vetve kizáratta Kubát a szervezetből. A Punta del Este-i értekezlet után az Egyesült Államok elrendelte a Kuba elleni *teljes kereskedelmi és gazdasági blokádot,* s végleg beszüntetett mindennemű szállítást, most már beleértve az élelmiszer- és gyógyszerszállítást is. Hasonló szankciók alkalmazását követelte a latin-amerikai országoktól, s a hajószállítmányok beszüntetésének igényével lépett fel NATO-beli szövetségeseinél, sőt a semleges országok hajózási vállalatainál is. Az 1961—62-ben aszály sújtotta országot kereskedelmi blokáddal akarták megfojtani.

Az új intervenciós tervek készítői az általuk előidézett kártevés mellett számításba vették

Digitized by Google

az elmaradott, monokultúrás gazdaságot örökölt ország minden *objektív nehézségét*, de még a politikai életben elkövetett *szubjektív hibákat is*, például azt, hogy a szocialista forradalom egységes marxista—leninista pártjának létrehozását kezdetben nem jelentéktelen szektás hibák és torzulások gátolták. Az amerikai sajtó 1962 első hónapjaiban nyíltan írt arról, hogy a kubai forradalmi erők küszöbön álló szakítása megkönnyíti az új inváziós terv végrehajtását.

Mindez új reményeket ébresztett a playa-gironi kudarc után demoralizálódott kubai emigrációban. 1962 első felében ismét meggyorsult a kiképzésük Floridában és a közép-amerikai támaszpontokon, szaporodtak kalóztámadásaik és megnövekedett az akciók mérete. 1962 nyarán az „Alfa—66" nevű terrorszervezet Kubába menő hajókat tartóztatott fel a nyílt tengeren, a „Forradalmi Diákbizottság" kalózhajója havannai házakra nyitott tüzet, a Guantanamóban gyülekező zsoldosok — a nyugati lapok információja szerint — provokációra készültek. Egyszóval. 1962 első felében — akárcsak 1961 áprilisában — elkészült az új agresszió terve.

De ez alkalommal már az intervenció megkezdése előtt felszínre kerültek a számítási hibák.

A „Szövetség a haladásért"-programról már néhány hónappal életbeléptetése után bebizonyosodott, hogy életképtelen. Egyrészt az amerikai kormány — a dollár-diplomácia taktikájának megfelelően — halogatta az első évre esedékes segélyösszegek folyósítását. Másfelől a legtöbb latin-amerikai kormány nem is hajlandó teljesíteni a magára vállalt reform-javaslatot. Így azután a New-York Times (1962 július 17-i számában) maga is kénytelen volt elismerni, hogy *a kontinens országaiban a gazdagok tovább gazdagodnak, a szegények tovább szegényednek.*

Egyaránt vonatkozik ez az emberekre és az országokra. A latin-amerikai államok egyoldalú, monokulturás gazdasága teljesen a nyersanyagok exportjától és az amerikai monopoltőke által diktált árpolitikától függ. A gyengén fejlett országok legutóbbi kairói konferenciája — amelyen szép számmal vettek részt latin-amerikai delegációk is — megállapította, hogy a nyersanyagok árának akár csak 5 százalékos esése is semmissé teszi a külföldről kapott teljes gazdasági és pénzügyi segélyt.[2] Ez pedig 1962-ben olyan súlyos helyzetet teremtett, hogy a Szövetség igazgatója, Theodor Moscoso körlevélben közölte: jobbnak látja, ha elhalasztják az augusztus 17-re tervezett első évforduló megünneplését, mert az eddigi eredmények nem igazolják a programot, s annak realizálása rettenetesen kiábrándító és majdnem áthághatatlan akadályokba ütközik.

A forradalmi Kuba pedig a teljes gazdasági blokád ellenére is lépésről lépésre leküzdi a gyarmati uralom maradványait és megoldja jelenlegi súlyos problémáit. A külföldi monopóliumok és

[2] A latin-amerikai országok legfontosabb termékeinek átlagos árindexe a New York-i piacon 12 év óta a legmélyebbre zuhant: 1950—51-ben 335 volt, 1962-ben 365. Így pl. Brazília, Kolumbia stb. 1959-ben 50 kiló kávéért 90 dollárt, 1962-ben már csak 33 dollárt kap.

Digitized by Google

a nagybirtok-rendszer felszámolása után 1961-ben — Amerika földjén elsőnek — véget vetettek az analfabétizmusnak, 1962-ben hozzákezdtek az elmaradott agrárország iparosításához, a cukorra épülő monokultúrát kiegészítő sokrétű, belterjes mezőgazdaság kifejlesztéséhez. Ami a jelent illeti, kétségtelen, hogy a gazdasági nehézségeknek jegyrendszer, a városi emberek és köztük a munkások ellátásának átmeneti romlása a következménye. A lakosság túlnyomó többségét kitevő parasztság helyzete azonban összehasonlíthatatlanul jobb, mint a forradalom előtt volt. Az előbb már idézett Shapiro kijelentette, hogy „ha Kuba túléli a jelenlegi válságot, távlati gazdasági kilátásai meglehetősen jók... Bármely ésszerű termelési rendszer sokkal nagyobb virágzást fog teremteni Kubában, mint amilyenben az amerikai gyámság alatt részük volt. *Kuba két-három éven belül határozottan előre kell hogy lépjen, maga mögött hagyva a »Szövetség a haladásért« haszonélvezőit.*"

Sikerült előrelépni az egységes forradalmi párt megteremtésében is, ami a legfőbb politikai feltétele a gazdasági problémák megoldásának is. A mozgalmon belüli szektás, dogmatikus hibák és torzulások határozott kiküszöbölése, a kormány és a tömegek közötti hagyományos bizalom további erősödése teljesen szétfoszlatta a szakadásra spekuláló ellenség reményeit. A független szocialista hazáért minden áldozatra kész nép nagy egységben készült fel, hogy visszaverje az új támadást.

Mivel pedig 1962 nyarának végén már nemcsak az újjászervezett zsoldos erők támadása fenyegetett, hanem az *amerikai fegyveres erők közvetlen agressziója is,* a kubai kormány a súlyos helyzetben ismét a Szovjetunióhoz fordult. Ernesto Guevara és Emilio Aragones augusztus 27. és szeptember 2. között moszkvai megbeszélésükön — amint ezt a nyilvánosságra hozott jelentés közölte — a gazdasági tárgyalásokon kívül véleménycserét folytattak azokról a fenyegetésekről is, amelyeket agresszív imperialista körök intéznek Kuba ellen. A további, gyorsan pergő drámai események jobb megértésére idézzük a kommüniké erre vonatkozó részét: „Tekintettel ezekre a fenyegetésekre, a Kubai Köztársaság kormánya azzal a kéréssel fordul a szovjet kormányhoz, hogy az *fegyverek és kubai katonák kiképzésében részt vevő műszaki szakemberek küldésével nyújtson segítséget Kubának.* A szovjet kormány figyelemmel megvizsgálta a kubai kormány kérelmét, és e kérdésben megegyezés jött létre."[3]

*

A kizárólag Kuba védelmét szolgáló egyezmény aláírása után az Egyesült Államok szélsőséges agresszív körei riadót fújtak. A szélsőségesen reakciós szenátorok és képviselők a félteke veszélyeztetéséről szónokoltak. A háborús hisztériát szító sajtó teljes erővel hozzálátott, hogy megváltoztassa az amerikai közvéleményt, amely — a Newsweek szerint is — 90 százalékában ellenezte a közvetlen támadást. A nagy képes magazinok előrángatták Monroe 139 éves nyilatkozatát. A „tartós doktrina" védelmében a Time azt követelte, hogy sebészi beavatkozás gyorsaságával hajt-

[3] Népszabadság, 1962. szept. 4.

Digitized by Google

sák végre a közvetlen amerikai inváziót, Kuba elözönlését.

Még ebben a periódusban is hallatszanak józanabb, a válság végletekig való kiélezése ellen szóló amerikai hangok. A november 6-i „félidős"-választás közeledtével azonban mindinkább elnyomta ezeket a revansra váró republikánusok kórusa. A demokrata párti ultrák viszont — már a jövőbe, az 1964-es elnökválasztásra tekintve — „Kuba megmentését" követelték.

Ilyen előzmények után Kennedy elnök — engedve a szeptember 13-i sajtóértekezleten általa is megbélyegzett „vakmerő beszédeket tartó felelőtlen elemeknek" — október 22-i televíziós nyilatkozatában bejelenti, majd elrendeli a Kuba körüli haditengerészeti blokádot, a guantanamói bázis további megerősítését és az egész hadsereg készültségi állapotba helyezését. A Pentagon szélsőséges, kalandor hajlamú tábornokai azonban ezzel sem elégedtek meg: a Floridában ugrásra készen álló ejtőernyősökkel és haditengerészeti erőkkel meg akarták kezdeni Kuba *azonnali elözönlését*. Azzal az ürüggyel, hogy meg kell szüntetni a szigeten levő szovjet rakétafegyverek fenyegetését, valóra akarták váltani régi tervüket, véglegesen fel akarták számolni a kubai forradalmi rendszert, még akkor is, ha ezzel a háború kirobbantását kockáztatják.

Ezek a fékevesztett körök elmentek a háború szakadékának széléig. 1962 októberének utolsó hetében, a végletekig kiélezett helyzetben a békéért aggódó emberiség — Bertrand Russeltől a szovjet munkásig — ismét Moszkvára vetette tekintetét. És ezúttal sem csalatkozott reményében. Hruscsov elvtárs, abban a levélben, amelyet a szovjet kormány nevében Kennedy elnökhöz küldött, a kubai nép iránti változatlan kötelezettségvállalás és az emberiséggel szembeni felelősség tudatában megmutatta az egyetlen kivezető utat a második világháború utáni idők legsúlyosabb válságából: a Kennedy elnök üzenetében tett ígéret — a Kuba körüli blokád megszüntetése és a Kuba elleni támadásról való lemondás — alapján a Szovjetunió kivonta Kubából a stratégiai fegyvereket. Olyan fordulat volt ez, amely a nyílt katonai összeütközés elkerülése után kihúzta a talajt a Kuba elözönlésére teljesen felkészült kalandorok lába alól. Ez a bátor és határozott lépés azonnal csökkentette a közvetlen *katonai* konfliktus veszélyét és egyben lehetőséget nyitott a Karib-tengeri válság *tárgyalások* útján való megoldására.

*

E cikk írásakor túlságosan korai volna, ha meg akarnánk vonni a drámai gyorsasággal pergő kritikus napok katonai akcióinak és az ezeket követő hosszas, zárt ajtók mögött folyó diplomáciai tárgyalásoknak a teljes mérlegét, vagy éppen a kubai válság végleges megoldásáról beszélnénk.

A történelem azt mutatja, hogy Kuba gyarmatosítására való törekvéseinek megvalósításához az amerikai imperializmus sokféle eszközt tart készenlétben; ezek között megtalálható a provokáció és a blokád, a gazdasági zsarolás és a „nagybot"-politika, a „kubai nép iránti barátságról" szóló képmutató farizeuskodás és az atomháborúval való cinikus fenyegetés.

Digitized by Google

A kubai forradalom győzelme óta zajló események viszont azt jelzik, hogy gyökeresen megváltozott az amerikai imperializmus körüli világ.

Az egész haladó emberiség legteljesebb tiszteletét méltán kiérdemlő hős kubai nép azért tudja mindenre elszánt ellenfelének ellenére is megőrizni forradalmi vívmányait, mert minden válságos helyzetben bizton számíthat a mai világhelyzetet formáló döntő erő, a szocialista világrendszer és mindenekelőtt a Szovjetunió támogatására.

A Szovjetunió *a kubai nép függetlenségének védelmére* szállította Kubába a stratégiai fegyvereket, majd az amerikai elnök ígérete után a *világbéke megőrzése* érdekében szerelte le és szállította el ezeket. A kubai függetlenség és a világbéke megőrzése volt tehát az a két alapvető cél, amely feltétlenül szükségessé tette az ésszerű kompromisszumot, a jelenlegi nemzetközi helyzet legnehezebb problémájának tárgyalások útján való rendezését.

A magyar nép és kormánya, amely szolidáris a kubai nép igazságos ügyével, teljes mértékben helyesli mindazokat a lépéseket, amelyeket a Szovjetunió kormánya ebben az ügyben tett — hangsúlyozta Kádár János elvtárs pártunk VIII. kongresszusán.

Az amerikai blokádnak a szovjet stratégiai fegyverek kivonását követő megszüntetésével enyhült a Kuba körüli válság. E térség nyugalmának és Kuba szuverenitásának teljes biztosításához azonban — mint az utóbbi évek és évtizedek tanulságai mutatják — meg kell még teremteni azokat a feltételeket, amelyek megakadályozzák a válság újbóli kiéleződését. Szükség van olyan garanciákra, amelyek egyszer s mindenkorra lehetetlenné teszik az agressziós kísérletek felújítását. Ezért hangsúlyozta Kádár elvtárs a kongresszusi beszámolóban, hogy „a józan észnek és a békeszerető emberiségnek rá kell szorítani az Egyesült Államok kormányát a nemzetközi jog szabályainak megtartására, arra, hogy kalandorterveit elvetve, tartsa tiszteletben Kuba függetlenségét és szuverenitását".

S. B.

Tovább a győzelmes dimitrovi úton

A Bolgár Kommunista Párt VIII. kongresszusa 1962. november 5—14-én 1001 szavazásra jogosult, 44 tanácskozási jogú küldött részvételével, 63 külföldi testvérpárt — köztük az MSZMP küldöttei — a Hazafias Front pártjainak képviselői és a kormány tagjainak jelenlétében tartotta meg nagyfontosságú tanácskozását. Vendégként megjelentek három afrikai ország demokratikus pártjának képviselői is. A kongresszus olyan nemzetközi légkörben ült össze, amikor az emberiség feje fölött éppen oszladozni kezdtek a közvetlen háborús feszültség, a Kubai Köztársaság ellen alkalmazott Karib-tengeri amerikai blokád miatt támadt konfliktus fenyegető viharfelhői.

A beszámoló, amelyet Todor

Digitized by Google

Zsivkov elvtárs, a Központi Bizottság első titkára tartott meg, bevezetőjében három pontban foglalta össze azokat a világpolitikai problémákat, amelyeknek megoldásától a béke fenntartása függ. Ezek között elsőnek említette a Kuba körüli helyzet végleges rendezésének szükségességét. A Központi Bizottság beszámolója elismerését fejezte ki a Szovjetunió kormányának és személy szerint Hruscsov elvtársnak azért a felbecsülhetetlen értékű tevékenységért, amelynek eredményeképpen a rendkívül kiélezett válságos helyzetben, a világ békeszerető erői és a szocializmus hívei erkölcsi-politikai győzelmet arattak a háború és az imperializmus erői felett. Todor Zsivkov kifejtette, mennyire sürgető a második világháború még mindig nyugtalanító és kísértő maradványainak felszámolása, majd hangoztatta: szigorú nemzetközi ellenőrzéssel végre kell hajtani az általános és teljes leszerelést.

A külpolitikai kérdéseket illetően a központi bizottság kinyilvánította: a Bolgár Népköztársaság együtt a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal híven kitartott a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének elve mellett, egy pillanatra sem feledkezett meg arról, hogy az objektív történelmi fejlődés ennek az elvnek gyakorlati megvalósítását írja elő mindazok számára, akik meg akarják menteni az emberiséget az atomháborútól. De a békés együttélés politikájának veszett ellenségei is vannak — mondotta Todor Zsivkov. — Egyrészt az imperialisták és a háborús gyújtogatók, a nagy monopóliumok urai, másrészt e békére törekvő politika ellenségei, a jobboldali szociáldemokrata pártok, a revizionisták és a dogmatikusok. Noha e politika ellenfelei teljesen ellentétes pozíciókból indulnak ki, lényegében az a törekvésük, hogy aláaknázzák ezt a politikát.

A szomszéd országokkal kapcsolatban a beszámoló utalt arra, hogy Bulgária állandóan javítani igyekszik viszonyát Görög- és Törökországgal. Kiemelte: az utóbbi két évben örvendetesen javult Bulgária és Jugoszlávia viszonya. „Pártunk és kormányunk — úgymond — mindent megtett, hogy szélesítsük a gazdasági, a tudományos és a kulturális kapcsolatokat a szocialista Jugoszláviával. Hasonló készséget és kívánságot tapasztaltunk a jugoszláv kormánynál kapcsolataink szélesítésére. Minden feltétel megvan ahhoz, hogy tovább bővüljön az együttműködés a két ország között. Szerintünk — mondotta — mint azt már nemegyszer hangoztattuk, az ideológiai véleménykülönbségnek nem szabad akadályoznia a két ország együttműködését. Nem érdeke sem a bolgár, sem a jugoszláv népnek, hogy visszatérjünk azokhoz az időkhöz, amikor viszonyunkban a kölcsönös támadások uralkodtak, amikor a gazdasági és kulturális csere a nullára csökkent, sőt még ennél kellemetlenebb dolgok is történtek. Nézeteltéréseink tüzénél az imperialista hatalmak melengették a kezüket."

Albániát illetően Todor Zsivkov kijelentette: „1960 óta az albán párt és kormány antileninista, ellenséges magatartása miatt a két ország és a két párt közötti kapcsolat erősen megromlott. A többi testvérpárttal és szocialista országgal együtt a mi pár-

Digitized by Google

tunk és országunk is sok erőfeszítést tett, hogy marxista—leninista alapon leküzdjük a felvetődött nézeteltéréseket, megőrizzük a régi kapcsolatokat. Az albán vezetők tudatosan szakadár politikát folytatnak, ők az okai, hogy pártjaink között most nincs semmiféle kapcsolat s gazdasági kapcsolataink is befagytak. Mély meggyőződésünk, hogy az Albán Munkapárt leküzdi a marxista—leninista elvektől idegen megnyilvánulásokat, a szektáriánizmust, a dogmatizmust és a nacionalizmust."

A kínai—indiai határvitáról szólva, a beszámoló állást foglalt amellett, hogy a béke és a népek közötti megértés erősítése érdekében rendezni kell és meg kell szüntetni a Kína és India közötti katonai konfliktust. Lehetetlen, hogy két baráti nép, amely a békéért és a népek közötti jóviszonyért küzd, vérét ontsa ebben a konfliktusban. Reméljük, India és Kína megtalálja a vitás kérdések megoldásához vezető utat — mondotta Todor Zsivkov elvtárs.

•

A bolgár kommunisták VIII. kongresszusának fő feladata annak az útnak a kijelölése volt, amelyen az országnak haladnia kell az elkövetkező 20 évben. Az elmúlt időszakra visszapillantva, megállapítható, hogy a Bolgár Kommunista Párt 1958 június első napjaiban tartott VII. kongresszusa óta az országban folyó szocialista építőmunka minden vonatkozásában számottevő eredményekkel járt. Mint ismeretes, a VII. kongresszus folytatta és megerősítette annak az áprilisi plénumnak a határozatait, amelyet 1956-ban közvetlenül az SZKP történelmi jelentőségű XX. kongresszusa után tartottak Szófiában. Az 1958-as kongresszus óta Bulgária dolgozói befejezték a harmadik ötéves tervet: a kitűzött célokat öt év helyett három év alatt érték el. A társadalmi összetermelés ebben az időszakban 53,8 százalékkal, a nemzeti jövedelem 43,1 százalékkal emelkedett, a beruházások összege megkétszereződött. A Központi Bizottság beszámolójából kiderült: az áprilisi plénum és 1961 között a munkások és alkalmazottak reáljövedelme 30 százalékkal, a parasztoké 59 százalékkal nőtt. A megrövidített ötéves terv idején az országban 147 ezer új lakást építettek. Most 1965-ig a munkások és alkalmazottak jövedelmét további 26, a szövetkezeti parasztokét 38 százalékkal akarják emelni. Minden elért eredményhez és sikerhez nagyban hozzájárult a Szovjetunió segítsége, az együttműködés a többi szocialista országgal, a nemzetközi szocialista munkamegosztás. A párt központi bizottsága időközben többször felmérte a helyzetet: tanácsot, útmutatást adott, határozatokat hozott az építkezéseknél, a nehéziparban, a nyersanyagbázis biztosításához, a technikai haladás gyorsításához szükséges soron következő teendők elvégzéséhez.

A két kongresszus közötti időben Bulgáriában változatlanul a nehézipar fejlesztése állott előtérben. Különösen nagy gondot fordítottak a kohászatra, a gépgyártásra, az energetikára és a vegyiparra, mert — mint a kongresszuson hangoztatták — ezeket az iparágakat egy korábbi időszakban a vezetés hibás módszerei folytán meglehetősen elhanyagolták.

Az utóbbi években megterem-

Digitized by Google

tették a termelés gyorsabb növelésének feltételeit. Ennek köszönhető, hogy 1957 óta a kőszénbányászat 56 százalékkal növekedett, az acél- és az elektromosenergia-termelés kétszeresére nőtt, hengerelt árukból a korábbinak 2,3-szorosát, színesfémekből csaknem háromszorosát állították elő. Egyidejűleg új nagy ipari és energetikai központok épültek, amelyek rendkívül kedvező változásokat idéztek elő az egész népgazdaságban.

A VIII. kongresszusra hárult a feladat, hogy számba vegye a mostani negyedik ötéves terv helyzetét, eddigi eredményeit és jóváhagyja az 1961—1980-as időszakra vonatkozó irányelveket. Ezeket szeptemberben hozták nyilvánosságra, s — ugyanúgy mint a mi pártkongresszusunk irányelveit — az ország minden részében gyűlések százain ismertették, megbeszélték a lakossággal.

A bolgár népet joggal tölti el öröm és büszkeség, hogy az egykori gazdaságilag elmaradott kapitalista Bulgária helyén olyan szocialista országot épített, amelynek ipari termelése ma már tizenötször akkora, mint a királyi Bulgáriáé volt s a legfejlettebb kapitalista országokéhoz hasonló színvonalon áll. Ily módon érthető, hogy a kongresszus tervbe vette az ország valamennyi természeti, anyagi, munkaerő tartalékának, a nemzetközi szocialista munkamegosztás erőforrásainak felhasználásával a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtését. 1960-hoz viszonyítva 1970-re háromszorosára akarják növelni az ipari termelést, 1980-ra pedig mintegy hat és fél, hétszeresére. Mindez csak akkor érhető el, ha az energetikai és nyersanyagbázist megfelelően bővítik. Ezért a kőszéntermelésnek a húszéves tervidőszak végére el kell érnie a 80—85 millió tonnát, az elektromos energiának az 50—55 millió kilowattórát. Ez az importált elektromos energiával együtt akkorra 64—65 milliárd kilowattóra lesz.

Növelte a mostani kongresszus iránti érdeklődést az, hogy a VII. kongresszuson hozott határozatok végrehajtása az egyes emberek életére közvetlenül is kedvező befolyást gyakorolt. A többi között mintegy másfél millióra tehető azoknak a dolgozóknak a száma, akiknek fizetését és bérét az utóbbi négy évben felemelték.

•

Ami a mezőgazdaságot illeti: a VII. kongresszus óta az áprilisi plénum határozatainak szellemében e téren is jó eredményeket, számottevő fejlődést értek el. Véget vetettek azoknak a durva hibáknak és kilengéseknek, amelyek a személyi kultusz időszakában a falut sem kímélték. Egész sereg intézkedés történt a termelőszövetkezetek és a tagság anyagi érdekeltségének visszaállítására. A párt és a kormány sokat tett, hogy gyorsabban fejlődjön az állattenyésztés, a szőlő- és a dohánytermelés, a mezőgazdaság több más fontos ágazata. Bulgáriában is megszűnt a mezőgazdasági termékek kötelező beszolgáltatása, életbe léptették a szerződéses felvásárlást. A mezőgazdasági termelés szakosítására és összpontosítására törekedtek, megnagyobbították a termelőszövetkezeti gazdaságokat, a mezőgazdaság ellátását jól képzett szakemberekkel megjavították. Ez is közrejátszott abban, hogy a

Digitized by Google

kedvezőtlen időjárás ellenére 1957-hez képest 1961-ben átlag 18 százalékkal növekedett a mezőgazdasági termelés, az állattenyésztés pedig több mint 32 százalékkal. Az idén júliusban határozatot hoztak a mezőgazdasági termékek felvásárlási és eladási ára közötti arány megjavítására, bevezették a szövetkezeti tagok minimális jövedelmének biztosítását. Minthogy a mezőgazdaság a népgazdaságnak jövedelmező, nyereséget adó ágazatává vált, a parasztság jövedelme is fokozatosan stabilizálódik, közelebb kerül az ipari munkások bérezési feltételeihez. Az egész országban emelkedett a nyugdíjak összege: ma már valamennyi termelőszövetkezeti tag nyugdíjra jogosult, az állam tavaly erre a célra a négy évvel ezelőtti összeg háromszorosát fizette ki.

A kongresszus a bolgár mezőgazdaság távlati fejlesztésének terv-előirányzatát is elfogadta. Eszerint mindenekelőtt a gabonakérdést kívánják megoldani, de az eddiginél gyorsabb ütemben fejlesztik a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermelést is, amelyet a következő húsz évben a mainak két és félszeresére akarnak emelni. Ehhez csaknem négyszeresére növelik a traktorok, háromszorosra az egyéb gépek számát. Húsz év múlva — lelkesítő elképzelés! — 180 000 traktor dolgozik majd a bolgár földeken. (Jelenleg 48 000 a traktorok, 8000 a kombájnok száma.)

A tervek szerint 29 millió dekár föld (egy hold = 5,6 dekár) válik addigra öntözött területté, az egész öntözhető föld 80 százaléka. A nagyszabású természetátalakító terv, amelynek feltételeit nagyrészt a már eddig megépült — s a Bulgáriában járt magyarok előtt is jól ismert — hatalmas vízierőművek, víztárolók, mesterséges tavak biztosítják, végleg megszabadítja az országot a sok kárt okozó, pusztító aszálytól.

A megművelhető földterület Bulgáriában — tekintettel a hegyvidékekre — eléggé korlátozott. Ezért elsősorban a mezőgazdasági kultúrák hozamát kívánják növelni. Az a szándékuk, hogy 1980-ra egy dekáron 270—280 kiló búzát, öt mázsa kukoricát, 3200 kg paradicsomot, 800 kg szőlőt termelnek. Az összeredmény az lesz, hogy a takarmány mennyisége húsz év alatt több mint négyszeresére, a gyümölcs hozama is több mint négyszeresére, a zöldségé több mint kétszeresére növekszik.

Az állattenyésztés, amely Bulgáriában ma még elmarad a növénytermelés színvonala mögött, ugyancsak jelentősen fejlődik. Elérik a hús-, a tej-, a tojásellátás bőségét. Közben átalakul az állattenyésztés struktúrája: a jövőben elsősorban a szarvasmarha-tenyésztésre helyeznek súlyt.

Az előirányzatok szerint 1980-ra 3,3 millió szarvasmarha lesz a bolgár mezőgazdaságban, ebből 1,3 millió tehén, háromezer liter átlagos tejhozammal. A jelenlegi 2,5 milliós sertésállományt 4,4 millióra, a mostani 23,4 milliónyi baromfit 35 millióra szaporítják. Fejlesztik a Bulgáriában nagy jelentőségű juhtenyésztést is.

•

A Bolgár Kommunista Párt VIII. kongresszusa elemezte az ország népének jelenlegi kulturális, művelődési viszonyait, a kormány- és a társadalmi szervek működésének tapasztalatait, a társadalmi és államrend fejlődését.

Digitized by Google

Különösen nagy figyelmet szentelt a pártélet, az eszmei-politikai munka kérdéseinek vizsgálatára.

A párt a VII. kongresszus óta hatalmas munkát végzett, hogy tömörítse sorait, erősítse, állandósítsa együttműködését a pártonkívüliekkel, hogy minél hatékonyabban segíthesse az építőmunka közben adódó bonyolult feladatok megoldását, a nehézségek leküzdését. Mind a beszámoló, mind a kongresszus felszólalói gyakorlati példákkal bizonyították, milyen károkat és bajokat okozott Bulgáriában is a vezetésben érvényesült személyi kultusz, milyen tragikus következményekkel jártak az állami és pártéletre az elkövetett törvénytelenségek. A párt és központi bizottsága nagy erőfeszítéseket tett, hogy helyreállítsa a lenini normákat. „A szocialista törvényesség megsértését, a hatalommal való visszaéléseket, amelyek a személyi kultusz idején történtek, teljes egészében felszámoltuk — mondotta Zsivkov elvtárs. — Rehabilitáltuk azokat, akiket törvénytelenül üldöztek, meghoztuk a szükséges intézkedéseket, hogy a törvénytelen és alaptalan letartóztatások, a szocialista törvényesség megsértésének esetei ne ismétlődhessenek meg. Az állambiztonsági szervek munkáját átszerveztük, s további intézkedéseket hozunk a szocialista törvényesség szilárdítására, és az állampolgári jogok biztosítására."

Az előadó és a felszólalók sok példával bizonyították, hogy a személyi kultusz időszakában a vezetés lebecsülte a pártot és a néptömegeket, csökkent a Központi Bizottság szerepe, a szocialista törvényesség súlyos megsértése következtében sok kommunistát ártatlanul meghurcoltak, s a törvénytelenségek áldozata lett Trajcso Kosztov is, a párt volt titkára, a kiváló és állhatatos kommunista forradalmár. A pártban a félelem és a bizalmatlanság légköre uralkodott. A vita több résztvevője kifejezte azt a meggyőződését, hogy ezek az idők és az ilyen vezetési módszerek sose térhetnek vissza. Sztanko Todorov, a Politikai Bizottság tagja kijelentette: a Bolgár Kommunista Párt számára az SZKP XX. és XXII. kongresszusa világítótorony a szocializmus és a kommunizmus építéséért vívott harcban. „Nyolcadik kongresszusunk — mondotta — a párt dimitrovi vonalának diadala." Mind a kongresszusi beszámoló, mind a hozzászólók emlékeztettek arra, hogy a párt 1956-os áprilisi plénuma már élesen elítélte és határozottan elutasította Vlko Cservenkov személyi kultuszát. Az SZKP XXII. kongresszusa után, annak tanulságai alapján az 1961-es novemberi plénum úgy határozott, hogy Bulgáriában is végig kell vinni a személyi kultusz elleni harcot és kijelölte, milyen tevékenységre van szükség. „Cservenkov úgy vélte — mondta ezzel kapcsolatban Todor Zsivkov —, hogy a párt ilyen értelmű határozatai átmeneti jellegűek, s visszatérnek a régi idők, a régi módszerek." De a párt következetes volt, a Központi Bizottság az első titkár vezetésével külön bizottságot hozott létre, hogy megvizsgálja, milyen törvénysértések történtek, és javaslatokat tegyen a kérdés teljes és végleges megoldására. Mint kiderült, Vlkó Cservenkov és Anton Jugov szembefordultak ezekkel a törekvésekkel, a párt vonalával, veszélyeztették a párt egységét, frak-

Digitized by Google

ciós tevékenységet folytattak, nehézségeket gördítettek a párt és a kormány útjába. Ez a körülmény tette szükségessé az alábbi szervezeti intézkedéseket:

1. Kizárták a párt- központi bizottságából és a felelős államférfiúi munkából Anton Jugovot a szocialista törvényesség durva megsértéséért, valamint a pártvonal és a pártegység ellen irányuló tevékenységéért;

2. kizárták a párt központi bizottságából és a felelős államférfiúi munkából Georgi Cankovot, Ruszi Hrisztovot, Georgi Kumbilievet, Ivan Rajkovot és Apostol Kolcsevet a szocialista törvényesség durva megsértéséért;

3. kizárták a párt központi bizottságból és a párt soraiból Vlko Cservenkovot, mert a pártban és az országban a marxizmus—leninizmustól idegen légkört teremtett, durván megszegte a szocialista törvényességet, súlyos károkat okozott a pártnak és az országnak, továbbá azért, mert pártellenes magatartást tanúsított a központi bizottság áprilisi plénuma után, a pártvonal és a pártegység ellen irányuló tevékenységet fejtett ki;

4. megfosztották a pártban s az állami életben betöltött felelős tisztségétől Hriszto Boevet, a szocialista törvényesség durva megsértéséért."

*

A kongresszus kifejezésre juttatta a Bolgár Kommunista Párt akaratát, hogy továbbra is harcol a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egységéért, mert ez az egység a nemzetközi munkásosztály erejének és legyőzhetetlenségének biztosítéka. Engesztelhetetlen elvi harcot kell folytatni a revizionizmus és a dogmatizmus megnyilvánulásai ellen — mondta ki a kongresszus határozata —, mert megengedhetetlen a hallgatás, ha a nemzetközi munkásmozgalomban — mint jelenleg Albánia részéről — antimarxista, nacionalista, szakadár tevékenység folyik, szektás kalandorkodással, rágalomhadjárattal és hamisításokkal veszélyeztetik a forradalmi erők nemzetközi egységét. „Sem Marx, sem Lenin nem tenték el az elhajlásokat — mondotta Todor Zsivkov a vita tanulságait összefoglaló felszólalásában —, hanem ellenkezőleg: elvi és határozott harcot folytattak azok ellen, azok teljes felszámolásáért. A történelem a legjobb tanú — folytatta. — A történelem most az albán vezetőkkel kapcsolatban is bizonyítja, hogy a marxizmustól való „bal"- vagy jobboldali elhajlás kárt okoz a nemzetközi kommunista mozgalomnak és a szocializmus ügyének, s csak az imperializmus malmára hajtja a vizet. Ez az irányvonal a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom s a szocialista világrendszer lefejezésére és arra irányul, hogy centrifugális erőket hozzon létre, szétzúzza tömör egységünket."

Sok egyetértő hozzászólás után a kongresszus jóváhagyta a Bolgár Kommunista Párt külpolitikájának fő irányvonalát, amelynek alapja, a különböző társadalmi rendszerű országok békés együttélésének lenini elve. A bolgár kommunisták — hangoztatták — megtartják a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom erre vonatkozó határozatait, eltökélten harcolnak a jövőben is minden olyan kísérlet ellen,

Digitized by Google

amely le akarja járatni vagy figyelmen kivül hagyja az erre vonatkozó egyöntetűen kialakított és elfogadott álláspontot. A párt azt vallja, hogy a békés együttélés politikája nem egyhelyben topogás, ellenkezőleg, a szocializmus, a nemzetközi felszabadító harc és a béke erőinek állandó előrenyomulását, újabb és újabb győzelmek, pozíciók kivívását jelenti az imperializmus és a háború erőivel szemben.

A pártkongresszuson egy sereg külföldi testvérpárt küldötte — teljes összhangban a bolgár párt politikai vonalával — ismételten és nyomatékosan felhívta a figyelmet arra, hogy Georgi Dimitrov elvtársnak a Komintern 1935-ös VII. kongresszusán tartott beszámolójában elhangzott megállapításai ma is életbevágó jelentőségűek. Zsivkov elvtárs hangoztatta: Dimitrov jól ismerte mindenféle szektás és dogmatikus elhajlás természetét és lényegét, élesen szembefordult ezekkel, nevetségessé tette képviselőiket, akik a problémák reális megközelítése helyett hangzatos „forradalmi" felhívásokkal hadakoztak.

A pártkongresszus a szocializmus építésének győzelmes befejezését és a kommunizmus építésére való fokozatos áttérést tűzte ki célul a bolgár nép elé. E hatalmas célok eléréséhez fontos feltételként jelölte meg a párt szervező és vezető szerepének növelését. Elégtétellel állapította meg, hogy az utóbbi években kedvezően alakultak a párt erőviszonyai. A pártmunkásoknak mintegy fele ma már közép- és főiskolai végzettséggel rendelkezik. Mind nagyobb lehetőség nyílik a pártdemokrácia fejlesztésére és arra, hogy a pártmunkában előtérbe kerüljenek a társadalmi munkások. A pártmunka minden területén sok nem függetlenített, önkéntes pártmunkás dolgozik. A taglétszám a VII. kongresszus óta több mint 44 ezerrel gyarapodott, jelenleg 528 627. Most az a teendő mondta ki a határozat —, hogy ideológiai vonatkozásban felszámolják a korábbi időszak terhes örökségét, a dogmatizmust, a doktrinerséget, a sablonosságot. Ezek hosszú időn át megakadályozták olyan fontos társadalmi-gazdasági kérdések megvilágítását, mint a forradalom jellege Bulgáriában, az ország iparosításának problémái, az érdekeltség elve, a termelőszövetkezetek távlatai, az árpolitika és hasonlók. Ehelyett helytelen elméletek érvényesültek, amelyeknek alapján a gyakorlati feladatok kijelölése közben hibák keletkeztek. Egyes elméleti kérdéseket mechanikusan alkalmaztak, nem vették figyelembe a konkrét helyzetet, az ország fejlettségi fokát, a rendelkezésre álló feltételeket.

A kongresszus kilencnapos tanácskozása után került sor a párt vezető szerveinek megválasztására. Az új központi bizottság kilenctagú politikai bizottságot választott, köztük két új tagot. Megválasztották a politikai bizottság három póttagját és a Központi Bizottság hattagú titkárságát, a revíziós bizottságot és a központi ellenőrző bizottságot. A párt első titkára ismét Todor Zsivkov lett.

A VIII. pártkongresszus nagy lépést tett előre annak a fejlődésnek az útján, amely a Bolgár Kommunista Pártot és a bolgár népet előbbre viszi a kipróbált, győzelmes dimitrovi úton. Ezen az úton a bolgár kommunisták — a

Digitized by Google

legteljesebb összhangban azokkal a történelmi jelentőségű határozatokkal, amelyekkel az SZKP XX. és XXII. kongresszusa hozzájárult a szocializmus és a kommunizmus győzelméért folyó nemzetközi harc sikereihez, szétszakíthatatlan összeforrottságban egész népükkel — folytatják nagyszerű munkájukat a szocializmus teljes győzelméért, a kommunista építésre történő átmenet feltételeinek megteremtéséért, az emberiség békéjéért, népük boldogulásáért.

Vadász Ferenc

Félidős választások az Amerikai Egyesült Államokban

Mid-term elections, magyarul félidős választás során cserélődik ki az Amerikai Egyesült Államokban minden két évben az egész képviselőház, a szenátus egyharmada és az államok kormányzóinak háromötöde. Azért hívják így ezt a választást, mert időben pontosan kettéosztja az elnök négyesztendős megbízatását. Az éppen kormányon levő elnök számára és némileg pártja számára is bizonyos önkontroll lehetőségét nyújtja ez a választás, mert megmutatja, miként vélekedik kétesztendős működésükről a választó. Mégis, ez az ellenőrzés csak hozzávetőlegesen szolgáltat megbízható adatokat, mert a választók véleménye nem feltétlenül ugyanúgy nyilvánul meg a kongresszusi és kormányzóválasztásokon, mint az elnökválasztáson. A gyakorlatban előfordul, hogy az elnök az egyik, a kongresszusi többség pedig ugyanakkor a másik pártból kerül ki. Sőt, a kormányon levő elnök pártja rendszerint veszteségeket szenved a félidős választáson.

A félidős választás egyúttal a két nagy párt, a köztársasági és a demokrata párt közötti erőpróba is, eredménye pedig — a tapasztalatok szerint — már bizonyos mértékben előreveti a két év múlva sorra kerülő elnökválasztások eredményeinek árnyékát. Jelentős azért is, mert felszínre hoz olyan személyiségeket, akik esetleg — a következő választáson — mint elnök-, vagy alelnök-jelölt szóba jöhetnek. Vagyis a pártok kipróbálhatják esetleges jelöltjeik népszerűségét. A kormányzóválasztás viszont azért fontos — különösen a legnépesebb államokban —, mert a következő elnökválasztás előkészítésében jelentős befolyásoló tényező az, hogy milyen párt kezében van a kormányzói poszt és az adminisztratív apparátus.

Ha értékelni akarjuk az Egyesült Államokban november 6-án lezajlott félidős választásokat, nagy óvatossággal kell eljárnunk a következtetések levonásában, mert — ismerve a körülményeket — figyelembe kell vennünk, hogy a lakosság nézetei és óhajai csak közvetetten, sok áttételen keresztül nyilatkozhatnak meg. A választási eredmények megmondják ugyan, hogy melyik párt bírta jobban az erőpróbát, de ez ko-

Digitized by Google

rántsem jelenti — mondjuk — azt, hogy a győztes párt a népszerűbb, hiszen a választás kimenetelét számos, a közvéleménytől független, vagy szinte független körülmény befolyásolja. Közismert dolog például, hogy az amerikai választásokon uralkodó szerepe van a szavazatokért versengő pártok és jelöltek pénztárcájának, csekkfüzetének. A választás közönséges üzletté alacsonyodik, és a sajtót, a rádiót, a televíziót egyaránt elborítja a harsogó, ízléstelen propaganda. A jelölteket úgy reklámozzák, mint akármelyik szappant, gépkocsit, vagy mosógépet. Nagy szerepe van a választásokon az egymás felelőtlen rágalmazásáig és morális befeketítéséig is elmenő személyi harcnak.

Köztudott dolog az is, hogy az amerikai választópolgárnak voltaképpen nincs mérlegelési lehetősége, hiszen csak a két nagy burzsoá párt és annak jelöltjei között választhat. Márpedig a demokrata és a köztársasági párt között az általuk hirdetett és folytatott politika tekintetében nem sok a különbség. Mindkettő a nagyburzsoázia, a milliomosok pártja, az ő érdekeik képviselője, bár a demokrata párt — legalábbis látszatra — igyekszik a kisemberek pártjának feltüntetni magát. Kennedy törekszik is ezt a hiedelmet terjeszteni azzal, hogy a szociális reformok híveként tetszeleg. S nem is eredménytelenül: a szakszervezetek — vagyis a munkások és általában a dolgozók — a demokrata párt jelöltjeire adják szavazatukat. Mindennek ellenére az amerikai választók körében meglehetősen nagy az apátia. A választásokat, főként az időszakiakat, általában a részvétlenség jellemzi, vagyis a választók tekintélyes része egyszerűen távol marad a szavazástól.

Azt sem kell különösebben magyaráznunk, hogy az amerikai választásokon nem valódi kérdések körül folyik a harc. Ha szóba kerülnek is bizonyos, a lakosság, a dolgozók életét közvetlenül érintő gazdasági, szociális vagy kulturális problémák, ez csak azért történik, hogy a két versengő párt jelöltjei vaskos gorombaságokat vághassanak egymás fejéhez, és mindegyik a másikat vádolhassa a problémák megoldatlanságáért. Sokkal nagyobb szerepet játszanak ennél az amerikai uralkodó körök által összeeszkábált álkérdések. Az amerikai polgárnak valósággal szuggerálják, hogy életét veszélyezteti a Szovjetunió és hogy az államapparátusban titkos kommunista párttagok tevékenykednek. Elhitetik vele, hogy az amerikai kolosszust fenyegeti a hozzá képest parányi Kuba. A veszély, a fenyegetettség mesterségesen szított hisztériája, az emberek közönséges becsapása hihetetlen méreteket ölt. Ezt a propagandahadjáratot, sajnos, komolyan kell vennünk, mert tény, hogy a sok éves, szervezett propaganda elképesztően félrevezette az amerikai közvéleményt, annyira, hogy az igen keveset tud a mai világról, arról, hogy melyek ma az emberiség valóságos kérdései. Az emberiség életében napjainkban végbemenő történelmi változásokat a legtöbb amerikai a burzsoá propaganda torzító tükrében látja.

A félidős választások értékelésénél végül azt a sajátos körülményt is figyelembe kell venni, hogy a harcban ilyenkor nagy szerepet játszanak a helyi kérdések és viszonylag kevesebbet sze-

Digitized by Google

repelnek az országos, vagy nemzetközi problémák.

A mostani választások értékeléséhez mindenekelőtt vissza kell emlékeznünk arra, hogyan választották két esztendővel ezelőtt az Egyesült Államok elnökévé Kennedyt. A két párt majdnem egyenlő számú szavazatot kapott, vagyis Kennedyt igen csekély többséggel választották meg. A világsajtó és a politikai megfigyelők egyaránt azt a véleményüket hangoztatták akkor, hogy a választók nem a demokrata pártra, hanem inkább a köztársasági párt ellen szavaztak. Nem az derült ki szavazatukból, hogy mit akarnak, hanem az, hogy mit nem akarnak. Nem akarták azt a politikát, amelyet nyolc éven át Eisenhower és mindenekelőtt Dulles fémjelzett, s amely állandó háborús veszélyt, külpolitikai kudarcokat, gazdasági romlást hozott.

Körülbelül ugyanezt lehet elmondani a mostani félidős választásokról is. Az történt ugyanis, hogy a demokrata párt a szenátusban valamivel növelte eddigi kétharmados többségét, a képviselőházban nem vesztett lényeges pozíciókat, tehát megtartotta többségét, és a kormányzói tisztségek többségét is sikerült megtartania. Kennedy pártja tehát annyit ért el, hogy megszilárdította pozícióit. Legfeljebb az figyelemre méltó, hogy — mint már említettük — az elnök pártja általában nem szokott győzelmet aratni az időközi választásokon.

Az eredmények részletesebb elemzésénél számításba kell vennünk, hogy a demokrata párt viszonylagos sikere nem könyvelhető el Kennedy, vagy az általa folytatott politika győzelmeként. Az amerikai és általában a burzsoá pártokban nem létezik pártfegyelem, és az elnök nem mindig kap egységes támogatást pártjának szenátoraitól és képviselőitől. Az utolsó két esztendőben több szociális természetű javaslat szerepelt az amerikai törvényhozás napirendjén: Kennedy meg akarta hosszabbítani a munkanélküli segély időtartamát, meg akarta oldani az öregek orvosi ellátását és tett még néhány, a lakosság egyes csoportjai számára valamelyest kedvező javaslatot. A kongresszus mindezeket elvetette. Ezekben az esetekben a demokrata párt jónéhány szenátora és képviselője együtt szavazott Kennedy ellen a köztársasági párt legreakciósabb elemeivel. Ezért mondhatjuk azt, hogy a demokrata párt viszonylagos választási győzelme nem tekinthető egyúttal Kennedy személyes győzelmének is.

Ennek a választásnak is van egy, az elnökválasztásra emlékeztető jellegzetessége. Az amerikai választó most is inkább azt mutatta meg szavazatával, hogy kit és mit nem akar. *Az eredmények legérdekesebb jellegzetessége az, hogy a szélsőjobboldali, fasiszta szervezetek úgyszólván teljes vereséget szenvedtek.* A választók teljesen szétverték a nyugodtan fasisztának nevezhető John Birch-társaság kaliforniai pozícióit. A társaságnak eddig két tagja volt benn a képviselőházban. Most mindkettő vereséget szenvedett. Megbukott két olyan birchista is, aki most akart bekerülni a képviselőházba. New Yorkban megbukott az újonnan alakult úgynevezett konzervatív párt, amely a Birch-társaságéhoz hasonló fasiszta tanokat hirdet. Indiana államban megbukott az a Capehart

Digitized by Google

nevű republikánus szenátor, aki azzal vált ismertté, hogy ő indította el az Egyesült Államokban a Kuba-ellenes hisztériát, és már hónapokkal ezelőtt inváziót követelt Kuba ellen. Kibukott a képviselőházból Judd wisconsini képviselő, aki külpolitikai kérdésekben mindig a legszélsőbb jobboldali álláspontot képviselte.

A „leglátványosabb" bukás kétségkívül Richard Nixon volt köztársaságpárti alelnöké és elnökjelölté, aki megint kommunistaellenes hisztériakeltéssel és a különböző fasiszta szervezetek nyílt támogatásával akart Kalifornia állam kormányzói székébe jutni. Ráadásul viszonylag szerény és az Egyesült Államok határain túl nem nagyon ismert ellenjelölttől, Edmond Browntól, Kalifornia eddigi kormányzójától szenvedett vereséget. Nixon, veresége láttán kijelentette, hogy ezek után befejezettnek tekinti politikai pályafutását.

A megbukott szélsőjobboldaliak helyett általában mérsékeltnek vagy liberálisnak tartott embereket választottak meg. A fasiszta kalandorok bukása fontos momentuma az amerikai időközi választásoknak. Azt mutatja, hogy bármennyire dezorientált is politikailag az amerikai átlagember, semmi esetre sem akar újból salemi boszorkánypert, daytoni majompert, peekskilli és little-rocki négerpogromot.

Fontos, bár nem jellegzetes momentum az is, hogy a republikánusok Pennsylvania és Michigan államban elhódították a kormányzói tisztséget a demokratáktól, jóllehet Kennedy éppen Pennsylvániában kezdte meg választási körútját, és nem véletlenül. Ebben a 12 év óta demokraták által kormányzott államban a legnagyobb ugyanis a munkanélküliség: a munkásoknak körülbelül 9 százaléka nem dolgozik, és több ipari központban 14—17 szazalékot is elér a munkanélkülieké aránya. Ezeken a helyeken a demokrata kormányzók a gazdasági nehézségek miatt vesztették el a választók bizalmát, s helyükre a helyzet javulását ígérő köztársaságpártiak kerültek. Itt említenénk meg még — annak bizonyítására, hogy a gazdasági és szociális tényezők is lényeges szerepet játszottak a választásokon —, hogy a déli államokban elsősorban olyan demokraták buktak ki, akik az elnök által előterjesztett szociális törvényjavaslatok ellen szavaztak.

Már említettük, hogy a nagyobb belső kérdésekről alig-alig esett szó a választásokon. Egyik párt sem beszélt a választóknak arról, milyen programmal akarja fellendíteni a pangó ipari termelést, megoldani a külkereskedelmi nehézségeket, meggátolni a farmerek elszegényedését és enyhíteni a munkanélküliséget. Az amerikai polgár nem dönthetett tehát komoly mérlegelés alapján egyik vagy másik párt, illetőleg annak programja mellett.

Válaszolni kell még arra a kérdésre is, hogy milyen szerepet játszott a mostani választásokon az amerikai kormány által bejelentett kubai blokád és a végsőkig feszült nemzetközi helyzet. Úgy véljük, nem helyes azt állítani, hogy Kennedy elnök pusztán választási meggondolásokból jelentette be október 22-i beszédében a Kuba és a Szovjetunió elleni agresszív lépéseket. Helyesebb, ha Kennedy e lépésének magyarázatát az amerikai uralkodó körök közötti belső erőviszonyokban keressük. A válasz-

Digitized by Google

tás legfeljebb annyiban játszott szerepet, hogy Kennedy nem akart választási érvet adni maga ellen a köztársaságpártiak kezébe. Megrettent attól, hogy a republikánusok már hosszú idő óta gyengeséggel és tétlenséggel vádolják a „kommunista veszély" elleni harcban. Ne felejtsük el azonban, hogy Kennedy már elnökségének első negyedévében is megpróbálkozott a Kuba elleni háborúval, holott ezt akkor semmiféle „választási érdek" nem kívánta. Ismert tény, hogy Kennedy kétesztendős működése jóval több és nagyobb nemzetközi krízist hozott, mint elődeinek nyolcéves kormányzása. Mindemellett azonban különbséget lehet és kell is tenni Kennedy és a legszélsőségesebb politikai és katonai körök magatartása között. Az utóbbiak ugyanis — a következmények figyelmen kívül hagyásával —. felelőtlenül háborús kalandba akarták rántani az Egyesült Államokat és a világot, míg Kennedy — a helyzet józanabb értékelése alapján — végül is kénytelen volt hajlani a józan megfontolás hangjára.

Más kérdés, hogy mennyiben befolyásolta a minden eddiginél súlyosabb válság és annak viszonylagos enyhülése a választási eredményt. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a nagy nemzetközi válságok idején a lakosság nem akar változást és rendszerint a hatalmon levő kormány mellett dönt. Másfelől maguk a választások már az enyhülés napjaiban zajlottak le és a lakosság azt is gondolhatta, hogy a válság megoldását Kennedynek köszönheti. Ha tehát a kubai események miatt előállt nemzetközi helyzet befolyásolta a választások eredményét, ez legalább annyira tulajdonítható a két említett tényezőnek, mint amennyire annak, hogy — amint azt egyes nyugati kommentátorok mondják — Kennedy „erélyes és hajthatatlan volt". A világközvélemény egyébként — mint ez köztudott — a Szovjetuniónak és N. Sz. Hruscsovnak, nem pedig Kennedynek hálás a veszély elhárulásáért.

Ha elvonatkoztatunk a kubai blokád miatti válságtól, azt találjuk, hogy az amerikai időközi választásokon kikerülték az összes fontos, kínzó és valódi nemzetközi és belső kérdéseket. Kétéves kormányzás után ugyanúgy maradtak a problémák összes ellentmondásaikkal együtt, ahogyan James Reston 1960. december 31-én „Boldog újévet, Kennedy szenátor" című szellemes és gúnyos cikkében a New York Timesben megírta. Az akkor már megválasztott új elnöknek így tolmácsolta az amerikaiak óhajait: ne legyenek konfliktusok az oroszokkal, mert „világos, hogy nem akarunk harcolni ellenük, de persze tárgyalni sem akarunk velük... Egyébként erősebb hadsereget akarunk, de ugyanakkor le is akarunk szerelni... Meg kellene szabadulnunk Castrótól, de valahogy úgy, hogy ne avatkozzunk be Kuba belügyeibe... Nem tűrhetjük el, hogy szovjet haditámaszpont létesüljön Kuba szigetén, de nem engedhetjük meg, hogy Hruscsov kétségbevonja a mi jogunkat törökországi, pakisztáni, spanyolországi, marokkói, angliai, németországi, franciaországi, tajvani, japáni és koreai haditámaszpontjainkhoz... Ami Kínát illeti, valamiképpen zöldágra kell vergődni ezzel a hatszázmillió emberrel, természetesen anélkül, hogy cserbenhagy-

Digitized by Google

nánk Csang Kaj-seket... Tartsunk ki hűségesen szövetségeseink oldalán: Franciaország mellett Algériában, a hollandok mellett Nyugat-Iriánban, Belgium mellett Kongóban, Portugália mellett Angolában. Ugyanakkor azonban lobogtassuk fennen antikolonialista hagyományaink zászlaját és érdemeljük ki Afrika és Ázsia ébredező új nemzeteinek bizalmát és barátságát... Vagyis: támogassuk szövetségeseinket és számoljuk fel a gyarmatrendszert... Az ENSZ-ben az elnök békítse ki Hruscsovot Hammarskjölddel, Lumumbát Mobutuval, Castrót Batistával, a zsidókat az arabokkal, a franciákat az algériaiakkal, a Keletet a Nyugattal... A belpolitikában csupán arra számítunk, amire okvetlenül szükségünk van. Az árak felháborítóan magasak, és a bérek vérlázítóan alacsonyak. Ezen segíteni kell, pörsze úgy, hogy sem a dolgozók, sem a munkáltatók, sem pedig a fogyasztók ne hozzanak érte semmiféle áldozatot... Hazánkban jelenleg ötmillió munkanélküli kénytelen álmodozni egy dollár órabérű nemlétező állásokról. Ön viszont, szenátor úr, a választási hadjáratban megígérte, hogy ezentúl egy dollár 25 cent órabérű nem létező állásokról álmodhatnak majd..."

Néhány probléma — így az algériai és a nyugat-jriáni — azóta megoldódott, persze nem az Egyesült Államok és elnökének jóvoltából. A többi azonban megmaradt, sőt súlyosbodott. Így is lesz ez mindaddig, amíg az amerikai imperialisták makacsul semmibe veszik a világpolitika realitásait, országuk belső problémáit pedig csak — még a választások idején is — saját önös érdekeiken keresztül nézik.

Darvasi István

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Könyv népünk történelmi jelentőségű győzelméről*

A Kossuth Könyvkiadó gondozásában a közelmúltban jelent meg „Két út — két világ" címmel dr. Csizmadia Ernőnek „A mezőgazdaság nagyüzemi átalakulásának tőkés és szocialista útja" című kandidátusi disszertációja. A könyv kiadása lehetővé teszi, hogy az agrárközgazdasággal foglalkozók körén túl a szélesebb olvasóközönség is megismerje ezt az értékes tudományos munkát.

Ez a mű azzal a nagy, történelmi jelentőségű átalakulással foglalkozik, amelynek eredményeként hazánkban is a szocialista termelési viszonyok váltak uralkodóvá, s szinte egy időben jelent meg a VIII. kongresszusára készülő párt Irányelveivel, amelyben ezt olvashatjuk: „A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását. A magyar nép új, történelmi jelentőségű győzelmet aratott, a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett."

Csizmadia Ernő művét különösen az teszi hasznossá, hogy a mezőgazdasági nagyüzem kialakításának kapitalista és szocialista útját ismertetve, a szerző *korunk új jelenségeit* elemzi, sokoldalúan bizonyító, világos érvekkel megcáfolja a marxizmussal szembenálló, a valóságot meghamisítani igyekvő burzsoá nézeteket, és az új jelenségek feltárásával és értékelésével *elméletileg is újat alkot.*

A második világháború után gyors fejlődés bontakozott ki a vezető tőkés országok mezőgazdaságában. A termelőerők fejlődése és korunk jellege olyan gazdasági és politikai formákat hozott itt létre, amelyeket csak alapos felkészültséggel és a jelenségeket kiváltó okok feltárásával lehet helyesen értékelni. Középkádereink jelentős része azonban olyan időszakban nevelkedett, amelyben általános gyakorlat volt a leegyszerűsítés, mindannak a feketére festése, amit a tőkés országok fejlődése produkált, s ha az élet jelenségei nem estek egybe a dogmává merevedett tételekkel, ez zavart okozott és tág teret nyitott a végletes nézeteknek. Hazánkban az általános társadalmi és politikai feltételek ma már nem kedveznek az ilyen hibáknak, de hasznos minden olyan könyv, amely elősegíti e hibák maradványainak leküzdését.

Csizmadia Ernő könyvének négy fejezete közül az első fejezet részben, a második teljes egészében a mezőgazdasági nagyüzem kialakulásának kapitalista útját, a harmadik és a negyedik

* Dr. Csizmadia Ernő: Két út — két világ. Kossuth Könyvkiadó, 1962.

Digitized by Google

fejezet pedig a szocialista utat tárgyalja.

Az első fejezet címe: „A világ mezőgazdaságában végbemenő változás iránya és főbb jellemzői". Mikor a mezőgazdaság fejlődéséről van szó, a tőkés országok közgazdászai szinte kivétel nélkül, de a szocialista országok agrárközgazdászai közül is sokan kizárólag a termelőerők fejlődéséről beszélnek. Csizmadia Ernő elkerüli ezt a hibát, s megállapítja: „Hazánkban is előfordul, hogy a világ mezőgazdaságában bekövetkezett változások számbavételekor egyoldalúan csak a termelésről, a termelőerők fejlődéséről, esetleg a kisárutermelés kiszorításáról, a tőkés nagyüzemi gazdálkodás térhódításáról esik szó. Pedig *a világ mezőgazdaságában az utóbbi évtizedekben bekövetkezett leglényegesebb változás nem az, hanem a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság kialakulása és állandó erősödése.*" A szerző ebben a fejezetben ismerteti a Szovjetunió sikereit az Amerikai Egyesült Államokkal folyó gazdasági versenyben, sokoldalúan mutatja be és adatokkal bizonyítja a szovjet mezőgazdaság fejlődésének dinamizmusát. A fejezet meggyőző erejét azonban még növelte volna, ha röviden utalt volna arra is, hogy milyen jellegűek és miből erednek a szocializmus építése során helyenként jelentkező időleges ellátási problémák.

A mezőgazdasági nagyüzem kialakulásának mai kapitalista útjáról a könyv második fejezete szól. A műszaki fejlődés meggyorsulása, a korszerű technika és ezzel együtt az új termelési eljárások, üzemszervezési megoldások elterjedése új helyzetet alakított ki korunk tőkés mezőgazdaságában. Szó sincs arról, mintha visszájukra fordultak volna a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényei, s ma már a „családi farm" útja volna jellemző a tőkés mezőgazdaság fejlődésére. A lényeg nem változott, de korunkban a mezőgazdaságban is vannak bizonyos új vonásai a kapitalizmus fejlődéstörvényeinek. Közülük a következőkre hívja fel a szerző a figyelmet, mint a legfontosabbakra:

1. A tőkés mezőgazdaságra jellemző földkoncentráció és birtokszétforgácsolódás körforgásán belül *ma a felaprózódás* számos országban *visszaszorult*, s ezzel egy időben a parasztgazdaságok likvidálódása meggyorsult és egyre tömegesebbé válik.

2. Egyre nagyobb tért hódítanak a nagyobb tőkebefektetéssel dolgozó, földterületüket tekintve is nagyobb, de *a régebbinél kevesebb bérmunkást kizsákmányoló* tőkés nagyüzemek (USA, Anglia, Franciaország).

3. Kialakult a traktort vásárló, földterületét növelő, de bérmunkást nem alkalmazó „családi gazdaság". Ha nem korábbi tőkés vállalkozás csődjéből jött létre, akkor ez a „családi" üzem *még parasztgazdaság*, hiszen nem alkalmaz bérmunkást, de már elindult a tőkés vállalkozássá válás útján. A felhalmozás, a tőkebefektetés, a haszon nagysága, az árutermelés mérete tekintetében jóval kiemelkedik az átlagos parasztgazdaságok közül, bár még korántsem éri el a tőkés nagyüzemet. Ez azonban nem a „családi gazdaságok" fölényét jelzi, hanem ellenkezőleg; miközben a parasztgazdaságok egy része tőkés vállalkozássá válik, addig a „családi farmok" többsége egyre gyorsabb

Digitized by Google

ütemben számolódik fel. Legfeljebb tehát egyes tehetősebb középparasztok kulákosodásának új vonásairól beszélhetünk.

Külön figyelmet érdemel a fejezet polemikus jellege. Csizmadia Ernő úgy ad marxista magyarázatot a jelenségekre, hogy tételeit e jelenségek revizionista vagy nyíltan burzsoá magyarázataival állítja szembe. Idézési és bizonyítási módszere is követendő: az, hogy szinte minden megállapításában és statisztikai táblázatában az eredeti forrásokhoz nyúl vissza, nem pedig a mások könyveiben vagy cikkeiben fellelhető adatokat használja újólag fel.

Csizmadia elvtárs azt írja: „A technika gyors fejlődése a tőkés mezőgazdaságban számos műszaki tanulsággal szolgál számunkra, *még jontosabb azonban*, hogy *szemügyre vegyük társadalmi, gazdasági, különösen pedig az üzemi szerkezetre gyakorolt hatását, következményeit.*" Ez az igény és a könyv belső logikája is azt követeli azonban meg, hogy a probléma lényegével összefüggő minden fontos társadalmi jelenséget sorra vegyük. Ezért hiba, hogy a szerző a tőkés gazdasági integrációs törekvések agrárproblémáit, az Európai Gazdasági Közösség agrárprogramját csak néhány rövid utalással érinti. Egy olyan folyamatnak vagyunk szemtanúi, amely egyik legfőbb meghatározója a vezető európai tőkés országok gazdaságpolitikájának és amelynek értékelése joggal szerepelt a legtekintélyesebb szocialista közgazdászok vitafórumán. De nemcsak vezető politikusok és közgazdászok, hanem hazánkban is százezrek figyeltek fel arra, hogy milyen problémát okoz az Európai Gazdasági Közösségben részt vevő országok földművelésügyi minisztereinek agrárpolitikájuk összehangolása. A könyv olvasói tehát joggal várhattak ebben a kérdésben is eligazítást a szerzőtől.

Hiányt érzünk ott is, ahol a szerző a kapitalista szövetkezeti ut problémáit tárgyalja. Ez a rész nagyon rövidre van szabva (6 oldal), s éppen csak érinti a gazdaságilag elmaradt, vagy a gyarmati sorból nemrég kiszabadult országok mezőgazdaságának fejlődését. E probléma részletesebb tárgyalása fontos új ismereteket adott volna az olvasóknak, s árnyaltabbá, a valóság bonyolult viszonyait jobban tükrözővé tette volna a fejezetet. Jó ügyet szolgálna könyvkiadásunk azzal, ha az erre alkalmas agrárközgazdászokat e fontos témák megírására ösztönözné.

A könyv harmadik fejezete a mezőgazdaság nagyüzemi átalakításának szocialista szövetkezeti útját ismerteti, sokoldalúan értelmezve és tárgyalva ezt a problémakört. „Az eddigi tapasztalatokból az is leszűrhető, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakítása mindenekelőtt a falu termelési viszonyainak forradalmi átalakításával egyértelmű, de nem szűkíthető le a parasztság termelőszövetkezetekbe való belépésére. Sokkal több annál, egyúttal technikai forradalom is; magában foglalja a szövetkezetek nagyüzemi és szocialista tartalommal való kitöltését, a korszerű, közös nagyüzemi gazdálkodás kiépítését, a szövetkezeti parasztság felemelését és tudatának szocialista átformálását" — írja Csizmadia elvtárs. Ez a helyes szemlélet azt eredményezi, hogy nem regisztráló módon kezeli a témát — mint általában

Digitized by Google

szokás — nem egyszerűen krónikása a történelmi jelentőségű eseményeknek, hanem a könyv adta lehetőségek között elősegíti az új születését. Bírálja a mezőgazdaság szocialista átszervezésének szükségességét tagadó revizionista elméleteket, s ezzel segítséget ad a tömeges kollektivizálás éveiben megfogalmazott, de ma is fellelhető nézetek leküzdéséhez.

A szocializmust építő országok szövetkezeti típusainak rövid felsorolása után a szerző sorra veszi a szocialista átszervezéskor jelentkező legfontosabb problémákat. A háztáji gazdaság szerepét, a szocialista földtulajdon kialakulását és fejlődését, a földjáradék jellegét és szükségességét, a korszerű nagyüzemi termelést és a szocialista termelési viszonyok új vonásait tárgyaló részek még akkor is hasznosak volnának, ha egyszerűen csak összegeznék a különféle álláspontokat. A szerző azonban ennél többet ad: véleményt formál, s megállapításai elősegítik a problémák megoldását. A könyv harmadik fejezete — bár címe és alcímei nem jelzik ezt — a szövetkezeti mozgalom legérdekesebb, s egyben nemzetközileg is legvitatottabb kérdéseire ad feleletet.

A negyedik fejezet — címe: „A termelőszövetkezeti rendszer győzelme és társadalmi- gazdasági hatása hazánkban" — nem annyira polemizáló jellegű, mint a többi (főleg a második) fejezet, annál gazdagabb azonban példákban. Állásfoglalásaiban nyoma sincs dogmatizmusnak, szakmai konzervatívizmusnak; különösen a termelőszövetkezeti jövedelemelosztás, az új termelés- technológiai módszerek üzemszervezési és vezetési elvek és formák tárgyalásánál látszik ez meg.

Nemcsak ez a fejezet foglalkozik a magyar szövetkezeti mozgalommal, s ad hasznos útbaigazítást a hazai problémák megismeréséhez és megoldásához. A szerző a tőkés mezőgazdaság fejlődésének és a mezőgazdaság szocialista átalakulásának bonyolult és szerteágazó problémái közül biztos kézzel válogatta ki a legfontosabbakat és a magyar olvasó számára leghasznosabbakat, s így egész könyve szorosan kapcsolódik a termelőszövetkezetek megszilárdításáért kifejtett ideológiai, politikai, gazdasági erőfeszítéseinkhez.

A szerző a negyedik fejezetben, szinte egyetlen fontos kérdés megválaszolása elől sem akart kitérni, ez azonban túlságosan megnövelte az általa tárgyalt problémakörök számát, s azzal a következménnyel járt, hogy kénytelen volt a szükségesnél rövidebben ismertetni néhány kérdést. Ez a hiányosság leginkább a fejezet végén, a munkás—paraszt szövetség néhány új problémájának tárgyalásában mutatkozik meg. A szerző ezt is felvette a megválaszolandó kérdések közé, de válasza nem teljes.

A „Két út — két világ" című mű hibái általában nem abból erednek, ami benne megtalálható, hanem abból, hogy a szerző a témához tartozó néhány fontos problémát csak röviden, vagy egyáltalán nem tárgyal. Követendő példa viszont a könyv közérthető stílusa: a szerző nem szakmai kifejezések túlzott használatával, hanem az új jelenségek feltárásával és színvonalas magyarázataival adja meg könyvének tudományos értékét.

Csizmadia Ernő könyve igen jól szolgálja a termelőszövetkezetek megszilárdításának ügyét, s ezért

Digitized by Google

széleskörű érdeklődésre számíthat. Nemcsak a mezőgazdasági vezetés különböző posztjain állók, az agrárfelsőoktatási intézmények hallgatói, az időszerű kérdéseket tanulmányozó szemináriumok résztvevői hasznosíthatják megállapításait, hanem a VIII. kongresszus anyagának tanulmányozása során érdemes elolvasniuk ezt a könyvet mindazoknak, akik részletesebben meg akarják ismerni népünk történelmi jelentőségű győzelmét, a mezőgazdaság szocialista átszervezését.

Zsarnóczai Sándor

Kiss Tibor: A szocialista országok gazdasági együttműködése

Kiss Tibor elvtárs könyve a magyar marxista közgazdasági irodalomban az első olyan mű, amely összefoglalóan és sokrétűen tárgyalja a szocialista nemzetközi munkamegosztás és a gazdasági együttműködés elvi és gyakorlati problémáit. A szerző a könyv megírásával nehéz, de fontos és igen időszerű feladatra vállalkozott; műve hiányt pótol, s egyúttal a további alapos kutatás kiindulópontjává is válhat. Növeli a könyv értékét, hogy — különösen harmadik része —, több olyan dokumentumot ismertet és olyan számszerű összefüggést közöl, amely eddig csak a beavatottak számára volt hozzáférhető. Így a többi között ismerteti a KGST állandó bizottságainak munkáját és közli az ott felállított tételeket dokumentáló statisztikai táblázatokat. Ezzel fellebbenti a fátylat a KGST sokak számára kissé misztikusnak, vagy túlságosan egyszerűnek tűnő érdemi munkájáról. Mindez együtt alkotja a köny fő erényeit.

Nincs helyünk itt a könyv részletes ismertetésére. Csupán nagy vonalakban kívánunk képet adni a könyv témáiról, s a szerző egyes érdekesebb megállapításaival kapcsolatban vetünk fel néhány kérdést.

A könyv első része a kapitalista munkamegosztást tárgyalja, kissé hosszasan foglalva össze azokat az összefüggéseket is, amelyek a politikai gazdaságtanban jártas olvasók számára már többé-kevésbé ismertek. Különösen részletesen ismerteti az imperialista korszak nemzetközi munkamegosztásának problémáit. Minthogy pedig ezt a problémakört ilyen részletességgel tárgyalja, rá kell mutatnunk arra, hogy a legújabb jelenségekre viszonylag kis figyelmet fordít. Így például szól a különféle nyugati gazdasági integrációs szervezetek megalakulásának általános okáról, a tőkésállamnak a gazdasági tevékenységet befolyásoló szerepéről, mélyebbre azonban nem hatol. Csupán a következő általános megállapításokig jut el: „A kapitalizmus megkísérli a tőkés nemzetközi együttműködés szervezeti formáit a termelőerők fejlettségéhez hozzá igazítani... A tőkés gazdasági integrációk azonban az erő alapján jönnek lét-

* Kossuth Kiadó, 1961.

Digitized by Google

re... Az erőviszonyok megváltozása pedig az integráció szétrobbanását idézheti elő." A tőkés nemzetközi munkamegosztás új szervezeti formáit is inkább politikai és katonai oldalukról, mint gazdasági hátterük és összefüggéseik alapján elemzi. A gazdasági integrációs szervezetek gazdasági hátterének elemzése pedig fontos azért, hogy megértessük a tőkés és a szocialista gazdasági integráció közötti éles különbséget és bemutassuk a nemzetközi tőkés szervezetek gazdasági síkon is jelentkező szocialistaellenességét.

Ezzel összefüggésben meg kell jegyeznünk, hogy Kiss Tibor elvtárs részletesen bírálja könyvében a nemzetközi munkamegosztásra vonatkozó főbb polgári nézeteket. Minthogy azonban a harmincas-negyvenes évek polgári közgazdaságtana sok vonatkozásban a klasszikus polgári közgazdászok alapvető tételeire támaszkodva dolgozta ki rendszerét, e nézeteket a szerző a polgári klasszikusokra vezeti vissza, őket cáfolja meg, illetve értékeli marxista módon. Sok más közgazdász is ezt a gyakorlatot követi, mert ez a könnyebben járható út: több figyelmet fordítanak a klasszikus, mint a ma élő nyugati közgazdászok nézeteire. Pedig ez utóbbiakban a sok régi és megcáfolt nézet mellett új megállapítások is fellelhetők. Áll ez a modern revizionisták nézeteire is, amelyeknek részletesebb bírálata gazdagíthatja a marxista közgazdaságtant és szélesítheti ismereteinket.

A szerző érdekesen és sokoldalúan tárgyalja a piac-probléma kiéleződését az imperializmus időszakában. Itt azonban a gazdaságilag elmaradott tőkés országokra helyezi a hangsúlyt, holott a nemzetközi munkamegosztás szempontjából nagyon fontos volna azt is megvizsgálni, hogy mi a szerepe a piac-problémának a tőkés gazdasági integrációs szervezetek kialakulásában.

A könyv második része részletesen taglalja a szocialista nemzetközi munkamegosztás kérdéseit. A fejezet bevezetőben a szocialista világrendszer kialakulásáról szól. Sokan azt a nézetet vallják, hogy a szocialista világgazdaság csupán a szélesebb körű gazdasági kooperáció megvalósulásának folyamatában, annak termékeként jön létre, ma tehát még nem alakult ki. A szerző állást foglal ebben a vitában, s leszögezi, hogy a szocialista világpiac és a szocialista világgazdaság a szocializmus világrendszerének kialakulásával egyidejűleg jött létre. „A szocialista világrendszer létrejöttével a szocialista világgazdaság kialakulása is megkezdődött" — írja (98. old.). A szocialista világgazdaság kialakulása valóban előrehaladó folyamat, amelynek megvannak a maga fejlődési szakaszai, fokozatai. Ez a folyamat még ma is tart, és elsősorban az együttműködés elmélyülésével válik mind teljesebbé. Úgy látjuk azonban, hogy a szocialista világgazdaság és az együttműködés problémáit a szerző nem tudta elég következetesen, mozgásukban, a fejlődés folyamatában megragadni; szemlélete helyenként statikus. A könyv azzal az igénnyel lép fel, hogy a szocialista világrendszerhez tartozó országok együttműködésének elemzését adja: vizsgálódásai azonban leszűkülnek a KGST-ben kialakult formákra és problémákra, a KGST-n kívüli országok egymás közötti együtt-

Digitized by Google

működéséről nem fest kielégítő képet.

Nem elemzi a szocialista világgazdaság kialakulásának folyamatát és körülményeit, a KGST létrejöttét, fejlődési szakaszait és szervezetét ismertető fejezet sem. A KGST fejlődésének első szakaszával (1949—1955) kapcsolatban leírja az együttműködés akkori formáit, de nem ismerteti az ezen időszakra jellemző gazdasági és politikai helyzetet, azokat a helytelen gazdaságpolitikai koncepciókat (pl.: az autarchiára törekvést), amelyek — a többi között — a szocialista országok közötti szorosabb termelési együttműködés elmélyülését is gátolták. Csak következményeiket említi meg, mint amely „jelenségek gátolták a szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlődését, nehezítették a külkereskedelmi áruforgalom további gyors növekedését." (110. old.) Nem véletlen az, hogy a KGST vezetőszerve éppen 1955-ben és 1956-ban hozott több olyan határozatot, amely meggyorsította a szervezet fejlődését, elmélyítette és sokrétűbbé tette az együttműködést. Ezeket az okokat feltétlenül elemezni kellett volna, mert e nélkül sem a KGST tevékenységének korai szakasza, sem az azóta eltelt időszak problémái nem érthetők meg.

A következő fejezetben a szerző nagy teret szentel a szocialista világgazdaság ellentmondásaira és ezen ellentmondásoknak a marxista filozófiából már ismert jellemzésére. „A szocialista világgazdaság legáltalánosabb ellentmondása is — írja — a termelőerők és termelési viszonyok nem antagonisztikus ellentmondása. Ez abban nyilvánul meg, hogy a termelés társadalmi jellege nemzetközi méretekben egyre inkább növekszik, s ez egységes központi irányítást követel a szocialista országok együttműködésében, de a tervszerű gazdasági kapcsolatok önálló szocialista államok kapcsolatai, amelyek önálló tulajdonosok." Kiss Tibor elvtárs több helyen is leszögezi, hogy a szocialista világgazdaságnak sem az általa általánosnak (főnek) tekintett ellentmondása, sem a többi ellentmondása nem antagonisztikus, így tehát békés fejlődés útján oldható meg. Fejtegetéseit olvasva mégis olyan benyomásunk támad, hogy túlértékeli ezt az ellentmondást, s különösen ennek hatását. Ha végiggondoljuk a fő ellentmondásra vonatkozó megállapításait, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy ez egyenesen gátolja a szocialista nemzetközi munkamegosztás továbbfejlődését. Hiszen amíg a fő ellentmondás létezik — s a szerző szerint ez objektíve létező, alapvető ellentmondás —, addig a belőle fakadó egyéb ellentmondásokat sem lehet megoldani.

Az ellentmondásnak a központba állítása lehet az oka annak, hogy Kiss elvtárs alig elemzi azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik a nemzetközi együttműködést. Valójában azonban nem elég, ha feltárjuk az ellentmondásokat — ez csak az első fázisa a munkának —, legalább olyan fontos az is, hogy megkeressük megoldásuk módozatait. Az ellentmondás sem lehet gátja az együttműködési formák továbbfejlődésének. (Erre egyébként jó példa a KGST 1962. júniusi eleji tanácskozása is.) Az alapvető ugyanis az, amit „A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelvei" című dokumentum így fogalmaz meg: „A szocialista államok baráti közössége

Digitized by Google

az egyes országokban megteremtett *egytípusú* gazdasági alapra: a termelési eszközök társadalmi tulajdonára; az *egytípusú* államrendre, a munkásosztály vezette nép hatalmára; az *egységes* ideológiára, a marxizmus—leninizmusra támaszkodik". (Kiemelések tőlem. — Gy. I.) Ez a bázisa az együttműködésnek, ez teszi lehetővé ennek állandó elmélyítését. Az együttműködés fő formája jelenleg: a tervek egyeztetése, s ennek kapcsán már bizonyos központi tervezés feltételeinek a megteremtése is (pl. egyes iparágak KGST-szintű mérlegeinek kidolgozása, a közös vállalatok stb.). A szerző által alapvetőnek tekintett ellentmondás *ellenére* is óriási lehetőségek vannak tehát a nemzetközi munkamegosztás fejlesztésére.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a könyv megírása óta az együttműködés és az erre vonatkozó vizsgálódások jelentősen gazdagodtak. Ez alatt az idő alatt készítették el és fogadták el a KGST együttműködésének tudományosan kimunkált alapelveit, valamint több olyan határozatot, amely új együttműködési formák kialakítását irányozza elő. Mindezt természetesen nem kérhetjük számon a szerzőtől, aki könyvét ezt megelőzően írta. Úgy véljük azonban, hogy vizsgálódásai ennek ellenére is tartalmasabbak, előremutatóbbak lehettek volna akkor, ha figyelmét nem köti le olyan túlzott mértékben az ellentmondások vizsgálata, hanem nagyobb súllyal, elemzőbben foglalkozik az együttműködés továbbfejlesztésének lehetőségeivel, módjaival és irányaival.

Kiss Tibor elvtárs a szocialista világgazdaság kialakultságából kiindulva, összefoglalja mindazt, amit a szocializmus politikai gazdaságtana az értéktörvényről eddig megállapított. Összeveti az értéktörvény szerepét és érvényesülését a kapitalizmusban és a szocializmusban. Hiányzik azonban itt a továbblépés a szocialista világgazdaság konkrét viszonyai felé.

Mindez közrejátszik abban, hogy nem tekinthető eléggé megalapozottnak az, amit a szerző a gazdaságossági számításokról mond. Fontosnak tarja a gazdaságossági számításokat a külkereskedelemben, a beruházásokban stb., s meg is van ezeknek a maguk nagy jelentősége, felhasználhatóságuk korlátai ellenére is. Kiss elvtárs nem elméletileg közelíti meg ezt a kérdést, hanem a gyakorlati munka oldaláról, s az összefüggéseket is inkább leírja, mint elemzi. Könyvének ez a része azonban ennek ellenere is sok érdekes mozzanatot tartalmaz, s betekintést ad a KGST-ben folyó gazdaságossági számítások munkájába.

A továbbiakban a szerző — abból a tételből kiindulva, hogy a szocialista országok többé-kevésbé egyidőben érkeznek a kommunizmusba — érdekes anyagot közöl a kiegyenlítődés folyamatáról, s ebből világosan kitűnik a kiegyenlítődés tendenciájának érvényesülése. A kiegyenlítődés érvényesülésének alapjául Kiss elvtárs — a múltra és a jövőre nézve is — az ipart, s ezen belül a nehézipar elsődleges fejlesztését jelöli meg.

A könyv harmadik része, amely a szocialista országok felhalmozását és főbb népgazdasági ágaik fejlődését ismerteti, elméleti szempontból nem sok újat tartalmaz ugyan, mégis rendkívül érdekes

Digitized by Google

közgazdászok számára is. Itt Kiss Tibor elvtárs nyilván nagy nehézségekbe ütközött. Sem a KGST-ben, sem az egyes szocialista országok tudományos intézeteiben nem folyt ugyanis eddig az egész szocialista világgazdaságot vagy annak főbb ágazatait behatóan elemző munka, s ami egyes helyeken ebben az irányban történik, az is még nagyon kezdeteleges stádiumban van. Az egyes országok vetületében tisztázva vannak az alapvető összefüggések; minden ország a gazdasági helyzetének és tervszerű, arányos belső fejlődésének követelményeit figyelembe vevő elemzés alapján dolgozza ki gazdaságpolitikáját. A szocialista tábor színvonalán azonban nem szintetizálták ezeket az elemzéseket, nem vetítették ki az egész szocialista világgazdaságra. Ez volt a közelmúlt időkig — és jelentős mértékben még ma is — a közgazdasági munka egyik fő hiányossága. (Ennek a hiányosságnak a megszüntetésére irányulnak az együttműködésre vonatkozó új határozatok.) A KGST állandó bizottságai is csak azt vizsgálják: milyen szükségletek merülnek fel a társországok részéről az egyes iparágakkal szemben és milyen mértékben fedezi ezeket az egyes országok termelése és exportja. Kiss Tibor elvtárs sem tehetett mást, mint azt, hogy az állandó bizottságok anyagai alapján ismertette ezeknek a munkáját és eddigi eredményeit. Nem is lehet egyetlen közgazdásznak a feladata az, hogy az egész KGST méreteiben elemezzen egyes népgazdasági ágakat, vagy iparágakat. E tekintetben talán a konkrét körülményeknek, a meglévő nehézségeknek a vázolásában, a legfontosabb területek kutatási irányainak megjelölésében nyújthatott volna többet a könyv.

Érdekes gondolatot vet fel Kiss elvtárs a nehézipari nyersanyagok termelésével kapcsolatban. Több országban elhanyagolták a nyersanyagforrások fejlesztését, és ez is hozzájárult ahhoz, hogy a nyersanyagellátás — a geológiai készletek nagysága ellenére — a szocialista országok szűk keresztmetszete. A KGST nagy erőfeszítéseket tett és tesz a jövőben is, hogy változtasson ezen a helyzeten. Kiss elvtárs felsorolja azokat a módszereket, amelyekkel a szocialista országok a tervszerű együttműködés során meg akarják oldani ezt a problémát. Így megemlíti azt a módot, hogy „az egyik ország hozzájárul a nyersanyagtermelés fejlesztéséhez egy másik országban, ha az ott gazdaságosabb". (391. old.) Ezzel kapcsolatban (és más alapvető, beruházás-igényes népgazdasági ággal kapcsolatban is) felvetődik az olvasóban az a gondolat, hogy például közös beruházásokkal sok nehézséget meg lehet oldani. Ennek szükségességére a szerző is több helyütt utal, feltételeit és problémáit azonban nem fejti ki, holott ez rendkívül fontos a továbbfejlődés szempontjából.

Még egy kérdést kell felvetnünk, bár ez nem tartozik szorosan a könyv fő témájához. Ez pedig a magyar gazdaságpolitika értékelésével kapcsolatos. Az ellenforradalom előtti magyar gazdaságpolitikáról Kiss elvtárs a többi között ezt írja: „Az 1950—1953-as években túlzottan nagy összegeket irányoztunk elő a beruházásokra, amelyeknek elsősorban az volt a céljuk, hogy *meggyorsítsuk a szocializmus építését.*" (316. old. — Kiemelés tőlem. Gy. I.). Majd később: „Beruhá-

Digitized by Google

zási politikánknak azonban súlyos hibái is voltak. Noha a szocialista nemzetközi munkamegosztás csak ezekben az években kezdett kialakulni, ennek ellenére az egyes termelési ágak fejlesztésekor jobban számításba kellett volna venni a szocialista nemzetközi munkamegosztás lehetőségeit." (317. old.) A hiba azonban nem elsősorban ebben volt, hanem mindenekelőtt a túlzott beruházásokban, abban, hogy szem elől tévesztettük a termelés célját: a lakosság szükségletének lehető legnagyobb mértékű kielégítését — ez pedig nemhogy nem gyorsította, hanem egyenesen fékezte a szocializmus építését, és súlyos konfliktusokra is vezetett.

A könyv többhelyütt bírálja *jelenlegi* gazdaságpolitikánk egyes vonatkozásait, mindenekelőtt *beruházási politikánkat.*

Nem azt kifogásoljuk, hogy Kiss elvtárs bírál, hanem azt, hogy néhány felületesen odavetett mondatban teszi ezt. Ez pedig nem helyes módszer. Gazdaságpolitikánkról csak megalapozottan, sokrétű elemzés alapján lehet meggyőző és segítő bírálatot mondani.

Egészében véve a sokrétű és elmélyült elemző munkát keveseljük a könyvben. A mű terjedelmét tekintve úgy látjuk, hogy helyesebb lett volna, ha a szerző rövidebbre fogja az ismertető jellegű részeket és nagyobb teret ad az új kérdéseknek, az elvi megállapítások dokumentációjának. Kiss elvtárs könyve mindezek ellenére is hasznos alkotás, sok ismeretet foglal össze, s ebből, valamint a negatívumokból együttesen körülbelül kikerekedik a kép a szocialista országok gazdasági együttműködésének jelenlegi állásáról. Minthogy a mű átfogó és igen sok ismeretet tartalmaz, jól felhasználható az oktatómunkában, de az együttműködés iránt érdeklődő olvasók széles rétegei számára is érdekes és tanulságos lehet. Természetes — és ezt mégegyszer hangsúlyozzuk —, hogy Kiss Tibor elvtárs nem oldhatta meg könyvében mindazokat a feladatokat, amelyek ma a szocialista országok közgazdászai, a tudományos intézetek és nem utolsósorban a KGST előtt állnak. Könyve azonban azt is világosan bizonyítja, hogy a szocialista országok közgazdászainak éppúgy, mint az egész KGST-nek még igen sokat kell tenniük az együttműködés lehetőségeinek, feltételeinek és a továbbfejlődést gátló körülményeknek az elemzése és tisztázása végett.

Gyulai István

Orbán Sándor: Egyház és állam 1945—1950.*

Mintegy ezer esztendeje kezdték bizánci, morva és német papok a keresztény igéket hirdetni a magyarság körében, s több mint kilencszáz évig a római katolikus vallás hivatalos államvallása volt a magyar királyságnak. A reneszansz és a reformáció alaposan

* Kossuth Könyvkiadó 1962.

Digitized by Google

megtépézta ugyan a katolikus egyház erejét, befolyását Magyarországon is, de a Habsburg-uralkodók segítségével véghezvitt ellenreformáció visszaszorította a protestáns hadállásokat, és újabb két évszázadra biztosította a katolikus egyház uralkodó szerepét.

Egymillió holdnál nagyobb földbirtok, több bank, sok ipari üzem, államilag behajtott egyházi adó adta a katolikus egyház anyagi erejét. Az államvallás papsága egyszersmind közjogi funkciókat is betöltött: prímásai koronázták a királyokat, főpapjai zászlósurak, felsőházi tagok voltak, a nemzet szempontjából oly fontos vallás- és közoktatásügyi tárcát hagyományosan csak katolikussal lehetett betölteni stb. Az alsó- és középfokú iskolák nagyobbik fele és több főiskola is az egyház kezén volt, amely „hitbuzgalmi" egyletei révén sok százezer felnőttet és ifjat tartott közvetlen befolyása alatt. Így volt ez az ellenforradalmi korszak negyedszázadában is. Noha maga Horthy és több alvezére protestáns vallású volt, a katolikus egyház jogállásán, kiváltságain semmit sem változtattak, mert az egyház, mint szervezett hatalom és ideológiai erő, elsőrendű szerepet játszott a Tanácsköztársaság leverése után az ellenforradalmi rendszer kialakításában, a proletariátus és a parasztság fékentartásában.

Így virradt fel népünk felszabadulásának napja. A bilincseiből szabadult népnek és vezetőjének, a kommunista pártnak egyszerre kellett a háború sújtotta országban megindítania az életet és vezetnie a harcot a feudális maradványok eltakarításáért, a demokratikus forradalom végigviteléért.

Orbán Sándor könyve: „Egyház és állam, 1945—1950" elsőnek tárja részletesen és alaposan fel annak a harcnak a történetét, melyet a Kommunista Párt vezetésével vívtak a haladó erők a klérus középkori eredetű hatalma és a klerikális reakció ellen. E harc évekig tartott; fő állomásai lényegében egybeestek népi demokráciánk megerősödésének, a proletárdiktatúra kivívásának fő szakaszaival.

A szerző két fő fejezetre tagolja anyagát: az elsőben (amely a fordulat évéig terjed) a legreakciósabb egyházi vezetők állandóan támadásban voltak a népi demokrácia vívmányai és intézményei ellen; a másodikban, az általános politikai erőviszonyok eltolódásának megfelelően, a népi erők harcai kezdték meghozni gyümölcsüket, az állam és az egyház elválasztása, valamint a történelmi helyzetet (a katolikus dolgozó tömegek nyomásától sem függetlenül) megértő főpapokkal való megállapodás formájában.

A felszabadulás súlyosan érintette a klerikális reakciót, mert a Szovjet Hadsereg csapásai alatt széttört az a „magyar királyi állam", amellyel az egyház oly szorosan összefonódott. A felszabadult magyar nép első nagy forradalmi cselekedete, a földreform is erősen sújtotta az ország legnagyobb földesurát, a katolikus egyházat. Még a legelvetemültebb reakciósok sem merték szemtől-szembe támadni a földreformot, s a magas klérus, miközben szervezte már összeesküvését, a nyilvánosság előtt kénytelen volt arra szorítkozni, hogy „jóindulatúan" felhívja a figyelmet a földreform állítólagos veszélyeire, esetenkint pedig nyíltan segítsen volt föld-

Digitized by Google

birtokosoknak birtokuk mentésében.

1945 őszén a magyar nép választásra készült. A tét nagyságát a reakció erői is megértették. A klerikális reakció, amely korábban hozzálátott sorainak rendezéséhez, tömegszervezeteinek (Actio Catholica, KALOT, Szív-gárda stb.) újjászervezéséhez, ekkor elérkezettnek látta az időt arra is, hogy közvetlen beavatkozással valljon szint a népellenes erők oldalán. Ekkor mutatta meg először foga fehérét Mindszenty József, az új hercegprímás is. Október 18-án, az országos választások előtt kiadott körlevelében súlyos rágalmakat szórt a népi demokráciára, s arra intette híveit, hogy „keresztény választó nem adhatja szavazatait ilyen" rendszerre.

A „nem politizáló", „csak lelkiekkel foglalkozó" klérus nyílt politikai állásfoglalása óriási felháborodást keltett minden demokratikus pártban, még a Kisgazdapárt baloldalán is. És bár a klérus beavatkozása tett is bizonyos hatást a lakosság egyes elmaradott, századokon át szándékosan sötétségben tartott rétegeire, a reakciós főpapok tömegbefolyása a múlthoz képest lényegesen csökkent. Ezért is viszolyogtak ekkor is és később, 1947-ben is attól, hogy egy nyíltan katolikus jellegű pártot szervezzenek. Attól tartottak ugyanis, hogy választási kudarc esetén kiderül politikai gyengeségük. Reakciós terveik sikere érdekében is gyümölcsözőbbnek tartották, ha egy olyan pártot támogatnak, amelynek már van bizonyos demokratikus hitele, s amely alkalmas arra, hogy maga köré tömörítse az összes reakciós erőket. Mint az a később napvilágra került iratokból kiderült, a Kisgazdapártot azzal a hátsó gondolattal támogatták, hogy a baloldal kiszorítása után a Kisgazdapárt listáin képviselőkké választott embereikből alakítják majd meg a katolikus pártot.

E tervekből azonban semmi sem lett. Éppen ellenkezőleg: a Baloldali Blokk akcióinak sikere, a Kisgazdapárt jobbszárnyának leleplezése visszaszorította a reakciós erőket. A klérus beavatkozása a választások menetébe pedig még a vallásos dolgozók egy részével is megértette a különbséget a hitbuzgalom és a klerikális politizálás között. Nemcsak a hívőkben, hanem magában a papságban is megindult az erjedés. Hiszen a mesés jövedelmekkel rendelkező főpapság és a sokszor nyomorultan tengődő lelkészkedő papság közt mindig is lappangtak bizonyos ellentétek. Sőt a főpapok közt is voltak Mindszentynél szélesebb látókörű, a történelem szavát jobban megértő emberek (mint pl. Bánáss püspök, Czapik érsek), akik nem akarták egyházuk szekerét idejétmúlt, feltámaszthatatlan politikai rendszerek és intézmények sorsához kötni. Ezeknek a szava azonban eleinte nem érvényesülhetett kellőképpen. Ezidőtájt az imperialista hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok, fokozták a háborús hisztériát, s a reakciós körök szerte a világon egy harmadik világháború kirobbanásában reménykedtek. Mindszenty, aki már 1946 elején megkapta Rómától a bíborosi kalapot, egyben bíztatást kapott politikájának folytatására is. Szoros kapcsolatot tartott fenn szélsőségesen reakciós nyugati főpapokkal, valamint a trónkövetelő Ottóval és hivatalos amerikai szervekkel. Ilyen körülmények között, a haladó erők

Digitized by Google

heves tiltakozása közepette az 1947. évi választásokba újra beavatkozott a klerikális reakció.

Közben azonban nagy változások történtek a magyar politikai életben. Nem volt már egységes gyűjtőmedencéjük a reakciós erőknek. A jobboldaltól többékevésbé megtisztult Kisgazdapárt a baloldali pártokkal együtt indult a választásokon. Két év alatt — a Kommunista Párt és a koalíció bolaldalának építő politikája eredményeként — a tömegek politikai öntudata is jelentősen megnövekedett. Az induló jobboldali pártok körül a Barankovics-féle Néppárt állt legközelebb a klérushoz, bár az egyház nem ismerte el hivatalosan a maga pártjának. Barankovicsék mégis Mindszentyre hivatkozva agitáltak, hogy ilyen úton tömegbázishoz jussanak. A baloldali pártok azonban megszerezték a szavazatok és a mandátumok döntő többségét, a kommunista párt az ország legerősebb pártjává lett. Az újonnan összeült országgyűlés számos létfontosságú törvényt hozott a nép érdekében, az ellenzéki pártok pedig, köztük a Néppárt, leleplezték magukat mint a népi demokrácia ellenségei.

A reakciós erők kudarca a klerikális reakció taktikájában is új fejezetet nyitott. Nyilvánvalóvá vált, hogy csak belső politikai erőkre támaszkodva nem lehet megdönteni a népi demokráciát; ezért a többi ellenforradalmi erővel együtt a klerikális reakció is a politikai kalandorság útjára lépett.

A népi demokrácia sikerei megteremtették a politikai és gazdasági feltételeket az állam és az egyház további szétválasztásához, az egyházak kezén lévő iskolák — az összes iskolák kétharmadának — államosításához. Ezt a lépést a legtöbb nyugateurópai országban és az Egyesült Államokban egy-másfél évszázaddal ezelőtt hajtották végre, természetesen mindenütt a klérus heves ellenzésétől kísérve. Nálunk is tiltakozó kampányt, körmeneteket szervezett a papság az iskolák államosítása ellen, de a tömegeket nem tudta maga mellé állítani. Még az egyházi iskolák pedagógusai is kiálltak az államosítás mellett: ettől remélték az emberibb, szabadabb életet, felszabadulásukat a plébánosok önkénye alól, s tanítói hivatásuk sikerét. Az iskolák államosítása a nagyar nép egyetértésével, gyorsan és simán zajlott le.

Ez az újabb siker a klérus szélsőségesen reakciós elemeit méginkább arra késztette, hogy összeesküvő módszerekhez folyamodjanak, az előrelátóbbakat viszont meggyőzte arról, hogy békülékenységük helyénvaló. Az állam és az egyház megállapodását immár Mindszenty személye sem gátolta sokáig: összeesküvése lelepleződött, s a nyilvános bírósági tárgyaláson tett vallomások feltárták az egyházi reakció terveit. A püspöki karban a Mindszenty-per után felülkerekedtek a józanabb gondolkodású emberek és így elhárultak az akadályok az állam és az egyház megállapodása elől. Ennek alapján feloszlottak a szerzetesrendek, melyeknek tagjai addig Mindszenty mindenre kész szervezett osztagainként működtek és állandó készenlétben álltak kalandor vállalkozásra. A szerzetesek lehetőséget kaptak arra, hogy állami alkalmazásba lépjenek és bekapcsolódjanak az országépítő munkába. A katolikus papság fel-

Digitized by Google

esküdött a Népköztársaságra, s az alkotmány értelmében továbbra is lehetőséget kapott lelkipásztori tevékenységének folytatására.

E megállapodás jelentős sikere volt a népi demokráciának. Nagy örömére szolgált a hiveknek és a lelkészkedő papságnak is, amelyet egyes felelőtlen egyházi körök szerettek volna egy kilátástalan „kultúrharcba" belekergetni. Annál nagyobb volt a Vatikán felháborodása: maga XII. Pius pápa „nem csekély fájdalommal" vette tudomásul. E megállapodás végülis kétségtelenül segítségére volt népünknek abban, hogy továbbhaladjon a szocialista építés útján. E lépés helyességét az elmúlt tizenkét év alatt maga az élet is igazolta.

Orbán Sándor könyve, amelynek itt kurta tartalmi kivonatát adtuk, részletesen, hosszú és gondos kutatómunka alapján tárja fel e harcok történetét. A szerző bőséges idézetanyaggal támasztja alá állításait, s a felhasznált források sokoldalúsága kezeskedik a történeti hűségért. A napi sajtón és az ismert politikai irodalmon kívül Orbán Sándor egyebek között a püspöki levéltárak okmányanyagát, disszidált polgári és klerikális politikusok visszaemlékezéseit, a Mindszenty-per okmányait is felhasználta forrásként.

Talán a könyv témájából adódik az az aránytalanság, amellyel Mindszenty figurája végigvonul a tárgyalás nagy részén. Kétségtelen, hogy a primás a klerikális reakció kiemelkedő vezéralakja volt, a feldolgozott évek általános politikai harcaiban azonban kisebb szerepet játszott, mint ahogy a könyv ezt bemutatja. Igaz, a primás és még néhányan a püspöki karból (ellentétben a Czapik érsek és Bánás püspök vezette püspökökkel) manővereikben évszázadok rossz hagyományaira támaszkodtak, de elképzeléseikben, egész programjukban (legitizmus!) annyira elszakadtak a magyar valóságtól, hogy még a józanabb polgári politikusok is viszolyogtak attól, hogy túl szoros szövetségre lépjenek velük.

Ha valamilyen tekintetben kiegészítésre szorul a könyv, akkor kétségtelenül abban, hogy ezt a speciális témát jobban be lehetne ágyazni a népi demokrácia általános történetébe, valamint a katolicizmus és különösen a Vatikán eszmei és politikai áramlatainak történetébe. Igaz, a szerző a leglényegesebb helyeken ezeket az összefüggéseket is ismerteti, de fő forrásanyaga, amely elsősorban hazai sajtó- és levéltári anyag, nem tette számára lehetővé azt, hogy e tényezőket állandóan nyomon kísérje. XII. Pius, ez a rideg főpap, aki olasz létére német és amerikai szimpátiáiról volt nevezetes, aki teológus létére a politizáló főpapokat részesítette előnyben, s aki (mint Orbán is megírja) kezdeményezője volt a nácikkal való megbékélésnek és a háborús bűnök „megbocsátásának" — ez a XII. Pius állandóan bíztatta, bátorította a magyar prímást és összekötötte őt a reakciós amerikai körökkel. Természetesen helytelen volna a magyar klerikális reakciót *csak* úgy mutatni be, mint a Vatikánnak és az Egyesült Államok egyes köreinek ügynökségét — cselekvéseik rugója többnyire hazai volt és csak a magyar osztályharcok történetéből érthető meg —, úgy érezzük azonban, hogy e kapcsolataik mégis nagyobb hangsúlyt érdemelnek.

Ettől eltekintve a könyvre az

Digitized by Google

jellemző, hogy túlzások nélkül, kiegyensúlyozottan, a valósághoz híven, tudományos igénnyel mutatja be tárgyát. Igen nagy segítséget nyújt a propagandistáknak, akik nemegyszer kerülnek szembe olyasfajta kérdésekkel, mint az, hogy „miért támogatjuk az egyházakat - állami eszközökből?", vagy „miért kell restaurálnunk a templomokat?" és így tovább. 1945 és 1950 között pártunknak — mint sok más területen — a klerikális reakció elleni harcban is *gyakorlatilag* kellett megvalósítania azt a lenini elvet, amely szerint politikai cselekvésünket a proletariátus valódi érdekeinek, a szocialista építés érdekeinek kell alárendelnünk. Igaz: a marxizmus—leninizmus kibékíthetetlen ellentétben van bármiféle idealizmussal, tehát a vallással is. De, mint igazi materialisták tudjuk, hogy a vallásnak, mint társadalmi képződménynek a társadalmi viszonyokban vannak a gyökerei, s eredményes leküzdésének feltétele az, hogy e gyökereket kitépjük talajukból, hogy megszüntessük az osztálytársadalmat és maradványait. Igaz az is, hogy elvi harcot vívunk minden hamis tudatforma ellen, s ezt a harcot erősítenünk, színvonalát emelnünk kell. De egymagában az ideológiai harc vagy valamiféle adminisztratív eljárás nem képes felszámolni a sok ezer éves múlt ideológiai maradványait a tömegekben, ha a szocializmus sikeres építésével napról napra nem gyengítjük a múlt társadalmi bázisát.

Pártunk a klerikális reakció elleni harcban ezt az igazi lenini tanítást igyekezett érvényre juttatni. E harc történetének tanulmányozása Orbán Sándor sikerült könyvéből segítségünkre lehet abban, hogy ezt a tanítást gyakorlatilag alkalmazzuk a magyar valóságra.

Balázs György

E SZÁM SZERZŐI:

HÁY LÁSZLÓ, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora, **KÁLMÁN ENDRE**, a Társadalmi Szemle szerkesztője, **MOLNÁR LÁSZLÓ**, az Országos Tervhivatal Beruházási Főosztályának vezetője, **Dr. CSENDES BÉLA** kandidátus, a MTA Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársa, **TÓTH BENEDEK**, a Népszabadság szerkesztő bizottságának tagja, **RIPP GÉZA**, a Közgazdasági Szemle főszerkesztője, **VADÁSZ FERENC** újságíró, **DARVASI ISTVÁN**, az MSZMP KB. Agit.-prop. osztályának helyettes vezetője, **ZSARNÓCZAI SÁNDOR** egyetemi docens, a Társadalmi Szemle munkatársa, **GYULAI ISTVÁN**, az Országos Tervhivatal főelőadója, **BALÁZS GYÖRGY**, a Világosság munkatársa.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

BENKE VALÉRIA (a szerkesztő bizottság vezetője), **FRISS ISTVÁN**, **HÁY LÁSZLÓ**, **KOMJÁT IRÉN**, **LAKOS SÁNDOR**, **MOLNÁR ERIK**, **NEMES DEZSŐ**, **NÉMETH KÁROLY**, **ÓVÁRI MIKLÓS**, **SIK ENDRE**, **SZECSŐDI LÁSZLÓ**, **SZIGETI JÓZSEF**

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

В духе творческого марксизма — — — — — — — — — — — 1
ЛАСЛО ХАЙ: Изменения в классовой структуре общества — — — 8
ЭНДРЕ КАЛМАН: Изменения в Уставе партии — — — — — — 18
ЛАСЛО МОЛЬНАР: За хорошую подготовку и осуществление капиталовложения второй пятилетки — — — — — — — — — 28
БЕЛА ЧЕНДЕШ: Интенсивность и рентабельность в сельскохозяйственных кооперативах — — — — — — — — — — — 37
БЕНЕДЕК ТОТ: Новая деревня — новые люди — — — — — 45
ГЕЗА РИПП: Место национально-освободительных движений в борьбе против империализма — — — — — — — — — — 60

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Кубинский кризис и предистория кризиса (Б. Ш.) — — — — — 75
Вперёд по победоносному, димитровскому пути (ФЕРЕНЦ ВАДАС) 82
Выборы в США (ИШТВАН ДАРВАШИ) — — — — — — — 90

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Книга об исторической победе венгерского народа (ШАНДОР ЖАРНОЦАИ) — — — — — — — — — 96
Тибор Киш: Экономическое сотрудничество социалистических стран (ИШТВАН ДЮЛАИ) — — — — — — — — — — 100
ШАНДОР ОРБАН: Церковь и государство 1945—1950 г. (ДЬЕРДЬ БАЛАЖ) — — — — — — — — — — — 105

INHALT

Im Zeichen des schaffenden Marxismus — — — — — — — 1
LÁSZLÓ HAY: Die Klassenstruktur unserer Gesellschaft — — — 8
ENDRE KALMÁN: Die Änderung des Parteistatuts — — — — 18
LÁSZLÓ MOLNÁR: Für die gute Vorbereitung und Durchführung der Investitionen des zweiten Fünfjahrplanes — — — — — 28
Dr. BÉLA CSENDES: Intensive Wirtschaft und Rentabilität in den Produktionsgenossenschaften — — — — — — — — 37
BENEDEK TÓTH: Neues Dorf, neue Leute — — — — — — 45
GÉZA RIPP: Die Stellung der nationalen Befreiungsbewegung im Kampf gegen den Imperialismus — — — — — — — — 60

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Die kubanische Krise und deren Ursachen — — — — — — 75
Weiter auf dem siegreichen Dimitrow'schen Wege (FERENC VADÁSZ) — — — — — — — — — — 82
Halbzeitwahlen in den Vereinigten Staaten von Amerika (ISTVÁN DARVÁSI) — — — — — — — — — — 90

BUCHBESPRECHUNGEN

Ein Buch über den geschichtlichen Sieg unseres Volkes (SÁNDOR ZSARNÓCZAI) — — — — — — — — — — 96
TIBOR KISS: Wirtschaftliche Zusammenarbeit der sozialistischen Länder (ISTVÁN GYULAI) — — — — — — — — — 100
SÁNDOR ORBÁN: Kirche und Staat 1945—1950. (GYÖRGY BALÁZS) 105

Digitized by Google

CONTENTS

Under the mark of creative Marxism — — — — — — — — — 1
LASZLÓ HAY: The class structure of our society — — — — — 8
ENDRE KALMAN: Modification of the Party Statutes — — — — 18
LASZLÓ MOLNAR: Paving the way for and realizing the investments of the Second 5-Year Plan — — — — — — — — — — 28
DR. BÉLA CSENDES: Intensification and Profitableness in the collective farms — — — — — — — — — — — — — 37
BENEDEK TÓTH: New village, new people — — — — — — 45
GÉZA RIPP: Significance of the national liberation movements in the fight against imperialism — — — — — — — — — 60

INTERNATIONAL REVIEW

The Cuba crisis and its anticedents (B. S.) — — — — — — 75
Ahead along the victorious Dimitrovian road (FERENC VADÁSZ) — 82
Mid-term elections in the United States of Amerika (ISTVAN DARVASI) — — — — — — — — — — — — 90

BOOK REWIEW

A book on the historic victory of our people (SÁNDOR ZSARNÓCZAI) 96
TIBOR KISS: Economic cooperation between the socialist countries (ISTVÁN GYULAI) — — — — — — — — — — — 100
SÁNDOR ORBÁN: Church and state 1945 to 1950 (GYÖRGY BALÁZS) — — — — — — — — — — — 105

SOMMAIRE

Sous le signe du marxisme créateur — — — — — — — — — 1
LASZLÓ HAY: La structure de classe de notre société — — — — 8
ENDRE KALMAN: A propos de la modification des statuts du parti 18
LASZLÓ MOLNAR: Pour une bonne préparation et mise en oeuvre des investissements du deuxième plan quinquennal — — — — 28
DR. BÉLA CSENDES: La culture intensive des terres et la rentabilité dans les coopératives agricoles de production — — — — — 37
BENEDEK TÓTH: Village nouveau, gens nouveaux — — — — — 45
GÉZA RIPP: La place des mouvements de libération nationale dans la lutte contre l'impérialisme — — — — — — — — — 60

REVUE INTERNATIONALE

La crise chubaine et ses antécédents (B. S.) — — — — — — 75
En avant sur la voie victorieuse de Dimitrov (FERENC VADÁSZ) — 82
Élections intermédiaires aux États-Unis d'Amérique (ISTVÁN DARVASI) — — — — — — — — — — — 90

CRITIQUES ET COMPTS RENDUS

Un livre sur la victoire de portée historique de notre peuple (SANDOR ZSARNÓCZAI) — — 96
TIBOR KISS: La coopération économique des pays socialistes (ISTVÁN GYULAI) — — 100
SANDOR ORBAN: L'Église et l'État de 1945 à 1950 (GYÖRGY BALÁZS) — — 105

Digitized by Google

RÖVIDESEN MEGJELENIK!

A Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusa

(1962. november 20—24.)

Tartalmazza a Központi Bizottság beszámolóját, Kádár János elvtárs vitazáró beszédét, a kongresszuson elfogadott határozatot, a módosított Szervezeti Szabályzatot, valamint a kongresszuson megválasztott vezető szervek tagjainak névsorát.

kb. 176 oldal **Ára: kb. 6,— Ft**

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Megjelent!

N. SZ. HRUSCSOV:

Fegyver és háború nélküli világért

Beszédek nemzetközi kérdésekről

(1960—1961)

704 oldal **Ára: 50,— Ft**

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT
ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

HX9
T3
v.17

TARTALOMJEGYZÉK

az 1962. (XVII.) évfolyamról

Digitized by Google

Tartalomjegyzék

az 1962. (XVII.) évfolyamról

SZERKESZTŐSÉGI CIKKEK

	Szám:	Oldal:
Az alkotó marxizmus jegyében — — —	12	1
Az országos pártértekezlet ötödik évfordulójára	7	33
Október negyvenötödik évfordulójára — —	11	1

CIKKEK

Apró Éva: A szocialista országok gazdasági együttműködéséről — — — — —	2	48
Bognár József: A nemzetközi békeharc új, fontos állomása — — — — — — —	8—9	49
Dr. Csendes Béla: Belterjesség és jövedelmezőség a tsz-ekben — — — — — —	12	37
Csizmadia Ernő: A termelőszövetkezetek közös vállalkozásai — — — — — —	6	51
Darvasi István: A nyugati szövetségi rendszer és az amerikai vezetés — — — — —	8—9	64
Erdei Ferenc: A mezőgazdasági termelés területi elhelyezése és üzemi szakosítása —	1	55
Fehér Lajos: Erősítsük termelőszövetkezeteink szocialista jellegét — — — — — —	2	18
Fehér Lajos: A mezőgazdaság helyzetéről és a további feladatokról — — — — —	4	1
Erdey-Grúz Tibor: A kutatás szervezésének és tervezésének problémái — — — —	6	32
Háy László: Társadalmunk osztálystruktúrája	12	8
Izinger Pál: A munkatermelékenység növelésének útja a mezőgazdaságban — — —	10	39

Digitized by Google

	Szám:	Oldal:
Jánosi Ferenc—Sík György: Az iparfejlesztés tervezési módszereinek továbbfejlesztése	6	13
Kálmán Endre: A szervezeti szabályzat módosítása — — — — — — — — —	12	18
Kemenes Béla—Szilbereki Jenő: A Polgári Törvénykönyvről — — — — — — — —	1	70
Keserű Jánosné: Javítsuk a lakosság áruellátását — — — — — — — — — —	8—9	101
Kiss Árpád: Néhány gondolat a műszaki fejlesztésről — — — — — — — — —	5	18
Komját Irén: Forradalom és állam Kubában	4	34
F. Konsztantyinov: Az albán vezetők egységbontó antimarxista tevékenysége — —	1	24
Lakos Sándor: A párt és pártonkívüliek viszonyának mai vonatkozású problémájához —	11	41
Lombos Ferenc—Csáki István: Számvetés a közös gazdálkodás éveiről — — — —	7	42
Dr. Matheser Jolán: A pártvezetőségek újjáválasztása és a pártdemokrácia — — —	1	48
Dr. Markója Imre: A szocialista demokratizmus fejlesztésének kérdései — — —	11	30
Molnár Endre: A szocializmus felépítésének útján — — — — — — — — — —	10	16
Molnár László: A második ötéves terv beruházásainak jó előkészítéséért és megvalósításáért — — — — — — — — —	12	28
K. Nagy Sándor: A termelőszövetkezeti munkadíjazás fejlesztése — — — — — —	8—9	73
Nemes Dezső: A kommunizmus építésének néhány elvi kérdése — — — — — —	2	1
T. I. Ojzerman: Antikommunista hadjárat a prometheuszi eretnekség ellen — — —	4	66
Óvári Miklós: A kommunista mozgalom egysége és a viták lenini módszere — — — —	4	20
Rév Lajos: A külkereskedelem néhány feladata a második ötéves tervben — — — —	4	52
Ripp Géza: A nemzeti felszabadító mozgalmak helye az imperializmus elleni harcban —	12	60
Sándor József: A szövetségi politika néhány időszerű kérdése — — — — — —	6	1
Sánta Ilona: Pártéletünk lenini elveiről — —	10	27

Digitized by Google

	Szám:	Oldal:
Dr. Simai Mihály: A gyarmati rendszer szétesésének néhány gazdasági következménye	3	48
Dr. Simai Mihály: A nyugat-európai integráció fő hasznonélvezői — — — — — —	11	55
Szecsődi László: Művészeti közéletünk vitáiról	3	31
Szigeti József: A kultúra szocialista tartalmának és nemzeti formájának kérdéséhez —	8—9	85
Szirmai István: Az SZKP XXII. kongresszusának hatása ideológiai munkánkra — —	3	1
Tóth Benedek: Új falu, új emberek — — —	12	45
Tóth Antal: A termelőszövetkezeti felhalmozás problémái — — — — — — —	3	20
Tótth Jenő: A korszerű állami mezőgazdasági nagyüzem vezetése — — — — —	5	30
Vályi Péter: A szocialista nemzetközi munkamegosztás továbbfejlesztéséért — — —	7	22
Wirth Ádám: A kommunizmus és a személyiség fejlődésének feltételei — — — —	5	40
A VIII. pártkongresszus irányelveihez: (Hargitai Károly, Lettner Ferenc, Dr. Hardy Gyula, Dr. Kovács Gábor, Rédai István, Takács Imre, Budai Kálmán, Molnár Géza, Kanczler Gyula, Rapai Gyula, Besnyő Károly, Kerek Gábor, Forgács István) — —	10	1

DOKUMENTUMOK

Az MSZMP Központi Bizottságának kongresszusi irányelvei — — — — — —	8—9	1
Az MSZMP K. B. határozata a személyi kultusz éveiben a munkásmozgalmi emberek ellen indított törvénysértő perek lezárásáról —	8—9	43
A szocialista nemzetközi munkamegosztás alapelvei — — — — — — — — — —	7	1
Kádár János elvtárs felszólalása a K. B. március 29-i ülésén — — — — — —	5	1
Lenin: A szovjethatalom soronlevő feladatai —	11	76

Digitized by Google

	Szám:	Oldal:
Pártunk kádermunkájának tapasztalatai és irányelvei (kidolgozta a Pártépítési Munkaközösség) — — — — — — — —	2	32

KONZULTÁCIÓ

Az áru-, pénzviszonyok és a kommunizmus építése **(Tóth Antal)** — — — — — —	1	18
A kommunizmus anyagi-technikai bázisa **(Bieber Ilona)** — — — — — — — —	1	9
Az SZKP, a szovjet nép élcsapata **(Sánta Ilona)**	1	1
A fogyasztási javak kommunista elosztásának feltételei és formái **(Nagy Károly)** — —	2	69
A kolhoztulajdon felemelése a kommunista tulajdon színvonalára **(Gulyás Emil)** — —	3	66
A szakszervezeti munka társadalmi jellegének erősítése a Szovjetunióban **(Vajda Péter)**	8—9	113
Mi a peronizmus szerepe ma Argentínában? **(Árkus István)** — — — — — — —	10	88

ESZMECSERE

A termelőszövetkezeti felhalmozás problémái **(Tóth Antal)** — — — — — — — —	3	20
A termelőszövetkezeti felhalmozás elvi és gyakorlati kérdéseihez **(Dr. Páles Gyula)** —	6	62
A termelőszövetkezeti felhalmozás az agrárpolitika lényeges része **(Dr. Pillis Pál)** — —	7	60
A termelőszövetkezeti alapok képzésének néhány kérdése **(Dr. Pethő György)** — —	10	58
A termelőszövetkezeti felhalmozás és az anyagi érdekeltség **(Zoványi István)** — — —	10	62
Nemcsak gazdasági kérdés **(Ecsedi József)** —	6	68
A termelőszövetkezeti felhalmozásról folyt vita tanulságai — — — — — — — —	10	66
Pártunk káderpolitikájáról (Hozzászólások a Pártépítési Munkaközösség tanulmányához) **(Pósa György, Farkas Béla)** — — — — — — — — —	4	80

235

Digitized by Google

SZEMLE

	Szám:	Oldal:
A vezetés kollektivitása, a bírálat és önbírálat a Komárom megyei pártszervezetekben (Nemeslaki Tivadar) — — — — —	3	72
A Vérvörös Csütörtök ötvenedik évfordulójára (Erényi Tibor) — — — — — —	5	59
Népművelés a fővárosban (Hantos János) —	5	67
Pártértekezlet Óbudán (Gerencsér Miklós) —	11	71

NEMZETKÖZI SZEMLE

A demokrácia erőinek küzdelme Franciaországban (Andre Gouillou) — — — — —	1	82
A független Algéria problémái (Pálfy József)	10	72
A kubai válság és előzményei (S. B.) — —	12	75
A lengyel ipar fejlődése (Koncsek László) —	10	81
A nemzetközi szakszervezeti mozgalom az V. Szakszervezeti Világkongresszus tükrében (Beckl Sándor) — — — — — —	3	84
A spanyolországi sztrájkok okai és következményei (Rafael Vidiella) — — — —	7	75
A szovjet filozófia fejlődése és feladatai az SZKP XXII. kongresszusának fényében (Kárpáti Sándor) — — — — — —	7	65
A szovjet mezőgazdaság irányításának új vonásai (Dr. Vági Ferenc) — — — —	8—9	128
Az algériai tűzszünet aláírása után (Imre Mátyás) — — — — — — — — —	5	78
Általános választások Indiában (Tordai János)	5	88
Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának dokumentuma a XII. kongresszus előkészítésére — — — — —	11	90
Félidős választások az Amerikai Egyesült Államokban (Darvasi István) — — — —	12	90
Hajsza az Egyesült Államok Kommunista Pártja ellen (Péter József) — — — —	6	73
Indokína országainak problémái (Politisz Janisz)	2	78

Digitized by Google

	Szám:	Oldal:
Indonézia helye a nemzetközi politikában (László János)	4	93
Kivel tart Ghana? (Kalmár György)	11	97
Meddő vita vagy reális erőfeszítés (Pirityi Sándor)	4	84
Tovább a győzelmes dimitrovi úton (Vadász Ferenc)	12	82
Két javaslat a leszerelés végrehajtására (K. L)	8—9	58
Számok a moszkvai leszerelési és béke-világkongresszusról	8—9	56

ANKÉT

A párt vezető szerepének helyes értelmezéséről és érvényesítéséről	8—9	117

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Kulcsár Kálmán: A jog nevelő szerepe a szocialista társadalomban (Katonáné, Dr. Soltész Márta)	5	102
Szakács Kálmán: A kommunista párt agrárpolitikája 1920—1930. (Blaskovits János)	2	88
A MTA Közgazdaságtudományi Intézetének 1961. évi közleményei (Morva Tamás, Dr. Simai Mihály, Dr. Koszó Károly, Fonál Sándor, Dr. Éliás András)	7	92
A Moncada ostromától a szocialista forradalomig (Salgó László)	8—9	149
A nagyüzemi gazdálkodás kérdései (Csizmadia Ernő)	5	97
Kiss Tibor: A szocialista országok gazdasági együttműködése (Gyulai István)	12	100
Kádár János: A szocializmus teljes győzelméért (Háy László)	10	48
Nemes Dezső: Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921 (Berend T. Iván)	7	84

Digitized by Google

	Szám:	Oldal
Egy magyar paraszt-proletár útja **(Hidas Antal)**	8—9	13
Marx: Értéktöbblet-elméletek II. kötet **(Mátyás Antal)** — — — — — — — — —	6	8
Mihail Solohov: Feltört ugar **(Kardos László)** —	1	9
Lackó Miklós: Ipari munkásságunk összetételének alakulása (1867—1949) **(S. Vincze Edit)**	3	9
Könyv népünk történelmi jelentőségű győzelméről **(Zsarnóczai Sándor)** — — — —	12	9
Orbán Sándor: Egyház és állam 1945—1950. **(Balázs György)** — — — — — —	12	10

INDEX: 25 805

626369/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RETURN TO the circulation desk of any
University of California Library
or to the
NORTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
Bldg. 400, Richmond Field Station
University of California
Richmond, CA 94804-4698

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

- 2-month loans may be renewed by calling (510) 642-6753
- 1-year loans may be recharged by bringing books to NRLF
- Renewals and recharges may be made 4 days prior to due date.

DUE AS STAMPED BELOW

FEB 26 1998

12,000 (11/95)

LD 21A-60m-4,'64
(E4555s10)476B

General Library
University of California
Berkeley

Digitized by Google

YD 28516

Digitized by Google